

SYNTAGMATIS
MUSICI
TOMUS PRIMUS

Complectens

DUAS PARTES:

quarum

PRIMA agit

DE MUSICA SACRA

VEL ECCLESIASTICA,

Religionis exercitio accommodatâ:

&

QUATUOR MEMBRIS

comprehensa.

- I. *Διδασκαλία*, sive Discursus de Musica Choralis & veterum Psalmodia.
- II. *Ἐπισημάνματα* sive Commentarij de Missodia vel Læurgia summa.
- III. *Ἐξηγήσεις* sive Explicatio Matutinæ & vespertinæ Læurgodiæ: cum alijs annexis.
- IV. *Θεωρία* sive Contemplatio Musicæ Instrumentalis Ecclesiasticæ, cum in Veteris, tum Novi Testamenti Ecclesiâ usitatæ.

AUCTORE

MICHAELE PRÆTORIO C.

WITTEBERGÆ.

E Typographæo JOHANNIS RICHTERI, Anno 1615.

Reverendissimis, Illustrissimis, Re-
verendis, Nobilissimis, Excellentissimis, Cla-
rissimis, Doctissimisq;

D. D.

EPISCOPIS, ABBATIBUS,
PRÆPOSITIS, CANONICIS, DOCTO-
ribus, & Ecclesiarum Inspectoribus

in
SAXONICO, BRANDEBURGICO,
MAGDEBURGICO, HALBERSTADENSI,
BRUNSVICENSI,

Archi--Electoratu & Episcopatu, Ducatu:

LEITURGIAE SACRAE

XI STARCHIS,

*Dominis Patronis & Fautoribus
suis colendis*

Hanc sacram Syntagmatis Musici partem

In Ecclesiastica Dignitatis Honorem

Dedicat & consecrat

cum Sal. Pl.

Michaël Prætorius C.

REVERENDISSI-
MI, ILLUSTRISSIMI, REVE-
RENDI, NOBILISSIMI, EXCELLENTIS-
SIMI, CLARISSIMI, DOCTISSIMI QVE D. D. EPI-
scopi, Abbates, Patres, Præpositi, Canonici, Do-
ctores, & Ecclesiarum Inspectores, Domini
Patrum & fautores colendi.

VO Reverendissima Celsitudo, Reverendaq;
Reverentia Vestra mecum fatebitur requiri ad
integram absolutamq; Lyturgiæ divinæ, in pu-
blicis Ecclesiæ congressibus administrandæ,
perfectionem *exercitia*; *Cancionem* videlicet &
Cantionem; quarum conjunctionem consecravit sanctionis
mystica dignitas, frequetavit intentionis dogmatica utilitas,
redintegravit functionis paradigmatica sedulitas.

Et certè genuinæ divini cultus exercitationi destinata ac
devovet hominem ultimus & summus finis, quem ipse cum
beatis Angelis habet communem. Si enim actionem spe-
ctamus, *duplex est finis Hominis*: nempe *Veritatis inquisitio a-*
gnitio-

EPISTOLA DEDICATORIA.

gnitioque; & *Virtutis electio*. At cum summa Veritas sit Noticia Dei, & summa Virtus sit Deum vero cultu celebrare: Sequitur, quod finis Hominis sit Agnitio Dei & ejusdem celebratio, quarum illa potissimum per sacras Conciones; hæc per Cantiones in Ecclesia accipitur & redditur.

Ad hunc itaque finem geminum humanum genus ante lapsum in *ἐνταξία* conditum est; ad hunc post lapsum in Gratia reparatum est; ad hunc denique post vitam mortalem in Gloria resuscitandum, & Angelorum consortio immortalis associandum est, ut *Homo* in omni statu Bonitatis suæ, divinitus communicatæ, nihil aliud sit, quàm *Templum Dei*, sacrosanctum Triados numen celebrans. Et huc non sine divino instinctu spectant symbolica cultus Paradisiaci, ritus Levitici, & visus Prophetici mysteria, quæ Exercitationum Lesturgicarum constitutionem ad oculos & aures numero definivisse, & ad manus uno complexu exhibuisse, quis est, qui non, vel nemine admonente intelligat.

Prima Ecclesia, ex Adamo & Eva in Paradiso conflata, ad cultus Lesturgicos *propositum* & appositum erat *Arborum duarum Sacramentum*: *Unum* erat Probationis, scilicet *Arbor scientiæ boni & mali*; sub qua instituenda fuerat theoria & meditatio discretionis inter bonum expetendum; & malum fugiendum, à Creatore insita: *Alterum* erat *Arbor vitæ*, sub qua colenda fuisset homini, in errorem non prolapsa, practica celebratio Immortalitatis, & in terrestri & cœlesti Paradiso cum Angelis æternùm decantandæ, *Genes. 2.*

Atque non obscure, imò multiformis adumbrationis lu-

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΔΕΔΙΓΑΤΟΡΙΑ.

ce de colore, inter alios ritus Leviticos & Sacerdotis ornatus, illustravit duo Lecturgix officia illud Summi Pontificis pectorale *Ephod*, quod non solum auro & gemmis, pro numero tribuum, sed etiam duabus illustribus notis insignitum & distinctum fuit: URIM & THUMIM, quod LXXII. *Interpretes* interpretantur δειλωσιν καὶ ἀλήθειαν, Perspicuitatem & Veritatem: *Chaldeus* servavit ἀνερμωνεύτης: *Hebraicè* URIM Lumina sive Claritatem, THUMIM Perfectiōnem sive Integritatem: *Lutberus* vertit, das Recht vund das Recht/ *Exod.* 28.

Quemadmodum enim congruit Concioni perspicua oratio ad auditorū mentes, in mysteriorum cognitione illuminanda: *Ita* convenit certè Cantioni verissima Deo debita laudis confessio, in fidei perfectionem non alij, nisi Deo, innixa, qui pro ratione justitiæ, suum cuique tribuentis, sibi soli propriam vendicat, & ab Ecclesia exigit Invocationis & Gratiarum actionis gloriam. Quam, ubi prius concione per luce S Sancti intus illuminata fuerit Ratio, λόγος ὁ ἔσω, post, radiorum instar exserit & diffundit in Sanctuario publico Cantionis oratio, λόγος ὁ ἔξω: ut hoc modo τὸ λογεῖον τῶν URIM & THUMIM, cui pectorale Christiani χρυσοφόρος, quem gestat in fide profectum, & quam illa scilicet fides in divinæ voluntatis & juris cœlestis oraculis perfecta sit, publica religione profiteri gestiat.

Et quemadmodum URIM & THUMIM à summo Sacerdote in λογεῖον conjuncta gestabantur: sic quibus summa creditur Ecclesiarum inspectio, cavendum omnino, ne alter-

EPISTOLA DEDICATORIA.

utra, aut Concio, aut Cantio, in Rationali Lesturgiæ publicæ Ecclesiastico divellatur aut separetur unquam; ut *velut* in utroq; sinu pectoris pectorale incumbit integrum: *ita* lesturgia duobus, concionandi videlicet & cantandi, officijs perfecta & absoluta consistat. Nam URIM significat splendorem mentis sive Rationis, lucemq; ad cogitandum & perspicendum: THUMIM verò harmonicā orationis sive cantionis perfectionem, ad integrè incorrupteque laudandum. *Utq;* puro auro, gemmis pretiosis, & notis sacratissimis illustre fuit λογείον: *sic* nullis humani sophismatis inquinamentis mixta, sed sinceræ fidei integritate, docendi canendiq; lesturgia constat perfecta & suis numeris absoluta.

Per URIM & THUMIM, velut perfectas absolutæ sapientiæ vias, petita oracula in sacris literis memorantur: *sic* certè summa & infinita Bonitas & Sapientia Dei per lesturgicas exercitationes imploratur, donec exauditione benigna, & benedictione gratuita cœlitus respondeat.

Abjathar, Achimelechi filius, Davidis exilij individuus comes & socius, Davidem ex Ephodo movit, ut Ceila discederet, quoniam Ceilati eum Saulo essent dedituri, 1. Reg. 23. *Sic* URIM & THUMIM, hoc est, lesturgicæ Concionis & Cantionis devotio fidelis & devota fidelitas in pijs Ecclesiæ ministris nos miseros, in hujus vitæ exilio circumvagantes, adversus persecutionem Tyrannorum, prudentiâ præmunit, & præmonet cautè & tutò, ne quando infidelium & hæreticorum fraude circumventi, Satanæ ad excidium & exitium animæ tradamur.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Rurlus cum Amalechitæ Siceleg urbem diripuissent, & ingentem prædam multo ante abduxissent, Ephodi oraculo jussus David cum 600. viris eos persecutus cecidit, prædamq; recepit, 1. Reg. 30. Ita Lesturgia oraculis copiosos & validos hostes Ecclesiæ, numeri exigui fideles cum gloriosa victoria valent propulsare & persequi, donec opimis spolijs & thesauris pretiosissimis potiantur.

Et, quod *Suidas* testatur, Sacerdos Deum interrogaturus collecto Ephodo internè manus supponebat, & in Ephod intuens rogabat Deum: quæ interrogatio si Deo placuisset, statim fulgurabat Adamas, emissisq; radijs lucebat; sin displicuisset, suo loco manebat. Ad eundem modum manus tactu, vultus gestu, fideiq; contuitu devotè ac intentè directæ, ac observata Lesturgia, Spiritus Sancti igne accensos motus edit efficacissimè, & per fidem placente persona, si non ad utilitatem, certè ad salutem Deus annuit, & respondet benigna exauditione.

Quia etiam *Adamas*, si populum Deus occidendum daturus erat, *sanguineq;* sin peste afflicturus *niger* fiebat: convenit similiter Lesturgiæ Conciones & Cantiones temporibus belli, pacis; & pestis accommodare, ad Dei gratiam impetrandam, & pœnas pœnitundine avertendas.

Denique consulenti Deum si non edebatur responsum, iræ divinæ fuit significatio: quamobrem Sauli, cum abjectus esset, 2. Sam. 28. nihil respõsum est, ut nec Prophetia & somno, ita neque per Urim & Thumim: Sic certè nulla fide & pœnitentia stipatam, sed impietate & hypocrisi administratam les-

turgiam

turgiam Deus averſatur, ut indignatione juſtiſſima commo-
tus hominem ad æternam reprobationem abjiciat, & vultum
cum ſilentio abſcondat.

Porrò cum *Concio & Cantio* unius fidei orthodoxo con-
ſenſu ac harmoniá, ejusdem confeſſionis doctrinam de Chri-
ſto, & per ejus ſanguinem facta propitiatione; prædicet ac ce-
lebrat: non inconveniens eſt hæc duo *Eccleſiaſtica Leſurgie*
crura adumbrare in duabus, in porticu templi à Salomone e-
reſtis, & coronarum malogranatorumq; ſerie ornatis, *colu-
mnis æneis*; quarum dextra dicebatur *Jacchin* (hoc eſt, appro-
bator ſive ſtabilit aut ſtabiliet) ſiniſtra *Booz* aut *Bohaz* (id eſt,
in ipſo virtus ſive fortitudo) 1. *Reg.* 7. 2. *Prov.* 3. Quippe Ec-
cleſiæ plus quàm aheneum columen & robur eſt concio &
cancio, quo ſtabilitur regnum *CHRISTI* in homiliam & cõ-
gregationem fidelium, qui, ceu grana, unius mali punici cor-
tice concluſa, cum Prophetis & Apoſtolis una eademq; fide
fideiq; confeſſione juncti pendent à Chriſti cruore, exſpe-
ctantes coronam immarceſſibilem. Nam, ut *Poëta* canit:

Fidere qui Chriſto novèrè viriliter, illos

Illangueſcenti fronde corona manet.

2. *Timoth.* 4. 1. *Petri* 5.

Præclarè inſuper concionum & cantionum Adminiſtros
notant, cùm iſti duo Cherubim florentes *Exod.* 25. tùm duo
Seraphim urentes, *Eſa.* 6. quorum Illi mutuo contactu ala-
rum, contuituq; in propitiatorium, quod Aaronis virgam,
mannæ urnam, & Decalogi tabulas continebat, converſo, re-
ferunt utriusq; *Leſurgie* cognationē & harmoniam omni-

EPISTOLA DEDICATORIA.

bus Hierarchijs Christo conciliatis utilem & gratam. Hi verò, qui τριτάγων tectis vultibus pedibusq;, advolatum accincti concinebant, denotant cum modestam & humilem, tum expeditam & officiosam Lesturgiã, quã Trinunius adorandi confessio mystica ex consono docendi & canendi corde & ore celebretur gloriosissimè. Sic Angelo Domini, Nativitatem Christi in festivo fulgore docenti ac Evangelizanti, conjungit Musicam suavissimam glorificãs ille exercitus cœlestis, ut optima Concio & Cantio connexam & mutuam festo soleant solennitatem.

Denique quas Moses divino jussu paravit ad cœtum clangore sive taratantara convocandum, argentæ tubæ duæ duplicia Lesturgiæ unanimis munia congruè indicant, *Num. 10, v. 3. & 7.* Etenim vocem, quam Concionatores & Cantores adinstar tubæ, cum harmonica concionum & cantionum consonãtia, & incorrupta sinceritate, extollunt, significat cum in usu Ecclesiastico ad concionem cogendam editus tubæ utriusque clangor simplex & æqualis, sive διάτῶνος, tum ex puro solido & ductili argento conflata materies.

Tot divinis Prototypis, quibus Lesturgiæ duplicis conjunctione sanctionis mystica dignitas consecravit, accedit porro intentionis dogmatica utilitas, & cum hac conjuncta functionis paradigmatica sedulitas, qua Lesturgia subinde frequentata, celebrata & ad nostram usque Ecclesiam propagata est.

In Veteris Testamenti festis & solennitatibus celebre est Davidis, Salomonis aliorumque studium, ad exercendam

EPISTOLA DEDICATORIA.

Leituriam, cum per *Levitas*, qui sub sacrificijs Messiam docebant, tum per *Cantores*, qui viva & instrumentali cantione eundem Christum celebrabant.

In Novo Testamento exstat Apostoli ex tot Psalmis petita, ad Leiturgiæ διδασκαλίαν καὶ νεθεσίαν exhortatio, *Eph. 5. Coloss. 3.* In primitiva Ecclesia post Apostolorum tempora observatione Leiturgiæ æmulâ exarserunt Christiani Imperatores, Reges, Episcopi, Patres, Doctoresq; Ecclesiarum.

Leiturgiæ cultu nomen obtinuerunt immortale *Theodosius*, *Constantinus*, *Pipinus*, *Carolus Magnus*, *Ludovicus* &c. qui Leiturgijs in honorem Majestatis divinæ vacantes, sese choris psallentium junxerunt cum devotione intima. Ex quibus *CONSTANTINUS* ille *MAGNUS* piè & graviter pronunciabat, ad se spectare curam cum Religionis, tum Religionis, cum Regni, tum Ecclesiæ: cujus non intra eam, ut Sacerdotes, sed extra eam à Deo constitutus esset Episcopus: *LUDOVICUS III.* Dux Baviaræ dicere solitus est: *Malo in templo concinere, quàm precularũ murmure, quas nullus Superũm, ne Ego quidem intelligo. Divũm aures obtũdere, & Deum ad iracundiã invitare.* (*H. Henningus* in *Geneal.*) Quo nomine laudem meriti sunt insignem *Flacianus*, *Diodorus*, *Damasus*, *Ambrosius*, *Gregorius*, *Vitalianus* alijq; plures; quorum pietas in Leiturgiæ cantu instituendo & confirmãdo, cum ex præfationibus mex Leiturgodix (nimirum *Missodix*, *Hymnodix*, *Megalynodix* & *Evlogodix*) tum ex Syntagmatis Musici Ecclesiastica hac parte passim & sparsim occurret cognoscenda,

& Bede deniq; orationes 98. super eadem, qui anno 732. in Anglia defunctus est. Reperies inde, ipsos, quæ tempori certo destinata legimus, Evangelia legisse olim eadem.

Fidem itaque meretur, quod *Guilelmus Durandus* scribit *lib. 5. Rational. divinor. cap. de completorio*, quod Imp. Theodosius è Damaso Episcopo Romanensi efflagitaverit, ut per doctum & orthodoxum quædam certas lectiones, preces, sive Collectas & Cationes, singulis diebus festis & Dominicis convenientes, constitueret. Damasum itaque, addit, hunc laborem docto & linguarum peritissimo, Hieronymo, tunc Bethlehemi ad cunas Christi habitanti, demandasse circiter Annum Christi 440. Is labore hoc recepto & effecto, ut postulationi piæ satisficeret, seriem textus, ordine certo distinctâ, per anni circum contexit, quæ post Ecclesiarum leurgijs publicis est inuncta.

Quid verò? concesso etiam, in Papatu Leurgicas lectiones & cationes fuisse conquistatas, congestas & usurpari cæptas: an hoc nomine eas necessariò contemnendas & abrogandas esse sanus quis putet? Equidem non is ero, qui partes Pontificiorum defendam; sed mecum optimos quosq; arbitror in *Augustini* sententiam facilè descensuros, qui *lib. 2. de Doctr. Christ. cap. 18.* rectè affirmat: *Quisquis bonus verusq; Christianus est, Domini sui esse intelligat, ubicunq; inveniat veritatem.* Et *Epist. 28.* *A quocunq; verum dicitur, illo donante dicitur, qui est ipsa veritas.*

Atque hîc locum habet, quod jura adstruunt. *Consuetudinem, quâ Religioni convenit, quâ disciplina congruit, quâ saluti*

EPISTOLA DEDICATORIA.

memorari quippe dignissima; cum inde per manus traditam *Leiturgiam* Ecclesie nostrae, deposita instar pretiosi, acceperint, & conservarint fidelissime.

Atqui reperiuntur, qui *Leiturgiae* officia infringere & tollere summè elaborant, cum eorum ferat opinio, *anniversarias Dominicarum Lectiones & cantiones* ex Papatu originem duxisse primam; quas tamen vetustissima consuetudine, & quidem *longo ante Pontificios abusus tempore, receptas* attestatur Ecclesie historia.

Sunt, qui tradunt *Lectionum Ecclesiasticarum* exercitia, imperante Carolo M. primùm esse instituta, & Ecclesie ad feriam observationem demandata, instinctu & operâ doctissimorum virorum, Pauli Aquilegiensis Diaconi, & Alcuini Abbatis Torunensis, venerabilis Bedae quondam auditoris, circa annum à Christo nato 800. At id ipsum verisimile non fit ex multò vetustiori hujus instituti calculo. Siquidem ex *Scriptis Patrum*, qui ætatem Caroli M. præcesserunt, liquidò constat in certa tempora jamdudum divisas fuisse *lectiones & historias*.

Vide quæso ejus rei gratiâ *Orationes Ambrosij* tomo 3. qui vixit circa annum *CHRISTI* 400. *Chrysostromi* tomo 2. & 3. qui circa annum Christi 405. floruit: *Leonis I.* tomo 1. qui anno 440. ad Episcopatum Ecclesie Romanæ evehctus fuit: *Augustini* tomo 10, qui anno 430. Ecclesie Hipponensis in Africa præfuit: *Gregorij Magni* orationes 40. super Evangel. qui anno 590. Romæ Episcopus fuit: & *Beda* denique

EPISTOLA DEDICATORIA.

proficit, pro Lege esse habendam. C. Consuetudo distinct. 3. Et congruit huc assertio Augustini epist. 119. cap. 18. *Quæ enim non sunt contra fidem, neq; contra bonos mores, & habent aliquid ad exhortationem vitæ melioris, ubicunq; institui videmus, vel instituta cognoscimus, non solum non improbemus, sed etiam laudando & imitando sectemur.*

Quid quòd *Lesturgia* Ecclesiarum reformatarum planè *consona* sit *canoni Apostolorum*? cum quibus ea cognationem habet, *doctrina consanguinitate*, ut *Tertullianus* loquitur *lib. 2. de præscript. advers. Heretic.* cum retineat traducem fidei & *femina doctrinæ*, ab Apostolis traditæ.

Quamquam negari non potest, *monachos*, *lesturgiam* in ludicrum & scenicum actum pervertentes, *sacra officia*, *Missæ* abominabilis blasphemia, profanasse olim hodieq; profanare, & superstitionis ac idololatriæ inquinamentis conspurcare, adeoque *lesturgicâ* *melodiâ*, velut incantatione, aures ideo opplere, ut tetræ corruptelis & crassis erroribus de *Missæ* sacrificio & *Sanctorum* invocatione animos fascinent: tamen constat à superstitioso vanoq; cultu per Dei gratiam vindictos cantus, & in *lesturgiis* reformatis ad Dei venerationem religiosam & veram rectissimè translatos esse; non aliter ac *spolia Ægyptiorum*, quibus illi fuerant abusi, in veriorem *Sanctuarij* usum conferre didicerant *Israëlitæ*. Ad quem modum legitur *Harmonius Syrus*, magni illius *Ephraimi* discipulus, patrias voces, legitimis modis, *Musisq;* numeris inclusas,

ordine

EPISTOLA DEDICATORIA.

ordine circulari cani instituisse, ut paternam hæresin lyricis modulis aspergeret: quibus multi ex Syris, propter verborum venustatem, & sonorum numeros demulsi, paulatim opinionibus Bardesanae Patris recipiendis sunt assuefacti. Quare cognita, D. Ephraim Harmonij numeros moderatus est, atque ejusmodi modulibus Ecclesiasticæ sententiæ consonis adjectis, Syris canenda dedit. A quo tempore hucusque Syri psallentes, non quidem carminibus ipsis, sicuti sunt ab Harmonio prodita, sed sonis tantum eorum, utuntur, quoties Deum imprimis celebrant.

Atqui omnis, qui æquo animo attendet, fatebitur, ut Concionum, sic Cationum, in nostris Ecclesijs receptarum, *Lecturiam esse puræ & incontaminatæ Confessionis, unicè in Sacrosanctæ Trinitatis gloriam, ejusque operum ac meritum laudes conditam.* Nullus hîc locus est celebrationi Pontificiæ, quæ, cum superstitione & idolomania scateat, dudum impugnata est, & nostris eliminata Ecclesijs. Quæ nostris à primitiva recepta est Ecclesijs Cantio in psalmodijs Responsorij, Hymnis, Antiphonis &c. nihil sonat, nisi quod concionum Propheticarum & Apostolicarum veritati consonat, quod fidei canoni analogum est, quod cum sacra Scriptura ad amussim congruit, quodque ab ea minimè discrepat. Quicquid hîc voce & organis canitur, gratam de Deo famam spargit, Religionis Christianæ sinceritatem confitendo spirat, & verissimum *DEO* cultum supplicando & glorificando præstat.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Illam itaque cùm concionis, tum cantionis Lesturgiam primæ pietatis propagine derivatam Ecclesiæ repurgatæ in templis & choris *εὐτάκτως, καὶ εὐσχημόνως* retinent ac frequentant cùm voce, tùm organo, festiva congregationis sacra gaudia ritè suscitandi, & anniversariam solennitatem religiosè celebrandi gratiâ. *Ῥῆμα γὰρ ἐστὶ θεῶν καὶ ἐνθυμέμενον, καὶ ἀδόμενον, καὶ ἀνακρούμενον*, Verbum enim Dei est sive mente cogitetur, sive canatur, sive pulsu edatur, *Justinus Martyr in questionibus ad orthodoxos*, pronunciat; Id quod quisque *λειτεργόφιλος θεοφιλέστατος* suffragio irrefragabili comprobet necessum est.

Equidem istam Lesturgicæ sanctionis dignitatem, intentionis utilitatem, functionis sedulitatem accuratè dimetiens, quid mearum partium esset, quidq; suppeteret, quod Lesturgicæ *CONCIONI*, & *CANTIONI* in Ecclesiæ ac Scholarum emolumentum, pro talento divinitùs mihi concessio, conferrem, sollicitè cogitare cœpi. Monente itaque me officio, quo ad Dei & Magistratus clementissimi nutum benignum, in Illustri aula Ducis Brunsvicensis perfungor, non modo Germanicostum *LUTHERITUM* aliorum Hymnos per Musas Sionias ad choris Melodiæ canonem harmonicè concinnavi, (quæ tamen ipsæ Primitiæ, mihi hoc quidem temporis per omnia non probantur: Ideoq; eas de integro recognitas & accuratùs emendatas, *DEO* me benè juvante, iterum aliquando prælo subjicere constitutum habeo) verum etiam universæ Lesturgicæ anniversariæ Cantiones Latinas ex choralis *διαγραφή* sive præscripto, Harmonicis vocum nu-

EPISTOLA DEDICATORIA.

meris astrictas, ad Chori, Organi aliorumq; Instrumentorum concentus, Motectarum initar accommodare & per *σωματοποιαν* in unum fasciculum colligere incepti. Istarum in Lecturgijs usitatarum Cantionum distinctionem sub Titulo generali (videlicet Lecturgodiâ Sionia Latinâ edita Anno 1611.) Synopsis sive Tabella; & in earundem compositione scopum & finem Autoris eidem Tabellæ subjecta observatio, commonstravit: quam, etiam huic primo Tomo repetito subjicere, & quali Appendicis loco annectere, non supervacaneum putavi.

Quemadmodum autem in *CONCIONIBUS* sacris turpe est, non cum Scriptura loqui, aut verbis sanis, canoni congruus, non uti: Sic qui vult canere in templis, cum Ecclesiâ eum oportere canere, non incongruè dixerit. Neq; enim in eorum numero Melopæorum haberi volo, qui Ecclesiæ aliquam navaturi operam, receptas in templis melodix choralis normas prorsus aspernantur se ponuntq; suo unice genio & ingenio indulgentes. Sua Ecclesiæ meritò constare debet & majestatica suavitas & suavismajestas. Huc itaq; totis conator viribus, ut sacros decantaturus hymnos, altero semper oculo usurpatam ab Ecclesia choralem melodiam, altero vero meam ipsius qualemcunq; harmoniam respiciam. Quo ipso consilio, præter Musas Sionias antehac editas, superiori biennio, dum Dresdæ in aula Electorali Saxonica Musico choro præfui, cantilenas Ecclesiasticas non paucas tum Germanicas tum latinas in plures diffudi voces, ita quidem ut ipsam choralis (ceu vocant) modulationem, præsertim in

EPISTOLA DEDICATORIA.

Germanicis attenderim non tantum, sed & diligenter excullerim, & in varios, partim mea ipsius, partim ab Italis modernis sumpta inventione, vultus versaverim. Has cantilenas in duos digessi Tomos, & horum alterum Germanicum nimirum vel hoc currente anno, si vitam & vires suffecerit Dominus, publici juris facere decrevi.

Ut autem Cantionum, Organi, aliorumq; Instrumentorum genera ad *Leiturgiæ* ritus Deo *gratos*, & societati publicæ utiles, sancita, atq; cum in veteris tum in hodiernæ Ecclesiæ cætu usurpata, piè commendarentur, dilucidarenturq; non alienum ab officio meo laborem suscipi arbitratus sum, si in primis ejus rei studio, ex veterum & recentiorum Ecclesiasticorum autorum lectione, Polyhistorum consignatione, variarum linguarum notatione, hodierni seculi usurpatione, ipsius deniq; Musicæ artis observatione digestum construerem Syntagma Musicum.

In quatuor illud enatum Tomos, à Pietate exorditur Tomi primi Primam partem; in qua Musicam Sacram seu Ecclesiasticam, Religionis sive *Leiturgiæ* exercitio fervientem, (sicuti ex Tabella & Indice generali operi præfixo, videre est) illustrent serie capitum distincta hæc quatuor membra:

Διάνοια, sive Discursus de Psalmodia.

ὑπομνήματα, sive Commentarij de Missodia.

Ἐξηγήσεις, sive Explicatio Matutinæ & vespertinæ *Leiturgiæ*.

EPISTOLA DEDICATORIA.

Θεορία, sive Contemplatio Instrumentalis Ecclesiastica Musica.

Hac pia Syntagmatis institutione fore confido, ut ingenia, ab usu artis seculari ad sacrum usum conversa, antiquam in cantilenis Ecclesiae Majestatem, mysticam divinitatē & Spiritus plenam devotionem cum laudabili Religionis fructu suspicere & venerari incipiant. Spero inde *λειτεργοφίλοις Θεοφιλεσάτοις* hoc Syntagmatis labore ita satisfactum iri, ut duntaxat Studij pij & promptæ erga Sacram Musicam voluntatis testinonium non prorsus sint denegaturi. Mihi nihil imprudenter arrogo: Gloriam nullam aucupor; quam ne videar hac opera velle mereri, aut affectare, in opusculo passim & sparsim nominavi Patres & Historicos, ex quorum monumentis cum *Centuriarum Magdeburg.* Autoribus, cum *Petro Martyre, Stephano Szegedino, Salomone Gesnero, Christophoro Pelargo, Joachimo Garceo, Guilielmo Perkinso, Polydoro Virgilio, Guilielmo Durando, Theodore Zuingero* & compluribus alijs, hausi antiquitatem: atq; *διάταξιν καὶ διακόσμησιν* dispositionem ac ordinem hujus Musici Syntagmatis me concinnasse & extruxisse, non sine Opt. Amicorum adminiculo, qui, modò per valetudinem meam modò per aulica simul & domestica negocia impedito operi manus porrexerunt auxiliatrices, apertè fateor.

Intelligat velim alij, quib. abūdātior doctrina & locupletior

EPISTOLA DEDICATORIA.

Bibliotheca est, calcar sibi additū Ecclesiasticæ Lecturgodiæ & Musicæ Organicæ antiquitatem dignitatemq; fusiùs ornatusq; edifferendi: ut meam aliorumq; Φιλομάσον Musicorum juvent Φιλομάθειαν ac discendi cupiditatem. Id verò ubi eos suppuget aut tædet facere, caveant ne cum exprobratione de se dici queat, quod Ptolemæus Philadelphus rescripsit ad Judæos, cum ab ijs scripta characteribus Hebraicis impetrasset Biblia: θησαυρῶ κεκρυμμένῃ καὶ πηγῆς ἐσφραγισμένης τίς ὠφέλεια ἐν ἀμφοτέροις; *Thesauri occulti & fontis obsignati, quæ est utilitas in utrisq;?* Idem enim apophtegma Siracides cùm imperante Ptolemæi Philadelphi filio Evergete, in Ægyptum venisset, accommodavit ad eos, qui studia sua, quibus possent alijs utiliter inservire, planè abdunt, ac tantum non seiplos etiam nūm vivi sepeliunt; quos ita affatur cap. 20. ver. 32:

Σοφία κεκρυμμένη καὶ θησαυρὸς ἀφανὴς τίς ὠφέλεια ἀμφοτέροις; *Sapientia absconsa & thesaurus invisus, quæ utilitas in utrisq;?* Quod in invidos aut ignavos, aut timidos nec satis cupidos utilia communicandi Musicos maximè quadrat; quos etiam huic consonum coarguit Græcorum proverbium, quod Nero apud Suetonium lib. 4. jactasse legitur:

Occulta Musica nullum esse respectum. Ubi Casaubonus annotat Græcum Senarium fuisse:

Τῆς λανθανέσης μουσικῆς ἔδειξέ μοι λόγος.

Nullus latentis Musicae respectus est.

Ovid: *Non erit ignota gratia magna Lyra.*

Lucianus in Harmonide paulò aliter pronunciavit: ἔδεν ὁ-

ΕΠΙΣΤΟΛΑ ΔΕΔΙΚΑΤΟΡΙΑ.

Φελλοῦ ἀπορρήτου καὶ ἀφανῆς μουσικῆς. Gellius lib. 23. c. 10. vertit: *Egregiam Musicam, quæ sit abscondita, esse nullius rei.*

Nunc ut ad RRdismā & Illustris. VV. CC. atq; ad RRdam VV. DD. προσφώνησιν modestam ac humilem cum pace vestra me convertam, hujus de Læturgiã vocali & Organica Syntagmatis patrocinium & tutela necessariò flagitat.

Nam vos Ecclesiarum Antistites, & Patroni, adeoque in Templis & choris officij sacri superiores & summos curatores inspectores & directores Ego, Chori minister humilis, veneror & agnosco, quos meum alloquium non averfaturos esse, mihi pollicetur RR. CC. & DD. VV. insignis pietas & Læturgiæ observantissima sedulitas.

Quid enim Sedes & Ædes Cathedrales, quid Domus summa, quid Tempa collegiata, quid Cœnobia sint, commone faciunt RR. CC. & DD. VV. & Ecclesiastica munia & nomina cùm Episcoporum, Abbatum, Præpositorum tùm Decanorum, Cantorum &c. Indicant ea omnes animorum vestrorum cogitationes, omnesq; vitæ actiones in hanc curam esse intentas & intendendas, ut Cathedra Religionis stabilita & immota consistat, ut Domus Summa videlicet Pietatis, Prophetarum & Apostolorum fundamento innixa, hæreticorum substructione ne corruat, ut Collegia Pacem & Concordiam in doctrina & cultu orthodoxo confocient solide confirmet, ut Chori & Tempa sint μελιτήρια, Φροντισήρια, σεμνεῖα, ἀγνευτήρια, ἀσκητήρια, quæ exercitijs Læturgis Concionis & Cantionis devotè & religiosè intonent &

EPISTOLA DEDICATORIA.

personent in Nominis divinissimi glorificationem & fidei salvificæ confessionem.

Vos fidos Ecclesiarum Gubernatores Deus exsuscitavit ex Chrysofomi aureo ore (in Psal. 43. Joh. 6.) Tubis similes, quorum clangore muri Jericho corruerunt. Facit enim vestra in obeūdo sancto munere, ad quod vocati & evecti estis, Sedulitas, ne Ecclesiæ Romanæ doctrina, multis licet potentum propugnaculis, ceu muris altissimis, circumvallata vigeat, sed ut sanctissimo illo clangore Evangelicæ Concionis & Cantionis everfis doctrinæ pontificiæ fulcimentis, tanquam muris Jerichunticis dirutis, Ecclesiæ Romanæ corruptelæ, abusus erroresq; jam omnium oculis pateant. Inenarrabile hoc Dei beneficium est, quòd in Saxonia & superiori & inferiori, Barbariei Errorum & Religionis tenebris discussis, & pontificiæ servitutis jugo illo ferreo excusso, tot vestras collegiatas Ecclesias in libertatem Christianam feliciter asseruerit; in quibus meritò vos veræ ac sinceræ Religionis assertores & vindices atq; Lesturgiæ Χυστάρχος ἐργοδιώκτας probatis constantissimos & munificentissimos. Nec enim tantum modò *Constantinum*, *Theodosium*, *Flavianum* aliosq; exprimitis æmulâ Lesturgicæ functionis sedulitate, verum etiã erga Deum, & personas ac res sacras magnifica libertatis propensione: atq; ut verbi divini interpretes fidissimos, Christiq; præcones disertissimos, ita etiam Cantores, qui sacras Lesturgodiæ vices præstant, liberaliter fovetis & in magno habetis precio.

Vos itaq; Christianæ Lesturgiæ obstrictos & juratos propugnatores arbitror esse dignissimos, quorū Patrocinio tutò

EPISTOLA DEDICATORIA.

credatur hoc *Læurgicū* Syntagmatis *Musici* opusculū, quod eo maximè indiget his præsertim temporibus, in quibus cum *Concio* tum *Catio* *Læurgix* tot undiq; habet infensissimos hostes, qui nihil non tentatum relinquūt, quò vel per violentos *ἀμύσους* concreditū *Læurgix*, inprimis *Organicæ*, thesaurum *Ecclesiæ* eripiant ac supprimant, vel per virulentos *κακομέσους* corrumpunt ac depravent, plenus superstitione errore concionibus obtrusis.

Et certè tot testimonijs de vestro erga *Læurgicos* ministros affectu palàm editis, me quoq; in spem optimam de vestro mei *Læurgici* Syntagmatis patrocinio & præsidio concipiendam adduxistis & invitastis.

Quamobrem erga tam magnificos & fidissimos *Læurgodix* Patronos grati animi mei indicium, cum aliud dandi desit copia, pagellas hæc Syntagmatis *Musici* primarias & *Læurgicas*, velut publicum gratæ prædicationis testimonium, in publico famæ theatro & fano suspendere, & simul eas vestræ tutelæ commendare, volui.

Quod us cum pace vestra fiat, qua par est, animi submissiōne contendere non desino. Pro tam eximio vestri præsidij & patrociniij officio & beneficio cum nihil, nisi votum rependendum suppetat, omnium Moderatorem, Agonothetam Patrem, *Xystarchum* Filium & *Epistaten* Spiritū *S.* precibus oro devotis, ut conatus, pro *Religione* & reb. sacris suscipiendos, feliciter secūdet, exercitia *Religionis* salva & integra conservet, utq; illius gratia & ductu, vos indefesso studio, infracta constātia, & invicta pietate spaciū vobis propositū decurrētes,

EPISTOLA DEDICATORIA.

*L*ecturgicæ functionis dignitatem propugnetis, intentionis utilitatem propagetis, functionis sedulitatem Ecclesiæ per manus tradatis, atq; conjunctas *L*ecturgicas cùm Concionis adversùs *P*sallianos, *P*rodicianos *M*essalianos, tùm *C*antionis adversùs ineptè murmurantes, vel hypocritico gutture boantes, & contra *O*rganorum & *C*hororum vastatores & destructores, qua decet, officij fide, strenuè astruatis.

*Q*uod ratum firmumq; esse jubeat Religionis autor & auctor, dator & conservator; *I*s *R*Rsmam & *I*llustris. *V*V. *C*C. & *R*Rdam *V*V. *D*D. in sincera Religione constantē, in tranquilla pace florentem, in longæva felicitate vigentem, clementer tueatur, muniat, ac roboret in *τρισαγία* cultum gloriosum & Ecclesiæ augmentum salvificum, per *CHRISTUM IMMANUELEM AMEN.*

*G*uelpherbyti Anno Christi

*I*VDICIVM Instans pios non terreat:
*e*CCe VenIo Cltò Cltò; ò nVnC MI ChrIste.

*M*ihi Patria Cælum.

SYNTAGMA MUSICUM

^{ex}
VETERUM

&
RECENTIORUM

Ecclesiasticorum autorum lectione,
Polyhistorum consignatione,
Variarum linguarum notatione,
Hodierni seculi usurpatione,
ipsius denique
Musicae artis observatione:

In

Cantorum, Organistarum, Organo

pœorum, cæterorumq; Musicam scientiam aman-
tium & tractantium gratiam collectum;

Et

Secundum hunc generalem Indicem
roti Operi præfixum,

IN QUATUOR TOMOS DISTRIBUTUM,

à

Michaële Prætorio Creutzbergenfi, C^ono-
bii Ringelheimensis Priori, & in aula Brun-
svicensi Chori Musici Magistro.

✻ (:) ✻
✻

ANNO

✻—————✻
*IVDICIVM plus non terreat : nam
MIHI a DIVtor CHRISYS.*

T A B E L L A,

1. *διόνοια*, *discursus de Choralī Musica & veterē*
Palmodia.

2. *ὀργανήματα de Missodia velle cinguria sēma.*

3. *ἑτήρησις Leirgodia Maurinae & Vespertinae, &c.*

4. *θεολογία Musicae Instrumentalis Ecclesiasticae.*
1. *de Musica vocali apud Ebraeos.*

2. *de Musica veterum Organica.*

1. *Constitutio*
se duas partes.
1. *Pars agit de Musca sacra cuius membra quatuor:*
2. *Pars de Musica politica extra Ecclesiam: cuius duo membra:*

1. *Distinctio & Nomenclatura omnium Instrumentorum Musicanorum Musici.*
2. *Evandem operose inronatio & usurpatio.* (sicorum)
3. *Organorum pneumaticorum yctrum.*
4. *& Novorum nostris inventio ac dispositio.*
3. *Sciagraphia & pictura omnigenarum Instrumentorum.*

1. *Ασματολογία, sive Eymologicas Cantionum errorum descriptiones.*

2. *Τεχνολογία, sive admonitiones quadam & precepta Musices utilissima & summe necessaria.*

3. *Χρησθηγία, Concerta & Mores per Choros variis modis disponendi & adorandi.*

IV. *Comprehensio* { *Μεθοδικία Musicae sive Compositionis Musicae Institutionem Poeticam.*

Synagma
Musicum
dividitur
in
Quatuor
Tomos.

1. *Perractus Organographian;*
Cuius membra sunt quing.

111. *Complectitur tres partes.*

INDEX GENERALIS,

PRIMARIORUM MEMBRORUM,
quæ in

*Syntagmatis huius Musici distinctis quatuor Tomis
continentur.*

TOMUS PRIMUS

Completitur duas partes.

I. PARS agit

De Musica sacra vel Ecclesiastica, Religionis exercitio accommodatâ;

CUIUS MEMBRA SUNT QUATOR.

I.

IN primo tractatur Diaceæ, sive discursus, de Choralis
Musica & Veterum Psalmidia, in Judaicis, Aegyptiacis,
Asiaticis, Græcis & Latinis Ecclesiis recepta (c. 1.

quo modulandi genere frequentata, - - - (c. 2.

quàm devotè & reverenter habita, - - - (c. 3.

quàm convenienter cuilibet rei, quibus modis, quibusq; melo-
pœis coaptata fuerit; ubi non vulgaria de Hebræorum accen-
tibus inserta sunt - - - - (c. 4.

De USU ejusdem, in affectibus piis excitandis - - - (c. 5.

in institutione orthodoxa, - - - - (c. 6.

dedicatione Templorum, - - - - (c. 7.

suisq; ipsius propriis animi motibus exprimendis, - - - (c. 8.

& quomodo eâ usi sint pii in veritatis assertionem adversus tyran-
nos & hæreticos, - - - - (c. 9.

ad convertendum in fide errantes, - - - - (c. 10.

itemq; in aulis - - - - (c. 11.

& qua ratione eam usurparint in conviviis - - - (c. 12.

à somno surgentes & cubitum euntes - - - (c. 13.

sub operis diurnis - - - - (c. 14.

& deniq; in ipsis mortis angustiis . . . . . (c. 15.
& ad extremum, quomodo adhibita fuerit in luctu funebri (c. 16.

II.

In altero proponuntur *ὑπομνήματα* sive Commentarii de Missodia vel Leiturgia summa Ubi primùm Missæ & Missodias nomen explicatur; deinde quibus partibus tam apud veteres, quàm apud nostrates constat, & quomodò quælibet pars addita & indigitata fuerit.

III.

In tertio habetur *ἐξήγημα*, sive explanatio Leiturgodix matutinae & vespertinae: quibus eæ partibus, quo ordine (ordinis simul ratione annotatâ) consistent: ubi de Antiphonis, Psalmis majoribus & minoribus, eorumq; Tonis, Responsoriis, Hymnis, Cantico B. Marix Virginis, & *ἑυλογωδία* finali, non quibusvis nota, producuntur.

Coronidis loco subieitur huic parti, tractatus de Supplicationibus publicis, sive Litanis majoribus & minoribus, de Horis Canonicis, & de Psalterio B. Marix Virginis: quibus quæq; auctoribus, quo tempore, quâ occasione introducta omnia.

IV.

In quarto exhibetur *θεωρία ὀργανικῆς*, sive contemplatio Musice Instrumentalis Ecclesiasticæ, in Ecclesia tam Veteris, quàm Novi Testamenti usurpatæ. Nempe de prima ejus ad inventionem, & ad religionis exercitium translationem . . . . . (c. 1.

de Choro Musico in Templo Hierosolymitano, & Musicis Levitis (c. 2.

eorum ætate & numero . . . . . (c. 3.

officiis . . . . . (c. 4.

sustentatione . . . . . (c. 5.

de Titulis psalmis Davidicis præfixis . . . . . (c. 6.

quæq; Instrumentorum species ex illis eliciantur . . . . . (c. 7.

de Organo . . . . . (c. 8.

de Cithara & Chordis, de Nablo & Cymbalis.

& Psalterio Decachordo . . . . . (c. 9.

de Tym-

de Tympano	-	-	-	-	-	(c. 10
de Tuba & Buccina	-	-	-	-	-	(c. 11.
de Tintinnabulis, Nolis & Campanis: quorum omnium usus & nominis notatio traditur, & cùm Veteris potissimum sint Testamenti, suis allegoriis explicantur	-	-	-	-	-	(c. 12.
in Novo Testamento, & Patribus Instrumentalem Musicam adseram esse	-	-	-	-	-	(c. 13.
maximè verò nostro seculo frequentari Organa Ecclesiastica verè admirandi artificii	-	-	-	-	-	(c. 14.
quæ facta recta conservanda	-	-	-	-	-	(c. 15.

General Register

der vornembsten Stücken /

Welche in den

Vier Tomis dieses Syntagmatis Musici

begriffen werden.

T O M U S   P R I M U S

begreiff in sich zween Theil:

Der erste Theil

handelt

Von der Geistlichen- vnd Kirchen- Music, die auff den
Gottesdienst gerichtet vnd vorzeiten / wie auch noch hün-

der zum theil darben gebraucht wird.

Vnd dieser Erste Theil helt in sich

Vier Stücke.

I.

Der ersten Stück wird gehandelt / Vns erste ein Discurs vnd Unterricht vom Ursprung des Choral Gesanges / vnd der Alten Kirchen Melodien. Wie dieselbe nicht allein bey

dem Jüdischen Volck in ihren Versamblügen im gebrauch: sondern auch in den Aegyptischen/Arabischen/Griechischen vnd Lateinischen Kirchen üblichen gewesen.

II. Wird gesaget/auff waserley Art vnd Melodien dieselbe gesungz:

III. Mit welcher grossen Reuerenz/auch Geistreichen vnd Christlicher Andacht dieselbe gehalten :

IV. Wie füglich er wese sie einem jeden Dinge / nach eigentlicher gestalt/mit welchen modis vnd von welchen Musicis vnd Gesangmeistern/ die Melodien einem jeden Gesang zugeordnet :

V. Von deroselben Nutz vnd Krafft / Gottselige Gedanken zuerwecken vnd zubewegen;

VI. Im Glauben zu unterrichten/vnd in Christlicher Lehr zuunterweis

VII. In Tempel vnd Kirchen Einweyhungen: (sen:

VIII. Auch sein selbst eigne Bewegungen des Gemüts an Tag zugeben:

IX. Wie die gebraucht worden zu Bekrefftigung der Göttlichen Wahrheit vnd Christlichen Gottesdienst/ wieder die Käser vnd Tyrannen :

X. Wie dadurch die Irrigen vnd Versührten von dem weiten vnd breiten Irrwege/wiedervumb auff den rechten Steg vnd Weg des Glaubens gebracht worden :

XI. Wie dieselbige/ in so großem vnd werthem Gebrauch an Königlichem vnd mächtiger Potentaten Höfen: Auch XII. in frölichen Zusammenkunfften/ vnd Gastereyen gewesen :

XIII. Wie die Christen Abends vnd Morgens: Vnd XIV. Wenn sie zu ihrer Arbeit gangen/ sich darmit dem lieben Gott befohlen :

XV. Ja auch in der letzten Todes Angst sich hefftig darmit gestercket :

XVI. Vnd wie sie bey Leich Begengnüßen in stättigem Gebrauch gewesen.

II.

W Andern Stück/wird vns für die Augenge stellt/ eine gründliche Erklärung vnd Bedeutung des gewöhnlichen Kirchen Choral Gesanges/ so bey der Missa vnd Vormittags Predigt/ vnd bey den hohen Ampt im gebrauch gewesen. Da erstlich deutlich vnd außführlich/was das Wortlein Missa bedeute/ oder in sich habe / vnd woher/ auß welcher Sprach es seinen Ursprung nehme oder habe/ erklet wirdt. Zum

Im 2. von dem Choro Musico im Tempel zu Jerusalem / vnnnd von den Sängern vnd Leviten.

3. Wie viel derselben in ihrer anzahl gewesen.

4. Von ihrem Ampt vnd Diensten in vnterschiedlicher Ordnung.

5. Von ihrem Auff- vnd Vnterhalt/ im Speßen vnd Kleidung; Wie die löbliche Könige im Alten Testament mit reicher vnnnd milder Hand darzu gegeben vnd gnug verordnet haben.

6. Von den Titeln/ so vor den Psalmen vorher gesetzt.

7. Vnd welcherley Art Instrumenten daraus köönnen erwiesen werden; Da dann ferner von mancherley Instrumenten gehandelt wird / woher sie ihren Namen/ wie sie gebraucht worden / vnd durch nützliche Allegorien geistlicher weise aufgelegt werden können.

8. Von der Orgel.

9. Von Eithern vnd Saiten/ Nablo, Tymbeln vnd Psalter von Zehen Saiten.

10. Von der Paucke/ wie dieselbe recht gebrauchet/ auch mißgebraucht worden.

11. Von der Trommeten vnd Posaunen/ woraus sie gemacht/ wie dieselben gebraucht worden/ in den sonderlichen Festen der Jüden: da sehr schöne Allegorica annotiret vnd angedeutet seyn / vnd vielleicht nicht vnanmütig zulesen.

12. Von den Glocken/ Glocklein/ Köllichen vnd Schellichen/ wie dieselbe auch zu vollkömlicher perfection des Tempels oder Tabernakels gebraucht worden/ da auch viel nützliches Dinges vorfelt.

13. Vnd wird auch ferner erwiesen/ daß die Kirchväter im Newen Testament/ die Instrumentalische Musicam nicht verworffen haben.

14. Vnd wie ihziger zeit die Kunst so hoch gestiegen / fürnemlichen in den künstlichen Orgelwercken/ die man ihziger zeit in den Kirchen Gebewden hat.

15. Darbey lezlich eine gutherzige Vermahnung/ das man dieselbe in ihrem Esse erhalten / vnd zu Gottes Ehren gebrauchen wölle.

Zum andern/ wird in demselben nach der lenge erzehlet/ wie dieselbe Mistam zuhalten üblich vnd gebreuchlich gewesen; Was für Gesänge bey gesungen; Auch mit welcher Ordnung eins auff das ander erfolget/ vnd welche Ceremonien dabey gehalten vnd in acht genommen/ vnd ein jedes genennet worden.

III.

Um Dritten/ haben wir auch in demselben Ersten Theil eine Vnter-
richtung von den andern Gesängen/welche in der Christlichen Kirchen
Versammlungen/ so wol zur Metten als Vesper zeit/vnd in den Bettstun-
den gesungen werden/wie dieselben abgetheilet seyn/ vnd eins auff das an-
der erfolgen: Do denn auch von Antiphonis, Psalmis majoribus & mi-
noribus, vñ der oßelben mancherleyen vnd vnterschiedlichen Tonis: Von
den Responsoris, Hymnis, Cantico B. Virginis Mariz, Magnificat,
vnd Benedicamus nüsslicher vnd nötiger Bericht gethan wird.

Zum Beschluß wird hinan gehengt/ von den allgemeynen vnd öffent-
lichen Kirchen Litaneyen, oder öffentlichen Supplicationen zu G. D. G.
für die allgemeine Noht der gangen Christenheit/wenn vnd von wem die-
selbe ihren Ursprung genommen: Wie daselbsten nicht wenig denck-
würdige Sachen mit annotiret vnd auffgezeichnet seyn.

Zu dem auch ein kurzer Vnterricht beygesetzt/ von den Horis Ca-
nonicis vnd Pfalterio B. Mariz Virginis. welches sonst ein Pater no-
ster genennet wird; von wem/ zu welcher zeit vnd mit was gelegenheit die-
selbige eingesetzt vnd angeordnet seyn.

IV.

Um Vierden/ wird ons eine nüssliche Erklerung vnd Beschreibung
aller derer Musicalschen Instrumenten vorgeschrieben/welche vor al-
ters zu der Väter zeiten/im alten Testament/vnd hernach auch im newen
Testament in der Kirchen G. D. G. gebreuchlich gewesen.

Vnd zwar im 1. Capittel wird gesaget/von welchen Autoribus an-
fenglichen nach der Sündflut dieselbige ihren Ursprung gehabt/vnd wie
sie erfunden worden/vnd wie hernach zum Christlichen Gottesdienst der-
selben Gebrauch bracht worden.

Im 2. von

II. PARS

Continet

Historiam de Musica veterum Politica, in usu & lusu extra
Ecclesiæ limites ingenuo & liberali:

Cuius Duo sunt distincta Membra.

Prius agit

De Musica Vocali & generaliori Musices cognitione, atq; usus frequentatione, tam Vocali, quam Instrumentali ferè communi.

Posterius

*De Musica veterum Organica, in Organis, vel Instrumentis
Musicis considerata.*

PRIUS MEMBRUM

absolvitur

XXII. Capitibus.

QVorum I, tractat DE MUSICA civili extra Ecclesiam,
ab Ecclesiastica generaliter nominibus distincta, ejusdemq;
primis ac generalioribus principiis.

2. De artis Musicæ Inventoribus & inventione ex calamo-
rum, chordarum, malleorum, & sonorum portione.

3. De Doctoribus, scriptoribus, cultoribus, discipulisq; Musices
eximiis.

4. De inventione in Harmoniæ generibus, in Tetrachordis; Ubi
de Chordarum, sive Clavium, sive Vocum numero aucto & ad
δὴς δια παῶν apud veteres, hodie plus ultrà constituto, &c.

5. De Melodiarum quarundam, quas Veteres Modos seu Tonos
vocarunt, Inventoribus.

6. De diverso istorum Modorum seu potius Melodiarum affe-
ctu & effectu, eorundemq; selectu.

7. De voce & pronunciatione in Cantu, deq; vocis utili, neces-
sario decoroq; exercitio, docili imitatione ac suavi audiendi volu-
ptate.

8. De Musices cognitione cum Ethica, Physica & Mathesi.
9. De Musicz vi & efficacia, atq; usu παθητικῶν, ad affectus cum placidè sedandos, tum rapidè excitandos.
10. De efficacia ac usu πολιτικῶν καὶ πολεμικῶν, civili ac militari, in firmanda nim: pace Reip. & virtute bellicâ comparanda.
11. De usu Musices θριαμβικῶν, in pompa & solennitate triumphali.
12. De usu & efficacia Musices Ethicâ ad mores honestè componendos & feritatem comprimendam.
13. De virtute Musices ἰατρικῆς, sive Medica, ad pellendos corporis morbos.
14. De usu Musices Philosophico, institutioni & refectiōni inserviente.
15. De admitanda vi & efficacia in Brutis.
16. De usu & exercitio Musices ἱεροεργικῶν, in Saeris & sacri-ficiis Decorum Ethnicorum, Dearumq; peragendis.
17. De usu Musices συμποσιακῶν, in epularibus & convivialibus hilaritatibus.
18. De usu Musices ὀρχημαλικῶν, sive saltatorio, deq; quibusdam Saltationum præcipuarum speciebus, varioq; earundem usu.
19. De usu Musices θεατρικῶν in ludis scenicis & Theatricis.
20. De usu Musices ἀγωνισικῶν ad certamina; ubi & de quibusdam certantium & victorum præmiis, & devictorum pœnis.
21. De usu Musices θρηνητικῶν in funerum & exequiarum deductionibus atq; pompis.
22. De variis veterum Cantionibus.

POSTE.

POSTERIUS MEMBRUM,

de

MUSICA Veterum ORGANICA vel Instrumentis Musicis;
quod XXI. pertractatur Capp.

Quorum 1° agitur de MUSIS & Apolline . omnis harmonici concentus autoribus & præsidibus, deq; earum numero.

2. De generali Musicorum Instrumentorum distinctione.

3. De FISTULAE notatione, materia, structura vel figura, inventione, speciebus atq; usu.

4. De TIBIA, ejus Etymologia, descriptione, inventione atque partibus, variisq; ejusdem ab inventoribus denominatis generibus.

5. De variis TIBIARUM speciebus & appellationibus, à regionibus & gentibus desumptis.

6. De vanis TIBIARUM generibus, à varia apud varias gentes materia.

7 De multiplici Tibiarum usu atq; ab eodem deductis Tibiarum ὀνομασίαις & denominationibus, deq; singularibus quibusdam Tibiarum modis & cantu Tibicinum.

8. De Harmoniis & modis Tibicinum Musicis.

9. De peritis quibusdam Tibicinibus & Auleticis studiosis.

10. De imperitis quibusdam Tibicinibus, deq; Tibiarum ὀλυγοεία & contemptu.

11 De Citharæ & Lyræ notatione, inventione, partibus, chordarum numero & circa illum de Lacedæmoniorum severitate, modis item & Citharæ cantu, & (quas vocant) Tabulaturis.

12. De variis Instrumentis Lyræ proximis, Scindapso, H. licone, Barbito, Trigono, Sambuca, Phœnice, Nablo, Pandura,

13. De Magadi, Pectide, Plalterio, Epigonco, Tripode, Sionico Organo, &c.

14. De carminibus Lyricis, quæ Lyræ accinebantur.
15. De peritis quibusdam Citharœdis eorundemq; inventis, & artis Citharœdicæ fautoribus.
16. De Tubæ notatione, inventione, materia, figura, generibus atq; usu.
17. De Lituo, Cornibus & Buccina, eorundemq; descriptione, distinctione atq; usu.
18. De Instrumentis tinnitu quodam obstreperantibus, ut Sistro, Crembalo, Crepitaculo, Cymbalo & Tintinnabulo.
19. De Tympani descriptione, notatione, usu, structura apud Indos, & aliis quibusdam notatu dignissimis.
20. De Hydravlici Organi inventore atq; structura.
21. *Huc accessit Τηξαναμα, sive Corollarium, de Instrumentorum Musicorum, nostro tempore usitatorum, descriptione & pleniori distributione.*

Der Ander Theil

begreiffet in sich

Eine Historische Beschreibung der Alten Politischen vnd Weltlichen Music, welche ausserhalb der Christlichen Kirchen nur zur Lust vnd Kurzweil / im freyem loblichen Gebrauch jederzeit vorblieben.

Vnd wird dieselbe in zwey Stück abgetheilet.

Das erste Stück handelt von allgemeiner Wissenschaft der Music vnd derselbigen Gebrauch / so wol mit Menschlicher Stim / als auff Instrumenten / so im Musiciren fast gemein sind.

Im andern Stück wird vermeldet / Wie bey den Alten die Musica auff Orgeln / Instrumenten vnd allerley Saitenspielen gebraucht worden.

Das

Das Erste Stück dieses Andern Theils

helt in sich

XXII. Capittel.

AM 1. Capittel wird gehandelt von dem vnterscheidt zwischen der Geistlichen Kirchen Music, vnnnd der Politischen Weltlichen Music, auch von derselben Ursprung.

Im 2. Cap: wird gehandelt von der Erfindung vnd Erfindern der Music auß genawer Auffmerckung / wie sich die Thon in den Röhren / Sängten vnd Hämmern in einander haben schicken vñ reimen wollen.

Im 3 Cap: Von den vortrefflichen Lehrern / Meistern / Scribenten, vnd Schülern der löblichen Music.

Im 4 Von Erfindung der mancherley Harmony / oder zusammensimmung; Wie nemlich bey den Alten die Tetrachorda, Claves, vnd Voces Musicales erfunden / vnd mit der zeit biß anjho vermehret vnd geändert.

Im 5. Wie etliche Melodeten vñ Arten zusingen bey den Alten erfunde.

Im 6. Von vnterschiedlicher Bewegung vnd Vorrichtung derselben Melodeten / oder der Arten vnd Weise in den Gesängen.

Im 7. Von der Stim / vnd wie man dieselbe im singen / nützlich vnd artig zwingen-muß / vnd üben soll.

Im 8. Von der Verwandnuß / wie die Music der Ethicz, Physicz vnd den Mathematischen Künsten zugethan sey.

Im 9. Von der durchdringenden Gemühts bewegung / dadurch die Music die Begierden vnd Affecten beydes erregen / vnd auch wieder omblegen vnd stillen kan.

Im 10. Von Nutzbarkeit der Music zu Friedens vnd Kriegezeiten.

Im 11. Vom gebrauch der Music in Triumphs geprängen.

Im 12. Wie die Music zur Tugend vnd Höffligkeit diene vnd anleitung gebe.

Im 13. Wie die Music nützlich sey zu beförderüg der Leibes Gesundheit.

Im 14. Wie die Music den Studirenden zur Vnterweisung vnd Erleüftung dienstlich sey.

- Im 15. Von der wunderbahren Krafft vnnnd Wirkung der Music in den vnermünfftigen Thieren.
- Im 16 Vom brauch der Music bey den Heidnischen Opffern vnnnd Gottesdiensten.
- Im 17. Vom brauch der Music in Conviviis, Gastereyen vnd andern frölichen Zusammenkunfften.
- Im 18. Vom brauch der Music in Tänzen; Darbey auch berichte zu finden von mancherley Art/ Namen vnd Nutzbarkeu der Reyen/ oder Tänze.
- Im 19. Vom brauch der Music in Comcedien vnd andern Schawspielen.
- Im 20. Vom brauch derselben in Certaminibus vnnnd Streickämpfften: Darneben auch von derer Belohnungen/ welche den Sieg erhalten/ vnd von der Straff derer/ so überwunden worden/ kurze anmeldung geschicht.
- Im 21. Von dem Nus der Music in Begräb: vnnnd Leichbegengnüssen.
- Im 22. Von mancherley Gesangs Arten vnnnd Nahmen bey den Alten.

Das ander Stück des Andern Theils
begreiffet in sich
X X. Capittel.

M 1. Capittel wird gehandelt von den Musis vnd Apolline, als den Anfängern vnd Vorstehern aller zusammen stimmenden Harmony vnd Gesängen: Vnd wird dabey gemeldet/ wie viel M u S A E sind.

Im 2. Cap wird eine gemeine abtheilung der Musicalischen Instrumenten eingeführet.

Im 3.

- Im 3.** Wird die Erfindung/Matery, Structur vnd Zubereitung mancherley Arten vnd Gebrauch der Flöten / so bey den Alten Fiskula genannt worden / kürzlich beschrieben.
- Im 4.** Wird von der Pfeiffen/welche Tibia heisset /vnd von derselben Erfindern vnd zugehörigen Stücken gehandelt.
- Im 5.** Von mancherley Pfeiffen vnnnd derselben Nahmen / so sie von den Ländern vnnnd Völkern / bey denen sie vbllich gewesen / vberkommen.
- Im 6.** Von mancherley Arten der Pfeiffen vnd derselben matery bey unterschiedlichen Völkern.
- Im 7.** Von allerley Namen vnd vnterscheidt der Pfeiffen/nach vnterschiedlichem brauch/klang vnd alter der Menschen ; Vnnnd von etlichen sonderbahren Arten vnnnd Weisen / so im Pfeiffen gebraucht worden.
- Im 8.** Vom Thon der Pfeiffen/ vnd wie sie nach demselben zu vnterscheiden.
- Im 9.** Von etlichen hochehrfahren Pfeiffern/vnd wie sie mit höchstem fleiß dieser Kunst obgelegen.
- Im 10.** Von etlichen vnerfahren Pfeiffern/vnd wie solche Kunst in despect vnd verachtung geraten.
- Im 11.** Von Erfindung der Leyer / Cither oder Harpffen ; vnnnd von ihren zugehörigen stücken vnd zahl der Saiten. Sowol auch von den Carminibus, wie die nach der Leyer gemacht worden : Auch wie vnd was man nach der Tabularur vff der Harpffen schlagen kan.
- Im 12. vnd 13.** Von den Instrumenten / so der Harpffen sehr nahe zugethan sind/vnd andern dergleichen mehr.
- Im 14.** Von den Carminibus Lyricis, welche man in die Leyre mit eingesungen.
- Im 15.** Von etlichen vortrefflichen Harffenisten / vnd was dieselben erfunden vnd außgesonnen ; Auch von denen so diesen Künstlern mit guter Affection zugethan gewesen.

- Im 16 Von der Trummet oder Tuba , derselbigen Erfindung / Mate-
 17, Gestalt/mancherley Arten/ vnd nutzbahrem Gebrauch.
 Im 17. Von den Krumphörnern/Zincken vnd Posaunen, deroselben be-
 schreibung/zubereitung/gebrauch vnd vnterscheide.
 Im 18 Von Glöcklein/ Schällen/Cymbeln vnd Klappern.
 Im 19. Von der Pauken / derselben zubereitung bey den Indianern/
 vnd wie sie gebraucht wirt : Auch von etlichen andern denckwürdigen
 Sachen.
 Im 20. Von dem Instrument / welches bey den Alten Hydraulicum
 genant worden.
 Zum Beschluß wird eine General Beschreibung vñnd Abtheilung aller Musica-
 lischen Instrumenten, welche zu vnser jetzigen Zeit in gebrauch seind / mit
 angehengt.

TOMUS SECUNDUS,

in quo

pertractatur

Οργανογραφία.

id est,

Organorum pnevmaticorum, & reliquorum Instrumen-
 torum Musicorum ferè omnium, nostro tempore usitatorum,
 accuratè distinctorum, & eleganter depictorum, Nomencla-
 tura, Sciagraphia, & operosa ac artificiosa eorundem in tonatio ae
 usurpatio.

Darlin

Darinnen zu finden :

I.

Aller Musicalischen Instrumenten (so zu vnser jetzigen zeit im gebrauch) Distribution vnd Begriff in vnterschiedenen Abtheilungen / sampt deroselben Namen oder Nennung mit bezeugeter Tabell.

II.

Aller Blasenden vnd Besäyteten Instrumenten mancherley Stimmen vnd deroselben Thon / nach ihrer Grösse vnd Eigenschafft möglicher Höhe vnd Tieffe zuerzwingen : In einer Tabell vnd eines jeden Instruments insonderheit begefügter Erklärung :

Als nemlich /

1. Wie die Wörter / Instrument vnd Instrumentist, Accort, Sorten vnd Falsett Stimmen / in Pfeiffen vnd andern Instrumenten zu verstehen seyn.

2. Vom rechten Thon der Orgeln vnd anderer Instrumenten / auch der Menschen-Stimm: vnd vom vnterscheid des Chor- vnd Cammer-Thons.

3. 4. Universal-Tabell, darinnen die Claves Signatz / die Claves in scala Tabulaturz, die Namen vnd Zahl der Füsse / nach Orgelmacher Art / vff allen Instrumenten zu finden.

III.

Von der Ersten Invention der Alten Orgeln / ihrer Disposition der Claviren, Laden / Blaszbalgen vnd was sonst mehr darzu gehörig: auch wie das alles von einer zeit zur ander vermehret vnd verbessert / vnd biß zum jetzigen Stande gebracht worden.

IV.

Von Newen vnd vnserer jetzigen Orgeln Eigenschafft vnd mancherley Stimmen : Mit mehrerem vnd fernerm Bericht / was bey jeder Stimme in Specie vnd besonders zu wissen von nöhten sey. Auch angehengter Form vnd Weise / ein Regahl oder Clavicymbel vnd

Symphonv an sich selbst rein zustimmen vnd einzuziehen: So wol auch wie man sich in Liefferung der Orgeln vorhalten könne.

V.

Etliche Dispositiones vnd Verzeichnuß aller Stimmen vnd Register/ so in den fürnehmsten Orgeln Teutsches Landes gefunden werden.

Auch wie man ein Pfeifflein zum ChorThon verfertigen lassen könne.

V I.

Eigentliche Abcontrafeyung eines jeden Musicalischen/ der Alten vnd Neuen Außländischen vnd Einheimischen Instrumenten Größe/ Länge vnd Dicke/gar just nach dem Maßstabe in etlichen Vierzig Stücken vnd HolzRissen gezeichnet vnd abgetheilet.

TOMUS TERTIUS.

Continet
tres Partes,

I.

Ασματολογία, sive descriptiones Etymologicas Cantionum exoticarum, apud Italos, Anglos & Gallos, Ethico, Politico & Oeconomico usui dicatarum:

Urinnen die Bedeutung/wie auch Abtheil- vnd Beschreibung fast aller Namen der Italianischen/Französischen/Englischen vnd jetziger zeit in Teuschland gebräuchlichen Gesänge: Als/Concerten, Moteten, Madrigalien, Canzonen, Villancellen, Messantzen, Tocaten, &c.

II.

Τεχνολογια Μusicam, sive admonitiones de quibusdam præceptis, Musicæ studiosis apprimè necessariis: Qua etiam ratione difficiliore quædam veterum Musicorum Regulæ & modi in canendo ad longè faciliorem & meliorem pro incipientibus caprum transferri, & tutius usurpari possint. Nüssli

Nützliche Erlehr- und Anleitung: Was im Singen bey den Noten, Pausen und Tactu, Modis, Signis und Transpositione, Partibus seu Vocibus vnnnd vnterschiedenen Choris, Auch bey den Unisonis und Octavis zu observiren.

III.

Χειρῶν γῶγλα, seu manuductionem Musicam; Sive peculiarem rationem Cantiones, quas CONCERT vocant, & id genus alias, per Choros variis modis disponendi & distribuendi: Ut in Ecclesiasticis conventibus, & in magnatum conviviis, majori cum gratiâ, suavitate ac voluptate adhiberi & auscultari possint.

Wolgemeinte Anleitung / wie man Concert und andere dergleichen Gesänge mit Instrumenten und Menschen-Stimmen / vnnnd auch vnterschiedlichen Choris auff allerley Art in der Kirchen vnnnd für Fürsten und grosser Herrn Taffel anordnen könne / daß sie mit sonderbahrer gratia, lieblicher und anmütiger können musiciret vnnnd angehóret werden.

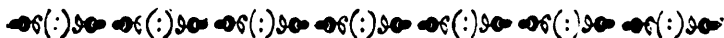
Darbey dann / wie die Italianische und andere Termini Musici, als Ripieno, Ritornello, Forte, Pian, Capella, Palchetto und viel andere mehr / zu verstehen und zugebrauchen: Die Instrumenta Musicalia zu vnterscheiden / abzutheilen vnnnd sùglich zunennen: Der General-Bass zu gebrauchen: Und junge Knaben in Schulen an die jezige Italianische Art vnnnd Manier im Singen zu gewöhnen seyn.

T O M U S   Q U A R T U S,

in quo

ΜΕΛΟΠΟΙΪΑ Musica, sive institutio de Contrapuncto, legitimaq; purâ & dextrâ compositione ac dijudicatione harmonicarû Câtilenarû; quid in ilhs approbâdû, & rejiciêdû; quid adhibêdû sit & fugiendû, fideliter admonens & docens; exoptimis probatissimis Neotericorum, præsertim Italarû, in Theoria excellentiû Musicorû libris, regulis & exemplis collecta, atq; in certum ordinê redacta.

Nütliche Unterweisung in der Composition, darinnen alles/ was zu derselben gehörig/ oder/ was in einem vntadelhafftē Gesang zusehen/ vnd zu meyden stehet / Auß etlicher außländischer Italianer vnd andern Büchern / Regeln vnd Exempeln mit fleiß zusammen getragen; dergleichen zuvor in Lateinischer/ oder Teutscher Sprach also volnkömlich niemals an Tag kommen.

Benevolo Lectori S.

Obwol/ günstiger lieber Leser/ dieses Syntagma Musicum sampt dessē vorhergesetztem Indice, nach den Regulis artium dicendi billich gang vnd gar in einer Sprach/ Lateinisch oder Teutsch solte beschrieben vnd zusammen getragen worden seyn: So hat es dennoch die Natura artis canendi nicht wol leiden/ vnnnd zulassen mögen. Denn nach dem dieselbe zwar bald nach der Welt anfang/ quō ad prima rudimenta, erfunden/ ferners auch bey den Jüden vnd Heyden per additamenta ziemlich verbessert worden: So hat sie doch noch erst bey vns Christen in diesen letzten zeiten ihre herrliche supplementa erreicht. Derowegen gleich wie sich / was die Altert Musici in Lateinischer Sprach beschrieben/ gemeinlich nicht gar wol vnd vorständiglich in das Teutsche versetzen lesset: Also auch in deme/ was die jetzigen Musici, ein jeder in seinem Idiomate, mit vielen nöotericis terminis nennen vnd außsprechen/ Lateinische Voces vnd Phrases appropriatæ mangelt. Vnd wenn man denn in derselben Sprach davont schreiben solte / es entweder einen barbarum, oder ja zum wenigsten obscurum stylum geben/ vnnnd die weise zu reden viel schwerer zu verstehen sein würde/ als die Kunst an ihr selbst zubegreifen ist.

Als hoffe Ich/ es werde Mich dessen Niemand verdencken / daß Ich in diesem Syntagmate Musico miscellaneo etliche Ding gang Lateinisch/ etliche gang Teutsch habe fürgebracht/ etliche aber zugleich
 Latei

Lateinisch vnd Teutsch eingeführet: Sincemahl Ich dahin sehen sollen vnd wollen / das in hac nostra Germana Patria beydes literati vnd illiterati Φιλόνουσοι verstehen könten/was etwa einem jeden an seinem Dre zulesen gefällig vnd nützlich sein möchte.

Vnnd ist also der Erste Tomus ganz Lateinisch für Gelahrte: (Wiewol es auch vor andere der Music-Kunst Zugethane nicht vnndtlich/ sondern vielleicht nützlich vnd sehr zuträglich sein könte / wenn ein gelahrter Man/diesen Ersten Tomum, auß dem Lateinischen in gut Teutsch zu vertiren vnnd in Druck herfür zubringen/ sich bemühen thete; Welches wegen vnzehllicher anderer Verhinderungen Mir vnmöglich/ doch sehr lieb/ vnd ihrer vielen/ die der Lateinischen Sprach nicht kündig / ganz angenehm vnd wolgefellig sein würde.) Der Ander Tomus ganz Teutsch für Orgelmacher / Organisten vnnd alle andere Instrumentisten vnnd Instrument maker: Der Dritte vnd Vierde aber für die Musicos vnd Musicos cultores, in gemein geordnet.

Stehet also ein jeden Musico, oder Musicos amatori zu seinem guten gefallen / dasjenige / was für ihn dienet / vnd ihm zu Nutz kommen kan / vor sich zu compariren vnd durchzulesen. **GOTT** helffe/ das es zu seinen Göttlichen Ehren/vnd der lieben Christenheit zum besten diene vnnd gereiche / Amen. Datum Dresden / am 24. Junij, Anno 1614.

Michael Prætorius C,

Oculissimo meo
MICHAELI PRAETORIO,

nunc temporis
In utraq; aula Saxonica

Hinc ELECTORALI, ihinc GUELPHICA,
Chorago Musico :

Tumultarium sanè, sed affectu sincero
plenum

ELEGIDION

nuncupabam.

EMPER Te evexit Prætori Musica : & illam
Evèxti studio Tu quoq; in alta Tuo.
Illa Tibi Henrici patefecit Iulii amores :
Per Te ea maçta Ducis rursus amore fuit,
Illa Tibi Ensiferum meruit : meruisti ei eundem
Tu quoq; Te celebrem reddidit illa : Tu eam.
Et jamdum summum venistis utring; ad amorem :
Nesciam ut ardoris vi alteri utram anteferam,
Vsq; adeò quæ Tu fecisti Musicæ ; ea illa
Cuncta Tibi rursus præstitit igne pari !
Iudice me ; alteri amor præstat tamen alter amori ;
Quomodo ? Rosores jam parit illa Tibi :
Admiratores Tu contra illi. Et quis id æquum :
Aut adeò fieri mutuo amore putet ?
Scilicet hoc bellum est ! Sic certat amore ; Tibiq;
Martyrium veri parturit evlogii,

Sola

Solâ homini invidiâ præconia vera parantur ;
 Qui caret hac, veræ laudis honore caret.
 Propterea ne pone animum : Ne desine porro
 Musicam amatricem rursus amare Tuam ;
 Quin potiùs persta studiosiùs evehere illam ,
 Evehet & rursus Te studio illa pari.
 Augebitq; adeò stipendia ; jam modò ut auxit :
 Quando dedit duplici conditione frui :
 Hinc Electoris Magni ; indè Leonis in aulâ
 Guelphici ; ubi gemino distrahere officio.
 Det tantùm superesse Tibi, cui cantica pangis ?
 Soli ! erit auspicio Musica quanta Tuo ?
 Musicæ item auspicio quantus Tu eris ipse vicissim
 Quantus adhuc nemo Musicùm inante fuit,
 Vidère, ingenium quîs de meliore metallo ,
 Quæ dederas , & quæ dê hinc monumenta dabis.
 Vidère insolitâ sub majestate verendam
 Prodire ingenii Musicam ab arce Tui :
 Porrò aderunt famulæ citiùs spe ; instructaq; secum
 Quæ sunt , quæq; fuère, Organa cuncta ferent.
 O utinam tantùm magni Electoris in aulâ
 Ocia det studio grata Vacuna Tuo !
 Principium factum est : respondeat exitus. ô DI
 Livor ut Invidiâ concidet ipse suâ !

*Job. Steinmetzins S. Phil. & Med. D. Poët.
 Imper. Lauriger. &c.*

ALUD

A L I u' D.

*NGENUAS inter, Cælo quas hausimus, artes
Obtinuit medium MUSICA dia lucum.*

Et meritò! humanos reliqua vertuntur in usus:

Huic Scopus & finis gloria honorq; DEI.

Nec servire tamen mortalibus abnegat ipsis,

Tempora seu fuerint nubila, sive bona.

*Tristes exhilarat miti modulamine : letis
Ut rata sint omni gaudia parte facit.*

*I nunc & rogita, cur tanti muneris usum
Urgeat assiduo docta labore Cohors?*

*Quod melius studium, res sacra & munere digna
Neglecta ut jaceat spretaq; nolle pati?*

*Qui legis antiquos, perscrutariq; recentes,
Ut sit cognitior MUSICA casta tibi;*

*Hac evolve etiam: dextrè congesta videbis,
Qua vastis aliis proposuere libris.*

*Cumq; nihil spectet, nisi publica Commoda, supplex
Concilia ANTORI fata secunda pio.*

Henricus Meibomius, Poëta
& Historicus F.

TOMUS PRIMUS.

PARS PRIMA.

I

DE MUSICA SACRA ET ECCLESIASTICA.

I. Membrum.

ΔΙΑΝΟΙΑ

sive

Discursus,

De

MUSICA CHORALI

sive

PSALMODIA veterum Sacra.

CAPUT I.

DE PSALMODIA CHORALI à Davide & Salomone instituta, & quæ post, à veteri Aegyptiorum diversissima, in Ecclesiarum Græcarum Latinarumquæ Choris recepta est.

Diana est vetus aliàs dicta, qua in suis Notis aequalem servat mensuram, sine prolationis incremento & decremento, CHORALIS scilicet MUSICA, à CHORIS, ubi plurimum exercetur, denominationem habet, & publicam in Ecclesia Psalmos & hymnos decantandi consuetudinem indicat, cum in Veteri Testamento à Mose, Davide, & Salomone institutam, tum in Novo à Christianis receptam & frequentatam.

Primus constituisse Cantores DAVID legitur, qui Asapho, Idithum, Heman & reliquis ministerium canendi ad Arcam & Tabernaculum Dei mandavit, ut expressè scriptum est. 1. Paral. 15. & 16. & 25. atq; 2. Paral. 5. ubi Salomonem quoque patris sanctionem confirmasse indicatur, ut Cantores,

B

qui

qui sub Asapho, Heman & Idithum erant, concinerent stantes ad orientalem Altaris plagam. Vnde & Athanasius in synopsi Sacra Scriptura ait: David primus spiritum psallendi accepit, primusq; Psalmos composuit & scripsit, & praedictos Psalmistas ipse ex Sacerdotibus selegit ac instituit; Stationem quoq; locorum illis & ordinem melodiae, ac tempus psallendi matutinum & vespertinum determinavit, & ita ordinavit, ut alij aperto, alij clauso Tabernaculo; alij à dextris, alij à sinistris starent, atq; ita Deo psallerent, laudémq; ac hymnum voce canerent, quidam verò confessionem ac laudem praluderent, &c.

Ea per Choros canendi consuetudo postea, ut Christianis dignissima, sic etiam est nata in Ecclesia (unde Christianorum nomen prodijt, Act. 11.) Antiochena, quae post eam, quae in Samaria collecta, & illam, quae Casarea plantata est, proxima fuit colonia, ex Ecclesia Hierosolymitana deducta. Quomodo in ea Flavianus & Diodorus, viri pijs & orthodoxi, primum instituerint morem Davidicos Psalmos duobus in Choris decantandi, memorat Theodoretus lib. 2. Eccl. hist. cap. 24. Admirabile hoc, inquit, par piorum virorum Flavianus & Diodorus, Sacerdotalis functionis ius nondum consecuti, cum populo conversabantur, dieq; ac noctu instigabant omnes ad pietatis fervorem. Hi primi, in duas partes divisos cœtib; Psalmos accinentium, instituerunt alternis Davidicam Melodiam decantare; quod cum Antiochia cœptum esset, pervagatum usquequaq; est, & ad fines orbis terrarum pervenit.

Tempus, quid factum fuerit, à Suida annotatur, qui explicans vocem χορός ita scribit: χορός ἐστὶ τὸ σύστημα τῶν ἐν ταῖς ἐκκλησίαις ἀδόντων. διηρήθησαν δὲ οἱ χοροὶ τῶν ἐκκλησιῶν εἰς δύο μέρη Ἐπι Κοινασίαις ἢ Κοινασίαις ἢ μεγάλας ἢ φλαβιανῆς Ἐπισκόπου Αντιοχείας, διχῆ τὰς Δαβιδικὰς ψαλμοὺς οἰδονίαις ὅτι ἐν Αντιοχείαις πρῶτον ἀρξάμενον εἰς πάντα περιήλθε τῆς οἰκουμένης ἵα πέρατα. Hoc est: CHORVS est congregatio simul canentium in Ecclesia. Divisi autem sunt Chori Ecclesiarum in duos ordines sub Constantio, filio Constantini Magni, à Flaviano Episcopo Antiochia, ita ut alternis Davidicos Psalmos concinerent. Quod quidem cum Antiochia primò cœptum esset fieri, in omnes mundi terminos transiit.

Annus

Annumerat autem Chronologia Constantij imperio annum à Christonato 342. Vnde tam vetusti supputantur Chori Musici, ut ultra mille ducentos annos duraverint. Polydorus descriptionem Chori recenset lib. 6. de rer. inu. c. 2. Chorus multorum vocibus constat, ita ut ex pluribus una reddatur, fiatq; concertus ex dissonis: auctor Seneca & Macrobius. Chorum ἀπὸ τῆς χαρᾶς, id est, leticia dici autumat Plato lib. 2. de Legibus.

Psalmodia vetustioris, tempore Galieni, anno Christi 260 imperantis, à Nepote Aegypti Episcopo instituta, meminit Eusebius lib. 7. cap. 22. In alijs, inquit, multis (excepto videlicet errore de mille annis, quibus Chiliastrarum haeresis initium dedit Niceph. lib. 6. cap. 21.) Nepotem laudo ac diligo, cum propter fidem, sedulitatemq; & exercitium in Scripturis, tum propter multam ipsius Psalmodiam, quã etiamnum multi ex Fratribus delectantur. Sed diversa fuit ab Antiochena ista psallendi ratio in Aegypto, ubi unus apud Aegyptios Fratres, Psalmos cantabat, reliquis sedentibus, & attentè taciteq; auscultantibus, quam consuetudinem describens Cassianus lib. 2. cap. 10. Cum solennitates, inquit, quas illi Synaxes vocant, celebraturi Fratres in Aegypto conveniunt, tantum à cunctis silentium prabetur, ut cum in unum tam innumerosa Fratrum multitudo conveniat, prater illum, qui consurgens Psalmum decantat in medio, nullus hominum penitus adesse credatur. In Aegyptiorum etiam Psalmodijs monophonis usitatum fuit, ut Psalmos δοξαλογία S. Trinitatis concluderent, teste Cassiano libro dicto cap. 9. Illud etiam, inquit, in hac provincia vidimus, ut uno cantante, in clausula Psalmi omnes astantes concinant cum clamore: Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: nusquam in toto Oriente audivimus, sed cum omnium silentio ab eo, qui cantat, finito Psalmo orationem succedere. Hanc verò glorificationem Trinitatis tantummodo solere Antiphonâ terminari. Hac Cassianus.

Caterum in gratiam Antiochena Psalmodia CHORALIS templi seu Oratoria sub pijs Imperatoribus Constantino, Theodosio, & alijs ita adificarunt, ut CHORO, in quo psallentes starent, peculiaris locus assignaretur. Eusebius enim in Panegyrica oratione, quam lib. 10. hist. Eccl. cap. 4. de templorum adificatione & inauguratione, Paulino, Tyriorum Episcopo, dedicat, ita inter alia structuram templorum describit: Quapropter CHORVM hunc multò ma-

jorem complexus, externum ambitum muro munivit, ut tutamen esset operis universi: Deinde vestibulum magnum & in sublime ad Solis usq; radios erectum, extendit, ita, ut etiam illis, qui procul extra sacros muros consistunt, conspiciuntur illorum, quae intra eos sunt, aspectum exhibeat.

De usu Psalmodiarum, etiam nocte usitatarum, Clericis Ecclesiae Neocæsariensis consuetudo, Basilius Magnus commemorat, inquiens: Εκ νυκτός γ' ὁ ἄσπιζος παρ' ἡμῶν ὁ λαὸς ἐπὶ τὸν οἶκον τ' προσδουχῆς &c. id est: De nocte populus consurgens antelucano tempore domum precatationis petit, inq; labore & tribulatione, ac lacrymis indesinentibus, factū ad Deum confessione: tandem ab oratione surgentes ad Psalmodiam instituuntur. Et nunc quidem in duas partes divisi, alternis succinentes psallunt: καὶ νῦν μὲν διχῆ διανεμηθέντες ἀλλήλοισιν ἀλλήλοισι, atque ex eo simul eloquiorum Dei exercitationem ac meditationem corroborant, & cordibus suis attentionem, & rejectis vanis cogitationibus, mentis soliditatem suppeditant. Deinde uni ex ipsis hoc muneris dato, ut, quod canendum est, prior exordiat, reliqui succinunt, atq; ita Psalmodia varietate, precibusq; subinde interfertis, noctem superant: Illucrescente iam die pariter omnes velut ore ac corde uno, confessionis psalmum Domino offerunt, ac suis quisq; verbis respicientiam profitentur. Haecenus Basil.

Sic ab Asiaticis, Africanis, Aegyptiis & Europæis Græcis Ecclesiis eadem psallendi consuetudo in Latinas & Italicas transit, secundum Sibyllinum oraculum: ἐξ ἰαδοσ γαίης σοφὸν ἔξειαι Ἰταλίησιν. Ac in fasciculo temporum legitur Pontianus, Episcopus in Romana Ecclesia, statuisse, ut Psalmi per dies noctesq; in omnibus Ecclesiis canerentur. Etiam Ethnicus, Plinius secundus, libro Epistolarum decimo ad Trajanum Imperatorem, de Christianorum Psalmodiis ita scribit: Christiani soliti sunt statim ante lucem convenire, carmenq; Christo quasi Deo dicere secum invicem. Et quomodo Mediolani ac alibi Psalmodiarum consuetudo cepit & frequentata fuerit, usus & vis Ecclesiastica Psalmodia infra pluribus demonstrabit, cap. 9.

CAPUT II.

De Veterum in Psalmodijs modulatione, ejusdem
fine, vario Ecclesiasticè canendi genere; atq; de ritu in
Psalms Graduum connotato.

Melodia & vocum modulatio qualis apud Vete-
res in usu fuerit, non satis certò constat, præterquam quòd Isidorus in
libro de divinis officijs annotat: Primitus Ecclesiam ita psallere so-
litam, ut modico flexu vocis Psalmos modularetur, ita (quod ipsum etiam de A-
lexandrino Episcopo, Athanasio sibi dictum commemorat Augustinus, lib. con-
fess: 10. cap. 33.) ut psallens pronuncianti vicinior esset, quàm canenti. Addit
ibidem rationem adhibita Musices, inquit: Propter carnales (quales nos
omnes fateamur oportet) non propter spirituales, in Ecclesia consuetudo canen-
di est instituta, ut qui verbis non compunguntur, suavitate modulaminis mo-
veantur.

Porro quomodo distinguant Patres inter Psalmum, Canticum seu Oden,
Hymnum, Canticum Psalmi, & Psalmum Cantici &c. disertè explicabit Theo-
ria Organices, cap. 9. ex Basilio in Psalmi 29. expositione; & ex Hilario in pro-
logo Psalmorum: Vbi idem addit: His quatuor Musica artis generibus com-
petentes singulis quibusq; Psalmis superscriptiones sunt coaptata.

Hymnum, cuius mentio facta est in distinctione Patrum, definit ἐξή-
γημα seu Explanatio Liturgodia Matutina & Vespertina, in membro huius
Partis tertio. Sic autem distinctas illas species Patrum quàm brevissimè nu-
merare licebit, ut sit:

Primò Psalmus, quem canit Organon.

Deinde Ode, qua siletur.

Postea Ode Psalmi, seu, quod idem, Psalmus Odes, vel Cantici, qui
ad Musicum Organon voce humana concinitur.

Novissimè Hymnus, qui voce humana, remoto Organo, personat.

Melodiam autem Veterum, in Psalmodijs peculiariter observandam, in-
nuere videtur inscriptio Psalmorum, qui dicti שירי המעלות Schire Ham-
maaloth,

maaloth, Carmina graduum seu ascensionum; licet eam ἐπιγραφήν ad Psalmorum sententiam & doctrinam pleriq. interpretes cum Patribus referant.

Augustinus referens ad cordis ascensiones è valle plorationis, ita commentatur: Est mons, quo ascendimus, spiritualis quadam celsitudo: Et quis est iste mons, quo ascendimus, nisi Dominus noster Iesus Christus? vide Doct. Mat. Lutherum in Psal. 121. Levavi oculos meos ad Montes: Christus est locus, tempus & omnes circumstantia, qua requiruntur ad orationem, & sic ad cantationem & omnes locos Theologicos. Ascensiones enim sicut Montes & Benedictiones, & Salutes, & Egressiones Christo attribuuntur in plurali fœminino abstracto, quia Ebraei carent neutro genere, idè eius loco utuntur fœminino plurali וַתֵּצֵאנִי מֵעֵצְרִי, ne dubitaremus de ulla residua parte salutis, sed ut omnia ὑπερπερισσῶς haberemus in Christo. Iohan. 10. Idè Ascensiones sunt superlativorum loco, qua ultra, supra & extra omnem captum rationis humana transcendunt, qua oculus non vidit, auris non audivit, & in cor hominis nunquam ascenderunt, 1. Cor. 2. daß heißen מַעְלֵוֹת ascensiones: בְּרִכּוֹת benedictiones: מוֹשָׁעוֹת salutes: תּוֹצְאוֹת egressiones: intantum (ut Bernhardus cecinit) quod Christi sanguis tam preciosus fuerit, ut una guttula suffecisset ad totum genus humanum redimendum, nedum totus sanguis: ita ὑπερπερισσῶς σωθήτως sumus salvati propter superabundantiam pretiositatis sanguinis eius. A quo non abludit Pauli illud ad Ephes. 4. Qui descendit in infima loca terra, superascendit omnes Cælos, thronos, Majestates.

Basilij hac est sententia: Cantica Graduum iuxta historiam quidem de ascensu è Babylone loquuntur, secundum anagogen verò eos Psalmos de ascensu ad virtutem protulerunt.

Athanasius, & Nazianzenus, Cyrillus & Hilarius allegoricè interpretantur de his, qui virtutis studio profecerunt, quibus singularis est felicitatis progressus ad resonanda hæc quindecim graduum carmina. Hilarius prolixius dilucidiusq. rem sic explicat: Princeps Sacerdotum, Dominus noster Iesus Christus, ingressus cælos, sedens ad dexteram aeterni Patris, orans ad Patrem, ut, ubi ille esset, nos quoq. essemus, qui & excitavit & collocavit nos in cælestibus. Ille jam per Prophetam monuerat, quibus modis, quibusq. vita operationibus ascendi posset ad sese: Sed per Esaiam ita ait: Lavamini, mundi estote, auferete

ferte nequitiis ab animis vestris, è conspectu oculorum meorum, desinite à malitijs vestris, discite bonum facere, exquirite iudicium, eripite injuriam accipientem, iudicate pupillo, & iustificare viduam, & venite disputemus, dicit Dominus Omnipotens. Hi sunt igitur gradus perfecti illius, aeterniq; Templi, quo Princeps Sacerdotum, facta per sanguinem suum peccatorum nostrorum purgatione, transcendit. Hac Hilarius.

Vatablus quindecim Psalmos, centesimum decimum nonum ordine sequentes, hoc titulo insignitos putat, quod post ascensum vel reditum ex Babylonia fuerint decantati.

Tremellius & Iunius יְצוּחֵי־קוֹחַ quandam, id est, eminentiam & excellentiam volunt indicatam, quòd instar gemmarum emineant maximè, & cum brevitate, tum consolationum suavitate, nec non verborum auctoritate ceteris facile possint praeferrì; siquidem reddiderunt carmina excellentissima.

Paulus Fagius interpretatur Canticum conclusionis, quod in fine sacerorum, ante dimissionem cœtus ut plurimum recitatum fuerit: quandoquidem verbum אלה עלה idem nonnunquam est Hebrais, quod finire seu evanescere.

Iudai nugantur praedici futuram gentis sua liberationem, ubi Messia exhibitò in Iudæa ascensuri, & Psalmos hosce triumphanti voce, aliquando scilicet, sint recitaturi.

Rabbi David Kimhi appellationem inde fuisse sumtam arbitratur, quòd in monte domus Dei per quindecim gradus à mansione muliercularum ascendendum fuit, ad locum, quo viri congregabantur, & singulis gradibus singulos graduum psalmos fuisse destinatos.

Chaldaus Paraphrastes vertit Canticum, quod dictum est super gradibus vel ascensionibus abyssi. De abyssò autem fabulantur Iudai, eam in fundamentis domus sacrae struendis ita ascendisse, ut metus fuerit, ne orbem universum inundaret: Achitophelem itaq; eam, per Schemhamphoras cohibitam, ad quindecim usq; gradus restrinxisse.

Sunt tamen alij, qui ad concertum Musicum referunt, & existimant sublimiori voce istos Psalmos fuisse decantatos: Alij in loco CHORI Hierosolymitani edisore concini solitos arbitratur: Inter quos LUTHERVS cum LYRANO, & edisorem locum, & clatiorem vocem inscriptione ista indicari

dicari existimant. Et Rabbi Abenezra certum Melodia genus opinatur fuisse, siue celebris cuiusdam carminis principium, cuius tonum hæc Psalmodia expresserit.

CAPUT III.

De fructibus Psalmodiæ in genere, Legi, & disciplinæ devotè ac modestè psallendi conjunctis; atq; hîc μεταβάσις siue transitio, ad Psalmodiæ efficaciam & vsus, & alteram potissimam *δρανοίας* partem.

Quam pulcherrimi autem fructus sint Psalmodiarum, Iustinus enarrat; ἡδύνη δὲ ἡ ψαλμωδία τὴν ψυχὴν πρὸς θεοῦ τὰ πόθοι &c. id est, 1. Psalmorum cantio excitat animum ad fervens desiderium eius, quod in carminibus desiderabile est.

2. Conspicit affectiones, quæ ex carne oboriuntur.
3. Discutit improbas cogitationes, quæ ab invisibilibus hostibus nobis inspirantur.
4. Instigat animam, ut fructus divinorum bonorum ferat.
5. Generosos certatores in pietate perficit ad patientiam in rebus adversis.
6. Omnium in vita dolorum medela est pijs.
7. Gladium Spiritus Paulus nuncupat, quando contra invisibiles hostes armis instruit pietatis milites: ῥῆμα δὲ ἐστὶ θεῶν, τὸ καὶ ἐν θυμῷ ἄδόμενον, καὶ ἀνακροῦμενον. Nam Verbum Dei est, siue mente cogitetur, siue canatur, siue pulsu edatur.

8. Damonum est ἀπελατικὸν, siue depulsio.
9. Perficiunt animam in virtutibus pietatis ea, quæ ex cantionibus Ecclesiasticis adhibentur pijs. Hæc Iustinus.

Duplicem quoq; fructum Psalmodiarum in Ecclesia esse: nempe quod psallentes, dum verba divina loquuntur, Deum in corde suscipiant; & eiusmodi cantibus in Deum devotio accendatur: innuit Papa Iohannes XXI. Ex-

tra-

travag. com. de vit. & honest. cler. his verbis. Dulcis omnipino sonus in ore psallentium resonat, cum Deum corde suscipiunt, dum loquuntur verbis: in ipsum quoq; cantibus devotionem accendunt. Inde etenim in Ecclesiis Dei Psalmodia cantanda precipitur, ut fidelium devotio excitetur: in hoc nocturnum diurnumq; officium, & missarum celebritates assidue clero ac populo sub maturo tenore, distinctaq; gradatione cantantur; ut eadem distinctione collibeant, & maturitate delectent. Vbi simul docet Pontifex huic fini potissimum Psalmodias in Ecclesiam introductas & receptas esse, ut devotio in Deum accendatur & exuscitetur.

Vt autem Psalmodia, Spiritus Sancti operante gratia, suam excitet virtutem in animis, necessum est, verum, Deoq; gratum psallendi modum observari. Et de eo in quarta Synodo Carthaginensi Psalmidis & Cantoribus preceptum fuit in hanc sententiam: Vide, ut, quod ore cantas, corde credas, & quod corde credis, operibus comprobes. Etiam cantantes & psallentes in cordibus Domino requirit Apostolus Ephes. 5. Quem locum ubi Hieron. lib 3. comment. ad cap. 5. Ephes. explicat, sic cantores alloquitur: Audiant ij, quibus psallendi in Ecclesia officium est, Deo non voce sed corde canendum: Audiantur cantica in timore, in operibus, in scientia scripturarum &c. Idem Hieronymi preceptum ascribitur in Iure Canonico, distinctione XCII. capitulo. Cantantes, &c. Vbi glossa duos adjecit versiculos:

Non vox, sed votum; non chordula Musica, sed cor;

Non clamans, sed amans cantat in aure Dei.

Et Chrysostomus in sermone de Davidicis canticis: Incinamus, inquit, anima, à Diabolo, aut carnis nefarijs suggestionibus perturbata, cum alijs sacerarum Literarum scriptis etiam Davidica, & ita ut os canendo mentem erudiat: neq; enim tenue illud, & exiguum videri debet; siquidem cum linguam ad cantum instruimus, pudebit animam, vel contraria alioquin sentientem, non saltem canentem illa imitari.

Atq; in Ecclesia ne quid leviter & lascive, sed omnia graviter & decenter, sub cantu fierent, sedulo cautum fuit atq; à canentibus & attendentibus summam verecundiam & modestiam præstitam fuisse legitur. Nam doctus

Sanctorum patrum decrevit auctoritas (inquit Iohannes XXII. Pont. Max. in d. Extravag. com. de vita & hon. cler. in princ.) ut in divina laudis officijs, qua debita servitutis obsequio exhibentur, cunctorum mens vigilet, sermo non cessitet, & modesta psallentium gravitas placida modulatione decantet. nam in ore eorum dulcis resonabat sonus. In qua epistola decretali graviter reprehendit Pontifex illos cantores, qui contra honestatem clericalem, in melodijs suis nimis lasciviebant, atq; ut in posterum abstineant à levitate eiusmodi, sub pœna interminatur. Nec enim in tragædorum modum guttur & fauces dulci medicamine lenienda sunt, ut in Ecclesia theatrales modi audiantur, & cantica. inquit Hieron. d. c. cantantes dist. 92. Quanti item apud Veteres fuerit Pauli regula, de capite velando, 1. Corinth. 11. tradita, apparet ex libro, quem Tertullianus, antiquissimus scriptor Ecclesiasticus, integrum scripsit: de vela. virg. in quo inter alia multis rationibus probat, inhonestum esse virginibus, si inter Psalmos, vel in quacunq; Dei mentione resecta sint: Quantam castigationem, inquit, merebuntur illa, qua inter Psalmos, vel in quacunq; Dei mentione resecta perseverant? Meritòne etiam in oratione ipsa facilimè simbriam, aut villum, aut quodlibet filum cerebro superponunt, & tectas se opinantur? Tanti caput suum metiuntur.

Atq; ita Choralis Musica, ex Ecclesiastica Psalmodia nata, & in Veteris & Novi Testamenti Ecclesijs introduc̃ta per Choros canendi ratio, eius deniq; Melodia, distincta modulandi varietas, multiplex fructus, devotè canendi modus & quã eam dignati fuerunt, disciplina & reverentia, hætenus discursu cognosci potuit: Nunc penitiùs discurrendum est in amplum campum frequentissimi usus, qui Muscam Choralem, Spiritus Sancti motu plenam, Deo gratam, Ecclesia necessariam, pijsq; animis utilem abundè probabit.

CAPUT. IV.

De Psalmodiæ suavitate & gravitate pathetica, à Melopœis attemperata ad voces, modosq; Musicos, non inutiliter inventos.

Inpri-

Nprimis nunc attendatur CHORALIS *Mu-*
sica gravis suavitas, & *suavis* gravitas, vivam continens *Suada*
cælestis medullam. *Eamq;* certe *Autores* non sine *Spiritus Sancti*
instinctu ac *præpulsu* promere & *exprimere* intenderunt, tam *actuosâ* pronun-
ciatione vocum *singularum*, & *syllabarum* tam *mirâ* *profodiâ*, idq; non cum *as-*
sidua *μωλωρία*, sed cum *flexibili*, *variâq;* *equabilitate*, & *equabili* *varietate*;
qua, dum *voces* ita *sonant*, ut à *motu* *animi* sunt *pulsa*, *vox* *animi* *piè* & *attentè*
affecti, *interpres* & *nuncia* coram *Deo*, *Angelis* & *Ecclesia* in *oratoriis* *palâm*
redditur: *Vt* *vox*, *os*, & *lingua* *confitens* ad *salutem*, cum *mente* & *corde* *cre-*
dente ad *justiciam*, (*Rom. 10.*) in *devotâ* *HYMNOLOGIAE* *exercitio*
audiantur *amicè* *concertare*, *sibiq;* *mutuam* *dare* *palمام*: *Quemadmodum* *e-*
nim *Poëta* *nequaquam* *carminis* *genere* *quolibet*, *quamlibet* *materiam* *expri-*
munt: *quod* *monet* *Horatius* (*in arte* *poëtica*)

Versibus exponi tragicis res Comica non vult.

Et Ovidius:

Callimachi numeris non est dicendus Achilles;

Cydippe non est oris, Homere, tui:

Ita *Melopæi*, *sive* *condenda* *melodia* *artifices*, *prærerum* & *verborum*
diversitate, *Modos* & *notularum* *applicationes* *discretè* *variaverunt*. *Nam*
certè *artificiosissimi* *instar* *Apellis* *fideli* & *cauto* *penicillo* *loquentium* *Nota-*
rum, *modorumq;* *colore* *vivam* *sacra* *eloquentiæ* *effigiem* cum *sanguine* & *succo*
verborum, cum *nervis* *thorisiq;* *sententiarum* *perspicuè* ac *evidenter* *repre-*
sentare *videtur* *ψυχαιωδός* & *flex* *nima* *CHORALIS* *Melodia*, *materia* *di-*
versitati *diversos* *motus* *motis* *diversis* *attemperans*: *Etenim* *in* *miseratione*,
flebilem *vocem* *ex* *corde* *coarctato*; *in* *metu*, *hesitantem* *sonum* *ex* *corde* *pun-*
ctim *constriçto*; *in* *voluptate* & *læticia* *spirituali*, *effusum*, *hilaratumq;* *vocum*
genus *ex* *corde* *dilatato*; *in* *dolore* *deniq;*, *sive* *commiseratione*, *grave* *quiddam*,
& *imo* *pressum*, ac *sono* *obductum*, *ex* *corde* *exastuante* & *indignantè* *accinit*
textui. *Vnde* *CHORALIS* *Melodia* *eloquiorum* *Dei* *singulorum* *atten-*
tionem *auribus*, *méditationem* *mentibus*, *affectionem* *solidamq;* *devotionem*

cordibus exsuscitat ac suppeditat longè efficacius Demodoci citharâ, qua tacta in convivio Alcinoi Ducis, Vlyssi lacrymas extorsit, & absterfit deposita. Homer. Odyss. 8.

Ceterùm in condendis Melodijs, & aptandis Muscorum modis occupatos multos, Ecclesiarum Scholarumq; celebravit historia.

IOHANNES DAMASCENSUS Theologus, qui ex Scriba Imperatoris factus est Monachus Damasci, circa ann. Christi 725. unâ cum Cosma Majumensi Episcopo & Theophane fratre Theodori Graptorum Episcopi, MELODI sive CANTORES sunt cognominati, eò quod Melodijs comprehendissent eas cantilenas, quas decretum in Ecclesijs Christianorum cani iubet. Canticorum certè canones Ioannis & Cosma hætenus fuerunt incomparabiles. (Suidas & Cedrenus.) Idem Damascenus Characteres excogitavit, quibus intervalla ascendendi & descendendi exprimentibus, Psalmodia cantilena Choralis, quæ tùm in Ecclesia locum habebat sola, & scriberetur & caneretur. (Ioseph. Zarlinus.)

Quam verò & quales hi fuerint characteres, conjecturare difficile, imò impossibile est. Sanè huius modi fuisse, qualibus nos nunc communiter utimur, nemo mihi facile persuaserit. Nam nec eos admodum vetustos, nec semper & constanter usurpatos esse, argumento est vetus quoddam Missale, quod extat in illustri Bibliotheca Guelphica, quæ est VVolfserbuti. Per scriptum id est eleganter & artificiosè, in puro & mundo pergameno, anno, ut frontispicium libri perhibet, nonagesimo decimo quinto; sed quia id ab aliena manu est, conjecturam caperem multò etiam antea scriptum fuisse. Ut verò cuilibet pateat scriptura & characteres illius libri quales sint, exempla ad vitium expressa exhibemus, unum atq; alterum.

Rorare celi desuper ænubes pluant in
 fœtum aperiatuꝛ terra & germinet
 saluatorem. Celi enarrant gloriam dei &
 opera manuum eius annuntiat firmamentum

Aresurrexi & adhuc te cum sum
 alleluia posuisti super me manum
 Tuam alleluia mirabilis facta est sci
 entia tua alleluia alleluia
 Domine probasti me & cognouisti me tu
 cognouisti sessionem meam & resurrec
 tionem meam

Pascha nostrum immola
 tus est xp̄ictus
 & spule mur in a zimis
 sinceritatis & ueritatis

De Hebraeorum accentibus hic etiam quadam addenda fuisse, uideri posset: quandoquidem quibusdam instar Notarum fuisse putantur. Sed cum res obscura sit & ignota, ut pratermitteretur, satius duxi. Nam ex Grammaticorum & Rabinnorum scriptis constat, atq̄ ipse ego à quodam natione Iudaeo Christianismum professo (qui etiam nunc Ecclesiastae munia obit in provincia Anbaldina) cui nomen Christianus Gerson accepi, apud Iudaeos modernos non constare de accentibus & melodys Psalmorum, aliarumq̄ cantionum veteris testamenti, nec titulis quibusdam Psalmis praefixis. Quin & Iudaeos in Polonia

degentes, aliâ melodiâ uti in canendis Psalmis, quàm quos Germania habet: iisdem tamen uti accentibus. Et sanè accentus in canendo non attendere, vel id argumento est, quod aliter diebus festis majoribus, aliter minoribus canant, nec mutant accentus. Imò omnem planè accentuum rationem Judæis incognitam nunc temporis esse patet ex eo, quod nesciant quamobrem in Decalogo quælibet vox duplici signetur accentu. Non igitur opera pretium esse putavi plura de accentibus tradere, quæ quisq; ex Schindlero, D. Rennemanno, alijsquæ Grammaticis libellis perere potest.

Ut verò ad rem redeamus: PIPINVS, Caroli Magni parens, à Pontifice Rex Francorum creatus, Romanorum ritus & cantus in Gallias attulit, anno Dni. 751. (Sigebertus.) CAROLVS Magnus dissonantiâ Ecclesiastici cantus inter Romanos & Gallos offensus, duos clericos Romam misit, ut authenticum cantum à Romanis discerent & Gallos docerent. Per quos primum Metensis Ecclesia, hinc omnis Gallia ad auctoritatem Romani cantus revocata est, anno Domini 774. Sigebert. & AEmylius lib. 2.

Cum post annos sedecim iterum in psallendo & legendo esset à Romanis etiam in Metensium Ecclesia variatum, CAROLVS per Cantores ab Adriano missos eam dissonantiam correxit, anno Domini 790. opera Pauli Varnefridi, qui ei à sacris erat; (Sigebertus.) Cumq; ex GREGORII instituto quatuor duntaxat Tropi seu Modi, Phrygius, Dorius, Lydius, Mixolydius, quos vulgus Cantorum Tonos Authentos vocat, in usu fuissent; ne Latini ulla ex parte Græcis cederent; Ducem à Comite divisit, quatuor subdititios modos à quatuor primarijs distinxit, Octo Tropos fecit: illos Cantores Plagios, id est, Obliquos nuncupant. Nec alio consilio hoc fecit, quàm ut Ecclesia omnem Scripturæ verborum devotissima ac potentiam congruentibus sonis exprimere posset: & ut scripturæ Concentuum suavitatem conspectiores in cætu Christianorum redderentur. Etiam cum Græci legati Aquisgrani patrijs ceremonijs rem divinam facerent & psallerent, Magnus qui occultè subauscultabat, captus dulcedine cantus, iussit eos numeros excipi. (Aventinus lib. 4. annalium Bojorum & Iacobus Curio, lib. 2. Chronicorum.)

Et ROBERTVS Carnotanus Episcopus doctrina & sanctitate visa insignis, multa scripsit & canendi modum in sacris meliusculum reddidit, sub
Grego-

Gregorio V. Pontifice & Roberto Gallorum Rege, Magni Hugonis filio. (Platina.)

Claruit quoq; in Italia GVIDO Aretinus sub Conrado II. & Henrico III. Imp. Hic ignotos cantus brevissima omnium via pueros docebat, omnia ad varia instrumenta Musicorum applicans. Sigebertus in Chronicis eum circiter annum Christi MXXIIX vixisse scribit. Volaterranus lib. 21. De eo sic Cranzius lib. 4. cap. 18. Metropoleos: GVIDO per varias regiones proficiscens corruptam Musicam emendavit & per flexuras articularum in manibus cantum discernere docuit; Scalas vulgo vocant. HERMANNVS ArchiEpiscopus Hamburgensis & ELVERICVS Osnaburgensis Episcopus eius opera usi sunt. Ex sapphicijs hemistichijs Hymni in memoriam D. Iohannis Baptistæ conditi & hodie correcti (Is hymnus ad raucedinem pellendam olim adhibebatur, cum Ioannes Baptistæ vox clamantis dictus, clamantium & canentium in cœnobijs tutelaribus Deus crederetur pontificia superstitione) sex illas syllabas Musicales VTREMI FASOLA, ingeniosè scribitur desumpsisse:

VT queant laxis REsonare fibris
 MIra Baptistæ FAmuli tuorum
 SOLve polluti LABij reatum
 Sancte Iohannes.

Præcipuam autem laudem inter nostri sæculi Melopoeos iure sibi vindicat in Germania Ecclesijs gravissimus & suavissimus Lutheranz Citharæ conditor IOANNES VVALTHERVS in Ioan. Friderici & post Mauritiij Ducum Saxon. & Electorum aula Capellæ Magister, cuius in Choralibus cœnatus & studium ex ipsius manuscripto, memorandum occurret in Titulo generali Luturgodia Sionie præfixo.

Sed ad efficaciam & fructum Psalmodia pergamus.

CAPUT

CAPUT V.

De efficacia, & religioso devotoquè fructu Psalmodiæ, quod veritatis divinæ meditatione ac celebratione numerosa, convenientes coram Deo & Angelis erga proximum & adversus Satanam affectus ubique solenniter excitet.

*E*rtè in Choralis Musica & Psalmodia Ecclesiæ gratam de Deo famam esse sparsam, devotæ fidei mens deprehendit: Siquidem sacrarum rerum argumenta, veritatis Christianæ documenta, confessionis de Christo mysteria, & non superstitiosa Apostolorum martyria, religiosa itcm supplicis Ecclesiæ vota & suspiria, eaq; omnia fidei regulæ & canonit tam analogæ, ut ne latum quidem unguem à Prophetico & Apostolico fundamento recedant, strictis notarum numeris, & certis tractuum ambituumq; modis, ad singula verborum & sententiarum pondera libratis, appendit & meditatur, meditandaq; Cantori non oscitanti, excitatoq; auditori, exhibet.

Verissimum etenim est encomium, quo Musicam Φιλόσοφος illa lusciniæ, (Philippum puto Melanchthonem) commendavit: Nihil dulcius, inquit, est homini non monstroso, quàm doctrina verbis rectè illustrata, quæ bene harmonijs ad aures atq; animos profertur. Et sensus testantur, tali Musica flecti animos, tum ad dolores, cum audiunt querelas de nostris delictis, vel lugubres cantilenas de pœnis: tum verò etiam leniri, cum audiunt dulciores melodias de Dei misericordia, & accendi ad invocationem.

Et quod de Psalmorum usu in præfatione primi Psalmi scribit Basilius, idem de Musica affirmari potest: Psalmodia enim & Musica Choralis Ecclesiæ est latitia, tranquillitas animarum, pacis caduceus, qui omnes fluctus & procellas timoris & affectuum sedare potest: iram enim placat, lasciviam refrenat, amoris est conciliatrix, dissidentium compositrix, inimicorum reconciliatrix. Quis enim inimicum, cum quo unam ad Deum emitit vocem, putaverit? Itaque charitatem, quæ maximum est bonorum, Psalmodia præstat, ac in unius consonantiam populum coaptat. Psalmodia Demones in fugam conjicit, & Angelorum

gelorum auxilia conciliat, securitatem in timoribus nocturnis exhibet, requies est diurnorum laborum, infantium tutela, juvenum presidium, senum solatium, mulierum ornatu convenientissimus; in solitudine dulce diversorium præbet, forum moderatur; incipientibus institutio, proficientibus augmentum, absolutio, firmamentum, Ecclesia vox. Insuper solennitates illustrat, tristitiam, quæ ex Deo est, operatur, lacrymâ ex corde lapideo provocat. Psalmodia est opus Angelorum τὸ ἁγίων πολιτωμα, cælestis Hierosolyma gubernatio & societas, spirituale thymiana & suffimentum: O admirabilem Magistri cælestis sapientiam, qui unâ eademq; operâ simul & canere, & utilia discere instituit! Hac cum Basilio.

CAPUT VI.

De Vsu Psalmodiæ *μνημονοδικῶν* καὶ *παιδοδικῶν*, quod institutioni & memoriæ inserviat, orthodoxè adhibita Melodiæ applicatione, quam hæretici corruptelis instillandis malè apponunt, vel abolere conantur.

Riam cantica & carmina cum propter cantionum brevitatem, tum propter numerosam rotunditatem, veluti succineta quadam apophthegmata, memoria facillè mandantur, animo diutissimè inhaerent, & celerrimè succurrunt. Per Choralem etenim, tanquam canalem, mystica sacrorum verborum gratia, vivi instar fluminis, ex ore canentium, auscultantium cordi unanimi insluit ac instillatur, & semel recepta, eiusdem Choralis beneficio, memoria pristina facillè recurrit.

Qua de re pulchrè scribit Basilius: Quoniam Spiritus Sanctus mortale, inquit, genus ad voluptatem proclive, & ad virtutem persuasivè difficile, nosq; propterea ad voluptatem proclives sumus, rectam viam contemnere vidit, quid fecit? Melodiæ jucunditatem cælestibus doctrinis immiscuit, ut aurium oblectatione deliniti sermonis utilitatem latenter, & re à nobis non animadversâ suscipereamus. Idq; facit more sapientis Medici, qui, pueris medicinas aliquantò austriores daturus, melle poculum circumlinit, ne nausea bibentibus obrepat; Sic nobis, qui in Spiritualibus verè sumus pueri, hac apta modulamina Psalmo-

patriam hæresin lyricis modulis aspergeret, quibus multi ex Syris propter verborum venustatem & sonorum numeros demulsi paulatim opinionibus Bardesanae patris recipiendis sunt assuefacti. At eâ re cognitâ Divus Ephraim Harmonij numeros moderatus est: atq; cuiusmodi modulis, carminibus Ecclesiastica sententia consonis adjectis, Syris eacanda dedit. Ex quo tempore huc usq; Syri psallentes non quidem carminibus ipsis, sicuti sunt ab Harmonio prædita, sed sonis tantum eorum utuntur.

Quod verò etiam virgines à primis annis Psalmodias edoctæ fuerint, id ex historia Publicæ, Diaconissæ Antiochena, quæ ludo virginum ibidem præerat Magistra, apud Theodoretum cognoscere licet: lib. 3. cap. 19.

Sic enim liberos suos Christiana religionis capita faciliè discere, diutissimè retinere, & promptissimè memoriâ reddere posse, persuasum habuerunt.

Quod cum videret Diabolus, Psalmodius piorum suam sibi potentiam infringi, regnumq; devastari, idcirco quovis tempore psallendi exercitium è scholis & templis removere manibus pedibusq; (quod dicitur) obnixè dedit operam.

De Paulo Samosateno legimus, quòd Psalmos, qui in gloriam Christi canebantur, divinitatem eius asserentes, nec non Hymnos, ad illorum imitationem à fidelibus compositos, ex Ecclesia sustulerit; in media verò concione populi magno die Paschatis mulierculas subornaverit, quæ de seipsa psallerent, quæ si quis audiret, horrore concuteretur (Euseb. lib. 7. cap. 29.)

Rectè itaq; iudicat Megalander Lutherus in Epistola ad Senfelium Musicum: Scimus, inquit, Musicam Damonibus etiam invisam & intolerabilem esse. Et planè iudico, nec pudet asserere, post THEOLOGIAM esse nullam artem, quæ possit Musica æquari: Nam ipsa sola post Theologiam id præstat, quod alioqui sola Theologia præstat, &c.

rum offeruntur, ut specie quidem oblectare videantur, re autem verâ nos de divinis mysterijs rectè instruant, mentesq; nostras perpurgent.

Vnde sit, ut ex ijs, qui tardiori præsertim sunt ingenio, non facile quispiam reperiatur, qui Apostolicum, seu Propheticum aliquod præceptum, ediscat; Psalmorum verò protinus recordantur: Hos & domi cantant, & foris obmurmurant, & in agro circumferunt, (Sic Basilium.) atque ut illud Naxianzeni dictum: *μνημονευτέον τῶν τῶν (χειρῶν) μάλλον ἢ ἀναπνευστέον*, Magis recordandum est hujus (Christi) quàm respirandum: contemplantur & observent, Musica suppeditat argumentum & recordationem.

Augustinus idem hoc comprobat, cum beatam & sanctam vitam prædicat, qui inter labores Psalmos & cantica divina cantillant: An ignoramus, inquit, Opifices, quibus vanitatibus, & plerumq; turpitudinibus theatricarum fabularum donent corda & linguas, cum manus ab opere non recedant? Quid ergo impedit servum Dei manibus operantem, in Lege Domini meditari, & psallere nomini Domini altissimi? Cantica enim divina cantare & manibus operantes facile possunt, & ipsum laborem tanquam divino celestinate consolari. (August: de opere Monachorum cap. 17.)

Animadvertentur hoc Veteres; ideoq; non solum in Ecclesia congressibus Psalmos decantantur, sed eosdem etiam tenera aetate pueris juxta ac puellis instillarunt. Quòd in Scholis Præceptores & Pedagoga Psalmos inculcarint pueris, id ex vita Gregorij Agrigentini apud Metaphrasten clarum est.

Esi fuerunt hæretici, qui corruptelarum tetrarum virtus obtexerunt Melodia suavitate, quòd crassos errores ex hynnis depravatis imbiberent aximi: tamen divinitus excitati orthodoxi à superstizioso vanoq; cultu vindicarunt Ecclesia cantus, & ad veram Dei ter Sancti agnitionem ac laudem adhibuerunt, non secus atq; in aures & armillas, Aegyptiorum spolia, quibus illi superbe & superstizioso abusi fuerant, in veriore Sanctuarius usum religiosè conferre dixerant Israëlita. De quo simili Niceph. lib. 10. cap. 26, & August. lib. 2. de Christiana doctrina. cap. 40.

Sic Harmonius Syrus, magni illius Ephraimi discipulus, patris vocibus legitimis modis, Musicisq; numeris inclusis, ordine circulari eas cani instituit, ut patriam

CAPUT VII.

De usu Psalmodiæ ἐκκλησιαστικῆ in Encænij & dedicatione Templorum.

Tsanè ut veram usum Templorum commostrarent, & ad studium Verbi divini auditores redderent alacriorum, Patres, Psalmorum oracula non tantum concionibus exposuerunt; sed etiam Psalmodiis iterarunt. Incundum est ex Euseb. lib. 10. histor. Ecc. cap. 4. videre & audire Encænia Christianorum, qui ad templorum consecrationem sine superstitionis & inanibus ac theatricis pompis celebratam, certos Psalmos adhibuerunt; quibus uni Deo salutem Ecclesia commendarunt, & Pios sustentarunt adversus Tyrannorum crudelitatem, atq; Ecclesiam excitarunt, ad ponderandum cum gratitudine tranquillitatem, sub presidio Monarcharum Orthodoxorum, atq; ad seriu agnoscendum collectionem & propagationem Ecclesia in Novo Testamento. In Encæniorum enim solennitate Christianos hæc verba è Psalmis decantasse, Eusebius & alij memorant:

Psal. 37. Gladium evaginarunt peccatores, intenderunt arcum, ut sagittis petant pauperem & inopem, & occidunt rectos corde; Gladius eorum intret in cor eorum, & arcus illorum confringatur.

Psal. 9. Perijt memoria illorum cum sonitu, & nomen illorum delevisti in seculum, & in seculum seculi.

Psal. 19. Cum in malis essent, clamaverunt, nec erat qui salvos faceret, ad Dominum, nec exaudivit eos. Eripies me de contradictoribus populi, constitues me in caput gentium.

Psal. 20. Illi impegerunt & ceciderunt, nos autem surreximus & erecti sumus.

Psal. 44. Deus, auribus nostris audivimus, Patres nostri annuntiaverunt opus, quod operatus es in diebus eorum, & in diebus antiquis.

Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos, afflixisti populos, & expulisti eos.

Psal.

Pfal. 48. Sicut audivimus, sic vidimus in virtute Dei nostri: Deus fundavit eam in aeternum.

Pfal. 84. Quam dilecta tabernacula tua Domine virtutum &c.

Pfal. 122. Latatus sum in his qua dicta sunt mihi, in domum Domini ibimus: Stabunt pedes nostri in atrijs tuis Hierusalem.

CAPUT VIII.

De virtute & fructu Psalmodiæ ἰδοιομηλικῶ, quæ decantati textus verba canens, vel auscultans cum compunctione & conversione pro suis usurpat.

Durimum etiam admiranda, omniq; veneratione digna est dignitas Musica Ecclesiastica, præsertim Choralis, cui Spiritus Sanctus tantam inspiravit gratiam & efficaciam, ut tam devotè auscultans, quàm attentè decantans decantata verba ad sese accommodare, eademq; pro suis usurpare non sinit. Quæ enim ab Athanasio de Psalterij dignitate differuntur, de tota Musica Ecclesiæ dici possunt: In Musica quippe Ecclesiastica Choralis peculiaris est sermonis character, omnibus hominis cuiusq; affectibus conveniens, qui in Psalmis, Hymnis, Profis, Responsorijs, Antiphonis & reliquis textibus illud peculiare habet miraculum, quod cuiusq; animi motus, motuumq; immutationes & castigationes depictas, & vivis imaginibus expressas complectitur, ut singulis inde velut ab exemplari desumere atq; intelligere licitum sit, eodemq; modo se formare, qui ibi præscriptus est.

Ex Musica, sacros sermones decantante, affectiones sui animi auditor advertit, & reperit, quam morbo medelam adhibeat: Et proinde in sacris canticis illud miri est, quod, qui psallit, sua se verba in re pietatis sua canere opinatur, & quilibet ita psallit, quasi de se ea ipsa, quæ psallit, conscripta essent, & tanquam de seipso sermo fieret, ita mentem suam ad Deum dirigit. Atq; ita fit, ut ea velut prævaricator mandati; vel ut observator audiat, quæ ad ipsius indolem actaq; pertinere videantur. Atq; adeò ut is, qui psallit, ex canticis sacris vicem speculi usumque habeat, quo & ibi animi sui motus consideret, & considerando

verbis confiteatus. Nam qui audit sacros cantus, eosq; putat de se loqui, ille aut reprehensus à conscientia compungitur, aut de spe in Deum audiens, deq; retributione: redentium non aliter, quàm de sua retributione exultat, Deoq; gratias agere incipit &c. & voces Deo quasi suas ac proprias accinit.

In summa quilibet Psalmorum eâ formâ verborum conceptus est à Spiritu Sancto, & ita temperatus, ut in illis motus affectuum nostrorum animadvertamus, omniaq; illa putemus de nobis referri, ac nostramet ipsorum esse. Unde fit, ut memores nostrorum affectuum, nostra in melius commutemus. Quae enim in Psalmis caecuntur, ea formula nostra & exemplaria esse possunt. Hac cum Athanasio.

Sic quoq; quasi quandoq; nobis occinimus & concionamur, quare publicè tantis tempestatibus & calamitatibus obnoxij simus, & privatim quisq; suos patiamur manes. Quod fit in omnibus illis Psalmis, qui impijs & à lege Dei pravaricantibus iram denuntiant divinam. Cuius generis est canticum illud, quod Moses moribundus jussu DEI Deuteron. 31. scribit publicè legendum, & à singulis decantandum, ut Israëlitis beneficentiam DEI & ingratum istorum animum testatum faceret; atque ipsimet peccatorum sensu provocati sibi reatum & culpam, Deo autem omniscientiam & justitiam tribuerent, & DEUM excusantes seipsos accusarent, atq; penitendine ducti in melius vitam mutarent. Sic enim legitur de mandato DEI Deuteron. 31. v. 19. Nunc itaq; scribite vobis Canticum istud, quod doceas filios Israëlitis, indendo illud ori ipsorum, ut sit mihi hoc ipsum Canticum loco testis contra filios Israëlitis. Vsum Cantici graviter his inculcat DEUS verbis. v. 21. Erit igitur, cum obvenerint ei mala multa atq; angustia, ut testetur Canticum hoc in faciem eius loco testis (non enim oblivioni tradendum est, quin versetur in ore seminis eius) me cognovisse signum eius, quid is sit facturus jam hodie antequam ducam eum in terram quam juramento promisi.

Mosis institutionem exhibet. v. 22. scripsit igitur Moses Canticum istud die illo, quod docuit filios Israëlitis. Et v. 30. Elocutus est itaq; Moses audiente tota congregatione Israëlitis verba cantici huius usq; ad finem eorum. Canticum ipsum extat sequenti capite 32. graviter commendatum, cum comminatione, tum consolatione plenissimum.

CAPUT. IX.

De usu Psalmodiæ βαρβάρων in persecutione pro veritatis oppressæ assertionem, ad compungendum Satanam & Tyrannos simul ad animandum pressos, & ad vincendum hæreticos.

*H*orali quoque Musica & Psalmodia inspirata est tyrannos & hæreticos percellendi vis maxima. Quo pacto tyrannorum crudelitatem Christiani olim in primitiva Ecclesia adhibitis Psalmorum cantilenis animo magno contempserint, & superaverint, hinc inde historia Ecclesiastica testatur.

Memorable imprimis est, quod Theodoretus lib. 3. hist. Eccl. c. 10. annotavit: Pythius Daphneus coram Apostata Iuliano, futurum expeditionis in Persas eventum expiscante, simulavit se osibus Babylæ & Martyrum prohiberi, quò minus oracula edat; Eo comperto Iulianus, cum teneret ex antiqua adhuc pietate Martyrum potentiam, ipse quidem inde corpus mortuum transtulit nulum; reliquias autem Martyrum tradidit deportandas Christi cultoribus, qui cupidè in locum venerunt, & arcam plastro imposuerunt, prænitibus turbis, & choreis & cantibus Davidicam melodiam insonantibus, & singulis membris accinentibus: ex Psal. 96. Confundantur omnes, qui adorant sculptilia. Quo nihil rectius & aptius in Tyrannum & ferventem eius iram dici potuisset. Hac in auribus profani Principis (ut Rufinus lib. 1. cap. 35. commemorat) per sex millia passuum facta exultatione psallebat omnis Ecclesia, ut cælum clamoribus resuleret: Unde & ille in tantam iracundiæ rabiem deductus est, ut altero die comprehendi Christianos passim & trudi juberet in carcerem, & cruciatibus affici. Rufinus ibidem cap. 36. adjicit historiam de Theodoro juvene, dignam notatu quæ sic habet: Salustius Præfectus mandata Tyranni in Christianos exequatur invitus, minimeque hanc eius sevitiæ approbans, licet gentilis esset: Apprehensum itaque unum quendam adolescentem, qui primus occurrit, Theodorum nomine, à prima luce usque ad horam decimam tantà crudelitate, & tot mu-

satis

tatis carnificibus torfit, ut nulla *etas simile factum meminerit*. Cum tamen ille in equileo sublimis, & hinc inde lateribus instante tortore nihil aliud faceret, nisi quòd vultu sereno ac lato Psal. 96. quem pridie omnis Ecclesia recinerat, iteraret; Cumq; se omni expensâ crudelitate Salvstius nihil egisse perspiceret, recepto in carcerem abysse fertur ad Imperatorem, & monuisse, ne tale aliquid in posterum tentaret; alioquin illis hoc gloria, Imperatori ignominia futurum.

Addit Ruffinus, se eum juvenem postea Antiochiæ vidisse, atq; interrogasse, num cruciatus tormentorum sensisset: illum autem respondisse: se quidem dolores parùm admodum sensisse, adstuisse autem sibi quendam juvenem, qui sudanti sibi candidissimo linteo & sudores abstergeret, & aquam frigidam frequenter infunderet, & ita se esse delectatum, ut tunc maestior factus sit, cum è tortura deponeretur. Meminit eiusdem historia Augustinus lib. 18. de civitate DEi cap. 52.

Majore admiratione digna est Publica femina virilis & rara fortitudo, quam ex Psalmis Davidicis hausit & probavit.

Erat Iuliani Apostata temporibus Publica, nobilissima femina, & celeberrima propter egregiam virtutem suam. Hac cum in Ecclesia Antiochena Diaconisse officio fideliter fungeretur, habebat secum cætum virginum, castitatem vitæ professarum, semperq; celebrabat DEum creatorem ac Servatorem. Prætereunte verò Imperatore altiùs carmen commune modulabantur, contemptui nimirum & risui habentes furias illius. Accinebant autem potissimum ea, quibus simulacrorum infirmitas incessitur, cumq; Davide ex Psal. 115. insonabant: Simulacra gentium argentum & aurum, opera manuum humanarum: Et narratione, quam nihil sentirent, absolutâ addebant: Similes ijs fiant, qui faciunt ea, universi illis freti. His Iulianus cum summo dolore auditis, imperat illis, ut se prætereunte silcant. Publica verò parvi pendens leges & minas illius, majore cum cura Choros instituit, iussitq; ut veniente illo canerent Psal. 67: Exurgat Deus, & dissipentur inimici eius. At Iulianus graviter ferens, adduci ad se imperavit Magistram, & conspectâ anu venerabilis senectæ, neq; misericordiâ canorum motus, neq; honore habito virtuti ipsius, jubet unum de satellitibus utramq; ei genam alapis affligere, & manibus reddere rubentem. Ea verò maximi in honoris loco positâ hâc contumeliâ revertitur domunculam
siam,

scribens: Quot sunt Psalmi, inquit, & Cantica, ab initio à fidelibus Fratribus scripta, quæ Christum; Dei Verbum, tanquam Deum, celebrant & laudant? Quamvis Augustinus, quandoque nimis rigidus fuerit Musices censor, ut lib. Confessionum 10. cap. 33. fatetur, quòd melos omne cantilenarum suaviuum, quibus Davidicum Psalterium frequentatur, ab auribus removeri voluerit: attamen eodem in capite concludit, quòd Musica in Ecclesia retineri debeat: Veruntamen, inquit, cum reminiscor lacrymas meas, quas fudi ad cantus Ecclesie tue, in primordijs recuperata fidei mea, & nunc ipse commoveor, non cantu, sed rebus, quæ cantantur, cum liquida voce & convenientissima modulatione cantantur, magnam instituti huius utilitatem rursus agnosco. Idem Augustinus lib. 9. Confess. cap. 6. & 7. percenset, quo pacto Mediolani, unà cum Alipio, & filio suo, puero sedecim annorum, quem nominat Adeodatum, Baptismi lavacro Ecclesie insitus, & quantopere ad studium Verbi divini hymnis & canticis spiritualibus excitatus fuerit: Nec satiabar, ait, illis diebus, dulcedine mirabili considerare altitudinem consilij tui, super salutem generis humani: Quantum flevi in hymnis & Canticis tuis, suavè sonantis Ecclesie tue vocibus commotus acriter: Voces illæ insuebant auribus meis, & eliquabatur veritas tua in cor meum, & ex ea astuabat inde affectus pietatis, & currebant lacrymæ, & bene mihi erat cum eis. Et quo pacto Augustinus, postquam à Manichæorum hæresi ad veram Christi agnitionem conversus esset, Hymnos DEO cecinerit, attendendum ipse exhibet lib. 9. Confess. cap. 4. errorem, pœnitentiam & conversionem ingenuè fateri non tergiversatus: Quas tibi Deus, inquit, meus voces dedi, cum legerem Psalmos David, cantica fidelia & sonos pietatis, excludentes turgidum spiritum, rudis in germano amore tuo catechumenus, in villa cum catechumeno Alipio feriatûs &c. Quas tibi voces dedi in Psalmis illis, & quomodo in te inflammabar ex eis & accendebar &c. Quam vehementi & acri dolore indignabar Manichæus &c. inhorruï timendo, inferbui sperando, & exultando in tua misericordiâ, Pater. Et hæc omnia exhibant per oculos meos, & vocem meam, cum conversus ad nos spiritus tuus bonus, ait nobis: Filij hominum quousque graves corde? Ut quid diligitis vanitatem & mendacium. Psal. 4. &c. Audivi & contremui, quoniam talis dicitur, qualem me fuisse reminiscebar, in phantasmatis enim, quæ pro veritate tenueram, vanitas erat, &

men-

Et, ut antè consueverat, impetebat illum Spiritualibus carminibus, imitata auctorem ipsorum & Doctorem, qui Spiritum malum illum Saulis hac arte represserat. (Theodoretus lib. 3. cap. 19.)

Tempore persecutionis ob singularem consolandi vim Psalmidiarum consuetudo Mediolani capis, ut Augustinus pluribus commentatur, & ait; Non longè caperat Mediolanensis Ecclesia genus hoc consolationis & exhortationis celebrare magno studio Fratrum, concinentium vocibus & cordibus. Nimirum annus erat, aut non multò amplius, cum IVSTINA, Valentiniani Regiæ pueri mater, hominem tuum Ambrosium persequeretur, hæresis suæ causâ, quâ fuerat seducta ab Arrianis. Excubabat pia plebs in Ecclesia, mori parata, cum Episcopo suo, seruo tuo. Ibi mater mea, ancilla tua, solitudinis & vigiliarum primas partes tenens, orationibus vivebat, Nos adhuc frigidi à calore Spiritus tui, excitabamur sâmen civitate attonitâ atq; turbatâ. Tunc Hymni & Psalmi ut canerentur secundum morem orientalium partium, ne populus mæroris radio contaberet, institutum est: Et ex illo, in hodiernum retento, multis jam, ac penè omnibus gregibus tuis, & per cætera orbis imitantibus.

CAPUT X.

De usu Psalmidiæ ἐπανορθωτικῶ ἢ τῶ πρὸς παλιγγενεσίαν, (per πρόληψιν sive objectionis ex Augustino præoccupationem) ad corrigendum & convertendum in fide errabundos & Catechumenos.

Non sine magno Spiritus Sancti motu, Musica Choralis & Psalmidia veritatis Christiana dogmata, tam validdè asserere potuit, contra hæreticas opiniones, ut ijs imbutos saepe correxerit, & verâ fide illuminârit. Eaq; causa præcipua est, ob quam in Ecclesia primitiva assiduè Choralem Musicam tractarunt, & ad Davidicorum exemplum suos Psalmos & Hymnos in honorem Christi composuerunt.

Eusebius lib. 5. Eccles. hist. cap. ult. impia hæresi Artemonis, & aliorum eius Sectæ, qui divinitatem Christi pernegarunt, Psalmos fidelium opposit, isa

mendacium, & insonui multa graviter, & fortiter in dolore recordationis mea. Quæ utinam audissent, qui adhuc diligunt vanitatem, & querunt mendacium: fortè conturbarentur, & evomissent illud, & exaudires eos, cum clamarent ad te &c. Hætenus Augustinus.

CAPUT XI.

De usu Psalmodiæ illustri in aulis Imperatorum, per transitionem ab Ecclesiastico & scholastico ad domesticum, privatumq; usum.

NEC minùs efficacem ea, quæ usu scholastico & Ecclesiastico hætenus fuit expressa, vim Musica Choralis & Psalmodiæ continet & exerit usus cum Aulicus, tum Domesticus & privatus, quo Hymnologia exercitata fuit, non tantùm in vita, sed etiam in ipsa morte & martyrijs.

Aulica Musica virtus insignis apparet exemplis Theodosii & Constantini.

Cùm Theodosius Imperator ob statuas, per seditionem dejectas, populo Antiocheno graviter irasceretur, & exquisitissima suppliciorum exempla, magnamq; stragem civium minaretur, Flavianus, Antiochena Ecclesia Episcopus, non modò in publicis privatisq; Christiana plebis congressibus Deum hymnis & Psalmis invocari voluit, ut iram Imperatoris mitigaret, sed easdem etiam lugubres, & ad æternum Deum supplices cantilenas adolescentibus tradidit, qui ad mensam Imperatoriam canere solebant, ut illas coram Imperatore concinerent. Quibus valde lætuosis Imperator ita fuit commotus, ut cum phialam manibus teneret, lacrymis abstinere non potuerit: Eaq; ratione urbi, cui gravissimè ob negatum tributum, & per seditionem dejectam uxoris Placilla statuam succensebat, reconciliatus est, omnemq; iram ilico ex animo deposuit. (Refert. Sozomenus lib. 7. cap. 23.)

Quemadmodum autem Theodosius Imperator ad mensam Psalmos Davidis audire non dubitavit: ita de Constantino Imperatore commemorat Eusebius libro primo vita ipsius, quòd in aula sua ministros aluerit, qui supplica-

tionibus pro Imperatore, Imperijq̄ salute & incolumitate perpetuò vacarent, sacrosq̄ Psalmos in honorem divinæ Majestatis concinerent: In Ecclesia etiam congressibus Psalmos cantare primus ipse incœpit.

Et ipse Salomon, Davidis filius, inter ardua Regni negotia in horis Engaddæ Canticum Canticorum in morem Dramatis cecinit, quo nihil suavius Hebræorum lingua sonat, nihil sanctius interpretationis allegoria explicat.

CAPUT XII.

De usu Psalmodiæ δειπνολόγω καὶ συμποδικῶ ἢ in convivij, etiam Psalmorum Consuetudinariorum officio peractis.

IN convivij etiam ad mensam, cibi & potus sumptionem hymnis δοξολογικαῖς exceperunt Christiani, quod Clemens Alexandrinus lib. 2. Pedagog. cap. 4. multa in lascivam Musicam impiarum cantilenarum graviter dicens, disertè refert: Duplex sit, inquit, nostra apud potum φιλοφροσύνη, modestia studium, juxta Legem, quæ jubet, ut diligas Dominum Deum tuum, & postea proximum tuum. Prima quidem erga Deum hilaritas modesta fiat, per Gratiarum actionem & Psalmodiam: Secunda autem, quæ est in Proximum, per honestam, & gravem conversationem. Verbum enim Domini habitat inter vos copiosè, dicit Apostolus, Col. 3. Hoc autem Verbum se accommodat, & reddit conforme temporibus, personis, locis, atq̄ adeò nunc quoq̄ in convivio versatur. Rursus enim subjungit Apostolus: In omni sapientia docentes, & admonentes vos ipsos Psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia canentes in corde vestro Deo. Et rursus: Quicquid feceritis vel in sermone, vel in opere, omnia in nomine Domini Jesu, gratias agentes Deo & Patri eius. Hac est gratiosa & jucunda nostra commessatio.

Et quòd potum hymnis exceperint Veteres, idem porrò Clemens testatur: Quemadmodum antequam sumamus cibum, laudare nos convenit Factorem universorum: ita etiam in potu ei docet psallere, cum eius Creaturarum efficiamur participes.

Etiam

Etiam Christus ipse Servator noster, quoties cibum capere & porrigere voluit, ab εὐλογία & εὐχαριστία auspiciatus est: ex quo, tanquam infallibili caractere, & perpetuo eius more, quamprimum fractioni precationem iunxerat, Emaunta profecti ipsum agnoscunt, & apertis oculis asseverant fuisse Dominum. Et Christum Servatorem nostrum, suis cum discipulis ad cœnam Agni Paschalis Hymnum vel recitasse, vel cantasse, historia Passionis Matth. 26. clarè testatur. Solciant enim Iudæi, cùm in alijs festis solennibus, tùm maximè in Paschate peractâ cœnâ poculum circumferre, quod nominabant COS HALLEL, id est, ποιήριον ὑμνήσεως, Poculum laudationis, ita dictum quòd, eo per cœnam circumlato, canebatur unus ex Psalmis Davidicis, qui incipiunt à verbe HALLELVIAH, id est, Laudate DEum. Sunt autem complusculi illorum in Psalterio: & Psalmus 113. is esse putatur, quem Dominus peractâ cœnâ ultimâ dixerit; in quo inter alios versicules hi insignes habentur: Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis &c. Extat in codice Rituali.

Et Apostolorum atate Psalmos ad mensam esse recitados & cantatos, in dicio est Apostolus 1. Cor. 10. regulam tradens mensalem: Sive edatis, sive bibatis, sive quid aliud agatis, omnia in gloriam Domini faciat. Ad Ephes. cap. 5. ait: Ne inebriemini vino, in quo est luxus, sed pleni estote Spiritu, colloquentes inter vos de Psalmis, & Hymnis, & Canticis Spiritualibus, canentes & psallentes in cordibus vestris Domino. Et Iacobi 5. vers. 13. Bono est animo quis: psallat. εὐθυμίᾳ τίς ψαλλέτω. Ist jemand guts Muhts / der singe Psalmen:

Quam Apostolica sanctionis consuetudinem in convivijs Patres nobis inculcarunt, & A Egyptij Eremita frequentarunt.

Ambrosius lib. 6. de Sacramentis cap. extremo, de ea laudabili cerimonia ita scribit: Non debes quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed antè à laudibus Dei.

Et Hieron. in Epistola ad Eustochium: Nec tibi sumantur, nisi oratione premisâ; nec recedatur à mensa, nisi Creatori reddatur gratia. Et Aquinas, exempla Christi observans, ex Chrysostomo inquit: Audiant porci, qui ad ebrietatem manducantes, surgunt absq; gratiarum actione.

Ex Cassiano, cuius monumenta cum Damasceni libris junguntur, constat, Fratres in A Egypto Eremitas, quales tunc erant, quos non inanis san-

Simoniæ ambitio, sed Tyrannorum persecutio, in sylvas expellebat, in solennioribus convivijs ante & post cibum Psalmos decantasse, inter quos 145. non postremus fuit: Oculi omnium in te &c.

Sic memorat lib. 3. cap. ult. In solennibus prandijs, vel canonicâ jejuniorum refectioe, precedere consuetudinarij Psalmi & subsequi solent.

De Psalmis consuetudinarijs autem, ut hoc obiter inseratur, quos nuncuparunt Aegyptij Eremita, Cassianus lib. 2. de orationum & Psalmorum modo narrat, Fratres in Aegypto inter se deliberasse, quot Psalmos in congressibus suis dicerent, & alios quidem quinquagenos cantari voluisse, nonnullis majorem, quibusdam etiam minorum numerum placuisse; litens tandem apparitione Angeli diremptam fuisse. Cum enim scdentibus cunctis, & in psallentis verba omni cordis intentione defixis, Psalmos quidam (quem Angelum fuisse postea collegerunt) undecim cantasset, duodecimum sub Alleluja responsione consummans ab universorum oculis repente substractus, quaestioni pariter & ceremoniis finem imposuit. Angelum eum fuisse à disparitione collegerunt. Angelica apparitio, & illâ confirmata duodecim Psalmos decantandi consuetudo suis relinquatur autoribus. Hoc saltem inde cognoscere jucundum est, quod recitarint, vel cecinerint in conventibus, uti etiam in solennioribus convivijs, cum alios Psalmos, tum precipuè istos, qui Alleluja habent, quales sunt, qui post 145. ad finem usq; Psalterij numerantur, licet alij quoq; praeferant.

CAPUT XIII.

De usu Psalmodiæ ἐὼ θυῶ καὶ ἐσθεῖνῶ pro cubitum vesperè euntibus, & somno manè surgentibus.

Neq; sine Musica Christiana se cubitum contulerunt, cubituq; surrexerunt pij Veteres, ut benignum Dei presidium impetrarent, Psalmodijs & diem & noctem exorsî.

De Psalmodia ante quietem sic memorat Clementinus Padagogus supra dictus:

dictus: Postremò antequam nos somnus invadat, pium & sanctum est nos Deo gratias agere, ut qui eius benignitatem & gratiam fuerimus consecuti, ita ut cum divino quodam afflatu nos ad somnum conferamus. Et confitere ei, inquit, in canticis labiorum, quod in eius iussu fiat, quicquid ei visum est, & ad eius Verbum nihil est neq; mancum neque diminutum, juxta Psalmi nimirum 62. & 118. testimonia.

Ambrosius lib. quinto Hexaëmeri cap. 12. avicularum nobis exempla proponit, ut ab illis psallere, Deumq; assiduis hymnis concelebrare discamus. Quis enim, sensum hominis gerens, non erubescat sine Psalmorum celebritate diem vel inchoare, vel claudere: cum etiam immitissimæ aves solenni devotione & dulci carmine ortus dierum & noctium persequantur.

Idem verò etiam in libro 15. de Helia, seu jejunio, graviter obiurgat eos, qui diem non à Psalmis, sed à poculis & heluationibus exordiuntur: Non immeritò, inquit, va illis, qui mane ebrietatis potum requirunt, quos conveniebat Deo laudes referre, pravenire lucem, & vacare orationi; occurrere Soli justitia, qui nos visitat, & exurgit nobis. Sic nos Christo, non vino & siceræ surgamus. Hymni dicuntur (à p̄ys videlicet & sobrys) & tu Citharam tenes? Psalmi canuntur, & tu Psalterium sonas, aut Tympanum? (De abusu Instrumentorum ad temulentiam & lascivam voluptatem loquitur) Meritò va, qui salutem negligis, mortem eligis.

CAPUT XIV.

De usu Psalmodiæ ᾠδακελευστικῶν ad fallendas laborum molestias.

A*Tq; cum magno pietatis fructu sub certa benedictionis divina expectatione inter labores domi cantarunt pia carmina, foris obmurmurarunt, in agro circumtulerunt Christiani, atque labores, tanquam divino celeusmate, consolati fuerunt, ut supra cap. 6. Basilii & Augustinus locuti fuerunt. Quo spectant & illa Hieronymi cap. 17. Arator hic strivam tenens Alleluja decantat; sudans messor Psalmis se advocat; & curvâ*

curvâ astondens vitem falce vinitor aliquid Davidicum canit! Hac sunt in hac provincia carmina; hæ (ut vulgò dicitur) amatoria cantiones; hic pastorum sibilus; hæc arma cultura.

CAPUT XV.

De usu Psalmodiæ *ὁ ἄκλινος* in angustijs, Martyrijs, contra metum mortis & supplicij sub Tyrannis.

A*l**extremum, ut sub omni calamitate, Spiritu-*
ali & corporali, Musica divina beneficio sese pij erexerunt ad elucta-
tionem & tolerantiam: Sic in ipsa mortis hora Spiritus Sancti in-
stinctu prapulsi, moribundi præsertim Martyres, Musica sacra inspiratâ virtu-
te, & Psalmodiarum & Hymnorum recordatione, omnem sibi lethi metum exe-
merunt, tam animosè, ut vitâ intrepide positâ, omnes Tyrannorum minas, &
horrenda suppliciorum tormenta contempserint, & placide animâ tradiderint.

De Babyla Antiocheni Episcopi martyrio scribit Socrates lib. 2. cap. 16. & Niceph. lib. 6. c. 34. ; de ipsius autem insigni magnitudine animi Theodoretus in Catalogo annotat; Babylam nimirum Numeriano, vel, ut alij malunt, Decio Imperatori, ingredi in sacram adem ad multitudinem populi volenti, obstitisse in foribus, quòd negarit se passurum, ut lupus ad oves irrueret; atque post, ubi in regia læsa Maiestatis crimine damnatus, Djs Imperatoris suasu sacrificare recusaverat, eum abripi vinctum, & caput illi amputari imperasse Principem; ibi Babylam, cùm abduceretur, magno animo hæc de Psal. 116. accinuisse: Convertere anima mea ad quietem tuam: Dominus enim respexit te: preciosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. Sic æterna quietis & beatitudinis spe, omnem supplicij atrocitatem superavit.

Gordius quoque Casariensis centurio, cùm ob Christi confessionem in maxima populi frequentia, qua eo die ad ludicra Martis spectacula convenerat, ad supplicium traheretur, nullis cruciatuum terroribus, Tyranni minis, populi clamoribus, hostium insultationibus perturbari potuit, ut non Psalterij recederetur, & voces animo penitus infixas sonaret. Cùm enim Tyrannus, irâ a-
stans,

donec cum eâ finitâ finiret vitam, & tradito spiritu, veluti cygnei cantus dulcedine sopitus placidè obdormiret.

Quandoquidem etiam Gregorij Nisseni sententiâ, quâ in concionis cuiusdam, de assumptione Domini nostri Iesu Christi vestibulo utitur, David uti iucundissimus humana vita comes, sic in luctu & funere consolatio esse commendatur; in funerum deniq; deductione sacras Davidis Odas, ad luctum & dolorem minuendum, ritè cantatas fuisse, Epiphanius lib. 3. hæc 71. annotat, & Nazianzenus in funerea Basilij oratione collaudat.

Atq; hac sufficiat ex Veterum, & recentiorum Auctorum monumentis, olim consignata, per discursum, de Mulica Choralis & Psalmodia Veterum differuisse. Vnde licet animadvertere, Musicam sacram esse pio instituto inventam, pijs melodijs & modulandi rationibus appositam & distinctam, pio fructu repletam, & pio canendi modo & canoni adstrictam; atq; planè cum divino Spiritus Sancti artificio, & mirabiliter inspiratâ gratiâ & efficaciâ in scholis, Ecclesijs, aulis, foris & domi, in accubatione epulari, inter labores ad diem & noctem, in vita & morte, in agone deniq; & luctu, sive funere, non nisi utili & pia usu frequentatam. Eam nos quoq; cum Ecclesia in terris militante, piè excolere atq; exercere, à pietate non est alienum, donec cum triumphante in cælo, Angelorum choris inserti, junctis concentibus, & continuis æterni sabbathi liturgis, in conspectu Dei Trinumini, sine fine decansaturi, & celebraturi simus: Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus Deus Zebaoth:

Hallelujah, Deo nostro in secula Gloria,

Amen.

stians, præciperet: Præstó sint lictores, flagella plumbeis nodis onusta, corpus rotis scindatur, in equuleo suspendatur, omne tormentorum genus excogitetur, feroces adsint bestia, igni tradatur, gladio feriat, in altum barathrum deciciatur; CHRISTI miles animo ad hæc tranquillo, oculis in cælum conversis, Psalmorum carmina decantabat: Dominus mihi adiutor, non timebo, quid faciat mihi homo. Et Psal. 23. Non timebo mala, quia tu mecum es. Basiliius in Gordium Martyrem.)

CAPUT XVI.

De usu Psalmodiæ cygneo & lugubri, ad *εὐθανασία* decumbentium, & agonizantium, atq; in luctu funebri: Atque hîc Epilogus *ἀνακεφαλαίως* repetit argumenta in capitibus Psalmodiæ, hîc & illic continuandæ.

A *Pud agrotos quoq; tranquillum vitæ finem, siue mortis horam placidam non sine agone expectantes, non tantum Evangeliorum lectiorem, sed etiam Psalmorum modulationem frequentem fuisse Vincentius lib. 23. cap. 108. recitat. Sic Iosia Regis optimi obitum Threnodys deflevit in publico luctu Ieremias, 2. Chron. 35. Inter alios autem Psalmos brevitatem & celerem fugam vitæ humana moribundis inculcat canticum Moïsis, Psal. 90. quod à Moïse præscriptum traditur, quum reversis exploratoribus, Num. 13. populus obmurmurasset DEo, & Deus sententiam moris dixisset majoribus viginti annis: ut hoc saltem haberent, ederentq; documentum respicientia sua, & saluti suæ abjecta prospicerent. Eo etenim cantico salutare *μελέτημα θανάτου* continetur, & vera hominis Christiani *εὐθανασία* describitur, ut cum Simeone feliciter solvere, & iter ad æternas sedes ingredi possimus.*

Memorandus hîc succurrit, pietate eximius Budisinenſis Reip. Consul, is graviter decumbens, & iam morti vicinus accersiverat ex schola Cantorem cum discipulis, quem Passionis historiam, personarum melodys dramaticis accommodatam, rogatu suo decantantem cum lacrymis & gemitibus auscultabat,

---

PARTIS PRIMÆ

II. Membrum.

ΥΠΟΜΝΗΜΑΤΑ

Sive

Commentarij

De

LEITURGIA SUMMA;

Sive

MISSODIA, AD MISSÆ, SIVE LEITVR-
giæ summæ ritus accommodatâ.

*Ex Guilielmo Durando, Sigeberto, Platina, Volaterrano, Polydoro Vergilio,
Petro Martyre, alijsq; vetustissimis Patribus, & scriptoribus recen-
tioribus conscripti.*

DE NOTATIONE MISSODIÆ.

L

VT Leturgiæ antemeridianæ cantiones omnes speciali nomine notari & comprehendi possent, cum literatorum pace & venia, quam vocum penuria meretur, Tirulum hunc (MISSODIA) suppeditavit ex diversarum linguarum vocibus Compositio; quarum posterior Græca $\omega\delta\eta$ CANTVM significat, altera, videlicet MISSA, variz est derivationis & significationis.

2. Nam sunt qui ab Hebræo מַס Mas, quod Tributum significat, arbitrantur nomen traxisse MISSAM, Et ex Deuteron. 16. 10. oblationem interpretantur: Tamen quia non nisi per Græcam Ecclesiam, quæ MISSÆ vocem planè ignorat, voces Hebræas mutuata est Latina, non Hebrææ originis esse quidam opinari voluerunt. (Reuchlinus, Kyberus, Polydor. lib 5. cap. 12. Chrysofostomo Missæ forma tribuitur, qui tamen & Missæ nomen ignorat, & a recentiore Titulus inscriptus est.)

F 2

Lati-

3. Latinè à MISSIONE Missam pletique derivant, ad denotandam oblationem, quâ res à fidelibus oblata, ut Eleemosynæ &c. dicebantur MITTI. At ea nominis ratio ad corporis & sanguinis Christi oblationem pro vivis & mortuis, detorquetur à Pontificijs.

4. Rectiùs eo modo, quo Patres leguntur *Remissam* dixisse remissionem, Latina Ecclesia videtur Missam pro Missionem appellasse Leiturgiam, quâ non tantum habebatur concio, verum etiam celebratio Sacramenti Eucharistici, post *Missionem Catechumenorum*, agebatur, qui Tertulliano Audientes vel auditores inde vocabantur. (*Remissa peccatorum dixit Tertullianus, lib. 4. contra Marcion. Cyprianus de Bonopatentia. Et in Ep. 14. lib. 3.*)

5. Nam quod ex veterum Leiturgijs elicitur (*Dionysius horum ordinum meminit*) καὶ κλύμενοι nondum baptisimi lavacro regenerati, ut & ἐνεργύμενοι, qui à Spiritibus malis agitabantur, excommunicati, Desertores & Pœnitentes, concione habitâ abibant ad illam Diaconi vocem: *Excunto Catechumeni.* (*Cyrillus super Ioh. lib. 12. cap. 50.*) Sic & Græci dicebant: ἄγρια τοῖς ἀγίοις. De Catechumenis sic narrat Chrysostomus: (*in primum caput ad Ephesios*) Post acta mysteria accedere licet ac videre: præsentibus verò mysterijs *abiro*; nihil hîc tibi quàm Catechumeno plus licet. De pœnitentibus hoc modo; Præconem, inquit, audis stantem & dicentem: Quotquot estis in pœnitentia constituti, *abstinete.* Quin & Gregorij ætate proclamabatur: Si quis *non communicat, det locum.* (*Greg. lib. 2. cap. 3. Dialogorum*) Vnde Ambrosius dixit aliquando; *Missas facere*: Et, suo licet sensu & usu, ad finem istius adijciunt Catholici Romani, ITE MISSA EST.

6. Etenim Missam facere (*Ambros. lib. 5. Ep. 38.*) est non missam Papiasticam dicere, sed aliquos è cætu dimittere. Ego mansi in munere missam facere cæpi. Ita Sueton. in Caligula cap 25. Aug de Temp. serm. 237. Ecce post sermonem fit Missa Catechumenis, manebunt fideles. Hinc communio Missa dicebatur metonymicè, quia hac incipiente, dimissio fiebat per ann 600. ut testatur Isidorus Originum lib. 6. cap. 19.

7. Cum pijs Patribus Missas omninò facimus, & suis autoribus relinquimus quadruplices MISSAE significationes: (*Gab. Biel, lect. 15.*)

✠ 89.) Et *Missæ* vocabulum in MISSODIÆ titulo, si placet, pro oblatione accipiatur, quo Leiturgiæ cantionibus comprehensas glorificationes, preces, & meditationes in Christi pro nobis oblatis ἀνάμνησιν & recordationem, veluti accepta sacrificia labiorum & animorum fidelium, ALTISSIMO offerimus & transmittimus.

8. Siquidem sacrificare & offerre apud Patres est per metaphoram actiones Ecclesiasticas, ad cultum DEi pertinentes celebrare, tractare, peragere. Orig. lib. 2. in Epist. ad Rom. pro circumcidi dicit: Sanguinem circumcisionis offerri. Tertull. lib. 4. contra Marcionem, gratiarum actionem, vocat Oblationem. Ad Scapulam, pro Cæsare orare vocat, pro Imperatore sacrificare. Euseb. demonstr. lib. 1. cap. 10. DEum celebrare appellat, hymnos & orationes sacrificare. Cyprianus lib. 2. Ep. 3. pro communionem celebrare, dicit sacrificium passionis offerre. Epiph. hæref. 79. Evangelium sacrificare, pro Evangelium prædicare. Cyprianus lib. 3. Ep. 13. & serm. 5. de lapsis: Eucharistiam celebrare vocat, panem & calicem offerre.

9. Vel ad nostræ Ecclesiæ ritus Leiturgicos conformata, MISSODIA nihil aliud est, quàm MUSICA modulans O D A S sive Leiturgiæ *Antemeridiana* cantiones sacras omnes, Sabbathi & festorum feriis destinatas; ut ad concionis Evangelicæ & cænæ Dominicæ solennitates, ob quas conjunctas, *Officium κατὰ ἕξιν* dicitur *Summum*, Ecclesia cum publica DEi glorificatione, supplicatione ac confessione piè congregetur, & illis solennitatibus peractis ritè dimittatur.

10. Etenim cùm MISSA Græcis sit Leiturgia, (*Pol. s. c. 12. de Inv.*) & Casianus l. 3. c. 7 & 8. (*Honorij tempore vixit, & ab hereticis ex Hierosolymis ana Ecclesia pulsus Mafsilam venit*) dixerit: prætolari congregationis MISSAM; id est, ut cætus & conventus compleatur & absolvatur; idemq; *Missam* vigiliarum intelligit tempus, quo vigiliæ absolvebantur: Certè MISSODIA hæc congruit MISSAE sive Leiturgiæ, cantionibus sacris, pro more nostrarum Ecclesiarum, consummandæ, cùm in præsentia etiam Catechumenorum, apud nos baptifatorum, & post confirmandorum, tùm aliorum juxta cum communicantibus in Christi recordationem Mystagogiam aspectantium, & donec finita sit exspe-

stantium. Atq; eâ ratione, cum principio & medio, finem Liturgodiæ hujus universæ, complectitur MISSODIA, tanquam perfectio, complementum & absolutio officij sive λειτουργίας Musicæ. (*Actor. 13. 2.*) Siquidem λειτουργεῖν θεῷ ministrare DEO significat munus publicum exequi, (*Szegedin. in confess. de Trinitate*) idq; ut docendo & precando, sic etiam canendo, & celebrando sive voce sive instrumentis fiat.

11. Præterea *Missæ* apud veteres significat etiam *Conventum publicum*, ad cœnam Domini, & ad preces habendas, sive etiam cultus divini formulam. G. *Cassander* præfat. in preces suas ait, *Missarum & Collectarum* nomen; Item *Collectas* facere & *Missas* facere vel celebrare, idem significare quod συναγεῖν, συνάξεις ποιεῖν, & ἐκκλησιάζειν. Ad dit, neq; *Missæ* fieri potest, nisi *Collecta* adsit, neq; ulla *Collecta* esse potest, in qua non & *Missæ* fiat. Ita *Epiphanius Historia Tripartita interpret.* Rursus *Collectam* ait, orationem esse, quæ in cætu aliquo collecto recitabatur & *Missam*, quia dimissiones fiebant. Et in Concilio Milevit. cap. 12. *Orationes & Missæ* pro eodem accipiuntur.

12. Quidam etiam putant, *Missæ* verbum à *Musa* deduci posse. Nam vocabulum Græcum, μῦσα vel μοῖσα (A Eolicâ Dialecto) origine Ebræum esse, & ab Ebræo themate vel radice originem trahere, cum in hoc & nominis & rei notatio conveniat. Est enim μοῖσα vel *Musa* idem quod Ebræum מוֹשֶׁה compositio, & opus perfectum & absolutum, in gloriam DEi excogitatum atq; inventum. מוֹשֶׁה verò *Inventio* opus, est nomen verbale à vocabulo מוֹשֶׁה hoc est, invenit, fecit, composuit, præposita litera ה quæ una ex literis הוֹשֶׁה quibus nomina verbalia à verbis derivantur, deductum. Et inde vocabula μῦσα vel μοῖσα *Musa* *Misæ* vel *Missæ*, & ex his *Musica* scaturiginem habent. Sic enim *Moses* omnium historicorum, scriptorum & Autorum, ut antiquissimus, ita verissimus, non solum vocabulum מוֹשֶׁה fecit, veluti gloriam & honorem summum DEi, tanquam summum DEi beneficium & opus DEi & *Missarum* *Missam*, & *Musarum* *Musam*, & *Musicarum* *Musicam* celebrat, atq; in ipsum DEum, unde & exortum est, refert Gen. 1. v. 26. ubi scribit: Et dixit DEus: מוֹשֶׁה ab מוֹשֶׁה præposito ה *Hex-*
man.

mantica litera **וַיַּעַשׂ** & illa **וַ** in **ה** mutata (propter cognationem literarum labialium **וַיַּעַשׂ**) LXX. dixerunt, **ποιήσωμεν** Faciamus hominem in Imagine Nostra, secundum similitudinem Nostram. Et ut liber Sapientiae cap. 2. v. 23. explicat: **καὶ εἰκόνα δ' ἰδίας ιδιότητι ἐποίησεν ὁ θεὸς ἀνθρώπου.** Imaginem propriæ proprietatis & identitatis **FECIT DEUS** hominem, opus longe majus & mirabilius cælo & terra, quæ etiam cum toto exercitu suo propter hominem facta sunt. Hanc primam Missam, Musam vel Musicam & **וַיַּעַשׂ** Moses DEO uni in vocabulo **DIXIT**: & Trino in verbo **FACIAMVS** & quidem in primo vocabulo libri Geneseos **וַיַּעַשׂ** à Spiritu Sancto peculiariter inventum, in descriptione originis rerum prædicat atque decantat. Quam Musam, Missam, Musicam & opus DEI, & deinde *David* in opere suo Musico Psalmorum, Psalmo videlicet numeri completi centesimo, **נָא יְהוָה אֱלֹהֵינוּ** ad illam Missam ordinato: Iubilate DEO omnis terra & v. 3 sic profæquitur: Scitote quoniam Dominus ipse est DEUS, Ipse **FECIT** (composuit) nos, **וַיַּעַשׂ** LXX. **ἐποίησεν ἡμᾶς**, & non ipsi nos. Quò & in novo Testamento Christus ad veteris Testamenti **וַיַּעַשׂ** opus videlicet DEI in creatione hominis, educationem populi Israël ex **Ægypto** & gratiarum actionem, laudem & gloriam, per varia sacrificia *Agnum DEI* qui tolleret peccata mundi repræsentantia, respiciens & sacram coenam opus admirandum instituens, inter alia dixit: **HOC FACITE** in mei commemorationem: Item Matth. 23 Hoc oportuit facere. Ab hoc sacrosancto opere & **וַיַּעַשׂ** institutionis cænz Dominicæ vocabulum Missæ transumptum, à tempore Apostolorum usq; in hodiernum diem remansit in Ecclesia: Quæ ex aurea cantione Germanica Divi Lutheri (*Nun freut euch lieben Christen gemeyn / vnd laßt uns frolich springen / Daß wir getroßt vnd all in ein mit lust vnd liebe singen*) canit, *Was Gott an uns gewendet hat / vnd seine süsse Wunderthat / gar thew hat ers erworben*: In qua cantione totum meritum Christi, &c. comprehenditur.

Et hæc, de nominis Musæ **μουσική** Musica ad Missæ Etymologiam ac derivationem collatione, quamvis longius petita ipsi mihi visa sunt, referre tamen placuit.

Atq;

Atque sic Missæ & Missodiæ orationes Liturgicas decantantis nomen & significatum, satis demonstratum est.

DE MISSÆ ET MISSODIÆ RITIBVS
ET PARTIBVS APVD VETERES, ET INDE APVD
nos quodammodo ad Liturgiam re-
ceptis.

I.

I N T R O I T U S.

Interim dum populus in domum Domini introiret, conveniret & congregaretur, ex Psalmis & vaticinijs veteris Testamenti, vel temporis festivitati, vel Epistolice lectioni accommodatis, plerumq; de INTROITU CHRISTI in mundum, Prophetis & Sanctis desiderato, quippiam Antiphonatim decantare in Ecclesia Latina instituit CELESTINUS. Hinc eam cantionem INTROITUM vocarunt. (*Polyd.*) Sigeberti Chronicon refert, ut Gradualia, Tractus, Offertoria ante sacrificium Communionis inter communicandem; Ita INTROITUS, GELASII instituto, cepisse fieri, sub annum 426. post CHRISTUM natum. Et Gregorius I. instituit, ne quid ornatus & concentus inter sacrificandum deesset, ut Antiphonæ canerentur, quas vulgò *Introitus* vocant. *Platina, & Sigebertus.*

II.

Κύριε ἐλέησον.

DOMINE MISERERE.

Græci Liturgian videntur incepisse à κύριε ἐλέησον, quod erat formula confessionis peccatorum, & petitionis divinæ misericordiæ, ex Græcorum Litanij ad officium Missæ, pro captanda benevolentia divina assumptum, ut omnibus tribus personis divinitatis *DEo Patri, Filio & Spiritui Sancto* gratius laudum sacrificium offerrent reconciliati.

Quam

Quam phrasin & precationem, SYLVESTRO autore, à Græcis Latina Ecclesia assumpsit, & GREGORII. I. instituto novies iteravit- & proximè ab Introitu decantavit. (*Polyd. Platina & Sigebert.*) *Et in Anglia Kyrie eleison usurpatum legitur, Anno Christi 957.*

III.

*Hymnus Angelicus, cum δοξολογία**Trinitatis.*

POst κύριε ἐλέησον Ecclesia, quodammodo lata, ob impetratam peccatorum veniam in CHRISTO, Bethlehemini nato, & sperans forte, ut concentus in cælis commisceat cum Angelis, Angelicum Hymnum (ut quem venerantur Angeli in cœlis, homines venerentur in terris, congratulantes sibi invicem, quòd Christus restauravit, teste Apostolo Ephes. 1. omnia quæ in cœlis & in terris sunt) meditatur cum Sacerdote ad orientem præcinente; GLORIA IN EXCELSIS DEO: *Et in terrarum*, & succinens δοξολογίαν: *Laudamus te &c.* (*Duran.*) Quæ verba à Beato HILARIO, Pictaviensis Ecclesiæ Episcopo feruntur apposita esse: quamvis Innocentius Papæ Telesphoro, alij *Symmacho* institutum id tribuant. Telesphorus quidem voluit, ut in Missis proclamaretur: Gloria in Excelsis DEO. Volat. l. 22. Anno CXXIX. (*Sigebert.*) Symmach⁹ Pontifex Anno 493. constituit, omni die Dominico vel natalitio martyrum, *Gloria in Excelsis DEO* ad Missas cantari: Quem hymnum TELESPHORUS septimus ut volunt, à Petro scilicet Papa, nocte tantum natalis Domini, ad Missas à se in ipsa nocte institutas cantari instituit, & in eo ad Angelorum verba, quæ sequuntur adjecit. (*Sigebert.*)

Δοξολογία, quam in gratiam φιλαλήνων inde transcribere non piguit, sic sonat in Horologio Christianorum Græcorum inter Barbaros sive Mahometicolas: (Horologium in quo Græcorum Psalmodiæ, precationes, & hymni continentur.)

Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ, καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη ἐν ἀνθρώποις δίκαια. ὑμῶν σε, ἀλογῶν σε, προσκυῶν σε, δοξολογῶν

G

γῶν

γαῖνί σε, διχαλειῖνί σοι τὴν μεγάλην σε δόξαν. Κύριε βασιλεῦ ἐπεράνιε θεὲ πάτερ παντοκράτωρ. Κύριε ἡε μονογενὴς Ἰησοῦ Χριστὲ ἡ ἅγιον πνεῦμα. Κύριε ὁ θεὸς ἄμνος τῷ θεῷ, ὁ υἱὸς τῷ πατρὸς ὁ αἰρων τὴν ἀμαρτίαν τῷ κόσμῳ πρὸς δεξάαι τὴν δέξιαν ἡμῶν, ὁ καθήμενος ἐκ δεξιῶν τῷ πατρὸς, ἐλέησον ἡμᾶς. ὅτι σὺ εἶ μόνος ἅγιος, σὺ εἶ μόνος Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν θεῷ πατρὸς. *Αμὲν.*

Congruit planè cum nostra Latina glorificatione. Gloria in Excelsis DEO & in terra pax, hominibus bona voluntas. Laudamus te, benedicimuste, adoramuste, glorificamuste, gratias agimus tibi propter magnam gloriam tuam: Domine *Rex* coelestis DEUS Pater omnipotens: Domine Fili unigenite, IESU CHRISTE & *Spiritus Sancte*. Domine DEUS agnus DEI, *Filius* Patris, qui tollis peccata mundi, suscipe deprecationem nostram: Qui sedes ad dexteram Patris, miserere nostri: Quoniam tu solus sanctus, tu solus Dominus IESUS CHRISTUS, in gloriam DEI Patris, Amen.

IV.

V E R S U S.

Dominus vobiscum: Et cum Spiritu tuo:

C O L L E C T A E:

VBi salutanti populum salutatione Angelica, (*Iud. 6. Luc. 1.*) **DOMINUS VOBISCU M**, reprecata fuit Ecclesia: **ET CUM SPIRITU TUO**, (*2. Timoth. 4.*) dum mutui voti exauditionem patri fidei ardore sibi pollicentur & cupiunt utrinque; *mandato Christi*, ut *Oreptus* (*Matth. 26.*) inculcato, Collectæ sive petitiones collecti populi totius in unum à Sacerdote colliguntur, proponuntur & enarrantur; quas populus ex indubia fide, de eventu exauditionis certissimo, cum *πληροφωρίᾳ* approbat & concludit Christiano Epilogo, **AMEN.** (*1. Corinth. 14. 16. Matth. 6. 13.*) *Quod Græcus perperam εὐκρηῶς optativè reddidit, γένοιτο fiat;*

fiat; Aquila, teste Hieronymo & Augustino, *πιστευμένως* verè, certò; *θελοαιωπηώς* assertivè, & meliùs. Quod collectarum genus lectioni Epistolæ præmittendum GELASIO ascribunt. (*Vsus Collectarum ad cœnam.*)

At Chrysoſtomus in Homil. de hujusmodi precum formis, ad cœnam quoq; traductis, sic scribit; In iisdem myſterijs benè precatur Sacerdos populo, & benè precatur populus Sacerdoti: Nam **CUM SPIRITU TUO** nihil aliud est, quam hoc: Ea quæ sunt Eucharistiæ, id est, gratiarum actionis, communia sunt omnia. Neq; enim ille solus gratias agit; sed etiam omnis populus. Prius etiam acceptâ illorum voce, deinde congregatis illis, ut dignè & justè hoc fiat, incipit Eucharistiam. (*Sacerdotis & populi per vices cantio.*)

Sic porrò scribit Chrysoſt. de quibusdam vicibus cantionum, sive interrogationum **MINISTRI & Populi**: Quid *miraris*, inquit, si cum Sacerdote Populus loquitur? Vbi sanè & cum illis **CHERUBIM** & supernis Potestatibus communiter sanctos illos hymnos perforant? Idem Chrysoſt. Cum alijs omnibus, inquit, donum simul erat precationis, id quod & ipsum **SPIRITUS** dicebatur, & qui donum hoc habebat, is pro universâ multitudine orabat. Etenim quoniam rerum earum, quæ conducunt, ignari, quæ inutilia sunt oramus, veniebat in unum hunc quendam precationis donum, qui & quod toti prodesset Ecclesiæ, omnium constitutus loco orabat, & alios simul, quid orandum esset, instituebat. Spiritum igitur hic vocat, donum hoc precationis, quod tum temporis dabatur, animamq; simul, quæ dono ejusmodi accepto apud **DEUM** interpellabat & gemebat. Stans enim, qui hoc honoratus erat dono, multa compunctione, multisque gemitibus juxta mentis intentionem ad **DEUM** supplicans, quæ prodesset omnibus orabat. Cujus rei nunc quoque Symbolum est **Diaconus**, qui in Ecclesia preces pro populo offert.

Quod commemoravit hisce verbis Chrysoſtomus de peculiari dono precum, quod Spiritus sanctus in primogenia Novi Testamenti Ecclesia in aliquos præ alijs contulerit, id certissimum est; quemadmodum etiam Paulus *1. Corinth. 14. v. 14. & c. Jacob. c. 5. v. 14.* astipulantur.

Atq; hinc dimanasse consuetudinem, quæ tempore Chrysoftomi Græcis fuit observata Ecclesijs, & hodie apud nos quoq; retinetur, ut Diaconus conceptis verbis toti Ecclesiæ, preces præiret. Idq; scire jucundum est, & adversus ceremoniarum Ecclesiasticarum hostes utile.

Ineptum est illud ANACLETI institutum, ut Sacerdos more Pontificiorum non nisi coram duobus sacrificaret; *Gratian. & Volaterr. lib. 22. hoc Soteri attribuit, qui fortè illud parum custoditum renovavit.* Quò credo, inquit Polydorus Vergilius, ne ille frustra benè precando diceret: DOMINUS VOBISCU M, si minus quam duo sacris interessent. *Polyd. lib. 5. cap. 12. Idem Polyd. & hoc addidit,* Sacerdos dicendo *Dominus vobiscum* sæpius ad populum in altari se vertit. Sic Hebræorum sacerdos inter sacra sese circumagebat, aspergendo sanguinem animalis immolati

Et hætenus omnes Liturgodiæ lectioni Epistolæ viam sternerant, unde & *Ἐπιστολικαὶ* vocari possent, ceu *Ἐπιστοδιαί*, id est, hymni Epistolici.

V.

Lectiones Epistolæ, post Evangelij.

Hinc itaq; olim per Lectores, c. perlectis 25 distinct. (*ἀνογιωσαὶ* vocantur *Duareno: quem vide ad hanc rem lib. 1. de sacr. Eccl. ministr. cap. 24. Vbi etiam refert, Iulianum Imp. Apostatam quandoq; functum esse hoc munere.*) ad Sacerdotes hodiè quod spectat, quædam ex divinis literis recitabantur, aut ex Veteri Testamento, aut ex Aëtis, aut ex Epistolis Apostolicis: quibus auditis, post recitanda supererat aliqua EVANGELICAE historię portio. Fides enim, Fideiq; actiones Epistolæ & Evangelij lectione excitabantur, ut quicquid in his deficeret, illà in pœnitentibus restitueretur, & integritas novi hominis per Christi Spiritum reficeretur. Ambonis in templo, quem eundem & suggestum nominari scribit, meminit Platina in SIXTO: Et porphyreticis lapidibus ornatum fuisse ab eodem, ac eum præbuisse usum, quod ibi EVANGELIVM & EPISTOLAE sint decantatæ.

Hieronymus autor Epistolæ & Evangelij in Missa canendi putatur.

Volater-

Volaterra. lib. 22. Et ANASTASIUS. I. Pp. instituit Anno 409. ut Evangelium in templis stando audiretur. *Platina & Volaterr.* Idem ANASTASIUS constituit ne Sacerdotes vel Laici ullo modo sederent, sed curvi & venerabundi starent, cum sacrum Evangelium aut caneretur aut legeretur in Ecclesia DEI. *Platina.*

Poloni equites inter sacra enses stringunt in defensionem Evangelij, dum illud cantatur Augustum juvat hîc referre Leiturgiæ officium, quo perfunctus est SIGISMUNDUS Imper. Nam is quondam sub natalem Domini Constantiam veniens, in Missæ sacro tanquam Diaconus Evangelium cantavit: Exijt edictum a Cæsare Augusto. *Cariön. lib. 3. Chron.* Quæ a. Odæ ante concionem quidem, sed post Epistolam canebantur, quia ad Evangelij devotam auscultationem populum excitarent, dici possunt *εὐαγγελιωδαὶ ἢ λειτουργωδαὶ εὐαγγελικαὶ*, id est hymni Evangelici: cujus generis sunt quæ sequuntur.

VI.

Graduale, Hallelujah & Concio.

SED cum priores lectiones Ecclesiæ recitassent LECTORES, quæ ex EVANGELIO referenda erant, DIACONUS ex eminenti loco, atq; suggestu pronunciabat, nempe ut omnibus conspicuus esset, & ab omnibus intelligeretur.

Dum itaq; ibat & gradus ascendebat, populus canere consuevit psalmodiarum aliquot versus, quos vulgo GRADUALES appellarunt. Festivâ item quodammodo acclamatione, læto Evangelij nuncio applaudentes, interponebant *Hallelujah*, vocabulum Hebraicum, quod ineffabile gaudium, Angelorum videlicet & hominum, significet potius quam exprimat. Hieronymus explicat: Cantate laudem Domini. Innocentius & alij: *Laudate Dominum*: cujusmodi vox in Apocalypsi (19.) ex Angelis vel turba in cælo & audita est, & in titulo quorundam Psalmodiarum legitur.

Pòst, Evangelio recitato, Episcopus aut Ecclesiæ pastor interpreta-

tionem & adhortationem adijciebat, corripiebantur vitia, & de excommunicandis agebatur, &c. Quemadmodum autem Hallelujah, ab *Hierosolymitanis* desumptum videtur: Sic Gradualia, GREGORIUS, AMBROSIUS & GELASIUS composuerunt. *Nam collectas & Gradualia, Gelasium Pp. anno Christi 495. instituisse legitur.*

VII.

*Alius usus Gradualium & Hallelujah: huc item
Tractus & Sequentia.*

Diversa legitur apud alios ratio & consuetudo canendi *Gradualia & Hallelujah*, quæ ante Evangelij lectionem & concionem, interjectis alijs canticis, distincti Cantores canebant. GRADUALIA enim ex Veteri Testamento ut plurimû desumpta, ut ijs cum solennitate vel Evangelio, cujuscunq; temporis concordantib⁹, ab Epistolæ ad percipiendam Evangelij lectionem gradatim assurgeret collecti populi animus, à pueris in gradibus cantabantur: ad quæ viri in pulpitis HALLELVIAH concinebant: Idq; cum gaudio quasi & plausu per totum ferè annum frequentabatur; nisi quod à Dominica Septuagesimæ usq; ad vigiliam Paschæ, quasi in diebus & officijs luctus, & jejuniorum loco *Hallelujah* ex TELESPHORI institutione suffectus fuit TRACTUS, ex Psalmis & Prophetijs, à GELASIO factus, quo tractim & cum asperitate vocum, & pendularum notarum prolixitate ita canendum fuit, ut pro remissione peccatorum, & eùm publicarum, tum privatarum pœnarum mitigatione impetranda, multis cum gemitibus & suspirijs, ex intimis cordis visceribus oratio protraheretur.

Qui ita *Gradualia & Hallelujah* usurparunt, addiderunt etiam *Sequentias*, ut vocant, vel *Profam*. SEQUENTIAE sunt cantus, dicti à præfatione subsequenti lectionis: Sequentia S. Evangelij secundum Matth. &c. Cujusmodi Sequentijs ad auscultationem subsequenti lectionis ex Evangelio, quod præcedenti contextui, unde abruptum est, adhæret, populum præparare & exsuscitare voluerunt. PROSA dicitur, secundum Isidorum, quasi profusa, & à lege metri soluta oratio.

NOT-

NOTGERIUS ABBAS S. Galli in Teutonia, primus Sequentias composuit, easq; NICOLAUS Papa invexit, & cantari concessit. *Martin. in Chronico.*

Sequentiam festo *Palmarum* destinata componendi & decantandi, occasio & origo memoranda est, & admiranda, quæ auctori magnum attulit fructum Pietatis; quod pium censeatur hîc commemorari & observari.

Conspirationi filiorum **LU DOVICI I.** *Imper.* contra Patrem multi Pontifices inerant, inter quos etiam **THEODULPHUS** Abbas Floriacensis, pontifex Aurelianensis erat suspectus: quorum consilio & instinctu, **LU DOVICUS PIUS** Imper. & Francorum Rex, regno exutus, captus, & in carcerem à **LOTHARIO** impio filio coniectus est. Is liberatus & restitutus in regnum ob conjurationis suspicionem *Theodulphum* carceri inclusit *Andogavi.* Cumq; in eo loco Imperator Pascha facturus, in Palmis interesset publicæ processioni, ad repræsentandum Christi ingressum in Hierusalem, & jam prope turrim pompa transfiret, qua vincus tenebatur *Theodulphus*; tunc ille prospiciens quod erat futurum, Hymnum insignem, quem in carcere composuerat & dictârat in honorem ejus processioni, ad aperta fenestra, in hora processioni antedictæ concinebat clarâ voce, ut à cunctis audiretur: *Gloria, laus & honor tibi sit, Rex Christe redemptor, &c.* Admiratus Imperator interrogat, quæ sit vox & cujus hominis, quam audiret. Indicatur esse *Theodulphi* Episc. Aurelianensis, qui clausus ibi teneretur. Diligentius perpenso tenore carminis, adeò fertur delectatus Imp. ut juberet conscriptum carmen, voce Pontificis decantatum signari; ejusq; dulcedine permollitus veniam dedit *Theodulpho* vitæ insidiatori, & liberum abire permisit. *Crantz. lib. 1. Metropoleos cap. 27. & 40.*

Inter alias festorum *Profas* elegantes, notatu digna est **PENTECOSTES** Sequentia illa, quam **HUGONIS CAPETI**, primi Galliarum, ex Illustrissima Electoratus Saxonie Domo, Regis filius
R O.

ROBERTUS, Rex Galliarum hujus stemmatis II. devotè composuit: *Sancti Spiritus adsit nobis gratia, &c.*

Prosa ea historiam (*Refert Albertus Crantz. lib. 5. cap. 46. de Imp. Friderico eiusq. Filio R. Henrico, & de ArchiEpisc. Col: ad ann. 1184. Autor Catalog. Episc. Hildesf. ryeimis German. de Episc. 17. Hezilone Anno 1064.*) movet necessariò, nec inutiliter memorandam. Tragicus sanè GOSLARIAE (quidam ajunt MOGUNTIAE) Pentecostes die accidit casus, ubi Episcopi Hildesiani, & Abbatis Fuldenfis Aulici in templo Regio de loco contenderunt, & ad gladios pervenerunt, & cædes multas perpetrarunt, ita ut sanguis cætorum ex templo effluens scalas templi impleret, Et rex ipse accurrens in periculo esset: Sedata autem laniena, nihilominus jussus est Chorus celebrare hunc festum diem: Cumq; inter canendum perventum esset in *Sequentia prima* ad finem, in quo hæc verba canuntur: *Ipse hodie Apostolos Christi donans munere insolito & cunctis inaudito seculis,* HUNC DIEM GLORIOSUM FECISTI: Audita est vox reboans, in templo medio, & evomens hæc verba: HUNC DIEM CRUENTUM EGO FECI. Territis hæc voce turbis, cæpit Rex publicè dicere: *Tu perversè Nebulo, qui hunc diem cruentum nobis fecisti, pœnas dabis DEO & nobis:* Et nos iterum hunc diem GLORIOSUM faciemus: atq; simul jussit addere, & altà voce canere: *Veni sancte Spiritus, & emitte calidus lucis tua radium, &c.* Vnde manifeste apparet, quàm maligno & cruento Spiritui inimica & odiosa sit, quàm amica & grata Sancto & Pacifico Spiritui & piorum cœtui sit, & quàm jucunda audiatur *λεϊσεργωδία* Ecclesiæ.

VIII.

Gloria tibi Domine. Credo in unum Deum:

Symbolum Nicanum, &c.

Cæterum, qui dicto modo Gradualia, Hallelujah, Tractus, Sequentias usurpant, ad sequentia Evangelij jamjam legenda, glorificant DEUM Choro, pro manifestatione Evangelij: GLORIA TIBI DOMINE. Evangelium enim est caput & principale omnium, quæ ad Missæ officium dicuntur, cantantur & leguntur. Post lectionem Evangelij

gelij finitam, ut quod uno corde creditur ad justitiam, (*Rom. 10. Psalm. 119.*) uno ore confiteantur omnes ad salutem, Ecclesia, sacerdoti altâ voce intonanti, & πρώτασιν ὁμολογίας exorso: CREDO IN unum DEUM, succinit unanimi fide reliquam confessionem Symboli Nicæni. Intelligatur autem Symbolum Nicenum, quod Synodus Nicæna, quæ Anno Christi 328. cæpit, Samosateni & Arrij ac Novati dogmatis damnatis, promulgavit in urbe Bithyniæ Nicæa 19. Junij: Idem Symbolum postea Synodus Antiochena Anno Christi 344. corruptit. *Socrat. lib. 2. cap. 8. 10.* Sardicensis verò pia comprobavit & confirmavit Anno Christi 350. quatuor vero subsequentes Syrmienſis Anno Christi 355. Arminienſis & Seleuciensis Anno Christi 363. atq; Antiochena Anno Christi 365. multis modis depravârunt, Anno Christi 555: Synodus universalis Constantinopolitana repetivit & illustravit. A Socrate autem & Athanasio *ad Iovinian. t. 4.* recitatur his verbis: πιστεύομεν εἰς ἕνα θεόν &c. *Credimus in unum Deum:* Hujus autorem Athanasius (*in Epist. ad Solit.*) nominat OSIMUM. Symbolum illud vocant majus, quippe conceptum in magnâ Synodo, videlicet CCCXVIII. Patrum: Anno 325. *Brent. in Of. 8. Polyd. lib. 5. cap. 11.*) Publicum id solennibus diebus decantandi morem DAMASO tribuunt institutum, ex decreto Synodi à centum quinquaginta Episcopis Constantinopoli celebratæ. (*Sigebert. in Chron.*) Alij MARCO Pp. ejus nominis primo, Sylvestri. I. successori, circa Annum Christi 330. ascribunt, ita ut ille hujus decretum innovâsse credatur. Hodie etiam Apostolicum Symbolum notâ linguâ succinit populus. Romani olim Symbolum Apostolorum post Evangelium non cecinêrunt, quod Romana Ecclesia nulla unquam hæresi infecta fuisset, sed in confessione fidei perstitisset. HENRICUS tamen II. Imperator BENEDICTO VIII. Pp. persuasit, ut ad publicam Missam illud decantarent. *Berno.* In alijs Ecclesijs quomodo Symbolum ad communionem differatur, mox dicetur. Symboli item cantum sub horis canonicis, vide in Corollario Læurgodiæ annexo.

Hactenus de Leturgodia Missali, & Missodia ante concionem : sequitur ea, quæ post concionem celebratur.

IX.

Missio primitiva Ecclesie à Pontificiis transposita.

ITE MISSA EST.

AD morem in libro Nehem. cap. 8. & alibi Luc. 4. expressum, Evangelij textu explicato, ne interessent Eucharistiæ celebrationi, Catechumeni, & non communicaturi, apud Veteres dimittebantur. (*concionis ex suggestumeminit Sacrat. lib. 6. cap. 5. Sozom. lib. 8. cap. 5. vide supra de notatione Missodia distinct. IV. V. VI.*) Ea missio hodie apud nostrates locum non habet; cùm in nostris Ecclesijs alia sit ratio Catechumenorum, quippe regeneratorum; & non communicaturis etiam detur Evcharistiæ cum fideli meditatione astare. Pontificij verò, etiam si fermè nulli communicant, uno excepto *Sacrificio*, Missionem suam clarâ voce denunciant: I T E, MISSA EST, quod idem est, ac i licet, hoc est, ire licet; (*Polydor. lib. 5. cap. 12. varia explicatio, apud Gabriel: Biel: lect. 89.*) & contra Missionem veterum, ipsi hanc formam longè aliam ad finem Missæ transposuerunt, hâc in re Ethnicum, quem jactitant, imitantes ritum Sacerdotis Isiaci, qui post celebrata sacra pronunciaerat: λαοῖς ἄφεσις, Populis missio. (*Apuleius libro Asini aurei 11.*)

X.

Symbolum Fidei.

SED antiquitùs ijs, quæ Catechumenorum missionem spectant, peractis, qui manebant, sacræ Coenæ futuri participes FIDEI SYMBOLUM canebant, ut sese mutuò de capitibus Religionis præcipuis, in quibus consentirent, sedulò admonerent. In Symbolis quippe SUMMA FIDEI comprehenditur, quæ sanè comprehensio, vel summa, Veteribus Patribus Ecclesiæ TRADITIO vocata est, & ex libris divinis

nis desumpta, ac ad salutem necessaria credita, contra Hæreticos, qui sacros libros negant, produci potest. (*Tertullianus*) Et Symbolum in quavis Synaxi decantandum, nominatim narrat THEODORUS *Lector*, *Colleetaneorum libro secundo*, institutum à PETRO GNAPHAEO, Antiochenæ Ecclesiæ gubernatore.

XI.

Oblatio triplicis usus, cum Cantilenis & Collectis.

DEhinc quando cecinerant Symbolum astantes, ex suis facultatibus, quæ videbantur, offerebant. *Oblatio* verò triplicem usum habuit: Partim quippe in frugalia quædam convivia erogabatur, quæ Christiani id temporis inter se admòdum religiosè celebrabant, & vulgò *ἀγάπαι* (*Liebmahl*) vocabantur; partim, quod supererat, pauperibus distribuebatur; Et denique inde aliquid Panis & Vini in usum sacræ Coenæ seponebatur. Atq; hanc rerum oblationem tum fuisse adhibitam, testantur: *Primum*, Versus quidam à populo decantati, dum oblatio fieret, qui propterea vocantur ab eis, *Offertorium*: Idem *praterea* cognoscitur ex *ijs* collectis, quæ in ea Missæ parte habentur. *Quin* ejus oblationis Iustinus, antiquissimus Martyr in sua Apologia mentionem fecit; Cyprianus item, ac nonnulli ex veteribus patribus. Cæterùm ADRIANUS Pp. in offertorijs & offertoriorum versibus quòd geminatum est, geminavit Anno 772. (*Sigebert. in Chron.*) GELASIUS Pp. voluit fieri in Missis Collationes. (*Volaterr. lib. 22.*)

XII.

Sursum Corda.

POSThæc ad sacram Coenam administrandam convenientes dicebant: SURSUM CORDA. Ac sanè rectè, & in tempore Christiani sic agebant, quò se monerent, ut nihil carnale nihilve terrenum ibi cogitarent, sed in cœlestibus corda haberent. Nec enim satis est, ut externam utcunq; disciplinam in conventibus Ecclesiæ & Synaxi præstemus, sed imprimis & cor Domino aperiamus, eumq; in animum men-

temq; nostram immigrare sinamus; Quemadmodum Apostolus Paulus (*Colloss. 3.*) nos hortatur: Siquidem unà cum Christo resurrexistis, superna quærite, ubi est Christus, in dextera DEI sedens: Superna capite, non ea quæ sunt in terra. Inde Patres instituerunt, ut Sacerdos in præfatione Eucharistiæ ad populum ita Pauli verba diceret: **SURSUM CORDA**; Et populus responderet: **HABEMUS AD DOMINUM**. De qua consuetudine perantiqua pios commentarios tradiderunt Patres & scriptores Ecclesiastici notatu dignissimos.

CYPRIANUS, (*in concione de oratione Dominica*) Quando autem stamus ad orationem, fratres dilectissimi, vigilare & incumbere ad prece toto corde debemus, cogitatio omnis carnalis & secularis abscedat, nec quicquam tunc animus quàm id solùm cogitet quod precatur. Ideò & Sacerdos ante orationem, præfatione præmissa, parat fratrum mentes, dicendo: *Sursum corda*, ut, dum respondet plebs; *Habemus ad Dominum*, admoneatur, *nihil aliud se quàm Dominum cogitare debere*. Claudatur contra ad versarium pectus, & soli DEO pateat, ne ad se hostem DEI tempore orationis adire pariat.

CHRYSOSTOMUS (*in Sermone de Eucharist. in Encanijis.*) Quid facis homo; Non promissisti sacerdoti, qui dixit: *Sursum mentem & Corda*, & dixisti; *Habemus ad Dominum*? Non revereris & erubescis? Et illa ipsa hora mendax inveneris. Papæ! mensa mysterijs instructa est, & *Agnus DEI* pro te immolatur; Sacerdos pro te angitur; sanguis Spiritualis ex sacra mensa refluit: *Seraphin* astant sex alis faciem tegentia, omnis incorporeæ virtutes pro te cum Sacerdote intercedunt: Ignis Spiritualis è cælo descendit; Sanguis in Cratere in tuam purificationem ex immaculato latere haustus est: Et non erubescis, revereris, & confunderis, neq; DEUM tibi propitium facis?

AUGUSTINUS (*lib. de dono viduit. cap. 16.*) In sacramentis fidelium dicitur: *Sursum Corda*, quod munus est Domini, & non in nostra potestate, ut quæ *Sursum* sint, quis sapiat, ubi Christus est, ad dexteram DEI sedens?

IDEM

IDEM (*in Psalm. 39.*) Quod inter sacra mysteria *Cor sursum habere jubemur*, ipso juvante id volumus, *quo jubente admonemur*.

IDEM (*in Psalm. 85.*) Levandum est *Cor*, neq; hîc habitandum est corde; Hæc mala regio est, sufficiat quod adhuc carne necesse est hîc esse. *At Sursum Cor habetur*, ut si surrexistis cum Christo, dicit Apostolus fidelibus, corpus & sanguinem Domini accipientibus, hoc dicit: Si surrexistis cum **CHRISTO**, quæ *Sursum* sunt sapite, ubi **CHRISTUS** est, in dextera **DEI** sedens.

XIII.

Gratias agimus.

GRATIÆ deinceps agebantur, cum diceretur: **GRATIAS AGIMUS** tibi Domine *sancte Pater omnipotens, aterne DEUS, per Christum Dominum nostrum, &c.* Hæc antiquissima sunt, & in vetustis scriptoribus passim habentur. *Quin & ipsum corpus Christi & sanguinis mysterium εὐχαριστία* dictum est, quod tota ejus confectio à Gratiarum actione pendeat.

XIV.

Verba Cœna, & Oratio Dominica.

Cùmq; Antistes dixisset: per *Christum Dominum* ad verba Cœnæ propria, quam consecrationem vocant, descendebat: quibus recitatis *Dominica Oratio* adjiciebatur: Hæc duo inter actionis simpliciter necessaria connumerant ipsi Pontificij. Gregorius Magnus orationem Dominicam post Canonem super hostiam censuit recitari, Anno Domini 592. (*Sigebert. in Chron. & Volaterr. lib. 22. Szeged. de summa doctrina pontificia.*)

XV.

Sanctus. Benedictus.

AT **XYSTUS** vel **SIXTUS** voluit, ut antea populus caneret *Τερισ-
άγιος*; **SANCTUS** S. S. Cujus tamen canendi hymni, **CELESTINUS** M autorem facit *Vrspergensis* (*P. Martyr. Nauclerus generatione
9. Polyd. l. 5. c. 11. Esai. 6. Apoc. 1. Vrspergensis.*) Pōst

Post accini consuevit BENEDICTUS, &c. ut Angelicis & Evangelicis Evlogijs tremendæ cœnæ Dominicæ consecrationem, cum reverentia præstolari juberetur congregationis populus. (*Psalm. 118.*) Prima enim pars laudem continet Angelorum; ultima hominum, ut legitur in Esaia cap. 6. *Duo Seraphim clamabant alter ad alterum, Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEVS Zebaoth*: Et in Evangelio Matth. 21. quod qui præibant & sequebantur clamabant dicentes: *Hosianna Filio David, Benedictus qui venit in nomine Domini*. Siquidem vox Angelorum *Hosianna* scilicet in altissimis, Trinitatis & unitatis in DEO commendat arcanum; vox hominum *Hosianna* scilicet Filio David, divinitatis & humanitatis in Christi persona Sacramentum designat. Illud etiam animadvertendum, quod ter dicatur *Sanctus*, ut notetur distinctio personarum; Sed semel tantum dicitur *Dominus DEUS Zebaoth*: ut notetur divinæ essentiae vnitas: Item Ter in singulari numero Sanctus & non Sancti dicitur pluraliter, una sanctitas in his tribus personis & una æternitas & æqualitas intelligatur. Hoc non solum Seraphim clamabant (*Apocal. 1.*) sub excelso DEI Solio apud Prophetam, sed & quatuor animalia die ac nocte decantant; *Sanctus, Sanctus, Sanctus Dominus DEUS Zebaoth*. Dicitur autem DEUS Sanctus, id est sacrificans, & qui præcipit Sancti estote, quia ego Sanctus sum Dominus DEUS vester. Dicitur Pater Sanctus, dicente Filio, (*Iohan. 17.*) *Pater sanctifica eos in veritate quos dedisti mihi, quia tu sanctus es*. Dicitur Filius sanctus Angelo attestante (*Luc. 1.*) *quod ex te nascetur, sanctum vocabitur*. Dicitur Spiritus Sanctus Christo dicente (*Iohan. 20.*) *Accipite Spiritum sanctum, quorum remisistis peccata, remittentur eis*. Dicitur quoque Dominus DEUS Sabaoth, id est Exercituum Angelorum & hominum: de quo in Psalmo 24. dicitur ab Angelis: *Quis est iste Rex gloria? Dominus virtutum*. Dum ergo dicimus, *Pleni sunt cæli & terra gloriâ tuâ*, agimus gratias creatori de omnibus beneficijs, dum verè dicimus, *Benedictus qui venit in nomine Domini*, gratias agimus specialiter, pro beneficio redemptionis. Quia enim necessarium est ad salutem Incarnationis mysterium confiteri, rectè subjungitur, *Benedictus, qui venit in nomine Domini*.

P R A E.

XVI.

PRÆFATIONES ante consecrationem,
cui CANON affusus.

VT autem commodus accessus daretur, ad aliud Canticum, tremorem & timorem DOMINI in attentis excitandi gratia, quasdam PRÆFATIONES interpositas esse videmus: Quales etiam hodie Festi beneficijs commemoratis, prædicationi verbi connectunt Sacramenti celebrationem, & animos ad gratiarum actionem præparant, quod Fidem in nobis DEUS non tantum verbi promissione augeat, verum etiam Sacramenti sigillo obsignet & confirmet. *Gelasius* autem *Præfationes*, quæ Canonem præcedunt, cantu quidem & Sermone eleganti composuit, quæ ut testatur *Pelagius* novem numero sunt: decimam ad honorem DEIPARÆ virginis *Vrbanus* addidit. Et quidem *Pelagius* ille Pontifex decrevit, quotidianam Sacramentorum præfationem, ad Missas novem tantummodo præfationibus, secundum antiquum Romanorum ordinem esse commurandam, scilicet in Natali Domini, In Apparitione, in Pascha, in Ascensione, in Pentecoste, de Sancta Trinitate, de Apostolis, de sancta Cruce, de jejunio quadragesimali Anno DXXCI. (*Sigebert. in Chronic.*)

Etiam memorabile est, qua motus occasione *Theodosius*, toti orbi terrarum præceperit, ne *Hymnum* hunc *Τρισάγιον* Ecclesiæ præterirent; Tricesimo quippe Imperij *Theodosij* anno terræ motus facti sunt Constantinopoli per quatuor menses, ita ut metu nimio perculsi Byzantini, extra civitatem in campum unà cum Episcopo, qui tum *Proclus* fuit, secederent, precibus DEO pro liberatione ab imminenti interitu supplicantes. Quadam ergò die fluctuante terrâ atq; omni plebe attentius clamante, *κυριε ελεησον*, circa horam tertiam, omnibus videntibus à divina contigit virtute sustolli quendam adolescentulum in aëra, & audire divinam vocem admonentem, ut Episcopo ac populo nunciaret, ut LITANIA S sic facerent & dicerent: ἅγιος ὁ Θεός, ἅγιος ὁ ἰσχυρός, ἅγιος ὁ ἀθάνατος ἐλεησον ἡμᾶς, Sanctus DEVS, Sanctus fortis, Sanctus

Sanctus immortalis, miserere nobis: nihil aliud apponentes. Proclus Episcopus, cum sic facere populo præcepisset, terræ motus cessârunt. Inde THEODOSIUS Τρικαυον hoc commendavit universi orbis Ecclesijs. (Paulus Diac. lib. 14. Nicephor. lib. 14. cap. 46. & Cedrenus.) Cantatur autem coràm altari à solo sacerdote præfatio, quæ & præparatio vocâtur, quia in ea Sacerdos præloquitur laudes & grates DEO, & præparat fidelium mentes ad futuræ reverentiam consecrationis, ut sursum corda habeant in cœlestibus, & non in terrenis. Dicitur etiam *Hymnus Angelicus*, quia Angelicis laudibus est plenus, & in eo homines & Angeli conveniunt ad concinendum Regi: Vnde & altâ ac delectabili voce cantatur, quia in illa Angelorum præconia repræsentantur. Postquam Sacerdos finivit Præfationem, *Quia dignum & justum est, æquum & salutare, gratias DEO omnipotenti referre*; totus Chorus cantat hymnum, qui partim Angelorum, partim hominum verba complectitur, nimirum, *Sanctus, Sanctus, Sanctus*; de quo in præcedenti capite.

Præfationis autem cantica excipienti consecrationi assuerunt suum *Canonem*, non veriti, cum inter actionis simpliciter necessaria, cum verbis Coenæ & oratione Dominica pari gradu, imo vel superiori tanquam consecrationem summam & caput Missæ constituere, licet recitationem cum silentio inter necessaria de congruo collocent. (*Szeged. de summa doctrina Pontif.*) Illum Scholasticus quidam, ut Gregorius (*in suo Registro*) memorat, composuit; qui sane ab eodem Gregorio minimè probatur, quod sua inferere voluerit, & orationem Dominicam neglexerit (*Polyd. lib. 5. cap. 11. Brigomensis in Theodosio, Platina, Sigebertus, Sabellicus Enneade octava. lib. 1. Nauclerus*) Quid verò ad Idoli fabricam unusquisque artificum, ab Alexandro usque, qui circiter CCCLX. annos ante Gelasium sedit, & præcipuè LEO astruxerit, corradere licet hujus rei collectoribus,

XVII.

Osculum Pacis.

Finitâ consecratione dicebatur *Pax Domini* (*Polyd. lib. 5. cap. 11.*) Et de pa-

de pacificâ salutatione CHRYSOSTOMUS inquit: In Ecclesijs pacem, in precationibus, in supplicationibus, in præfationibus, & semel atque iterum, ac tertio & sæpe eandem, qui Ecclesiæ præest, impertit dicens: *Pax vobis*. Et paulo post: Ac non dicit Ecclesiæ præsul; *Pax vobis* simpliciter; Sed *Pax omnibus*: Item: mox atq; Præsul Ecclesiæ ingreditur dicit: *Pax omnibus*, quando concionatur, quando benedicit; quando salutem optare jubet, quando sacrificium absolvitur, & interea rursus *Gratia vobis & Pax*. (*Coloss. 1.*)

Hinc OSCULUM PACIS datum fuit inter Sacerdotes mutuo, quod INNOCENTII. I. inventum putatur, velut LEONIS II. ut pax in sacrorum ceremonijs astanti populo circumferretur; Et utrumq; juxta Polydori (*lib. 5. cap. 11.*) opinionem, ex Iudæ osculo elicatum, ex imitatione Servatoris, qui consueverat suos præsertim discipulos abeuntes vel ad se redeuntes deosculari (*Sigebert. Volat. lib. 22.*)

At in primitiva Ecclesia charitatis causa tempore Coenæ Dominicæ præsentibus mutuò oscula dederunt: (*Bened. Aretius*) Et quod in actione profitebantur, confirmare voluerunt symbolo: ut religiosum illud osculum esset testimonium communionis & consensus in eadem religione, contestatione etiam facta fraternæ dilectionis: Etenim inter pios *Sanctitatis & Charitatis* præcipua habetur cura: Prioris, ut rectè erga DEum vivant, sese nulla impietate polluentes: Posterioris verò est, cum *Proximo*, ut decet professionem Christianam, vivere. Sanctitatis osculum iterum atque iterum Corinthiacæ Ecclesiæ præcepit D. Paulus (*1. Corinth. 16. & 2. Corinth. 13. 1. Thessalon. 5.*) amicè suadens: *Salutate vos invicem osculo Sancto*; Et Thessalonicensi: *Salutate fratres omnes cum Osculo Sancto*. CHARITATIS OSCULUM D. Petrus (*1. Petr. 5.*) commendat, demandans: *Salutate vos mutuò Dilectionis osculo*. Pfaltes etiam justitiæ & paci se osculatis congratulatur. (*Psal. 85.*) Et hoc osculo monebantur osculantes, ne blasphemando, futillia loquendo, convitia proferendo, vel hypocritico Absolomi (*2. Sam. 15.*) Ioabi (*2. Sam. 20*) & Iudæ (*Matth 26.*) osculo tale os polluerent, quod accipiens corpus & sanguinem Dominicum, summum honorem

consecutum esset, quippe per oris januam & portam ingrediente Christo, quem communicant mysteriorum participes. Ei deniq; monitioni Meditatio hæc succurrere potuit; quod *Christus* ipsum in pœnitentia & fide, in proximi dilectione, & misericordia exosculatus, iterum sit osculaturus, osculo oris sui, instar patris filium prodigum osculo excipientis (*Psal. 2. Cant. 1. Luc. 15.*) hoc est: Hieronymo (*ad Dardan.*) & Augustino (*2. question. Evang. cap. 33.*) interpretibus, quod salvator in carne exhibitus & manifestatus fide, conversos peccatores consoletur certa spe remissi peccati & gratiæ æternæ. De hoc osculo pacis faciunt mentionem Tertullianus (*in Apolog.*) & Iustinus Martyr (*in 2. Apologia*) qui elegantissimè inter cætera ait: ἀλλήλως φιλήμασιν ἀσπαζόμεθα.

XVIII.

Agnus Dei. Discubuit.

SVB ipsa corporis & sanguinis distributione, ad quam veniebatur, dum hæc agerentur, decantandum Canticum: **AGNUS DEI** (*Io. han. 1.*) à quodam *Innocentio* hûc dicitur fuisse inductum: (*Volat. l. 22.*) quamvis alibi, **SERGIUM** Pp. Anno Christi 688. **AGNUS DEI** Missæ adjecisse, legitur. Etiam Responsorium; **DISCUBUIT IESUS**, vel alias cantiones de institutione Cœnæ, hodie accinit Ecclesia: Quæ cantiones sunt conciones annunciantes mortem Domini (*1. Corinth. 11.*) ut qui communicat, firmissimè persuasum habeat, non alius quam innocentissimi Agni victimam, quæ pro totius Mundi peccatis sufficiens fuit, pro suis etiam esse sufficientem; Et non tantum oret **CHRISTUM**, ut nunquã desinat miserere nostri, & donare pacem & vitam: Sed etiam pro tam paratissima & acerbissima morte debitam erga Christum gratitudinem obedientiæ & patientiæ vestigijs exprimere discat. (*1. Petr. 2.*) Quicumq; enim sine fide & proposito meliori, temerè & inconsideratè hoc sacratissimo epulo vescitur, reus erit Corporis & Sanguinis Domini. (*1. Corinth. 11.*)

XIX.

Post Communionem.

Distributione perfectâ Canticum gratiarum actionis adijciebatur, quod **POST COMMUNIONEM** appellârunt.

XX.

Apprecatio vel Benedictio.

Completis atq; perfectisq; omnibus, Minister populum, faustâ pre-
catione adjectâ, missum faciebat; (*Num. 6.*) Augustinus etiam (*in Ep. 90.*) significat, quod soliti sint ministri populo benedicere: Idem (*rom. 4. in questione ex utroq; mixt.*) Benedictio inquit sacerdotalis magni æstimanda est.

EPILOGVS.

HÆc omnia etsi Christianum populum à prima illa simplicitate Cœnæ Dominicæ abduxerunt, adjectis compluribus, ut varijs hominibus visum fuit; Attamen utcunq; ferri poterant, nec superstitionis aut Idololatriæ jure accusanda. Non tamen in omnibus Ecclesijs erant, nec eodem modo servabantur; nam adhuc in Ecclesia Mediolanensi ex instituto Ambrosij aliter agitur. Cæterum posteris temporibus Antichristi Romani omnia corruperunt. (*Petr. Martyr.*)

COROLLARIUM,

Testimonijs veterum partes Læurgia pleraq; demonstrans.

Veteri instituto servata fuisse, quæ commemorata sunt, ex scriptoribus vetustissimis potest probari.

TERTVLLIANUS (*in Apologetico*) Coimus in coetum & aggregationem, ut ad **DEUM** quasi manu facta precationibus ambiamus orantes: *Hac vis Deo grata est.* Oramusetiam pro Imperatoribus, pro ministris eorum & potestatibus, pro statu seculi, pro rerum quiete & mora finis. Hæc indicant summam Collectarum. De recitatione verò scripturarum subdit. Coimus ad scripturarum divinarum com-
I 2

mora-

morationem, si quid præsentium temporum qualitas aut præmonere cogit aut recognoscere. Certè fidem sanctis vocibus poscimus, spem erigimus, fiduciam fugimus, disciplinam præceptorum nihilominus inculcationibus densamus: Ibidem & exhortationes, castigationes & censura divina. Nam & judicatur magno cum pondere, &c. Hæc sunt quæ fiebant in sacro coetu. Quibus & ea sunt addenda, quæ idem autor alibi dicit: nimirum Evcharistiam consuevisse de manu Præfectorum sumi, &c Possimus in ijs verbis præcipuas Missæ partes quæ commemoratæ sunt agnoscere:

IUSTINUS MARTYR scribit, (*Apolog. 2.*) die Solis Christianos convenisse, ibi recitari ait divinas literas, quibus postea suam adhortationem præfectus subijceret. Quo pacto, inquit, surgimus & oramus. Addit postea; Panis & potus ad Præfectum affertur, super quibus quanta cum vi potest, gratias agit: Cui ab omnibus AMEN respondetur. Duo hæc verba indicant, non oscitanter prætereunda. Primum gratias non perfundoriè fuisse actas, sed quanta cum vi possit, hoc est, summo affectu. Deinde *Clara voce*, ea omnia dicta fuisse liquet, cum populus responderit AMEN. *Distribuitur* postea, inquit, Evcharistia, deinceps est communis gratiarum actio, & Eleemosynarum oblatio.

DIONYSIUS (*in Hierarchia Ecclesiastica*) hæceadem fere commemorat, *recitationem scripturarum, Psalmorum cantum, communionem, & alia*, quæ longum esset modò referre; Sed quod magis mirandum videtur, Oblationis Corporis Christi mentionem minimè facit.

AUGUSTINUS Pater in Epistola 59. ad Paulinum, dum questionem quintam dissolvit, quatuor voces, quæ in Epistola 1. Timot. 2. habentur, exponit.

Ex verò sunt, *δέησις, ἄροσδυχαι, ἐπιδήξις ἢ δὶχαεσία.*

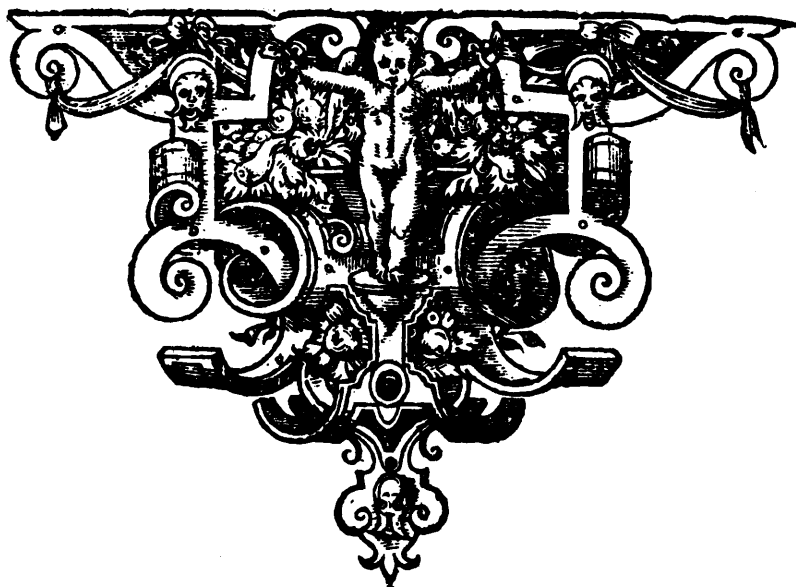
1. Atq; *δέησις* statuit celebrationem Sacramenti præcedere.

2. *ἄροσ-*

2. προσευχὰς autem preces facit, quæ in ipsa Sacramenti administratione habebantur, ubi quodammodo nos ipsos Christo vovemus.

3. ἐπιβήτας autem petitiones ac postulationes esse arbitratur, quibus Ecclesiæ Minister, astanti populo benè precetur.

4. Et deniq; εὐχαριστίας communes gratiarum actiones fuisse tradit.

PARTIS PRIMAE

III. Membrum:

E E H Γ H M A,

*Sive**Explanatio Liturgodia
Matutina & Vespertina:*

Cum Corollario

De Litanijs,
Horis Canonicis, &
Psalterio D. Virginis.

Vemadmodum in veteri Testamento jure sacrificium manè & vespere Domino offerebant: (*Ex. 29, Num. 28.*) Sic Christianos decet fragante fidei flamma in cultus divini suavem nidorem & odorem, ceu hostias Deo gratas, adolere & sacrificare MATUTINAS & VESPERTINAS preces & Liturgodias.

*Domine labia mea
aperies: Et os me-
um annunciabit
laudem tuam.*

Exordiri eas solet MYSTOCHORODIA, ubi Mystæ, sive Sacerdoti præcinenti ex Psalmo 51. *Domine labia mea aperies; Chorus succinit; Et os meum annunciabit laudem tuam.*

Quo ipso Exordio Liturgi Ecclesiastici, & Cantores & Concionatores, primò apud DEUM magnam benevolentiam captant, cum humili professione imbecillitatis humanæ, quæ non apta est invocationi & laudi divinæ. Homines enim, se mutos esse in divinis, & peccatores os clausum habere, cum Origene *homil. 38. in Levit.* vel se albutientes, cum Mose *Exod. 4.* fateantur oportet. Majorem enim cum DEO gratiam ac benevolentiam ineunt hac fiduciæ plenâ invocatione

DEI,

DEi, qui solus clausa labia & os mutum in Laudis divinæ prædicationem aperire valeat, uti promiserat balbutienti Mosi *Exod. 4.* Ego ero in ore tuo, doceboq; te, quid loquaris. Quod & Psaltes *λατρευγὸς* David arripit *Psal. 40.* Dominus inseruit ori meo canticum novum. Hoc exordio deniq; de Deo gratuitam in cultum Læurgicum attentionem sibi cum fiducia pollicentur, simulq; Ecclesiæ cum attentione docilitatem insinuant; quòd nimirum nihil, nisi divinum, Deoq; gratum, & ab ipso inspiratum, labijs & ore sint cantaturi & prædicaturi.

Cùmq; Ecclesia valdè periclitetur sub piarum Læurgiarum exercitijs, quæ invisa sunt Satanæ, ejusq; Organis *torium, &c.* Hæreticis, Tyrannis, alijsq; turbatoribus, tam invisibilibus, quam visibilibus hostibus, qui sæpè cœtum piorum vi & armorum strepitu, vel incendijs, vel clamoribus invadere & disturbare ausi fuerunt: adversùs hostilem impetum præmuniunt sese Læurgici, hac sequenti Mysto-Chorodia: qua à Sacerdote præcinente; *Deus in adjutorium meum intende,* provocatur Chorus ad succentionem; *Domine ad adjuvandum me festina.* Quem Prologum Læurgodiæ, ex *Psal. 69.* desumptum, nobis de notâ meliori comendat non tantùm Chaldæus Paraphrastes, qui ait, hunc Psalmum Davidi pro fasciculo thuris fuisse in manibus; verumetiam ipsius Psalmi titulus, qui sonat, quòd Victori, sive Magistro Symphonix, traditus sit Psalmus Davidis ad recordationem, sive in *μνημέσιν* divinæ liberationis ac custodiæ; quam etiam pro libera & pacata cultus divini Læurgodia impetratam Ecclesia gaudeat recordari, cum publica ἀναμνήσει, & grata prædicatione beneficiorum. Similem huic, Psalmi 38. titulum augent & explicant Græci LXX. quòd sit recordatio Diei Sabbathi. Qui autem Primus Psalmi 69. verba initialia cum S. S. Trinitatis glorificatione canī instituerit, videatur infra in Coronide, sub horis Canonicis.

Δοξολογία S. Trinitatis subjungitur in Læurgodiæ *Gloria Patri, &c.* exordio; *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto: Sicut erat in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum, Amen.* Qua glorificatione Trinitati gratitudinem declarant Læurgi, certi de exauditione promissa Esaiæ

sa Esaia 65: Adhuc te loquente adsum. Primum versiculum Nicæna Synodus dicitur edidisse; & antiquissima Ecclesia Græcorum, mōnente Basilio *δοξολογίαν* hanc P'salmis adjecit: *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto*: ut publicè *τὴν τριάδα & ὁμοῦσίαν* personarum profiteretur. Ac ne novum ampliùs Macedoniani dicerent esse de Spiritus Sancti divinitate dogma, Hieronymi suafu additus est hic versiculus; *Sicut erat in principio, & nunc & semper, & in secula seculorum*. Atq; hos duos versus Hieronymus putatur misisse Damafo Papæ, qui ipsius rogatu eos in fine P'salmodiarum cantari instituit. De more *δοξολογίαν* hanc canendi, in monophonis Aegyptiorum P'salmodijs recepto, dictum est supra Membro I. hujus partis cap. I. in discursu de Choralis Musica, & P'salmodiâ Veterum.

Invitatorium. Quia verò non sufficit, ut vel solus Sacerdos, vel tantummodo Cantorum Chorus, atq; unus & alter Deum laudet, ad laudes gregatim conjungendas vel certè devotione unanimi attendendas, *Invitatorio* excitatur universa Ecclesia, desumpto ex P'salm. 96: In quo *προτροπή* & exhortatio multiplicem causam jubilandi & exultandi, ex Deo ejusq; beneficiis depromptam, piis & gratis animis obtendit; Et *ἀποτροπή*, sive dehortatio, ab induratione cordium, proposito tristi exemplo cœcæ & obstinatæ multitudinis, quæ in deserto perit, ingratos seriò avocat. Eam autem ad matutinas Leiturgodias invitationem inter alia suppeditasse videtur Angeli cum Israële colluctantis *θήσις*, & oratio admiratione digna: *Dimitte me, quia ascendit aurora*. Vbi addit Paraphrastes Hierosolymitanus: *Appropinquat enim hora Angelorum ad celebrandum Deum* Gen. 32.

Vehementi autem motu Spiritus Sancti plena est interpretatio P'salmi 96. ad Ebr. 3. & 4. extans, quod illi nimirum, qui in æternam requiem ingredi volunt, Christum nequaquam contemnere, sed assiduo cultu & veneratione prosequi debeant: *Venite, exultemus Domino, jubilemus Deo salutari nostro. Quoniam Deus magnus est Dominus, & Rex magnus super omnes Deos. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in Meriba, secundum diem tentationis in deserto*. Vnde quoq; Vete-

res diebus Dominicis, preces matutinas ab hoc Psalmo exordiri consueverunt; ut nimirum animum suum ad auscultationem & meditationem verbi cœlestis excitarent, nevé impiorum Israëlitarum exemplo Christum, ejusq; verbum quispiam contemnere auderet. Profanis enim Evangelij contemtoribus Deus juramento interposito minatur, quòd in æternam requiem ingredi non debeant.

De Psalmodijs in Choralis Musica satis dictum est. Cum Psalmodijs autem, quod hîc indicandum restat, *Antiphona* (quas ordinavit *Celestinus* Pp anno Christi 426.) cantantur; dictæ ab ἀντι, quod contra, & φωνή, quod idem est, quod vox & sonus: secundùm hujusenim Melodiæ tonum Psalmodia intonatur ab uno unius Chori, & a duobus Choris alternatim cantatur, eaq; absoluta, Antiphona ab omnibus perfectè repetitur, & communiter canitur. *Antiphona* Græcis vox reciproca, quòd vicissim canatur, inquit Polydorus (*l. 5. de rer. inv. c. 13.*). Mittimus ex hac canendi vicissitudine Durandi allegoriam de Caritate, inter duos non pauciores consistente, que ab uno capite incepta, & in omnibus membris consummata, ad unitatem tendat, & ad commune surgat gaudium.

*Antiphona
cum Psal-
modiu.*

Cæterùm *Psalmi* generaliter dividuntur non ex arte, sed usu sic probante, in *Majores & Minores*. *Minores* sunt omnes *Psalmi* Davidis, & cantica veteris Testamenti.

*Psalmi Ma-
iores & Mi-
nores.*

Majores sunt ex Evangelio sumpti, ubi habentur Zachariæ, Mariæ, & Simeonis cantica. Hi cum ascenû, illi verò aliquot notis in unisono positis, inchoantur: & in *Psalms* Minoribus, quando medium desinit in dictiones indeclinabiles, monosyllabicas, Hebræas, atq; barbaras, tum ultima ejus nota elevari solet.

Cùmq; Veteres, *Tonorum tropos* triplices numeraverint; *Psalmoreum*, *Introituum* & *Responsoriorum*: hîc *Tropus* nihil aliud est, quàm brevis Melodia, cuiusq; *Toni* percussione incipiens, quæ singulis *Psalmoreum* versibus in fine adhibetur. Et significatur post *Antiphonarum* finem per dictionem, in clausula positam, EVOVAE, quæ omissis consonantibus, *seculorum Amen* sonat.

*Psalmoreum
Toni.
EVOVAE.*

K

Con-

Constitutio Troporum, Majoris & Minoris Psalmi intonationi conveniens, petatur ex Lossij Psalmodia, vel aliorum Musicorum institutionibus.

Damasus instituit primus, ut Chorus alternis vicibus Psalmos caneret: quanquam non nemo tradit, id antea ab Ignatio Episcopo Antiocheno institutum fuisse quippe qui per quietem audivisset Angelos, ad eum modum vicissim Psalmos concinentes. (*Polyd. de inv. l. 6. c. 2.*)

Pfallendi rationem per *Antiphonam*, id est, Choros, sibi alternatim succinentes, primus Constantinopoli instituisse legitur Chrysostronus, æmulatione quadam Arianorum, qui ad Oratoria sua extra urbem procedentes, inter eundem ea modulandi ratione utebantur, singulari quadam pietatis specie. Ne itaq; simpliciores à saniori Ecclesia, hypocrisi illà abalienarentur, similia ipse quoque instituit, & quidem majori cum splendore & magnificentia. (*Socrat. lib. 6. cap. 8. & Sozom. lib. 8. cap. 8.*) *Antiphonas* enim cum Psalmis canendas omnino Græcos instituisse, ex Græco colligitur vocabulo; qui mos ad universas exiit Ecclesias.

Ambrosio Antiphonarum cantus in Ecclesijs Latinis à Sigeberto tribuuntur. Et IVO in Chronico sub Valente refert, Vigilijs, *Antiphonas*, Mediolani primùm ab *Ambrosio* cœptas, emanasse ad omnes Provincias. Syricius quoque *Antiphonas* Psalmis admiscuit. *Baleus*. Fuit autem Syricius natione Romanus, patrem habuit Tiburtium; in Episcopatu Damaso successit, anno imperij Gratiani & Valentiniani sexto: Christi Anno 387. secundùm *Prosperum*. Familiaris fuit *Ambrosio*, Mediolanensi Episcopo, cujus ad Syricium aliquot extant Epistolæ: ut quæ in ordine quadragesima nona est, & quinquagesima quarta, in qua Patrem eum suum nominat. Mortuus est circa annum Domini quadringentesimum, posteaquam Romanæ sedi præfuisset annis quindecim: juxta *Socrat. lib. 7. cap. 9. & Sozom. lib. 8. cap. 25. ad Damasum*: decimo sexto verò secundùm *Prosperi* Chronicon.

Respon-
itorium. RESPONSORIUM est illud canticum, quod plerisque in Ecclesijs canendo vel recitando a puero præmissæ lectioni Evangelij, vel Epistolæ, Chorus subjungit; sic dictum, quòd ejusdem

Lectio-

Lectiois argumento, vel documento mystico, aptè respondet & consonat, per textum seu typum maximè congruum: Vel quia à pueris decantato versui totus respondet Chorus.

De Responsorij Polydorus hæc consignavit: Responsoriorum verò, quæ novitio quidem vocabulo sic dicunt, Itali primùm invenisse traduntur. Sunt qui *Responsorium* etiam *Gradale* vocent, quòd juxta gradus suggesti cantetur. (*Polyd. lib. 5. de invent. rerum, cap. 11.*)

Vt autem Psalmodum Tropos in Tonis ex clausula *Evovae*, sic Introituum & Responsoriorum ex versuum melodia constituunt Veteres. Posteritas verò tantùm Psalmodum tropos propter rerum intonationes probat, Introituum & Responsoriorum tonos ex alijs modis cognoscendos relinquit.

Dum laudum divinarum materiam Ecclesia meditatatur *Te DEum* & tractat, ab Ambrosio & Augustino evocatur in campum *laudamus*. amplissimum, unà cum cœlestibus & terrestribus creaturis, univèrsarum rerum conditorem & Governatorem, atq; generis humani Redemptorem celebrandi, conjunctâ pro beneficijs gratiarū actioni precatione, ut Ecclesia hîc beneficiorum Christi per fidem particeps, hæreditate æternæ salutis tandem ornatur. Volunt autem quidam, quòd, cùm Augustinum, de Manichæis conversum, baptizasset beatus *Ambrosius*, dixerit: *Te DEum laudamus*; Augustinus verò responderit: *Te DEum confitemur*. Illo iterum dicente: *Te aeternum Patrem*; hic responderit: *Tibi Omnes Angeli*; & sic totum Symbolum ab Ambrosio & Augustino alternatim esse compositum: ad quem modum in quibusdam Ecclesiis mutati Chori, vel Chorus cum Ecclesia, mutatis vicibus & versibus, hoc Symbolum alternatim decantare consueverunt.

HYMNUS, qui post Responsorium cani solet, est laus, *Hy-* DEO reddenda, cum Cantico & Carmine, vel rhythmicè, vel *mnus*. metricè, ad certos syllabarum numeros composito.

Hymnum Augustinus in Psalmum LXXII. ita definit: HYMNI, inquit, laudes sunt DEI cum Cantico: *Hymni* Cantus sunt, continentes laudem Dei; Si sit laus, & non sit Dei, non est hymnus; Si sit

laus, & DEi laus, & non cantetur, non est hymnus: Oportet ergo, ut, si sit *Hymnus*, habeat hæc tria, & laudem, & Dei, & Canticum.

Quæ descriptio Hymni cum Ode practica coincidit: de quo modulationis genere, ab alijs distincto, commemoratum est in discursu de Choralis Musica & Psalmodia Veterum: de quo etiam *in subseq: Theoria Organices cap. 9.* tractabitur. Et fuisse aliquam differentiam inter *Psalmos, Hymnos, & Odas Spirituales*, innuit D. Paulus, hæc sacra exercitia commendans non sine distincta enumeratione, Col. 3. Eam Pauli admonitionem Chrysostomus, & ex illo Theophylactus, interpretati, *Hymnos* quidem Angelis, *Psalmos* Sanctis hominibus adscribunt, & utraque sub genere *Spiritualium carminum* contineri perhibent. Polydorus simpliciter differuit; *Psalmus*, inquit, & *Hymnus* utrumque Græcum; ac alterum Latinis Canticum, alterum Laus dicitur. *lib. 5. de rerum invent. cap. 13.*

Lætitiæ communis *Hymnorum* & Cantuum Theophilus Alexandrinus meminit, paschali libro primo. De Ecclesiis etiam Insularibus attestatur Etiphanius lib. 3. Tomo 2 in doctrina compendiarie de fide Catholica; *Marutini*, inquit, *Hymni* in Ecclesia perpetuò fiunt, & orationes matutinæ lucernalesque, simul Psalmi ac orationes. Et Ephrem *lib. de pœnitentia cap. 2.* Festivitates nostras honoremus in Psalmis, Hymnis, & Canticis Spiritualibus.

Hilarius autem, Pictaviensis Episcopus, qui vixit sub Constantio, primus Hymnorum carmine floruit; & post eum *Ambrosius* Mediolanensis Episcopus *Hymnos* instituit, ideoque *Hymni Ambrosiani* dicuntur, quòd ejustempore primùm in Ecclesia Mediolanensi cantari cæperunt: Augustinus enim refert (*lib. Confess.*) Ambrosium, cùm à Iustina Imperatrice, Arrianæ perfidiæ damnatâ, persecutionem pateretur, instituisse *Hymnos & Psalmos* secundùm modum Orientalium decantari, ne populus mœroris tædio contabesceret, quod ad omnes fuit postmodum derivatum. Quemadmodum etiam Antiphonarum Cantus; sic & *Hymnos* in Ecclesiis Latinis D. Ambrosio Sigebertus tribuit, atque tam *Hymnos*, quam *Antiphonas*, Mediolani primùm ab Ambrosio coeptos esse,

esse sub Valente, memorat Ivo *in Chronico*. Et quod D. August. (*lib. 9. Confess.*) affirmat, *Ambrosium*, Mediolanensem Antistitem, canendi *Hymnos & Psalmos* morem primùm apud occidentales instituisse populos, non utique multùm abhorret à sententia eorum, qui *Damaso* assignant. Nam cùm ambo per idem tempus fuerint, & quod unus coepisset, ab altero ratum haberi oportuerit; non injurià & ambo ejus rei autores dici possent. (*Polyd. 6. lib. de rerum invent. cap. 2.*)

Hymnorum Vespertinorum facit mentionem Hilarius in expositione Psalmi 64: *Dies, inquit, in orationibus Dei inchoatur; dies Hymnis clauditur*. Et Psal. 65; *Audiat, inquit, orantis populi consistens quis extra Ecclesiam, vocem; spectet celebres Hymnorum sonitus, & inter divinarum quoque Sacramentorum officia responsionem devota confessionis*.

Manè Christianos & *Psalmos*, & *Hymnos* cecinisse indicat D. Ambrosius, idq; à quibusdam non factum reprehendit, *in libro de jejunio cap. 15*. Et *Imperator Theodésius* junior medius *Hymnos* canendo prævit, privato habitu incedens, ut testatur Niceph. *lib. 14. cap. 3*.

Vitalianus verò canendi modum invenit decentissimum, quo *Hymni sacri* canerentur, tametsi id ante eum *Gelasio* & *Gregorio* non nemo assignat, adhibuitq; ad eum *Organa*, teste *Polydaro de rerum invent. lib. 6. cap. 2*. *Durandus* refert ex institutione Papæ *Galesij*, ac approbatione *Conciliorum Toletani & Agathensis*, *Hymnos* in divinis officijs esse decantatos.

Et certum est, *Hymnodiam* à magnis viris eximiâ liberalitate & devotione singulari subinde stabilitam & auctam fuisse. *Theophilus* enim *Imperator* multum impendit cantilenis operæ, *HYMNOS* quosdam & carmina componens, ac canere ea jubens, de quibus est: *Benedicere* quarti *Toni*, quod ex *Andi filia*, octavi toni, translatum à se, atq; concinnatum, in Ecclesia clarâ voce cani mandavit. Ac ferunt, eum carminis amore illectum, in solennibus ad magnam ædem conventibus, ne manus quidem ad cantus artificiosam agitationem detrectasse, Clèrumq; *Musicæ* exercendæ causâ centum libris argenti donasse. *Cedrenus*. (*Hymnum Theodulphi vide in Missodia de Sequentijs.*) *Infesto Pat-*

marum solebat in Græca Ecclesia cantari Carmen, à *Theophilo* Imp. Musicis concentibus ornatum: *Exite gentes, exite populi.* (Zonaras tomo tertio.)

LEO II. Pontifex, vir doctissimus, ut ejus scripta indicant, Musicæ peritus, *Psalmodiam* composuit, *Hymnôsq;* ad meliorem concentum redegit, artem exercitatione confirmans. (*Platina.*)

STEPHANUS Laodicensium Episcopus nocturnum de Sancto Lamperto Martyre (cujus quoque vitam & passionem descripsit) cantum; Item de Sancta Trinitate, inventioneq; Stephani Protomartyris, dulci & regulari modulatione composuit, & suo tempore in Ecclesia cani instituit, anno 903. (*Sigebertus in Chron.*)

RATHBODUS XIV. Episcopus Ultrajectensis, varios in Sanctorum honorem Cantus composuit, circa annum salutis 900. (*Trithemius.*)

HYBALDUS, nepos Milonis monachi, septem liberalium artium peritus, in Musica præcipuè claruit, & de multis Sanctis cantus dulci modulatione composuit, (*Sigebert. in Chronicis, Anno 879.*)

Et quis nescit præter suprâ commemoratos tot pios HYMNOGRAPHOS poëtas?

MOSES Hebræorum legislator, cum Sorore MARIA primus *Hexametrum* carmen DEO opt: max: modulatus est, sive *Heroicum*: postquam Israëliticum populum per rubrum mare duxisset incolumem. (*Exod. 15.*)

Hymnorum Lyricorum DAVID Rex autor fuisse videtur: apud Græcos SIDON, filia Ponti, teste *Eusebio*.

Philo Iudæus ait, THERAPEVTAS (sic enim ille Christianos anachoretas vocat) solitos canere *Hymnos*, & sacra carmina componere.

SYNESIUS Cyrenæus Episcopus Ptolemeensis, qui sub THEODOSIO juniore vixit, decem *Hymnos* sacros Divinitati consecravit, qui elegantiam cum antiquis certare, pietate etiam superare possunt: Eos latinitate donarunt Viri doctiss. *Guil. Canterus Ultrajectensis*, hinc *Fr. Portus Cretensis*.

GEN-

GENNADIUS Afer, Pont. Rom. *Hymnos* scripsit, qui adhuc in sacris habentur ritibus.

Quibus non inferiori loco annumerandi sunt *Hymnorum* scriptores; *Paulinus* Nolanus Episcopus; *Aurelius Prudentius*; *Clemens* Hispanus sub Theodosio Iunioris; *Licentius* Hipponensis, Augustini amicus; *Beda* venerabilis anno 732. *Paulus* Diaconus; *Rabanus* Maurus Fuldenfis, Bedæ discipulus, sextus Moguntinorum Pontifex, Parisiensis scholæ fundator; *Theodulphus* Pontifex Aurelianensis: *Hudalbertus*, Cenomanensium Antistes primò, deinde ab Honorio secundo Pontifice Max Turonensis Episcopus factus; ut taceam nostri seculi *Hymnologos* ipsâ Lusiniâ suaviores, *Philippum*, *Fabricium*, *Siberum* & alios

Priusquam concluditur Hymnorum Liturgia, referenda hîc venit per abusum inventio & compositio *Hymni*, festo *Iohannis Baptistæ* dicati, qui nostris in Ecclesiis correctiùs decantatur, & nemini non notus est: *Vt queant laxis resonare fibris &c.* Vnde sex Musicales voces sunt desumptæ, *Guidonis Aretini*, qui sub Conrado II. & Henrico III. Imp. floruit, operâ. At manifesta est idololatria, quòd *Paulus* quidam nomine, Romanæ Ecclesiæ historiographus, aliquando sub exhibitione Paschalis facis, *der Osterferken*/ raucedinem persentiscens, pro recuperanda vocis integritate hunc *Hymnum* composuerit, atq; eo ipso *Ioannem* vocis clarioris patronum invocaverit, cuius quippe natali die, multo patri Zachariæ vox sit reddita, cumq; ipse præcursor & præco Domini, *Clamantis vox* Esaiæ encomio proclametur.

Tantum de Hymnis: sequitur Magnificat.

MAGNIFICAT *B. Virginis Maria* Θεοτόκος, Canticum ab Magnificat. initiali voce sic appellatum, ode est Eucharistica, qua Christi mater cum *θελεσκίας* beneficium sibi licet despectæ & humili præstitum, tum Ecclesiæ benefacta, gratuitò & magnificè ex pollicitatione, contra malignorum voluntatem, colata, intimè ac medullitus celebrat.

Inter *Psalms*, quos *Majores* vocant, hoc Mariæ cum Zachariæ & Simeonis cantico communeratur. Sunt autem *Psalms Majores*, quos Spiritus Sancti majori cum luce, tempore novi Testamenti, exhibitio
Chr i

Christo, inspiravit, & quidem *Majoribus*, h. e. præcipuis in Ecclesia ejus seculi personis, Christo carne spirituq; proximè cognatis, eundemquè coram cum læticia contuitis; cujusmodi homines ob rem & corpus, ad spem & umbram collatum, *majoris*, quàm prisca sunt felicitatis; à quibus *majoris*, h. e. præcipuum beneficium Dei, videlicet adventus Christi, promissa prisca facta explentis, celebratur; ob id *maiores* inscribi dignissimi Psalmi, quippe ad finem usq; seculi in *maiore*, h. e. Novi Testamenti Ecclesia Catholica, pleno ore & corde, domi forisquè decantandi.

Ex ijs Psalmis *μεγαλυωδία* sanè Liturgodiæ Ecclesiasticæ pars maximè insignis ac frequentissima est. Etenim MAGNIFICAT illud tam magni fecit pia vetustas, ut omnibus Tonis, Tonorumq; differentijs, cujusq; Dominicæ ac Festi solennitati congruentibus, post Antiphonas ritè concini instituerint *μελοποιίας* periti artifices Musici.

Et D. LUTHERUS Megalander *Magnificat* in Postillis domesticis seu privatis vocare dignatur *Canticum. Magisterij, Ein MeisterGesang*/ quòd frequenti ac decenti consuetudine in Ecclesiæ congressibus dignissimum sit, jugis Sacrificij instar, destinari *Leiturgodij's Vespertinis*. Quippe sub mundi vespera & seculo ultimo, in Novo Testamento, exhibitum Messiam hac gratiarum actione excipit cum Maria, humilis & indigna Ecclesia, sibimet gratulans de DEi erga humiles contemptosquè misericordiâ, de Christi in superbos contemptores potentiâ, de fide denique Dei in promissis servandis verissimâ.

Etiam omnibus omnium ordinum hominibus assiduam hanc Liturgian pervolvendam inculcat, singulis conveniens argumentum, quod acutissimè innuit p. m. Reverendus vir *Simon Musæus*. Siquidem *Et Misericordia ejus à progenie in progeniem timentibus eum. Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos (Hæreticos) mente cordis sui*: Hæc verba templorum valvis & Scholis affigantur.

Quæ sequuntur: *Deposuit potentes (Tyrannos) de sede, & exaltavit humiles*: aulis & curijs appendantur.

Dcniq;

Denique: *Efurientes implevit bonis, & divites dimiserit inanes*: domesticis januis, cellis penuarijs & cubiculis adscribantur.

Præterea scitè & mirificè nobis commendat hanc memorabilem *B. Maria* O DEN, quòd personarum cognominum cognatiquè argumenti canticis, in Veteri Testamento præcantatis, unanimi consensione corpondeat.

Nam ad chori Ecclesiæq; DEum collaudantis, sedulam in castitate & integritate operam designandam, *Almah*, sive illibatae virginitatis Sponsa M A R I A, Christi mater, in Novo Testamento prima hujus carminis conditrix fuit & præcentrix: sicuti olim *Mirjam*, Mosis soror, *Almah*, sive virgo præcentrix, prima fuerat in Veteri Testamento, ubi omnium primam *Oden* Deo celebravit, cum fœminis reliquis, & virginibus, priori virorum Choro respondens; ceu Veteres constat *ἑρροφαις* subjunxisse *ἀντιστοφὰς* & *ἀντιχορίας*. Par enim est ab omnibus, cujuscunque sexus & conditionis, celebrari DEum, Psal. 148, v. 10, & 13.

Quid? quòd eodem non tantùm cum *Mirjam* illius, sed etiam *HANNÆ* in Veteri Testamento concinentis, Spiritu afflata hæc *Hannæ* alterius filia *Maria* canticum hoc ediderit, tam consona cum illis voce & mente, ut harum *trium* veluti *Charitum* Chorus harmoniâ incredibili, cum suavi & gravi gratiâ disertè concordare, aure facili, nec prorsus ægrâ, percipiatur expressè.

Nonne pari intonant modo utræq; *Mariæ*? *Luc. 1. & Exod. 15.*

Hæc:

Magnificat anima mea Dominum: Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancilla sua; Ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen ejus.

Illa:

Cantabo Domino; quoniam triumphando magnificè egit: equum & ascensorem ejus dejecit in mare. Fortitudo mea & laus Dominus, factusq; est mihi in salutem: ille Deus meus, & decorabo eum: Deus patris mei; & exaltabo eum.

L

Etiam

Etiam uno ore ab utrisq; concinuntur generi humano exhibita
DEi beneficia.

1. Misericordiam prædicant;

Hæc tali encomio:

Et misericordia ejus à progenie in progeniem, timentibus eum.

Illa verò hujusmodi:

*Duxisti in tua misericordia populum istum, quem redemisti: Duxisti
in tua fortitudine ad habitaculum sanctitatis tue.*

2. Potentiam & justitiam;

Hæc:

*Fecit potentiam in brachio suo, dispersit superbos mente cordis sui. De-
posuit potentes de sede, & exaltavit humiles.*

Illa:

Dextera tua, Domine, magnificata est in virtute:

Dextera tua, Domine, fregit inimicum, &c.

Cadat super eos tremor & pavor in magnitudine brachij sui: &c.

Et pæullò antè:

*Triumphando magnificè egit: equum & ascensorem ejus dejecit
in mare, &c.*

3. Veritatem;

Hæc Novi Testamenti Maria posterior:

*Suscipit Israël puerum suum, recordatus misericordia sua: Sicut locu-
tus est ad patres nostros, Abraham & semini ejus in secula.*

Illa Veteris Testamenti Maria prior:

*Introduces eos & plantabis eos in monte hereditatis tue, ubi habitacu-
lum mansioni tue fecisti Domine, ubi sanctuarium firmaverunt manus tua
Domine.*

Ex choro *Mariae*, quæ *Mosis* fuit *soror*, hæc *Maria*, *Christi mater*, di-
gressa, mox videtur tam unanimi concentu *HANNAE Samuelis matris*
se se conjunxisse, ut verba & sententias nonnullas ex *Hanna Ode*, 1. *Sam.*
2. mutuata, aut inde edocta jure putetur.

1. Illa

1. Illa inquit :

Magnificat anima mea Dominum, & exultavit Spiritus meus, &c.

Hannah item :

Exultavit cor meum in Domino.

2. Illa inquit :

Fecit mihi magna, qui potens est.

Et hæc :

Non est fortis, sicut Deus noster.

3. Illa :

Et factum nomen ejus.

Hæc :

Non est sanctus, ut Dominus.

4. Illa :

Deposuit potentes de sede, & exaltavit humiles.

Esurientes implevit bonis.

Hæc :

Infirmi accincti sunt robore, & famelici saturati sunt panibus.

Denique in utroque Hymno multa sunt consimilia, nec mirum ; quia consimile tractant argumentum : ibi virgo peperit ; hic sterilis est fecundata.

Outriusq; Testamenti suavissimam harmoniam : o concordiam salvificam : Unius Christi, unius Spiritus, unius fidei testificationem & ob signationem certissimam, evidentissimam : qua vel sola Megalynodia commendationi sufficere posset.

Colophonis loco post orationem EV LOGO. DIA, a pueris imperfectæ ætatis canitur : BENEDICAMUS DOMINO. Denotari quippe volunt quidam, quòd omnis laus nostra puerilis sit, & imperfecta

*Benedicamus
Domino :
Deo dicamus
gratias.*

planè, ad opera & beneficentiam DEi, quem laudamus, comparata: Quicquid enim dici potest, minus laude DEi est: vel isto puerorum cantu admonemur de puerili simplicitate, & simplici fidelitate, à Christo in omnibus, ad regnum cœleste contendentibus, desideratà, (*Marc. 10.*): quam univèrsus Chorus imitatus, floridorum instar Cherubim, reverenter & humiliter DEi mirabilia in finem usq; extollit, cum grata memoriq; recordatione.

Nunquam enim ingrati animi oblivione est omittenda *Eulogia*, Liturgiæ Ecclesiasticæ ἰυχαραρισμῆ clausula; quâ post ritus Liturgiæ, in congressibus peractos, cum gratiarum actione, tanquam ad plus dandum invitatione, Deo accepta beneficia referre Christiana pietas exigit: Namq; Deus ille munificus est, qui ex promissi tènore in sacraijs & O-ratorijs ad nos pervenit, benedicens nobis, (*Exod. 20.*) καὶ εὐλογητὸς ὁ Θεὸς, εὐλογήσας ἡμᾶς εὐλογία πνευματικῆ, hoc est, *Benedictus Deus est, qui benedixit nobis benedictione spiritali, Ephes. 1.* Cùmq; Dominus ex Sion benedicat nobis, *Psal. 127.* & populo suo, imò Hæreditati suæ Dominas benedicere sit rogatus, *Psal. 23. & 27.* certè pro tam altæ benedictionis impetratione, ad gratæ Benedictionis remunerationem nos vicissim devinctos esse decet, prout *Eulogia* istâ Eucharisticâ: *Benedicamus Domino; & Deo dicamus gratias*, tres pueri, ex quorum Hymno puerorum *Eulogiam* desumptam esse volunt, in fornace Babylonica ab igne illæsi, DEum omni εὐλογίας genere prosecuti sunt.

Ad illam publicam *Eulogiam* Ecclesiæ cœtum exhortatur etiam Regius Psalter *Psal. 68.* In Ecclesijs, inquiens, *Benedicite DEo Domino, de fontibus Israël.* Et persolvere tenentur pij, quod ipsorum nomine spondet *Psal. 144. Sancti tui benedicant tibi: Ibidem iterum: Benedicas omnia: o nomini sancto ejus in seculum, & in seculum seculi.*

LAUS DEO TRINO
& UNI,

Benedictio in secula,

AMEN,

CORO.

CORONIS LEITVR. GODIÆ.

Non alienum hîc planè erit, coronidis loco quædam adijcere de *Litanys*, *Horis Canoniciis*, & *D. Virginis Pſalterio*, quod vocant.

DE LITANIIS.

ΛΙΤΑΝΕΙΑΣ *Litanias* (ineptè *Letanias*) à λιτανύειν, quod supplicare est, Græcam secuti vocem, Latini vocant Supplicationes, sive Rogationes. Vulgo *Præcessiones* nominant, quòd binos præcedendobini longo ordine sequantur, à loco ad locum progrediendo, ac magna voce orando.

Quidam malunt PROCESSIONES appellare, quia ea sacrificialis pompa publicè procedit: Quo Græci respexere, qui eas προσόδους vocant.

Latiniùs dixeris SUPPLICATIONES PUBLICAS Nam & apud Romanos ethnices publicæ fiebant supplicationes, non solum re feliciter gestâ, ad agendum Dijsgratias; sed & imminente periculo, ut averterent, & averruncarent mala, prodigia & portenta. Decernantur videlicet hæ supplicationes Senatus-consulto in aliquot dies, duos, quindecim, viginti, plures pauc orésve, de consilio Pontificum & Decem-virorum qui libros Sibyllinos inspexerant, aperiebantur templa, Divorum simulacra in lectulis, quibus fasciculi ex verbenis (struppi vocantur Festo) loco pulvinarium insternebantur, collocabantur, Senatores & patritij cum conjugibus & liberis coronati plerumquè: quandoq; verò omnestribus simul & ordines, præeunte Pontifice maximo, nonnunquam Duumviris, sequentibus è vestigio pueris ingenuis & libertinis, ac virginibus patrimis & matrimis coronatis, aut lauream manu præferentibus, & modulata voce pronunciantibus carmen. Atque ita tota urbs ad solemnem precationem conversa vel mala deprecari,

ri, vel fausta precari, vel grates persolvere pro insigni quadam victoriâ. Vnde apparet etiam ethnicis persuasum fuisse, preces communes unanimi voce & consensu prolatas, Deo magis acceptas esse: vnde & inter fragmenta Petronij Arbitri hoc exstat distichon:

*Nos quoq; confusis feriemus sidera verbis:
Et fama est junctas fortius ire preces.*

Exempla supplicationum hujusmodi plurima exstant apud Ciceronem, 3. *Catilin.* Cæsarem, 4. *Bell. Gallic.* Livium, lib. 21 & 40. Lampridium, in *Commodo.* Vopiscum, in *Tacito.* Videantur Augustinus, *de civit. Dei*, lib. 3. Ioh. Garzias Gallecus I. C. *tract. de Expens. & meliorat.* cap. 21. n. 36. Peucerus *de Divinat. tit. de Augurijs & aruspicina.*

Apud Christianos *Proceffionum* usum jam inde à principio Christianismi fuisse, testimonio est Tertullianus libro ad uxorem altero; Et videri potest, Christianos à Iudæis mutuatos esse has *proceffiones*, quasi mysticè voluerint imitari eos, qui primi occurrerunt CHRISTO, ex Bethania se Hierosolymam conferenti.

Litaniarum aliæ *Majores* sunt, aliæ *Minores.* *Mamercus Claudianus*, Viennensis Episcopus *Minores* in Gallia, Salutis anno 458. (*Volaterranus*, cum Ptolomæo Lucensi refert ad annum 454.) instituit, quæ triduo ante Domini ascensum eduntur, quo tempore rei atrocitate territis Gallis, in ipso meridie lupi ferèq; alię Vrbes ingressæ, in homines grassabantur; quotidieq; aut tellus movebatur; aut de cœlo tacta loca vel ruebant, vel comburebantur. Alcimus Avitus, Viennensis Episcopus peculiari homiliâ, ternis diebus ante ascensionem celebratas, & inde in omnem Galliam derivatas ait. Sidonius eadem planè cum Avito commemorat, in *Epistola 7. ad Mamercum*: item *lib. 5. Epistola ad Aprum.*

In Concilio Aurelianensi primo, circa tempora Hormisdæ Pp. qui sedit anno Christi, 515. novem annos, de *Litanijs* hisce ita definitum est, cap. 29. Rogationes, id est, *Litanijs* ante Ascensionem Domini placuit celebrari, ita ut præmissum triduanum jejunium in Dominicæ adscensionis solemnitate solvatur. Per quod triduum servi & ancillæ
ab ope-

ab opere relaxentur, quò magis plebs universa conveniat. Quo triduo omnes abstineant, & quadragesimalibus cibis utantur. Translatus est hic canon *in c. rogationes. 3. de consecrat. distinct. 3.* Hinc manaverunt & reliquæ sunt, etiam in quibusdam reformatis Lutheranorum Ecclesijs, solemnitates illæ, quæ circa ea tempora celebrantur. Vulgò vocant *die Bet-Boche*. Verùm post *Agapetus* Pontifex, qui sedit anno Christi 534. dicitur primus constituisse in singulos Dominicos dies; in templis vel circa templa habendas *Litaniis*. A *Leone III.* in Aurelianensi concilio posteriori, per universam Ecclesiam hujusmodi supplicationes stabilitæ fuerunt. (*Fulgosus lib. 2. cap. 1, & Egnatius lib. 2. cap. 1.*)

At *Gregorius Magnus* MAIORES LITANIA S, sicut & Psalmodias & processiones anno Christi 591. instituit, quas omnis ordinis populus, septeno ordine incedens, alternis caneret, VI Kalend. Mâjas celebrari solitas, cum per id tempus quodam morbi genere laboraretur, quo inguinibus statim tumescentibus multi mortales interirent. Cujus pestis causam fuisse prodigiosum Tiberis incrementum, Paulus Diacon⁹ prodit, quòd recedentibus inde undis, ingens serpentum numerus in urbem invaserat, ac usq; eò aërem tabefecerat, ut inguinibus subito tumefactis passim homines perirent. Quod malum *Pelagius secundus* (in cujus locum *Gregorius* surrogatus postea fuit) precibus avertere conatus, jejunium ac *Litaniis* indixit; sed & ipse inter alios interiit, anno Christi 579. *Gregorius* ergo multitudinem ad rem divinam hortatus est, constituitq; ut ab universa civitate supplicaretur, sed discretis ordinibus: ut clerus universus à Iohan Baptistæ templo; prophana virorum multitudo à D. Marcello; Monachi à Iohanne & Paulo; Sanctimoniales à Cosma & Damiano; Matronæ, quæ in matrimonio erant, à Protomartyre; viduæ à Vitale; puerorum & puellarum chori à Cæcilia suppliciter procederent, atq; ubi omnibus esset templis supplicatum, ad ædem virginis, cui Novæ cognomentum est, omnes reverterentur. Ferunt, cum hæc pararentur, adeò pestilentiam atrociter incubuisse, ut populo in concione stante octoginta exanimati sint. Nec Gregorij & populi

populi supplicantis preces incassum sunt missæ. Pestilentia sensim remittens brevi extincta est. (*Sabellicus lib 5. Enneadis octava.*)

De ea paulò aliter Sigonius Anno 590. Dirà pestilentiam Romanam urbem affligente, *Litaniam Majorem* vulgò dictam, in festo S. Marci celebrari solitam, instituisse fertur D. Gregorius Magnus Pp. ut ferià quarta prima luce clerus egrederetur ab æde SS. martyrum Cosmæ & Damiani, cum Presbyteris regionis sextæ; Abbates cum monachis suis, ab æde SS. martyrum Gervasij & Protasij cum Presbyteris regionis quartæ; Abbatissæ cum congregationibus suis, ab æde SS. martyrum Marcellini & Petri cum presbyteris regionis primæ; omnes pueri & puellæ, ab æde SS. martyrum Iohannis & Pauli cum presbyteris regionis secundæ; omnes Laici, ab æde S. Protomartyris Stephani cum presbyteris regionis septimæ; omnes mulieres viris orbatæ, ab æde S. Euphemie cum presbyteris regionis quintæ; omnes conjugio sociatæ, ab æde S. Martyris Clementis, cum presbyteris regionis tertie; E singulis autem ædibus in hunc modum egressi, in ædem B. Mariæ convenirent, ac longis ibi sletibus & gemitibus Domino supplicantes, peccatorum veniam implorarent. Iussit quin etiam, ut convocati Clericorum Chori per triduum psallerent, & Domini misericordiam invocarent. Itaque ab illo traditum nunc quoq; manet, ut post *Missarum Introitum* novies Domini Christivè misericordia exposcatur.

Horâ igitur tertiâ venerunt ipsi canentium chori ad templum, per campos urbis clara voce Domini misericordiam implorantes. Dum autem populus supplices ad Deum voces effundit, repentiè octoginta homines in turba exanimis conciderunt. *Gregorius* haudquaquam exterritus continuò populum monuit, ne ab obsecratione cessaret, sed multò intentiùs in studium divinæ preceationis incumberet. Interim indies magis pestilentia sæviebat. Ad cæteros autem casus, quibus homines passim absumberantur, hoc etiam mali accesserat, quod multi cum sternurarent, alij cum oscitarent, repentiè spiritum emittebant. Quod cum sæpius eveniret, consuetudo inducta est, quæ nunc etiam observatur, ut sternutantibus salutem precando, oscitantibus signum Cru-

cisori admovendo, præsidium quærent. Quibus rebus permotus *Gregorius*, ad cætera cœlestis iræ piacula, anno 591. religiosam in die *Resurrectionis* supplicationem instituit, atque solenni in pompa sanctam Virginis DEi genitricis imaginem extulit. Hæc ex ore ejus *Lucæ Evangelistæ* manu affabrè ad vivum expressa, jam tum in æde D. Mariæ ad præsepe in Exquilijs sita, eximiâ populi religione conservabatur. Factum est autem, ut imaginem ipsam, quâcunq; ferretur terrâ, pestilentis cœli gravitate cedente, optata salubritas sequeretur. Qua de re Deo gratulantibus omnibus, ecce Angelus sanctam virginem his vocibus è cœlo alloquens est auditus: *Regina cœli latere, alleluja; Quia quem meruisti portare, alleluja; Resurrexit, sicut dixit, alleluja.* Quam ubi *Gregorius* auribus orationem exceperit, statim divino instinctu, spiritu scilicet, in hunc modum explevit; *Ora pro nobis Deum, alleluja.* Exinde *Antiphona* solennis Ecclesiæ paschalis argumento læticiæ mansit. Neq; ita multo post Angelus super Hadriani molem astans, ac strictum mucronem vaginâ recondens conspectus est. Quo viso *Gregorius* exhilaratus, converso ad populum ore; Bono, inquit, omnes animo estote: nam optatus divinæ iræ, ac furentis jampridem pestilentis finis, Deo ipso annuente, ostenditur. Atq; ita, ut ille præsensit, ipse deinde morbus elanguit. Ab hac re moli S. Angeli nomen est inditum. Hæc ex Ritualibus recenset *Sigonius lib. 1. Regni Italia.* Vnde quid fide dignum sit & recipiendum, prudens lector facile dignoscet. *Stephanus 3. Pp.* nudis pedibus *Litanis* incessisse legitur; anno Christi 768. *Latanius* etiam ante festum Ascensionis instituit *Adrianus*, anno Christi 800.

Sed controversia est, quam obiter attingere libet, apud Iuris Pontificij consultos; An ad has Litanias sive rogationes publicas & processiones teneantur accedere omnes Clerici territorij, vel duntaxat (ut loquuntur) omnes de territorio baptismalis Ecclesiæ? Et quidem *Archidiaconus*, celebris ejus juris interpres, in c. quando. 38. distinct. existimat, quod omnes clerici Episcopatus teneantur singulis annis venire ad Litanias ad Ecclesiam majorem. Argumento utitur hoc, quod in d. c. quando, æquiparentur Litanis & Concilium. Iam verò ad Concilium

quotannis bis comparere tenentur. *c. propter. c. non oportet. & tot. distinet. 18.*

At verò Abbas Panorm. *in c. nimis. de excess. pralat. Felin. in c. dilectus. de offic. ordinar. Cardinal. in Clement. unic. de reliq. & vener. sanct. ab Archidiacono secessionem fecerunt, & opinantur solum teneri eos Clericos comparere, qui sunt in territorio Ecclesiæ baptismalis. Quorum opinio, ut antea recepta erat, ita & in Concilio Tridentino nupero confirmata est. Sessio. 25. c. 13. de reformat. Iohan. Garz. de expens. & melior. cap. 21. n. 37. & seq.*

Atq; hæc de Litanijis cùm minoribus tum majoribus.

DE HORIS CANONICIS.

PReces horarias sive CANONICAS, quas vocant, *Hieronymus primus*, Eusebio Cremonensi & plerisq; alijs, qui cum eo vixerant, instituisse fertur, quibus divinæ in Templis laudes canerentur, quas Patres deinde receperunt, imitati carmen *Davidis* dicentis: *Septies in die laudem dixi tibi.* Sunt autem qui tradant, & in primis D. Cyprianus morem celebrandi primam, tertiam, sextam & nonam horam à *Daniele* sumtum, quòd ille ter in die positus humi genibus patrio ritu, manè horâ sextâ & nonâ precari consuevisset. Ita, teste D. Hieronymo, *TRIA sunt orandi tempora: manè*, id est, hora tertia, quum Spiritu Sancto afflatus sunt Apostoli: *sexta*, quum edendum est; sic Petrus Apostolus, volens cibum capere, ascendit circa horam sextam in coenaculum orandi causa: *nona*, tum idem Petrus & Iohannes perrexerunt ad templum precandi gratia.

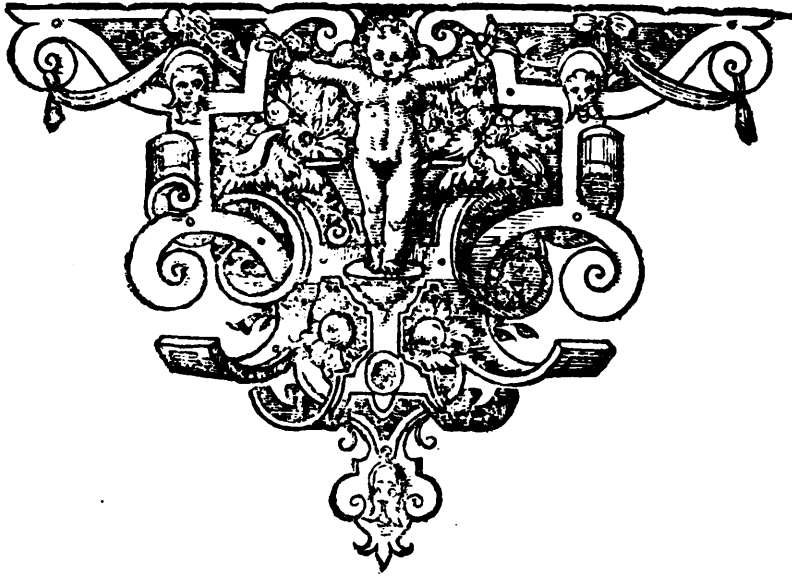
Postea *PELAGIUS II.* (*Sigeberto & Cranzio lib. 2. Metrop. 2. testibus.*) decrevit, ut ipsæ septem *Canonica horæ* quotidie à Sacerdotibus recitarentur, velut præfens remedium humanæ imbecillitati futurum, quo sicuti *IUSTUS septies* in die cadit, ita per orandi curam toties resurgat. (*Anno Christi 555.*)

Singulis autem horis *Gregorius* præfationem dedit initium Psalmi

mi

instar ornamenti (*Polyd. lib. 5. c. 9. de rer. invent.*) Nimirum rationem habuit ille vitæ militaris negotiosæ simul & otiosæ, ut quantum ab hostibus carnalibus daretur otij, id contra hostes spirituales impenderetur, satius esse ratus, Oratione licet perfunctoriâ, quàm ludo vel fabulis tempus fallere.

Cæterùm cùm non quàm multæ, sed quanta cum fide preces fiant, *καταδιουρίσσης* ille spectare solear: omnibus in universum in omni vita cum Christo semper orandum erit, ita quidem, ut preces ponderentur potiùs, quàm numerentur.

PAR-

mi David: *DEUS in adiutorium meum intende; Domine ad adjuvandum me festina*: subiecitque Hymnum illum; *Gloria Patri & Filio, & Spiritui sancto*.

*Deus in adiutorium meum intende, &c.
Gloria Patri,
&c.*

Vt totidem etiam horæ in honorem Deiparæ Virginis quotidie recitarentur, instituit *Vrbanus II.* in concilio, quod in Gallis ad Claromontem habuit. Et *Hieronymus* rogatu *Damasi* digessit Psalterium in septem partes, ad numerum dierum unius hebdomadæ, ut quilibet dies certum Psalmorum numerum haberet, qui caneretur. Quod ita distinctum nunc ex ipsius *Damasi* decreto in omnibus templis legitur.

Fertur idem Pontifex omnium primus, rogatu *Hieronymi*, (*seste Sigeberto*) *Hymnum*, qui tribus divinis Personis redditur, ad extremum quemq; Psalmum adiecisse, quem in Nicæno conventu editum memorant. *Damasus* instituit, ut ad singulas horas canonicas recitaretur, pressâ tamen voce, *S Y M B O L U M*, quod ad differentiam Nicæni Symboli vulgò brevius, & *A P O S T O L I C U M* appellatur: quamvis multi tradant, istud non illud in Nicæno concilio editum. *Polyd. lib. 6. cap. 2. de Invent. rerum*)

De horis Canonicis hæc sufficiant.

DE PSALTERIO D. VIRGINIS.

Modus orandi per rotulos ligneos, quos vulgus modò *Preculas*, modò *Pater nostros* appellat (ij numero quinquaginta quinq; perforati ita ordine distinguuntur, ut post denos singuli majusculi affigantur filo: & quot hi sunt, toties Dominicam precem; quot illi, toties Angelicam salutationem ter numerum ineundo recitent, terquè Symbolum brevius inferant. Et id *D. MARIAE Virginis PSALTERIUM* nuncupant) à *Petro Eremita* Gallo, *Ambianensi* inventus, qui circa annum *Sal. M XC.* egit cum *Vrbano*, ut bellum Asiaticum à Christianis *Claromonte* susceptum fuerit, quo *Hierosolyma* recepta sunt.

Hodie tantus honor ejusmodi calculis accessit, ut non modo ex ligno, succino & Corallio, sed ex auro argentoq; fiant, sintq; mulieribus

PARTIS PRIMAE,

IV. Membrum:
THEORIA ORGANICES SIONIAE:*hoc est,*

Contemplatio Instrumentalis Musicæ, cùm in Veteris, tum Novi Testamenti Ecclesiâ usitatæ;

Ex Bibliis, Ecclesia Scriptoribus antiquis & recentioribus, alijsq; Autoribus collecta.

I. CAPUT.

De Autoribus Musica Instrumentalis & quidem sacra, carminibus Psalmorum ad cultus divinos à Regibus & populo Dei adhibita; itemq; de prepositione & summa hujus Theoria.

IUBAL (Nomen יובל quod à patre Lamech Iubali inditum videtur, à יובל Sono, clangore, buccinatione & productione Iubili descendit. Est autem יובל à verbo יוריר, quod Educere, producere, deducere & reducere significat: Wie den die Stimmen vnd der Klang in der Music, hoch vnd tieff/remise vnd submise zugefallen pflegen: Auch die Posaunen darnach gezogen werden / daher das deutsche Wort (fallen) vnd lateinisch intervallum kömpt. Ex quo patet, & patrem Lamech, Musicum primum vel saltem Musices baud ignarum fuisse.) Genes. 4, 21. inemoratur primus Autor tractantium Citharam, & Organum: Quibus nominibus per Synecdochen comprehendit Moses omnia Instrumenta Musica, tum ψαλτήρια, seu κρουθὰ, quæ Aristoxenus apud Athenæum lib. 4. Dipnosoph ἑταῖρα nominat; tum πνευματικά, sive ἔμπνευσα, quæ digitis ventosè moventur.

In Religionis autem exercitio publico DAVID primus constituit, Cantores Instrumentis præstò esse, ut 1. Paral. cap. 15. v. 16. annotatum

rum est; *Dixit Principibus Levitarum, ut constituerent de fratribus suis Cantores in Organis Musicorum, Nablis videlicet, & Liris, & Cymbalis, ut resonaret in Excelsis sonitus latitiae.*

Patris sanctioni SALOMONEM subscripsisse 2. Paral, 5. indicatur: *In Templi enim inauguratione egressi sunt Sacerdotes, tam Levita quàm Cantores, id est, & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman & qui sub Idithum filij & fratres eorum, vestiti byssinis, Cymbalis & Psalterijs & Citharis concrepabant, stantes ad orientalem plagam Altaris.*

Atq; poëticè, ac organicè psallendi studio, *Psalmi* non solutâ & liberâ, sed ligatâ & numeris astrictâ oratione sunt à Davide conscripti. Id quod non tantùm Titulus & Epigraphæ ostendit, dum *Psalmi Cantica & Hymni* dicuntur, eò quod metrico dictionis genere conditi fuerint; (quia vero non unum adhibuit Propheta carminis genus, sed varia, id eò factum est, ut tota ratio sacræ istius poëseos oblivione submersa jaceat, unde qui illam erueret, nemo hætenus fuit) verùm ex Musicis insuper Instrumentis patet, ad quorum pulsationem & harmonicam modulationem *Psalmi* in Tabernaculo & Templo decantati sunt; quod fieri non potuisset, nisi numeros illi haberent.

Attestatur id ipsum *Iosephus lib. 7. Antiquit: Judaicarum cap. 10.* sic scribens: *Ceterùm DAVID perfunctus jam bellis ac periculis, & in altissimâ pace degens, vario genere carminum Odas & Hymnos in honorem DEi composuit, partim trimetro versu, partim pentametro; Instrumentisq; Musicis comparatis docuit Levitas, ad pulsum eorum laudes DEi decantare, tam Sabbati diebus, quàm in cateris Festivitatibus.*

Discrepant quidem Patrum sententiæ de alio, quàm Davidis nomine, *Psalmis* præfixo, cuiusmodi est, *Asaph, Ethan, Idithun* Filij Core, &c. Eos cum Davide, Mose, Salomone autores *Psalmorum* faciunt *Isidorus libro de officijs, Hieronymus in Epistola ad Sophron; Athanasius in Synopsi Sacræ Scripturæ.* Quandoquidem 2. paral. 29. דָּבִיר & verba seu poëmata, ut reddidit Lutherus, *Psalmorum* æquè *Asapho* ac *Davidi* assignantur. Et quemadmodum videntur dicti *Psalmi Le David* à Spiritu Sancto *Davidi* dictati; Sic inscriptos esse volunt *Psalmos Le Asaph*

Saph à Spiritu Sancto inspiratos *Asapho* & *Libnei Cora* id est, filijs Coræ divinitus suggestos. Attamen Augustinus *lib. 17. de Civit. Dei, c. 14.* & Cassiodorus *in præfatione Psalterij, Asaph, Idithum, filios Cora* non autores, sed administratores, Psalmos cum voce, tum Organo decantandi, statuunt. Siquidem de *Asapho, Idithum, Heman* & reliquis *1. paral. 15. & 16. & 25. 2. Paral. 5.* expressè scriptum est; quòd David illis ministerium cantandi, & Instrumentis Musicis ludendi demandaverit Et *1. Paral. 25.* de iisdem legitur, quòd in Citharis prophetaverint. Solebant enim ad Citharam & alia Instrumenta Psalmos vivâ voce decantare, quod non absq; peculiari agitatione Spiritus Sancti fiebat. Is enim hoc medio in illis id temporis excitari & invitari voluit, id quod etiam ex historia Elisæi *2. Reg. 3.* luce meridianâ clariùs elucescit.

Cum quo consonat Sabellicus, *Enneadis 1. lib. 20.* DAVID Rex, omnibus gentibus pacatis, Religionis studia complexus, HYMNOS TRIMETROS edidit, & cum his PENTAMETROS VERSUS plurimos, qui Sabbathis, festisq; diebus sacris solennibus canerentur: adjecit his DECACHORDAM CITHARAM, &c.

Qualia verò priscis temporibus fuerint *Instrumenta*, nec divinare quidem possumus; lucundum tamen erit nec contemplatione indignū, præcipuas Instrumentorum species cum ex Psalterij Davidici, tum ex Mosis, Prophetarum, aliorumq; Hagiographorum officinâ depromtas, in theatrum producere, atq; eorundem usum cum Antiquitate Christiana, & pijs literæ conjecturis & Allegoriæ mysterijs quasi adumbrare & animadvertere. Denique Organicam, Novi Testamenti Ecclesiæ receptam, assertamq; adducere.

Sed prius de varia Chori Musici conditione, qualis sub Davide alijsq; pijs principibus Judæis fuerit; itemq; de titulis, plerisq; Psalmis præfixis agendum esse existimavimus.

Quàm accurata enim fuerit Chori sacri instructio quàm stipata majestas, quàm ordinata in eo officiorum functio & sedulitas, quàm deniq; magnifica erga Cantores in victu & amictu

miſtu liberalitas ; jucundum eſt contemplari & auſcultare
ex V. T. monumentis.

Inſtructionem & maiſtatem Chori Levitarum, adeoque Muſi-
corum & ætas certa, & numerus ſatis firmus edocet.

II. CAPUT.

De ÆTATE Levitarum adeoque Muſicorum, cum conciliatione diverſa ſupputationis & Anage.

Mnium Levitarum exercentium opus in mini-
ſterio domus Iehovæ, *miniſterium* incipiebat ÆTAS ma-
tura & florida, ſinebat profecta & languida. Eligendi e-
nim erant à nato *triginta* annos & deinceps, uſq; ad natum
quinquaginta annos; quod præceptum fuit *Num. 4. v. 3. & 43. v. 4* præ-
ſtitum item à Moſe, Aarone & Principibus Iſraëlis, dictis locis; etiam
à Davide *1. Chron. 23. v. 2*.

Diverſa autem videntur *inſtituta miniſterij* ſtatui. Sic enim *Num. 8. v. 24. & 1. Chron. 23.* inquit textus: Hoc eſt, quod ad Levitas attinet à nato *viginti quinq; annis* & deinceps venito Levita, ad militandam mi-
litiam in miniſterio tentorij conventus, id eſt, ad conſiſtendum in ſta-
tione cum reliquis & obſervandam rationem miniſterij. Hic *quinq; annorum* diſcrimen intercedit; Quod ipſum quinquennium vel ſpaci-
um quinque annorum à *viceſimo quinto ad triceſimum annum* Levitis ad tyrocinium primum venientibus datum fuiſſe arbitrantur diverſi nu-
meri conciliatores; ita ut *viginti quinq; annos* nati reliquis accenſi mini-
ſtrare tenerentur; ſed anno demum *triceſimo* ſuum munus plenè exe-
qui inciperent; ad miniſtrandum itaque electum fuiſſe *Trigenarium* in-
telgimus, comprehenſis inſtitutionis præmiſſæ annis.

At *1. Chron. 23. v. 23. & 26. & 2. Chron. 31. 16. & Hebra 3. 8.* exer-
centes opus in *miniſterio* fuiſſe à nato *viginti annos* & deinceps legun-
tur.

TUE.

tur. Quo in loco, puta, notat *Tremellius* secundum numerationem communem Israëlitarum omnium: quia *Liberi* ad illam ætatem usque significabantur appellatione *Taph*, id est, parvulorum. (*1. Chron. 27. v. 23.*). Et si id ex quorundam locorum analogia credibile videtur esse, Levitas inde à puero fuisse *Catechumenos* ad vigesimum annum usque: *post vigesimum* fuisse admissos in observationem *ministerij*, ad quod erant instituti, sed *θεωρικὴν* solum ad *quintum* & *vigesimum* usque: Ex eo tempore fuisse occupatos in secundaria quadam administratione donec *trigesimum* attigissent. Inq; hunc modum à Davide, Gade & Nathane Prophetis, legitimè constitutum esse ex verbo DEI, à Salomone & Ezechia frequentatum disertè dicitur, (*2. Chron. 8. vers. 26, & 29. 25.*)

Atque hæc collatio & conciliatio diversitatis de ætate electi ad ministerium à nato 20. 25. & 30. annos sufficiat.

Ea autem supputatio ab initij & functionis anno 30. uti & 25. ad termini & vacationis annum 50. rationibus non caret evidentibus. In genere enim Theodoretus *quest. 13. in Num.* argutè exponit: ἐπειδὴ ἡ μὲν πρώτη ηλικία τελείαν οὐκ ἔχει τῶ ἀγαθῶν καὶ τῶ κακῶν διακρίσει, ἡ τελευταία δὲ ἀδενέσερον ἔχει τὸ σῶμα, ἀποκρίνει τίνω καὶ τὴν γεότητα καὶ τὸ γῆρας, καὶ τὴν μὲν διὰ τὸ ἀτελὲς τῆ ψυχῆς, τὸ δὲ διὰ τὸ τῆ σώματος ἀδενές. Quoniam, inquit, *prima ætas* non habet plenam bonorum & malorum discretionem: *postrema* verò debiliore est corpore, ideò secernit tum *juventutem*, tum *senectutem*: illam quidem ob imbecillitatem animi: hanc verò propter corporis infirmitatem.

In specie de anno 25. ad 50. *Isidorus ἀλληγορίζει cap. 6. allegor. in Num.* & citatur *in decret. distinct. 77. cap. 1. in veteri lege*: Quid per annum *quintum* ac *vigesimum*, in quo flos juventutis oboritur, nisi contra unumquodque vitiorum, bella signantur? & quid per *quinquagesimum*,

N

rium,

rium, in quo & lubilæi requies continetur, nisi interna quies, edomito bello mentis, exprimitur? quid verò per vasa tabernaculi, nisi fidelium animæ designantur? Levitæ ergò ab anno *vigesimo & quinto* tabernaculo serviunt, & *quinguenario* vasorum custodes fiunt: ut videlicet, qui adhuc impugnantium vitiorum certamina per consensum delectationis tolerant, aliorum curam suscipere non præsumant: cum verò tentationum bella subegerint, cum jam apud se de intimâ tranquillitate securi sunt, animarum fortiantur curam. (*Sed quis hæc prælia sibi perfectè subigat, cum Paulus dicat Rom. 7. v. 23. Video aliam legem in membris meis repugnantem legi mentis meæ, & captivum ducentem me in lege peccati? Sed est aliud bella fortiter perpeti, aliud bellis enerviter expugnari: in istis exercetur virtus, ne extolli debeant: in illis omninò extinguitur, ne subsistant.*)

Verum hæc magis placet anagoge, præsertim de 30. anno ad 50.

1. *Sacerdotali* quippe muneri, non quivis promiscuâ electione præficiendi, qui imperiti & inepti sunt, & nil præter velle afferunt, (*Magistratus enim, ut præclare illud Biantis videtur dictum, virum ostendit*) sed eos qui moderationis & discretionis fidem faciant. *Tricenarius* etenim, ex tribus denarijs compositus numerus, perfectionem quandam signat roboris virilis: & usque ad illud tempus, Dionysio annotante, proficit homo in rationis vigore ac viribus corporis.

Maturitatem omninò ætatis, quæ cum prudentia & gravitate conjuncta sit, requirit DEUS, & ad cultum suum non nisi iudicio firmatos usque doctos vult admitti, cum adolescentiæ protervæ intemperans lascivia & præcepta temeritas & imperitia debita sacrorum venerationi non exiguum pariat contemptum & profanationem. Et *Christus* ipse non priusquam trigessimum esset ingressus annum, docendi ministerium suscipere & subire voluit. Quo ipso & hunc Legisapicem explens ad *ministerium* liberam ætatis electionem & Christianam in annorum supputatione licentiam obedientia sua nobis restituit ac reliquit, ut etiam juniores aspirare & admitti rectè possint, ad *ministerium* Ecclesiasticum, cujus efficaciam à nullius ætate pendere certum est, astipulante non tantum Novi Testamenti scriptore Apostolo *Epist. ad Timoth. 1.*

cap. 4. v. 12. Nemo contemnat juventutem tuam; verùm etiam apud Vet. Testamenti Notarium Ieremiam 1. cap. vers. 7. ipso DEO protestante: Ne dicas, puer sum; ad omnia ad quæ mittam te ibis, & universa quæ præcipiam tibi loqueris.

Κακοζήλιαν itaq; animadvertimus in Decreto, quod aliquem ad Sacerdotium promoveri ante *tricesimum* annum vetat: veluti *Canon* habet 1. *dist.* 78: Si quis triginta annos ætatis suæ non impleverit, nullo modo Presbyter ordinetur, etsi valde dignus sit. Et *Canon* 2. Nemo Presbyter consecratur, qui minor triginta annis sit. *Canon* 4. Presbyter ante 30. annorum ætatem non ordinetur, quamvis sit probabilis vitæ, sed observet usque ad præfinitum tempus; Dominus enim noster Iesus Christus trigésimo annobaptisatus est, & tunc prædicavit. Cujusmodi *Canones* ipsi Pontificij obliti, abditos eos esse voluerunt, aut certè suis exemplis effecerunt. Quandoquidem Sixtus IV. Iohannem puerum, Ferdinandi Regis Neapolitani filium Tarentinæ Ecclesiæ præfecit: Leonem X. filium Laurentij Medicis 13. annorum puerum, Cardinalem constituit INNOCENTIUS VIII.

2. Ex annorum diversa supputatione ad præparationem & functionem ministerij, & ad inspectionem hæc quoque oritur *Anagoge*: Per saltum ad superiores gradus quosvis promiscuè admittendos non esse. Nazianzenus *in laudib. Basilij, nauticam* vult observari *legem*, quæ gubernatori primùm remos committit, deinde ad proram collocat. Et *legem* similiter *militarem*, quæ militem primùm delegit; deinde centurionem, tum Imperatorem. *Pauló post*: Cum nec medici, nec pictoris nomen quisquam obtineat, nisi prius morborum naturas expenderit, aut multos colores miscuerit, variasque formas penicillo expresserit: Antistes contrà facillè invenitur, non elaboratus, sed recens quartam ad dignitatem simul satus & proventus, quemadmodum Gigantes Poëtæ finxerunt. Vno die sanctos fingimus, eosque sapientes & eruditos esse jubemus, qui nihil didicerunt, nec ad Sacerdotium quicquam ante contulerunt, præterquam velle.

Πλάττωδιν αὐθιμερῶν τοὺς ἀγίους, καὶ σοφοὺς εἶναι κελύομεν, τοὺς οὐδὲν σοφιδέντας, οὐδέ τοῦ βαθμοῦ πρῶτον ἐνέγκειάς ἢ πλὴν τοῦ βούλεσθαι. De concilio Cyprianus lib. 4. cap. 2. de Aurelio lib. 2. ep. 5.

Notatu quoque digna est quinquagenaria ætatis vacatio & cessatio grandioribus concessa, ut tamen præessent autoritate, doctrina & consilio tanquam Ephori Juniorum & ductores. *Quinquaginta enim annos* nato licentia erat revertendi à militia sacri ministerij, ita tamen ut in alios obeuntes militiam in tentorio conventus, inspectionem haberet. *Num. 8. v. 25. & 26.* Nam cum robur corporis laboriosa ista postulare provincia: Senibus etiam aut jam fathiscentibus aut languescentibus missio dabatur tempestiva, ne qua *ministerij* sacri pars ob ætatis infirmitatem neglecta jaceret, ut supra ex Theodoro annotatum; Siquidem vis corporis à 50. anno decrescere incipit.

Anagoge hinc elicitur:

1. Non urgendos nimis esse ultra modum, qui se alacriter impendunt: nec exigendum plus, quàm facultas patitur.

2. *Senes* non profus tollendos ac removendos esse: sed junioribus Inspectorum loco præficiendos. Agrestes itaque & inhumani sunt hodie, qui senes de ponte profus abijciunt, & ob quemvis languorem sæpe numero benemeritis & dignitatem eripiunt ac penè vitam.

Atque hætenus de Levitarum *adeoq;* Musicorum ætate *ad ministerium suscipiendum & deponendum.*

Sequitur frequentia Chori & firmus Musicorum numerus.

III. CAPUT.

De Numero Musicorum.

Numerus Musicorum Davidicorum non exiguus in Levitarum Catalogo & recensione ampla connumeratur & accensetur, (*1. Chron. 23.*

Nume-

Numerus Levitarum per familias fuit : 38000.

Colliguntur sic:

Qui præessent operi domus Iehovæ.	-	-	24000.
Moderatores ac iudices.	-	-	6000.
Ianitores.	-	-	4000.
Laudantes Iehovam Instrumentis.	-	-	4000.
			38000.

Huic integro Catalogo Levitarum, *Chorus* quoq; *Muscorum* connumeratur, quorum fuerunt *quater mille*, annumerando scilicet cum Discipulis Doctores ducentos octoginta octo; de quibus *1. Chron. 25. cap. v. 7.* distinctione Tremelliana. Fueruntq; numero illi (*filij Asaph, Heman, Idithun*) cum cognatis suis edoctis Musicam Iehovæ, omnes *Doctores ducenti octoginta octo.*

Chori hujus amplissimi iudaicæ maximè decorarunt & stiparunt *vinginti quatuor ordines*, quorum discrimen DEO sortitione reliquerunt æquè parvi atque magni, Doctores cum Discipulis: qui non tantum *1. Chron. 25.* recensentur, verùm etiam *Nehemiæ cap. 12. vers. 9.* pertinentur.

Porrò in libro *Hezræ cap. 2. v. 41.* ad templi restorationem à re-
ditu populi ex Babylonia recensentur *Musici posteri Asaphi centum vigin-
ti octo.* Capite *Hezræ dicto v. 65. Cantores & Cantatrices ducentæ* legun-
tur, quos *Levitæ* ad revocandum in usum Musicam sacram (quam se-
ptuaginta annorum captivitate oblivioni tradiderant) instituta
profectione pecunia compa-
rarant.

IV. CAPUT.

De distincta variaq; Musicorum per familias & classes distinctorum functione, & in ea exquisita per seriem sedulitate.

*M*usicorum officia, producit ordinata Levitarum functio, quæ triplicis erat classis: Ministrantium Sacerdotibus prima legitur, *1. Chron. 23. & 24.* Musicorum secunda, *1. Chron. 25.* Ianitorum tertia, *1. Chron. 26.*

Functionis inter Musicos distinctos, quæ fuerit distinctio & observatio sedula, extat fideliter consignata cum passim in Biblijs, tum libri citati *1. Chron. cap. 6. cap. 25. cap. 16. cap. 25. &c.*

Cantores enim, quos constituit David ad ministerium Musicum in domo Iehovæ, ex quo quievit arca, memorantur *1. Chron. 6.* ex filijs Chore, posteris Kehathitarum, *Heman* Musicus; ex posteris Gerschom, *Asaph* qui stabat ad dextram arcæ *v. 39;* ex posteris Merari, *Esban* (qui & *Ieduthun cap. 9. v. 16. & passim*) qui stabat ad sinistram illius *vers. 44.* Vbi non tantum cuilibet designati loci distinctio, qua munia inter se diversa; sed familiæ sive tribus etiam origo, qua inter se cognationem habuerunt *Musici*, disertè indicatur.

Quippe *Levitas* & ex *Levi* tribu oriundos fuisse *Cantores*, evincit Genealogia *1. Chron. 6. Num. cap. 4. v. 17.* *Levi* enim habuit filios tres, *Gerschon, Kehath, Merari.* Quibus nominibus involutum mysticum & allegoricum evolvit *Rabanus.* *גֶרְשׁוֹן* *Gerson* enim advenam, *קְהָתִי* *Kath* Patientiam sive dentes molares, *מֵרָרִי* *Merari* amara vel amaritudinem significat. Quicunq; sanè ministerio divino & functioni sacre ritè consecratur, in hoc mundo se vagum & peregrinantem advenam esse deprehendit; & patientiæ studio deditus oracula sacra sub concione & cantione, dente discretionis molere atque comminuere secundum materiæ & auditorum qualitatem connititur: quin & amarefcere sibi seculum attestans, alios à mundi voluptatibus revocare & abstrahere non dubitat.

Cæte-

Cæterùm *1. Chron. 15.* ad translationem arcæ è domo Obed-Edomi in tentorium in civitate sua erectum, edixit David principib. Levitarum, ut instituerent agnatos ipsorum *Musicos* cum *Instrumentis Musicis*, *Nablijs Citharijs* & *Cymbalis* resonaturos, extollendo vocem cum læticia *v. 10.* Instituerunt ergo Levitæ illi *Hemanem* filium *Ioelis* & ex cognatis ejus, *Asaphum* filium *Bereciæ*, & è Meraritis cognatis suis *Ethanem* filium *Kuschajæ* *v. 17.* Pòst in arcæ deportandæ solennitate *Instrumentales Musici* distincta obierunt munia sedulò, concinentes & concinnantes *Oden mixtam* (*Chabakuc. cap. 3. v. 1. Psalm. 7. v. 1.*) conscriptam non uno tantum aut altero metrorum genere, sed ex varijs intercurrentibus: quæ Hebræis *Ode Erratica* dicitur, id est multiplex, quæ omnibus rationibus Musicæ decantabatur simul. Tullius Græca voce dixit *Synodiam*.

Itaque *Heman Asaph* & *Ethan* Cymbalis chalibæis resonabant, id est, exercebant Musicam *διάρων* *v. 19. 1. Chron. 15.* Ipsorum cognati secundani: *Zecavja*, *Hazziel*, *Scheniarath*, *Iechiel*, *Hunni*, *Eliab*, & *Mahaseja* & *Benaja* cum *Nablijs acuta Symphonia* (Hebr. *virginis*: ut *παρθένα* genus Musicæ vocatum *Dorib.*) *v. 20:* vel, ut vulgus Musicorum dicit, cum *Nablio alto* & *superiore*: sive ut veteres vocabunt *soni*, scilicet *acuti*: *synemmenis*, *diæzeugmenis* & *Hyperboleis*: qui soni optimè vocibus virginum referuntur. Sunt autem hæc plerunque in *Chromate* posita, secundo genere Musices.

Mattithia verò *Eliphele*, *Mikneja*, *Hobed-Edom* & *Hazaria* cum *Citharis* gravi *Symphonia* (Hebr. *Ostava*, quam Musici vocant *disapson*) præerant. *v. 21.* id est, ut vulgus vocat *Bassò* & *Tenore*, sive ut veteres, *Hyparis* & *Mesis*, id est imis & medijs sonis. Quod genus Cantionum ferè in *Harmonia*, tertio genere Musices positum est.

Arcâ Iehovæ allatâ, iterum disposuit David è Levitis ministros tam ad prædicandum, quàm ad celebrandum & laudandum *Iehovam* Deum *Israëlis. 1. Chr. 16. v. 4.* *Asaphum* primariū *Cymbalis* resonantem, & secundanos agnatos cū *Instrumentis Nabliorū* & cum *Citharis. v. 5.* Quo die tradidit

didit David primum, Psalmum 105, ad celebrandum *Iehovam* in manum *Asaphi* & cognatorum eius. v. 7. Reliquit etiam *David* coram arca fœderis *Asaphum* & cognatos eius v. 37; Et cum eis *Hemanem* & *Ieduthunem* & reliquos electos, qui expressi sunt nominibus ad celebrandum *Iehovam*, quoniam in seculum benignitas eius v. 41: Penes ipsos autem *Hemanem* & *Ieduthunem*, *tubas* & *Cymbala* pro resonantibus, & instrumenta Musica Dei, sc: reliquit v. 42. (*Quomodo autem Tubis clangendum fuerit solis Sacerdotibus, ex 1. Chron. 15. 24. & 16. v. 16. 2 Chron. 5. & 7. &c. Num. 10. videatur in titulo: Tuba.*)

Vicissim distinxit *David* cum principibus militiæ, ad ministerium in filios *Asaphi* & *Hemanis* & *Ieduthunis*, eos qui *Citharis* *Nablijs* & *Cymbalis* prophetabant, h. e. sacras cantiones canebant. 1. *Chron. 25. 1.*

Eorum, qui sub *Asapho* summo suarum familiarum præfecto, in prima Musicorum classe fuerunt constituti, functio erat *prophetare ex præscripto Regis. v. 2.* h. e. Hymnos decantare Propheticos & didascalicos conscriptos à Davide & in Ecclesiam receptos.

Eorum qui sub *Ieduthune*, cum *Cithara* *Prophetare* de celebrando & laudando *Iehova v. 3.* sive commemoratione liberationum præteritarum ut *Psalm. 39. & 77.* sive ad Dei laudem universè prædicandam.

Eorum denique qui sub *Hemane* vidente Regis erat, *prophetare in verbis Dei* de extollendo cornu, v. 4. h. e. Hymnis sacris, pertinentibus ad Regis aut regni robur & amplitudinem: quæ cornu elatione ferè in sacris libris exprimuntur.

Post Davidicam Chori sanctionem, cum distincta & fideli Musicorum functione commemoratam, memoranda venit de *Chori Constitutione* sollicitudo *Salomonis*, aliorumque Regum & Ducum piorum, & ab iisdem requisita Musicorum fides.

Salomone arcam *Tzijone* in aditum templi ædificati collocante, *Levitæ* Musici omnes ex *Asapho* ex *Hemane* ex *Ieduthune* cum *Cymbalis* *Nablijs* & *Citharis* astabant ad orientem altari, & cum illis *Sacerdotes* ad centum viginti clangentes *Tubis*. Igitur factum est pariter clangentibus & Musicis edentibus concentum unum, laudando & celebrando *Ie-*

do Iehovam, cum efferrent concentum *Tubis, voce, Cymbalis ac Instrumentis Musicis*, cumq; laudarent IEHOVAM, quia bonus est, quia in seculum benignitas eius (*Psalms. 136.*) ut intus domum Iehovæ imple-
ret nubes; propter quam nec sacerdotes quidem possent consistere ad ministrandum, quod implevisset *Gloria IEHOVAË domum DEI. 2. Chron. 5. v. 12. &c.*

O divina, Deo acceptissima Musica, quæ Deum ipsum commo-
vet & cælo in sacrarium deducit, ut signum aspectabile
suæ præsentia edat.

Postea domum Dei consecrante Salomone, consistebant etiam
Levitæ cum Instrumentis Musicis Iehovæ, quæ fecerat David Rex ad
celebrandum Iehovam, quoniam in seculum benignitas eius, per Hy-
mnum Davidis (*Psalms. 136.*) traditum in manum ipsorum: Sacerdo-
tes verò alij clangebant Tubis é regione eorum, omnibus Israëlitis a-
stantibus. *2. Chron. 7. v. 6.*

Constituta demum festorum annuorum solennitatè, constituit
etiam *Salomo*, secundum rationem Davidis patris sui, distributiones Sa-
cerdotum in ministerio eorum, & Levitarum in custodijs ipsorum, ad
laudandum & ministrandum coram Sacerdotibus. *2. Chron. cap. 8. dist. Tremell. v. 26.*

Et *Iosaphat* non contemnit Iachazielem Levitam è posteris A saphi,
Spiritu Iehovæ prædicentem de victoria contra Moabitas, Musicorum
Choro non parum adjuncta. *2. Chron. 20. v. 14. &c.* Surrexerunt enim
Levitæ è posteris Kehathitarum & è posteris Korachæorum ad laudan-
dum Iehovam Deum Israëlis voce magnâ summè. *v. 19.* Et Iosa-
phat constituit Musicos Iehovæ, & laudantes decorum sanctitatis, qui
procedendo ante expeditum exercitum dicerent; *Celebrate Iehovam,*
quoniam in seculum benignitas eius. v. 21. Quando autem inceperunt
cantum & laudem, disposuit Iehova insidiatores contra Hammonitas,
Moabitas & montanos Sehiris procedentes in Iehudam, ita ut affice-
rentur plagis, & alter alteri esset perditor. Quapropter Iosaphat cum
popu-

populo per triduum prædâ direptâ, die quarto congregaverunt se in convallem *Benedictionis*: unde reversi sunt Ierusalaima cum *Nablijs* & cum *Citharis* & cum *Tubis* ad domum Iehovæ. v. 22. ad 27.

O divina, Deo gratissima Musica, quæ Deum cœlo in castra & prælia deducit, ut sese hosti terribilem, populo suo victoriosum & gloriosum Ducem mirificè exhibeat.

Post hæc *Ezechias* Dei cultum restituens, restituit quoque Levitas in domo Iehovæ cum *Cymbalis*, cum *Nablijs* & cum *Citharis* ex præcepto (1. *Chron. 23.*) *Davidis* & *Gadis* videntis Regij & *Nathanis* prophetæ: nam à Iehova præceptum illud erat per Prophetas ejus.

Itaque adstantibus Levitis cum *Instrumentis Davidis*, Sacerdotibus verò cum *Tubis*, edixit *Ezechias* ut offerrent holocaustum; & quo tempore cæpit holocaustum, cæpit Musica Iehovæ cum ipsis *Tubis*, idq; cum canticis traditis & *Instrumentis Davidis* Regis Israël. Interea tota congregatio incurvabant sese, cum *Musici* canerent, & *tubicines* tubis clangerent; omnia hæc, usque dum absolutum esset holocaustum. Cum autem absolvissent offerre, procidentes *Rex* & omnes qui præsentis erant cum eo, incurvarunt se adorantes. Edixitq; *Ezechias* *Rex* & principes Levitis, ut laudarent *Iehovam* verbis *Davidis* & videntis *Asaphi*: qui cum laudassent, dum agigaretur lætitia illa, inclinato vertice incurvaverunt se, honorem exhibentes. 2. *Chron. 29. v. 25. & sequentibus.*

O divina Musica, quam divinis adhiberi cultibus, cum divina veneratione dignari sunt Reges & Principes in humili & supplici demissione.

Denique in magno Paschate *Iosia*, cui nullum à Samuelis diebus comparari potest, *Musici*, posterij *Asaphi* (quibus incumbebant vices tunc, cum hoc Pascha celebratum est) in statione sua erant secundum præceptum *Davidis*, tùm *Asapho*, tùm *Hemani* & *Iduthuni* videnti Regis datum. 2. *Chron. 35. 15.* Propter hunc *Iosiam* Musicæ fautorem lamentatus est etiam *Ieremias*; dixeruntque omnes *Musici* & *Musica* in la-

men-

mentationibus suis de *Iofa*, usque in hunc diem, quæ dederunt pro statuto in Israël; & ecce scripta sunt in lamentationibus. *2. Chron. 35. 25.*

Post reditum é Babylone non defuit templo reædificando Levitarum *Muscorum* opera. Fundantibus enim structoribus templum Iehovæ, constituerunt Sacerdotes indutos cum *tubis* & Levitas posteros Afaphi cum *Cymbalis* ad laudandum Iehovam, cum *canticis* traditis à Davide Rege Israël; qui sonus plenus fuit vociferationis, mistæ fletu priorem domum recordantium, & lætitiâ extollentium vocem à longinquo auditam. *Hezra cap. 3. v. 20. &c.*

Et in *restauracione urbis Ierufolymorum* à *Nechemia*, ad dedicationem muri requisiti sunt Levitæ ex omnibus locis eorum, qui reducerentur Ierufolymam ad celebrandum dedicationem & lætitiâ, idque gratiarum actionibus, & *Musica, Cymbalis, Nablis & Citharis*. Itaque congregati sunt posteri Muscorum, tum ex planicie circa Ieruschalaima, & villis, tum ex campis: Constituiq; inquit *Nechemia*, *duas classes celebrantium magnas*, quarum progressiones erant, *Vnius* ad dexteram à superiore parte muri ad portum sterquiliniorum. Sequebantur autem istos *Hoschaja*, & dimidium principum Iudæ, & Sacerdotes cum *Tubis*; *Zecarja* ex filijs Afaphi, & cognati ejus, cum Instrumentis Muscis *Davidis* viri Dei: & *Hezra* legis peritus antecedebat illos. *Classis vero celebrantium altera* procedebat ex adverso, quam Ego, inquit *Nechemia*, sequebar, dimidiumq; populi à superiore parte ejusdem muri, ab ea quæ est supra turrim furnorum ad murum latum usque. Deinde substiterunt duæ illæ laudantium classes in domo Dei, Ego quoque & dimidium antistitum mecum, Sacerdotes quoque; resonabant etiam *Musici* cum *præfecto suo* (*brevitatis studio nomina propria lectori in loco citato committimus*) *Nechem. 12. v. 27. &c.* Vbi etiam *Nechemia* prædicat *observacionem Muscorum* secundum præceptum *Davidis* & *Salomonis*. Nam temporibus *Davidis* & *Afaphi* à priscis temporibus, primores Muscorum cum *Musica* laudationis & celebracionum Deo assistebant. *v. 46.*

O divina Musica, in salutem Ecclesiæ & Reipublic. dedicationi
 Templorum & Murorum adhibita, cum celebratione di-
 vina!

Hactenus de Musicorum functione discretè constituta & præsti-
 ta: restat honorifica eorundem sustentatio & exornatio enarranda.

V. CAPIT.

De victu & amictu Musicorum.

Honore præmio ac ornamentis non defrauda-
 bat olim pius Magistratus fidos *Chori Musici alumnos*, quibus
 æquè ac reliquis Levitis sua cessit merces pro ministerio, &
 portio decimarum, *Num. 18. v. 26.* ijsque licuit illis vesci, *Num. 18. v. 31.*
Deut. 18. 8.

Et constat non tantum post tempora *Mosis & Iosua*, à *Davide, Sa-
 lomone, Ezechia, Iosaphat, Iosia* Choros amplos *ampla liberalitate honestè*
 sustentatos fuisse; verùm etiam temporibus difficilioribus *Zerubbabelis &
 Nechemia*, omnes Israëlitæ conferebant *portiones Musicorum* & demen-
 sum cujusque diei quotidie; *Nehem. cap. 10. v. 40. cap. 12. v. 47. & v. 44.*
 Præfecti sunt etiam eo die homines cubiculi ad thesauros, ad oblatio-
 nes, ad primitias, & ad decimas; ut colligerent in ea, ex agris civitatum,
 portiones legales pro sacerdotibus & pro Levitis: nam lætitia Iudæo-
 rum erat de Sacerdotibus & de Levitis consistentibus, quod videlicet
 in ministerio suo deinceps essent permansuri, ac non per agros (ut ante)
 erraturi. Sic (*Nehem. cap. 13. v. 10. &c.*) providam in congregandis a-
 lendisq; *Musici* curam & sollicitudinem suam pio cum voto prædicat
 Nechemia; Cognoscens, inquit, portionum Leviticarum nihil fuisse
 datum, ideoq; diffugisse quemque in agrum suum *Levitas & Musicos* &
 curatores operis; contendi cum autistibus, ac dixi: quamobrem dereli-
 cta fuit domus DEI? Et congregatis illis restitui illos in statione sua:
 Omnesq;

Omnesq; Iudæi attulerunt decimas frumenti, mustiq; & olei in thesauros. Et Quæsiore dedì super thesauros, Schelemiam sacerdotem, & Tzadok scribam, & Pedajam ex Levitis &c. qui fidi reputabantur, quorum erat distribuere cognatis suis. *Recordare mei, Deus mi*, in hac re: & ne finito deleri benignitates meas, quas exercui erga domum Dei mei & erga observationes ejus.

Attendite hìc quæso auribus arrectis & cordibus apertis, atque debitum erga *Musicos* pro officio beneficium perpendite æquiores, quicumque (longè impares Nechemiæ benignitati) *Musicis*, ne habeant unde vivant, stipendia vel subducitis ac imminuitis, vel denegatis ac eripitis: qua iniquitate & inhumanitate inimicam Dei recordationem & retributionem gravissimam vobis attrahetis certissimè, in salutis vestræ excidium & animarum exitium æternum. Communicet itaque is, qui audivit (tàm cantione quàm concione) verbum, ei qui audire facite eum, in omnibus bonis. Non erretis, Deus non illuditur. *Gal. 6. v. 6. §. 7.*

De amictu Musicorum quod reliquum est; ornabantur *Cantores vestitu sacro*. Tunicis enim byssinis induti, à Sacerdotibus lineas habentibus, distinguebantur. Inde Levitæ *Musici* omnes ex *Asapho*, ex *Hemane* & ex *Ieduthume*, tàm filiorum, quàm cognati eorum, induti bysso cum *Cymbalis* & cum *Nablijs* ac *Citharis* astabant ad orientem altari. *2. Chron. 5. v. 12.* Addit etiam Iosephus libr. VIII. *Salomonem* stolas *Levitarum hymnos canentium* ex bysso ducenties mille fecisse; Libro autem XX, eosdem pro stola byssina lineam Sacerdotalem impetravisse, tempore *Agrippæ Regis Iudææ*. Ex tribu, inquit, quicumque hymnorum *Cantores*

tores erant, Regi suaferunt, ut convocato Concilio sibi concederet stola linea uti, perinde ac sacerdotibus licebat. Rex autem, ex sententia eorum qui concilium inibant, permisit, ut priore veste posita lineam induerent.

Atque hæc qualiscunque in veteri Testamento congregati Chori, & in eo canentium alumnorum contemplatio & auscultatio sufficiat.

VI. CAPUT.

De Titulis, plerisque Psalmis præfixis, qui generalem formam moderandi Musicam indicasse videntur.

Nunc & de titulis Psalmis præfixis. Et quidem in genere tenendum est, quòd communem vocem plerique tituli Hebraici, quos *Claves* Psalmorum Hieronymus rectè appellat, Psalmis præfigunt *Lamnazach* נָצַח: cujus differens interpretatio vel finem ac formam, vel principalem adjuvantem Psalmodiæ vocalis & Organicæ indicat. נָצַח *Nazach* enim aliàs vincere, aliàs finire, aliàs continuare significat. Hinc *Lamnazach* redditur à Septuaginta εις τέλος, *in finem*, quod Hieronymus de Christo allegoricè exponit, qui finis est Legis, atq; fidelium scopus & Anchora in adversis: à Capnione *ad invitandum*; ab alijs, *ad continuandum*, sive *ad canendum jugiter, & in perpetuum*; quo nomine Symphoniaco vel Chori Musici Magistro, ad continuam seriem Psalmorum in studio pietatis & Religionis exercitio decurrendam, tale commendatur carmen, quod ex præcedentibus continuo ordine doctrinæ de Summo Bono quasi annexum dependeat; ab alijs *ad victoriam*, sive *ad vincendum*, ab alijs *ad triumphandum*, scilicet per preces, quæ sunt arma Ecclesiæ, quibus victoriam sibi comparat; à Chaldæo *ad laudandum*; à Lutherò *ad præcinendum* vel *præcentori*; ab Hieronymo *victori* id est principi in arte canen-

canendi; à Rabinis *Preposito Cantorum*, ad cuius imperium canebantur Psalmi à Cantoribus & pulsatoribus. Vt enim præfecti bajulantium & cædentium, *2. Paral. 2.* & *1. Paral. 23.* è Levitis constituti, ad urgendum opus Domus Domini, ut continuè & indefinenter cultum Dei spectantia ex Legis præscripto fierent, *Menatzechim* dicuntur & connotantur: Sic in Titulis Psalmorum concinnâ interpretatione vox accipitur pro Moderatore Chori Musici inter Levitas, qui reliquis præerat, præcinebat, & ἐργαδιάρης erat, *der Capellmeister*.

Quibus verò modulationum differentijs *Psalmus, Canticum, Canticum Psalmi, & Psalmus Cantici* voce & Instrumento canendus fuerit, infra ex Prologo Psalmorum cum Basilio Hilarius docebit, qui addit ibidem: His quatuor Musicæ artis generibus competentes singulis quibusque Psalmis superscriptiones sunt coaptatæ. Vocabulum illud *Lamnazech* præfixum in Epigraphe habent omnes Psalmi, in vulgata versione inscripti; in finem: in germanica, *vorzusingen*: qui numero sunt quinquaginta tres.

VII. CAPUT.

*De variis Instrumentorum speciebus, qua eliciuntur
ex Psalmorum inscriptionibus.*

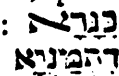
Nunc tandem de *Instrumentis Musicis*: Quorum nonnulla in titulis Psalmorum denominantur, nonnullorum etiam in Psalmis ipsis fit mentio.

NEGHI NOTH Instrumentum notat Musicum, manu pulsatum, sive Cantionem & pulsationem, *Psal. 69. 13.* Cantiones factus sum bibentibus à נגן (ut supra F. Ascensiones: Sic Abominations. *Psal. 86.*) *Nagan*, quod est cantare, modulari, & manu pulsare Instrumentum *1. Sam. 16. 16. 2. Reg. 3. 15.* Perinde ut שרש Schar est ore canere. Iunguntur Musici vocales & Instrumentales *Psal. 68. 26,* אחר נגנים *Scharim Achar, nogenim*, id est, Cantores postea

Postea Musica Instrumenta pulsantes. *Pagninus*. Lutherus reddidit, *Spiel Leute*,

Indicat itaque hæc Tituli vox adhibita, quòd Psalmus ille non modò vocali harmoniâ decantatus, sed etiam Instrumentis Musicis pulsatus fuerit; Ideoq; carmen hoc traditum esse Symphoniaci Chori Magistro, ut ille ad fides decantaret. Communis enim est sententia interpretum, & D. Lutheri, quòd Instrumenta Musica, seu variæ & jucundæ modulationes hac voce denotentur. Septuaginta reddiderunt, ἐν ὕμνοις: Hieronymus, in *Canticis*.

Vtrum verò *Neginah* (*Schindlerus vertit, Symphoniam, ut & Arabs.*) Instrumenta sint Symphoniaca ψηλαφητὰ sive κρητὰ, quæ manu solummodo percurruntur; an verò πνευμαλικά, quæ spiritu, aëreque attracto per fistulas sonum edunt, certò constare nequit, de quo cum quaquam litem movere nulli proderit. Præfigitur *Psalmo 4. 6. 53.*

Neghinoth על-הַשְּׁמִינִיּוֹת *super octavam* (quod additur in Epigraphe *Psalm. 6. & 12.* juxta Latin. 11.) variè describitur, Tremellius ad gravem Symphoniam vertit. *Arnobius* intelligit de die hebdomadæ *octava*, quæ est Dominica: quasi die potissimum festo ejusmodi Psalmis, homines ad pœnitentiam &c. sint excitandi plus, quam diebus cæteris. *Scheminith* octava, foemininum est ordinale; &, ut *Varablo* placet, innuit Melodiam & certam rationem Toni, quæ octava fuerit, sicut Tonorum ordines Musici distinguunt; ut a Symphonicorum præfesto decantaretur voce intensissimâ & clarissimâ. Non desunt, qui eam vocem initium alterius cujusdam carminis fuisse autument, ad cujus harmoniam Psalmus adaptari debeat. Patres allegoricè accommodant ad diem judicij extremi, qui exactis septem millibus annorum sub initium octavi millenarij venturus sit: vel qui revolutioni septem dierum & septimanarum finem impositurus sit. Alijs etiam est *Cithara*, quæ in ordine Instrumentorum, sollennitatibus adhibitorum, *Octavum* locum tenuit; vel illud Instrumentum pulsatile *ὀκτάχρονον*, quod fuit octo Chordarum; quod & Chaldæus: *Psalm. 6.* vertit:

נִימְיֵי נִימְיֵי דְהַמְיֵי Cithara octo chordarum: sicuti etiam mentio fit Decachordi, Psalterij & Citharae, Ps. 33. v. 3, & 92. v. 3. de quo mox suo loco.

NECHILOTH (in inscriptione Psalmi 5. Victori אֶל הַנְּחִילוֹת super Nechiloth;) variæ licet sit versionis, tamen Instrumenti quoque Musici notationem continet. Nam V Volderus interpretatur, ad *Hannechiloth* h. e. ad Instrumenta excavata & πνευματικά, quæ susurrantem sonum immisso vento edunt: ad hæreditatem DEi Ecclesiam colligendam & convocandam inventa. L X X. reddunt ὑπερ ἡς κληρονομίης pro ea, quæ hæreditatem consequetur. Hieronymus & Lutherus: *super hæreditates*, vel *pro hæreditatibus*, intelligitur Ecclesia, ex Iudæis & Gentibus Christo collecta; אַ נַחַל Nachal hæreditavit Psal. 2. Thargum vertit *super Choros*, hoc est, ad canendum in Choris seu tripudijs. Trem. Magistro Symphonix ad *Pneumatica* Instrumenta.

Rabbi David (Nechiloth) dicit ea fuisse Musicorum Instrumentorum genera, quæ subulata sunt, atque excavata; cujusmodi fuerunt Sacerdotum *Tuba*, & Levitarum *Buccinae*: quod genus Instrumentorum quia sonum edit immisso vento, *pneumaticum* appellatur. Hebræi deducunt à נְחִיל Nechil, quod est apum sibilus, quod sonus esset similis apum sibilo. Rab. Sal. exponit *de Exercitu*, sic enim appellatur apum multitudo, & Psal. 18. 5. Exercitus impiorum: quia Cantor hoc carmine oravit contra exercitus hostium, Israëlitas, apum instar, magnis copijs oppugnantium

MACHALATH (in titulo Psal. 53. juxta Latinos. 52.) Præcentori מַחֲלַת על super Machalath. Chaldæus vertit: *ad laudandum super Choros*. מַחֲלַת Machalath videtur idem esse cum מַחֹל Machol & מְחֹלָה Me:holah, quod choream & tripudium significat Thren. 5. 15. versusest in luctum מְחֹלָנוּ Chorus noster, à radice חוּל ut sentit R. Jonah. Schindler: lusitibijs חוּל vnde German: *Höl/ & inversè Löch/ ein löcherig Instrument/* vel חַלַּל ut placet Kimhi, quæ significat tripudiare, ducere chorum vel choreas. Vnde מְחֹל tripudium, plurale מְחֹלוֹת. Tremellius reddit: *Ad pneumaticum instrumentum*. Estque *Machalath*, nomen Instrumenti Musici, quod ad Spiritualem exultationem

nem & lætitiã in decantandis Pſalmis adhibitum fuerit. Idem cum *Chaldeo* ſenſiſſe videntur LXX. qui nomen Μαελιθ̄ retinuerunt. *Latinus* codex per metatheſin legit Amaleth; pro quo per imperitiã ſcribarum irrepleit *Amalech*. Idem *Machala:h* extat in Epigraphe *Pſalm. 88.* juxta Latinos 87. על מַחֲלַת לְעֵנוֹת. Al machalath leannoht.

Prout vocabula aliãs aliter ſignificant, duas iſtas voces variè exponunt interpretes. *Lutherus*: de infirmitate afflictorum; quia in hac preceatione ſupplex, vel animi, vel corporis ægritudine vehementer afflictuſ, divinam opem implorat. עֲנִי *Oni* enim eſt afflictiõ. LXX. verterunt ὑπὲρ μαελιθ̄ τῆ ἀποκριθῆναι pro Maëleth ad reſpondendum, poſteriori per reſpondendi verbum expreſſo, quia אָנַע reſpondere & exaudire ſignificat, iterum prius μαελιθ̄ retinuerunt, quaſi eſſet nomen vel Inſtrumentum Muſici, vel alterius rei proprium. *Alij* reddunt per chorum ad exultationem: אָנוּחַ *Anoth* enim eſt vox cantantium, exultantium, & tripudiantium *Exod. 32. 18.* Nonnulli pro Inſtrumento Muſico habent; *Chaldeus*, ſuper oratione ad Laudem.

GITHITH (præfixum habet tituluſ *Pſalmi 8. 81.* juxta Latinos 80; & 84. juxta Latinos 83.) *Præcentori* vel ad continuandum על הגתיתח̄ ſuper Haggithith. LXX. ὑπὲρ ἰῶν ληνῶν pro torcularibus, reddit. Nam גַּת Gath Torculare eſt, quo vinum ex uvis exprimitur. Per Torcularia alij Spiritualiter intelligunt calcatoris Chriſti (*Eſai. 63.*) Evangelicum in Novo Teſtamento miniſterium, cujuſ beneficio fructuſ fert vinea.

Alij Pſalmos ſic inſcriptos eſſe arbitrantur, quòd tempore vindemiæ in honorem Dei decantati fuerint. Ritè autem pſalmoreum οὐ χεῖρα & ſeries poſtulat, ut cum de vinea carmen *Pſalmi 79.* egerit, de Torculari in quo fructuſ cernuntur, dicatur *Pſal. 80.* Tremellius: *Magiſtro Symphonie* ad (ſtationem) *Githaam*, vertit. Vult enim Pſalmos hoſtres ejuſdem inſcriptionis, circa arcam, in Zionem exportandam, ſcriptos & cantatos fuiſſe ad *Githaam* viam, commorationem, obſervationem, aut ſi quid aliud hujus generis exprimendum ſubintelligitur. Tres ſunt omnino, inquit Tremelli⁹, Pſalmi hac inſcriptione, 8. 81. & 84. quos

quos omnes videtur scripsisse David, cum arcam Dei Kiriath-jearimis exportare Tzizionem cogitans, deponi apud Hobed-Edomum curavisset eam, motus offensione Huzzæ, & occasionem sumsisse ex rebus presentibus, ut eos conscriberet. Octavum igitur Psalmum cecinit iudicio meo, cum ex urbe sylvarum arcam in domum Hobed-Edomi deduceret: Similiterq; octuagesimum primum, cum irruptione in Huzam Deus Gloriam suam, severitatemque iudiciorum suorum testatus esset, ut populum in Religione officioq; coherceret: Psalmum verò octuagesimum quartum, cum inde Arca Tzizionem deducenda esset. Alij cum *Chaldao* interprete & *Luthero* habent pro *Instrumento Musico*, quod in oppido *Gath* sit inventum, unde nomen & originem traxerit, quasi *Cithara Gathensis*.

Atque hæc sunt Instrumenta Musices Davidicæ, quæ sub varijs Titulorum interpretationibus observasse, pio Cantori jucundum erit & gratum.

VIII. CAPUT.

*De Instrumentis varijs cum Psalmorum, tum aliorum
Hagiographorum; & primò quidem DE OR-
GANO.*

 Equuntur alia ex ipsis Psalmis, alijsq; Hagiographis deponita, & à quibusdam scriptoribus & literaliter & mysticè definita.

Quæ in Davidis & post Salomonis Choro ex superiori Chronicorum annotatione sunt adhibita Instrumenta, istorum ipse meminit David, his præsertim sequentibus Psalmis: *Psal. 33.* Celebrate Dominum in *Cithara*, in *Nablo* & *Decachordo* canite illi. *Psal. 81.* juxta Lat. 80. Sumite Psalmum & date *Tympanum*, *Citharam* jucundam cum *Nablo*. Iterum *Psal. 92.* juxta Latinos 91: Bonum est celebrare Dominum super *Decachordo*, & super *Nablo*, & super *Higgajon* in *Cithara*. *Psal. 98.* juxta La-

ta Latinos 97: Canite Domino in *Cithara*, in *Cithara & voce Psalterij*: In *Tubis & voce Tympani*. Et *Pfal.* 147. juxta Latinos 146. v. 7: Canite Deo nostro in *Cithara*. *Pfal.* 149.: Laudent nomen ejus in Choro, in *Tympano & Cithara* canent ei. *Pfal.* 150. Laudate eum in clangore *Tuba*, laudate eum in *Nablo & Cithara*; Laudate eum in *Tympano & Choro*: Laudate eum in *Psalterio & Cithara*; Laudate eum in *Cymbalis* sonorioris: Laudate eum in *Cymbalis* gratulatorijs.

Qualia verò Instrumentorum genera fuerint, quæ DAVID magnus ille Dei Vates invenit, alijq; usurparunt, vix sciri potest, præterquam quod Nomina connotant & innuunt, atque Antiquitatis scriptores qualicunque designatione adumbrarunt.

ORGANON, ut καὶ ἰζοχνη ob præstantiam nomen generale meretur, ita summum sibi inter Instrumenta vendicat locum.

Dicitur modò עֲגָב & עֲוֵב *Vgabh Gen.* 4 21. *Iob.* 30. 31. *Pf.* 150. &c. ab עָגַב amare: quia sono ardentes ciet affectus & amores עֲוֵבֵי dictos: Vnde Tharg. *Agabim* vertit Canticum Organorum *Ezech.* 33. Aliàs dici volunt חָלִיל *Chalil* ab חוּלַל vel חָלַל *Chorum duxit*, cantavit, de quo suprâ sub MACHALATH. Inde Choro & lætitiæ serviens dicitur Instrumentum חָלִיל *Tibia*, *Corna-Musa* quidem R. Sal. sic dicta, (חולל enim idem est quod absit; vel חלל vulnerare, occidere, vel transfusione evacuare, & privare) quod sit concava: *Esaï.* 5. 12. & 30. 29. Vbi quidam *Organum* exponunt.

Ex Iosepho cap. 7. Antiquit. videtur quibusdam, *Organa à Davide* confecta, diversa fuisse à nostris, quorum nunc usus in templis est perquam frequens: quandoquidem illa plectro pulsabantur; nostra verò inflantur follibus, unde multis meatibus, quasi cicutis imparibus, vox erumpit, concentumq; efficit Atqui Iosephus hoc loco dicens: *Diversa faciens Organa &c.* videtur primò *Organum* pro Instrumento quocunque Musico ponere. Idipsum sentit Augustinus, qui Instrumenta Musicorum cuncta speciatim excellentiora etiam *Organa* vocat. *Polyd. lib.* 1. cap. 15. Deinde *Diversa*, id est, non uniformia, sed varia *Organa* scribitur à Iosepho, David docuisse, ut Levitæ secundum ea Deo

eo Deo hymnos edicerent, per Sabbatorum dies, aliasque solennitates. Deniq; Iosephus ibidem varias subjungit Instrumentorum species, quæ mox narrabuntur.

Credibile itaq; est, ORGANUM, licet generale sit omnium vasorum Musicalium vocabulum; tamen olim etiam appropriatum fuisse ei, cui folles adhibentur, quibus aër stanneis vel ligneis inflatur cutis, sonoraq; clavium tactu modulatio profertur. Sic enim *Organa* de finiuntur, quæ à follibus spiritu turgidis accipiunt coactum aëra: hic pro arbitrio Magistri qui ea pulsat, in cellas cannis confines transfusus, mox erumpit in sonum. Antiquitus duabus *Elephantorum* pellibus (ut ait *Hieronymus*) concavum jungebatur, per quindecim quidem cicutas, duodecimq; fabrorum sufflatoria sonitus nimius concitabatur, ita ut ab *Hierosolymis*, ad montem usque *Olivetis*, sonus veluti tonitrus audiretur.

De nostri seculi Organis Ecclesiasticis infra suo loco cap. 14. dicendum.

IX. CAPUT.

*De Cithara & Chordis; de Nablo & Cymbalis, &
de Psalterio decem Chordarum.*

CITHARA כִּנּוֹר *Cinnor* est plurale tam mascul: quàm fœmin. כִּנּוֹרִים & כִּנּוֹרוֹת *Cinnorim & Cinnoroth*. Ob formam Citharæ similem mare Galileæ, quod aliàs Tiberiadis & stagnum Genezareth, Chaldaica paraphrasi, Iam-Ginnesar, *Plinio lib. 5. c. 15*. Genesara, *Siraboni lib. 16*. Lacus Genesereticus dicitur, à *Cinnor* volunt dictum *Cinnereth* quasi mare *Cithara*, *Das Harffen Meer. Num. 34. v. 11. Deut. 3. v. 17. Ios. 12. 3*. Et celebre est Cithara CHRISTI Evangelica in navigio *Luc. 5. & alibi*. Lætitia piorum in Ecclesia, *Cithara* usû durante, eodemq; cessante, Tristitia impiorum in Babylone designatur summa; *Apocal. 14. & 18 capp.*

Celebrationem Dei **נְבִילֵי** in CHORDIS *Pfal. 150, 4.* arbitramur derivari à **מַנּוֹ** chaldaicè *Manno* *Ier. 51.* *Askenatis* (qui pater gentis Tuisconum, der Deutschen/ hinc *Judais* *Ascenazim* dictorum, creditur; licet vicinior sit sonus populorum qui *Sassones* nominantur, vel potius *ijs*, qui *Ascanij*;) filio, secundum *Berosum*, cujus posterii, teste *R. AbenEzra* in *Obadiam* cap. 1. terram *Chanaan* possederunt, quousque à *Iosua* expulsi fuerint. Vt & supra cap. 7. de *Gitthim* *Cithara* *Gatthen*si dictum est: Sic & hic de *Minnim* *Cithara*, vel *Testudine*, qua usi fuerunt *Alemanni* qui vocantur *Ierem. 51.* *Blaset die Posaunen vnter den Heyden/ Heiliget die Heyden wieder sie/ Ruffet die Königreiche Ararat, Meni vnd Askenas.* Ex quo videre licet, vocatum *Lutherum* contra *Babel*, wie er *Tetzelio zu Tanke gepiffen/ vnnnd darüber Iaphet mit seinem Sohne Gomer, Askanas vnd Manno* in *Sems Hütten zuwohnen kommen.* *Gen. 9.* Si autem spectatur *Litera* genuina, his verbis *Ieremias* *Apostrophem* instituit ad hostes tanquam administratos *judiciorum DEi*, adversus *Babylonem* per *Medos* & *Persas* *Cyri* exercitu explendum, in liberationis spem populo *DEi* recuperandæ: *Attollite, inquit Propheta, vexillum in terra, buccina clangite in gentibus, comparate contra istam gentes promulgantes, convocate contra istam regna Ararati, (id est Asia majoris) Minni, (id est Armenia minoris, qua nomen suum habet compositum ex Aram id est Syria, & antiqua hac ipsius appellatione Minni: Nam Armeniam olim Syriâ fuisse comprehensam, testis est Plinius lib. 5. natural. histor. cap. 12.) & Achenazi. (nomine Aschenazi omnes ha regiones, Armenia & traque & minor Asia synecdochicè notantur: Eas ante à Cyro occupatas, quam Babylonem invaderet, testantur omnes historia.)*

R. D. exponit in *Instrumento* quodam ex *Musicis Instrumentis*: *Quidam*; In speciebus sc: multis *Musicorum Instrumentorum*: *R. A-*
brah: *Instrumentis* multis, quorum eadem est *Musica*.

NABLUM seu *NABLUM* **נֶבֶל** *Nebel* à **נָבַל** concidere. *Vnde* **נָבַל** *Vter*, qui compressus collabitur. Sic **נְבִילֵי שָׁמַיִם** *Vtres* cœli h. e. *Nubes* velut in utres digestæ. *Hiercn.* *Concentus cœli* *Iob. 38. 37.*

Estque *Nablum* *Instrumentum* illud *Musicum*, quòd interpretes
nunc

nunc *Psalterium*, nunc *Lyræ* transferunt. Secundum aliquos *Chorus*, vulgò *Corna Musæ*, quod sit instar utris pleni. 1. *Sam. 10. 5.* CYMBALA צִלְצֵלִים Tzeltzelim à צלל tinnuit, strepuit צליל Sonus, strepitus. Sunt autem duo Instrumenta ærea (*unde forma dualis צִלְצֵלִים* 1. *Paral. 14. v. 16. & 2. Paral. 5. & alibi extat.*) quæ se invicem percussoria sonum reddebant. Laudare Deum jubetur Ecclesia *Psal. 150. v. 5. & 6.* בְּצִלְצֵלִים שִׁמְעֵ שִׁמְעֵ In Cymbalis auditus, *id est*, sonoris. בְּצִלְצֵלִים תְּרוּעָה In Cymbalis ovationis, *id est*, sonantibus altè. צִלְצֵלִים *Zach. 14. 20.* Tintinnabula, quæ in regionibus montosis appenduntur Equis, prænunciantur referenda in ærarium Domus DEI, ut deinceps in sacros usus occupentur.

Hujusmodi Instrumenta in Davidis Choro adhibita *Iosephus* indicato loco sic annotat, & describit: *Organorum*, inquit, species hæc fuere: *Cinnyra*, sive *Canora* CITHARA decem Chordis coaptata intenditur, & plectro pulsatur: NABLA duodecim sonos continet, & digitis carpitur: Cumque his aderant & CYMBALA ærea, bene magna, atque lata. Consignat eadem Sabellius Enneadis, lib. 20. David, Hymnis adjecit *Decachordam Citharam, Nablæ* 12. vocum, *Cymbala* ærea, grandia, & lata. Hieronymus in Epist. de Instrumentis Musicis ad Dardanum scribit, *Citharam* apud Hebræos viginti quatuor chordas habuisse, factam ad formam Δ literæ. Eadem ex Iosepho & Hieronymo citat Polydorus Virgilius *de inventione rerum lib. 1. cap. 15.*

Annotavit etiam aliqua Augustinus & Cassiodorus de istis Instrumentis, sed Allegorijs tandem implicata. Et quidem *Cithara & Psalterij*, sive *Decachordi* (*δὲκάχορδον* vide *Psal. 6.* Titul: supra: Neginoth pro octava.) descriptiones *Allegorijs* involvens, ita commentatur Augustinus.

Cithara est lignum illud concavum, tanquam FLYMPANUM pendente testudine, cui ligno chorde innituntur, ut tactæ resonent. Non plectrum dico quo tanguntur, sed lignum illud dixi concavum, cui super jacent, cui quodammodo incumbunt, ut ex illo, cum tanguntur, tremefactæ, & ex illa cavitate sonum concipientes, magis canoræ reddantur.

tur. Hoc ergo *Cithara* in inferiore parte habet: *Psalterium* in superiore. *Hæc est, distinctio.* Iubemur autem modò confiteri in *Cithara*, & psallere in *Psalterio decem Chordarum*. Non dixi, in *Cithara* decem chordarum, neque in hoc *Psalmo*, neque si fallor, alicubi. *Es paulò post:* Mementote *Citharam* ex inferiore parte habere, quo sonat, *Psalterium* ex superiore. Ex inferiore vita, id est, terrena, habemus prosperitatem & adversitatem, unde DEUM laudemus in utroque, ut semper sit laus ejus in ore nostro, & benedicamus Domino in omni tempore. Est enim quædam *terrena* prosperitas, est quædam *terrena* adversitas: ex utroque laudandus est DEUS, ut *Citharizemus*. Quæ est *terrena prosperitas*? cum sani sumus secundum carnem, cum abundant omnia, quibus vivimus, cum incolumitas nostra servatur, cum fructus largè proveniunt, cum solem suam oriri facit super justos & injustos. Hæc omnia ad vitam terrenam pertinent. Quisquis inde non laudat DEUM, ingratus est. Nunquid, quia *terrena*, ideo non Dei sunt; aut ideo aliter ea dare cogitandum est, quia datur & malis? Multiplex est enim Misericordia Dei, patiens est & longanimis. Inde magis significat, quid servet Bonis, cum ostendit, quanta donet & Malis. *Adversitas* autem ex inferiore utiq; parte de fragilitate generis humani in doloribus, in languoribus, in pressuris, in tribulationibus, in tentationibus. Vbique laudet DEUM qui *Citharizat*: Non attendat, quia inferiora sunt, sed quia regi & gubernari non possunt, nisi ab illa sapientia, quæ attingit usque ad finem fortiter, & disponit omnia suaviter.

PSALTERII verò Allegoriam ibidem hoc pacto subjungit *Augustinus*, distinctionem præceptorum Decalogi adhibens usitatam.

Iam verò, inquit, cum attendis *superiora* dona Dei, quid tibi contulerit præceptorum, quia doctrinâ cœlesti te imbuerit, quid tibi desuper ex illius veritatis fonte præceperit; convertere & ad *Psalterium*, & psalle Domino in *Psalterio decem Chordarum*.

Præcepta enim legis decem sunt. In decem præceptis legis habes *Psalterium*: perfecta res est. Habes ibi dilectionem Dei in tribus, & dilecti-

dilectionem proximi in septem. Et utique nosti, Domino dicente, quia in his duobus præceptis tota lex pender & Prophetæ. Dicit tibi DEus desuper, quia Dominus DEus tuus DEus unus est. Habes *unam chordam*. Non accipias in vanum nomen Domini Dei tui, habes *alteram chordam*. Observa diem Sabbathi non carnaliter, non Iudaicis delicijs, qui otio aburuntur ad nequitiam. Melius enim utique tota die foderent, quam tota die saltarent: Sed tu cogitans requiem in Deo tuo, & propter ipsam requiem omnia faciens abstine ab opere servili. Omnis enim qui facit peccatum, servus est peccati, & utinam hominis & non peccati.

Hæc tria pertinent ad dilectionem DEi: cujus cogita *Vnitatem, Veritatem, & Voluntatem*. Est enim quædam voluntas in Domino, ubi verum Sabbathum, vera requies. Vnde dicitur; Delectare in Domino, & dabit tibi petitiones cordis tui. Quis enim sic delectat, quam ille qui fecit omnia, quæ delectant? *In his tribus Caritas Dei, in septem alijs Caritas proximi*, ne facias alij, quod pati non vis.

Honores patrem & matrem, quia viste honorari à filijs tuis.

Non mœchaberis: quia nec mœchari uxorem tuam post te vis.

Non occidas: quia & occidi non vis.

Non fureris: quia furtum pati non vis.

Non falsum testimonium dicas: quia odisti adversum te falsum testimonium dicentem.

Non concupisces uxorem proximi tui: quia & tuam non vis ab alio concupisci.

Non concupisces rem aliquam proximi tui: quia si quis tuam concupiscit, displicet tibi.

Converte & in te linguam, quando tibi displicet, qui tibi nocet. Hæc omnia præcepta DEi sunt, sapientia donante data sunt, desuper sonant, tange *Psalterium*, imple Legem, quam Dominus DEus tuus non venit solvere, sed adimplere. Implebis enim amore, quod timore non poteris. Qui enim timendo non facit malè, mallet facere, si liceret. Itaque etsi facultas non datur, voluntas tenetur. Non facio,

Q

inquit;

inquit; *Quare?* quia timeo Nondum amas justiciam, adhuc servus es? Esto filius Sed ex bono servo fit bonus filius; Interim timendo nolī facere, dilces & amando non facere.

Quò autem plerorumque dictorum *Instrumentorum* sacer usus & abusus simul & semel sub uno intuitu occurrat, meditatio de hisce conjungi potest sub contemplatione *Tympani*.

X. CAPIT.

De Tympano, ejusq; usu & abusu.

TYMPANUM תוף Toph, (plurale תפין & תפף est, Tympanum pulsat, tympanizat *Nab. 2. 7.* תופפות Tympanistrix *Psal. 68. 26.*) Instrumentum est, quod parte una planum, membranâ clausum, intus vacuum, baculis sive fustibus pulsatur: Vnde *τυμπανίζαν* translato idem quod *fustibus cadere* significat, *Hebr. 11.* ἄλλοι δὲ ἐτυμπανίσθησαν ἔπειτα δὲ ἔξαιδμοι ἢ ἀπολύτρωσιν, *fustu vario multati sunt, fustibus casi & contrusi &c.*) que vertunt: *distenti sunt*, ut respiciatur persecutio, quam exercuit Antiochus.

Legitur passim in Bibliorum codice, ut aliorum, ad lætitiã adhibitorum, sic etiam *Tympani* vetustissimus & varius usus. *In valedictionem* Tympani pulsū dimittebant amicos, ne cui discessus honestus & apertus verteretur in opprobrium fugæ clandestinæ; cujusmodi Iacobo obijcitur a Labane: Cur clam fugisti, & furtim surripuisti te à me: neque indicasti mihi, ut dimitterem te cum lætitiã, & cum canticis, instructus *Tympano* & *Cithara*? *Gen. 31, v. 27.*

Et *in gratulationem* pro felici reditu, gratoq; accessu, cum novos hospites, tum suos reduces læti excipiebant *Tympano*. Sic a victis Hammonitis redeunti Iephthacho filia unica obviat, cum *Tympano* & *Choris*, *Judic. 11. 35.* Atque Davide, Saule, populo & servis Saulis ab aliqua pugna contra Philistæos revertentibus, ex omnibus civitatibus *Israë.*

Israëlis foeminae, & earum choreæ obviam prodeunt, cum Tympanis, præ lætitiâ, & cum Panduris, Heroum gesta alternè canentes. 1. Sam. 18. 6. 7. Et arcam foederis, cum pompa solenni introducendam, comitatur David, & tota Domus Israëlis, gestiens præ lætitia coram IEHOVAH, cum quovis Instrumento, & lignis abiegnis, nempe cum Citharis & cum Nablis, & cum Tympanis & cum Sistris, & cum Cymbalis. 2. Sam. 6. v. 5. 1. Paral. 14. v. 8.

Publicum quoque voluntariæ deditiois, acceptationis, subjectionisque *signum*, & gratiæ captandæ studium præ se ferebant, excipientes Holophernem coronis, Choreisq; & Tympanis. *Judith. 3. v. 9.*

Instrumentis præterea, quibus Ordinarij Cantores Davidis & Salomonis laudes Dei festivas in Templo celebrabant, 1. Paral. 24. 2. Paral. 7. non exclusum fuisse Tympanum videtur: cum passim eum in finem, videlicet beneficia Dei celebrandi gratiâ, Tympani pulsus præcipiatur. *Psal. 81. 2.* Sumite Psalmodiam & date Tympanum, Citharam jucundam cum Nablio. *Psal. 94. 3.* Filij Sion laudent nomen Domini in Choro, in Tympano & Cithara *Psal. 150.* Laudate Dominum in Tympano & Choro.

Sic olim gloriosam Pharaonis submersionem Mirjam, Aaronis soror, festivè celebrat, arripiens Tympanum in manu sua, & post eam egressæ omnes foeminae, in Tympanis & Fistulis, *Exod. 15. v. 20.* Atque ut Holophernis detruncati cædem victoriosam, cum festivitate DEO acceptam referant, exhortatrix est *Judith*: Incipite DEO meo canere Tympanis, modulamini ei Psalmos. *Judith. 16. v. 2.*

Quid, quod reliquis Instrumentis, quæ excitandi in Prophetis Spiritum vim habuerunt, 2. Reg. 3. 15. annumeretur expressè Tympanum, 1. Sam. 10. 5? Vbi futurum prænunciat Samuel Sauli, ut, occurrat turbæ Prophetarum, descendentium de excelsis, scilicet Gibhæ (qui locus Synagogæ & cœtui sacro destinatus erat,) cum Nablio & cum Tympano, & Tibia, & Citharâ ante se, qui prophetabant.

Cæterum ab eo Tympani usu solenni apud Veteres, quævis Deo devota lætitiâ & exultatio allegoricè depromitur, & Tympani voce per

Metonymiam exprimitur. Huc spectat *Allegoria* elegantissima, *Psal. 68. v. 25.* quæ alijs Cantoribus & Citharædis Tympanotribas conjungit: Præcesserunt Cantores, postea Citharædi, in medio virginum *Tympana* pulsantium. Vbi Psalmographus nominat Ecclesiastici Chori præcentores Prophetas, de Christo vaticinantes; hos qui secuti sunt, Evangelistas & Apostolos ob consonantiam inter sese, & cum ijs consentientem, *Citharados* nominat: Virgines, quæ sese immiscuerunt, Tympana pulsantes, sunt nondum corruptelis vitiatæ Ecclesiæ, adhuc tenellæ, quas Apostoli per Samariam, Asiam, aliasq; regiones passim plantarunt.

Eâdem allusione *allegoricâ* mirificum contra Assyrios judicium Dei prædicitur, celebrandum a Iudæis exulrantibus, *Esa. 30. v. 32*: Erit omnis locus, qua transibit virga fundatissima, cum *Tympanis* & Citharis, id est, exhilarabitur liberatione Dei. Et quod hoc tanto beneficio habebunt, quod lærentur & unde glorificent Deum, designat *ibid. v. 29.* Illud canticum futurum est vobis, ut noctis, qua sanctificatur festum & lætitia animi, qualis euntis cum tibia, ut veniat in montem *Iehova*, ad rupem Israël. Quò itidem quadrat *Allegoria* promissionis, de instauratione à Deo, & de gratiarum actione solenni ab Ecclesia, *Ier. 31. v. 5*: Adhuc ædificaturus sum te, ut ædificaris virgo Israël, adhuc ornabis te *Tympanis* tuis, & procedes cum Choro ludentium.

Porro *Tympani* aliorumq; Instrumentorum, & his designatæ lætitiæ *abusus* ex Bibliorum testimonijs occurrit, cum Epicuræorum mundanus in luxu, convivij & *ἐπιχαρκακία*; tùm Idololatrarum Diabolicus, & abominabilis in cultu, sacrificijs & *ἀσωγία*.

Epicuræum abusum opponit Iob Tzophari & amicis, de infelicitate impiorum stolidè differentibus, *Iobi 21. cap. v. 7. & 12.* Cur improbi vivunt? convalescunt validis viribus, vociferantur ad *Tympanum* & Citharam, & lætantur ad sonum Organi. Væ intonat Esaias, qui pœculis invigilant, in quorum convivij est Cithara, ac Nablum, *Tympanum*, Tibiaq; ac vinum: Opus autem Iehovæ non intuentur, & factum manuum ejus non considerant, *Esa. 5. v. 11. & 12.*

In ultionem *ἰπιχαρειακίας* Gentibus, qui Ecclesiam oppreſſerant, ſummum denunciat idem Propheta luctum & mœrorem, abjectis & ceſſantibus Instrumentis, *cap. 24. v. 8. & 9.* Ceſſabit gaudium *Tympanorum*, deſinet ſtrepitus exultantium, ceſſabit gaudium Citharæ. Et *Iob. cap. 17. v. 6.* ſe contra malevolos, quos perſtringit, ſuſtinet reſtitutione in dignitatem: Futurum, inquit, ut reſtituat me ad præſidentium populis, quamvis *Tympanotribarum* materia ante fuerim. Ac ſi dicat: Fuerunt læti de me antea, quemadmodum qui lætantur ad Tympanum. Sic *Nab. 2. 7.* prænunciantur Ninivitarum Heri Heræque, quòd cum ſervis & ancillis ſuis eodem loco habebuntur à Scythiſ, Aſſyriam obrinentibus, & pro eo, quòd ancillæ Pſaltriæ, Sambuciſtriæ & Symphoniæ proſequuntur Dominas, tum omnes in deportationem abeuntes edent concentus querulos & lamentabiles. E ſtatione, inquit Propheta, poſita deportabitur *Ninive*, deducetur cum ancillis ſuis, comitantibus voce ſimili columbarum, quæ *Tympano* pulſant ex animo ſuo.

Idololatricus & planè Diabolicus, & ab omni *φιλοσοφία* alieniſſimus fuit u Su S ille *Tympani*, quando in valle *Gehinnon* Hieroſolymæ, verſus orientem & meridiem vicina *Moloch* idolo candenti (erat ea ſtatua ænea & concava, figurâ Regis, unde etiam *מלך* quaſi *מלך* id eſt Rex, nomen habet, ita fabrefacta, ut brachia porrigeret, & ſubjecto igne incandefceret *Levit. 18.*) cremandos imponebant, & abominandi incendij & conflagrationis ſpectaculo devovebant liberos, adhibito ſonitu *Tympani* & aliorum Organorum Muſicorum, ne ejulatus liberorum à parentibus exaudiretur. Hinc orta eſt ejus loci appellatio *Tophet*. Nam *תוף* *Toph* ſignificat Tympanum, vel latitudinem à *תפת*: Erat enim locus amplus, idololatriſ frequentatus *Ierem. 7. & 19.* Quò alludit *Eſai. cap. 30. v. 33.* *Præparata eſt ab heri Tophet*: qua voce notat Propheta ſingulare judicium, quo in Regem Babylonie erat uſurus Deus; Quandoquidem illa impuriſſima ſacrificia maximâ pompâ fiebant palam ad portam Hieroſymorum. Incendium & conflagrationem exuſtorum

in valle Hinnon allegoricè accommodat Esaias Babylonij Regis exitio, in oculis Ecclesiæ illustrissimo.

Ob inauditam immanitatem in loco tam amplo, significatur hujus loci nomine, lata & spaciofa Gehenna seu Infernus, & accipitur pro reproborum supplicio, & loco cruciatus, in æternum reprobis destinato, ubi perpetuò torquebitur Sathan, cum Angelis suis, *Matth. 5. 22. Marc. 9. 43.* Crudelitas ista adolendi prohibetur cum comminatione lapidationis, *Levit. 18. & 20.* Mentio hujus perpetratæ impietatis fit *Ios. 15. 8. Nehem. 11. 2. Chron. 28.* & passim.

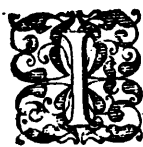
Abusum denique *Tympani* & Instrumentorum impium adauxisse etiam legitur Iuliani *κακοζηλία* & prava æmulatio. Is enim ut Tempia gentilia Christianorum Ecclesijs conformaret, iussit in ijs non tantum altaria & primarias sedes ædificari, *Sozom. lib. 5. cap. 16.* verum etiam Tibias & *Tympana*, & Cymbala & Symphonias in templis eum habuisse ex Arnobij *lib. 7. contra Gentes* patet.

Ad extremum *Tympano* admoneamur, ut nos, qui nos Christi gregi fatemur assertas oviculas, cum lupo hostilitatem servemus. *Tympanum* enim ex ovis pelle nil insonabit, insonante Tympano ex lupi pelle confecto, *Alciat. emblem.* vel post mortem formidolosi: & *Albert. Cranz. in Vandavia lib. 11. cap. 9. de Zifcha.*

Atque hæc de *Tympano*, Instrumentis sacris annumerato sufficiant: de quo plura in Profana, humana & Liberali Organica.

XI. CAPUT.

De Tuba & Buccina.

Instrumentis sacris annumeranda est & cum

Tibijs TuBA vel BuCCINA, cum *argentea*, tum *arietina*.

na: Alia nominatur שופר Schophar *Tuba, buccina cornea*

Exod. 19. 16. plur. שופרות & שופרות *Iud. 7. 10. & Ios. 6. 4.*

א שופר pulchrescere: quod decorum sit & jucundum auditu *Instrumenti-*

mentum, aut etiam arte perpolitum, & elaboratum. Alia est חצצק Chazerah Num. 10. 2. Hof. 5. v. 8. 2. Paral. 29. Psal. 98. &c. Tuba classica חצק clauit tuba. (Ex Hiph: geminatum & non legitur, licet scribatur.

Harum Tubarum usus in populo Israëlitico cum passim alibi, tum præcipuè capite decimo Numerorum disertè traditur, ubi Moses diuinitus iubetur parare & usurpare Tubas, quæ non caruerunt mysterijs.

1. TUBARUM numerus binarius indicatur: Fac tibi duas tubas: ad denotanda mysticè duo Testamenta, siue Tubam Legis & Gratia; aut, ut visum Ruperto, ad præfigurandum duplicem Christi aduentum; quorum alter Gratia, alter Iudicij.

2. Materia fuit argentum purum, solidum vel ductile: Fac tibi duas Tubas argenteas, opere ductili facies illis: ad significandam maximè Verbi cœlestis puritatem, quod argento comparatur purissimo, Ps. 12. v. 7. De materia quarundam Tubarum arietinâ vel cornea, mox inferetur.

3. Vsus duplex, Politicus & Ecclesiasticus. Ille vel ad cogendum cœtum, vel ad movenda castra, v. 3. Hic vel ad excitandam fiduciam de auxilio divino contra hostes, v. 9; vel ad generandam hilaritatem, & lætitiâ pro beneficijs in diebus festis, calendis vel initijs mensium, v. 10. his verbis: Et in die lætitiæ vestra, & in temporibus statutis vestris, & in capitibus mensium vestrorum clangetis Tubis בחצצק חצק & ἡ σάλπιξ, super holocaustis vestris, & super sacrificijs pacificorum vestrorum; (שְׂרַמְיָם) unde German: eine Schalmeyen / qua tempore pacificationis utebantur) Eruntq; vobis in memoriam coram Deo vestro: Ego Ichvâh Deus vester.

Quo respexit Psal. 81. Buccinate Tubâ in Neomenia, in tempore constituto, in die festivitatis vestra. Vbi notatur tempus, quando illa solennior celebratio Dei sit instituenda. Et si enim Deum quotidie laudare debemus, publicæ tamen ejus celebrationi festa destinata sunt. Vult itaque Psalter in Novilunio cum omni, tum imprimis illo, quo Iudæi festum Tabernaculorum celebrabant ejusmodi anniversariam divinæ bonitatis δοξολογίαν institui. Nam mense septimo Iudæi festum Tabernaculorum quotannis ita celebrabant, ut Calendis septimi mensis clangore Tubæ populum convocarent, & sacros conventus agerent: die

die postea decimo ejus mensis, *Festum Expiationis*, & decimo quinto, *Festum Tabernaculorum*, quod sub tabernaculis è frondibus contextis agebant, ad recordationem Castrorum, sub quibus in deserto quadraginta annos mirabili Dei beneficio sustentari fuerant.

Quia verò tres illæ solennitates, *Calenda* nimirum, feriæ *Expiationis*, & denique *Scenopegia*, in unum mensẽ incedeant, unoq; conventu populi peragebantur, ideo pro uno festo sumuntur sæpe. Etenim mensis ille T I Z R I, primus antiquitus, juxta festorum ordinem apud Iudæos septimus, totus ferè sacer ac festivus erat, quasi quoddam mensium *Sabbatum*, jam frugibus ex agro collectis maximè feriis accommodatum. *Origen. homil. 23. in Num.* Mensis ejus die primo, annum civilem pariter inchoante, instituebatur festum *Tubarum*, sive *Buccina & Clangoris*, ita dictum, quòd in eo inter sacrificia *cap. 29. Num.* descripta, Tubarum sonitus & clangor audiretur, *Levit. cap. 23. v. 24.* sive in memoriam Isaaci, hoc ipso die liberati ab immolatione, ut Rabi opinantur, idem *Cornu festum* appellantes, fabulando mandatum à Deo, ut arietino cornu clangeretur, quòd aries inter fruteta hærens cornibus, pro Isaaco monstratus ac immolatus esset. *Genes. 22. v. 13;* sive potius ob recordationem bellorum contra Amalecitas gentesque alias, Duce & autore Deo gestorum.

Reliquæ festi *Tubarum* notationes de hominis militia, & similes, ad Allegoariarum classes remittendæ sunt. A vero autem non absolum, quòd ob multa festa incidentia in hunc mensẽ, ejus initium inprimis solenne & otio & clangore & sacrificijs fieri oportuerit, ut tanto nobilior & notabilior esset totus mensis, & ad observationem sequentium festorum cœtus universus solenni excitaretur *παρασκευῆ*.

Succurrit hîc quoque solennis celebratio quinquagesimi sive Iubilæi anni, *Levit. cap. 25.*

Eum *Iubilæum*, quem Eusebius Cæsariensis in Chronicis, à numero quinquagesimo Hebræis sic dici scribit, Latini à *Iubilo* derivant, ut annotavit Augustinus. Quidam à primo Musicorum Instrumentorum

torum autore, *Tubal* fluxisse nomen autumant. Hebræorum fert opinio, à *Iobel* appellari, verbo Arabico, quod Cornu significet arietinum: Vnde Aquila Græcè *καραβίνην* reddidit, sive, propter cornu istius usum, sive, ut quibusdam placet, propter formam solùm cornu arietini. *Indictio Iubilæi* fiebat decimo die mensis septimi, in ipso nempe Expiationis festo, *Levit. 25. v. 9.* ubi *Tubarum* clangoribus denunciandus erat toti populo optatus ille Remissionis Libertatisque annus. De *Bucciniis* quærit *Abulensis quæst. 6. & 7. in Iosuaam part. 1.* fuerintne corneæ an argentæ, & ex metallo sive argento fuisse concludit: propterea quòd aservatæ, & in deserto asportatæ fuerint. Dissentiunt tamen LXX. Interpretes cum Hieronymo.

4. *Clangor* diversus indicatur *cap. 10. Numer: Simplex & æqualis, διάτρονον* Græci vocant, ad convocandum multitudinem, ubi duabus simul canendum Tubis, *v. 3;* vel ad Principes congregandos, ubi unâ saltem utendum, *v. 4. Inæqualis & varius* *תְּרִיחַ* Theruah dictus, (Schindler. vociferatio, ein *Feldgeschrey* / *Psalms. 47.* Iubilatio.) vel à fractura, tremulâque; voce ad canendum classicum, sive ad impetrandam profectio-nem: *v. 5. 6.* Si clanxeritis Taratantarâ & vel si taratantarizabitis tubis *v. 9. & c.* Vbi ad clangorem primum prima acies, ad secundû secunda, & sic consequenter moveri iussa est *v. 5. 6.* Græci reddiderunt *σημασίαν* significanter: quo juxta Theodoretum *quæstione 15.* alluisse creditur Apostolus *1. Corinth. 14. v. 7. 8.* ὅμως τὰ ἀψυχα φωνῶν δίδόντα, εἴτε αὐλὸς, εἴτε κιθάρα, εἰάν διασολῶ τοῖς φθόγγοις μὴ δῶ πῶς γνωθῆσείαι, τὸ αὐλέμενον, ἢ τὸ κιθαριζόμενον, καὶ γὰρ εἰάν ἀδηλον φωνῶν σάλπιγγος δῶ, τίς πῶς αὐθασθείαι εἰς πόλεμον; Quin & inanima vocem reddentia, sive tibia, sive Chitara, nisi distinctionem sonis dederint, quomodo cognoscetur, quod tibiâ canitur, aut Citharâ? Etenim si incertam vocem Tuba dederit, quis apparabitur ad bellum? ἀδηλον φωνῶν Theodoreus habet *μὴ ἔνσημον.*

Peculiaris etiam planè fuit usus in promulgatione Legis divinæ

in monte Sinai: *Exod. 19. v. 13.* Iumentum enim & Homo ascendere permittuntur in montem Sinai (unde promulgebatur) quum tractum sonuerit Cornu. id est, audietur *διάρμος* sive continens unius toni sonus. Q. d. Erit huic interdicto montem attingendi locus, donec istud audiatur, quod in extremis ferè cantionibus observatur.

Et ex communi usu voluit cognosci DEUS à populo, quando Religio loci illius esset desitura, discedente Domino, & sacram hanc actionem terminante per signum ejusmodi. Nec sine mysterio conceditur aliquis in montem ascensus, protracto longiùs sono Buccinæ: Mysticè enim hîc significatum est, tum ad Deum propiorem nobis patere aditum, quando vox uno quondam loco conclusa, per Christum diffusa & protracta, toti orbi innotuit.

5. BUCCINATORES ipsi Sacerdotes sunt. Quo indicatum dubio procul, & in actionibus præcipuam Sacerdotum esse autoritatem, nec promiscuæ multitudinum turbæ cedendum, sed gravitatem servandam esse & modestiam; & omnium actionum exordia à sacris semper ducenda, sive ab imploratione nominis divini, *Coloss. 3. v. 17.* Quicquid egeritis sermone aut factò, in nomine Iesu facite, gratias agentes Deo & Patri per eum.

Tubarum Allegoria quadruplex.

Nec inconveniens hîc piè & jucundè observare *Allegoriam Tubarum quadruplicem*, ex vario earundem usu & mentione passim in sacris literis, desumptam.

1. Significatur officium Sacerdotum, quorum est *clangere Buccinâ*, *Ezech. 33. v. 3. & 6.* hoc est: Auditores terrere, juxta etiam solari. Iubentur enim buccinatores isti inflare Tubas, sive minatrices illas & castigatrices scelerum, de quibus *Esaï. 58. v. 1.* *Clama, ne cesses, exalta vocem tuam quasi Tubam, annuncia populo meo sua scelera.* *Sophon. 1. cap. v. 16.* *Dies Tubæ & vociferationis super civitates munitas, & super terras excelsas: & angustijs afficiam homines, & ambulabunt ut coeci, quia Iehova peccaverunt: sive consolatrices & Evangelicas, de quibus *Esaï. 27. v. 13.* *Et in die illa clangetur Tubâ magnâ, & venient, qui perierant in terra Assur, & expulsi fuerant in terram Aegypti: & incurvabunt se Iehova in monte sanctitatis Hierusalem.* Ita*

Ita Augustinus tom. 10. serm. 106. de tempore: *Sacerdotales illius temporis Tubas quid aliud præfigurasse credimus, quàm huius temporis Sacerdotum predicationes, per quas non cessant peccatoribus terribili sono austerum iudicium nunciare, tristem Gehenna interitum predicare, & quodam comminationis strepitu aures delinquentium verberare? &c*

Et in promulgatione Legis, Clangor Buccinæ *Exod. 19. v. 16.* si-
ve ministeria Angelorum significat, quorum dispositione Lex data
est, *Actor. 7. Galat. 3;* si-ve Legis vim animos omnium penetrantis; et-
jam quando *Exod. 20. v. 18.* populus sub montis fumantis radice inter
tonitrua & lampades ad clangorem *Tuba* consternatus deprecatur, ut
Deum loquentem deinceps non audiat coram, nisi interventore &
mediatore Mose; inde non solum terror hominum ad divinæ maje-
statis conspectum, & voluntatis divinæ severitatem proditus est, Legis
officium, quod terrorem metumq; animis incutiat, patefactum; sed
anagogicè insuper indicatum est, in communi Redemptionis opere,
μοιστην tantò magis requiri, quanto major offensi DEi erat indignatio.
Quapropter probi Pastoris munere fungens Moses oratione consolatoria
perterrefactos erigit.

Caveant quibus canunt buccinatores surda eos aure præterire;
ne redarguantur Proverbio, quo Christus perversitatem ludæorum ac-
cusat *Matth. 11. v. 16. & 17:* *Cui assimilabo gentem istam? Similis est pu-
erulus, qui sedent in foris, & clamant sodalibus ac dicunt: Tibijs cecinimus
vobis & non saltastis, lamentati sumus vobis, & non planxistis.*

Allusio est ad ludæorum liberos, qui sæpius in foro vel plateis
sub dio ludentes, *Zach. 8. v. 5.* modò sacra nuptialia, modò pompas
funebres imitabantur. Ut autem singula tantò majore frequentia
instiruerentur, plerumq; coævos ad ejusdem ludi societatem provo-
cabant: sin horum quidam ita morosi essent, ut ad ludendum persua-
deri non possent, vel certè eundem levibus de causis inciderent, aut
dissolvent, ijs *μισανθρωπίας* & inhumanitatem suam exprobrabant
hoc cantico: *Cecinimus vobis, & non saltastis; lamentati sumus, & non
planxistis.*

Accommodatur ad pertinaciam Iudæorum, qui nec Baptistæ doctrinâ, & vitâ severiore, nec Christi humanitate permoveri poterant, ut Evangelio crederent: sed in altero gravitatem morum desiderabant: Nonnulli etiam illius solitudinem ac temperantiam obfessionis Diabolicæ; ac vicissim, hujus Φιλαργωπίαν, & familiariorum cum illis conversationem ebriositatis vel temulentix nomine traducebant, ut nimirum ubiq; haberent, quod carperent, & obstinationi suæ prætexerent. Eodem adagio nostrates auditores redarguendi sunt, qui nec benignis, nec asperioribus, nec duris, nec mollibus verbis flecti possunt. Vbi Synecdochicè accipiuntur *Nania funebres* pro asperâ & tristi oratione, quæ animum mœrore afficiat, *Cantus Tibia* pro dictis lenibus, quæ animi clementis indicia sunt, & auditorum corda exhilarant. Frustra itaq; buccinantes, qui neque Legis, neque Evangelij clangore animos movere possunt, solentur sese cùm Iohannis, tùm Christi optimorum buccinatorum exemplis.

2. *Verbum Evangelij* efficax quasi *Tuba* est. Hieronymus in 7. cap. *Ezechielis*. *Ejus sonus exit in omnem terrarum orbem*, Psal. 18. Rom. 10. Ita Clemens Alexandrinus in protreptico suo: σάλπιγξ ἐστὶ χειρὲ τὸ εὐαγγέλιον: ὁ μὴ ἐσάλπισεν, ἡμεῖς δὲ ἠκύσαμεν. *Tuba est Christi Evangelium &c.*

Et sub festo TUBARUM proposita fuit imago prædicationis Evangelicæ, cujus clangor instar *Tubæ*, Zach. 9. v. 14; quæ exaltatur ut *Tuba*, Esa. 58. v. 1; quam prodromus Christi, vox ilia clamantis, inflavit ante Expiationis magnæ festum in Novo Testamento. Rectè igitur figuram lætitiæ in conversione gentium fuisse dicit Rodolphus in 1. cap. *Levit*: Solennitatis, inquit, nostræ principium, quasi prima dies septimi mensis, temporibus Apostolorum fuit, quando prima gentium facta est vocatio clangentibus *Tubis*, mundum scilicet perlustrante tonitruo divinæ prædicationis.

Sic Origenes *homil. 23. in Num.* allegoricè transfert ad eum, qui ex sacrarum literarum sono interiore lætitiâ percipit. Quis est, inquit,

inquit, qui festivitatem gerat memoriæ *Tubarum*, nisi potest Scripturas Propheticas & Evangelicas, atque Apostolicas, quæ velut cœlestis quædam personant *Tuba*, mandare memoriæ, & intra thesaurum cordis sui recondere? qui ergo hæc facit, & in Lege Dei meditatur die ac nocte, iste festivitatem gerit memoriæ *Tubarum*, &c.

Iubilai etiam anni denunciatio *Tubarum* clangore, quid mysticè voluit aliud, quàm ut adventus Christi, cujus ministerium in 30. *Iubilæum* Mosaicum incidit, quibusdam quasi notis exprimeretur; atque ut *Iubilæus* Evangelij verus adumbraretur, in quo læta & sonora voce annunciatur remissio, libertas, reductusq; ad amissa quondam cœli bona? *Actor. 3. 38. Iohan. 8. 36. Galat. 3. 3.*

Iosua libro cap. 6. Sacerdotes septem, portantes septem *buccinas* arietinas, ante arcam IEHOVAE clangunt *buccinis*, donec septima vice ad auditum *Buccinæ* sonum, & populi vociferationem muri Ierichuntis corruerant, & civitas capiebatur: Sic etiam per Apostolorum non tantum 12; Sed discipulorum quoque 70. prædicationem sonoram CHRISTUS, cum DEO fœderis autor, toti mundo obviam importatus, innotuit, cujus quiete septimo die, regnum mundi collapsum, & portæ Inferni dirutæ sunt.

Judic. libro cap. 7. leguntur Midianitarum castra discurrentia sese mutuis lanienis confecisse, ubi principio vigiliæ mediæ cum Gideone trecenti, qui lamberant, in tria agmina distincti, *Buccinis* in dextra claxerunt, simul comminuendo hydrias vacuas, & faces sinistrâ tenuerunt. Ita quoque ex ore infirmorum sonantis in exili Ecclesia Evangelij clangor de Messia, mane è mortis tenebris in vitam emergente, in quo fax Deitatis eluxit splendide, stygios hostes in fugam convertit miraculosè.

Cumq; statim à Christi Ascensione & Sessione ad dextram Patris, Spiritu Sancto effuso, Evangelij clangor per Apostolos, Evangelistas, Doctores & Pastores datos *Ephes. 4.* toti mundo insonuerit; omnes jubentur populi *Psal. 46.* manibus plaudere, & voce orationis congratulari Deo, qui elegit nobis hæreditatem nostram, quandoquidem a-

Gideonem, Ducem prævium sequentes, & respicientes, Christianos in militante Ecclesia decet *Buccinâ* apertæ confessionis clangere, & grato corde tot tantaq; beneficia Dei prædicare, donec fractâ hujus corporis mole, facem fidei ardentis, & spem beatæ immortalitatis præferentes perruinamus ac penetremus mortem, & hostes sibi ipsis mortiferos. Origenes ostendit, *homil. 23. in Num*: quomodo quisque celebrare possit festum *Tubarum*. Et si quis potest, inquit, in gratias illas Sancti Spiritus promoveri, quibus inspirati sunt Prophetæ, & psallens dicere: *Canite initio mensis Tuba, in solennitatibus ejus, Psal. 80.* & qui scit in Psalmis jubilaré ei, dignè agit solennitatem *Tubarum*.

Huc spectat allusio *Psal. 97: Ψάλαλε ἐν σάλπιγι ἐλαλαῖς, Psallite in Tubis ductilibus.* Sic enim Ambros. *in lib. de fide Resurrectionis, tomo 3.* Faciat, inquit, amicus Dei rationabiles *Tubas* duras ductiles; argento probato h. e. precioso verbo compositas, & ornatas, quibus non raucum increpans terribili sonitu murmur interstrepit, sed *sublimes gratia* DEO continuâ jubilatione fundantur. Et August. *8. tomo in Psal. 97.* per *Tubam* Ductilem animum putat significari tribulatum. *Ductiles Tuba* tundendo producuntur; si tundendo, ergo vapulando eritis *Tuba ductiles*, ad laudem Dei productæ. Si cum tribulamini proficiatis, tribulatio tunsio, profectus productio est. *Tuba ductilis* erat *Iob*, quando repente percussus tantis damnis, & orbitate filiorum, tunsione illa tantæ tribulationis factus *Tuba ductilis* sonuit: *Dominus dedit, Dominus abstulit, &c.* Vide *Gregor. Mag. lib. 30. Moral. cap. 4.* Etiam cavent fideles, ne per hypocrisin in gloriæ popularis aucupium *Tubâ* Pharisaicâ *buccinantes Matth. 6.* ostentent ac venditent Eleemosynas, aliaq; opera, quibus præstandis, Legis *Tubâ* provocante, omnino astricta est Fidei obedientia.

4. Præmonet *Tuba* impijs horribilem & tremendum, pijs triumphalem & exoptandum diem judicij, quo Filius hominis venturus in nubibus cœli, cum potestate & gloria multa, missurusq; est Angelos suos *cum voce Tubæ magna, Matth. 24.* Et *1. Thessal. 4.* Ipse Dominus cum

scendit DEUS in júbilo, *Dominus* in voce *Tuba*. Vt enim in solenni ritu, quo David arcam foederis in urbem Hierosolymam adduxit, *2. Samuel. 6. Tibicines & Tubarum* strepitus, omnisque generis organa Musica adhibebantur: Sic impertita Discipulis benedictione, inter panegyrica, *ἐπινίκια* Angelorum, non sine Discipulorum votis & præconijs, imò cum precibus & gratulationibus Ecclesiæ, & militantis in terra, & triumphantis in cœlo, veluti *Tuba* júbilo manifestata & glorificata est perruptoris prævij Christi in cœlestem arcem ascensio, *Actor. 1. Ephes. 1. & 4. 2. Corinth. 15.*

Interea cum ad *Tubam* Evangelij clangentem, sub Christi vexillo, vita hominis Christiani nihil aliud sit quàm militia, *Iob. 7.* assidue velut è speculis & turribus Templorum prospiciendum & animadvertendum est in *Tubas septem*, septem Angelis a Deo datas, *Apoc. cap. 8. Tubarum* cantu secuturas in Ecclesia hæreses, & veræ doctrinæ corraptelas, & certamina gravissima impiorum Doctorum significari præmonemur, ut cauti periculo imminenti opponamus fidos speculatores, qui verbi sinceritate, & ardenti invocatione veritatem propugnent.

In accommodatione septem *Tubarum* ad singulas hæreses dissentio est.

Lutherus annotat, primæ *Tuba* sonitu *Tatianum* & *Encratitas* prænunciari; secundæ *Tuba* ascripsit *Marcionem*; tertiam *Origeni* accommodat; quartæ *Tuba* *Novatum*, & ab eo ortos *Catharos* attribuit. in præfatione *Apocalypseos Germanica*: Alij, temporum & historiæ seriem secuti, ad *Nazaræorum* & *Ebionitarum*, vel *Minorum*, ut Hieronymus *tomo 3.* appellat, primam *Tubam* accommodant; Secundam ad *Gnosticorum* furores; Tertiam *Tuba* *Samosatenum* & *Arium* deputant; Quartæ *Pelagium* attribuant; Quintæ *Tuba* *Abbadon*, filius perditionis, Romanus AntiChristus confertur *cap. 9.* Sexta *Tuba* ibidem *Mahometis*, & *Saracenorum* ac *Turcarum* exercitus & blasphemias depingit. De *Tuba* septimi Angeli *cap. 10. Apoc. mox sub 4.* Allegoria Tubarum.

3. *Tuba* vel *Buccinator* etiam dici potest fidelis quisque, Dei laudes grato sonans ore, & fidei constantiam attestans. Nostrum quoque Cideo-

eum hortationis clamore & voce Archangeli & *Tuba* Dei descendet de cœlo. Et *1. Corinth. 15.* momento & jactu oculi ad *ultimam Tubam* ἐν τῇ ἑσχάτῃ σάλπιγι (σαλπίσφι γὰρ canet enim) & mortui suscitabuntur incorrupti, & nos commutabimur. Tunc certè Hierichuntis instar, *Ios. 6.* hic Orbis ruinam trahet, ad *Tubas* septem, h. e. infinitorum Angelorum, arcâ fœderis se gloriosè exhibente in terra promissâ conspiciendam, ubi periodi septimus gyros revertetur. ut ferè emersi 6000. annorum, tandem Sabbathum æternum *Tubarum festum* & *Iubilæum* annum celebremus festivitate perenni.

Huc Chrysostomi expositio *homil. 47.* ad populum Antiochenum, & *homil. 77. in Mattheum* Καὶ ἡ βάλθυνα αἱ σάλπιγγες, καὶ ἡ ἡχή; πρὸς θανάσασιν, πρὸς δὲ φροσύνῳ πρὸς πλάσασιν τὸ τῷ γυροδύων ἐκπλήξεως. Quid *Tubarum* ille sonus vult? ad exuscitationem, ad gaudium, ad exprimendum rerum futurarum stuporem.

Nec frustra *Tuba* formam in cœlo apparuisse aliquando contigit, prodigijs; loco habitum narrat Niceph. *lib. 15. cap. 20.* Nubes, inquit, *Tuba* specie ad dies quadraginta visa est. Et certè olim in exequijs, veluti ad filiam Iairi terræ mandandam, *Matth. 9.* adhibita fuerunt & *Tuba*, & *Tibia*, non tantùm ob lugentium dolorem, & mœrorem mitigandum; sed etiam gratiâ excitandi animositatem, qua in militante Ecclesia Strygios Midianitas, ad Gideonis Christi clangentem *Tubam*, sive lætam Evangelij vocem, fractâ corporis hujus mole, face fidei ardente, *Judic. 7.* perrumpamus, eluctati spe resurrectionis ex morte ad vitam æternam, ubi in novissimo Christi reditu, clangorem edente *Tubâ* extremâ, capitibus elevatis triumphaturi sunt pij. *Tuba* illa qualis sit futura, videatur *Chrysolog. serm. 103.*

Caveant autem tunc Epicuræi subfannatores, qui cum *Tibicinibus* illis ad Iairi defunctam filiam, Christo Duci vitæ, resuscitandi mortuos tam facilem, ac è sopore dormientes evocandi virtutem ac efficaciam

caciam planè derogarint; ij sanè ex illustrati & creduli *Iairi* ædibus, h. c. credentium Ecclesia expulsi, æternis involventur tenebris, ubi *ua ua* ejulabunt, plenis sine fine buccis.

XII. CAPUT.

De Tintinnabulis, Nolis & Campanis.

Tunc *Tintinnabulum, Nola, & Campana*, quid sonent in Ecclesia attendamus.

TINTINNABULUM Instrumentum est æneum; *πεποιημένον* sive factitium nomen, à voce quam facit *Tintin*: ὁ κῶδων Græcè; Hebræis *נֹלָה* *Exod. 28. v. 33. 34. cap. 39. v. 26.* à Percussione vocatum: *נֹלָה* enim est percutere, pulsare vel conteri, & quasi tinnitum facere.

Tintinnabulorum u *Su S* sacratissimus fuit in Veteris Testamenti Ecclesia: Vbi summi Pontificis pallium, sive Ephod, sive tunica superhumeralis, ut Hieronymus reddidit, ornabatur ex *malogranatis* trium præcipuè colorum, & ex *Tintinnabulis* aureis, quibus in ingressu & egressu Sacerdos sonum ciceret. De quo *Exodi cap. 28. v. 33. 34. 35.* sic legitur in delineatione Ecclesiastici operis, Mosi præscripta: *v. 33. Facies & in fimbrijs ejus (Ephod) malogranata ex hyacintho & purpura & vermiculo cocci: in fimbrijs, inquam, ejus per circuitum; Tintinnabula aurea in medio illorum per circuitum. v. 34. Tintinnabulum aureum unum & malogranatum; tintinnabulum aureum alterum, & malogranatum in fimbrijs pallij per circuitum. v. 35. Erit autem super Aharon administrandum, & audietur sonus ejus, quando ingreditur Sanctuarium coram Ichovah, & quando egredietur; & non morietur.*

Et delineationi respondens effectio extat *Exodi cap. 39. v. 24. 25. 26. V. 24. Feceruntq; in Fimbrijs pallij malogranata ex hyacintho, & purpura, & vermiculo cocci, & bysso retorta. V. 25. Feceruntq; & Tintinnabula ex auro puro, posueruntq; Tintinnabula illa in medio malogranatorum in*

fimbrijs pallij per circuitum, in medio, inquam, malogranatorum. V. 26. Tintinnabulum & malogranatum in fimbrijs pallij in circuitu administrandum, quemadmodum preceperat Iehovah ipsi Moſi.

Idem iteratur in Ecclesiastico cap. 45. v. 11. *Qui globulis, inquit, aureis succinxit eum, crebrisq; circum circa Tintinnabulis, qua sonos ederens, ipſo incedente, atq; in Templo tinnitum ederent, in memoriam filiis Iſraël, & populi ſui.*

Fimbrijs appenſa Malogranata notant *εὐωδία*, quâ per Chriſtum Deo accepti reddimur: *Tintinnabula* prædicationem Verbi cœlestis, longè lateq; sonantem. Vtq; *malogranata*, quæ grana plura uno cortice continent, & tegunt, hîc *Tintinnabulis* juncta sunt; Sic in Ecclesiæ Catholicæ cœtu mentes *ὁμοθυμαδὸν* collectæ, unius cordis & oris concentu unam fidem & confessionem de uno eodemq; Deo, deq; unius Sacerdotis beneficijs conjungunt.

Quod autem *Aaroni*, non hac veste in conspectum suum prodeunt, Deus interminetur mortem; sic interpretatur Gregorius Magnus part. 2. *Cura Pastoral. cap. 4. & lib. 1. Epist. 24. Sacerdos*, inquit, ingrediens, vel egrediens moritur, si de eo sonus non audiatur, qui iram contra se occulti judicis exigit, si sine sonitu prædicationis incedit. Vestimentis *Tintinnabula* inhærent, ut vitæ viam cum linguæ sonitu congruere, ipsâ quoque bona opera elament *Sacerdotis*.

Memorable quoque est, *Salomonis Templum* super tectum *Tintinnabula* habuisse, quibus absterritæ aves abigerentur, eorumq; fuisse quadraginta memorat *Euseb. Prepar. Evang. lib. 9. cap. 4.*

In recentiori Ecclesia, quod hîc inferere libeat, ut *Tintinnabula* censerentur *Nola* & *Campana* vocabulis, obtinuit consuetudo à *Campania Nola*. *Paulinus* enim, *Nola* urbis Campaniæ Episcopus, primus in sua Ecclesia CAMPAſſIÆ majoris fusionem & usum invenisse proditur, & ad pia munia tranſtulisse, ut nimirum ejus sono exciri possent remotiùs habitantes, ad conciones, præcationesq;: *Gilbertus Cognatus lib. 3. Narrat. Petr. Hisp. sil. p. 2. cap. 9.*

Etiam *Campanula* nomen reperitur in literis Cyrilli Hierosolymitani,

mitani, inter Beati Augustini *epistolas* 206. quo loco, in S. Magnæ usum *Campanula* tum invaluisse, convocandis ad rem divinam Sanctimonialibus, autor meminit. Quanquam eam Cyrilli Epistolam esse non pauci dubitant, putatur tamen, si alterius sit, non illo admodum inferior esse autor. Manifestum est, usum *Tubarum*, quibus concio Iudæis indicebatur *Num. 10. Matth. 9.* post occupasse *Campanas*: quarum publicum signum ad Dei cultus, vel ritus publicos cogendi populum, ne Eleusinius censeatur congressus in Christi Ecclesia, *ὀψαχίας ἐρενα*, non duntaxat toleratur, verum etiam conservatur. *Rup. Abb. Tujecens. de divin. offic. lib. 1. cap. 16.*

Callistus III. Pontifex mandavit, ut assiduo rogatu Deus flecteretur, ia meridie *Campanis* signum dari fidelibus omnibus, ut orationibus eos juvarent, qui contra Turcos continuo dimicabant. Crediderim tum ego precibus omnium, Christianos, ad Bellogradum contra Turcos dimicantes, duce *Ioanne Vairvoda*, astante etiam *Ioanne Capistrano* ordinis Minorum, crucemque pro vexillo hostibus inferente, eos Bellogradum oppugnantes ingenti clade superasse, *scribit Platina.*

Atque hinc non piget inferere, quæ Ecclesiarum Brunsvicensium constitutio pia, à Christianissimo Iulio Duce p. m. præscripta, de Campanæ pulsu PRO PACE, præcipit & admonet. *Fol. 50. sub titulo.*

Kirchen Ordnung auff den Dörffern.

Weil auch gebreuchlich/das die BetBlocken Abends/Morgends vnd zu Mittage geleutet werden/so sol das Volck vermanet werden/wenn solches geschicht/das sie ihr Gebet zu Gott dem HErrn für Frieden vnd alle zeitliche vnd ewige Wolfahrt thun/vnd ihr Gesinde auch darzu halten/sie seyn im Hause/im Felde/oder wo einer ist/vnd das sie sich des nicht scheemen/Denn es ist Gott ein gefellig/vnd ihnen selbst ein nützlich Werck.

Von der BeteBlocken/oder pro pace leuten.

Man helt im Daystumb Morgens/Mittags vnd Abends einen sonderlichen Blockenschlag/dadurch das Volck vermahnet sol werden/die

Jungfraw Mariam anzuruffen. Weil aber die hochgelobte Jungfraw Maria solche Ehre/die Gott allein gebüret/nicht haben wil/vnd auch wie der Gottes Wort ist/soldavon das Volck vnterrichtet werden.

Es kan aber der Blockenſchlag an ihm ſelber/wie auch in den benachbarten reformirten Kirchen behalten werden / vnterſcheid der Morgends- Mittags- vnd Abendſtunde/dem Volck damit anzuzeigen/vnd daß dadurch das Volck erinnert vnd vermanet werde / daß ſie Morgends/Mittags vnd Abends für gemeinen Frieden vnd gut Regiment bitten ſollen: In welchem Gebet man gleich für die Obrigkeit/vnd wieder alle Feinde /des gemeinen Chriſtlichen Friedens / bittet. Daher man es in den benachbarten reformirten Kirchen ſehr fein nennet: die Beteſtocke / oder / pro pace leuten: Vnd iſt Chriſtlich/gut vnd nützlich/daß das gemeine Volck darzu gewehnet werde / daß ſie ſolches nöthigen Gebets nicht vergeſſen. Weil es aber gar offte vergeſſen wird/kan der Blockenſchlag dazu Erinnerung geben/daß ſie an ſolch Gebet zuthun gedenden / wenn ſie hören pro pace leuten / ſie ſeyn im Hauſe/im Garten/auff der Gaſſen/oder auff dem Felde. Vnd man mag alſdenn die Kinder im Hauſe auch ſingen laſſen: Erhalt vns HErr bey deinem Wort/etc. Item: Verley vns Frieden gnediglich. Solch Gebet iſt in dieſen letzten gefehrlichen Zeiten hoch von nöhten.

Religio ſanè læta fuit *Campanarum* donatio; quarum ereptio mœſta fuit rebellionis ultio; tranſlatio earundem mira Naturæ in metallo, ſi placet credere, evaſit indignatio.

VR SuS *Particiacus* Venetorum Dux, anno ſal. 865. Saracenos claſſe vicit prope Gradum, auxilio Baſilij Imp. Græci, cujus eſt poſtea Protoſpatharius factus. Gratitude proinde animi, & officio cum Baſilio certans, duodenas magni ponderis, artificijque haud vulgaris dono ei miſit Campanas, ſuntq; Venetorum munere tùm primùm Græci *Campano* ære uſi. *Sabel. lib. 1. Enn. 9. & lib. 3. Dec. 1. Bergamas in Nicolao I. Pontifice.* BONIFACIUS VIII. Anagninus anno 1300. Baſilicam Petri *Tintinnabulis* æreis ſuaviſſimis exornavit. *Volat. lib. 22.*

Viciffim BU RDEGALENSIBUS, qui ob ſalinas & veſtigalia adverſus *Henricum II. Francorum Regem* rebellarunt, anno 1547. obſeditio-

seditionem *Campana* omnes sunt creptæ. *Sleidan. lib. 25.* Contendunt nonnulli Autores insigni miraculo fidem facere, quod in amolitione vel translatione *Campana*, Gallorum Rege Clothario, visum tradunt. *Sanctus* enim *Lupus*, Senonensis Episcopus, egregiam quandam, eximijque sonitus *Campanam* in æde Sancti Stephani collocarat: Vbi eam gratissimi sonitus esse accepit Clotharius Rex, Parisios, velut in Regiam urbem, deferendam mandaverat: *loco mora*, ut referunt scilicet, *sonum* mox amisit, quandoquidem *Lupus* Episcopus ei rei non fuerat assensus. Id cum Rex animadvertisset, reddendam pristino loco iussit. Cum igitur referretur, à septimo milliaro consuetum sonitum edidit, obviantem populo, miraculi gratia. Propterea jure etiam sacris ritibus Ecclesiarum *Campana* dedicari consueverunt. *Incertus autor apud Surium, tomo 5. mense Septembri.*

Quod superstitione non caret, *Gregorius IX.* Pp. *Campanas* ad Eucharistiæ confectionem adhiberi iussit. *Cranz. lib. 8. Saxon. cap. 9.* Et *Ioannes XIII.* Pp. primus idololatræ cultu baptizatis *Campanis* nomina dedit, & Lateranensis Ecclesiæ *Campana* suum communicavit: *Baleus, Centuriâ secundâ Scriptorum Britannia.*

Apertam insuper redolet idololatriam, & sacrilegas repræsentat ineptias, vis illa Satanam clangore abigendi, *Campanis* baptizatis colata. Vnde planum est, eos, qui fulmine Excommunicationis erant Satanæ traditi, *Campanarum* etiam usu tinnitūq; interdictos fuisse, quò Leoni in miseros exclusos istos ferociendi major esset libido &c: *Bonifac. VIII. in C. alma mat. § adsecimus, de sententia Excommunicationis.*

At *Maximilianus I.* Imp. Aug. publico edicto hujusmodi profanationem blasphemam ex Ecclesiæ sacris, verbi divini præscripto id sic postulante, exturbavit. *Petr. Mart. in cap. 18. lib. 1. Reg.*

Fides denique penes autores sit facilis, de illius *Campanula* virtute abdita, quæ *furta* & *mortem* non aliter atq; si animata res fuisset, prodeire consueverat. Tradunt enim Divo Medardo quendam furto surripuisse taurum, cujus collo *tintinnabulum* suspensum erat. Vbi domo in tuto fuit taurus, fur tintinnabulum abdidit, ne illius sonitu furtum

proderetur. Mirum accidit; in cubiculo, in scrinio, in arca, ubiq; semper quibuslibet latebris sponte tintinnabulum suum edebat sonum, admirantibus eam rem etiam vicinis, qui sonitum animadverterent, absque ullo alterius motu. Cum igitur nemini hominis furtum innotuisset, eâ re conscientiæ stimulis exagitatus, rem amicis aperuit: quorum suâ ad Medardum accedens, taurum reddidit, etiam veniâ impetratâ: Fortunatus Presbyter *in vita S. Medardi apud Surium Tom. 3.*

Tradunt præterea in Budicensi monasterio Saxonix æneam quandam *Campanulam* extitisse, sonoram quidem, & eo nomine præreventer asservatam, quæ, cum ex earum numero Sanctimonialis quæpiam è seculo migratura esset, præter ullum humanum opus auxiliumve spontè ingentem reddebat sonum. *Gobillinus Persona in vita Sancti Meinulfi Diaconi. Surius tomo 5. Octobri.*

In *χαλκηχωδείῃ* Casparis Hembergij Vezlariensis, veluti detestabilis rejicitur usurpatio *Campanarum*, adversus tonitruum horribilem fragorem & nubium conflationem. Physici, citra impietatis notam, suas servant rationes, sonitu nubes dissipandi, & tempestates discutendi; de quibus in Parte II. de *Musica profana &c.* Quin pulsui *Campanarum* non supersticiosè assuetæ Ecclesiæ, ingruente fulminis & fulguris periculo, pium spectent studium eliciendi preces, quibus nubes transeuntibus, *Eccles. 35, 19.* ritè pulsanti certò aperietur, *Matth. 7. Luc. 11.* ubi lingua precantis non fuerit *χαλκὸς ἢ χαῶν, ἢ κύμβαλον ἀλαλάζον*, æs resonans & Cymbalum tinniens, *1. Corinth. 13, v. 1.* h. e. sonus sine mente, quæ fidei in Deum, & caritatis erga proximum vacua, inani & obstreperâ loquacitate sonum edat, Deo non acceptum: veluti *Campana* alios ad cultum provocans, seipsam ad eundem, quem non intelligit, provocare nescit.

Cæterùm memorabiles sunt, quæ ob amplitudinem eximiam celebrantur *Campana*, *Parmensis*, *Mediolanensis*, *Lauretana*, & quæ per omnem Germaniam celeberrima est, *Erfordiensis*, de qua *Orselius in Thuringia.*

Memo-

Memorabiliorem tradunt, qui orbem perlustrarunt, compertam in Orientalis Indiæ regno Pega, æneam *Campanam*, ambitu patentem ad palmos supra quadraginta quinque, diametro, septemdecim; quæ omnes, quæ in Europa sunt, *Campanas* amplitudine superare censetur. *Ferdinandus Mendez Iesuita, anno Domini 1554.*

Ad calcem annectatur mirum illud, quòd in Aethiopia non tantum templa, sacella, altaria, scabella, januas, claustra, ac quicquid superne inferne spectatur, uno è saxo excaverur, ut tradit *Franciscus Alvar. rerum Aethiopicarum cap. 44. & 55*: Verum etiam *Campanas*, quas nos ære conficimus, illi lapidibus excavari peragunt, quod præcipue in Barra contingit, *Alvar. c. 29. & 44. Et Ortelius in Aethiopia: vixque ferreæ reperiuntur in Argote regione, eodem autore cap. 52.*

Tantum de *Tintinnabulis*, in Veteri Testamento mysticè usurpatis; itemq; de *Nolis & Campanis* in recentiori Ecclesia; atque de harum signis cum pio, tum superstitioso, vel juxta opinionem mirando, & buasi divino modo adhibitis.

V S U M *Tintinnabulorum & Campanarum* horologicum, reservabit sibi Organica profana & politica sive Liberalis enarrandum.

XIII. CAPUT.

Transitio ad Instrumentalem Musicam, qua in Novo Testamento à patribus asserta est.

Theoria, quæ Veteris Testamenti Instrumentis conspectis, ceperat etiam in recentioris seculi turribus & Templis *Campanas* contemplari, nunc porro sese convertit ad *ORGANICES MUSICAE*, quæ in Ecclesia *Novi Testamenti*, Veterum etiam ætate, non fuit ignorata, nec inusitata. Quod etiam non tantum humana voce; (*de quo in Tractatu Choralis Musica*) sed *Instrumentis* etiam *Musici* Psalmos ac Hymnos modulati sunt Veteres; Eum, inquam, usum attestantur antiquissimum monumenta Scriptorum, qui cum doctam discretionem Musices, tum ejusdem

dem & privatam & publicam exercitationem, non aliunde quàm ex usu Ecclesiæ defumserunt, & introduxerunt. Namque accuratè distinguunt Patres inter *Psalmum*, *Canticum* seu *Oden*, *Hymnum*, *Canticum Psalmi*, *Psalmum Cantici*. Quæ differentiæ Carminum à modulatione sunt defumtræ.

Quod enim canit *Organon* & Instrumenti solùm Musici modulatione editur Carmen, à Veteribus appellatur PSALMUS.

Quod voce solùm humana canitur, & remoto Organo personat, alijs ODE PRACTICA, alijs CANTICUM, alijs HYMNUS dicitur, (*de quo in Lecturgodia Matutina & Vespertina.*)

Quod verò carmen, voce humana ad Musicum *Organon* accedente concinitur, aliàs PSALMUS ODES vel CANTICI, aliàs ODE vel CANTICUM PSALMI, pro præcinendi vel succinendi modo vocatur. *Basilius Magnus in expositione Psalmi 29. ita recenset ac definit: Ο ψαλμὸς λόγος ἐστὶ μουσικός, ὅταν δυνάμει κατὰ τὴν ἀρμονικὴν λόγον πρὸς τὸ ὄργανον κινήται.* h. e. PSALMUS est Oratio Musica, quando concinnè juxta rationes metricas ad *Instrumentum* pulsatur. ODES duas facit species, unam quidem *Theoricam*, alteram *Practicam*. Priorem ita definit: ΩΔΗ δὲ ἐστὶ, ὅσα θεωρίας ἔχεται ψαλῆς, καὶ θεολογίας. id est: ODE est, quæ succinctam complectitur contemplationem, & de DEO sermonem. Quodcunque igitur siletur carmen, & compositione absoluta servatur, ODE THEORICAM à Basilio dictum intelligimus.

PRACTICAM hoc definit modo: ΩΔΗ ἢ φωνὴ ἐμμελής ἀποδιδομένη ἀναρμονίως, χωρὶς τῆς συνηχίσεως τῶ ὄργανου: id est: ODE seu *Canticum* est vox concinna, ad numerosedita absque *Instrumenti* concentu. Cujus formulare, & primum Musicus Canticum in gloriam & laudem sempiternam DEO liberatori ex Aegypto canit atque describit Moses, *Exod. 15.* his verbis: Tunc CECINIT (*וַיִּשָׁא* futurum pro præterito, LXX. ἤσαν) Moses & filij I-

fraël

sraël Canticum (אֲתֵּן-הַשִּׁירָה LXX. ἴν ᾠδὴν) hoc Domino, & dixerunt ad dicendum; *Cantabo* (אֲשִׁירָא LXX. ᾄσωμεν) Domino, quia magnificando magnificatus est. Vnde latinum vocabulum *Gaudium* à אֲשִׁירָא. Deniq; Ψ Α Λ Μ Ο Ν Ω Δ Η Σ, id est, PSALMUM CANTICI arbitramur, inquit, ἢ ἀκόλαστον ψᾶξιν τῆ θειοεία h. e. quando Carmen, ad numeros compositum, adhibito Instrumento, viva voce concinitur.

Hæc in prologo Psalmodum ita reddidit *Hilarius*: *Psalmus* est, cum cessante voce, pulsus tantum *Organi* concinentis auditur.

Canticum est, cum cantantium chorus libertate sua utens, neq; in consonum Organi astrictus obsequium, hymno canoræ tantum vocis exultat.

Canticum autem *Psalmi* est, cum Organo præcinente subsequens & æmula Organo vox Chori canentis auditur, modum Psalterij modulis vocis imitata.

Psalmus verò *Cantici* est, cum *Choro antecanente* humanæ cantationis hymnos, ars Organi consonantis aptatur, vocisq; modulis præcinentis, pari Psalterium suavitate modulatur.

Inde illud, ut placet quibusdam Theologis, colligere licet, quod Hilarij & Basilij Magni ætate, quâ hæc introducta discretio, non inusitatum fuerit, suppressa voce, Instrumento Musico Psalmos & Hymnos in Ecclesia concinere; cum hæc non aliunde, quam ex usu Ecclesiæ, potuerint depromi.

Atque ut Apostoli monitu, *Coloss. 3.* Verbum Domini habitaret inter eos copiosè in *Φιλοφροσύνη* Conviviorum, privatis Psalmodijs (*de quibus in Choralis Musica*) *Instrumenta* quoque *Musica* à Christianis licitâ & piâ exercitatione fuisse addita & usurpata, *Clemens Alexandrinus*, qui circa annum Christi 200. floruit, *lib. 2. Pedagog. cap. 4. disertè memorat*: Et si ad *Lyræ*, inquit, vel *Citharæ* canere & psallere noveris, nulla in te cadet reprehensio, Hebræum justum Regem imitaberis, qui Deo est gratus & acceptus: Exultate justî in Domi-

T

no,

no, rectos decet laudatio (*dicit Propheta Psalm. 32.*) *Confitemini Domino in CITHARA, in PSALTERIO DECACHORDO ei psallite.*

Et, quam privatim adhibere licuit, *Instrumentalis Musica* publicis Ecclesiæ congressibus non fuit apud Veteres exclusæ. Neque enim hîc obstat, quod scribit *Iustinus Martyr*, in quæstionibus ad Orthodoxos, *quæstione 107.* de Instrumentis Musicis, dequæ psallendæ consuetudine hoc pacto: Cum ab infidelibus ad deceptionem inventa sint carmina, iis verò qui erant sub Lege injuncta fuerint propter mentis stoliditatem; cur illi, qui doctrinam perfectam gratiæ, & à moribus modò dictis alienam susceperunt, in Ecclesiis utuntur *Cantilenis* ad consuetudinem infantium sub Lege? *Respondet autem Iustinus:* Ipsum canere non simpliciter conveniens est iis qui erant sub lege, sed adhibitis Instrumentis canere & cum saltatione & crepitaculis. Proinde in Ecclesiis tollitur è Cantilenis usus talium Instrumentorum & aliorum, quæ stolidis conveniunt, & relictum est solum canere.

Nam licet verba ista id quidem innuere ac inferre videantur, quod tum temporis in publicis Ecclesiæ congressibus *Instrumentalis Musica* non fuerit in usu: Tamen hoc de abrogatis crepitaculis & saltatione dictum, futilia tantummodo & ad lasciviam comparata Organa, qualia in Bacchi Orgiis usitata fuerunt; non omnia indiscretè Musicorum Instrumenta concernit.

Etenim Ecclesiam nec tunc quidem Organico concentu caruisse, ostendunt quæ subjungit Iustinus ibidem inter pulcherrimos fructus Psalmodiarum (*ἡδὺν δὲ ψαλμῶδια τῶ ψυχῶ &c.*) hæc interserens verba: *Ῥῆμα δὲ ἐστὶ θεῶ τὸ καὶ ἐν θυμῶν ἡδὺν καὶ ἀνακρεθόμενον.* h. e. Nam Verbum Dei est, sive mente cogitetur, sive canatur, sive *pulsu edatur.*

Hîc evidenter a Iustino indicata est triplex ratio expromendi verbum. Una sit *κατὰ τῶ ἐνθύμησιν*, quando ratione concipitur, & oratio-

oratione profertur; altera δὲ ἀσμάτων, per cantilenas humana voce expressas: Tertia deniq; δὲ ἀνάκρουσιν, per *Instrumentorum Musicorum impulsione*m. Hoc enim propriè ista vox denotat, & maximè præsentì in loco; cum illi τὰ ἄσματα Cantilenæ opponantur; nisi cæcam velis statuere partitionem, ab Autore institutam. Atque ita *Musicam Instrumentalem* non omnino rejectam, sed potiùs introductam & usitatam fuisse apud Veteres, ex Basilio, Hilario, Clemente Alexandrino & Iustino Martyre expressè demonstratum est.

XIV. CAPUT.

De ORGANO Ecclesiastico

nostri sæculi.

AD hodierni denique sæculi Organa Ecclesiastica directè decurrit instituta Musices Instrumentalis contemplatio.

ORGANO ὀργάνων, sive Instrumentorum Principi admirandam excellentiam, & venerandam autoritatem in Ecclesijs quæ conciliant, plurima in structura ejus concurrunt. Nam certè plùs, quàm in reliquis Instrumentis, versata fuit Majorum industria, in *Organis* artificiosè condendis, & fundendis, non tantùm ex ærea, argentea, aurea, verùm etiam ex ejusmodi materia admirabili, quam Natura ad opus Organicum Arti negasse videtur. Id verò ubi & quando, vel quorum memorià olim factum sit, mox referetur.

Singulorum etiam membrorum, quæ ad integrum Organi corpus requiruntur, tam aptè & firmè disposita conspicitur constructio, ut præter id, quod nihil, tam ad externam speciem, quàm ad interiora & vivifica quasi viscera desit, etiam singulæ cicutarum imparium ad clavium harmonicum tactum, & Registorum, ut vocant, tractum convenientem modò clariùs, modò pressius, perpetuo tamen & longè fortiori possint animari spiritu per follium sufflationem, quàm Instru-

menta ea, quæ humano anhelitu (qui ob fragilitatem, & respirationem infantis crebro intermissus est) flatum hauriunt.

Quid, quod *Syrinx* illa multifonæ, genus Diatonicum & Chromaticum in se continens, plurium hominum choros, variasq; modulationes & voces pueriles virilesq; personante vento suaviter exhibeat, & sonos Instrumentorum omnium referat sola? seu Tympanum velis & Cymbalum, seu Cornua & Bombyces, seu Dolzainas, & Rackettas, ut vocant, seu Lituos & Sordunos, seu Tubas & Buccinas, seu Tibias & Transversas, seu Lyras & Violas; quæ cuncta aliaq; plurima artificiosissimum illud opus systematum dulcissimorum, quæ & pedibus & manibus reguntur, mirabili exprimit suavitate: ut qui solum hoc Instrumentum habet vel audit, audire & habere cætera cuncta videatur. Taceo, quod in ijs pullandis, vel mediocriter eruditus, eximios aliorum Instrumentorum Magistros facile vicerit: quippe cui ad negotium capeffendum manus pedesq; sunt instructi.

Etiam hac arte organica latius sese nullam effudisse scientiam certum est: liquidem humana industria eò progressa est, ut in summo hujus artis *Organicæ* gradu subsistat necesse sit, & vix aut ne vix quidem vel acutissimi ingenij apice solertissimo indagare audeat quid amplius, perfectius, artificiosius, quod in artificiosissimo, perfectissimo, amplissimo *Organi* opere adhuc desideretur.

Quod si ipse summus *Organi* artifex & excultor Regius Psalter, quale hoc tempore ab excellentissimis extruitur Magistris, spectasset, auscultasset, contrectasset; non dubium est, quin ingenti affectus artificij stupore, ardentiq; æccensus fervore Spiritus, hoc illis sui seculi laudatissimis longè anteposuisset *Organis*.

Quam excellentis etenim ac multifoni sit operis vivum divini *Organi* Instrumentum, ob oculos & aures conspiciendum & auscultandum statuit *Hieronymus Diruta Italus* in libelli sui Musici præfatione. Nec piguit hîc verba Autoris ex Italico Idiomate in latinum transferre.

Omnes artes (inquit) & scientia, quæ humana ratione & intelligentia percipiuntur ac cognoscuntur, per providentiã divinã profundam bonitatem, ad
prin.

principale intelligens, quasi ad suum doctorem, se referunt, quod ob eminentia fastigium ab omnibus intelligitur & celebratur. Unde est, cum absolute in Philosophia mentio fit Philosophi, Aristoteles intelligatur; in Medicina cum Medici, Hippocrates; In Poesi, ex Latinis Virgilius Poeta titulo decoratur, in Italico Idiomate Petrarcha; In Theologicis, cum absolute Propheta citatur plerumque David intelligendus venit; & Apostoli nomine Paulum commendant. Siquidem iam dicti viri, quilibet in suo munere, omnes in eodem genere praeclaros superavit; quapropter ob excellentiam nomen professionis, in qua excelluerunt, sibi soli vindicaverunt.

Quod olim etiam in arte Musica obtinuit, ubi titulus eminentia Orpheo & Amphioni ascriptus est. Idem videre est hoc tempore in titulis Instrumentorum musicorum evenire, adeo ut illud ab excellentia Organum appelletur, quod omnia reliqua Chori Musici Organica quasi complexu suo continet, quandoquidem omnes eas qualitates includit, per quas genuina indoles & dignitas Musica, in sonorum & tonorum dulcedine agnoscatur. Propterea modo denominatum Organum, veluti Rex omnium Instrumentorum, quo majestas divina in congregatione fidelium celebrari & honore affici solet, merito habetur.

Eandem ob causam manus in humano Corpore Organum aut Instrumentum Instrumentorum nominatur, scilicet ejusmodi Organum, quod in operando omnibus alijs munijis, quae ad rem perficiendam requiruntur, officio suo praestit atq; succurrit.

Vocem autem Organi vera sua significatione ab omnibus non percipi, nullus dubito, qui hac opinione feruntur, hanc vocem tantum denotare Organum pneumaticum, quod in templis & Choro praeter alias Voces in usu est, de quo in Psalmo extat 150: Laudate Dominum in Citharis & Organo. Quae admodum verò Testudo, Cithara, Lyra & reliqua Instrumenta, quae pennis concitantur, nomen Instrumenti assumunt, cum qui arte ea contrectat, eum in finem facit, ut canendi & pulsandi artificium excolat: ita Organum summo in apice eminentiae constitutum, suo complexu omnia Instrumenta quasi includit.

Nobilitatis autem & excellentiae decus praereliquis canendi Instrumentis

meretur, quia ad vocem hominis, per Spiritus & manus opificium, quam proximè accedit; fistula etiam, quacunque ex materia fabrefacta asperam arteriam hominis representant, per quas Spiritus defertur, ac tonum atq; Vocem format. Quin ea re dici posset Organum esse artificiosum animal, quod beneficio artis & manus hominis quasi loquatur, sonet & moduletur, hancq; ob causam tantis sumptibus exornatum in templis collocari, ut honori & laudibus tantum destinatum vocibus ac tono, magnifica & admirabilia divina potentia opera cons. lebres.

Non inconcinne itaque ab excellentia denominatum Organum, humano corpori, quod ad actiones perficiendas, ab anima animatur & dirigitur, assimilatur. Etenim ut tum demum summa cum delectatione ad se oculos allicit, cum dulci suo sono aures demulcet; ita etiam tum homo oculos aliorum in se convertit, cum suaviloquentia sua aures auditorum occupat, exprimens internam dispositionem & Spiritus effigiem, qua Organi veluti anima est: porro folles ad unguem pulmones referunt; fistulæ asperam arteriã; claviculæ affabre dentibus conveniunt; qui verò tonos Organi arte efficit, est loco lingue, cum manu artificiosa agilitate efficit suavem consonantiam, quodammodo cum dulcedine loquitur.

Propterea huic qui se studio dedit, omnem movere lapidem debet, ut exquisita diligentia ad exactam Organi pneumatici tractandi scientiam perveniat. Sin secus fiat, dignitas huius præstantissimi Instrumenti vilescet, ac perinde erit ac homo, toto quidem corpore venustus, sed blasa balbutientiꝝ lingua præditus, quo modo cætera quoque deformantur.

Cæterum ut pulchra & affabre pietate imagines spectantium oculos alliciunt; ita suavitas dulcis harmonia tacitas cogitationes & recessus affectuum penetrat, audientium aures cum illabitur.

Quamobrem suo quasi merito in templis sedem suam Organum occupat, ut ejus beneficio pia & devota pectora invitentur, ac dulci ejus resonantia ad laudes, qua Deo optimo Max. decantantur, audicndas alliciantur.

Atque certum est, inter omnia illa, qua Instrumenti nomen merentur, primatum tenere Organum; cum omnem dulcedinem & suavitatem, qua ex concentu reliquorum Instrumentorum conficitur, sibi soli vendicet, eumq; emi-

nentiꝝ

mentia gradum consequatur, quod nullum sit canendi Organon in hisce terris, quo proprius sanctorum Angelorum suavis harmonia & cantus ad laudem Dei representetur. Idipsum in Organo ad D. Petrum in Perusio expressum hoc versiculo: Hæc si contingunt terris, quæ gaudia cœlo? quasi dicat: si in hisce terris ea est concentus & harmonia dulcedo, quantum gaudium & læticia erit Angelici Chori & beatorum spirituum supernè in cœlestibus?

Et hæcenus ille.

Quis igitur non videt, quòd ex Instrumentis, solum hoc admirandum *Organon* (reliquis in usum humanum aptatis) publico Dei præconio, ac Religionis excolendæ attentioni devovendum, conservandumque jure optimo duxerit Ecclesia?

At, qui oprandus esset sciri, *Autor* nostri tam concinni *Organi* nufquam proditur, cum magna nominis ejus jactura. Id quod hisce *lib. 1. cap. 15.* & iterum sequentibus, *lib. 3. cap. 18.* valde conqueritur Polydorus: Multa, inquit, novissimis temporibus Instrumenta Musica inventa sunt, quorum auctores jam in oblivionem venerunt; ex quibus propter suavitatem concentus, omni admiratione & laude digna sunt illa, quæ *Organa* nuncupant, valde quidem ab illis dissimilia, quæ **D A V I D** ludæorum Rex fecerat, quibus Levitæ sacros Hymnos concinerent, sicut nos his pariter canimus. Item alia id genus sunt, quæ *Monochordia*, *ClaviCymbala*, varicq; nominantur: eorum tamen æquè inventores, magno quidem gloriæ suæ damno, in nocte densissima delitescunt. *Hæc ex Polydoro.*

Quando autem *Organorum* usus in Ecclesia primùm receptus fuerit, discrepant annales.

Vitellianus Pp. Constantino III. regnante, cantum & *Naula*, quæ *Organa* appellant, in Templis instituisse legitur apud *Volat. lib. 22. Anno DC LIII.* Et *Polyd. lib. 6. cap. 2.* de Inventione, & *Crantz lib. 2. Metrop.* referunt: *Vitalianus I. Pontif.* regulam Ecclesiasticam composuit, & cantum ordinavit, adhibitis ad consonantiam, (ut quidam volunt) *Organis.* Vel quod etiam Guil Perkinus Anglicus Theologus Academia Cantabrigiensis, in problemate de Catholicismo consignavit, habuerunt

buerunt ortum *Instrumenta pneumatica* circa annum Domini DCLX (*Platina, in Vitaliano:*) vel anno DCCCXX. (*Aimonius de gestis Franc. lib. 4. cap. 114.*) Navarrus *in lib. de Oration. & Horis Canon. cap. 16.* ait, temporibus Aquinatis usum *Organorum* nondum receptum fuisse. Obijt autem Thomas de Aquino anno Christi 1274. supputante Chytræo.

Quo verò tempore & quorum memoriâ in Galliam & Germaniam introducta fuerint, & in Italia & alibi *Organa* admirandi artificij extiterint, ex fide dignis historiographis collustrare & colligere licet.

Aventinus in annalibus Boiorum *lib. 3.* annotavit, *Constantinum P. I.* Copronymum, *Leonis* Filium, qui circa annum Domini 742, imperium Constantinopolit. tenuit, *Pipino* Regi Francorum, *Caroli Magni* Imperatoris patri per legatos, quorum princeps Stephanus Episcopus Rom. fuit, misisse Instrumentum Musicæ maximum, rem usque ad id tempus Germanis & Gallis incognitam, & ait, cicutis ex alto plumbo compactum, simulque follibus inflatum, manuumque pedumque digitis pulsatum, *Organonq;* appellatum & primum in Francia visum fuisse. (*Lambert. Schafnab. eum Mariano Scotol. 3. factum hoc, An. 758. annotavit.*)

Vnde liquet, genus id Musicæ Instrumentalis, quod hodie καὶ ὄργανον OPΓ ANIKHN nuncupamus, non usque adeo vetus esse in Gallicis, Germanicisq; Ecclesijs.

Vt autem fides habeatur & Aventino, qui tempore Pipini *Organa* incognita Gallis, & Platinæ, qui trecentis ante Pipinum annis à Vitaliano *Organa* templis imposita esse asserit; tenendum est, quod Platina intelligere videatur informe illud Instrumentum Musicum, cujus quindecim Cicutæ inflabantur, vento duodecim Sufflatorijs emisso; cujusmodi Hierosolymis in Oliveto ad tonitru sonitum crepabat: vel, quod innuat *Instrumentum Hydraulicum* antiquissimum, *Organon* n nomine peculiariter appellatum: *Vitruvius lib. 10. A chitect. cap. 13.*)

Quamvis autem externa forma parum differant, ita tamen inter sese discernenda sunt *Hydraulicum* & *Organum* nostrum. Illius quippe corpus unâ cum Cicutis ex ære fusum unico Cicutarum ordine constabat,

bat, & sonum per aquam infusam diversimodè reddebat. *Huius* verò corpus ex ligno compactum receptaculis plurimos Cicutarum ordines continet, & sonum flatu follibus immisso dispargit antico, postico, pectorali, laterali, & pedali, ceu vocant & distinguunt Corpora; Clavium item ordine vel duplici, vel triplici, vel quadruplici digitis pedibusq; tacto.

Venetijs Leander, referente quoque Majolo, *colloq. 23.* valdè sonora ex *Vitro* confecta *Organa* sese vidisse testatur. Sed & ex *Alabastri* de lapide non modò *Organa* ipsa, verùm etiam ractilia omnia, unde *Organa* vim spiritumq; suscipiunt, confecta visa sunt. Neapolitanus etenim artifex cum ea construxisset, magnumq; in modum sonora reddidisset, ad *Federicum* Mantuæ Ducem detulit, donoq; obtulit: sese opus illud valde mirandum spectasse affirmat Leander in *Thuscia*, quandoquidem lapis ejusmodi in *Volaterrano* agro nascitur.

Auctores novarum rerum in *Musicis* fuère inter *Christianos* memorabiles.

Georgius Sacerdos *Venetijs* oriundus, à *Baldrico*, comite *Pannoniæ* *Ludovico* Pio commendatus *Musicæ* *Hydraulicum* Instrumentum, quod *Organon* vocant, ad *Aquas* *Græcas* conflavit: (*Aimonius* lib. 4. cap. 113. de *Franciâ*. *Aventinus* lib. 4. *Annalium*.)

Gilbertus, *Rhemen*sis præsul, qui postea *Silvester* Secundus nuncupatus est, *Romanus* Pontifex, *Organa* suæ summæ *Mathematices* beneficio construxit, quæ calefactæ aquæ violentiâ modulatos emittebant sonos; anno Domini 997. ut *Erfordiensis* & *Genebrandus* testantur.

Quid quod *Boethius* ille Martyr, simul *Mathematicus*, *Philosophus*, insignisq; *Poëta* *Chiterini* *Musici* instrumenti inventor traditur? ut *Bergomas* & *Genebrandus* recolunt, anno Domini 515.

Et, quod omittendum non erat, *Sabellicus* l. 8. *Enn. 10.* refert, circa an. sal. 1470. *Venetijs* fuisse virum, in *Musica* arte præstantissimum, *Bernardum*, cognomento *Teutonem*, argumento gentis, in qua ortus esset: qui *Primus* ibi in *Organis* auxerit numeros, ut & *Pedes* quoque juvarent concentum, funiculorum attractu.

Atqui utrum in Græcis, Italicis, Asiaticis, Africis Ecclesijs antiquius sit, *Organon*, sic dictum καὶ ἔξοχην; affirmari ac certò sciri vix potest.

XV. CAPUT.

*Epilogus ᾠδαγεντικός sive Erhortatorius ad Musica fau-
tores, & artifices, pro Organis in Ecclesia non abolendis, sed piè asser-
vandis, & in Dei cultum ritè exercendis.*

AD extremum, ut Ἰπίλογος non μάταιόλογος, sed χρηστόλογος, non cum vaniloquentiâ, sed cum utilitate disertâ conjunctus adsciscatur; quam præter Biblia fide digni Theologi veteres & recentiores, alijs; Antiquitatis scriptores commonstrarunt, & suppeditarunt, *Theoriâ Organices* hac qualicunq; benevolè fruatur quisque optimus *Organicæ Musices* fautor & amator, sive is arte & scientia *Organorum* destitutus, sive instructus fuerit.

Si quis enim arte pulsandi *Citharas* & inflandi *Tubas* aut *Buccinas* destituitur, ille corde ac spiritu canat, ut Paulus jubet *Ephes. 5.* & Regula Theodoretî monet: Efficiamus, dicentis, nos nostra corpora *Citharas*, rationis compotes, & utamur pro *Chordis* quidem *dentibus*, & pro *are labijs*: *Lingua* verò agitata concinnum pulset *sonum*; mens autem linguam moveat. Hæc *Cithara* gratior est Deo, quàm illa, quæ animâ caret, & quando fides sine fide pulsantur; sicut ipse testis est ad Iudæos, per Vatem exclamans: Averte à me sonum concionum tuarum, & vocem *Organorum* tuorum non audiam, *Amos 5.*

Quicunq; verò Instrumentis canendi studio deditus fuerit, quod *Organicinis* officium est, laudi ac honori *Musices Organicæ* ex animo fa-veat & cupiat, ut tam in ædibus privatis honestè, quam in æde sacra piè occupetur & exerceatur.

Etenim honestis quoq; convivij & colloquijs non invidet Deus lætitiâ oblectandi, cum *naturali*, tum *artificiali* & *Instrumentali Musica*, modò

modò in Domino fiat, *Pfal. 33, v. 1.* Id quod & superius de usu Instrumentorum in Convivijs demonstratum est. Sicut enim Carbunculus fulget in auro fabricato; Ita Carmina ornant Symposion, *Syr. 32.* Atq; vinum & Mulica exhilarant cor, *Syr. 41.* præsertim ubi hilaritatem ferunt tempora lætiora, quibus locum habet Paulinum: Gaude te cum gaudentibus, *Rom. 12. & Ecclesiastæ* illud. In die bona fructe bonis. *Eccles. cap. 7.*

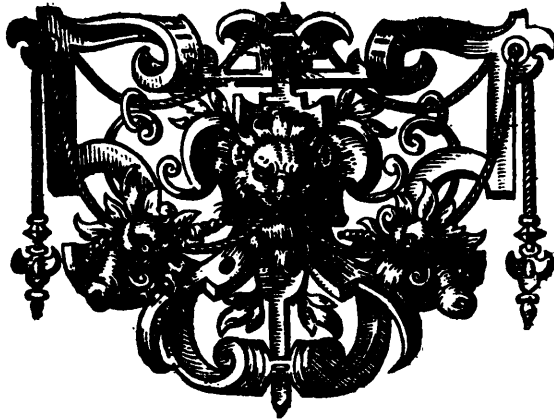
Maximè autem danda est opera, ut, quæ nonnulli amoliri & Templis extrudere non erubescunt *μὶσόςκοι* & *ἄμυσκοι organa*, ad Ecclesiæ devotionem publicam posita retineantur, & ritè usurpentur.

Quamquam enim quibusdam harmonica ea Musica rejicitur, tanquam confragosa, qua ita detineantur astantes, ut verba percipere non queant; & quæ saltem delectet, aures titillet, & inanibus sonis mulceat: *P. Mar. clas. 3. cap. 15. B. Coll. Maul:* Negari tamen non potest, quòd veluti clangore *Buccinæ* ad arma animantur milites, ita in Ecclesiæ hîc militantis congressu, & spiritali militia, ipsa vocum varietas, & *Organorum harmonia* pias mentes vehementer extimulet, ad serias preces & gratiarum actionem. Neque frustra ipse Spiritus Sanctus Instrumentali concentu utitur, quando Citharæ Davidis malignus Spiritus in Saul cessit. *1. Samuel. 16.* Et Elisæus, vocatus à Ioram & Iosaphato Regibus, ut de eventu belli contra Moabitas vaticinaretur, *Psalten*, qui Instrumentum Musicum pulsaret, accersivit, quo insonante Spiritus sancti numine & instinctu repletus est: *2. Reg. 3.* Et quod Deus in sui nominis cultum, *Instrumentalem Musicam* potiùs ambiat, quàm renuat, attestantur plures numero *Psalmi 33. 98. 144. 149. 150. &c:*

Ac tametsi ceremoniæ Levitarum & Cantuum abrogatæ sunt: nihilominus *Organorum* clangor. & elegans *Instrumentorum concenius*, qui in Veteri erat mandatus, in Novo Testamento, quippe *ἀδιαφορος*, qui nec mandatur nec prohibetur, Christianis concessus est, tanquam res, quæ pertinet ad externam *δὴμοσιώλην* & *σωματικὴν γυμνασίαν*, *1. Corinrh. 14. 1. Tim. 4.*

picem devotâ fidei ἔσθλα καὶ ἄφωνα, atque acri & suavi intensio-
ne & sono aures penetrent, mentes afficiant, & cum fide vitæ harmo-
niam excitent.

Ideoque precibus clemens annuat vivificator ille DIGITUS
DEI, Spiritus Patris, Christi; nostri; is nostras cum DIGITIS MA-
NUS PEDESQUE, SENSUS, MENTESQUE, & cum CHOR-
DIS CORDA, cumq; FIDIBUS FIDEM vitamque, donec An-
gelorum Choro cœlesti inseramur, hîc benignè regar ac dirigat, agi-
tet ac vegetet, in lætitiâ Sioniz Ecclesiaz salutiferam, atq;
in gloriam Nominis ac Numinis TRINU-
NIUS æviternam, A-
MEN.

Id autem præcipuè spectandum & observandum *Organicis Musicis*, ut eò intendant nervos, quò Musica *Chordis* sonans *non sine corde* consonet, vel, ut Theodoreti verbis utar, fides sine fide non pulsentur. Vanum enim est, *fides* intendere, & *fidem* remittere. Tunc sonant fides in auribus Dei, cum clamat fides in cordibus nostris. Quomodo autem fides esse poterit in animis, nisi fidei institutionem perceperimus auribus? Ex auditu enim fides est, *Rom. 10.* Ut igitur fides formetur iustus in pectore, & fides rectè tangatur pleçtro, Psalterij Davidici & Instrumentorum usum, tam literalem, quàm mysticæ omnes supplicationum & divinarum laudum amatores contemplantur, meditentur, sectentur. Pulsate & aperietur vobis, inquit Christus, *Matth. 10.* Pulsandum omnino est *Davidis Citharâ, Davidis pleçtro*; quod fit, quando LAUDAMUS Dominum in sono Tubæ, Deum CELEBRAMUS in Psalterio, LAUDAMUS in Tympano & Choro, in Chordis & Organo, LAUDAMUS in Cymbalis bene sonantibus, LAUDAMUS in Cymbalis jubilationis.

Crebra certè repetitio ejusdem exhortationis ad laudandum Dominum, & tot Instrumentorum conjunctorum coacervatio in tot Psalmis, quid aliud vult, quàm ne segniter & oscitanter, sed alacriter, ardentèr; spe & fiduciâ Majestatem Christi celebremus? Et D. Paulus nos vult esse *πνευματικῶν ζώντας*, fervere Spiritu, *Rom. 12*: Idq; non saltem animo & viva voce, sed etiam *Instrumentis Musicis* declarandum est. Atque ut Domino & in conspectu Domini, *Psal. 98.* rectè canatur, cum *voce & Instrumentis*, Fidei quoque bonorumque operum conjuncta sit harmonia. Cùm enim Paulus *1. Corinth. 13*, omnia alia præclara opera *eri sonanti* & Cymbalo tinnienti comparet, si charitate & dilectione proximi careant, meminimus, Christianis *Tubam* ingenuæ confessionis, *Nabulum & Citharam, Tympanum & Psalterium* fraternæ dilectionis inprimis commendari.

Proinde, quod restat, junctis votis impetrandum est, ut quæ ipsa carent animâ, animas pias animent, & moveant ORGANA, per apicem

P R A E T E R M I S S A

Ad cap. IV. Membri Primi, de Psalmodia.

Quando supra de Hebræorum accentibus egimus. strictius eam rem attigimus: ne tamen & curiosiori deesse, fufius hæc ex MUNSIEKO, AVENARIO & SCHINDLERO collecta (qui pluribus & ex professo hoc agunt) hic subnectere quasi corollarij vice placuit.

Et sanè accuratam olim Iudæis fuisse Melodiæ observationem, etiam in lectione & pronuntiatione textus Bibliæ, indicat cum accentuum Grammatici, Rhetorici & Musici doctrina, tum quorundam accentuum nomina & notationes. Quandoquidem enim Musicâ modulatione solent Iudæi lectiones Bibliorum sabbathinas secundum multiplices formas accentuum in Synagogis cantillare, Musicus accentus inde מְּוֹלָדוּת Modulatio sive Melodia vocatur, Græco vocabulo Tropus: Utuntur enim eo pro Notulis cantionum suarum.

Et scitè Grammaticus accentus dicitur טַאָם Taam, Gustus, qui lectionem, vel cujuslibet dictionis prolationem, reddit suaviorem, acuendo syllabas, & sapidiorem, distinguendo dictiones ab alijs, quò vox sonet eminentior.

Rhetoricus verò alius dicitur vel מֵטֵג Meteg, Retinaculum sive Frenum; seu מַסְרָה id est, capistrum. Nam ut Equus freno & capistro dirigitur & retinetur ingressu suo; ita quoq; retinet Lectorem virgula recta descendens, sinistram versus apposta puncto vocali, cujus pronuntiationem instar freni remoratur, ne precipitet syllabas in dictione. Alius vocatur מַכְפֵּף Maccaph, Connexio, videlicet virgula supernè interposita duabus dictionibus, quas ita connectit, ut efferantur uno accentu quasi composita.

Grammatici accentus non habent aliquam propriam figuram vel signum in Biblijs, sed eorum loco successerunt Accentus Musici. Vnde ubi cumq; in dictione videres syllabam aliquam Tropo Musico signatam, ibi Grammaticum accentum scias habere locum. Et satis quidem esset, si ille solâ erectâ virgulâ infra vel supra signatâ exprimeretur, nisi Musicorû cantillatio accessisset.

Præter alios autem accentus, qui versus vel periodi vel finem, vel cum respiratione Colon, vel Commata notant, plurima accentuum species à vocis varietate, quam signant, denominationem sortita sunt:

Hinc ex REGIBUS nominantur.

מִפְּחָה Tiphcha, Palma sive palma similis; vel מִתְּרָחָה Tarcha, Labor; id est voce defessa & submissa canendus.

זרקה Zarka, Sparfor, seu voce sparsa canendus.

גרש Gereſch, Expulſio, seu impulſa voce cantandus.

פאשטא Paſta, Extenſio, seu extenſa voce canendus.

פזר קטן Paſzer Katon, Diſperfor parvus, seu ſparsa ac tremula voce canendus.

פזר גדול Paſzer gadol, Diſperfor magnus, quia geminus eſt.

EX MINISTRIS:

מירכה Mercha, Productio, seu producta voce canendus: & Mercha Cephula כפילה ſive geminum.

מכרביל Mecharbel, Involutor vocis.

עלוי Illui, Exaltatus, seu altiori voce canendus.

Qua autem figura, & quibus in ſyllabis ac locis ſcribantur hi & alij accentus, cum ex Grammaticis addiſcendum, tum ex Bibliorum Typis Hebrais obſervandum eſt. Muſicus itaque accentuum uſus in eo conſiſtit, quod Iudæi in Synagogis ſuis juxta illos, tanquam Muſicas intervallorum Notas, cantillant Lectiones Moſis & Prophetarum ſabbathinas: Et propter Harmonia varietatem etiam varia & multiplices ſunt Accentuum Hebraorum figura, ut qualibet dictio ſicut Melodiam ita & accentum peculiarem habeat.

Ac licet cum Poëſi Iudæorum etiam Muſica interciderit: notandum tamen, triginta accentus duntaxat in 21. Biblicis libris inveniri; in Iob vero, Proverbij & Pſalterio non omnes inveniuntur, ob verſiculorum brevitatem.

Quo autem autore cum officijs accentuum, & figurarum numerus multiplicatus ſit, incertum eſt; niſi quod multi putant, puncta vocalia & notulas accentuum ab eiſdem Magiſtris inventa. Elias enim (qui putat Biblia diſtincta fuiſſe accentibus, antequam puncta vocalia acceſſerunt) totum hoc negotium, cum antea, Cabaliſtis teſtibus, tota lex quaſi Paiuc ſeu ſententia una eſſet & omnia ſine verſuum diſtinctione, cohererent, tribuit Iudæis Tiberitis, qui dicti ſunt המסורתי בעלוי Magiſtri Maſoreth h. e. Traditionis, & habitabant in Moëſia Paphlagoniæ, ydem omnia caſtigata in Biblicum etiam redegerunt corpus, & surrexerunt anno poſt deſtructum templum ſecundum 436. qui eſt annus Chriſti 476.

Et hæc de accentibus Hebræorum hoc loco ſufficiant.

SYNTAGMATIS
MUSICI
TOMO PRIMO.

Conjuncta

PARS ALTERA:

videlicet,

HISTORIA

De

MUSICA extra ECCLESIAM,

Quæ

Profana, Liberalis, Ingenua, Humana,
Genialis, &c. dici potest.

DUOBUS MEMBRIS
COMPREHNSA:

QUORUM

PRIVS

DE VOCALI MUSICA, atque generaliore
Musices cognitione, quæ tam Vocali, quam
Instrumentali ferè Communis:

POSTERIUS

DE MUSICA INSTRUMENTALI,
five Polyorganodiâ.

V I R I S
 GENEROSIS MAGNIFICIS
 NOBILISSIMIS AMPLISSIMIS
 DNN.

SAXONICÆ Electoralis }
 BRUNSVICENSIS Ducalis } *Aula*

Secretioribus alijsq; Consiliarijs
 Universis & singulis,

Mæcenatibus Musica sincerissimis.

Hanc Partem Alteram Syntagmatis Musici,
 Tomum Primum continuantem.

*fido animo
 serio voto
 grato studio*

destinat
 consecrat
 dedicat

Michaël Prætorius C.

GENEROSI, MA-
GNIFICI, NOBILISSIMI,
AMPLISSIMI VIRI, MOECENATES
devotè colendi.

AUreolum est & cedro dignum, quod ἔρανοδίδα-
κτος ille gentium Doctor à nobis exigit 1. Theff. 4,
11, quando præcipit, quemq; ἡσυχάζειν καὶ πράτ-
τειν τὰ ἴδια, id est, quiescere vel agere res proprias. Opponit
invicem Quiescere & Agere: illud in alienis observari vult,
hoc in proprijs.

Idem ferè videtur innuere πολυβρύλλητον illud, ἀνέχεσθαι
ἀπέχεσθαι: Sustinere quippe propria concernit, Abstinere alie-
na. In illis vult Tolerantiam & assiduitatem; in his Absti-
nentiam & tranquillitatem.

Propria agere Justitiæ est, quæ à Platone vinculum huma-
næ societatis, & anima rerum publ. audit, consistitq; ἐν τῷ τὰ
αὐτῷ πράττειν, καὶ μὴ πολυπραγμονεῖν, in eo videlicet, ut
quisq; quod sui officij est, faciat, & aliena ne appetat. lib. 4. de
repub. Nimirum in omni republica, velut in domo quadam
per ampla multa sunt, eaq; diversa officia, quæ ut non uni o-
mnia, ita nec cuivis quodvis demandari, & quasi per sortem
distribui debet, sed pro natura, ingenio & industria, alijs atq;

alijs hæc illave danda & commendanda sunt. Commissum munus quilibet, quâ potest, & par est, diligentiâ obire debet, & intra ejusdem carceres se continere, de alijs neutiquam sollicitus, multò minùs ijs sese immiscens. Quod si fiat, semotis procul turbationum fluctibus & factionum procellis, Resp. in tuto navigat, & ad portum pertingit quàm prosperrimè.

Aliena mittere, Sapientix est. Sic enim Rex ille omnium, qui sunt, qui fuerunt, quiq; futuri sunt, mortalium sapientissimus Salomon, in libro suo, quem Egesippus & Irenæus *παναίρετον σοφίας* nuncupant, inquit cap. 12, v. 11.

וְיִמְרָהּ רִיקִים חָסֵר לָהּ

juxta interpretationem LXX.

οἱ δὲ διακοντες μάταια, ἐνδεῖς φρενῶν:

vel ut Symmachus transtulit:

ὁ δὲ ἐπισπυεύδων εἰς ἀπραγίαν.

Aquil. & Theod: *εἰς κενά.*

vulg. Qui sectatur otium, stultissimus est.

Lutherus ad Hebræam veritatem, cum Græcis Interpretibus reddidit:

**Wer unnötigen Sachen nachgeheth /
der ist ein Narr.**

Hac Parcemia Theologus, linguarum non ignarus, reprehendi attendit vacuitates, *ריקים*, vel ut Græca habet versio, Vanitates; Germanica, **Unnötige Sachen.**

Quo nomine non tantum comprehenduntur & reprehenduntur; 1. *ἀτεχνία*, Inertia, quâdo vitæ artis experts & laborib.

vacua

vacua transigitur turpi otio: 2. Item *Ματαμοτεχνία*, quæ Quintiliano lib. 2. cap. 21. supervacua artis imitatio est: 3. nec non *περιεργία*, quæ, quod seriò tractandum est, levi brachio transilit, & è diverso ei, quod perfunctoriè agendū erat, immoratur: quam perversitatem Clemens Alexandrinus lib. 5. stromat. & Athenæus lib. 5. c. 1. disticho Agathonis accusant ejusmodi:

Τὰ μὲν πάρεργον ἔργον ὡς ποιούμεθα;
τὸ δ' ἔργον, ὡς πάρεργον ἐκποιούμεθα.

Talemq; diligentiam improbat Nazianzenus his verbis:

ἔργον πάρεργον εἰδαμῶς ἔργον λέγω,
τῶν γὰρ παρέργον δὴ καταφρονητέον.
*Laborem non necessarium nequaquam laborem voco,
Nam non necessaria negligenda sunt.*

Verum etiam sub vanitatis & vacuitatis nomine *Φρενήσεως* & insipientiæ damnat omnem *ἀλλοτριπραγμοσύνην* & *πολυπραγμοσύνην*. Est autem *ἀλλοτριπραγμοσύνη*, se alienis immiscens, propriis neglectis, Temeritas; *πολυπραγμοσύνη* autem ad multas res aggressio, earumq; omnium actio, quod vitii nomen fœdissimè elegantissimè exponit Gellius lib. 11. cap. 16. Eam in rebus Curiositatem ex Plutarchi *Περί τῆς καυνοπραγίας*, & cum eodem *πολυπραγμ. πλῆθος* *πραγμάτων καὶ καυνότητος καὶ μεταβολῆς* nominare licet: quoties delicatuli, successu rerum suarum desperato, artem consuetam deserentes, in sueta inexpectatq; negotia aggrediuntur, quorum multitudine obruti, ex alio ad aliud vitæ genus, subinde mutatum, levi & inconsidera-

struendiq; *Syntagma musicum* quo Ecclesiasticæ & Ethnicæ, sacræ & profanæ, vocalis & instrumentalis Musicæ, rationem & usum proponerem, atq; in theatrum literarium exponeré.

Utinam verò studio nunquam interrupto meis mihi perlitare Musis licuisset, multò profectò limatius hoc præfens, multò expeditus cætera, multò cumulatius plura prodissent in publicum *Opera Musica*. At verò, quia per invito (veritatem testor) animo ad alias quoq; functiones aulicas pertractus fui, non potui, quin cognatorum & amicorum quorundam operam adhibere adminiculantem & subsidiariam mihi sumserim. Ita videlicet districtum me habuerunt itinerū difficultates, supplicum efferendæ quærelæ, fluctuantes pauperum causæ, literæ exarandæ, molestiæ domi natæ, valetudo corporis adversa, cum id genus aliis: Ita, inquam, æquitatis amor, afflictorum commiseratio, Christiana Charitas, à multis capitis, à multis famæ, à multis deniq; fortunæ discrimen abigere me compulit. Quis miretur, si à studio Musico vel dudū excidissem? Nihilominus cum sacrosanctâ Musicâ nil prius mihi sit aut antiquius, eâ excolere pro virili & exornare, quoad ejus licuit, alloboravi quàm studiosissimè. Quod ipsum præter alia Musices opera plurima, aspirante gratia Divina & accedente Spiritus Sancti auxilio, à me pro ingenii mei tenuitate quondam nata, & juris ususq; publici facta, hoc etiam testatum reddet *Syntagma Musicum*.

Posteaquam enim *Syntagmatis* istius tomum primum incepti, præmissâ primâ parte de *Musica sacra sive Ecclesiastica*, quam *Psalmodia*, *Missodia*, *Liturgodia*, *Organodia* absolvit, nunc eundem conficiendum

to pede transfiliunt infelicissimè, ut Salomonis margini ascriptum, innuit Lutheri proverbium Germanicum: **Vierzehn Handwerck/ sunffßehn Englück.**

Vulgò fertur hic versus, vero non absonus:

Τῆς πολυπραγμοσύνης ἔδὲν κενεώτερον ἄλλο:
Nil curiositate vanius exitit.

Et dignum notatu grave illud Tetrastichon, quo tragicum vitæ exitum finiit ille in Borussia:

Quid jurvat innumeros mundi cognoscere casus

Si fugienda facis, si facienda fugis?

Disce meo exemplo mandato munere fungi.

Et fuge ceu pestem τὴν πολυπραγμοσύνην.

Hæc & hujusmodi alia ego etiam in ista mea tenuitate perpendens, Mœcenates colendi, cùm ante aliquot annos præter spem & expectationem Choro aulico *dirigendo* à Reverendissimo & Illustrissimo Principe ac Domino Dn. *HENRICO JULIO* Episcop. Halberst. & Ducæ Brunsv. & Lüneburg. Domino meo olim clementissimo, laudatæ ac beatæ recordationis, ex clementia singulari præfectus essem; in hanc curam mihi incumbendum esse duxi, ut Musicam, officii demandati partem potissimam, respicerem, eamq; quâ possem fide & diligentia, in scholarum & Ecclesiarum emolumentum, excolerem exornaremq;. Quare à Pietate exorsus non tantùm Divi Lutheri & aliorum cantiones germanicas, item Leiturgiæ Ecclesiasticæ Latinas, ex choralis harmonicè concinnavi; verùm etiam sano optimorum amicorum instinctu studium & conatum suscipere non dubitavi, ex autoribus cùm vetustioribus, tum recentioribus eruendi con-

duxi hac secunda ex Antiquitatis monumentis asserta Parte; quæ continet Historiam, cum de Musica veterum Ethnica, tum Politica, in usu & lusu extra Ecclesiæ limites ingenuo & liberali: Cujus partis duo sunt distincta membra, quorum prius de Musica vocali & generali Musices cognitione, atque usus frequentatione tam vocali, quam instrumentali ferè communi; posterius de Musica veterum organica & Instrumentalis agit.

Nullus autem puto, me *ὑπὲρ τὰ ἐσκαμμένα* (quod dicitur) *πηδᾶν*, limitem transilire, aut falcem in alienam messem immittere si Musicæ, etiã extra Ecclesiã apud Ethnicos, in Deorum gentilium cultibus, & sacrificiorum ritibus, conviviorumq; & humanitatis societatibus receptã & usurpatã, ex testimoniis Antiquitatis, Philosophorum, Poëtarum, ac Philologorum, in prosœniũ publicũ produxero. Plurimum inde lucis hodiernæ afferetur Musicæ, non tãtum Ecclesiasticæ, quæ illam idololatricam piè & sanctè abominatur, & majestatem suam *πολλοῖς παράσας* post se relinquit: sed etiam Politicæ liberaliori, quæ illam licitè & honestè imitatur, jucundã gravitate, graviq; jucunditate ei vix ac ne vix quidem cedit.

Illud ipsum Opusculum, Generosi, Magnifici, Nobilissimi & Amplissimi Viri, Mæcenates plurimum colendi, vestrarum nominum auspicio spectabili in lucem prodire adeoq; vestræ omnium Autoritati clarissimæ humiliter dedicare & consecrare, videlicet debui, ita volui; mihi persuasissimum habens, me sub patrocínio & tutela V.V. &c. M.M. adversus quorumvis obstrigillatorum impetus tutum fore, omnemq; eorum virulentos morsus facilè evitaturum.

Nec V. V. M. M. &c. dedecori erit Musices patrocini-
 ſuſcepiffe. Quamvis enim ea ferè voluptatibus tantummo-
 do inferviat, & propterea à *σκυθρῶποις* quibusdam Scythiſ,
 quibus hinnitus equorum; & cur non rudentis ſibilus pecoris
 Arcadici, quavis harmonica modulatione dulcior eſt, in nul-
 lo habeatur precio, attamen Voſmetipſos, Viri Generoſi, Ma-
 gnifici, Nobiliſſimi & Ampliſſimi, Voſ, inquam, hac *προσ-
 Φωνήſει* modeſtâ in teſtimonium voco, certus equidem Ve-
 ſtrum neminem inficias iturum; ſed faſtuſos omnes: *Vitam
 humanam voluptatibus carere non poſſe.* Quæ enim hæc
 vita eſſet, quæ, omni oblectamento omniq; lætitiâ deſtitutâ,
 in perpetuâ degeretur anxietate & triftitia? Quo fit, cùm ad
 voluptates feramur omnes; honeſtas autem ſinceras & tem-
 peſtivas pauci intelligant, ut inconceſſas, turpes & intempe-
 ſtivas pleriq; perſequentes, in flagitijs & ſcleribus vitam om-
 nem miſerrimè tranſigant, & tamen interea nunquam in
 ſolidis ſint gaudijs Xerxes Perſarû Rex præmium fertur pro-
 poſuiſſe ijs, qui novum aliquod excogitaſſent Voluptatis gen-
 nus. O miſerum illum, ô infelicem Regem, qui in opibus
 tantis, & tanta rerum omnium copia & abundantia non re-
 periebat, quo ſe oblectare poſſet, ſed per totum ſuum regnû,
 quod erat ampliſſimum, per totam Aſiam omnium delicia-
 rum feraciſſimam, fugientes perſequebatur voluptates
 Quod Xerxi dare non poterat quicquid in terrarum orbe ju-
 cundum & amœnum vel ad fruendum, vel ad ſpectandum e-
 rat; id nobis largiſſimè præbet Muſicæ voluptas, pariter & ſua-
 vitas, quâ ſive magiſtrâ, ſive miniſtrâ, nunquam moleſtia no-

bis aut tædium ullum obrepere, quin potius gaudium honestissimū inde redundare & reflire nullo non tempore potest.

In Ecclesiā quā suaviter demulceat mentē verē devotā, quanto spiritus vigore cor animet, soletur, roboret, quātosq; pietatis affectus moveat, Syntagmatis Musici *διάνοια* de Psalmodia; *ὑπομνήματα* de Missodia, *ἐξήγημα* de Lecturgodia, *θεωρία* de Instrumentis, satis (ita nullus ambigo) demonstrat.

In societate civili, & vita privata quos cieat animi simul ac corporis motus, quā vegetè relaxet restauretq; vires, gravioribus prostratas negotijs, & quā varios secum domi militiaq; trahat affectus & effectus ingenua Musica demonstrabit, opinor, Musica Syntagmatis hæc pars altera. Ecquid enim jucundius veterum Sacrificia, Convivia, Funera & Studia, cantu musico & organis instructa, aspectare coram; & velut impræsentiarum auscultare?

Quocirca hujus Partis nuncupationē non alijs magis convenire arbitratus fui, quā Vobis, Musices Fautores & Censores æquissimi; quos certum est, quoties post arduas Principum occupationes, & grandia consiliorū momēta de lassatos animos sentiatis, muscis chordis, instrumentis sonoris, & vocibus decoris, pectora permulcere adeoq; seriam animi cogitata humanioris Musices jucūditate attemperare, id quod Philosophi, Oratores & Poætæ se fecisse contestantur.

Μετὰ βολή πάντων γλυκύ, inquit ille. Et cum homo ad negotium sit natus, otio voluptatis licitæ, ceu medicamento, utitur, ut ita vicissitudine quietis ad consueta munia alacrior revertatur. Hinc tota hominis vita, si Aristoteli in 7. polit. credimus, in *πόνον* & *ἀνάπαυσιν* dividitur: Latini vocant Nego-

gotium & Otium, siue intermissione. Necessario proinde in viris occupatis requirit præcedens πόνος & exercitatio suam ἀνάπαυσιν & quietem, veluti paratissimū laboris condimentum. Sic in corporis motu statio selsionis quies est, stationis decubitus, decubitus deambulatio. Et quemadmodū in longis peregrinationibus planiciem minū odiosam montis facit acclivitas, & collum asperitatē subjēctæ valles minuunt: Ita labores in quocunq; disciplinæ genere præter alia studia practica refocillare Musica solet: quemadmodū in hac Syntagmatis parte pleniū suo loco cōmonstrant exempla Poëtarū, Oratorū, Philosophorum & aliorū, in vita tam togata, quàm bellica. Eos ipsos, Colendi Mæcenates, æmulo Musices amore licitè & honestè sectamini, quotiescunq; res arduas & serias harmoniæ Nectare & Ambrosia suaviter dulcoratis, & gnauiter graviterq; attemperatis, Musica non ut cibo, sed ut obsonio utentes.

Proinde cūm Pindari illud verum sit: ὅσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, ἀτύζονται ἑοῶν περιδῶν ἀγῶνα, id est, *Quæcunque Iupiter non amat, ea consternantur, si vocem Pieridum audiant;* Vos certè Apolline natos Musicæ fautores & assertores agnosco lectissimos, & veneror dignissimos, quorum nominum patrocinijs hanc Syntagmatis musici partem Antiquitatis cantu & instrumentis stipatam, fido destinem animo, merito consecrem voto, grato dedicem studio.

Fretus itaq; Vestrà erga alios etiam Musarum alumnos Magnificā Humanitate, orare & obsecrare non desino, ut hoc vile & exile opusculum, è penore musico depromptum, promptis excipiatibus manibus, serenis aspiciatis frontibus, benevolis pervolvatis mentibus, & Vobis isti usmodi mea studia commendata habere dignemini.

Hoc si expertus cognovero, additur mihi animus, ut pro-
 pitio DEO, quæ subinde succurrent Musices Parales, pomena,
 quæq; diligens porro observabit lectio, in medium proferâ,
 & juris publici faciam. Quo ipso sicubi fortè per meam te-
 nuitatem Musica evadet comitior & ornatior, non tantùm e-
 am Vobis, sed & omnes ejusdem cultores, obstringetis plus
 quàm arctissimè. Ita valete

V I R I

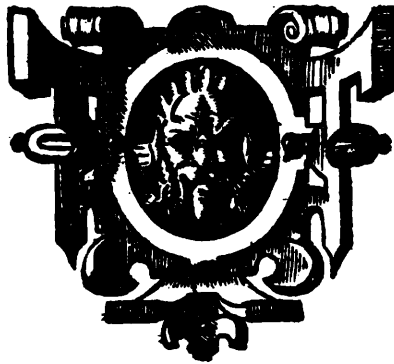
Generosi, Magnifici, Nobilissimi, Amplissi-
 mi, Mæcenates devotè colendi.

Dresda,

Mensis februarII Die qVInCto,

Anni Christi

eCCe VenIo Cltò Cltò; ð nVnC MI ChrIste.

MEMBRUM PRIMUM
PARTIS SECUNDÆ,

Tomo Primo

Conjuncta :

De

MUSICA VOCALI, ATQUE GENE-
raliore Musices Cognitione.

CAPIT I.

De MUSICA extra ECCLESIAM, ab Ecclesiastica,
generaliter nominibus distincta, ejusdemq; primis ac ge-
neralioribus principiis.

Sque hac dictum fuit de Choralis sive veterum
Psalmodia, Missodia, Læurgia Matutina & Vespertina, &
Organica Musica, intra pomeria limitesque Ecclesiæ Dei
Christianis recepta & piè usitata. Nunc ad Musicam, et-
iam extra septa Ecclesiæ, viæ ac Methodi excursum instituere & diri-
gere, opere precium erit, ab antiquis decantatam & exultam. Mu-
sices enim suavitas non tantum ad sinceræ Religionis cultum & veri
Dei invocationem coarctata est in Templis ædibusque Christianorum
privatis; Verùm extra usum verè sacrum & divinum, ad Ethnicos quo-
que emanavit & profana superstitione atque superstitiosa profanatio-
ne sese diffudit in Ethnicorum Deorum, Heroumq; celebrationem.
Unde hujusmodi à vera Religione remotam lubet nominare *profanam*
vel Ethnicè sacram, sive Ethnicè divinam Musicam. Quandoquidem
etiam homines artibus ac moribus emollitos vel emolliendos in stu-
dio & consuetudine vitæ tam civili quàm agresti sua dulcedine occu-
patos detinet, nunc *Liberalis & ingenua*, nunc *Politica & Humana* la-

tiori nomine, dici potest. Quia denique solatium ad oblivionem molestiarum humanarum affert, atque ipsa etiam bruta animadvertitur voluptate mirifice perfundere, *Genialis* non inconvenienti nuncupetur appellatione.

Cæterum Tria nonnulli statuunt genera, ex quibus Musica constat. Unum genus est, quod Instrumentis agitur; alterum, quod fingit carmina, ex quo ut Poësis pars sit Musices, necesse est: tertium, quod Instrumentorum opus Carmenque dijudicat. Ex quo rectè ait Cic. de Oratore lib. 2. Musicam versari in numeris & vocibus & modis. *Polyd. de inv. lib. 1. cap. 14.* Extra omnem autem dubitationis aleam situm hoc est, quod Musica ante *Jubalem*, priusquam artificio sonoque Instrumentorum Musicorum eam industriè exprimeret & redderet, quam *Instrumentalem* vocamus, antea naturæ beneficio inventa, & humano vivæ vocis usu culta fuerit, quæ *Vocalis* dicitur: Cujus ortum & initium ante progressum in primo limine ritè inquit hujus membri ingressus. Omnium autem fermè rerum initium infirmum & informe est, ut Tempus meritò vocari possit Lex & Linea rerum, cujus progressu quæ parvis surgunt principiis, immensa capiunt incrementa: quod non tantum in proceritate arborum, maturitate frugum, statura statura hominum, sed in omnibus rebus videre est. Id ipsum de Musices studio affirmandum esse quis neget, cujus perexigua fuerunt principia?

Opinio non falsa est, *Musicam* ex articulatae vocis usu *ortum* traxisse. Sermonis enim communicatione mutua, quæ homines à brutis differre facit, sylvis & solitudinibus relictis congregati, usum sermocinandi excoluerunt in dimensione Rythmorum, quos auriù mensura & similiter decurrentium spatiorum observatione, Quintiliano teste, generatos protulerint ad modulationis formam vocis sono variato: qualis videtur Poësis fuisse in illis (de quibus Ennius loquitur) versibus;

Quos Fauni vatesque canebant.

Atque hoc ipso simul per imitationem conati fuerunt repræsentare Cantillationes avicularum, quæ suavi modulatione minurizan-

tes, exercendi cantus suavitate auribus instillata, mentibus cupiditatem & desiderium reliquerunt.

Huic opinioni fidem facit Poëta Lucretius:

*At liquidas avium voces imitasset ore
Ante fuit multò, quàm lenia Carmina cantu
Concelebrare omnes possent, auresq; juvare.*

Et Ponticus Chamæleon Musicam ab antiquis excogitatam scribit *avium* imitatione in solitudinibus canentium, referente Athenæo *lib. 9. cap. 13.* Unde & Scaligero videtur modulatio in passionibus inventa primùm vel Naturæ impulsu, vel avicularum imitatione, vel arborum sibilis *Scal lib. 1. c. 4.*

Ei certè *Natura*, quæ rerum omnium mater & omnium artium prima Magistra est, ab initio Musicam docuit, & mortalibus veluti muneri dedisse videtur. Siquidem homo statim natus cum in cunabulis vagire incipit, continuo nutriculæ cantantis voce sopitus dormitat. Etjam animantibus, quibus ad sonum quempiam vox apta est, suus insitus est concentus, quo omnis ager suo tempore resonat. Ecquis docuit *Lusciniam* varios canendi modos? hæc enim avicula sonum edit perfecta Musicæ scientia modulatum, qui nunc continuo spiritu trahitur in longum, nunc variatur inflexo, nunc distinguitur conciso, copulatur intorto, promittitur, revocatur, infuscatur ex inopinato: interdum & secum ipsa murmurat: plenus, gravis, acutus, creber, extensus: & breviter, audire l cet omnia tam parvulis in faucibus concini, quæ tot exquisitis tibiærum tormentis, ut ait Plinius, ars hominum excogitavit. *Polyd. lib. 1. cap. 14. de invent.*

Est omninò in Musicis etiam *Ἐφύια*, & ut Platoni dicuntur, Igniculi naturales & seminaria artis, & *Ἰνστικτῶν*, ut Aristoteles nominat, propensiones & proclivitates.

Ab aliis verò Tria Principia depræhensa sunt: *Mæror*, *voluptas* & *Enthusiasmus* sive Numinis afflatus. 1. *Dolores* etenim mirabili quodam ductu & flexu lubrico vocem ad modulos flectunt lachrymosam & luctuosam. Principium hoc confirmant etiam infantes qui statim plo-

rant, quod crurum brachiorumq; rectè producendorum causa fasciis colligantur, ac ita à supplicio miseram vitam vivere incipiunt. *Polyd. l. 1. cap. 14.* 2. Effervescens autem & ebulliens *gaudium* vocem reddit uberius effusam. 3. *Afflatus* autem *spiritu* (de quo Poëta Sulmonensis: *Est Deus in nobis, agit ante calciscimus illo,*

Sedibus aethereis Spiritus ille venit) eò rari spectamus, ut etiam futura ratione pandant metricà & harmonicà. Quod si quoque Amoris vis ad solem producatùr, patebit clariore luce, nullam prorsus affectionem acutiorem & accuratiorem ad harmonicos sonos addere stimulum atque jucunditatem. Unde tritum illud Græcorum apud Plutarch. 1. Sympos. *μουσικὴν δ' ἀγαθῶς διδάσκει*: quæ jucunditas, qui amor Platoni *παντὸς ἰσχυριότης*, ut qui nihil prætereat intentatum, sed omnibus sese inserat & insinuet rebus.

Denique *Ocium*, voluptatis & lasciviæ pater, & *emulatio*, alma artium nutrix & auctrix, effecerunt, ut natæ sint variæ species cantumularum. Alterum, cum singuli sub æstivam reducti umbram saturi canerent amores: *Monoprofopos* hæc. Altera, cum aut fortè aut consilio convenissent ii, quos inter vel amor vel odium excitatum fuisset; aut esset æmulatio obrectatiove propter vel cantum, vel gregem, vel amicam. Cujus cantus duo modi: Unus cum sine numero certo, sine lege versus funderent; cui non est idcirco nomen impositum, quia vulgaris esset ac liber & naturalis, neque tam quæsitus arte, quam ob-

latus ultro: Alter in quo sententias æmulas, versus & similes
& pari modo reponerent; quod iccirco appel-

larunt *ἀμοιβαῖο*. *Scal. lib. 1. c. 4.*

CAPUT II.

De artis Musica Inventoribus, ex inventione Calamorum, Chordarum, malleorum, sonorum & proportionum auscultatione.

Non minus in Musica, atque in aliis artibus, $\Phi\upsilon\tau\iota$ sive Naturam adjuvat & perficit $\mu\acute{\alpha}\theta\eta\sigma\iota\varsigma$ καὶ $\alpha\sigma\kappa\eta\sigma\iota\varsigma$, Institutio & exercitatio, $\acute{\epsilon}\mu\pi\epsilon\iota\rho\iota\alpha$, $\iota\sigma\omicron\rho\iota\alpha$, καὶ $\acute{\epsilon}\pi\alpha\gamma\omega\gamma\eta$ (quæ tria artium communia sunt primordia & *admirationis*) hoc est, *Experientiâ, observatione & inductione, adhibitâ ab Ingeniis, Genio divino ad illam artem excitatis.*

Verissimum est enim, de Ethnica quoque, illud Plutarchi de Musica: $\Sigma\epsilon\mu\upsilon\eta$ $\acute{\epsilon}\nu$ $\kappa\alpha\tau\grave{\alpha}$ $\pi\acute{\omega}\nu\tau\alpha$ η $\mu\upsilon\sigma\iota\kappa\eta$, $\theta\epsilon\omega\acute{\nu}$ $\acute{\epsilon}\upsilon\rho\eta\mu\alpha$; *Omni- bus modis veneranda est Musica, cum Deorum inventum sit.*

Est autem Ethnica Musica non ita vetusta, & Musicæ sacræ Ecclesiasticæ, quæ vocis usu & arte *Jubalem* auctorem habet, & post Patriarchis, aq; Israëlitis statim ab Ægyptiacâ emigratione usitata & frequens fuit, longè cedit antiquitate. Siquidem nullam (cum Græcorum gestis omnibus ante Olympiades, Censorino teste, fabulosis & incertis) fidem merentur, & incertissima illa, quæ de primo Musicorum seculo à Græcis non nisi per ambitionem antiquitatis ficta sunt.

Nemo est, qui credat, apud Græcos Musicam fuisse prius inventam, literis in Græciam primùm advectis à *Cadmo*. Eum, (licet idem ab Herodoto, seculo ante Abrahamum Anno mundi 1948. natum, ducentis videlicet amplius post diluvium, (An. mundi 1636.) annis inferatur) *Eufebio* *Josue* (circiter 2493. Annum mundi) Duci $\sigma\upsilon\gamma\chi\epsilon\omicron\upsilon\upsilon$ computat, & Abrahamo amplius quadringentis annis juniorem statuit. **M A N E T H O** centum præterea annis posteriorem facit.

Omniū primi apud Ethnicos censentur Musicæ Inventores, *Mercurius, & Apollo;* Ille inventa Testudine ex nervis trium chordarum

instar trium anni temporum, auctore Diodoro Siculo *lib. 1. cap. 2.* tres instituit voces; *Acutam* ab æstate, *Gravem* ab Hyeme, *Mediam* à Vere. *Jul. Scal. lib. 1. Poët. cap. 43. & 48.* Effecit deinde Tetrachordum, limum pro chordis, tum non inventis, intendens, quod Lyra Mercurii dictum fuit. Insuper testudine mortua, ad ripas Nili inventâ, Calamos agglutinans, ac novem deinde chordas super calamis, tanquam anfulis, intendens, jucundum quid modulatus est. *Lucian. in dial. Apoll. & Vulc. Pausan. in Arcad. Nicander in Alexi-pharm. Homerus in Hymno Mercurii, ubi Lyræ septem Chordas attribuit. Nat. Com. lib. 5. cap. 5.* Hic verò, videlicet Apollo, Citharâ ad boves Admeti inventâ, *Musica Deus* habitus fuit. *Pausan. in prioribus Eliacis, Ovid. Metam. 1. Apollinem hunc* vetus Historiographus Manetho, ætate Cadmi superiùs supputata, natum adstruit. Et colligunt Chronologi, plerosque cum Apolline Musicæ cultores floruisse circa sæculum Gedeonis Judicis Israëlitici, Anno mundi 2671. ex calculo Chytræi, plus annis centum ante captam Trojam, cujus eversio facta est Anno mundi 2782. Apollinis *Filius Orpheus*, circa Tholæ & Jairi Judicum tempora, habuit *Herculem & Musæum*, Evmolpi filium, condiscipulos, sub præceptore Lino, Apollinis & Terpsichores Filio.

Idem sæculum celebravit *Amphionem, Hyagnin, Phrygem*, ejusque successorem *Marfyam. Euseb. lib. 10. de præpar. Evang. Zethum & Amphionem* fratres, qui Cadmi temporibus vixerunt, Musicæ autores indigat.

Pòst Esaiæ sæculo circiter annos centum ante exilium Babylonicum vixit *Terpander*, auctor Musicæ artis eximius, Homeri abnepos, vel, ut alij, Hesiodi Filius.

Et Arion, Herodoti, Ovidij & Gellij historiâ celebris, septem sapientibus in Græcia *σύνχρον* fuit, vivo Jeremia, ac Nabuchodonosore Judæos Babylonem abducente captivos.

Porrò *Solinus* Musicæ artis studium ex Creta manasse putat, cum *Idai Dactyli, Jovis vagitum* crepitu ac tonitru æris occultando, observatos inde modulos in versificum ordinem transtulissent. Bero-

sus scripsit *Bardum*, Gallorum Regem, Musicam invenisse, indeq; Gal-
lis Philosophos & Poëtas Bardos vocari. Laërtius & Boëthius *lib. 2. cap.*
10 & 11. apud Græcos asserit, *Pythagoram* Musices invēto-
rem fuisse per malleorum, ferientium inæqualia pondera, & per chordarum inæqua-
litatem vel inæqualem extensionem, & per Calamorū inæqualem lon-
gitudinem. Vixit autem *Pythagoras Cambysis II. Monarchæ Persarum* se-
culo, Anno mundi 3434. Tarquinio superbo, ultimo Romanorum Re-
ge, rerū potito, ante Christum (quippe Anno mundi 3962.) natum 528.
annis. Is primus, quam pepererat proportionum ignorantia, imper-
fectionem Musicæ animadvertit, cujus certitudo solo dijudicabatur
auditu, maximè fallaci sensu, nec satis acuto & minus apto ad sonorum
discrimina, in minoribus intervallis subtiliter dignoscenda. Certam
itaq; intervallorum Musicorum distantiam certis proportionibus con-
tineri, eamque non auditui subjacere, animadvertens, intervalla certis-
simis rationibus ad oculos evidentissimè demonstravit. Demonstratio-
nū inventionem à fabricis ferrariis tali desumpsit occasione, Boëthio teste;
Pythagoras (ait) cum certam intervallorum distantiam inquireret, relicto
aurium judicio ad regularum momenta migravit. Nec enim credidit huma-
nis auribus, quæ partim natura, partim etiam extrinsecus accidentibus per-
mutantur, partim ipsis variantur atatibus. Nullis etiam deditus instrumen-
tis fuit, penes quæ sæpe multa varietas ac inconstantia nascitur, dum nunc
quidem, si choras velis aspicere, vel aër humidior pulsus obtundat, vel sicior
exsiccet, vel alio quopiam modo statum prioris constantia permutet. Et cum
idem esset in cæteris Instrumentis, omnia hac inconsulta, minimaq; astumans
fidei, diuq; astumans inquirebat; quam ratione firmiter & constanter con-
sonantiarum momenta perdisceret. Cum interea divino quodam motu, præter-
iens fabricarum officinas, pulsus malleorum exaudivit, & diversis sonis u-
nam quodammodo concinentiam personare: ita igitur ad id, quod diu inqui-
rebat, attonitus, accessit ad opus: atq; considerans, arbitratus est, vires feri-
entium efficere diversitatem sonorum, idq; ut apertius liqueret, imperavit, ut
malleos inter se permutarent. Sed sonorum proprietates non in hominum lacer-
tis hæbeat: sed mutatos malleos comitabatur. Ubi igitur id animadvertit,

malleorum pondera examinavit. Et cum quinq. forte essent mallei, dupli reperit sunt pondera, qui sibi secundum diapason consonantiam respondebant. Et ex his eum, qui duplus erat ad minimum, comprehendit esse sesquitercium alterius, ad quem diatessaron sonabat. Et rursus eundem duplum reperit esse sesquialterum ad eum, cum quo in diapente consonantia jungebatur. Duo vero hi, ad quos superior duplus, sesquitercius & sesquialter esse, probatus est, ad se invicem sesquioctavam proportionem perpensi sunt custodire. Quintus vero malleus, qui cunctis erat inconsonans, rejectus est. Cum igitur & ante Pythagoram consonantia Musica partim Diapason, partim Diapente, partim Diatessaron, qua omnium minima consonantia putabatur, vocarentur, primus Pythagoras hoc modo reperit, qua proportione sibimet hac sonorum diversitas jungeretur. Et ut sit clarius, quod dictum, sint, verbi gratia, malleorum quatuor pondera, qua subscriptis numeris contineantur, 12.9.8.6. Hi igitur mallei, qui duodecim & sex ponderibus librabantur, Diapason, sive octavam in duplo consonantiam personabant. Malleus vero duodecim ponderum, ad malleum novem ponderum, & ulterius, malleus octo ponderum ad malleum sex ponderum, secundum sesquiterciam proportionem, in quarta, sive in diatessaron, consonantia jungebantur. Novem vero ponderum ad sex, & duodecim ponderum ad octo, quintam, sive diapente consonantiam, in sesquialtera proportione permiscebant. Rursus novem ponderum ad octo in sesquioctava proportione resonabant Tonum. Hinc igitur domum reversus, varia examinatione perpendit, an in his proportionibus ratio consonantiarum tota consisteret, atq. nunc pondera, qua recens inventis proportionibus respondebant, chordis aptans, earum consonantias aure dijudicabat. Nunc vero in longitudine chordarum duplicitatem medietatemq. observans, ceterasq. proportionem aptans, integerrimam fidem diversa experientia capiebat. Et se nihil diversum a vero invenisse letabatur. Hac Boethius lib. 1. Musices, cap. 10. & 11.

Et Plutarchus de Musica sic attestatur: Pythagoras, inquit, iudicium Musica per sensum rejectit, quod tenuem ejus virtutem predicaret. Quocirca non auditu, sed harmonia convenientia, iudicium de ea faciebat, atq. ad diapason usq. sistere Musica cognitionem esse satis censebat.

Placitis Pythagoræ multo tempore receptis approbatisq; qui contradiceret, & tanta autoritate Philosophi theoremata impugnare auderet, nemo exitit præter *Aristoxenum* ex Italia oriundum, Tarentinum patria, Aristotelis auditorem. Hic circiter annum mundi 3620. cognomen *Musici*, ex peritia artis quod adeptus fuerat, explevit, & demonstrationē statuit stabilivitq; à Pythagoræa diversam. Ex sonis enim Musicis, qui tanquam naturales res auditui subjecti sunt, argumentatus est, cùm sensus circa proprium objectum falli nesciat, organo probè affecto, intervallo non nimium distante, & medio non turbato, aut impedito, dijudicationem ac pronunciationem de intervallorum consonantiis elici ac convinci non ratione proportionum, sed beneficio & officio auditus, qui perceptioni sonorum propriè est destinatus sensus. Immò sublato auditu, omnem tolli de sonis disputationem addidit; Et licèt aliquid rationi & proportioni detur, auditum tamen in sonorum dijudicatione non modò non seponendum, sed omnino præponendum esse; cùm vulgato axiomate, quod prius non fuerit in sensu, in intellectu sit nihil. Et propterea per alias etiam, præter multiplicem & superparticularem, proportionum species, auditus exploratione formari consonantias, pronunciavit. Id quod verissimum ipse usus legitimus, à quo artificiosa suavitas & elegantia harmoniæ pendet, etiam extra Pythagoræ proportionones (multiplices & superparticulares) formandis harmoniis convenientes, maximè probat in Consonantia, quæ sexta, veteribus Tonus, sive Semitonium cum diapente, similiter in Undecima, quæ veteribus est Diapason cum Diatessaron. Atq; hinc Musicæ studiosi in diversas sunt divisi sectas, *Canonicorum* & *Harmonicorum*. *Canonici* adhærebant Pythagoræ, & in sonorum dijudicatione rigidè persequebantur rationis examen, & proportionum *Canones*. *Harmonici* sectabantur Aristoxenum, & in harmonia judicanda plus autoritatis ac fidei tribuebant auribus, quàm rationi.

Disidentium Musicorum litem, 481. annos gliscentem, pòst, Antonino Pio, circiter annum Christi 139. (juxta annales Pantaleonis Candidi) imperante, composuit ac sopivit *Claudius Ptolemaus Pelusius*, ex-

cellens ille Mathematicus. Is media incedens via tantundem cum Aristoxenicis sensui, cum Pythagoræis tantundem rationi attribuit. Etenim tum demum iudicium enasci putavit sincerum, ubi sensus & ratio consono nituntur conspiratu: Quod ipsum & in Astronomia comprobavit, quum rationis libra ab oculis non abit diversa. *Calius lib. 15 cap. 11 A L.*

A Ptolemæo, ubi anni 400. nōdum completi effluerant, seculum arti Musicæ donavit (quem invidit mors violenta anno 527.) *Anitium Mantium Severinum Boethium*, ex stirpe patricia nobilissimum, Romæ Consularem, Philosophum & Theologum eximium, qui hinc inde de Musica apud Græcos dispersa congeffit, & latino sermone translata posteris per manum tradidit, ac post se laudabilem & fructuosum nitorem artis, ex profunda caligine emergentis, reliquit.

Nostræ deniq; memoriæ seculum *Josepho Zarlino Clodiensi Italo*, Chori Musici apud Duces Venetos Magistro, acceptum refert, non tantum indagatam esse veram & legitimam proportionem novarum consonantiarum, utpote Ditoni & Semiditoni, Sextæ item minoris & majoris, quæ ante ducentos vel circiter annos per Organa Ecclesiastica Harmoniis inferi cœperunt: verum etiam quod multorum aliorum intervallorum forma, in veris & justis proportionibus ab illo inventa, fruamur. Verum de his *Sethus Calvinus* in Exercitatione 2. plura annotavit.

CAPUT III.

*De Doctoribus, Scriptoribus, Cultoribus,**Discipulisq; Musica eximius.*

Ximix artis scholam & disciplinam commendant, exornant & stipant autoritate eximii viri; quos inter eminent primo loco Doctores & Scriptores non vulgares.

ALCIDAMAS Eleates Philosophus, Musicus clarissimus, discipulus Gorgiæ Leontini, de Musica elegantissimos libros scripsit.

Suid.

ANTISTHENES Atheniensis, Socratis auditor, de Musica commentatus est. *Laërt. lib. 6.*

ARISTOXENUS Tarentinus, ex superiori mentione notus, qui animam dixit esse Harmoniam, ut tradit *Cicero* in *Tusc.* scripsit in omnigenere libros, de Musica præsertim. *Suid.*

DEMOCRITUS Abderites librum edidit de concentu & harmonia. *Laërt. lib. 9.*

DIONTSIUS HALICARNASSÆUS, sub Adriano Cæsare Sophista, cognomento Musicus, quòd in ea arte plurimum se exerceret, scripsit rhythmicorum commentariorum libros 24, historiæ Musicæ libros 36, in quibus Tibicinum & Citharædorum & poëmatum omnis generis meminit, Musicæ disciplinæ, sive disputationum lib. 22. Quæ in Platonis *Repub.* Musicè dicta sunt. *Suid.*

EPICURUS Atheniensis scripsit *Aristobulum*, sive de Musica. *Laërt. lib. 10.*

HERACLIDES Ponticus, Spensippi auditor, libros duos Musicæ de his, quæ apud Euripidem & Sophoclem reperiuntur, scripsit: item de Musica duos. *Laërt. lib. 5.*

LASUS Herminæus Achæus, (qui floruit principante Dario, Olymp. 58.) primus de Musica scripsit, & dithyramborum certamen primus protulit. *Suid.*

SOTERIDAS Epidaurius scripsit Musicæ libros tres, ut ait *Dionysius*, & Volaterr. *lib. 19. Anthrop.*

THEOPHRASTUS Eresius Harmoniarum librum unum, de Musicis librum unum, de Musica libros tres edidit. *Laërt.*

TIMOTHEUS scripsit versus de Musica lib. 19. *Suid. & Cic. 2. de Legib.* Et inter alios, qui Musicam exemplis & præceptis docuerunt, celebris est *Timotheus*. Is cum in arte Musica omnium præstantissimus esset, duplicem mercedem exigebat ab iis, quos ab aliis Magistris malè institutos acciperet: quòd hi priùs dedocendi, quàm erudiendi erant; à rudioribus autem & ignaris simplicem. *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 25.*

Porrò eximia discipulorum classis, ex Populis junioribus & senibus, Philosophis, Imperatoribus deniq; & Ducibus collecta, palæstram Musicam nobilitat eximiè, & plures invitando frequentiore reddit.

LACEDÆMONII Musicam discebant, non tamen exercebant, ut saltem judicare possent artem, quam deperditam ter apud illos conservatam ajunt. *Athen. lib. 14. c. 11.*

HTBERNI agriculturam cæterasq; artes non magnoperè exercent, præter Musicam, cujus peritissimi sunt, & voce elegantissimi ac velocissimi. *Polyd. & Balau. cent. 13. Script. Britannia.*

ARCADES omnem vitam cantionibus, & id genus studiis impendunt. Cæteras artes apud eos ignorasse, nulla profus ignominia est; Musicam nescire nemo potest, quia necessariò discitur: ejus imperitiam fateri, illic turpissimum est. Idcirco vates Mantuanus in Bucolico ludicro subinde in cantilenæ mentione *Arcadas* plurimis efferre laudibus non desinit:

————— *Soli cantare periti*

Arcades.

Nec modò pueros, sed & adolescentes ad xxx. usq; ætatis annum Musica imbuendos curabant. *Cælius lib. 9. A. L. ex Athenæi lib. 14. c. 11. & Polybio. & Sabellicus lib. 2. Ennead. 2.*

Et ARISTOTELES 8. polit. *juvenes* Musica erudiri vult, inter alias causas ob eam, ut *senes* facti de ea possint judicare. Etenim inter ingenua exercitia connumerans, præcipit omnino cives suæ Reipub. in ea institui & exerceri, dum *juvenes* sunt; *Seniores* verò juvenu concentibus interesse, tanquam censores & judices.

TILESIAS THEBANUS adolescens, in optima veterum Lyricorum Musica eximius, cum ad scenicam & picturatam Musicam *Philoxeni & Timothei* poematum animum adjecisset, contulissetq; se ad modulos condendos, nihil tamen in Philoxeneo genere præstare laude dignum potuit. propter optimam institutionem à teneris, quam eluere nequibat. *Plut. de Musica.*

SOCRATES in senectute didicit Musicam à *Conno* fidicine, quem

ob id ipsum, quia præceptore eo usus fuerat Socrates, pueri, *ὡς γεροντοὶ δάσκαλοι*, irridebant. Cum autem Socrati dicebatur; Nunquid non verecundaris in senectute his operam dare studiis? Majorem respondit verecundiam esse, in senectute ignorantes esse, quàm in senectute studere. *Plato.*

Pythagoras *Samius* non vulgare studium Musicæ impendit, ad eò, ut universi machinam ex Musicis rationibus compositam esse diceret. *Athen. lib. 14. c. 13.*

Quin & divinus *Plato* multum studii in arte Musica collocavit, & auditor fuit *Draconis Atheniensis*, & Metelli Agrigentini. *Plur. de Musica.*

Stylax Cariandæus Mathematicus, claruit arte Musica.

Simon Magnesius, insignis Musicus, neglecto superiorum Musicorum more, *Simodiam* introduxit, sicut & *Lysis Lyfodiam*. *Volat. lib. 19. ex Strabone.*

Cujusmodi cultores Musicæ ex Philosophis, Oratoribus & Poetis passim, & præcipuè in Instrumentali Musica occurrent.

Imperatores & Duces producantur.

Ostris insignis Musicus fuit, quemq; Musicorum multitudo semper sequebatur, inter quos & novem Musæ fuisse dicuntur. *Diodor. Sic. lib. 1. c. 3.*

Scriptum reliquit *Pausanias* in Atticis, *Cygnum Ligurum* fuisse Regem eorum, qui habitarunt in Gallia Transpodana, laude Musicæ artis clarum. Mortuus ab Apolline in avem sui nominis mutatus fingitur. *Lucian. in Dialogo, qui cygnus inscribitur. Natal. Comes lib. 7. Mythol. c. 9.*

C. CALIGULA canendo ne publicis quidem spectaculis temperavit, quò minùs & Tragædo concineret: Totum enim eum canendi voluptati deditum fuisse, usus Musices histrionicus evicit. *Suet. in Caligula.*

NERO puer inter cæteras disciplinas etiam Musica imbutus fuit: post imperium adeptus, *Terpnum* Citharædum vigentem tum præter

alios accersivit, diebusq; continuis post cœnam canenti in multam noctem affedit, donec paulatim & ipse meditari exerceriq; cœpit, inq; ea arte Musica tantum profecit & excelluit, ut etiam jactitare non dubitaverit morti vicinus: *Quantus artifex perit. Sueton. & Fulg. l. 8. c. 7. Erasm. in adagiis.*

ALEXANDER, facundiâ Græcâ excellens, ad Musicam pronus cecinit, sed nunquam alio conscio, nisi pueris suis testibus. *Cuspinianus.*

JOH. PICUS MIRANDULA primis adolescentiæ annis genus omne Musicæ artis ad eò excoluit, ut excogitata per ipsum modulamina, notatæq; debitis concentibus harmoniæ celebres haberentur. *Joan. Franciscus* in ejus vita.

Et plures alios heroes variis Instrumentis modulatos fuisse, convenienti audiemus loco.

Ut finem imponam huic capitulo, ob singularem admirationem aliis Musicis annumerandus est *Joan. Fernandus*, qui, licet cœcus, ita insignis evasit Musicus, ut solus memoriter quatuor vocum cœcum componeret, id quod vix alii scribendo consequi possent. *Fulgosus.*

CAPUT IV.

De inventione in Harmonia generibus in Tetrachordis; h. e. de Chordarum, sive clavium, sive vocum numero aucto, & ad dis Ἀπὸ πέντων apud veteres, hodie plus ultra, constituto.

Tetrachordum, MERCURII inventum, quod certo modo ac ordine dispositum fuit, ut Diapason, Diapente, & Diatessaron consonantias comprehenderet, passim apud Scriptores celebratur. Veteres enim ante Pythagoram, & post eum, & ad nostra usq; tempora, reverenter Musicâ usi, simpli-

ciores

ciores modos approbarunt. Cujus rei argumento sunt LACONES, qui non connivebant, sed graviter animadvertentibus in eos, qui priscae Musicae transgressi essent limites. *Terpandro* enim Lesbio, ex *Hesiodi* vel *Homeri* nepotibus, ubi primus Septichordam lyram, h. e. ex *Tetrachordo* heptachordum constituit, multam *Ephori* dixere. *Plut.* in *Lacon.* institutis. Et *Artemon* scribit, *Zimotheum Milesium* usum fuisse compositione, quae plures habebat chordas, quam *Magadis*; quare reprehensus fuit apud *Laconas*, quod Musicam antiquam corrumpere. *Athen.* lib. 14. cap. 4.

Idem, cum novitatis studio (cujus humana natura perquam avida) Leges Musicae transgredere, non modo sibilo sed etiam convitio expulsus fuit.

Quomodo autem veteres, qui simpliciorē Musicam amaverunt, in Tetrachordis constituendis intervalla disposuerunt, & inde *Harmoniarum genera tria*, nim: *Diatonicum*, *Chromaticum* & *Enharmonicum* constituerint: quique postremorum duorum Inventores sint; de iis legatur *Sethus Calvisius* in *Exercitat.* 2. pag. 94. usque ad 99.

Quomodo item ad *Mercurij* Tetrachordum plures ab aliis atque aliis subinde adjectae sint chordae, quas veteres pro *Clavibus* aut *Vocibus* Musicalibus (quarum inventionem Choralis Psalmodia. c. 4. attigit) usurparunt; quia post *Macrobius* commentario in *Somn. Scipionis*, & *Boethius* lib. 1. de *Musica* & in prooemio, in jam dicta *Exercitat.* 2. S. C. pag. 100. ad 104. diligenter annotata reperiuntur, ubi & earum nomina & numerus refertur pag. 105, 106, 107. hic recensere nolui.

Quae etiam apud *Vitruvium* lib. 5. de *Architectura* cap. 4 de *Harmonia* secundum *Aristoxeni* traditionem traduntur, *Philander* ibidem annotavit, cum ad veterem tantummodo Musicam faciant, hic libens volens praetermissi: Quemadmodum & ea, quae de *Inventione* vocum Musicalium ex Tetrachordis, adjectis & recens in *Belgio* innovatis, apud *Calvisium*, saepius citata *Exercitatione* 2. pag. 119. ad 123. leguntur.

Harmonia rationem primus extulit in lucem *Aristoxenus*, reperit etiam instrumentis: deinde *Ptolemaeus*, *Nicephorus*, & *Gregorius*. Commentatores in ea fuerunt *Pappus*, *Theon*, *Alypius*, *Gaudentius*, *Isacius*, *Apuleius*, *Boëtius*.

Exhibet etiam de vocum affectionibus & Tetrachordis Synopsis cum brevi declaratione elegantissimas *Thomas Freigius*, in Methodo sua de Musica.

Verum & ista, quia tantum ad veteris, non novae nostrae, Musicae descriptionem pertinent, sciens omisi, & lectorem benevolum illum remissum volui.

Hoc tamen non omittendum esse putavi, quod *Ambrosius Leo Nolanus* duplicem causam, ob quam antiquitas in *dis ἀγὰ πᾶσῶν* consistendum duxerit, assignat:

I. Quod ipsa Natura videatur hanc Symphoniarum veluti metam, praestituisse; quippe quae modum hunc humanae tribuerit voci, ut ad decimum quintum duntaxat gradum intendatur: Ultra quem si quis conetur progredi, non jam illa vox genuina, sed coacta factitiaque, & *gan-nitus* magis, quam vox videatur: Rursus si alius nitaris eam deprimere, protinus a ratione vocis in *Screatum* quempiam degeneret. Proinde cum ubique conveniat *Artem*, quoad licet, *Natura* respondere, non abs re Veteres iisdem cancellis circumscripserunt rationem artis, quibus Natura vocem humanam circumseripserat.

II. Adhuc (quae dissertatio etiam superiori capite, sed alia meditatione ac intentione, commemorata est) *Boëthius* lib. 4. de Musica, Harmoniam Musices non ratione tantum, verum & sensu perpendi oportere scribit. Et *Ptolemaeus* Pythagoraeorum quorundam sententiam rejicit, qui in dijudicandis Harmoniis plurimum tribuerint rationi, minimum sensui; cum dicerent, sensum semina modo quaedam cognitionis ministrare: at perfectam scientiam ratione constare. Rursum *Aristoxeni* refellit opinionem, quod plus satis tribuerit sensibus, per pusillum autem rationi: cum *Musicam Harmoniam* ita temperatam esse oporteat, ut neque sensui ratio refragetur, neque sensus rationi reclamet.

Neq; dissentit à Ptolemæo *Aristoteles* lib. 2. *Physicorum*, negans Musicam merè Mathematicam esse, sed partim ratione, partim sensibus constare. Quod fieri nequaquam potest, si semel ultra *decimam quintam* intentionem, h. e. δις Δε' πασῶν processum fuerit. Nihil autem vetat ratio, quò minùs vel millesimum usq; ad tonum progrediare, recurrentibus subinde videlicet iisdem Harmoniis, quas complectitur Δε' πασῶν. Neq; secùs hic procedere liceat, quàm fit in Numeris Arithmetiis, ubi non aliter agnoscitur ἡμιόλιον in duodecim millibus, & octo millibus, quàm in quatuor & sex. Cæterùm Harmoniæ sensus ultra decimam quintam vocem velut evanescit, jamq; non magnoperè refert, quæ sit Harmoniæ ratio, quam non approbat sensus: & ideò non approbat sensus, quia non evidenter percipit. Porrò quò minùs percipiat intervallum æquo longius, in causa est: Rationis vis inimmensum se porrigit; at ediverso sensus corporis admodum angustis limitibus cohibetur. Quod enim accidit in *Oculorum* sensu, ut, si longius semota sint ea, in quæ fertur videndi vis, obtundatur ac deficiat visus, eòq; magis deficiat, quo majore distent intervallo: id multò magis accidit *aurium* sensui, quippe minùs agili, quàm oculorum. Jam verò quod usu venit sensibus in percipiendis iis, quæ objiciuntur; idem usu venit animo, per sensum dijudicanti; Si *Colorem* *colori* propiùs admoveas, &, quemadmodum Græci dicunt, πορφύραν πρὸς τὴν πορφύραν, nonne protinus dignoscit ex collatione sensus, quantum alter ab altero discrepet, aut alteri cum altero conveniat? Itidem si *vocem* *voci* vicinam exhibeas, incunctanter dijudicant, quæ sit alterius cum altera vel concordia, vel discordia: sin plùs justo disitas intervallo, mox incipit anceps esse judicium. Porrò quemadmodum citiùs hebetatur *aurium* sensus, quàm *oculorum*: itidem citiùs obtunditur illarum, quàm horum judicium: propterea quòd altera res ex altera pendeat. Id ipsa Experientia docet. Pulsa Chordam quandam in Organo, simulq; tangeam, quæ sit ab hac octava, statim rationi suffragans sensus plenè percipiet Harmoniam, & absolutissimam esse judicabit. Rursus pulsata quæpiam, simul move aliam, quæ sit ab illa decima quinta; statim & perci-

piet & approbabit sensus Symphoniã, agnoscens eam, quam paulò antè senferat in $\lambda\phi\text{ πασῶν}$. At verò, si tacta ima, moveris ab hac decimam nonam, nihil quidem obstrepat ratio, quò minùs sit Harmonia, quæ fuerat in $\lambda\phi\text{ πασῶν}$ cum $\lambda\phi\text{ πέντε}$: verum auris, acceptis vocibus, non perinde percipit Harmoniæ rationem. Quòd nisi sensus certos quosdam terminos haberet, intra quos certum illius & exploratum iudicium sopiretur, nihil vetuerit, si libeat vel usq; ad $\chiιλιάκις \lambda\phi\text{ πασῶν}$ Symphoniam procedere. Neq; enim ratio quicquam offenditur numero, modò eandem agnoscat analogiam. Verùm corporis sensibus Natura suos quosdam limites præscripsit, ultra quos progressi, sensim jam incipiunt quasi caligare, hallucinariq; neq; jã certò, sicuti solent, sed ceu per nebulam, ut ajunt, ac per somnium judicare. Non conveniebat autem, ut cujus incertum esset iudicium, id ad artis præcepta traheretur. At quoniam ultra decimum quintum vocis gradum veteres intellexerunt evanescere iudicium aurium, ibi meram Harmoniarum figendam esse judicarunt, ne meritò quis objicere posset $\alpha\Phiανὴς Μυσικῆς ἄδὲν ὄφελος$. Jam igitur Neoterici, qui contra veterum auctoritatem ultra summam chordam τετραχρῶδον adjecere, ad imam item adiecta una: non perinde flagitium fecissent, si in decima nona chorda terminassent Harmoniarum progressum: propterea, quòd hæc ima ad summam relata, si non auribus, certè rationi perfectam symphoniam repræsentant. Atqui in vigesima neq; sensus est Harmoniæ, neq; Harmonia perfecta; asserente hujus dissertationis autore, antèa nominato *A. L. Nolano*. Nihilominus *Guido Aretinus* veterum chordis sive clavibus *quindecim*, insuper *quinq;*, unam videlicet Gamma inferiori, reliquas nempe bb, cc, dd, ee, superiori loco, addidit.

Hodiernum seculū præter has assumit *Septem*, quæ in magna C incipiunt, & in clave à binis virgulis notatà desinunt: ut ita integræ quatuor octavæ (duplum quàm veteribus receptum fuit) his *Viginti Septem* clavibus, excepto Semiditono, comprehendantur: cum Clavichordia & alia Instrumenta Musica usq; ad Clavem C , imò interdum usq; ad F , tribus virgulis notatam ascendant.

CAPUT V.

*De Inventoribus Melodiarum quarundam apud
veteres, quas ipsi Modos seu tonos vel tropos
vocabant.*

MOdorum apud veteres planè alia fuit ratio, ac nostro hoc tempore; Nam nostrates Modi Musici speciebus Diapason, quas veteres ignorabant, discernuntur: quorum doctrinam plurimi præstantissimi nostro seculo Musici ex *Glareano* & aliis in lucem ediderunt, præsertim multoties citatus *Calvisius* in *Exercitat. prima*; *Johannes Magirus*, & alij.

Tres autem apud veteres (autoribus *Polymnesto* & *Sacada*) extiterunt *Melodia*, seu, ut tùm temporis vocabantur *Modi*, Toni sive Tropi: nina: *Dorici Phrygii & Lydii* (als wie man sjo sagen möchte / diß ist ein Polnischer Tanz, / ein Welscher / Französischer / Deutscher Tanz / oder Melodey.) In singulis his Tonis *Sacadas* fecit flexionem & Strophen, docuitq; Chorum cantare *Doricum* primà, *Phrygium* alterà, & *Lydium* tertià: ob quam varietatem *tripartitum* fuit dictum hoc carmen. Quanquam in commentariis *Sicyoniis*, in quibus Poëtæ recensentur, *Clonas* hujus tripartiti carminis inventor relatus sit. *Plut. de Musica*.

Pronomus Thebanus quomodo excogitarit Tibiis iisdem omnes modos *Dorios*, *Lydios* & *Phrygios* incinere, attendatur in *Polyorganodia*.

Dorios etiam legitur excogitasse *Thamiras*, *Polyd. lib. 1. cap. 15.* Legimus etiam *Linum Chalcidensem*, vel *Thebanum*, *Apollinis* & *Terpsichores* filium, primum ex *Phœnicia* literas in *Græciam* intulisse, & primum *Lyricos* modos & *Doricos* concinuisse.

Phrygios modos *Marsias Phryx*, *Polyd. l. 1. cap. 15.* vel ut alij, *Marsias*

Lydus,

Lydus, Satyrus, Lyricus Poëta, Judicium Hebræorum tempore, effinxit.

Lydiis modis carmen in Pythonis obitum *Olympum* cecinisse Principem, *Aristoxenus* ait, libro primo de Musica.

Sunt, qui *Menalippidem* modulorum horum referant autorem. *Pindarus* in Pæanibus Lydiam harmoniam in Niobes nuptiis vult doceri cœptam. Alii *Torebum* hanc usurpasse harmoniam primùm, ut tradit *Dionysius Jambus*. Sunt, qui *Lydiam* à *Cario*, Jovis & *Torrhebiæ* filio, primùm repertam velint, qui cum fortè erraret, incidit in paludem, quam mox de matris nomine *Torrhebiam* jussit appellari: ubi cum Nympharum, quas etiam *Musas* interpretantur *Lydi*, ut autor *Stephanus* est, præsuaves inaudisset cantus, edidicit. *Plinius Cælius*. lib. 8. cap. 3. Antiq. Lect. *Amphionem* Lydios invenisse modos, notat *Valerius Probus* in *Alexin Virg.* & *Polyd. Verg.* lib. 1. cap. 15.

Laudatam *Lydiam*, quæ *Mixolydiæ* est adversa, assimilem *Jadi*, ab Atheniensi inventam, memorant *Damona*.

Jonicos modos sinistros, τὰ μέλη σκαῖα, *Pythernus Tejus* primus protulisse creditur. A *Pindaro* statuitur Modorum Scolorum inventor *Terpander*.

Idem *Terpander Lesbios* ante *Archilochum* modos certos & leges instituit, quas ab se & à discipulo vocavit κηπίωνα & περῶνδειον; à regionibus Doricis duos, Bœotium & Æolium: idcirco quia in Bœotia extitisse creditus est primus Citharædus *Amphion*, Jovis & *Antiopes* filius: à temporum autem celeritate duos, προχῆιον & ὄξυν, quod multis constabat *Pyrrhichiis*: & septimum περῶνιδον, qui erat ex horum quatuor cōpositus, Æolio, *Terpandrio*, *Cepione* & Bœotio. *Scalig.* lib. 1. Poet. cap. 48. ex *Plut.* de Musica.

Mixolydiæ inventricem principem fuisse *Sappho*; apud *Aristoxenum* est dictum; à qua eam acceperunt *Tragici*, qui mox eandem cum *Doria* copulaverunt; quorum hæc magnificentiam refert & majestatem, illa affectus ciet. In commentariis harmonicis tibicen *Pythoclides* proditur ejus autor. *Lamproclæm Atheniensem*, *Lysis* prædicat.

Hypolydium cum tonum *Polymnaſto* tribuunt, tum remiſſionem & digreſſionem longè ab eo factam tradunt majorem. *Plut.* de Muſica.

Ex omnibus his enarratis liquidò patet, quòd non ſatis apud veteres de certis inventoribus modorum conſtet, ſicut & illorum definitio, quid & quales eſſent veterum modi, omnino ignorata vel non ſatis explicata fuit, dum propria & genuina Modorum differentia, quæ ex collocatione ſemitoniorum in qualibet ſpecie Diapaſon definitur, la-
tuit, ad *Claudium Ptolemaum* & *Boëthium* uſq;. Quid, quòd hi ipſi diſpoſitionem illam non tam diſertè explicare, quàm qualis eſſe debeat, conjecturà colligendum relinquere videantur? Donec noſtrum ſeculum ab hinc centennio elapſo, *Franchini Gaſori* Laudenſis ſchola & profeſſio Brixiz in Italia, Modorum doctrinam primùm edocuit, illuſtrata ex *Boëthio*.

A quo *Franchino* ſecundus fato prodiit *Henricus Glareanus* Helvetià oriundus, Daduchos ille Chori Muſici, qui felici genii & ingenii ductu duodecim invenit modos, quos firmis & verè Herculeis in ſuo Dodecachordo, quem ſuo operi inſcripſit titulum, aſtruxit rationibus, anno Servatoris ſuper ſeſquimilleſimum quadrageſimo ſeptimo.

CAPUT VI.

De diverſo horum Modorum ſeu potiùs Melodiarum affectu & effectu, & diſcreto eorundem ſelectu.

VT Modorum quilibet, apud veteres, ſuam habebat propriam phraſin, ſuumq; ambitū; ſic etiam ſuos affectus & effectus. Fuerunt enim peculiareſ moduli, ad affectus diverſos deſtinati, ut ex *Caſſiodori* Episto-
la, quã *Lilius Gyraldus* de Poëtar. hiſt. Dial. 9. citat, apparet: *Dorius*, inquit, prudentiæ largitor eſt & caſtitiſ effector; *Phrygius*, pugnas excitat, votum furoris inflammatur; *Æolius*, animi tempeſtates tranquillat, ſomnumq; jam placatiſ attribuit; *Aſius* intellectum obtuſum acuit, & terreno deſiderio gravatiſ cœleſtium appetentiam bonorum operator indulget; *Lydius*,

contra nimias curas animæ tædiâq; repertus, remissione reparat, & oblectatione corroborat. Ex *Gyrardo*, quod hic ex *Cassiodoro* refert idem *Camerar.* operarum succif. cent. 1. cap. 18.

Et *Plato* in Modis efficaciam animadvertit diversam : Is *Lydiam* harmoniam rejicit, quod lamentationibus ea sit accommodata; *ionicam*, quia mollis; at *Doricam*, ut bellacibus viris & temperantibus congruam, elegit; non quod ignoraret, ut in secundo Musicorum libro tradit *Aristoxenus*, referre eas aliquid ad Rempub. circumspectam. *Plut.* de Musica. Idipsum de Platone his verbis commemorat *Hadrianus* : Apud priscos tria Harmoniæ genera numerantur; inter quæ *Lydios* modulos, ut luctui & funeralibus aptiores, respuit *Plato*; quemadmodum & *Ionicos*, ut solutiores & mollitie infames; *Doricos* laudat, ceu temperatis ingeniis congruos, quibus persimiles sunt, quos *Æolios* nominabant. *Hadrian.* *Iunius* Cent. 1. adag. 48. *Plut.* de Musica sic inquit : τῶν δὴ τῶν ἀρμονικῶν τῆς μὲν θρηνηδικῆς πινὸς ἕσης, τῆς δ' ἐκλελυμμένης, εἰκοτῶς ὁ Πλάτων ὡς χρησιμῶν αὐτὰς τὴν δωρεῖν ὡς πολεμικῶς ἀνδράσι καὶ σὺ φρεσὶ ἀρμόζουσαν εἴλετο.

Varia insuper rhythmorum genera, quæ apud veteres in usu fuerunt, adducit *Aristoteles* 8. Politicorum; ex quibus *Æolius* modus simplex erat, *Asius* varius, *Lydius* querulus, *Phrygius* religiosus, *Dorius* bellicosus.

Phrygiis modis excitari impetum ad insaniam docet *Philosophus*, quando loco dicto asserit, τὴν μίξολυδίσι afficere ὀδυρτικώτερος καὶ συνεπικότως μᾶλλον, τὴν δὲ δωρεῖν μέσης μᾶλλον καὶ συνεπικότως : ἡ δὲ φρυγισὶ ἐνθουσιασμός.

Dorica igitur erat animis componendis commoda harmonia. Idcirco idem *Philosophus* in eodem ita sancit; Pueros docendos esse τὴν δωρεῖν, quia media, καὶ πρὸς ἀνδρείαν μᾶλλον. & *Doricæ* tribuit τὸ ἀνδρῶδες, τὸ μεγαλοπρεπές, καὶ τὸ σφοδρόν. 8. Polit.

Ionica erat modulatio florida & jucunda :

Dorica honesta & gravis. Hinc *Lucianus* in Harmonide : τῆς ἐκάστης ἀρμονίας τὸ ἴδιον : τῆς φρυγικῆς τὸ ἐνθρον, τῆς λυδίας τὸ βακχικόν, τῆς δωρεῖν τὸ σμυρον, τῆς ἰωνικῆς τὸ γλαφυρόν. Consule *Alex. ab Alex.* lib 4. c. 2. *Athen.*

lib. 14. cap. 6. *Jul. Caf. Scalig.* lib. 1. Poëtices. *Brodeum* in Epigrammatis.

Æolica statuitur commoda exultationibus.

Ionica vetus aspera; nova mollis.

Phrygia & *Lydia* proximæ, utraq; acuta. Idcirco luctibus adhibebantur: ut alii *Lydiis* modis concinerent *Epicedia*, alii *Epithalamia*. *Scalig.* lib. 1. cap. 19.

Illud etiam animadversione dignum; quòd omnes *Gallorum cantus* ac moduli, quibus etiamnum rustici delectantur summoperè, *Ionici* sint, aut *Lydii*; (quem *Musici* quintũ & septimum appellare possent:) à quibus tamen *Aristoteles* & *Plato* pueros & fœminas abstinere; ac *Doriis* modis exerceri voluerunt: *Jonicos* enim & *Lydios* incredibilem vim ad molliendos animos habere putant. Rectiùs in *Asia minore*, *Jonici* ac *Lydii* prohibebãtur: cum cœlo *Asiatico* nihil mollius sit. Utiles tamen esse judicantur populis *montanis*, & qui ad *Aquilonem* positi sunt: quorum natura, præter locorum ac cœli temperiem, ferocior & agrestior est. Eam ob rem *Ecclesiæ Christianæ* *Duces* olim ac *Pontifices* in sacris laudibus cantus *Ionicos* ac *Lydios* vetuerunt; *Doriosq;* solùm probaverunt, quibus etiamnum in sacris precibus sæpius, quàm reliquis uti solemus. Et quemadmodum fera animantia solent à mansuetariis, unguibus ac dentibus detractis, exarmari: sic *Ionici* ac *Lydii* cantus hominum ferocium & crudelium animos, feritate detracta, multò mitiores ac tractabiliores efficiunt. Quod quidem *Gallis* contigisse putatur, qui huius Imperii *Leges* non tam diu pertulissent, nisi mores illorum, quos *Julianus Imp.* feroces, ac servitutis impatientissimos fuisse tradit, flexibiles *Musica* reddidisset. *Bo-*

dinus lib. 4. de *Repub.* cap. 2. Cæterum diversitatem affectuum in his *Modis* seu *Melodijs* mox etiam historicè illustrabit *Musicæ* usus & efficacia varia.

CAPUT VII.

De voce & pronuntiatione in cantu, deq; vocis utili, necessario, decoroq; exercitio, docili imitatione, ac suavi audiendi voluptate ac oblectamento.

N Organorum diversitate, quibus conceptus harmonicus exprimitur, *vox humana*, quam *Archelaus* Apollodori F. Milesius *Anaxagoræ* discipulus, primus definivit aëris percussum, tanquam viva cantus anima excellit; non modo quia naturalis est, verumetiam, quia mentis humanæ conceptuum harmonicorum nuncius est & index.

Vocis sanè modulatio canenti salubris, necessaria & decora est, cuius suavitate perfusus auscultantis animus mirè afficitur: unde ut cantum voce ritè efforment, exercitium vocis indefessà operà excolendum, cantoribus seriò incumbit. Et quidem *cantio*, quæ voce peragitur quotidie, mirifica est palæstra, non ad sanitatem tantum, sed ad valetudinem, non illam quidem palæstricam, eamq; , quæ vestiatur carne, incrustatq;, ædificii more, cute: verum quæ vitalibus maximè & principibus partibus robur verum & solidam firmitatem conciliet. Nam vires à spiritu confirmari ostendunt *aliptræ*, qui athleticis mandant, ut renitentur frictionibus, easq; obiter interpellent, atq; animum adhibeant semper eis corporis partibus, quæ emolliuntur & contrectantur. Quippe vox, quæ spiritus motio est, non in superficie, verum quasi in fontibus invalescens, circa viscera calorem alit, extenuat sanguinem, venam omnem repurgat, omnem arteriam aperit, cogi & coagulari non permittit humorem superfluum, sicut fecem in vasis, quæ alimentum recipiunt & conficiunt.

Est autem cum primis cavendum, ne lædantur nervi in musculis. Siquidem *Galenus* Medicus ostendit nervos quosdam minutos, & capillorum instar, subtilissimos, partim à dextro, partim à sinistro latere musculis gutturis immisos, quibus vel laqueo interceptis, vel cultro abscisis, vocis impotens animal redderetur, nihil alioqui, quin cæ-

tera peragat, impeditum: Et eos nervos non tantum *Alexandro Damasceno* Boëthii præceptor, cum de voce & respiratione controversa incidisset, promittebat *Galenus* se ostensurum; verum etiam infertionem magna cum gloria perfecit, *Gal. lib. de præcognit. ad posthumum.*

Vocis insuper naturæ inservit aspera arteria, fistula seu canna illa, quæ ex ore & faucibus deorsum deducta in pulmonem descendit; per quam aër accipitur & redditur. Ejus arteriæ caput, vocatum *Λαρυγξ*, proprium est instrumentum vocis, quæ fit in rimula arteriæ, quæ dicitur *γλωττις*, lingua: Eâ coarctatâ vox & sonus acutior, dilatatâ, gravior editur. Et ultima trium cartilaginum, ex quibus asperæ arteriæ caput compositum est, dicitur *Cymbalaris*, non quod Cymbali formam præ se ferat, sed quod ibidem vox sonet, perinde ac si Cymbalum pulsaretur. *Pollux* inquit *Ἰπιγλωττίδα*, sive Laryngis operculum esse simplicis tantum vocis Instrumentum: sed Linguam Articularis, id est, Sermonis esse Organum immediatum. *Γλώσσα πληκτρὶν* dicitur, ὅτι πλήττῃσιν τὸν ἀέρα, λόγον ἀπεργάζεται, quod aërem feriendo sermonem efficit.

Dentes deniq; non parùm juvant pronunciationem, vocisq; modulationem.

Quanquam Medicorû professioni vocis argutæ ac sonoræ pharmaca permittimus: jucundum tamen, & vocali Cantori non inconueniens est cognoscere industriam & curam, in voce acquirenda & tuenda olim adhibitam.

DEMETRIUS SCEPSIUS, libro quînto decimo de Troicæ apparatu, eos bonam inquit habere vocem, qui ficu non utuntur, ac idcirco *Hegesianactem*, Alexandrinum historiarum scriptorem, à principio cum eisset pauper. Tragicum fuisse asserit, & aptum ad fingendum atq; sonorum, quia intra decem & octo annorum spacia ficus non gustasset. *Athen. lib. 3. c. 3. Cæli. lib. 19. c. 14. A. L.* Et Zamæ in Africa aquam canoras reddere voces testatur *Plin. lib. 31. c. 1.* Turpe omnino esset ad canendum negligere culturam vocis, sine qua omnis deest cantui gratia & lepos; cum ad dicendum in vocis pronunciatione (sine qua C.

Macer, licet acutissimus, potius veterator, quam orator est *Ciceroni* in Bruto) multum studii & laboris collocatum esse constat.

ISOCRATES solitus est dicere ad familiares de discipulis suis, se quidem decem minis docere, ceterum qui ipsum docuisset audaciam & vocalitatem, ei se decem millia daturum. Quæ quoniam naturæ sunt, non artis, à præceptoribus dari non possunt: *Plur*: in vita Isocrat.

DEMOSTHENES cum sibi non tam artem, quam pronuciationem deesse animadverteret, subterraneum locum domi suæ ædificavit, in quem singulis diebus descendit, vocis componendæ causâ: sæpe etiam duos aut tres menses continuo ibi egit, rasâ alterâ capitis parte, ut ne, si vellet, quidem egredi inde præ verecundia posset. *Ælianus*, lib. 7. variæ historiæ. Et *Plur*: in Demosthene. Istorum in voce comparanda studium longè superavit Musici cantus amor, in *Nerone* indefessus. Is enim eorum quicquam non omittebat, quæ generis ejus artifices vel conservandæ vocis causâ, vel augendæ factitarent. Etenim ut inter Cantores connumerari posset, & vocalis fieri, semetipsum per vomitum, & secessum, sive Clysterem, summo studio purgavit, abstinuit pomis, cibisq; officientibus, oleo præterea condito vescebatur, & plumbeam laminam pectori impositam gerebat, & sustinebat supinus: donec blandiente profectu (quanquam exiguæ vocis & fuscæ) prodire in scenam concupivit, subinde inter familiares Græcum proverbium jactans: *Occulta Musica nullum esse respectum*. *Sueton*: & *Fulgos*, lib. 8. c. 7. *Plinius* lib. 19. c. 6.

Vocis bonitas optanda quidem nobis est primum; deinde quæcunq; ea fuerit, tuenda & exercenda, sic ut omnia, quæ proferentur sono vocis, rebus, quæ canuntur, accommodato, proferantur.

In primis *vocis decorum* ut observetur, ea non sit gravissima: ne submissio murmure debilitetur omnis intentio, ac cantus modulatio supprimatur ac obscuretur. Sic *κυκλοβόρη Φωνή*, *Cyclobori vox*, de iis dicebatur, quibus vox esset vitiosa raucaque. Est enim *Cycloborus* Atticæ torrens, ingenti strepitu defluens. *Aristoph*. in *Equitib*. *Erasm*. in *Adag*. Nec purum vocalem cantum obfuscant *ἄτυποι*, qui non ha-

bent in lingua explanatam vocum impressionem, ut qui lingua sunt crassiore. *Hor.* de verb. Juris. Itidem qui *Φικιδίσειν* & *Βατταρίζειν* dicebantur. *Φικιδίσειν* autem, id est, phicidiffare dicebatur vulgò, puerorum obscœnis amoribus dediti: Quidam malunt ad eos referre, qui litera *ϕ* immodicè & ad fastidium usq; consueverint uti: Siquidem ea gens literam *σ* solita est in *ϕ* commutare. Quo quidem vitio notantur & *Eretrienses*, attestantur Proverbio, *ἐρετριῶν ρ, Eretriensium Rho*. Hodie jocus est vulgi in Picardos, cum Lutetianæ fœminæ, ob linguæ delicias, *ϕ* verrant in *σ*, Massa sonâtes præ Maria. *Erasm.* in adag. *Βατταρίζειν* dicebantur vulgò, qui balbutirent, quibusq; hæsitans & impedita esset lingua, quod Græci *τραυλίζειν* appellant. Quod vitium ab humore immodico nasci docet *Hippocrates*: unde in pueris ac temulentis ferè accidit. Fit potissimum in *τ* & *ϕ* (in qua litera & *Demosthenes* multum laboravit, *Alex.* lib. 6. c. 14.) pro quibus sonant *τ λ*. Unde fit, ut ægrè suum ipsorum vitium pronuncient *τραύλωσιν*.

Aristoteles, Sectionis XI. problemate 30, distinguit *τραυλότητα*, *ψιλλότητα* & *ιχνοφωνίαν*. *Τραυλότητα* definit, cum quis literam quampiam non potest exprimere, non quamlibet, sed certam aliquam: hanc *Theodorus* vertit blæsitatem. *Ψιλλότητα* verò, cum litera quæpiam aut syllaba supprimitur, veluti cum *πιτῆναι* dicitur, pro *πισῆναι*: hanc *Theodorus* vertit balbuciem. *Ιχνοφωνίαν* autem, cum non valent expedite syllabam syllabæ contexere pronunciando; quam *Theodorus* vertit linguæ hæsitantiam.

Propter huiusmodi linguæ vitium multos cognominarunt, utpote *Battum*, *Bambalionem*, *Balbum*.

Batto, cuidam Thebano, vox fuit exilis, linguaq; parum articulata: cui *Pythia* dixit: *Ἐδίψ' ἔπι Φωνὴν ἦλθες*, Batte ad vocem venisti. *Hijch. Eras.* Et *Herodotus* in Melpomene ait, *Battum* fuisse appellatum, lib. 4.

M. Fundanium *Cicero* III. Philip scribit cognominatum *Bambalionem*, ab hæsitantia linguæ. Et Græci Grammatici tradunt *βαμβάλιζειν* valere tremere corpore propter frigus, atq; horrere: huiusmodiq;

aliquem dentium tremorem ostendere arbitrantur voluisse *Homero* cum in *χ* Iliadis de Dolone jam capto cecinit, *ὁ δ' ἄρ' ἔτη τάεβησίν τε βαμβάων*, tanquam metu ille impeditam linguam haberet, & , cum vellet loqui, exprimere verba non posset, sed balbutiret. *Victorius* lib. 17. *Valerius* lect. c. 14.

Hic quoq; monendi sunt Cantores, ut studeant sinceræ pronunciationi citra confusionem aut perversam corruptionem literarum. Sic enim, quod canitur, cum intellectu auscultantes afficit. Sit itaq; A non obscurum, sed clarum; cujus literæ genuinum sonum docet *Terentianus*, priscus Grammaticus, hoc Sotadeo:

A (inquit) prima locum litera sic ab ore sumit:
Immunia rictu patulo tenere labra,
Linguamq; necesse est ita pendulam reduci,
Ut nisus in illam valeat subire vocis:
Nec partibus ullis ferire dentes.

E sit purum, non ut alicubi EI.

O rotundo ore efferatur, neq; item obscuretur. &c.

S non sit exasperatus sibilus, satis est, si sit sibilus, quem quia spirat, serpentina est habita & dicta litera.

Σ illud, nihil tale meritum, *Athenienses* in perpetuum exilium egerunt; Et ut puellas & amatores molles imitarentur, *Poëta* Atheniensium non solum minus frequentandum sibi censuerunt, sed relegandum etiam ultra Scythiam, ut versus universi essent *ἄσγμοι*. Etiam Magistrorum dicendi quidam dixisse fertur, ferarum sonum videri vix dignum.

Quin & Musicos ipsum Σ habet minus faventes, ut ajunt *dipnosophistæ*. Sic enim apud *Athenaum*: *Τὸ δὲ Σ ἂν ἀντὶ τῆς Σ δωρικῶς εἰρηκασον. Οἱ γὰρ Μησικοὶ καθάπερ Δρισόξενος Φησὶ, τὸ σῆγμα γίνεσθαι πᾶρ τῆς τᾶντο, διὰ τὸ σκληρόσομον εἶναι καὶ ἀνεπιτήδειον αὐτῶ.*

Terentianus autem de S non prorsus sinistrè sentire videri possit his versibus:

S promptus in ore est, agiturq; pone dentes

*Sic levis & unumciat auribus susurrum.
Neq; enim carpitur leuor, neq; leuis susurrus
Insuavis est.*

Relinquamus S Suevicum, sibilum superfluâ aspiratione exasperans, quo & alii & simii quidem utuntur, qui peregrinitatem quoque absq; ratione colunt.

Porro videndum est, ne vox sit acutissima: canere enim omnia clamose, insanum est. Siquidem in vociferationibus nimis commotis & asperis efficit spiritus impetus, & contentio inæqualis rupturas & convulsiones. *Plut:* præcept. sal. Auscultantis item aures obtundit, & animum stupore corripit. Ut itaq; æquabili sono correspondeat contentus, moderatione quadam regenda est vox, quam nimis acutam & magnam edit Natura.

Cujusmodi vocem firmam & ferream *Homerus* tribuit Stentori, quâ vincere alios quinquaginta potuit. *Erasm.* in Adag. *Homer.* Iliad. εἰ. ὅς τόσον αὐδήσας χ' ὅσον ἄλλοι πενήκοντα. Et *Carnadem*, Cyrenensem Philosophum & Dialecticum insignem, *Plutarchus* scribit fuisse μεγαλοφρονότατον, id est, maximæ & sonantissimæ vocis, adeò, ut Gymnasia princeps eum monere cogeretur, ne tantòperè clamaret. At ille; Da ergo mihi vocis modum; Respondit Gymnasiarcha: Modum habes auditores tuos. *Plutarch.* de Garrulitate. *Laërt.* lib. 4.

ANTIPATER Stoicus eam vocis magnitudinem cum nec posset nec vellet assequi, aggressus Antilogiarum concinnare libros, cognominatus est καλαμοβόας Calamo-vociferans. *Cælius* lib. 19. c. 15. Etiam inter alia, quibus *Æschines* lapidat Demosthenem, τὸ βοιωτιάζειν objicit, quòd Bœotorum more vociferaretur immodicè, & indecorè, instar bovis (vel quòd Bœotorum partibus faveret) *Erasm.* in Adag.

Faceta est clamosi reprehensio, quando, stentoreâ voce quodam clamante, quædam ex adstantibus fœminis plorare consuevit: Ille mulierem ad se vocatam rogavit, quæ causa esset fletus, num voce sua cōmota lacrymas effunderet? Respondit illa: sibi à marito moriente asellum relictum, inopiæ suæ præsidium: Eo defuncto ægrè se victum tolerare: Itaq; quoties illum audiat, magna voce boantem, videri sibi asi-

num sumru dere,cujus recordatione ad fletum vel invira compellatur.
Poggius in *Facetiis*.

Quondam fervos venales & præcones commendabat vox nimis clara & firma:Unde de *M. Calio*,qui clara firmaq; voce valuit, ne miremini,inquit *Cicero*: nam hic unus ex his est, qui proclamarunt;significans illum fuisse præconē,& hoc usu contigisse, ut esset vocalis. *Erasm.* in *Apophth.* Sic ludens *Cicero*, vociferantes, dicit, claudis esse similes,qui ex imbecillitate sic ad clamorem, ut illi ad equos, confugerent. *Plutarch.* in *Cicer.* & in *Apophth.*

Alioqui vocis magnitudo laudi tribuitur Naturæ Heroum fortissimorum,quibus *Homerus* Epitheton apponit;quod sint βονη ἀγαθὸν. Nam ubi magna & clara est vox, etiam thorax est magnus; Ergo (ut Medici docent) cor quoq; calidum, unde animositas; & cerebrum robustum, unde robur corporis provenit.

THRASTBULUS, Dux classis, superavit vocis magnitudine omnes Athenienses sua tempestate, *Sab.* lib.8. En. 3.

Hujusmodi clara voce gaudent, qui pericula in tempore avertenda acclamant. DARIUS Rex cū ē Scythia fugeret, & ad pontem, quem Iones propter Scythas interruperant in Istro, nocte intempesta venisset, suspicatus se proditum, mox Ægyptium quendam omnium hominum vocalissimum, supra ripam Istri positum, jussit inclamare Hytiazum Milesium Tyrannum: Hic auditus acutissimi, illum sapius inclamantem ad primam inclamationem exaudivit, & Darium cum exercitu ē Scytharum eripuit manibus, cū ratem in Istro cum reliquis Ionibus contra Scythas in Darii gratiam tueretur, eam tamen solvisset, quantum scilicet, ne Scytharum sagittis socii infestarentur, satis erat. *Herodos.* lib.4.

PESCENNIUM NIGRUM Imp. legimus voce adeò fuisse canora, ut in campo loquens per mille passus audiretur, ni obniteretur ventus. *Cælius*, lib.19. c.12. *A.L.*

CAROLUS quoq; MAGNUS voce virili & clara fuisse legitur, licet corporis formæ seu proceritati non respōderet. *Cranz.* lib.2. *Saxon.* c.7.

ERICO II. Danorum Regi vetustissimo, & admodum procero, vox tam sonora fuit, ut non solum à præsentibus, sed etiam à remotissimis liquidò exaudiretur. *Saxo* lib. 12.

At Heroibus suam relinquamus laudem, & quæ Cantoribus conveniat vox, quæ minus, dignoscatur.

In intermediis inter imum sub imumq; spaciis est consistendum. Atq; ad vocem obtinendam nihil est utilius, quàm crebra mutatio, nihil perniciosius, quàm effusa sine intermissione contentio. Solent inepti omnia sine remissione, sine varietate, vi summa vocis, & totius corporis contentione & canere & dicere: quod vitium in se, ubi peragrata Græciâ & Asiâ rediit, mutatus *Cicero* emendavit.

Et ad vocis moderationem *Grachus* tantam scientiam & diligentiam adhibuit, ut servum Erycinum, literatum hominem & peritum, post se occulto loco haberet, qui concionanti inflaret eburneolâ fistulâ sonum, quo illum aut remissum excitaret, aut à contentione revocaret.

In omni quippe voce est quiddam medium, sed suum cuiq; voci: gradatim ascendere & intendere vocem, utile & suave, & illud idem ad firmandum vocem salutare est. A principio clamare in cantu, agreste quiddam est. Est deinde quiddam contentionis extremum, quod tamen inferius est, quàm acutissimus clamor. Est item contrà quiddam in remissione gravissimum, quo tanquam sonorum gradibus descenditur præcipuè ad finem cantus.

Hæc varietas, & hic per omnes sonos vocis cursus & se tuebitur, & concentui afferet suavitatem. Hæc siquidè summa causa est cantionis, & in ea prononciationis, ut vox sit animi interpret & nuncia. Sunt enim voces, ut nervi in fidibus, atq; ita sonant, ut à motu animi sunt pulsæ.

Ad *Cantum*, vel *Discantum* exprimendum vox parva & exilis requiritur, & magis puerum decet esse *ἰχθύφωνον*, quàm *Chærephontem*. *Cælius*, lib. 13. c. 1. A. L. Ubiq; cum moderatione vox clara & sonora cantui conciliat venustatem, si Cantor naturâ fuerit *λαμπερόφωνος*, h. e.

vocis sonantioris, qualis *Æschines Tragedus* celebratur, teste *Plutarcho*, in vitis decem Rhet.

In cantu *florido*, (de quo in Tomo IV.) qui Choralem cantum harmonia & consonantiis, ceu flosculis, eleganter exornat & efflorescere facit, agilis & flexibilis vocis velocitas suam omnino meretur laudē; quoties præcipuè sonos, notulis majoribus descriptos, cōvenit discernere, & hinc inde vagabundo vocis velocioris motu exprimere per fusas & semifusas, quas *Chromata*, id est, colores appellant veteres; Unde videtur Germanis assumpta dictio *Coloriren*.

Fictam & alienam ab homine assumere vocem & in oratione & in cantione magnū est dedecus, & naturæ violentum. *Λαρυγγίζεν* Græcis dicuntur, qui non loquuntur naturali modo, sed dilatato guttore effundunt immanem vocem: Quemadmodum & canunt nonnulli. Quod vitiū *Demosthenes* objecit *Æschini*, quòd non ex animo loquens vocem præter naturam intenderet. *Erasm.* in Adagiis.

Sunt, qui voces avium, pecorumq; & aliorum quorundam hominum sic imitantur atq; exprimunt, ut nisi videantur, discerni omnino non possint. *Augustinus*, lib. 4. de civ. Dei, cap. 23. *MAGNES* ex Icaro urbe Comicus, omnium animantium voces imitatus est, & ab iisdem hominibus fabulis suis indidit: quemadmodum *ARISTOPHANES* Ranarum coaxatum, Avium voces, Vesparum bombos imitatus est. *Gyvald.*

In quendam vocis absonæ *Ausonius* sic ludit:

Latratu Catulorum, hinnitu fingu Equorum,

Caprigenumq; pecus, lanigerosq; greges

Balatu assimilas: Asinos quoq; rudere dicas,

Quamvis Arcadicum fingere turpe pecus.

Gallorum cantus, & ovantes guttore corvos,

Et quicquid vocum bellua felis habet.

Omnia cum simules ita verè, ut ficta negentur;

Non potes humana vocis habere sonum.

Democritus tamen ostendit, Homines summis in rebus esse bestia-

rum

rum discipulos, & inter alias oloris & luscinię, in cantu & voce fingenda, suaviter modulantium. *Plutarch.* de animantium comparatione.

Lectū dignus est *Ovidium* in Philomela, de proprietatibus avium. Et Musicę quidem ac Poęsi augurio est fausto *Luscinia*, quādo in ore *Stesichori* Poętę infantis cecinit. *Plinius* lib. 10. c. 29; atq; *Tisifę*, *Hesiodi* Filii, infantis ori insedisit dicitur. *Luscinię*, cęteris suaviores ac vocaliores, tradunt *Thracēs* circa *Orphei* sepulchrū nidificasse. *Pansan.* in *Bęoticis.* *Natal. Com.* Mythol. lib. 7. c. 14. *CHRYSIPPUS* *Luscinię*, in quibus elegantię studium natura expressit, non alendas putat, & eos, qui alunt, graviter increpat. *Plutarch.* in lib. de Republ. Nefandę itaque sunt & detestabiles *Heliogabali* epulę, quas inter alias delicias *Lusciniarum* linguis instruxit. *Lamprid.*

Cęsares juvenes habuisse leguntur *Luscinię*, Gręco atq; Latino sermone dociles: pręterea meditantes in diem, & assiduę nova loquętes, longiore etiam contextu: *Plinius* lib. 10. c. 42. Unde apud Romanos olim *Luscinię* immenso precio vendebantur, ampliore etiam, quām olim *Armigeri*: *Plinius* lib. 10. c. 29. *Sestertiis* sex candidam, alioquin, quod est propę inusitatum, venisse scribit, quę *Agrippinę*, *Claudii Principis* conjugi, dono daretur. Quanquam meritō deridenda est *Lacōnis inepti stoliditas*, qui, cū *aviculę* corpulentiam voci non respondere, sed *vullis pennis* exiguam carnem reperisset, *Luscinię* abjecit, verissimum tamen de ea pronunciavit: *Nil aliud, quām vox es Luscinia.*

Et certę, qui *Luscinię* dulcisonę varias voces, & cantus imitatione reddentem detrectaret, dum sępe audiisset ipsam, vel alter *Agesilaus* esset. *Plutarchus* in *Apophth.*

Valde & nimium, sub morbo etiam, & ad obitum usq;, *Luscinię* cantum amavit *ULADISLAUS JAGELLO*, Polonorum Rex: Is enim, cū nocte pręcedente, quę pręter temporis rationem frigida fuerat, in silvis *Luscinię* cantu sese de more oblectans, cęli intemperiem pertulisset, obiit febre correptus: *Cromerius* lib. 20.

Et cū Patavio, animi gratia, per *Oporinas* ferias *Venetias* pro-

fecti essemus, scribit *Zwingerus* sub annum salutis 1558. in parte urbis eminentissima & frequentissima, quam Rivum altum vocant, Turcus quidam mercator complures aviculas, quæ ob vocis suavitatem in precio habentur, venales conspicatus, aliquot nummis aureis redemptas, eo solo nomine, ut earum libertati consulere, spectantibus cunctis & applaudentibus manumisit. *Zwingerus* Theatr. volum. 14. lib. 1. f. 2905.

Ne autem longius digrediamur, sed ut vocis circumplexæ & moderatæ observationes, imitationesq; contrahamus & finiamus, operæ pretium est, colophonis loco hoc addere; videlicet in singulis affectibus, quorum pulsus tactumq; voces exprimunt, vivam accommodationem spectandam esse. In alio enim affectu aliud vocis genus requiritur tam canendo, quam dicendo: qua de re *Thrasymachus* jam ante Aristotelem ἐν ἰλέοις, quædam præcepisse videtur.

In miseratione igitur vox cantus erit flexibilis, plena, interrupta, flebilis, quæ vel lacrymas excutiat.

In iracundia textu vox contraria est, acuta, incitata, crebrò incidens.

In voluptatis cantu, tenerum, lene, effusum, hilaratum vocis optatur.

Dolor sine commiseratione grave quiddam & imo pressu ac sono obductum requirit.

In blandiendo, faciendo, satisfaciendo, rogando levis vox & summissa est.

Atq; hæc de vocis moderatione in dictionum & affectuum cantu: ad quam exercendam *Medicina* continuanda est, ut à coena post Solis occasum frictions & certorum spaciorem inambulationes teneantur. Recreandæ vocalæ causâ necesse est mihi ambulare, scribit

jam ætate gravis *Cicero* ad Atticum. *Quintilianus* huc adjungit Unctiones, temperantiam Veneris & victus:

ejusmodi diætam à *Nerone* observatam suprâ scripsimus.

CAPUT VIII.

*De Musices cognatione cum Ethica, Physica,
& Mathematica.*

MT artes inter se cognationis vinculo connexæ sunt omnes: Sic Musicam etiam certa analogia & ratione cognatam, & cum Naturali & Morali adeoq; Civili, nec non Mathematica Scientia conjunctam esse, certo est certius: Unde à Musico bonum Physicum, bonum Ethicum, bonum Jurisconsultum, bonum Politicum, bonum fortemq; Polemicum & Mathematicum non abhorre colligimus.

Nam *Plato* in 4. Politicorum *Justitia Universalis* definitionem, quòd sit obedientia omnium virium erga Deum, declarat ipse ex similitudine de Harmonia. *Ut* enim in cantilenis voces præcipuæ sunt; *Ψάλλον* Infima, id est, Bassus, *ἡ χορδή μουσική βαρὺν φθόγγον ἑπιπλαίου*, Chorda Musica gravem sonum perficiens: *Μέση*, Media, id est, Tenor & Altus: *καὶ Νήτη*, q; *νεάτη*, seu prima vox, id est, Discantus. *Ita* in anima facit tres partes, quarum Primam & Supremam, in qua est cognitio, ratiocinatio, judicium, & libertas voluntatis, nominat *ἡγεμονικόν*, cujus sedem in cerebro esse dicit, & confert cum *Ψάλλον*. Quia ut hæc vox infima gravissima est, ita regit cæteras; ideoque, de *Platonis* sententia, judicium rationis certum est, hoc est, Lex Naturæ, seu Notitiæ naturales sunt veræ & immotæ. Secundam partem animæ, quam in corde collocat, *θυμικόν* nominat, quia cor ciet affectus, qui sunt satellites, ministri & executores rationis. Et hanc comparat ad *μέσην*, quia aliàs affectus obtemperant rationi, aliàs contumaciter repugnant. Infimam deniq; partem animæ nominat *τὸ ἑπιθυμητικόν*, quia continet appetitiones vegetativæ potentia, quarum sedes est in Epate. Hanc partem, cum longissimè ea absit à ratione, sicuti sitis & fames, minùs reguntur consilio, transfert ad *νήτην*, seu *νεάτην*, h. e. Supremam vocem.

Sicut igitur in Musica, cum voces aptè & concinnè inter se con-

sonant,

sonant, suavis & dulcis harmonia efficitur: Ita cum inferiores vires, videlicet affectiones & appetitiones in cibo & potu & cæteris voluptatibus, obtemperant rationi, quæ tenet principatum, dulcissima est omnium virium in hominis natura inter se conformitas; quam concinnitatem, seu harmoniam virium inter sese postea *Plato* inquit primam justitiam & primam virtutem esse.

Porro Virtutis definitione asserta, quod sit consensus & Harmonia inferiorum virium cum recta ratione, quæ est Lex Naturæ, adeoq; cum ipso Deo: εἶδη ψυχῆς, seu, ut cum *Aristotele* loquamur, Potentias animæ, τὸ ὀρθομηλικόν, τὸ θυμοειδές, καὶ τὸ λογιστικόν, confert *Plato* ad tres Ordines in optimè constituta Repub. qui sunt τὸ χρηματιστικόν, τὸ ὀρθομηλικόν, τὸ ἐλευθερικόν, & ostendit ἀναλογίαν inter se partium, qua fit, ut eadem ratione virum justum dicamus, sicuti totam civitatem. Etenim si parti, principatum tenenti, reliquæ inferiores se subjiciant & accommodent, & singulæ cum fide faciant officium proprium; effici statuit statum illum, consentaneum naturæ, tanquam sanitatem, & pulchritudinem, & optimum habitum totius animi: seu tanquam Harmoniam trium chordarum totius systematis Musici, νεάτης, κίπυτης, καὶ μίβης, & cæterarum, quæ his interjectæ sunt, in unum concentum conspirantium: Sin contrà fiat, discessione partium factà, morbum illum existere, seu deformitatem, sive imbecillitatem animi, quæ vitium nominetur, veluti confusum & absorum quendam ululatum discrepantium sonorum.

Physica cognatam vim Musicæ prodit usus, qui in omni vita locum habet, ut mox demonstrabitur infrà, nec modò in ludicris rebus ad remissionem & relaxationem animi, verùm etiam in seriis. Animus enim noster concentu & Harmonia mirificè delectatur: Eamq; ob causam *Plato* animam harmonicè à primo opifice creatam asserere non dubitavit. Quandoquidem simile suo simili ablectari soles. Rationem horum in numeros transfert *Plato*. Subest tamen occulti quid, hoc est, divini, quod aliquando corporea mole exuti perfectè cognoscemus.

Ad *Arithmetica* cum Musica, sacratissima arte, cognationem quod spectat, certum est Musicam subjici Arithmeticæ. Numerus enim, sine complicatione cum alio consideratus, puram ponit Arithmeticam. At si fuerit complicatus cum alio subjecto, & servaverit considerationem Arithmeticam, ut considerari potest cum sono, & confurgit Musica, quæ subjicitur Arithmeticæ, & considerat numerum sonorum. Non inscitè Græci decentem carminis motum *ἰσούδικιαν* vocant. Numerus certè *ammissus est*, quæ æquando operi Musico semper est adhibenda, & nihil est uspiam, quod ultra citraq; numerorum præscriptum rectè geri possit. Unde intelligimus, Musicam quandam cognationem habere cum judiciis, in quibus si quid præter præscriptum fiat, æquè dissonant secum pariter, ac dissident omnia. *The-mistoclem* propterea ajunt, cum ab eo Simonides Poëta iniquum judicium efflagitaret, his verbis eluisse hominis petulantiam: *Neq; tu Si-monides, bonus Poëta esses, si præter numerum caneres: neq; ego bonus Prin-ceps, si præter legem judicaretis.*

Cum *Astronomia* quod commune, vel cognatum habeat Musica munus ac officium, porrò attendatur. Ex cæteris profectò disciplinis Musica & Astronomia non parum conferunt pro recta appetitionum conformitate: Ratio est, quia duo sunt sensus, cum animo summo perè juncti, rectæ nostræ institutioni præsertim destinati, ad quos etiam præcipuè pertinet imitatio, Visus scilicet, & auditus. Visui conducit Astronomia, per quam cœlestia intuentes, ad eorum imitationem internas animi appetitiones rectè componimus: Propterea in Timæo dicit *Plato*, *homini tributos esse oculos, ut inspicienti regulatissimos cæli motus congruentem modum suis appetitionibus imponeret.* Musica respondet auditui: quæ ob rationes & proportionem, ex quibus constat, miram habet cum anima, rationis compote, antipathiam & sympathiam; ut unusquisq; in seipso manifestissimè experitur. Propterea ut visus & auditus germani sunt sensus, nostræ institutioni inservientes: ita duæ illæ disciplinæ, eis proportionem respondentem, germanæ à veteribus denominatæ fuerunt.

Constat inde, quàm salutare cenferi debeat Symbolum illud *Pythagora*, dum dixit: *Qui congruenter animum à perturbationibus purgare studet, salem adhibeat, cantuq; ad lyram utatur.* Sal sapientiam indicat, quæ cum prudentiæ recta ratione juncta, salutarem in appetitionibus consonantiam parit.

Astronomicam præterea cum Musica cognationem, Jano Doufa Filio, eruditè ad Lectorem de lib. rerum cœlestium scribente, repræsentat *Jopas*, qui apud *Virgilium*, principem Poëtarum, inter regias epulas errantem Lunam Solisq; labores ad citharam canit. Nec ob aliam causam *Orphei Chelyn* in sidera relatam ab antiquis arbitremur, quàm quòd Astrorum cognitionẽ Musicis Poëticisq; modulis quàm maximè cognatam crederent. Nam & ipse *Orpheus* in Hymnis cœlum universum *Apollinis Citharâ* temperari testatur: Et *Pythagoræi*, dum incredibilem Harmoniæ cœlestis suavitatem sibi fingunt, *Sirenas* suas etiam illic evexerunt, quæ molem illam, tot siderum colucentibus oculis contextam, discordi quadam concordia, & acutorũ cum gravibus temperatione modulantur: adeò ut etiam floribus Hymnos assignent iidem, quibus alii Soli, alii Lunæ, plausu quodam cœlestibus Camœnis respondente, accinant & gratulentur.

Hinc clarissimi quidam Mathematicorum, stellarum configurationes, & motus earum in *Epicyclis*, & longitudinum altitudinumq; differentias, *Diatonicis*, *Harmonicis* & *Chromaticis* rationibus accommodarunt. Hinc apud illos *Saturnus Dorio*, *Jupiter Phrygio*, *Mars Lydio*, *Mercurius Phibongo* movetur.

Adhæc Astrorum positus ad Orientem, vel Occidentem, gravissimis sonis; ubi ad cœli meditullium pervenere, acutissimis comparantur.

Sed & in Hymnis Deorum *Stropha* extimi cœli conversionem, *Ansistropha* septem siderum contrarios motus, *Epodos* terræ quietem indicabat.

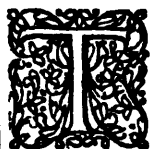
Et dierum ordo, ut quidam censent, de septem stellarum vocabu-

lis appellatus, ratione quadam Harmoniæ, quam *διαποσάσεων* nominant, cum cœlestibus illis anfractibus rotationibusq; congruente, distinguitur.

Atq; hæc sanè de Musices cognatione cum Ethica, Physica, Arithmetica & Astronomia, ex aliis retulisse, & obiter tantùm attigisse sufficiat. Si cui libido esset philosophandi, illi amplissimus hîc pateret campus, mihi sanè tantum otii non contigit, neq; adeo operæ-premium visum fuit.

CAPUT IX.

*De Musica vi & efficacia, atq; usu παθητικῷ ad affectus
cùm placidè sedandos, tùm rapidè excitandos.*

Anta profectò est Musicæ *δύναμις & ἐνέργεια*, ut nec *Platonis* melle tinctà loquelà, neq; *Demosthenis* grãdiloquentià satis queat prædicari. *Musica* enim perito instructa artificio, ebullientium instar fluctuum maris, Affectuum ac perturbationum vehemens & suscitatrix & domitrix est; quæ modò rationem adeò percellit, penetrat ac obnubilat, ut de sua sede deturbari videatur; modò effervescentes animi motus in placidum & tranquillum collocet portum. Meliorem hunc usum scitè commendat *Dion Chrys.* Orat. 32. ad Alexandrinos, Musicam inventam asserens *θεραπεύσας ἕνεκα τῶν ἀνθρώπων τῶν παθῶν, καὶ μάλιστα δὴ μεταστέφειν ψυχὰς ἀπηνῶς καὶ ἀγρίως διακειμένας*, propter medicinam humanorum affectuum, & potissimùm, ut in rectum possit reducere statum mentes, sævitià & feritate affectas. Et Musicã, ait *Plato*, elegantix & cōcinnitatis opificem, hominibus à Deo non deliciarũ causã, aut pruritus auriũ datã, sed cōcessã, ut animi periodos & harmonias turbulètas & erraticas in corpore, Musarũ & Gratiarũ penuriã, sc̄penumero

per insolentiam & improbitatem lascivientes, iterum revolvat decenter & reducat: ὅσα δὲ μὴ πεφίληκε Ζεὺς, αὐτὸ ζονται ἑσθλὴν Πιερίδων αἰώντα: ut est apud *Pindarum*; Quæ non amavit Jupiter, hæc obtupeſcunt gravius, cum Pieridum audiunt vocem: siquidem efferantur fremantq;. *Plusarchus* de Superſtitione.

Ut enim, quando in corpore humano humor aliquis vel quantitate vel qualitate excellit, fit διπόσεις, & ex διπόσεις κρίσις: Ita quando in corde & arteriis spiritus, fit perturbatio & commotio.

Similitudinem videntur habere spiritus cum humoribus, nimirum, ut alii sint *Cholerici*, à quibus ira, indignatio, Πηχολογικαία; alii *Sanguinei*, qui gaudium, amorem, pudorem movent; alii *Pituitosi*, à quibus timor & segnities; alii deniq; *Melancholici*, invidiæ, tristitiæ & similibus instrumenta. Sed hi affectus animi Musicâ suaviter leniuntur, quoniam inæqualia adæquantur. *Pythagoras* quoque censuit repentinos animi motus & mentis perturbationes nulla remagis, quàm vocum concentu emulceri. *Alex.* ab *Alex.* lib. 2. c. 25. *Seneca* lib. 3. de Ira cap. 9.

Sententiam hanc, & hic, & suprà de Modorum affectu assertam, viva exempla & historiæ comprobant.

HOTHERUS, Hodbròdi Suevorum Regis, ab Helgone Danorum Rege cæsi, filius, Musicæ omnigenæ peritissimus, ad quoscunq; volebat motus, variis modorum generibus humanos impellebat animos; gaudio, mœstitiâ, miseratione, vel odio mortales afficere noverat. *Saxo* lib. 3.

Et fama est *EMPEDOCLEM AGRIGENTINUM* cantiuunculâ quadam furibundum adolescentem, nudoq; ferro hospitem impotentem suum, compressisse atq; sedasse. *Zwingerus* in theatro vitæ humanæ.

ACHILLES, Chironis Centauri discipulus, in Iliade accinens Citharæ veterum res gestas, furorem & indignationem, contra Agamemnonem conceptam, sopire videtur. *Ælianus* lib. 14. de var. hist. & *Athenæus* lib. 14. c. 10.

ISMENIAS, Choraules peritissimus, Antigenidis discipulus, teste Boëthio, multis ægritudine laborantibus omnes animi molestias absterfit.

CLINIAS, Philosophus Pythagoræus, si quando ad iracundiam se præcipitem ferri sensisset, mitigatus est animo, Musicâ & chordis. *Ælianus* lib. 14. de variis histor: & *Ashemaus* lib. 14. c. 10. ex *Chameloonte*.

Et GILIMER Vandalorum Rex, obsessus in monte Papua à Belisario, Musicæ vim & solamen in miseriis intellexit, quando præter panem ad famem sedandam, & præter Spongiam ad lacrymas abstergendas, etiam Citharam ad tristitiam pellendam petiit ab hoste. *Procop.* lib. 4. Vandalix, & *Cedrenus*. Et *Joach. Garceus* D. in Apylo, h. est. in exegefi Psal. 90.

In quinto dogmatum Hippocratis & Platonis scripsit GALENUS verba *Pofidonii Philosophi*. Damon, inquit, Milesius, cum ad Tibicinam accessisset, quæ Phrygiis modis adolescentes quosdam temulentos ad furorem usq; incenderat, jussit ad Doricas leges tonum demittere: quo illi demulsi quievère.

Boëthius in præfatione Musicæ hoc tribuit Pythagoræ, quòd intentione modi Phrygii incitatum adolescentem, patriâ barbarum, vino temulentum, irâ furem, quum jam ædibus amicæ, quæ rivalem admiserat, ignem admovere tentaret, tibicinâ jussâ Spondæos succinere, ad sobriam mentem revocavit.

TIMOTHEUS, cum ad Alexandri mensam caneret Orthium modulum, Regem repente, velut insanum, statuit in pedes, coëgitq; in arma profilire: rursus remittente cantu, continuo & Regis remisit affectus. *Sabellius* lib. 10. c. 8. ex Plutarcho.

ALEXANDER quoq; Antigenide tibicine aliquando carmen modulante Harmatium, usq; adeò velut lymphatico impetu permotus est & exarsit, ut concussis armis propiciens, è mediis epulis manus propè accumbentibus injecerit; illectus bellico sono, verum ostendens illud Laconicum: *Utrget enim ferrum scitè fidibus canere*, suffragiumq; adjiciens Spartiatis cantantibus:

In ferrum serpit, Citharam pulsare peritè.

Nec ita multò post molliori sono & ruitiori Cithararum ictu ab armis ad epulas fuit revocatus; referente *Henrico Salmuth*, in lib. 1. de rebus memorab. *Grvidonis Pancirolli*, tit. de Musica ex Plut. Orat. 2. de Alexandri fortuna & virtute.

Nec rarò videmus, Heroës concentuum suavitate impetus suos intempestivos veluti fregisse. Allegari posset exemplum D. Lazari Suendii, nostri seculi excellentis & militaris heroïs, qui sæpenumero Turcarum impressiones magna cum laude tam suorum, quàm hostium fregit, quem scimus, & ipsemet vidi & audiui, inquit *Camerarius*, Musica Instrumenta mitiora ad refrenandos & demulcendos generosos impetus, intempestivè occurrentes, adhibere solitum fuisse. *Camer. Centur. 2. cap. 81.*

Quid quòd & Musicus modus picturæ, quæ dignoscenda exponitur, ritè adhibitus, oculos & animum contemplantis mirificè adficiat?

THEON, cùm pinxisset virum armatum, qui excursionem ex urbe repentè faceret, & furore quodam correptus in hostes irrueret; non tamen priùs exhibuit picturam, quàm Tibicinem juxta collocasset, quem jussit cæcæ canere, penetrans & clamosum, quàm fieri posset maximè, & quod ad prælium animaret. Simul ac igitur aauditum est cæcæ asperum & horrendum, atq; tubæ quasi armorum expeditionem sonante, picturam ostendit, & miles conspectus est, cum efficaciorē cogitationem de excurrente in animis hominum cantus excitaret. *Ælianus lib. 2. var. hist.*

Apud ERICUM II. cognomine BONUM, Daniæ Regem, Citharæodus quidam de sua arte differere cœpit, suo cantu homines ad furorem, amentiamq; pertrahi posse jactitans. Rex novitate rei motus, specimen professionis edere jussit. Annuit ille: at ne qua nocendi hominibus ansa daretur, jussit priùs omnis generis arma efferri, & certis in locis collocari custodes, qui cognito vesanorum strepitu irrumperent, ereptamq; Citharam capiti illiderent, ne & ipsi in rabiem agerentur, reliquos à mutuis verberibus arcerent. Primò quidem inusitatæ se-

veritatis concentum edidit, quo auditores in mœrorem stuporemq; sunt everſi: Deinde adeò suavem & jucundam harmoniam, ut mutato animo gaudium etiam externis gestibus, & motu totius corporis proderent: Tandem verò acrioribus modulis concitati, vociferari & tumultuari cœperunt. Custodes irrumpunt, ut Regem cum aliis furem contineant. Sed ille effractis atrii foribus arrepto ense quatuor transfodit. Vix tandem pulvinarium mole, undiq; congestorum, obrutus, contineri potuit. Menti restitutus, Hierosolymam expian-dorum homicidiorum causa petens, Haraldo filio Regni procuratore relicto, in Cypro defunctus est, atq; ibidem cum conjugè sepultus, uti *Saxo* lib. 12. Danicæ testatur.

Ad hanc historiam respicit citatio *Camerarii*; Sic enim adducit in Centur. 1. c. 18. *Lyſius Gyraldus* refert historiam Danicam de Musico, qui tanta modulandi vi excelluit, ut se audientes mente alienare, id est, modò lætos, modò tristes, imò furiosos efficere posse, gloriari solitus sit: idq; cum in præsentia Regis præstitisse. Et addit, se propè paria non semel apud Leonem X. spectasse. *Et in Cent. 2. c. 81.* Et nostra ætate Instrumenta Musica habemus, quæ similem (nempe *Timothei Milesii* modulis) vim habere cernimus; & in Danica historia, ne non & in *Cornelii Agrippæ* libro legimus; Musicum quendam tanta modulandi vi gloriari solitum, ut se audientes mente diceret abalienare posse, cumq; id Regis Danicæ jussu facere cogeretur, adstantium animos soni varietate flectere est aggressus. Itaq; inusitatae severitatis concentu edito, quadam veluti mœsticia & stupore omnes complevit, ut extra se positi viderentur: Dein murata modulorum ratione in-plausum, læticiamq; deflexit, ut & corporis motu gestirent: postremò acrioribus modis ad tantum amentia adstantium animos concitavit, ut in furorem ac rabiem quandam præcipites traherentur. *Hac Camer.* Quis non stupeſcat ex tam varia vi Musicae, qua animum hominis in tantas perturbationes è rationis sede præcipitari, & extra se rapi videmus?

Et cùm BACHUM Tyrrheni navicularii tranſvecturi, & Nymphis nutricibus reddituri, ſpe prædæ perdere voluiſſent, ipſe hoc intelligēs, juſſit comitibus, ut ſymphoniacè canerent. Quo cantu adeò oblectatos Tyrrhenos ferunt, ut faltare etiam ceperint, & animis laſciviendo ſeſe in mare projecerint. *Olaus* lib. 15. cap. 29.

Huc referendum eſt illud de *Corybanteo furore*, in Cybeles Sacerdotibus, qui ita correpti fuerunt, dum ad Cymbalorum pulſum cantando & faltando ſacra faciebant, ut & ipſi capita jaçtarent, & alios in ſimilem agerent rabiem. Hinc dicti ſunt *Corybantia ara*; & ipſi Sacerdotes Corybantes, vel à *κορυπτεν*, quod eſt caput jaçtare, vel à pupillis oculorum & genis, quas *κορας* Græci vocant: quòd iſti Jovis cultodes coegerentur non tantum excubare, ſed etiam apertis oculis dormire. More enim leporum dormire, eſt *κορυβαρνάν*, & tantumdem quod inſanire, & *κακοδαμونيάν*, malo agi genio. Alii volunt dictos à galero, quæ Græcis *κόρυς* dicitur, quòd galero quodam capita teſti, inſaniendo luderent. A *Navalis Comite* attingitur hic furor, lib. 9. *Mythol.* c. 5. de Rhea. Hujusce Deæ, inquit, famuli & Curetes, & Corybantes vocati ſunt: nam cùm inſaniam & beluinam quandam rabiem imitarentur, vocati ſunt Corybantes, à jaciendis capitibus, inſanorum more. *Et cap. 7. ejusdem lib. 9.* Hos, inquit, Curetas memorant ſpiritu afflatoſ Bacchico, & valdè tumultuoſa armorum agitatione cum ſtrepitu, fragore, cymbalis, tympanis, tibiis, vociferatione inter ſacrificia uti ſolitos, ut præſentes perterrefacerent, deæq; reverentia & metu adimplerent. Et *Plato* ſcribit, ſi illam tantum modulationem acutè ſentiunt, quæ ejus DEI eſt, à quo corripiuntur, & ad illam modulationis formam & geſtus & ſermonis copiam habent expediſſimam: Cæteros autem ritus contemnunt. *Camer. op. ſuc. l. c. 81.*

De Tarantulis & S. Viti morbo, ſub capite, de virtute
Muſicæ medicæ.

CAPUT X.

*De efficacia, ac usu Musicae πολιτικῶ καὶ πολεμικῶ, ἢ στρα-
πυλικῶ, sive civili ac militari; cum in Repub. ad seditionem restringuen-
dam, pacem alendam, libertatemq; recuperandam; tum ad
Martem, in castris accendendam.*

IOGENES quidem CTNICUS cuidam jactanti Musicam peritiam respondit:

Γνώμεις γὰ ἀνδρῶν εὔ μὴ οἰκῆσαι πόλεις

εὔ δ' οἶκον: ἢ ψάλμοισι καὶ πρῆξιματιν. *Laërt.* lib. 6.

At ignoravit, Psalmis & cantilenis optimas quasq; sententias Reipub. utiles mensurari, exprimi & inculcari posse.

TRITÆUS, Archimbroti F. Milesius aut Atheniensis, Spartanus tamen dictus, ab aliis etiam Mantinæus, Elegiographus & Tibicen, ætate penè par septem Sapientibus, Olymp. 35. Elego & Heroico carmine scripsit permulta de Repub. Lacedæmoniorum. *Suidas.*

Inter alias certè etiam hanc μυθολογίαν, ac fabulæ interpretationem, dicuntur *Orpheus*, *Thracius* Theologus, & *Amphion* Thebanus, silvas, saxa, feras cantu suo traxisse; quòd homines, in agris dispersos, ad civilis vitæ cultum in cœtum & societatem publicam congregaverint, partim legibus, partim jucundâ modulatione.

Quid quòd Musicæ gravis suavitas, suavisq; gravitas non rarò O-ratoris, vel Poëteos loquentis vice, cum in Repub. togata ac nonnihil mota, tum in societate militari, sive castrensi perfuncta est?

Testatum faciunt historiarum monumenta, in pacificis Legationibus, & ad seditiones sedandas, vel etiam in recuperandæ libertatis stimulum adhibitam sæpe fuisse Musicam.

Complures ex Barbaris Legationes de pace concilianda, instrumentis Musicis instruunt. hostium animos emolliendi gratiâ.

THEOPOMPUS, libro historiarum quadragesimo sexto, Getæ, inquit, Citharas habentes, easq; pulsantes, legationes de conficienda pace faciunt. *Athenæus* lib. 14. c. 11.

TERPANDER Lacedæmoniis aliquando inter se dissidentibus, ex Oraculo seditionem eorum cantus suavitate fedavit. Unde ab eo tempore Lacedæmonii, quoties Cantorum aliquem audirent, protinus exclamabant: *μετὰ λέσσιον ᾠδόν*: quod postea in Proverbium abiit de eis, qui secundas partes assequuntur. Gyrald. *ex Plut. de Musica*.

Et SOLOON, in concionem progressus, Elegiâ cecinit, & Athenienses ad recipiendam Salaminem incitavit, Legemq; (quæ jubebat, ut qui de Salamine recuperanda mentionem facerent, morte multarentur) abrogare coëgit. *Polyenus, lib. 3. & Lært. lib. 1.*

Unde liquidò patet, Musicam canendo in Rebuspub. & concionibus Oratorum partes explevisse, & dicendi persuadendiq; vim oratoriam suavitatis gravitatisq; motu ac efficacia superasse.

Ut porrò ad Musicæ usum, in Præliis, ceu efficacissimum, ita frequentissimum, digrediamur; constat in castris apud plerosq; Cantum & sonum Musicum, ejus suavitate peritè attemperata gravitate, vel etiam desides & ignavos ad arma animasse alacriter; fortes & magnanimos Heroës ad hostiles impetus inflammasse acriter, non sine victorioso pugnæ exitu.

Quanquam ACHIVI nullâ Musicâ in bellis utebantur, sed tantum conspirati tacito nitebantur, referente *Homero*:

Ὅι δ' ἀρ' ἴσαν σιγῇ μένεα πνέοντες ἀχαδί,
ἐν θυμῷ μεμαῶντες ἀλεξέμεναι ἀλλήλοισιν.

Gellius Noctium Attic. lib. 1. cap. 1: pleriq; tamen populorum & nationum non nisi concentu sonoro castris educi voluerunt.

Ac licet SOLTMANNUS, de quo cap. 14. dicetur, præter omnes artes liberales & Musicam detestatus sit: Nihilominus ipsi *Turca*, alioquin instrumentis Musicis carentes, bellicis Tympanis, quorum usus apud eosdem & in nuptiis est, pertinaciter uti non desinunt.

Indi Cymbalorum & Tympanorum pulsu, & flagellis aërem & tympana verberantes, in hostem irruunt. *Alexand. lib. 4. cap. 2. ex Athen. lib. 4. cap. 11. & Suida.*

Aegyptiis proficiscendi hora significatur Sistro, *Alexand. lib. 3. c. 2.*
Persis proficiscendi hora significabatur cornu. *Idem ibidem.*

CTRUS Persarum Rex, ne hostium efferis clamoribus milites percussi trepidarent, Hymnum Polluci & Castori canere iussit. Quo contentu effecit, ne improvisa formidine caperentur. *Alexand. lib. 4. cap. 7.*

Galatis barbara Tuba horribili sono bellicum occinuit. *Alex. lib. 3. cap. 2.*

Lacedaemoniis ad tiliarum modulos & rhythmum & moderatum pedis ingressum praelium committere moris fuit: ac primum quidem conferendarum manuum signum tibiâ dari solebat. Proinde de omnibus quoque victoriam reportarunt, Musica & modulorum concinnitate eos ducente. Nec enim ut aliae gentes in praeliis incundis utebantur cornibus, aut lituis, sed tiliarum modulis, ut animi moderatiores redderentur: nihil magis ad victoriam conferre rati, quam ne in primo statim congressu animi militum ferocirent, sed ad tibiâ cantum componerentur, & cum rhythmum aequaliter procedentes, integros servarent ordines.

Sparta in arce ad laevam Minervae, Poliuchi sive Chalciae dictae, Musarum aedem dicarunt, quod Lacedaemonii in praelia exeunt, non ad Tubae cantus, verum ad Tiliarum modos & Lyrae cantiunculas. *Pausanias* in Laconicis. *Thucyd.* *Polyb.* lib. 4. *Fab.* lib. 1. *Plutarchus* in Lycurgo.

PROCLEUS & TEMENUS Heraclidae adversus Eurysthidas, Spartam tenentes, bellum gerebant. Heraclidae rem divinam fecerunt Palladi, montium Hyberbaefferia offerentes. Eurysthidae repente in eos irruere & manum conferere: At Heraclidam nihil turbari, sed Tibicines, ut omni studio praerent, jubere. Quibus praecedentibus, ac tibias infantibus, armati ad cantum & numerum sequentes, irruptos ordines servabant, & hostes vincebant. Experiencia eos docuit, Tibiam habere vim &

irritamentum in pugnis. *Quin* & Oraculo, victores se fore didicere, simul ac cum tibicinibus bella gererent. Neq; pugna Leuſtrica ad tibicines pertinens Oraculum confutat. In Leuſtris enim non præeuntibus tibicinibus Lacones cum Thebanis pugnantibant, quibus patrium erat, fiſtulatoriam artem exercere. Itaq; colligi manifeſtè ex Oraculo potuit, penes Thebanos victoriam futuram Lacedæmoniorum, qui ſine Tibia pugnam capeſſerent. *Polyanus* lib.2. Porro inſtructa Spartanorum acie cùm ad eſſet hoſtis, Rex ſimul capellam immolabat, indicebatq;, ut omnes coronas ſumerent, & ut tibicines canerent, jubebat, Caſtoris carmen, ſimuletiã ordiebantur clafiſicum canere. Carmen Embaterium dicitur. Quæ res ſeveram ſimulatq; horribilem edebat ſpeciem numeris ad tibiã incedentium, neq; turbantium aciem, neq; animis fluctuantium, ſed modeſtè & hilariter ad modos euntium in certamen. Neq; enim nimia percelli trepidatione probabile eſt ita comparatos, aut plus ſatis ferocire; ſed animum fiducia & audacia ſuſcipere ſtabilem, quaſi Dei præſente favore. *Plutarchus* in *Lycurgo*, & de *Muſica*.

Cuidam autem Ageſilaum roganti, *quam ob cauſam Spartane ad tibiæ cantũ inſuſuri præliũ exercerentur?* Ut, cùm ad numerũ, inquit, incedunt, appareat, qui formidoloſi ſint, qui fortes. Nam Anapæſtorum iſtus ſtrenuis addebat animum, meticuloſis pallorem & tremorem incutiebat. Itaq; cùm pes non reſponderet ad modulos tibiæ, prodebat ignavorum imbecillitas. *Plutarchus* in *Lacon*. *Apoph.* & *Ariſtos.* in *Problem.* referente *Gellio* lib.1.c.11.

Et GRÆCORUM mos fuit, duos concinere Pæanas, Marti quidem in hoſtibus congregiendis, Apoliini mox bello abſoluto. Illum priorem Enyaliũ vocant. Dioſcuris Palladem primam Enophon incinuiſſe nomen prodidit *Epicarmus*, ex quo præcinente tibia congregi cum hoſtibus Lacones orſi ſunt. *Cal.* lib.9.cap.8. *Antiq. lect.* & *Alex.* lib.4.cap.2.

Athenienſes pæana canentes, & Hymnos Jovi, congregi cum

hoſtibus

hostibus solent : quod frequens etiam apud reliquos Græcos fuit. *Alex. ab Alex. lib.4. c.7.*

LRDI, cum ad bellum exeunt, cum Tibiis & Syringibus in acie instruuntur, ut asserit *Herodotus. Athen. lib.12. cap.4.* Sic HALTATES, Lydorum Rex, in bello contra Milesios, luxu barbarico, fistulatores & fidicines, quin etiam fœminas tibicinas adhibuit. *Gell. lib.1. c.11. Noct. Att. ex Thucydide & Plut. de Musica.*

CRETENSES Citharâ, fidibus & tibiis utuntur in præliis, quibus instructas acies accendunt. *Alex. ab Alex. lib.3. c.2.*

In Romanis Legionibus educendi exercitus, & certaminis conferendi signum Tubarum & Cornuum concentum, & si quando silentio educendæ forent, tesseram fuisse accepimus. *In Prætoris castris* Romanorum buccina semel, in Consularibus verò bis signum dabatur, qua pedites; Equites verò Lituo ad pugnam advocabantur. Eratq; mos militaris, ut, quoties movenda erant signa aut castra, & ad reliqua belli munia, soli Cornicines signum darent: Excubias verò somniq; & vigiliarum tempora buccina designarent: Si autem Legiones ducendæ in hostes, & acie decernendum foret, aut receptui canendum, Cornua & Tubæ eodem concentu canerent. Si conciones advocarent, aut silentium indicerent, per Tibicinem indicebatur. *Alex. lib.3. c.2. & lib.4. c.7.*

Cæterum ad excitandos militum animos TTRRHENUS PISÆUS primus invenit Tubam æneam, cum antiquitus convocarentur incitarenturq; milites cornu bubulo. *Plinius.*

At usus Musicæ militaris ut contrahatur, colophonis loco nominatim producendi hic sunt ex bellicis cantoribus insigniores & victoriosi.

TRITONEM fabulantur Concham à se inventam ad bellum adversus Gigantes attulisse, quam cum inflasset, & eâ inauditum sonum edidisset, Gigantes immanem aliquam belluam, ac formidabilem rati, se in fugam verterunt. Itaq; victoria facilis Diis cessit. *Natal. Com. Mytholog. lib.8. c.3.*

MISENUM ÆOLIDEN *Virgilius* celebrat:

————— *Quo non præstantior alter*
Æreciere viros, Martemq; accendere cantu.

OLTMPUM *Heraclides* narrat pro singulis carminibus versus suos & Homeri numeris adornasse, eosq; cantasse in præliis. *Plutarchus* de Musica.

TIMOTHEUS MILESIUS tempore Philippi Macedonis, Alexandrum suis modulis excitabat, & ad res bellicas alacrius instruebat. *Swidas.*

HERODOTUM tubicinem Megarensem *Amaranthus Alexandrinus* scribit milites, cum, Demetrio Antigoni F. civitatem obsidente, Helepolim muris ob pondus non possent subducere, duabus simul inflatis tubis coëgisse, ut machinam promptè subducerent. *Athen.* lib. 10. c. 1.

T R T Æ U S Elegiacus & Melicus Spartanos ad Martem adversus Messenios accendit. *Plutarchus* in Messenicis.

Eo deniq; prælio, quo VALDEMARUS Suenoni III. Danorum Regi & vitam & regnum eripuit, Valdemari exercitum tam crebri corvorum greges intervolasse produntur, ut complures se erectis militum hastis feriendos objicerent. Medias acies interequitabat Cantor, qui parricidialem Suenonis perfidiam (ut qui hospitii simulatione inter medias epulas Canutum interfecisset, Valdemarum pariter, nisi fuga elapsus esset, perditurus) famoso carmine protequendo, Valdemari milites per summam vindictæ exhortationem ad bellum accenderet. *Saxo* lib. 14.

Nunc porrò usus militaris historias Musicas excipiat Musices
Virtus Ethica.

CAPUT XI.

De usu Musices ἸπιαμΦινῶ in pompis & solennitatibus triumphalibus.

Ec parvæ Musicæ cedit dignitati, quod *Triumph* solennitates eâ olim solenni adhibitâ usu factas novimus celebriores, in cujus rei fidem hæc de Triumphorum pompâ ex *Pancirolo* adscribenda duximus, cuius narratio huic instituto non erit incommoda.

De Triumpho igitur solennitate hæc scribit *Pancirollus*.

Die triumphali festum per totam agebatur urbem, templis omnibus apertis, & Nobilibus ita mensas instrumentibus, ut de cibo & potu Militibus inde suppeteret. Senatus triumphantis obviam procedebat usq; ad portam Capenam, per quam ingrediebatur: postea in capitolum se conferebant. Sequebantur tubicines & buccinatores, Clasicum, ut in conflictu usurrant, occinentes. Postea ducebantur currus spoliis hostium devictorum onusti: Postea statua & simulacra urbium expugnararum, ipso etiam modo, quo cum hostibus conflictum erat, representato. Deinde sequebantur spolia omnis generis hostibus erepta.

Inde alii tubicines: quos ad sacra faciendâ, quinquaginta aut centum plus minus boves sequebantur, fertis ornati, & cornua inaurati &c. Rone sequebantur currus Regum & Ducum captivorum, & ipsi captivi. Tandem Triumphator aureo insidens curru instar turris fabricato, quatuor candidis vehebatur equis. Hic purpuream gerebat vestem, auro intertextam: dextera manu ramum è Lauro; sinistra sceptrum eburneum tenebat. Quatuor versus suaviter canebant tibicines & citharædi, aureas in capite coronas gestantes, & purpura vestiti: quorû in numero quidam aurea ad talos usq; indutus veste, scurriles jocos & scommata in hostes conjiciendo, risum po-

pulo movebat; Et quæ alia adduntur. Si quis præmium aliquod obtinuerat, illud manu præ se ferebat, ni Triumphantis laudem præana canendo, & multa simul ridicula immiscendo.

Postea omnibus aliis peractis, sub capitolio porticibus cænant, usq; dum advesperasceret. Tum enim tibiis & variis instrumentis Musicis Triumphantem domum comitantur, atq; ita festivam illam solennitatem finiebant.

Ovantes verò olim non invehantur curru, ut triumphantes, neq; laureati, nec tubis concinebatur (Oratio enim minor erat triumpho) sed pedibus ingrediebantur calceati, vel equo ingrediebantur, equitibus & amicis comitati, modulantibus multis tibiis. Nam qui citra vim, benevolentia, gratia & verbis confecissent rem, non Martialem illum & truce[m] ducebant triumphum. Modulatio tiliarum addita, quia tibia pacis sit insigne. Vid. Livium lib. 6. dec. 3. Plinium lib. 18. c. 29.

In triumpho clangor tubarum, in ovatione concentus tiliarum: ille Martis, hic Veneris est.

Erat & genus cantilene, καλλιῆνικόν dictum, quod partâ victoriâ canebatur victoribus, quos & honoris causa καλλιῆνικὸς appellabant: ut Jo Pæan, aut Jo triumphe. Tripudiantes autem cantilenam illam canebant. Athenæus lib. 14. Muresus lib. 3. var. lect. cap. 11.

Quem morem absq; dubio traxerunt à Iudæis, ubi pompa triumphalis magnificè celebrabatur. Nam universus populus cum mulieribus, virginibus atq; pueris ex urbe effusus magna cū læticia, cum cantu, instrumentis musicis atq; tripudiis obviam procedebat, illorum laudes carminibus celebrabat, ut scribit Stuckius lib. 1. antiquit. conviv. cap. 21.

CAPUT XII.

De efficacia Musica ἠθικῆ πρὸς τὴν ἀρετὴν, ad mores honestos. contra feritatem componendos, & ad virtutem, utpote Humanitatem, Castitatem, Temperantiam &c. contra perturbaciones & vitia conservandam.

*U*emadmodum Musicae sua vis & efficacia est πρὸς πάθη, ad vehementes rapidosq; affectus excitandos sedandosque: ita liberali & ingenuo usu Musica πρὸς ἤθη, ad morū virtutumq; honestatem conducit plurimum. Musica certe liberalis & ingenua optimorum morum est informatrix, & vitæ disciplina corrigens, & in melius mutans animorum ferocitatem; Altrix est pulcherrimarum virtutum & medicina, præservans animos adversus ægritudines, ut nulla inficiantur turpitudine, sed omnem luxus ac libidinis fomitem respuant.

Quod attinet mores emolliendi, artificium Musicum scitè adumbratur Mythologià de Orpheo & Amphione, qui finguntur à Poëtis silvas, feras & saxa cantu & Cithara movisse ac traxisse. Et quidem ORPHEUM tantâ canendi peritiâ excelluisse scribunt, ut flumina ad ejus cantum firmarentur, aves advolarent, feræ properarent, silvæ, & saxa, & venti, & omnium vel sensu carentium genera accurrerent. Sic enim *Venusinus Poëta* lib. I. Carminum:

*Aut in umbrosis Heliconis oris,
Aut super Pindo, gelidove in Hamo,
Unde vocalem temerè insecuta*

Orphea sylvæ:

*Arte materna rapidos morantem
Fluminum cursus, celeresq; ventos,
Blandum & auribus fidibus canoris*

Ducere sylvas.

Et *Apollonius lib. 1. Argonaut.*

Αυτὰρ τὸν γ' ἐπέκασον &c.

*Hunc referunt duros lapides & flumina cantu
Detinuisse sua captos dulcedine vocis.
Sylvestres fagos inter confinia terra
Threicia, qua nunc frondent, vestigia cantus
Illius esse ferunt : quas secum adduxerat Orpheus,
Vertice Pierio Cithara dulcedine & artis.*

De *Amphione* fabulantur ita: Jupiter tres filios ex *Antiopa* genuit, *Amphionem*, *Zetum*, & *Calaim*. Propterea maritus *Lynceus* *Thebanorum* Rex eam repudiavit. Pueri cum adolevissent,ulti repudium matris, *Lynceum* interemerunt, & *Dyrcem* ejus conjugem, pulsoq; *Cadmo* sene, *Thebas* possederunt; & *Amphion* *Cithara* lapides movisse dicitur, atq; ita muros *Thebanos* condidisse, ubi saxa in structuram sponte affilierunt, numeris *Muscis* illecta, *Amphione* *Lynam* suaviter pulsante.

Figmentis de Orpheo & Amphione hanc involverunt Poëta veritatem; *Viros* nempe bene dicendi & canendi peritos, in rudes adhuc mortales, rupium incolas, qui sine ullo morum delectu & sine legibus viverent, ferarumq; ritu per agros nullis conditis tectis vagarentur, incidisse, & tantum orationis & modulationis suavitate valuisse, ut ad mansuetius vitæ genus homines traduxerint, illos in unum locum convocarint, & ad obsequii civilis pellexerint disciplinam, civitates condere docuerint, legibusq; civitatum obtemperare, matrimonio-rum foedera servare: quod fuit antiquorum Poëtarum & Musicorum munus creditum.

De utrisque *Horatius* in arte Poët.

*Sylvestres homines sacer interpretq; Deorum
Cadibus & victu fædo deterruit Orpheus,
Dictus ob hoc lenire Tigres, rapidosq; Leones:
Dictus & Amphion, Thebana conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda.*

*Ducere, quò vellet: fuit hac sapientia quondam,
Publica privatus secernere, sacra profanis,
Concubitu prohibere vago, dare jura maritis,
Oppida moliri, leges incidere ligno.*

Sic Mythologia Ethica fingitur *Orpheus* placatis inferis, id est, animi perturbationibus, in lucem adducere conatus esse *Eurydicen*, quæ nihil aliud est, quàm *Justicia* & *æquitas*. At fuit ea rursus ad inferos retracta, ob nimium *Orphei* amorem: quia neque *justiciæ* quidem opus est, nimis esse cupidum: nec nimis cedendum est vel honestis cupiditatibus, quæ in gravissimas animi perturbationes inducunt, quas sola placari & sedari fas est ratione. *Nat. al. Comes Mythol. lib. 7. c. 14. & lib. 8. cap. 15.*

Rectè itaq; *Dion Chrysoſt.* asserit, *Musica* inventam esse propter medicinam humanorum affectuum, & potissimum, ut mentes, sævitiâ & feritate affectas, in rectum reducere possit statum: ut superius *cap. 11. ex Orat. 32. ad Alexandrinos* citatum.

Eandem ob causam *NUMA POMPILIUS* de Diis Deorumq; rebus versus composuit, iisque in sacris ludisq; publicis ritè cantatis, ferocissimam gentem ad humaniores mores transtulit. *Zwingerus Volum. 4. lib. 3. fol. 1141.*

Et verissimum illud fuisse affirmant, *APOLLINEM* certis quibusdam *Citharædicis* normis à se inventis vitam multis mortalibus produxisse, abstulisseq; feritatem. *Lud. Vives* de laudibus *Philosophiæ*.

Scribit quoq; *THEODERICUS*, Rex Gothorum, ad *Boëthium*, ut *Citharædum* mittat, qui dulci sono fera corda gentilium demulceat. *Theodericus Epistolarum lib. 2.*

ARCADES *Musica* ex artibus solam discunt, & per omnem vitam exercent, nec id lasciviæ causâ, vel deliciarum; sed ut præter labores assiduos in colendis agris, vitæ duritiem atque asperitatem, & austiores mores, ex cæli tristitia quadam provenientes, hac quasi dulcedine remolliant ac contemperent. Hujus rei argumentum ingens ex *Cynethensibus* est; qui cum instituta majorum pervicacius aspernari cœpissent, in eam brevi feritatem abiére, ut

in nulla Græciæ totius civitate scelera majora, aut crudelitatis exempla ederentur immitiora. *Calius* lib. 9. c. 9. Antiq. Lect. ex Athenæi lib. 14. c. 11. & *Polybio*. Et *Sabellius* lib. 2. Enneadis 5.

Et hujus rei memorabile exemplum narrat *Bodin* de Repub. Cynethensium Arcadiæ populorum, qui neglectis canendilegibus, Urbanitatem ac Humanitatem cum feritate commutarunt, & gravissimis Bellorum civilium fluctibus, tam diu jactati sunt, quoad Reipub. ac Civium interitus sequeretur (*Poly*. lib. 4.) Id quidem mirum omnibus visum est, quamobrem ex omnibus Arcadibus soli Cynethenses tam feroces ac barbari essent: quousque *Polybius* omnium primus animadvertit, propter desertum Musicæ studium id illis accidisse: cum sanctissimis majorum legibus accuratè caveretur, ut omnes cives ad annum usque trigessimum in ea studia diligenter incumberent. Qua quidem ratione primi legum latores sapienter Arcadiæ populos feroces ac barbaros, ut qui montes accolunt, ad humaniorem & mitiorem vitæ cultum pertraxerunt. Idem propè judicandum relinquitur de Gallis, quos *Ælianus* (*in epi. ad Antiochum Mysopogona*) Imperator, is qui transfuga appellatur, barbaros ac feroces & libertatis studiosissimos appellat: qui nunc tamen nullis Europæ populis Humanitate cedunt: nulli magistratibus tractabiliores, nulli principibus magis obsequentes, optimè certè sunt à natura, melius etiam à disciplina instituti: & maximas suavissimè canendi laudes, omnium finitimorum judicio, affectu dicuntur. *Bodin* lib. 4. de Repub. lib. 2.

Hinc veteribus Græcis curæ fuit, ut in Musica institueretur Adulescentia: Cujus animos Musicâ arbitrantur informandos & dirigendos ad decorum. *Plurarchus* de Musica.

Et gravi sanè consilio *Aristoteles* vult, Seniores juvenum concentibus interesse, tanquam censores & judices: ne effœminato aliquo molliq; rhythmo animi juventutis corrumpantur. Lib. 8. Politic.

Quantum item ad obsequii connubialis, & œconomicæ conversationis Humanitatem in rusticis, & austeris etiam uxoribus valeat Mu-

ficæ suavitas, factò demonstravit *Thomas Morus* Anglus, qui maritus maluit esse castus, quàm Sacerdos impurus. Virginem duxit admodum puellam, claro genere ortam, rudem adhuc, utpote ruri inter parentes ac sorores semper habitam, quò magis illi liceret illam ad suos mores fingere. Hanc & literis instituendam curavit, & omni Musices genere doctam reddidit, planeq; talem penè finxerat, qua cum lubuisset universam ætatem exigere, ni mors præmaturaenixam liberos aliquot è medio sustulisset. Paucis mensibus à funere uxoris viduam duxit, magis curandæ familiæ, quàm voluptati, quippe nec bellam admodum, nec puellam, ut ipse joculari solebat, sed acrem ac vigilantem matrem familias. Vix ullus maritus tantum obsequii impetravit imperio atq; severitate, quantum hic blandiciis jocisq;: Effecit etiam ut mulier jam ad senium vergens, ad hoc etiam animi minimè mollis, postremò ad rem attentissima, Citharâ, Testudine, Monochordo, Tibiisq; canere disceret, & in hisce rebus quotidie præscriptum operæ pensum exigenti marito redderet. *Erasmus* in ejus vita.

Hinc non nisi qui barbaræ feritati sunt innutriti, & alieni ab omni humanitate, cum morum cultu civiliori Musicam quoq; suavitatem oderunt, & detestati sunt. *SOLTMANNUS*, Turcarum Imperator, cum à Rege Francisco I. Gallorum peritissimos in omni genere Musicæ artifices dono accepisset, illis primò summoperè delectatus fuit; Mox cum Constantinopoli summo studio populum ad audiendum concurrere, & earum artium disciplinam affectare cerneret, veritus ne animi effœminarentur, Instrumentis omnibus contractis & igni absumtis, Musicos ipsos Gallo remisit. Cavet enim perfidus Mahometus omnia ea, quæ animos excitare & mollire possent; Vinum, Musicam, Artes deniq; omnes Liberales.

In usu autem hoc Musices morali, cautè attendere decet modestos Musicos, ne de se illud cum opprobrio dici audiant: *Turpe est Doctori, cum culpa redarguit ipsum.* *DIOGENES* itaq; *CYNICUS* Musicos injus vocabat, quòd cum Lyræ chordas congruè aptarent, animi mores inconcinnos haberent. *Laërt.* lib. 6.

Præterea ut morum conformatrix; sic quoq; Virtutum altrix, & expultrix vitiorum efficacissima est *Musica Liberalis*, & præcipuè ad *Castimonia* atque *Temperantia* honestatem conservandam vim confert & efficaciam eximiam.

CLYTÆMNESTRÆ *prudicia* non priùs ab Ægistho expugnari & corrumpi potuit, quàm Demodocum, Poëtam & Musicum Citharædum, qui castum amorem in illius animo fovebat, è medio sustulisset. Hunc enim Musicum Agamemnon, ad bellum Trojanum iturus, domi reliquerat custodem, ut Clytæmnestræ conjugalem probitatem per muliebrium virtutum læudes; concertus sui Musici hortamento accenderet, & conservaret illibatam. Testis *Homerus Odyss. 3:*

ὄ δ' ἔυκηλῶ μυχῶ ἄργεῖο ἰωποβότοιο Ἔς.

*Ille verò (Ægisthus) desidiosus in secessu Argi equos pascentis,
Crebro Agamemnoniam uxorem demulcebat verbis.
Et illa quidem primò abnuebat facinus indignum
Diva Clytæmnestra; mente enim utebatur bona.
Præterea enim aderat Præcentor vir, cui plurimum mandat
Atides ad Trojam proficiscens servare uxorem.
Sed cum jam ipsum fatum Deorum irretivit perire,
Tum verò ipsum Poëtam ductum ad insulam desertam,
Dereliquit avibus lacerationem & rapinam fieri.
Ipsam verò volens volentem duxit suam domum.*

Tanta erat vis Musicæ in *Castitate* tuenda.

Eandem quoq; ob causam PHEMIUS, Demodoci frater, ab Ulyssè Penelopæ uxori custos datus esse fingitur, qui (ut in 1. *Odyss.*) βία τοῖς μνηστῆρσιν αἰεὶ δει coactus apud procos canebat, non turpes fabulas, sed miserabilem Græcorum reditum à Troja. Coactus autem canebat αἰεὶ δει ὡς δὲ μνηστῆρσιν ἀνάγκη; quia non ut procos oblectaret, sed ut Penelopem custodiret in Ithaca, ab Ulyssè relictus erat. *Eustath. in 3. Odyss. & Suidas.*

CASSIODORO autem Dorius modus *Prudentia* largitor est, & *Castitatis* effector. *Athenaus* lib. 14. c. 6.

Porrò omnes antiqui & moribus & legibus constituerunt, ut Deorum immortalium Hymni in conviviis canerentur ad *Temperantiam*, honestatemq; retinendam. Nam cum Cantilenæ concinnæ essent, Deorumq; accederet metus, uniuscujusq; mores facillè componi posse videbantur. *Athenaus* lib. 14. c. 11.

Quin & ob hanc causam ad cœnas & convivia Priscorum solebat introduci *Musica*; quòd elidere vim fervidiorem vini valeat, ut alicubi refert *Aristoxenus*. Ille enim induci *Musicam* dixit: quia cùm vinum de statu deicere soleat illorum, qui eo sunt largè usi, corpora & mentes: *Musica* modico suo temperamento & competenti, ad diversum statum revocat ea & mollit. *Plutarch.* de *Musica*.

Quid quòd & illis, qui ebrietate & crapula inducti aliquid mali perpetrabant, tibias & concentum accommodarunt, ut ingenia his modis irrigata honestiores maturescendo mores acquirerent. Ex *Diotogene Pythagoreo*, lib. de Sanctitate.

Et quàm accommoda fuerit temulentia sedandæ *Lex Dorica*, cùm historia de adolescente amante & amente, sub usu *Musicae* *πυθωνικῆ* ex *Hippocr.* *Plut.* & *Boëthio* ostendit, tum Philosophorum testimonio confirmat & comprobat *Scaliger*.

Etiam *Fortitudinis* cotem esse *Musica*m, ejusdem cùm usus militaris, tum reficiendi virtus suis capitibus commonstrat.

CAPUT XIII.

De virtute Musica ιατρικῆ ἢ θεραπευτικῆ, sive Medica & sanatrice, ad pellendos corporis morbos.

*U*el admodum animi ægritudinem Musicæ vi cum excitari, tum sedari ostensum est, *in capite XI. de efficacia πικρῶν*: Sic certò est compertum, *Musica corporis morbos leniri & curari.* Constat enim invicem animam & corpus compati, *Aristotele* teste de Anima, & passiones mutuò sustinere, titillationes itidem & oblectamenta invicem sibi communicare. Et annotant Veteres, à Musica, interventu animæ, sic curari corpus, ut, interventu corporis, curatur medicamentis anima. *Bodinus* lib. 3. *Dæmonom.* c. 6. Cui rei fidem conciliant testimonia, historiæ & exempla, quibus confirmatur Musica medela, non tantum in genere variorum, sed etiam nominibus definitorum morborum; quales sunt Pestis, Ischias, Phrenesis, Insania, Morsus viperarum, Phalangii &c: Magna certè est cum harmonia consensus Naturæ; (*Boëth.* lib. 1. de Musica) quæ malè affecta remedium & mitigationem in Musicis Instrumentis invenit.

Naturalem Musices vim *Strabo & Quintilianus* non ignoravit, qui censet eam mederi corporis morbis. *lib. 1. c. 16. Instit. Orat.* Sed & *Democritus* scripsit, plurimos morbos Tibiarum concentu mitigari, aut etiam pelli. *Aul. Gell.* lib. 4. c. 13.

A TERPANDRO Lesbii & Jones à plerisque; morbis liberati fuerunt cantus dulcedine. Floruit Olympiade 35.

Etenim quàm & Charites, & læticia, & Musæ, & bona valetudo affines sint, teste *Scaligero*, ex Oraculi consilio colligi potest, quod ARGIVE TELESILLE datum ait *Plutarchus*: Ea summo loco nata, fuit affecta morbo; qui cum Medicorum ope major esset, à Diis auxilium petiit coacta. Responsum est, ita demum sanitatem restitutum iri, si Musas coleret; ad quas cum frequenti opera animum appulisset, sta-

tim convaluisse scribitur. Præter valetudinem quòd roboretiam confecuta sit, legatur sub efficacia & usu Musices bellico *Scaliger lib. 1. Poët. c. 2.*

CTBELEN, fistulæ Cymbali & Tympani inventricem, pecorum & puerorum morbis lenimenta excogitasse scribunt. Quibus cum multi curarentur pueri, eam *Magnam matrem* nominarunt. *Diod. lib. 4.*

THALETEM Cretensem, sorte quadam à Pythio editâ, adiisse Lacedæmonios, eosq; Pestilentia ope Musicæ liberasse, tradit Pratinas. *Plutarch. de Musica.*

Sic HOMERUS luem, quæ in Græcorum castris grassabatur, Musicâ fuisse refert curatam. Verba ejus sunt *Iliad. a.*

οἱ δὲ πάνημέριοι μολπῇ θεὸν ἰλάσκοντο, Ἔς.

*Magnum perpetuò Numen cantu celebrabat
Carmen Achivorum soboles scitum modulando,
Phæbum cantabas, quo aures illi exhilarate.*

Unde & Pæanas dictos esse, docebit caput de Nominibus Canticorum specialibus.

Ischiadicos & Coxendicum dolore laborantes Bœotiorum plures ISMENIAS Thebanus, Antigenidæ discipulus, Tibiæ cantu, bonæ valetudini restituisse narratur. Tantus Hominis Naturæ cum Harmonia consensus est, *Boëth. lib. 1. de Musica.* Et *Theophrastus, lib. de afflitione Numinis, Ischiadicos* scribit sanos fieri, si more Phrygio harmoniam aliquis indigena illis accinerit. *Athen. lib. 14. c. 10.*

ALBERTUS, Ernesti F. Baviaræ Dux, *Podagra* sub Imperio FridERICI Imperatoris laborans, sepositis curis cæteris, sectatus Musicam, assiduis cantibus ac sonis animum oblectavit. *Æn. Sylv. cap. 14. Europæ.*

A *vipera morſis* auxilio esse Tibicinem, modulatè canentem, putavit *Macrobius.* Nec non *Theophrastus Ereſſius* memoriæ prodidit, quarundam viperarum morſibus cantus tibiæ aut fidicinum, atq;

alia Organa artis Musicæ, modulatè adhibita, aptissimè inderi. *Alexand. ab Alexandro* lib.2. c.17. Et *Calius* lib.6. c.13.

Phreneticos mente imminuta & valetudine animi affectos, nulla re magis, quàm Symphonia & vocum concentu resipiscere, & sanitati restitui, censuit *Asclepiades Medicus*, ibidem.

Fama est *FMPEDOCLEM* Agrigentinum cantiuuncula quadam, furibundum, nudoq; ferro hospitem impetentem suum, compressisse atq; sedasse.

Hic *S. Viti morbum* ejusq; curam recensere operæ precium duxi haud pœnitendum, Neimpe Infania quædam ex sanguine ortum suum trahens, Germaniã olim, Evangelij luce propemodũ interstincta, frequens invasit & occupavit; quem morbũ à *S. Vito* immisũ, superstiosa plebs credebat. Ea bellico tympano & fistula bellica non tam curabatur, quàm magis efferebatur; sic ut miseri homines eo correpti supra naturales vires & saltando & exiliendo per aliquot dies absq; intermissione viros etiam fortissimos defatigarent: & quamvis viribus lassii conciderent, linteis tamen in sublimè excuterentur, quòd quies ipsa periculosa esset, nec prius hic furor cessaret, quàm partim labore consumeretur, partim sudore exhauriretur morbi materia. *Zuing.* Idem refert *Camerarius* centur.2. oper: succif. c.81.

Quid obsecro iis apud nos, & inferiori Germania olim, & non ita pridem illud accidit, qui furore quodam, quòd genus vulgus *morbum Sancti Viti*, vel *Modesti* appellat, nostra vernacula lingua *Beits Danz* vocantur, exagitantur? Eos enim, ut *Bodinus* in methodo hist. quoq; observavit, ad lasciviam & inconditam saltationem furor impellit, quam Musica Lyra imitantur, deinde numeris ac modis gravioribus utantur: idq; sensim faciunt, quousq; modi ac numeri gravitate planè conquiescant. *In sua Dæmonia* lib.2. c.4. dicit, non magis expeditam ejus curandi rationem esse, quàm ut sedatè graviterq; cogantur saltare.

Et alibi sic *Bodinus* refert: Quos ad septentrionem furor invadit, hi assiduè aut rident, aut saltant: qui morbus *D. Viti* appellatur à Ger-

manis. Curatur autem fidibus & cantu primùm incitato, deinde sedato: sive ab alienatos sensus Musica revocat: sive morbos corporis concentus sedata mente curat: sive mali Genii, qui furiosos sæpissimè cruciant, divina Harmonia fugantur. *lib. 5. de Reput. cap. 1.*

Horum amentium hominum Anno CIO CCC LXXIII. magnam multitudinem venisse ex finibus Rheni & Mosæ in Flandriam, gregatim choreas ducentes, ac continenter saltantes & cantantes, haud secus ac furiis quibusdam exagitarentur, scribit *Ludovicus Maleanus* in *Annal. Flandr. lib. 14.* existimatq; talia rudibus accidisse mortalibus in tenebrosissima illa ætate, propterea quòd à pueritia in lege Dei non instituerentur. Circa id ipsum tempus ex Aquisgrano, in Hannoniam, atq; inde in Franciam venisse mirabilem sectam tam virorù, quàm mulierum, præter omnem verecundiam chorizantium, scribit *Petrus Pramonstratensis*. Hi videbantur sibi in sanguinis flumine saltare, quamvis astantes nihil tale viderent. Monstratur sanè adhuc facellum in monte prope Ravensburgum, urbem Sueviæ, in quo arx egregia ædificata est, qui mons à Vito hodierno die nominatur, quòd singulis annis, non ita pridem, turba tripudiantium, quasi Divo illo sacra celebrarent, & ejus ope sani fierent, eò saltando recurrere solita esset. Sed cum aditu prohiberentur, & facellum illud in alios usus destinaretur, iste concursus hæcenus cessavit. *Hæc ex Camerario, de Viti S. morbo.*

Congrua est hic *de Tarantula* ex genere Phalangii narratio, cui multi docti Scriptores fidem faciunt. Nam apud Campanos & Neapolitanos Phalangio percussos, quòd vulgò Tarantulam dicunt, nullo alio remedio sanari compertum est, quàm si protinus Tibicen varios concinat modos,

Est autem *Tarantula* aranei species, sic dicta, quòd in Tarentino agro copiosa in terræ cavernis reperiatur, & per æstatem messorum ex improvviso impetat, ut ocreati metere cogantur. De *Tarantula* & Tarentatis *Pl. ilippus Camerarius Centur. 2. meditat. hist. cap. 81.*

nisi Musica, ut dictum est, ac chorea sibi medeatur. Hæc *Majolus* citat.

Ex Veteribus *Julius Solinus*, citante etiam *Camerario*, Phalangium, inquit, aranei genus est: si nisum quæras, nulla vis est; si potestatem, ictum hominem veneno interficit.

Ex Recentioribus autem *Joan. Porta* ita scribit *Mag. Naturali* lib. 2. c. 21: Est Phalangii genus quoddam, quod à Tarento in Apuliæ partibus Tarantula dicitur; Univerſa enim Regio sic eis laborat, ut perpauci sint, qui evadant; Eorū morsus acerbior est, quàm Vespæ ictus, & homines, qui ab eis icuntur, diversis afflictantur casibus: multi enim perpetuo canunt, illacrymant, delirant: Sed omnes ferè saltant. Messores enim, dum operi incumbunt, ignariq; doli, sæpe acriter percutiuntur, Musicisq; adhibitis modulis, animum delinientibus, permulcentur, eisq; in sanitatem restituuntur. In quibusdam cavernulis vitam degunt, easq; in segetibus condunt.

Sed operæ precium est hic verba *Alexana. de Alex.* ascribere, qui in hujus rei descriptione prolixior est. *Tarantula*, inquit, *aranei genus est, dirum animal, tactu pestilens, etiamsi casu spectes, vilem & sine noxa putabis. Et sanè reliquo anni tempore minime pernicioſa, aut exitialis, vix aliquid nervorum aut virium ad nocendū habet. Cùm autem estu anni flagrantissimo, assiduo sole Apulia campos (ubi peculiare hoc malum existit) torreret certum est, tùm maximè seu afflatu noxio, seu estu accensa, morsu virulento pestiferam perniciem affert, cui tanto malo vis est, ut quemcunq; morsu percusserit, nisi celeri remedio succurratur, aut stupor exitialis primo, deinde certa nex subsequatur, necesse est, aut si qui forſè vitæ damnum evaserint, veluti ab alienati mente, & semivivi, continuo stupore & hebeti sensu oculorum auriumq; affecti, vitam miserabilem ægerrimè ducant. Huic pesti tam præſenti malo, quantum caveri humana diligentia voluit, unum hoc salubri remedio esse compertum est, si protinus Tibicen aut Citharista varios concinat modos: tunc enim morbo ejusmodi percussus, qui moribunus & sermonis & oculorum sensus amiserat, quiq; nec ingredi nec sari, neq; aliquo sensu frui valuerat, mox ubi tibiam aut citharam admodum propius audit, illo miti sono &*

hæc refert: *Generosus & nobilis quidam Neapolitani Regn. vir, cum mensum unum atq; alterum unâ essemus, mihi multa memoratu digna narravit. Inter reliquos sermones aliquando etiam de venenatissimo animalculo, ex insectorum genere, quod ab Italis Tarantula vocatur, mentio incidit, ideôq; qua sibi comperta essent, recensuit. Ajebat is, insectum illud miris modis infensum esse agricolis, cum vel in arando, vel mesis tempore in colligendis fructibus occupati ruri esse solent, eosq; incautos morsu suo letali vulnere ledere, ita ut contra ejus virulentos ictus nulla remedia satis efficacia hætenus excogitari potuerint. Ob hanc rem, ajebat, eotempore rusticos plerunq; ocreatos in agris conspici, ut hoc munimento laboribus tutius vacare possint. Læsos autem vel ictos à Tarantula, mox veluti veserno correptos procidere, neq; excitari posse, nisi peculiari Instrumento Musico, ad ictum mirâ Natura solertia veluti destinato, cujus sono Tarentatos (ita enim eos vocari ajebat) excitatos resurgere, & perpetuo motu, saltando veneni vim eos digerere solere: rarissimè autem, & non nisi robustiores, pristinas vires & valetudinem integram recuperare: Imbecilliores verò vel mente captos, vel ineptos ad labores, tristes & stupidos reliquam tempus vita sua absq; spe pristina valetudinis recuperanda consumere. Hac Camerarius testimonio Nobilis Neapolitani.*

Et *Simon Majolus* colloquio 5. adducit mirabilem de aranea *Appula* prægrandi historiam; Illa si quem læserit, pestifer quidem est morsus, at Musices concentu sanatur. *Petr. Hisp* silv. p. 3. c. 12. Addit idem *Majolus* ex *Alexandri* ab *Alexandro* genialibus: Huic morsui medetur quælibet Musica, sive tibia sit, sive Lyra, aut quodlibet Instrumentum. Læsus enim cum jam audit Musicæ sonitum, se dat in choream, qua tam diu exercendus est, ut delassetur, ut veneni vis dissipetur, qua nondum dissipata, adhuc subest mortis periculum: ideoque perseverandum illi est, donec dissipetur vis illa: nam & aliquando contingit, læsum hominẽ delassasse plures sibi succedentes Musicos. Vis enim illa veneni sensus obtupefacit, & persæpe etiam mortem inducit: quin si evadat mortem infensatus redditus, tota vita perseverat,

concentu captus & demulsus, veluti è gravi somno excitus, oculos attollit parumper, mox se in pedes erigit, ac sese recipiens paulatim pro modulo & pulsū sonorum, servata psallendi lege, ingreditur, tunc enim ingravescente sono, quasi per mulsis animis & confirmatis exultabundus, maximo nisu atq; impetu in saltus gestusq; indecoros, neq; à pulsū Citharæ dissonos erumpit, ita ut etiam rudes & ignari, psallendi modos docti, in ludo videantur.

Ubi pergens recensere & hæc addit:

Cum per Apulia campos ferventissimos, ubi hoc malum peculiare existit, sub cane iter faceremus, inquit, undiq; oppida & vici tympanis, fistulis aut tibiis circumsonabant. Cujus rei causam quærentibus nobis relatum est, Tarrantula morbo affectos undiq; per oppida curari. Cumq; ejus rei gratia in pagum quendam diverteremus, invenimus adolescentem, morbo ejusmodi affectum, qui velut repentino furore iectus, & mente ab alienatus, corporis motu non indecorè, & manuum pedumq; gestibus ad tympanum psallebat non inconcinriter; utq; vehementius modos acciperet, quasi illo pulsū demulceri animus, & leniri dolor videretur; sensim & placidè aures tympano admovere, mox caput manus & pedes crebro motu concutere, & demum in saltum se attollere videbamus. Quæ res cum ludo & risu prorsus digna visa foret, interim is, qui tympanum pulsabat, sonitu parumper intermisso, pausam fecit. Atq; illum morbo affectum, ubi præsentio illa quiescit, velut attonitum, stupentiq; similem, repente animo linqui, & omni sensu destitui cernimus. Rursus resumpto tympano, ubi primum modulos audivis, pristinas illum vires resumere, & acrius in choreas insurgere spectabamus. Creditum est, quod à vero non abhorret, vim illam veneni, virulento morsu & sanie conceptam, Harmonia & vocum concentu per totum corpus diffundi, atq; inde fato nescio quo dilabi & exinaniri. Ideo illos, qui morbo ejusmodi laborarunt, si quid reliquiarum residuum fuit, quod penitus curatum non sit, si quam a sono extrinsecus, vel concentu illorum aures affici contigeris, veluti mente consternatos toto animo & corpore concuti, ac manibus pedibusq; gestire compertum est, donec vis illa tabifica penitus extincta fuerit. Alexand. ab Alexandro Geniol. dierum lib. 2. c. 17.

Atq; hisce historiis virtutem Musices medicam commonstrasse satis sit.

CAPUT XIV.

*De usu Musicae Philosophico, sive Scholastico, πρὸς παιδευσιν
καὶ ἀναπαυσιν, institutioni discipulorum, & refectioni doctiorum;
atq; occupatorum, conducente.*

ET Philosophorum Scholæ, & ingenuis negociis occupatorum ædes, Musices exercitium coluerunt frequentissimè: Cujus suavitate cùm discipulorum memoria illecta, doctrinarum primordia avidè imbibere, & firmiter conservaret; tùm doctiorum graviorumq; virorum ingenia, studiis & occupationibus defatigata, honesti otii feriis & quiete rebus seriis aliquantum interposita, vires alacriter recolligerent, & oblectata ad severiora excitarentur studia,

Græci adolescentes, Musicæ & Poëticæ potius vacabant, in quibus excellere pulchrum putabant. Et tametsi *canendi ad tibiam ars* libero homine indigna prius visa foret, ad eamq; sola mancipia admittebantur: ævo mox succedente tanti fuit honoris, ut ad illam nisi liber & ingenuus admitteretur nemo. *Alex. lib. 2. gen. dier.*

ARISTOTELES Musicam inter ingenua exercitia connumerans, vult omnes civis suæ Reipub. in ea institui, & exerceri, dum juvenes sunt. *lib. 8. Polit.* Id quod *Pythagoras* quoq; censuit; cujus discipuli tanti fecere Musicam, ut summo mane excitarentur ad Lyram, & quietem capturi sono invitarentur. *Alex. ab Alex. lib. 2. c. 25.* Et multum studii Musicæ impendisse Pythagoram Samium, superior annotatio exhibuit.

Viderur omnino Græcorum sapientia per Musica Theoremata præcipuè tradita fuisse. Apollinem idcirco omnium Deorum, Orpheumque omnium virorum Musicæ peritissimos ac sapientissimos existimarunt, omnesq; eos, qui hac ipsa arte uterentur, Sophistas appellarunt. *Athen. lib. 14. c. 13.*

Cretenses jusserunt Libertorum filios cum quodam concentu & melodia *primùm* Leges perdiscere, ut ex Musica voluptatem caperent, & facilius eas memoria complecterentur, ne si quid contra Leges

admi-

admissent, per ignorantiam se id fecisse possent defendere. *Secundum*, quod eis discendum proponebant, erant Hymni, in Deorum honorem facti. *Tertium* fortium virorum Encomia. *Ælian.* de var. histor. lib. 2. & *Athenaus* lib. 14. c. 11. Rectius sanè Cretenses judicaverunt, quàm *Diogenes Cynicus*, qui cuidam, Musices peritiam commendanti, crassè respondit:

Γνώμεις γδ ἀνδρῶν εὔ μὲν οἰκῆσαι πόλεις,
 εὔ δ' οἶκον· ἔψαλμοισι καὶ περιήσασιν.

Lærtius lib. 6. Ignoravit Psalmis & cantilenis optimas quasq; sententias, Reipub. & Oeconomix utiles, & virtutum in viris præclaris specimina, mensurari, exprimi & inculcari posse.

Sic LACONES institutionis gratia affectabant Cantilenarum & Carminum elegantiam, quibus inerat aculeus, qui excitaret animos, spiritusq; motu occulto quasi æstro percelleret, & summa alacritate inflammaret. Dicitio nuda erat & virilis; neq; argumentum habebat aliud, quàm elogia eorum; qui generosè vixissent, & pro Sparta occubissent, quos immortalitati commendabant, & probra ignavorum; quòd acerbam atq; infelicem ducerent vitam; professionem item & magniloquentiam ad virtutem congruentem ætatibus. *Plutarchus* in Laconicis.

Apud *Romanos* quoq; majores natu in conviviis ad tibias egregia superiorum opera, & fortium heroũ facta carmine comprehensã canebant, quò per hæc ad memoriam virtutis carmina ad eorundem factorum incitamenta juventutem redderent alacriorem. Quid hoc certamine splendidius; quid utilius? Pubertas canis debitum honorem reddebat, atq; arbitrabatur grande nefas & morte piandum, si juvenis vetulo non assurrexerat: defuncta virium cursu atas ingredienti actuosam vitam favoris nutrimentis prosequeretur. Quas Athenas, quam scholam, quæ alienigena studia huic domesticæ disciplinæ prætulere? Inde oriebantur Camilli, Scipiones, Fabricii, per quos res Romana ita fuit aucta, ut universo orbi imperaret. *Valerius Maximus* lib. 2. c. 1. *Cicero* lib. 1. & 4. Tuscul. quæst.

Summam eruditionem & animorum institutionem longè præclaram esse in nervorum vocumq; cantibus sitam, à Græcis semper ferè creditum. *Cicero* 1. Tuscul. quæst. Hinc veteribus Græcis præ aliis curæ fuit, ut in Musica institueretur Adolescentia, cujus animos Musicâ arbitrabantur informandos, & dirigendos ad τὸ πρέπον, quod conducatur Musica ad omnia, atq; ad actionem omnem seriâ, præsertim ad discrimina bellica. *Plutarch.* de Musica.

EX DIOTOGENE PTHAGORÆO constat, quod primi illi Legumlatores, cum animadverterent, quod hominum studia non possent omnino tranquilla esse, admiscuerint eis saltationem & rhythmum, motu certo & ordine constantes: adhæc Ludos concesserunt, qui vel ad mutuam conjunctionem promoverent, vel ad verum cognoscendum acuendumq; ingenium facerent. *lib. de Sanctitate.*

ET PLATO institutioni liberorum, circa quam totum studium, tanquam circa messis urbanæ sementem, adhibendum judicat, illi, inquam, institutioni adjungit Musicam, & hanc secundum ordinem ab ipso institutum conservandam monet: Nusquam enim, inquit, Musicæ modi mutantur absq; maximarum legum civilium mutatione. Arcem igitur seu Φυλακτήριον struere oportet circa Musicâ. ἡ γὰρ παρανομία αὐτῆ ῥαδίως λανθάνει ὄψιν δουμένη, καὶ ὡς ἐν παιδίᾳ γε μέρει, καὶ ὡς κακὸν ἔθδεν ἐργαζομένη. Et deinde incōmoda mutata Musicæ addit, quod omnia publicè & privatim evertat. Quando verò bene incipientes pueri joculari & ludere legitimum per Musicam morem imbibunt, in contraria his omnino ac superioribus Musica tendit atq; auget, erigens si quid antea in civitate jacebat: *lib. 4. de Republica.*

Institutionem qui Modi Musici juvent, *Cassiodori* judicio, existimantur Dorius & Lydius: quorum ille prudentiæ largitor est; hic bonorum effector eximius, qui intellectum obtusum acuit, ipsiq; terrenâ nausæa gravato cœlestium inducit desiderium.

Hic etiam commemoranda est *C. Græchi institutio*, Musici Instrumenti beneficio pronunciationem informantis. Is quoties ad populum concionem habuit, servum Erycinum à tergo Musicæ artis pe-

ritum habuit, qui occultè eburnèà fistulà, quam *Tonation* vocant, pronunciationis ejus modos formabat, aut nimis remissos excitando, aut plus justo concitatos revocando: quia ipsum calor atq; impetus actionis attentum, hujusce temperamenti æstimatorem esse non patiebatur. *Val. Max. lib. 8. c. 10. & Gellius lib. 1. c. 11. ex Cic. & Plutarcho.*

Præterea *Platonis* institutum erat, juventutem Musicæ disciplinæ inter primas artes informari debere, ut hoc modo graviora studia honestà voluptate lenire possint.

Quid quòd animi reficiendi gratia *Socrates* in senectute instructus à *Conno* fidicine, addidit Musicam, non modò absque probri suspitione, verùm summa quoq; cum laude, majorem existimans inuri alicui turpitudinis maculam, hoc studium in senectute ignorare, quàm eidem dare operam.

Et *Plato*, Musicæ, inquit, vacare exercitationi, loco honesti otii & voluptatis ingenuæ, duxerunt viri pacis belliq; artibus illustres.

Hierontmus Fracastoreus Veronensis, Mathematicus, Poëta, Medicus clarissimus, Musicà unicè delectabatur, eaq; tanquam cote seriorum studiorum utebatur. *Auctor vita.*

Rodolphus Agricola Frisius puellas amare se nonnunquam simulabat, verùm nunquam deperiit. In harum gratiam patrià linguà amatoria carmina quædam scripsit elegantissimè, quæ puellis præsentibus, primariisq; amicis voce & testudine suavissima modulatione canebat. Hujusmodi cantionibus animum intentiore studio gravatum interdum remittebat. *Gerard. Noviomaqus* in ejus vita.

Lucius Stlla ut animum, laboribus & affectibus diversis laborantem, refocillaret, optimè cantasse dicitur.

Epaminondam, *Polymni* Filium, *Thebanum*, *Græciæ* Principem, legimus fidibus præstantissimè cecinisse. Ut enim in *Philosophia* Præceptorem habuit *Lyfiam Tarentinum*, *Pythagoræum*: sic cytharizare & cantare ad chordarum sonum edoctus est à *Dionysio*, carmina cantare tibiis ab *Olympiodoro*, saltare à *Calliphronè*. *Cicero* i. *Tusc.* quæst. *Probus* in *Epaminonda*.

Periclem præceptorem habuisse in Musicis *Damonem*, memo-

rant plerique, *Aristoteles* Musica ex cultum apud Pythoclidem tradit. Apparet Damonem, cum insignis esset Sophista, quo ad vulgus acrimoniam suam inumbraret, nomen prætexuisse Musicæ. Aduit Pericli hic velut athletæ in Repub. aliptes & Magister, non fuit clam tamen Lyræ Damonem velamento uti. *Plutarchus* in ejus vita.

LEUCURGUS quamvis durissimas subditis suis leges injungeret, Musices tamen studium egregiè videtur amplexatus.

ALEXANDER, licet graviter à Patre Philippo objurgaretur, citharæ operam dedit, ut haberet unde serias & severas de Monarchia & Principatu meditationes quandoq; reprimeret, aut exercitio majore fatigatum corpus reficeret.

Post ardua deniq; bella, Ducibus & militibus oportunū esse tempus utendi Musicâ, innuit HOMERUS, quando utile & jucundum exercitium invenit negotiis vacuo Achilli, de quo *Valerius Maximus* refert: Homerus, inquit, ingenij cœlestis vates, Achillis vehementissimi manibus canoras fides aptavit, ut earum militare robur levi pacis studio relaxaret. *Val. Max. lib. 8. c. 8.* Nam cum bellator esset & strenuus, Achilles, ex offensione, quam contra Agamemnonem conceperat, periculis bellicis abstinebat. Dignum igitur Heroë existimabat Poëta, ut animum ejus optimis modulamentis exaceret: quod ad expeditionem, quam brevi post suscepit, esset paratus. Id sanè effiebat, Veterum res gestas ad memoriam reducendo. Præcones enim Agamemnonis cum ad tentorium ejus adventassent, ipsum invenerunt fidibus ludentem, quod ex illis versibus constat:

Τὸν δ' εὖρον τερπόμενον Φόρμιγγι λιγείῃ
 Καλῇ δαυδαλίῃ δ' ἠδ' ἀργύρεῳ ζυγὸς ἦεν
 τὴν ἀρετὴν ἐξ ἐνάραων πόλιν ἡλιάων ὀλέσας
 Τῆ ὄγε θυμὸν ἔτρεπεν, αἶε δὲ δ' ἄρα κλέα ἀνδρῶν.

Accepimus ipsum quoq; Musicam tractasse *Herculem* ab Eumolpo doctum. *Natal. Comes lib. 7. c. 1. Theocrit.* Et complures sapientissimos CHIRON, ut memoriæ traditū est, docuit: qui pariter Musicæ ac Medicæ artis fuit Doctor. *Plutarchus* de Musica.

SIRENES quoq; apud Homerum canunt Ulyssi ea; quibus maxime delectabatur, quæq; ejus & ambitioni & scientiæ multiplici erant consentanea: dicuntq; quisquis illos cantus audierit, eum & cum delectatione recedere doctiorem. *Suidas.*

Sed tantum de Musicæ beneficio & usu in gratiam instituendi & reficiendi, quantum in promptu fuit, attulisse sufficiat.

CAPUT XV.

De admiranda vi, motu, & effectu Musica in Brutis, cum per Naturæ inclinationem, tum per institutionis assuetudinem.

DRodeant gregatim ad Scholæ Musicæ classes ex stabulis jumenta, ex nidis & maceris aviculæ & volatilia, ex spelæis feræ & animalia immania: quorum Naturam impetu tam propenso in Musicum cōcentum ferri comperit, ut eo non tantum mirificè delectentur & gaudeant; verum etiam ejusdem incitamento cum admiranda institutione alliciantur & assuefiant ad actiones, etiam quæ captum planè excedere videntur brutum.

Quis nescit DELPHINUM, quem *Arion* Methymnæus, sive ex Methymna, Lesbi oppido, Citharædus & Poëta Lyricus, concentu Lyra ad sese vocavit, ubi è Tarento Corinthum, ut *Herodotus* vult, navigaturus, pyratice navi sese non tutò commiserat. In ipso enim cursu à Prædonibus ad necem poscitur, ut potiantur vi pecuniarum, quas in Italia & Sicilia, ob artis præstantiam, meruisset. At rogavit, ut liceret saltem, Cygnorum more, sibi funebre carmen in mortis solatium canere, hisq; pecuniam profudit, ut ea ratione experiretur, an animos illorum placare posset. Illi autem his minimè persuasi, jusserunt, ut vel seipsum occideret, quò sepulturam consequeretur, vel in

mare quàm citissimè defiliret. *Arion* itaq; spe frustratus, cum sentiret illos nulla cantus suavitate deliniri, foris conscensis, toto apparatu instructus, Orthium carmen modulari cœpit. Ad suavitatem sonitus congregatos ferunt Delphinos aliquot; ipsumq; *Ariona*, non ignarum naturæ illius animalis (qua etiam *Ulysses*, *Telemachus*, *Cœranum*, filium *Melicertæ*, & *Enalium* servavit) defiliisse in dorsum unius ex illectis, qui eum exceptum per longa æquorum spacia placidè devehxit ad littus *Tanarium* *Laconia* incolumem. Rem omnem *Plutarchus* in *Convivio*, & *Ovidius* non minùs luculenter expressit:

Quod mare non novis, quæ nescis Ariona tellus ?
Carmines currentes ille tenebat aquas.
Sæpe sequens agnam lupus est à voce retentus;
Sæpe avidum fugiens restitit agna lupum.
Sæpe canes Leporesq; una jacuere sub umbra:
Et stetit in Saxo proxima cerva Lea.
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, & accipitri junctæ columba fuit.
Cynthia sæpe tuis fertur vocalis Arion,
Tanquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen Arionium Siculas impleverat urbes,
Captæq; erat Lyricis Ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion;
Atq; ita quasitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventosq; undasq; timebas,
At tibi nave tua tutius æquor erat.
Namq; gubernator districto constitit ense,
Ceteraq; armata conscia turba manu.
Ille metu pavidus, Mortem non deprecor, inquit:
Sed liceat sumpta pauca referre Lyra.
Dant veniam, ridentq; moram, capit ille coronam,
Quæ posset crimes, Phœbe, decere tuos.

*Induerat Tyrus distinctam murice pallam;
 Reddidit ista suos pollice chorda sonos.
 Flebilibus numeris veluti canentia dura
 Trajectus penna tempora cantat olor.
 Protinus in medias ornatus defiliit undas,
 Spargitur in pulsa carula puppis aqua.
 Inde (sic majus) tergo Delphina recurvo
 Se memorant oneri supposuisse novo.
 Ille sedet, Citharamq; tenet, preciumq; vehendi
 Cantat, & aquoreas carmine mulcet aquas.*

Ovid. 2. Fastorum. *Gellius* lib. 16, c. 19. *Herod.* lib. 1. *Nat. al. Com.* Mythol. lib. 8, c. 14.

Et sanè vero quàm simile est, ut Delphinum ad sese excipiendum incitarit, Piratas quoque, ne suum abitum impedire vellent, eodem sono permovisse. Historiam testata est non tantùm vetustas, sed & statua ex ære, quæ ibi loci visitur monumentum rei gestæ, simulachrum, videlicet Delphini vehentis, & hominis insidentis. *Sabell.* lib. 10. c. 8. *Plutarch.* in Convivio.

Et *Pindarus* autor est, ad Cantilenæ modos Delphinum marinum saltasse cum gestu:

*Quem movit in maris tranquilli concinens
 Suave carmen profundo.*

Saltantium certè spectaculo oblectati lumina attollunt, ac gesticatione simul huc illuc armos ad sonum jactant. *Plutarchus* lib. 7. Con. quæst: 5.

Et historia subest fabulæ, quando Orpheus & Amphion sylvas, saxa & feras cantu suo traxisse leguntur, quòd revera feras sylvis & scopulis provocarint Musica delectatas: Nam cervi & armenta pastorali fistula mulcentur, & aves quædam cantu capiuntur.

Constat quoq; apud Septentrionales *Ursos, Delphinos, Cervos, Oves,* atq; *Vitulos,* imò & agnos delectari Musicis Melodiis: rursusq; horrifonis

cornibus seu Tubis ab armentis arceri Lupos & Urfos. Itaq; Pastores bicornibus fistulis (*Sackpipas* illi vocant) ludentes, aliquando per Urfos rapti, continuè ludunt, donec fame urgente ursus discedat, alimoniam conquisiturus. Tunc accepto caprino cornu, interdumq; vaccino, sonum horridum excitant, & feram à reditu terrent.

Pecora & armenta fistularum sono audito avidiùs escam sumunt, atq; compressiùs pascuntur in herbis, uti *Paulus Diaconus* lib. 5. c. 37. meminit, & *Plinius Olaus* lib. 18. c. 31. hist. Septentr.

Equabus, quando ineuntur, carmen tibia accinitur, quod *Hippochoron* appellant. *Plutarchus* lib. 7. Con. quæst. 5.

Avibus non tantum naturâ insitum Musices amorem, sed ejusdem in illis admirabilem motum attestatur & *Strabonis* historia de Eunomi cicada. Is enim Timæum citat autorem, in Pythiorum certamine Eunonum Locrensem, & Rheginensem Aristonem in canendi certamen venisse. Aristonem Apollinem invocasse Delphicum, ut sibi canenti foret auxilio, quòd à Delphis Rheginenses olim essent profecti. Eunomus respondit Rheginensibus, ne certandum quidem omnino de Musica, apud quos Cicada, vocalissimum animal, voce careret. Utrisq; certantibus, eum in Eunomi cithara una inter canendum chorda fracta defecisset, Cicada supervolans astitit, ac vocem alioquin defuturam suo cantu supplevit. Atq; ita victor declaratus statuam Citharædi Locris posuit, cum cicada Citharæ insidente. *Strabo* lib. 6. Ejus simulachrum Delphis quoq; fuit cum Epigrammate, quod in 4. lib. *Græcorum Epigrammatum* legitur.

Nec sine causa *Cicada*, cum quippe Musicæ sint, *sacrata* sunt *Apollini*, qui patrius est DEUS Athenarum. Hinc Atheniensium vetustissimi capillis adhibuerunt implicandas *πῆλιγας*, id est, Cicadas aureas; Ob quam causam etiam inter alias *Τηλυφώγοι* dicti. *Cæc.* lib. 12. cap. 6. *Erasm.* in adag. Et do-

cet *Lyfias* in funebri concione, ac stylum exercens *Plato* in Menexemo, Thucyd. interpres: ἘΦόρην δὲ τέττιγας ἀφ' τὸ μουσικόν. At fidem nescio quam meretur illud, quod *Marulus* annotat de aviculis & cicada concione commotis, quæ cum accentu & vocis elevatione fieri solet. Ad D. Franciscum, inquit, in solitudine concionantem aviculæ confluebant, neq; refugiebant manum ejus, usq; adeò obsequentes, ut non nisi ipse jusisset, abirent; non nisi ipse jusisset, garrum comprimerent: non quòd jussa intellexerint, sed quòd jubentis auctoritatem virtutemque senserint. Cùm aliquando in horto inter fruteta deambaret, cicada ficulneam linquens, super evocantis manum confedit: & Deum laudare jussa, voce tinnula, gutture fistulato, suaviorem solito stridorem edidit. *Marulus* lib. 4. c. 5. Fides sit penes Autorem.

Ex superioribus autem, verisq; historiis satis superq; manifestum est, Naturam in brutis per se & sua facultate, insitãq; ὁρμη, Musicæ suavitate cum oblectamento moveri.

Nunc porrò memorandum, quomodo *Musica* vi & beneficio artifici, per vocalem sonum, sonorãq; vocem, qualis Naturæ eorum congruit, ratione destituta *animantia* legantur esse instituta, & ad varias assuefacta actiones, in quibus omnino τῆ λόγου ἀνάλογον π videntur referre, tam quadrupedes, quàm pisces & aves.

CROTONIATÆ tiliarum cantu Sybaritarum equitatum, Equis ad saltandum assuefactis, tibiæ sono tripudiantibus, perdidere. *Sybaritarum* enim Equos ad tibiã saltare assuetos, Crotoniatæ in expeditione adversus eos tibiis inutiles reddiderunt. Cùm enim tiliarum sonum Equi illorum audivissent, non exilierunt solùm, sed & sessores habentes ad Crotoniã transfugerunt, teste *Aristot.* in *Repub.* & *Athen.* lib. 12. c. 6.

Huc quodam respectu, videlicet institutionis & incitamenti, commodã voce & præcantatione facti, referri possunt exempla multa à Veteribus. *Elephas* Latinè scribit: *Cervi hinnulus* Græcè doctus est: *Equi*, *Cynocephali*, *Elephantes* Musicam Philosophiam & literas discunt; Alicubi cantu dulci, ac voce molli & alacri ita cicurantur *Leones* feri,

ac horribiles, ut unâ cum canibus ad venandum feras abeant in sylvas & redeant: alicubi currui junguntur, quem trahunt equorum instar, ut solebant Romani aliqui Principes triumphum agere de devictis hostibus, ut currum Victoris Leones traherent, præeunte Musicorum catervâ, qui muti & stupidi sunt.

Ex Piscibus Crassi murena omnium literis ac prædicatione celebrata est: Ea vocem Crassi blandè vocantis audiebat, adnatabat, & si quid ad edendum porrigeretur, accipiebat.

Aves deniq; advolant, moderamine vocis assuefactæ, ut grege suo Musicam Brutorum Scholam stipent, atq; in ea quid profecerint, specimine edant.

EN LUSCINI Æ apud *Plinium*; Motacilla apud *Ælianum* Græcè loquuntur, ad longiorem contextum.

CORNIX Regis Ægypti ad id condocerata, regias literas ferebat, quocunq; proficisci juberetur, ac reddebat quibus oportebat diligenter.

CORVUS Cæsarem Augustum salutare didicerat verbis hiscemo-di: *Ave Cæsar victor Imperator.*

Hujusmodi plurima exempla recitat *Ælianus* de historia animalium lib. 2. c. 11. lib. 6. c. 7. lib. 8. c. 4. lib. 11. cap. 25. lib. 16. c. 13. lib. 17. c. 26. *Plinius* lib. 8. c. 16. lib. 10. c. 42. & *Macrobius* lib. 2. Saturnalium c. 42.

Et ad miraculû, si fides *Plutarcho* de animal. docilis PICÆ cujusdã probata imitatio, de qua *ibidem* *Plut:* his verbis: *Tonsor quidam, qui officinam Romæ habebat pro templo, quod forum Gracum vocant, garrulam ad miraculum usq; & loquacem alebat Picam. Hac verba humana, voces ferarum & Organorum crepitus reddebat, nullius coacta, sed meditans ipsa, elaboransq; nihil prætermittere, quod non exprimeret & simularet. Fortè funus divitis cujuspiam illac ad multas tubas ducebatur. Quia verò eo loco consistebat de more pompa: tubicines celebres, qui canere jubebantur, diu illum moram traxere. Pica post illum diem muta & elinguis erat, neq; vocem suam in laboribus necessariis mittebat. Quapropter qui mirati ante fuerant ejus vocem, his majore miraculo erat silentium & mutum acroama, quibus*

quotidianum illac iter erat. Conjiciebatur autem in ejusdem artis opifices Veneni suspicio: major pars à Tubis suspicabantur præstrictum fuisse ejus auaritum, atq. unà cum auditu ejus vocem extinctam. Caterùm neutrum horum fuit, sed meditatio vi imitatrice in seipsam revocata, vocemq. velut organum aptante & instruente. Post enim repente apparuit & eluxit vox, neq. ex solis illis & pristinis simulacris quicquam, sed Tubarum cantilenas iisdem periodis sonabat, varietatesq. omnes ac vocum cunctos numeros peragebat.

Scholam Brutorum Musicam priusquam dimittimus, ad dimissionis horam audiendum probet profectum suum PSITTACUS ille, qui procul dubio à quodam Leonis amico ita informatus, aut Dei providi, qui asinam loqui fecerat, instinctu, articulatae præcentioni probè succinuit. Nam Leo Basilii Macedonis Imper. filius, à quodam monacho Theodoro Sandabareno, apud patrem insidiarum causa delatus, in carcerem coniectus, tandem hoc modo liberatur. In palatio Psittacus, in cavea suspensus, vociferari sæpius solebat: *Heu heu Domine Leo*, quod ipsum cum quodam tempore, quo ad convivium Imper. Senatores præcipuos vocasset, aliquoties reiterasset, mœsticiã obortã, convivæ cibo potuq; omisso cogitabundi sedebant. Quod animadvertens Imperator, causam tristitiæ perquiri. Illi oculos lacrymis oppleti: Qui, inquit, Imperator, cibum capiamus, voce bestiæ hujus objurgati, nos qui rationis compotes, & Minorum studiosi credimur? Bruta hæc avis Domini sui nomen invocat: nos luxui dediti, in fontem oblivioni mandamus. His verbis mitigatus Imperator, Leonem carcere eductum in conspectum suum admittit, vestem lugubrem demit, comam superflua auferri jubet, dignitatemque Cæsaris pristinam reddidit. *Cedremus.*

Apertam hanc Brutorum Scholam frequentius ingrediatur nonnulli ratione, qua præ reliquis animantibus prædiri sunt, malè utentes, *ἀνθρώποι*, quibus turpe sit, ratione carentium disciplinæ cedere, & nullo Musicæ motu ac vi tangi, & plus quàm Bruta brutescere. Imò pudor sit, multorum hominum Naturam non expugnari ac mollesce-

re blandis mentis, doctrina & institutione multa: cum animalia affuefiant, quocumq; volueris, minori propè labore. *Omni animali faciliùs imperabis, quàm Homini. Xenophon lib. I. Cyropædias.*

*Omni namq; sua Natura debita solvunt,
Præter eum, plus his qui rationis habet.*

Atq; hæc de motu & effectu Musicæ in Brutis: De Saxis & Sylvis cantu permotis dictum sub ἠθικῆ Musices efficacia.

CAPUT XVI.

De Usu & Exercitio Musices ἱεραργικῶ in sacris & sacrificiis Ethnicorum Deorum Dearumq; peragendis.

Elebris olim in Ethnicorum sacris sacrificiisq; fuit tam *asse vocis*, quam *organorum Muscorum usus*, adeo ut eundem in exercitio religionis negligere, fuerit religio. Hujus rei varias adducunt rationes, quarum quasdam easq; principes annotabimus. Et *primò* quidem Musices, maximè organices, usus apprimè fuit necessarius, *πρὸς κατακλησίαι καὶ συλλογὴν καὶ ἀποπομπὴν*, ad multitudinis collectionem & dimissionem. Ad illa enim sacra indicenda & ad homines ad illa convocandos, iisq; peractis rursus dimittendos, organorū istorum flatū pulsūmq; adhibuerunt.

Secundò, *πρὸς τὴν τῆς ψυχῆς παρασκευὴν καὶ Φιληκσίαν*, ad animum præparandum, quia compositos animos sacrificantiū esse oportere significabant, cum metro compositæ preces domo ad altaria essent offerendæ. Neq; enim animus domesticis negotiis implicatus debet ad Deum colendum proficisci: sed omnia negotia pro viribus è memoria obliteranda sunt, cum ad aras accedimus.

Tertiò *πρὸς τὴν μίμησιν καὶ ὁμοίωσιν θεϊκῆς φύσεως*. Cum Deos cælestia corpora esse arbitrarentur, & numeris atq; proportionibus constare putarent, iccirco per hymnorum & instrumentorū & saltationū

rhythmum Deorum naturam imitabantur & oblectabantur sacrificātes, & dies festos agentes, convivii ac genio indulgentes, Deorumque ipsorum felicitatem aliquo pacto imitantes, pro viribus proximè ad Deorum immortalium naturam accedebant. Nam cum præclarum Dei opus, mundum, concentu constare crediderint, omnia Musica diis grata esse meritò existimabant, ut scripsit *Nat. Com. lib. 9. c. 7.*

Quarto utebantur isto Musices organorumq; concentu *πρός & θυμίων καὶ χαρμωσύνην*, ad illos qui sacris interessent exhilarandos, & ab omni tristitia ad læticiam hilaritatemq; traducendos, quam in sacris festisq; suis maximè requiri, diisq; quos colebant, placere arbitrabantur, ut canit *Ovidius*:

*Dii quoq; ut à cunctis hilaritate colantur,
Tristitiam poni per sua festa jubent.*

Et *Aristoteles* 8. *Polit. ἐπεὶ μέλη*, sacros cantus dicit vim habere medicinæ & purgationis ad animos componendos & sedandos.

Quinto *πρός ἐκθυσιασμόν*; non enim decrant inter Gentiles, qui homines istis tibiæ, cymbalorum, aliorumq; instrumentorum sonitus divinitus afflari, & ad divinandum excitari opinabantur. *Jamblichus* de myst. *Ægypt. sect. 3. cap. 9.* scribit: Musicam magnam habere vim, & si soni, carmina atq; cantus, qui singulis diis sunt consecrati, adhibeantur, ipsorum Deorum adventum atq; præsentiam effici posse confitetur. Plures rationes vide apud *Suckium* de sacris & sacrificiis.

Erant autem *cantilena* illæ in sacrorum ritu peragendo *ἄσφατα* nihil aliud, quàm *commemorationes* eorum *beneficiorum*, quæ Dii ipsi in homines benignè contulerant, cum virium ipsorum Deorum & Clementiæ ac liberalitatis amplificatione, adjunctis precibus, ut benigni atq; faciles precantibus accederent, ut ait *Philochorus* in lib. de Sacrificijs: Id quod omnis ratio conscribendorum hymnorum efflagitat, ut sentit *Nat. Com. lib. 1. c. 10. & 16. & lib. 9. c. 7.*

Singulos autem singulis Diis dicatos voluerunt, certosq; hymnos, quos illorum festis sacrisque diebus decantarent, quod ex *Theodoreto* etiam constat, *serm. 4. ad Græcos infideles*: Ne, ait, *cantemus*

Iulum Cereri, neq; ipsi Rhea Lityctsam, ne Baccho dithyrambum, ne Paana Pythio Apollini, neve Diana concinamus Hipoepum: sed rerum omnium conditori Deo hymnos Davidicos proferamus &c. Sed de his alibi prolixius diximus.

Musicatorum porrò instrumentorum in sacris sacrificiisq; multa fuit usus frequentatus celebritate, quod ex sequentibus fati superq; est manifestum. Tibiarum autem concentus in sacrificiorum solennitate fuit frequentissimus. Hinc *sacrifica* à Seneca dicuntur *tibia: sacrifica dulces tibia effundat modos.*

Et à Plinio lib. 16. c. 36. *Nunc sacrifica, inquit, Thuscorum tibia è buxo fiunt.*

Telestes Poëta apud Athen. lib. 14. dixit tibiae sacras, his versibus:

*Phrygum Rex leniter personantium tiliarum sacrarum
Cantum primus invenit, dorica Musa equiparandum
Æmulum: variè modulatum tenebroso spiritus
Auram levem atq; pernicem arundine complectens.*

Ovidius quoq; ad illum usum spectat, lib. 6. *Fast.*

Quaritur in scena cava tibia: quaritur aris.

Hostias namq; apud Romanos ad præconem & tibicinem immolari fuisse solitas, *Cicero* clarè testatur, in *orat. contra Rullum*: *Erant, inquit, hostia majores, in foro constituta, quæ in prætoribus de tribunali, sicut à nobis consulibus de consilii sententia probata ad præconem & tibicinem immolabantur. Idem lib. 2. de leg. Popularem levitiam in cantu & fidibus & tibiis moderant, eamq; cum divum honore jungunt.*

Livius item approbat lib. 9. Tibicines solitos præcinere sacrificiis Romanis, & thure incensis altaribus tibicinem *Spondeum* canere jussisse, ut duabus longis symphoniis quasi duplicibus & jugibus vocibus prospera Deorum voluntas firmaretur. Hic pes propterea *Spondeus* dictus, quod in sacrificiis libantes eo maximè uterentur, cum Græci *σπονδὴν* libamina appellent.

Dionysius quoq; *Halicarnassens* lib. antiquit. Rom. de tibicinibus in

ludis sacris & sacrificiis sic scribit: ἡκολοθοῦν δὲ τοῖς ἀγωνισαῖς χοροὶ &c. Hoc est: *Athletas porrò sequebantur saltatorum chori, divisi trifariam: primò virorum, deinceps impuberum, postremo puerorum. Post quos tibicines, inflantes antiqui moris tibias breves, quarum hucusq; permansit usus, Citharistæq; pulsantes eburneas septem fidium lyras. Et quæ vocantur barbita, quorum vetus apud Græcos usus desit: apud Romanos verò adhibentur omnibus antiquis sacris. Et paulò post; μετὰ δὲ τοὺς χοροὺς, Post hos Choros transibat agmen citharistarum ac tibicinum.*

Plutarchus in lib. de Musica: *Quin & hyperboreorum sacra adhibitis tibiis, citharis & fistulis in Delum missa, referunt antiquitus. Non igitur solùm fistulæ & tibiæ, sed alia etiam organa musica in sacris adhibita fuerunt. Horum omnium, ut & aliorum in sacrificiis rituum, pulcherrimam extare descriptionem affirmant in columna Trajani Caesaris marmoreâ, antiquissimâ juxta ac celeberrimâ, quæ Romæ in medio Trajani foro erecta, sola ferè inter alias vetustatis reliquias est superstes & integra, & reliquarum antiquitatum. quasi quædam epitome verissimè dici possit. Postquam igitur Imperator ille, (pergit Stuckius) pugna semper sacrificium præmittens, proponitur, idq; secundum tritam & pervulgatam Romanorum consuetudinem, quâ non licebat Imperatori cum hoste congredi, nisi prius dūs esset sacrificatum, illic Tibicinum præter alia descriptio etiam exprimitur.*

Tibicines namque, tubicines & liticines erant ministri sacrorum, tibiis tubis & lituis inter sacrificandum insonantes, quorum non tantum imagines videri in illa Trajani columna, sed eorum passim in omnibus sacrificiis fieri mentionem memorant. Hi igitur interdum sacrificium peragebatur tibiis, tubis & lituis canebant, lauro redimitæ. Nec enim solæ tibiæ adhibebantur in sacris & sacrificiis, sed iisdem conjungebantur lyra, cithara, fistula, sistrorum, cymbalarum, tympanorumq; concentus. Imò tubarum quoque, buccinarum, lituorum, cornuum usum non apud Judæos tantum, sed etiam apud Gentiles.

Hinc *Armilustrium*, teste *Festo*, festum erat apud Romanos, quo res divinas *armati* faciebant: ac dum sacrificarent, tubis caneant. Et *Tubilustrium*, ut auctor est *Varro*, dictum, quò eo die in atrio futorio tubæ lustrabantur. *Festus*: *Tubilustria* dies appellantur, in quibus agnâ tubas lustrabant: quibus diebus adscriptum in Fastis erat, cum in atrio futorio agnâ tubæ lustrarentur, ab eis tubos appellant: quod genus lustrationis ex *Arcadia* *Pallanteo* translatum ac venisse dicunt. *Ovid.*

*Proxima Volcani lux est, Tubilustria dicunt,
Lustrantur pura, quas facit ille, tubæ.*

Et *Tubicines*, eodem teste, etiam ii appellantur, qui publicè sacra faciebant, tubarum lustrandarum gratia.

Tubæ, inquit *Varro*, à tubeis, quos etiamnum ita appellant tubicines sacrorum, qui tubis in sacrarum administratione caneant. Et *Eustath.* in 2. *Iliad.* inter sex tubarum species, quas ibi enumerat, unam vocat *Ægyptiam*, rotundam, quæ *χρύε* sit dicta, quæ *Ægyptios* ad sacra sua usos fuisse, ejusq; clangore homines ad rem divinam convocasse scribit. *Pollux* similiter lib. 4. c. 11. tubæ *ἱεραὶ* *Ἰουδαίων* *ἱεροσελιτικῆν*, id est, sonum sacrum sacrificialem dicit, qui apud *Ægyptios*, *Argivos*, *Tyrrenos* & *Romanos* in usu fuerit: indeq; *Tubicinem*, qui in sacris tubâ caneat (quod apud *Judæos* sacerdotum munus erat) *ἱεροσελιτικῆν* sive potius *ἱερόν* *σελιτικῆν*, id est, *Tubicinem* sacrum & *Μαλυσάντην* fuisse appellatum, forsan, quia tubæ clangore populum dimittebat.

Hoc nomine apud Romanos *tubicines* plurimi fiebant, magnusque illis tribuebatur honos *Idibus Januariis*, ut scribit *Plutarchus* quæst. 55. *Roman.* Illo enim die permissum erat vestem muliebrem indutis totam urbem circuire. Cujus moris hanc addit causam. Magnos nempe *Tubicinibus honores Numa* Rex religionis causâ contulerat: Quibus cum postea tribunis militum consulari potestate *Rempub.* administrantibus privaretur, universi *Româ Tibur* secesserunt, propterea quod ab *Appio Claudio* & *C. Plautio* censoribus in æde *Jovis*, veteri instituto epulari prohibiti fuissent.

Cumq; jam nemo esset, qui sacrificiis præcineret, & religio urgeret animos Romanorum, legati jussu Patrum missi sunt Tybur, qui publicè peterent, ut darent Tyburtes operam, tibicinibus sibi quoquo modo restituendis: Qui cum Tiburtium hortatu nihil moverentur, dissimulato negotio, eos veluti ad festas epulas invitant, & adhibitis etiam mulieribus, per totam noctem comotatio, joci, choreæq; protrahuntur: tum subitò vino, cujus avidum fermè est genus hominum, obrutos tibicines curribus imponunt, ac Romam sopitos deportant circumactis vehiculis, non enim per temulentiam & tenebras animadvertere poterant, ubi locorum essent: Nec prius ludibrium sensere, quàm plaustris in foro relictis plenos crapulæ & adhuc semisomnes lux oppressit. Tunc populi concursus eò factus, impetratumq; ut Romæ esse vellent, restituto illis vescendi jure. Erant autem pleriq; vestibus floridis & mulieribus amicti, ob nocturnam commessionem & convivium. Concessum præterea ut quotannis solenni cantu triduum per urbem vagarentur, & tali quidem habitu. Vide *Livium* decad. 1. lib. 9. *Sabell.* lib. 6. *Ennead.* 4. *Valer. Max.* lib. 2. c. 1. Et Festis Quinquatribus Minervæ sacris Tibicines personati per urbem incedebant, & ad ædem Minervæ conveniebant, & personati quidem, ut illi ipsi, qui Tybure Romam reducti fuissent, indicarentur, ut scribit *Polyd.* lib. 4. c. 14.

De illo ritu *Ovidius* sic canit:

Cur vagus incedat tota tibicen in urbe,
Quid sibi persona, quid toga longa velint?
Callidus ut possit specie numeroq; senatus
Fallere, personis imperat ore regi,
Admisceatq; alios, ut hunc tibicina turba
Augeat in longis vestibus ire jubet.

Quod verò supra de hymnis & cantilenis dicebamus, ritus instituenti easdem, adjunctis instrumentis Musicis in actu sacrificiorum, erat hujusmodi: Dum urerentur victimarum partes, aræ impositæ, laudes & *Deorum hymni circa ipsam aram* canebantur. *Strophe* quoq; ac *anti-*

stropbi,

strophis, moduli accinebantur ad imitationem *motuum stellarum*, ut ex *Aristox.* lib. I. de *foram. tiliar.* & *Bisone* lib. de *instrum. Mus.* annotat *Nat. Com.* lib. I. *Mythol.* c. 18. Nam modò huc, modò illuc inter illa sacra saltantesolvebantur; atq; per *strophem* motum primum hujus universi: per *antistrophem* proprias singulorum planetarum motiones significabant.

Post cantiones quasdam ad aras Deorum finitas, accedebat aliquis sacra certis versiculis clausurus. Hunc appellabant *ἐπωδὸν*: propterea quòd post alias cantiones & hymnos pronunciabat, teste *Galenò* lib. 17. de *off. part.* Quæ autem reservatæ erant victimarum partes, hisce coctis vescerentur. Antiqui enim Diis prius sacrificantes, deinde ad relaxationem animi sese demittebant, festivitatesq; illas ornatè & hilariter transigebant. Et hinc vox *μεθύειν* vino indulgere, ὅτι μετὰ τὸ θύειν, quòd post Deorum sacrificia genio indulgerent. *Athen.* lib. 8. c. 13.

Quod ex his quoq; patet, quæ *Cassian.* in lib. I. *Athen.* c. 8. scribit de trito illo dicto: ἀκαπνα γὰρ αἰοῖδοι θύομεν. Jus namq; hoc est, inquit, cantorum atq; Poëtarum, ut sacrificent sine fumo, hoc est, lautè epulètur nullo suo sumptu. *θύειν* hic potius τὸ ἐυχαρίσθαι, epulas post sacrificia, quàm sacrificandi actum significat: quia rem sacram, ut dictum, convivium opiparum sequebatur. ἀκαπνα ea vox denotat τὸ ἀδάπανον: quia dapilium epularum symbolum apud Poëtas est ignis aut fumus, τὸ πῦρ ἐυωχίας σημεῖον. In illis conviviis largiùs solebant homines vino & comotationibus indulgere, Diis primò per sacrificiorū ritum & Musices suavitate placatis, quod & *Theognis* innuere videtur his versibus:

Φόρμιγγ' ἄυ Φθέργγαιθ' ἱερὸν μέλῳ; ἔ;c.

Citharà rursus sonetis sacrum carmen & tibià;

Nos verò libamenta Diis offerentes

Bibamus grata inter nos loquentes.

Et quia divinum quid animis imprimit vis Musica, propterea magnà *reverentià* adhibuerunt concentum Musicum, insigni quadam

gravitate ornatum, exclusa omni ineptia & lascivia, unde Tibicini cuidam in sacris ineptè obstrepenti *Stratonicus*, desine, dicebat: benè dicere hìc oportet, non malè canere: ἐὺφρονεῖν Græci dicunt, quia *linguis animisq;* in sacrorum initiis *favere* jubebantur, ut autor est *Athenaus* lib. 8.

Memorant Scriptores, *matutinis* item vocum tiliarumq; *cantionibus* solitos fuisse Gentiles Deos suos sātutare, quod hæc *Arnobii* verba lib. 7. satis ostendunt: Etiāne Dii æris tinnitibus & quassationibus cymbalorum (afficiuntur?) Etiāne tympanis? etiāne Symphoniis? Quid efficiunt crepitus scabillorum? ut cum eos audierint Numina, honorificè secum existiment actum, & ferventes animos irarum oblivione deponant? An nunquid ut parvuli pusiones ab ineptis vagitibus crepitaculis exterrentur auditis: eadem ratione & omnipotentia Numina tiliarum stridore mulcentur, & ad numerum cymbalorum mollità indignatione flaccescunt?

Quid sibi volunt, inquit, excitationes illæ, quas cantici matutini, collatis ad tibiam vocibus, faciunt? Condormiscunt enim Superi, remeare ut ad vigiliis debeant? Quid dormitiones istæ, quibus benè ut valeant, auspiciabili salutatione mandatis? Sōmni enim quiete solvuntur, occupariq; ut hoc possint, lenes audiendæ sunt naniæ.

In *Delo* quoq; *Insula* nullum absq; Musico concentu peragebatur sacrum. Prohibant autem puerorum chori, tibiis ac citharâ præcipientibus, è quibus selectissimi quiq; saltabant. Eorum autem cantilenæ, ab usu saltationis, dicebantur *χοροχήματα*. (*Lucianus* in lib. de saltatione.) Jam ident, quod diximus de usu Musices sacro, singillatim ex quorundam Deorum Dearumq; sacrificiis perspiciemus.

Natal. Com. lib. 2. cap. 1. Mythol. annotat, J O V I S sacrificiis instrumentorum Musicorum concentum fuisse adhibitum, quippe qui simulatis sacrificiis adhuc parvus per cymbalorum tympanorūq; strepitum paternæ crudelitati à Corybantibus dicatur fuisse surreptus.

Idipsum in *Saturni* sacris, quæ ab ipso Saturnalia dicebantur, ob-

servatum,

servatum, ubi circa statuam æneâ Saturni (quæ manus supinas in terrâ inclinâtes exporrigebat, quibus deinde humana hostia imposita, ignis vapore & calore torrebatur) incipientium tibiis & tympana pulsantium modulis opplebantur omnia, ne qua vox ejulantis exaudiri posset. Idem scribit *Struckius* lib. de sacris sacrificiisque, isto nimirû Musicorû instrumentorum sonitu atq; strepitu impedire voluisse sacrificantes, ne vel hostiarum, quæ immolabantur, vel etiam hominum, ab iis qui sacris intererant, voces lugubres, tristes & ominosæ, quibus irrita fieri possent sacrificia, exaudirentur. Hujus rei (pergit) clarum manifestumq; exemplum & testimonium habemus in humanis illis sacrificiis (quales Saturno immolabantur) quæ omnis humanitatis expertia, immanitatum contra plenissima fuerunt: in quibus tympanorû, cymbalorum, aliorumq; instrumentorum gravissimi soni pulsabantur, ne lamentabiles miseri funestiq; illorum, qui igni cremabantur, fletus, ejulatus, clamores atq; vociferationes liberorum, præsertim à parentibus exaudirentur, quibus illi ad commiserationem commoverentur.

Cum libarent & litarent APOLLINI, submissè canebant & cum ordine, ut tradit *Athen.* lib. 14. Et meritò hujus sacris & ludis Musica adhibita, quæ ipsius dicitur inventum. Unde & cicadæ ipsi fuerunt consecratæ, canorum omninò animalis genus. *Nac. Com.* lib. 4. c. 10. Quo loco & per sonum Lyræ Apollinæ mœnia Trojana extructa ex *Oratio* memorat, qui ita canit:

Ilion aspicias, firmatâq; turribus altis

Mœnia Apollinæa structa canore Lyræ.

Imò hoc ipso Apolline Magistro Castores Musicam didicisse ferunt: multasq; reportasse coronas ex certaminibus cum imperitis cantoribus, ut notat *Casaub.* in *Athen.* lib. 15. c. 8. ad illum Simonidis:

Φοῖβε θεῶν γέρας: &c.

Phæbus docuit Tyndaridas canendi artem:

Quam Cicadæ modorum nesciæ coronarunt corona.

Τέστιγες sunt mali Poëta aut Cantores.

Plato in *Ione* autor est, *Tymnichum* Chalcidensem hymnū in *Apollinem*, quem omnes cantant, composuisse, πάντα μελῶν κάλλιπον, omnium fermè cantilenarum pulcherrimum, verūm *Apollinis* & *Musarū* instinctu, ut qui antea nullum pœma dignum memoriā composuerat. Probatq; hoc evidentissimo πικηρίῳ & argumento, ὅτι ἕκαστος ἀνθρώπων, ἀλλὰ θεῶν καὶ θεῶν, præclara hæc pœmata, divina Deorumq; potiùs quàm humana hominumque esse opera. Hoc ipsūm Deum (*Apollinem*) ostendere voluisse, eo ipso, quia ἐξ ἐπιτηδῆς διὰ τῆς Φαυλοτάτης ποιητῆς τὸ κάλλιπον μέλῳ ἤσεν, de industria per ineptissimum pœtam, pulcherrimam cecinerit melodiam.

In cujus rei fidem pulcherrima quædam præmittit, quæ hoc loco annotare precium duximus. *Socrates* ad *Ionem* hæc verba facit. *Ut*, ait, *benè, o Io, de Homero loquaris, ars tibi non præstat, sed θεῶν δόναυσις, divina vis quædam te movet, sicut in lapide, quem Magnetem Euripides nominavit, nonnulli Heracliū vocant. Qui lapis non solum ferreos annulos trahit, sed vim etiam annulis ipsis infundit, quæ hoc idem efficere possint, ac, perinde ut lapis, alios annulos trahere.* Unde longa plerumq; concatenatio ferri & annulorum invicem pendet, & omnibus his ex illo lapide vis attrahitur. Ita ipsa *Musa* Poëtas & Musicos divino instinctu concitat, pœtæ conciri alios furore corripiunt. Omnes itaq; epici pœtæ boni, non arte, sed divino afflatu capti, omnia ista præclara pœmata, & melici boni similiter dicunt: ὡσπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἕκαστος ἐμφορονες ὄντες ἀεχῶνται. &c. Id est: *Ut corybantes non sanâ mente saltant, ita melici pœta egregii non sana mente hos cantus effingunt: sed ubi in harmoniâ, & rhythmum insurgunt, & rapti bacchantur, quemadmodum bacchantes femina, mente non sanâ, mel & lac ex fluminibus hauriunt, sanâ autem mente haurire nequeunt, idq; tum effecit melicorum animus, quod ipsi narrant. Ajunt enim nobis Poeta, quod è fontibus quibus mel scaturit, haurientes, & à Musarum viridariis collibusq; decerpentes carmina ad nos afferant, quemadmodum mel ex floribus apes, & instar apum volare se dicunt.*

Demetrius Byzantius lib. 3. tibiam & citharam & fidium cantum.

Theognis quoq; testatur in *Hecatombais Apollini* sacris frequentem fuisse *Musices* usum, cum ita canit:

Ἡρὸς ἐπερχομένη κλειτὰς πέμπωσ' ἑκατόμβας
 Τερόμενοι κιδάρη καὶ ἑρατῇ θαλίῃ,
 Παιάνων τε χοροῖς ἰαχαισὶ πόνθ' ἑλωμόν. *Idest:*
Vere adveniente inclytas offerant hecatombas
Oblectantes cithara & amabili convivio
Pæanumq; choris, hymnisq; tuam circa aram.

Ex *Platonis* verbis, quæ modò citavimus, percipimus *Orgia* vel *Dionysia* sacra in *BACCHI* honorem instituta, cum harmonia musica, rhythmis & saltationibus fuisse celebrata, quæ & *Trieterica* dicebantur. *Ovid.* 6. *Metamor.*

Nocte sonat Rhodope tinnitibus aris acuti.

Dithyrambus erat hymnus in honorem *Bacchi*, de quo alibi multà diximus.

Euripides quoq; in *Baccho* testis est, *Orgia* festa *Baccho* sacra saltatione ad musicam celebrari fuisse solita. Quæ qualia fuerint, ex iis etiam quæ *Cruquius* ad illa *Horat.* lib. 1. *Carm.* Od. 18. annotat:

— *seva tene cum Berecynthio*

Cornu tympana.

Alludit Poëta ad sacra *Bassarica* vel *Bacchanalia*, & pollicetur iis sacris se invito Deo nunquam interfuturum, hoc est, non bibiturū, plusquā fatis esset, nisi in *ἀρχιποσία* fortè cogatur ad æquales calices: iccirco ei ablanditur, ut se inter potandum a furore tutum præstet. Idem enim est ac si dicat: Noli me afflare ebrietatis furore, ut tympano sacrorum tuorum & cornu audito, ad amentiam adiguntur *Bacchæ* & *mystæ* tui fanatici & *Enthei* redduntur. Unde *Lucret.* lib. 2.

Es Phrygio stimulat numero cava tibia mentes.

Arcades quoq; *Baccho* & *Libero Patri* cantu & choreis ludos celebrabant, singuli pro ætatis ratione, quos primus *Melampus* *Amytheonis* filius ad *Græcos* detulisse dicitur ex *Ægypto*, ubi fœminæ statuas per pagos præeunte tibia circumferebant, *Bacchum* canentes.

Apollinem invenisse ex eo arguit, quòd inter Apollinis sacrificia hymni canebantur cum tibiis : cujus etiam signum in Delo idem approbat.

Fama quoq; est, *Olympum* ex tibicinibus Phrygiis tibiale carmen in Apollinis laudē condidisse, idq; *Polycephalum* est dictum. Et hunc fuisse primi olympi Marsyæ discipuli, qui cantus in Deorum laudem panxit, stirpem. Nam cum à Marsya, qui eum in deliciis habebat, canere didicisset tibia, carmina harmonica, quibus hoc tempore in Deorum festis Græci utuntur, invexit in Græciam, ut refert *Plutarchus*. Quemadmodum quoq; in honorem Apollinis *Pythici* instituebantur *ludi*, quibus Pythici tibiæ modi salientibus quinquentionibus præcinebantur, quod sacrum id carmen Apollini esset, quia primus olympicas palmas tulisset. *Scaliger* lib. 1. Poet. c. 23. Mos, inquit, fuit, ut pulchrior ex omnibus hymnis, qui offerrentur in honorem Apollinis, caneretur.

Postea verò cantus ad citharam est institutus atq; aulædorum ac tibicinum certamina.

In horum celebritate, matronas spectatæ pudicitæ in propatulo epulari, omniq; ceremoniarum genere festum diem agere produunt, *puerosq;* manibus amplexos psallere, & hymnos *Apollini* canere, sicut *Diana virgines*. *Alexand. ab Alex.* lib. 5. genial. dicer. c. 26.

Qualesq; *Apollinares* illi *ludi* fuerint, & Prætoris verba docent: *Ludis publicis, quod sine curriculo & corporis certamine fiat, popularem leticiam cantu & fidibus & tibiis moderant, eaq; cum divino honore jungunt.* *Scaliger* lib. 1. Poet. c. 30. & *Alex. ab Alex.* lib. 6. c. 19. Celebrabantur autem hæc *Pythia* Vere ineunte. *Polydorus* lib. 2. c. 14. In Romanorum, inquit, ludorum pompa addebantur quoq; ordine tibicines utres & tibiolas instantes, citharædiq; lyras septichordas, eburneas, & quæ barbata nuncupata sunt, habentes. Præbant choris viri singuli saltationis & tripudii modum præmonstrantes, bellicos motus procelevmaticis & rhythmis imitantes. Atq; hunc demum ordinem tibicines alii & citharædi vario sequebantur concentu.

Apud Græcos deinde alternis annis acta sunt magno cum clamore, cymbalorum strepitu, tympanorumq; crepitu. *Polyd.* lib. 3. c. 17.

Epilena vocabantur item sacrificia & certamen & cantilenæ, quæ fiebant *vindemia* tempore. Nam cantando certabant inter calcandas uvas, qui citius plus musti exprimeret, & Bacchi laudes canebant inter calcandum. Persuasum itaq; fuit antiquis, iratos Deos Deasq; harmonicis modulaminibus placari, & ad beneficia conferenda instigari posse, quod vel hinc est perspicuum. Persæ namque cum bello Græciam premerent, *Diana Caryatidis* sacra à virginibus fieri solita, sunt intermissa. Quocirca agrestium aliquot in fanum officii ergo sese intulerunt, & peculiaribus cantuunculis *Diana* laudes cecinere. Quos cantus cum valdè probari vel religio iussisset, vel numerorum lepos persuasisset, ex casu mos, deinde etiam lex facta est Bucolico carmini.

Nonnulli *Orestem* ajunt è Tauris *Diana* signum deferentem, oraculo monitum, elui debere septem fluviorū de uno fonte erumpentium aquâ. Inventis in Italia omnibus propè Rhegium inde in Siciliam profectum, in pago quem Tyndariden vocat *Strabo*, Deæ signum statuisse, & Numinis laudes, à quibus receptus fuerat, non sine cantu instituisse. Alii hanc afferunt narrationem: *Syraculis* orta seditione, mutuis utrinq; cladibus exercitam occidionem, ab iis qui reliqui bello fuissent, *Diana* placandæ consilium initum, ad quam civitatis calamitatem, tanquam autorem, referebant. Itaq; agrestium frequentia Deæ templum donis auctum, Numiniq; & his & cantionibus pacato, initium factum anniversariæ festivitatis: ac propterea *Dianam Lyam* cognominatam, contrario sanè usu atq; accepimus nos; *Luem* namq; morbum dicimus, cujus vi corpora solvantur. Illi *Deam Lyam* vel *Luam* nuncuparunt, propterea quod intestinam discordiam sustulisset. Hæc annotat *Scaliger* lib. I. Poët. c. 4.

Circa templum Delphicum primùm instituit *Choros* & *Latona Diana* ortum carminibus celebravit, natione Delphus, ortu Apollinis filius, & juxta *Ovid.* lib. II. *Metamorph.*

Carmine vocali clarus, citharâq; Philammon, ut scripsit Plutarchus
lib. de Mus.

VENERI quoq; offerebant harmonicos cantus, qui curas amatorias leniebant, quale melus primus excogitasse dicitur *Alcman*, ut alibi dictum. Sic & *Paris*, Priami frater, hymnum in Venerē scripsit, quem *Ceston* veteres vocarunt, in quo Veneris laudes complectitur, eamque Palladi ac Junoni præfert. *Suidas*.

Cumq; PALLADI (cui tiliarum usum & Musices inventionem quidam adjudicarunt, referente *Natali Com.* lib. 4. c. 5.) Lacones ædem statuamq; ponere decrevissent, *Gittadas* Lacedæmonius solus dignus inventus est, qui & statuam poneret, & hymnum componeret, quem in eius Deæ celebritate canerent.

Arion autem *Methymneus* omnibus mortalibus prior *Orthia* carmina in *Palladem* decantavit. *Nat. Com.* d. l.

Sic & *Thesmophoria* in honorem CERERIS agebantur sacra, ut & *Ambarvalia* à singulis agricolis celebrabantur, Cererisq; laudes cantando cum tripudiis: idq; in eunte Vere: *Nat. Com.* lib. 5. c. 14.

Cybeles quoque Sacerdotes cum tinnitu cymbalorum & sonitu Tympanorum sacra facere solebant, ut est apud *Strabon.* lib. 10.

Unde & Tympanum illi tribuerunt, quia in ejus pulsabatur sacris, quæ à castratis Sacerdotibus illa mater Deorum *Rhea* vel *Cybele* colebatur, cum magno tiliarum cornicumq; strepitu,

Tympana quam mulcent, tinnitusq; aris acuti.

Nat. Comes. lib. 9. c. 5.

Ovidius lib. 1. de Ponto:

Ante Deum matrem cornu tibicen adunco

Cum canit, exigua quis stipis ara neget?

Illæ etiam tibiæ dicebantur *Berecynthia*, quæ matris Deorum sacris adhibebantur, ad quarum cantus à convivantibus saltabatur, ut Tympana nos buxusq; vocant *Berecynthia* matris.

Memoriæ quoq; prodiderunt, in sacris HERCULIS ad magnam

aram,

aram, *Salios* sacrorum ministros cum cantu psallere consueviffe. *Alex.*
ab Alex. lib. i. genial. dier. c. 26.

Insuper apud Romanos Martio mense *Anciliorum festa* & sacri dies cœnis sumptuosis & commensationibus cum cantu & symphonia opiparè & hilariter celebrabantur, quibus *Salii* sacerdotes cum tripudiis ad tibiam, solenniq; saltatu ancilia ferentes, ornatiq; prodibant, ipsiq; gladiolis illa percutientes, cum gressu & gradu composito, pulsu pedum ad sonum vocis modulato per capitolium & forum perque urbem incedebant.

Eodem modo *Bona Dea* sacra peragebantur nocte à solis mulieribus, inter magnum concentum. Quemadmodum & *Lacones* per trium dierum spacium *Hyacinthia*, hoc est Hyacinthi sacrificiū hoc modo celebrant. Pueri citharam in sagulis succincti pulsant, ad tibiamq; canentes, omnes chordas in rhythmico *anapesto* plectro percurrentes, acuto Deum percinunt tono.

Alii in equis ornatis theatrum percurrunt, multiq; adolescentum chori, qui pœma aliquod vernaculum canunt, ingrediuntur, inter quos salvatores immitti deliram motionem ad tibiam cantumq; effingunt.

Celebrabantur porrò apud Romanos 12. Cal. Maji, qui dies *natalis* fuit urbis *Roma*, feriæ *Parilia* dictæ, nunc *Romanas* appellant, extracto dicatoq; Fortunæ urbis templo ab optimo & festivissimo *μυσικοτάτω* *Hadriano*. Eum scilicet diem cum solenni celebritate quotannis festum agebant non solum Romani cives, sed etiam quotquot externi homines tunc Romæ sunt. *πότε ἐξ ἀκμῆς ὁ ἐγένετο* &c. *audiebatur per universam civitatem strepitus tiliarum, cymbalorum sonus, ac tympanorum fremitus, cum multorum, qui cantabant, vocibus. Omnes per civitatem in honorem Deæ βαλλίζουσι ad tympana crepitantia, cymbalavé saltant.* Inde *Gallis* est *Bal* & *Ballet*. *Athen.* lib. 14.

Hinc satis constare puto, quàm celebris olim fuerit in sacrificiisq; festisq; diebus *Musices usus*, quæ instituto huic nostro sufficiant.

CAPUT XVII.

*De Usu Musices συμποσιακῶν, in epularibus
& convivialibus hilaritatibus.*

ELPOMENEN, Jovis filiam & Solis vocem in dialogo de furore Poëtico nūcupavit Plato, quòd totius mundi sit temperatio & concentus, & quicquid vitali regitur spiritu, dulcisono Musices flectatur & capiat modamine. Unde olim etiam *conviviorum* solennitatibus adhibita fuit Musici concentus suavitas. Cujus rei testem habemus Isaac. Casaubonum lib.4. animadvers. in Athen. cap.23. *Apud veteres, inquit, Græcos & Romanos, conviviorum hæc ratio fuit, ut postquam corpora dapibus satiassent, oculos auresq; variè oblectarent. Ideò finitis epulis, astroamata, tibicines & saltatrices, & qui dicebantur Bacchi artifices in cœnationes introducebant.*

Et Varro de vita populi Romani. *In conviviiis, ait, pueri modesti, ut cantarent, (& absâ voce & cum Tibicine) carmina antiqua, in quibus laudes erant majorum.*

Hanc consuetudinem *Syracides* 32. cap. Carbunculi atq; Smaragdi, duarum pretiosissimarum gemmarum, similitudine commendat atq; amplificat, Musicamq; in conviviiis omninò vult adhiberi. ceu maximum illorum decus & ornamentum. Verba ejus hæc sunt: *Concentus Musicorum in symposio est quasi insigne carbunculi in ornatu inclusum aureo. Et modulatio cantorum adhibita ad suave vinum, est tanquam sigillum smaragdi in apparatu aureo positum.*

Hoc quoq; ex *Homeri* multis locis constat, ut *Odyss. e.* ubi Ulysses unà cum Eumæo subulco ad ædes suas appropinquasset, sic canit:

_____ *περὶ δὲ σφρας ἦλυθ' ἰωὴ &c.*

Circumvenit autem sonitus cithara concava

In ipsis cepit canere Phœmius.

Quæ audiens Ulysses inquit:

γνώσκω δ' οἱ πολλοὶ ἐν αὐτῷ δαΐτα ἡθροῦ ἀνδρες: &c.

*Cognosco autem quod multi in ipsa convivio faciunt
Viri, quoniam nidor quidam ascendit, cithara verò
Sonat, quam convivio Diifecere amicam.*

Et apud eundem Poëtam exstant de Musica epulari, & quæ illius qua-
si individua comes, saltatione testimonia. Hinc *Odyss. α.*

μολπή τ' ἀρχησύς τε. (τὰ γὰρ ἀναθήματα δαιτός.)

Et *Odyss. Φ.*

μολπή καὶ Φόρμιγγι τὰ γὰρ ἀναθήματα δαιτός.

Hic modò μολπήν καὶ ὀρχησόν, cantum & saltationem, & iterum
μολπήν καὶ Φόρμιγγα, cantum & citharam, eleganter sanè, vocat ἀναθή-
ματα δαιτός, id est, donaria convivii dicata, sive ut *Hesych.* interpreta-
tur, κοσμήματα, ornamenta conviviorum.

Emstatb. *Odyss. α.* Manifestum est, inquit, hæc non cujusvis atque
vulgaris, sed magnifici, sumptuosiq; convivii esse anathemata, id est,
ἱερὰ ἢ ἀεικέλια, sacra quædam donaria. Eandem ob causam *idem*
Poëta Φόρμιγγα, quæ præcipuum fuit organum musicum, *Odyss. ς.* De-
os dicit fecisse δαίτηταιρίην, epularum sociam. Et *Odyss. θ.*

ἤδη μὲν δεσ.

*Jam quidem convivio explevimus animum aequali
Citharâq; quæ convivio congruens est lauto.*

Hic citharam συνήρορον δαίτη θαλείην, id est, epulo splendido aptam &
accommodatam appellat. Et *Horatius* lib. i. *Carm. Od. 32.*

*O decus Phæbi, & dapibus supremi
Cræta testudo.*

Et lib. 3. *Od. 11.* testudo vel Lyra dicitur

Divitum templis & amica mensis.

Duplicis autem apud Homerum Musica & melodia fit mentio. Una,
ἢ ὡς τῆ Φωνῆ, quæ voce constat: *altera,* ἢ ὡς τοῖς ὄργανοις, quæ instrumen-
tis constituitur musicis. Plerumq; autem in conviviiis vox sive vo-
calis musica, quam ἀειδὴν, μολπήν ἡμερόεσσαν καὶ ἡδέϊαν sæpè appellat, orga-
nis musicis conjungitur.

inter convivas oriuntur, præsentissimum est remedium. *Πετραισμένη γδ τὴν συγκότην, ποιεῖ πρῶτον καὶ χαρὰν ἰλασθέν, cum tristitiam, austeritatemq; tollat, mansuetudinem læticiamq; liberalem parit.* Meritò igitur ceu optima ὕβριως καὶ ἀκοσμίᾳς contumeliæ atque immodestiæ medela adhibetur. Quod namq; & *temperantia* in conviviis Musica consulere verè dicatur, ex adagio illo apparet, quo *Musicus apparatus* dicitur, pro mediocri & frugali, ut recitat *Damascius Syrus* in historia, quam de Philosophis scripsit: τὴν δὲ, αἰτ, τροφήν: &c. *Videtur fortitudo est moderatum & frugalem, neq; ob egestatem præparatum, neq; propter opes diffusentem, sed medium atq; Musicum, pro fortunis verè temperatum adinstar Doriorum modorum.*

Unde antiquorū moribus & legibus fuit constitutū, teste *Athen. lib. 14.* ut Deorū immortalium Hymni cōmuni voce ab omnibus in cōviviis canerētur, ὅπως καὶ διὰ τῶν τρηῆται τὸ καλὸν καὶ σωφρονικὸν ἡμῶν, utq; sese mutuò *ad temperantiam honestatemq;* colendā atq; tuendam adhortarentur. *Nam cum cantilena sint concinna, si Deorum sermo accesserit, hoc pacto singulorum mores graves redduntur atq; compositi.* Id probat *Philocori* testimonio, qui affirmat, veteres non semper solitos fuisse διθυραμβεῖν, *dithyrambos* canere, sed *Dionysium* quidem libantes canebant inter vina & ebrietatem, *Apollinem* autem adhibito ordine, quiete & tranquillitate. Hinc colligit *Athen.* *Musica antiquitus non levis, vulgaris popularisq; tantum voluptatis causa in convivio fuisse introducta.*

Arcadas quoq; Musica studiosissimos, hymnos atq; pæanas in Deorum atq; Heroum suorum lionorem canere consuevisse accepimus. Illorum enim pueri à teneris annis secundum legem hymnos atq; pæanas canere assuescūt, quibus singuli juxta patria instituta Heroas indigenas atq; Deos decantare atq; celebrare soliti fuerunt, apud eundem *Athen. lib. 44.*

Cyrus apud *Xenoph. lib. 4.* Expedit. ad milites, *Nunc ut religiosi, & fortes, & temperantes viri, cœnam sumite, Diis libate, pæana precinute, simul id quod imperatum est, cura vobis esto,* ut recitat *Stuckius lib. 3. antiquit. conviv. cap. 20.*

Idem Poëta memorat procos (porcos penè scripseram) ceu homines voluptuarios ad vesperam usq; hujusmodi cantiunculis atq; saltatiunculis indulgisse, *Odyss. g.* τοὶ δ' ὄρχησσι:

Hi autem (proci) saltu & cantu

Delectabantur, jam enim & egressus erat meridianus dies.

Et Odyss. a. ὃ δ' εἰς ὄρχησῦντι:

Hi verò ad tripudia & dulcem cantum,

Conversiolelectabantur, expectabat autem vesperam adventare:

Dum autem hi oblectabantur, niger vesper venit.

Causaub. lib. 4. animadv. c. 28. in Athen. notat, Homerum non unum aliquod in poëmatibus suis descripsisse convivium: sed varia ac diversa, quemadmodum diversa sunt hominum ingenia & differentes mores. Hinc est, quod acroamata parcius *alibi* introducit in cœnationes, tanquam ἀναθήματα δαιτὸς, non ut toti in iis sint convivæ: *alibi*, inter præcipuas & summas convivantium voluptates inducit cantores & alios rerum mûsicarum peritos. Hujus generis conviviorum exempla esse ait in illis, quæ apud nequissimos procos & delicatissimos Phæaces agitantur; temporatorum in iis quæ apud Nestorem & Menelaum.

Omninò igitur *Musica conviviiis est adhibenda*, quippe quæ εἰς διαγωγὰς καὶ συνουσίας, ad vitæ degendæ consuetudinem inventa est, quia maximam homines exhilarandi vim habet. Item εἰς ἀνάπαυσιν καὶ τῆς διὰ πόνων λύπης ἰατρείαν, ut quæ quasi medicina sit data hominibus ad recreationem, peractis laboribus.

Teste enim *Musæo* Ἐργασίῃς ἡδίστον αἰεῖδεν, jucundissimum hominibus canere.

Præterea in conviviiis maximè requiritur *hilaritas* honesta atq; moderata, ad quam efficiendam, nihil videtur Musicâ esse aptius efficaciusq;. Quæ læticiæ in epulis apprimè necessaria, parens est atq; procreatrix: mœroris contra atq; tristitiæ, quæ conviviorum labes atque macula, expultrix. Et ad extinguendos irarum furores, qui non rarò

inter

Cantabantur etiam ab antiquis vel *Philosophica* vel *Astronomica cantilena* in conviviis: cujusmodi est apud *Virgilium* cantus Jopæ in convivio *Didonis*, apud quem *i. Æneid.*

citharâ cinitus Iopas

*Personat auratâ, docuit quæ maximus Atlas,
Hic canit errantem Lunam, Solisq; labores,
Unde hominum genus & pecudes, unde imber & ignis,
Arcturum pluviasq; Hyades, geminosq; Triones,
Quid tantum Oceano properent se tingere soles
Hyberni, vel quæ tardis mora noctibus obstet.*

Præterea clarorum etiam *hominum virtutes*, resq; præclarè gestas in conviviis carminibus & cantionibus celebrarunt, quibus nimirum se invicem ad illorum imitationem instigarent & incitarent. Quod ex pluribus item locis *Homeri* constat, ut *Odyss. θ.* αὐτὰρ ἐπὶ αἰ πόσι &c.

Ut dapibus depulsa fames, vinoq; refecti

Musa jubet canere hinc illustria facta virorum.

Et *Penelope* apud *Homerum* *Odyss. α.* talia ad *Phegium* περιλυτον, inclytum cantorem verba facit: Φήμις, πολλὰ γδ' ἄλλα: &c.

Phemie, multa sanè alia mortaliùm oblectamenta novisti,

Gesta hominumq; Deorumq; quæ celebrant cantores,

Horum unum ipsis cane assidens.

Et *Cicero* in *Bruto*: Carmina in epulis esse cantata à singulis conviviis ad tibicines de clarorum hominum laudibus, est in originibus. Ad eundè ritû alludit & *Theognis* hisce versibus: καὶ σὺν αὐλίσκοισι:

Et te cum tibiis sonoris juvenes viri decenter

Amabiles pulchrè & canorè canent.

Respicit ad veterum morem, quo carmina in conviviis & publicis solemnibusq; congressibus & certaminibus recitabantur: & tibiis, Lyra, aliisq; instrumentis utebantur. Item, cum præcones *Agamemnonis* ad tentoriû *Achillis* adventassent, illum citharâ canentem illustrium virorum præclarè res gestas, invenerunt, ut est *lib. 9. Iliad.*

μυρμιδόνων δ' ἐπὶ τε κλισίας: &c. ubi Latina versio sic habet:

Myrmidonumq; adeunt juxta tentoria naves:

*Mulcentem cisbará hunc mentem invenère sonorá,
Pulchrá, ex argento, cui clara manubria: & illam
Ceperat è spoliis urbs diruta ut Eerionis
Hac animum mulceus cantabas facta virorum.*

Canebantur quoq; aliquando *cantilena ad mundi mirabilis atem,* pertinentes, & ad infinitam divinæ mentis, summiq; opificis sapientiã, aut astrorum cognitionem: cujusmodi sunt quæ canuntur apud *Apolonium* lib. 1. Argon. Et tanta quidem illorum cantorum fuit modestia & temperantia, ut neq; inter convivia procorû Penelopes turpia, & lasciva canerentur: quamvis essent juvenes ad omnem libidinem, omnemque intemperantiam maximè propensi: sed caneatur apud hos reditus Græcorum in patriam laboriosus sanè ac perdifficilis.

Harum verò cantilenarum & cantorum & poëtarum *presides Musæ* putabantur, quarum dux creditus *Apollo*, unde *Musagetes* dictus, ut scribit *Nat. Com.* lib. 7. c. 15. Quid quod Diis epulantibus canere Apollinem & Musas ferunt, ut annotat *Muret.* lib. 6. var. lect. c. 16. quod *Homerus* etiam innuere videtur *Iliad. a.* εὐδ' ἔλθ' Ὀυμῶς ἐδούετο: &c.

*Neq; amplius animus indignit convivio equali
Neq; Lyrá perpulchrá, quam tenebat Apollo,
Musisq;, quæ caneant invicem excipientes se voce pulchrá.*

Porrò apud *Romanos* quoq; (quos *Athenæus* lib. 14. *μυσομανεῖς* vocat) usitatã fuisse in epulis Musicam, ex multis literarum monumentis, & quidem abusum illius luxuriosum *Cicero* quibusdã in locis perstringit. *Orat. pro Calio.* Accusatores quidem libidines, amores, adulteria, Bajis acta convivia, cõmessationes, cantus, symphonias, *Ver. σ.* Curritur ad prætoriũ, quo istum è convivio illo præclaro reducerant paullo antè mulieres cum cantu & symphonia.

Livius testatur post victoriã Asiaticã demũ convivalia ludorũ oblectaméta, ut psaltrias & sambuciftrias, in epulis fuisse adhibitas, *Deca. 3.* *Valer. Max.* lib. 2. Majores natu, inquit, in conviviis ad tibias egregia superiorũ opera carmine cõprehensa pangebant, quò ad ea imitanda juvenutem alacriorè redderent. *Quintil.* lib. 1. c. 17. Sed veterum quoque Romanorum epulis fides ac tibias adhibere moris fuit.

Illas autem *tibias*, quarum usus in conviviis erat, *conviviales* dixerunt, erantq; pusillæ & æquales, ad significandum *aqualitatem convivarum*. Iccircò rotunda olim mensa, ne quem sibi prælatum quispiam conquereretur: Et *Ceres* idè non solum *spicifera*, sed etiam *legifera* appellata, cui ob eam rem agerent *ἱεσοφορία*, ut eadem sit ciborum & justitiæ inventrix.

Has item *epulonum tibias* appellabant, propterea quòd vinum esset anima convivorum. *Spartani* etiam excellentium virorum *laudes* & ignavorum foeda *scelera* in epulis ad lyram cantare solebant, referente *Alex. ab Alex.* lib. 5. c. 21.

De Lacedæmoniis scribit *Philochorus*, quod cum Messenios vicissent, Tyrtæi poëmatis inflammati consuetudinem eam observarunt, ut si cœnas essent facturi, *Tyrtæi poëmata* canerent, referente *Athenæo* lib. 24 c. 12.

Huc referre lubet, quod de *Alexandro M.* scribitur, qui refecto in Gedrosia exercitu, incessit *commessabundus diebus septem* per Carmaniam. Inter alia circumsonabant omnia loca fistulis, tibiis, carminibus, cantilenis. Ipse Alexander chororum ludos spectavit, amasiusq; ejus Bagoan choragus palmam obtinuit, exornatus Rex medio theatro transiit, & ad latus eius confedit, imò propter Macedonum applausum, complexus & dissuaviatus est. *Plutarchus* in *Alex.*

Ejusmodi autem laudatoria carmina apud Græcos in *παιδείωνις*, id est, *cœnis funebribus* olim in primis fuerunt ulitata: unde proverbium illud promanavit de homine illaudato: *ὄυκ ἔπαυθεῖνς ὀυδ' ἐν παιδείωνῳ*, id est, *Non possis laudari ne in parentalibus quidem*. Antiquus enim mos erat, præsertim *Atticis*, in cœnis funeralibus, quas Græci *παιδείωνῳ* vocant, encomiis, epicediis & epitaphiis laudare vita defunctum, etiam si parum meruisset in vita.

Observandum porrò, ut scribit *Stuckius* lib. 3. conviv. antiquit. c. 20. antiquitus cum cantores, aulædos, citharædos, tibicines, item mulieres sambucistras, psaltrias, citharistras, aliosq; Musices peritos fuisse adhibitos, qui convivas cantilenis musicisq; instrumentis oble-

ctarent:

starent: tum ipsos convivas partim voce, partim fidibus canere consuevissent. Nam more receptum fuit, ut omnes communi voce pæana sive *hymnum* aliquem in *Bacchi aliorumq; Deorum honorem* canerent, idq; cum ab initio, tum in fine cœnæ, quando libabant: & deinde unusquisq; accepto myrti, aut lauri ramo *propriam cationem* canere, atq; etiam *Lyræ*, quæ circumferebatur, pulsare cogebatur. De illa consuetudine idem scribit *Plutarchus* lib. 1. *συμποσ.* quæst. 1. ut mox dicetur. Unde *Themistocles*, cum renuisset pulsare fides, habitus est indoctior, ut refert *Cicero & Fabius* lib. 1. instit. orator. Quem tamen consulto à citharâ abstinuisse, quod eam amplitudini suæ nequaquam convenire arbitraretur, scribit *Platina* lib. 2. de opt. cive.

Dici verò volunt *ἀσπρον*, *ἀπὸ τῆς ἀσπαι καὶ ἀρχαίων*, quasi cantum subministrans vel suppeditans: vel legendum quidam putant *ἀσπρον*, *ἀπὸ τῆς ἀσπαι καὶ ἀρχαίων*, quod incipere & laceßere significat, quod qui illam myrtum tenebat, canere incipiebat, & reliquos ad idem faciendum suo exemplo laceßebat, secundum *Scholias*. *Ἀριστοφ. καὶ ἡ δὲ ἑξ ἀρχῆς δάφνην ἢ μυρρίνην κατέχων ἦδε*, id est, qui primus laurum, sive myrtum tenebat, is canebat, unde etiam *ἑξαρχον* possis legere, id est, *præcensorem*, quod qui eam acceperat, canendo præibat.

Sic *παῖνα ἑξ ἀρχῆς Xenophon* dixit, epularum factâ mentione.

Quod de *Fabio* diximus, illius de lyra circumlata hæc sunt verba: Unde, ait, etiam ille mos, ut in conviviis post cœnam circumferretur lyra. *Cicero* lib. 1. *Tuscul.* quæst. Summam, inquit, eruditionem Græci sitam censebant in nervorum vocationibus; cantibus: Igitur & *Erastinus*, princeps Græciæ, fidibus præclarè cecinisse dicitur.

Idem *Galenus* testatur lib. 1. *Therapeut.* ubi scribit, turpissimum olim habitum, si lyra abesset à conviviis, *ἀπὸ τῆς ἀσπαι καὶ ἀρχαίων κατὰ τὰς ποιήσεις συνόδου καλὸν ἐνενομίωτο*, sicuti iterum in ejusmodi congressibus tetigisse honestum erat.

Pindarus in Olympion, *Odyss.* 1. prout Latina verba ex Græco translata referunt:

Replendet autem & Musicos in flore, qualiter ludimus frequenter nos viri circa mensam amicam. Sed doricam citharam è clavo exime.

Tria autem fuerunt apud Græcos convivialium carminum genera, sicut testatur Artemon apud Athenæum lib. 15. *Primum*, quando omnes canebant. *Secundum*, quando omnes canebant quidem, non tamen ordine, cum ex quodam ambitu cantum exciperent. *Tertium* verò in omnibus ordinem servabat, quem tamen non omnes animadvertabant, quod tamen σκολιόν fuit appellatum. Canebant autem sapientes, atq; singuli oden aliquam pulchram in medium afferebant, quæ sententiam εὐφελῆ, vitæ utilem haberet.

Hujus item antiquorum in epulis canendi consuetudinis *Clemens Alexandrinus* lib. 2. pædag. c. 4. luculentam mentionem facit his verbis: Cæterum, inquit, τῶν ἐν συμποίαις διωχίας καὶ τὰς ὀπισηκαζέσας κύλικας, id est, in symposiis & inter vorantia sive distillantia pocula, ad psalterium hebraicorum similitudinem ἄσμα vel carmen canebatur, quod σκολιόν appellabatur, communiter omnibus voce (παιανίζοντων) præana canentibus: nonnunquam etiam ἐκμέρει τῆς ἐπιτήδων τὰς προπόσεις τῆς ὀδῆς, id est, per cantici vices propinationes circumagentibus. Qui autem ex iis erant μουσικώτεροι Musicæ peritiores, etiam ad lyram canebant. Solebant convivæ προκαλεῖσθαι ἐξ ὄνομα κλιθῆν, id est, nominatim provocare, cui propinaturi erant, & lyram tradituri.

Scolia autem appellantur ἢ κατὰ τὴν τῆς μελοποιίας τρόπον, ὅστις σκολιὸς ἦν, id est, non ob carminis modum, quòd is obliquus ac difficilis esset (λέγεται γὰρ τὰ ἐν ταῖς ἀνεπιμένουσ σκολιαί, nam quæ sunt in remissis, *Scolia* appellantur,) sed cum tria essent genera, autore *Cassandro Artemone*, ut modò dicebamus, eorum quæ in cōviviis decantari consueverāt, *primum*, quod omnes secundum legem canebant: *secundum*, quod ab omnibus quidem canebatur, sed κατὰ πῖνα πρὸς Φορὰν ἐξ ὑποδοχῆς, ita ut ambitu sive circuitu quodam atq; successione omnes cantum exciperent: *tertium*, quod similiter in omnibus ordinem servabat, quo jam non am-

plius omnes participabant, sed illi tantum, qui sapientes esse videbantur, secundum locum ordinemq; , qui cuiq; sorte obtigerat. Hoc ergo quia solum ἀπαξίας ἴσα, ordinis quandam confusionem obtinebat, & neq; simul ab omnibus, neq; ordine quodam atq; successione, sed prout contingebat, quovis loco atq; ordine canebatur, σκολιὸν fuit appellatum. Hoc autem dum demum canebatur, quando carmina omnibus communia atq; necessaria erant finita.

P. Iustarchus lib. I. sympos. probl. I. Quin etiam, inquit, carmina illa in conviviis decantari solita, quæ vulgò σκολιά id est *obliqua* sive *tortuosa* appellantur, cratera in medio proposito, & corollis distributis, decantare, forsitan neq; pulchrum neq; convivio aptum esse videatur. Et tamen *Scolia*, nonnulli ajunt, non esse genus carminis sive cantilenæ obscuræ, sed inde sic appellata, ut sequitur. Nam primò omnes communi voce carmen Deo (Baccho) canere solebant, illum celebrantes. Deinde unusquisque propriam cantionem, accepto myrteo ramo, quem iccirco ἀσαρκεῖν appellabant, διὰ τὸ ἄδειν πὺν δεξάμενον, quia is qui illum acceperat, canere solebat. Et quia simul quoque Lyra vel Cithara circumferebatur, quam artis quidem illius peritus pulsare, carmenq; illud concinnè modulari, sonumq; chordarum ad vocem attemperare; musicæ autem imperiti id recusare solebant, hinc *Scolion* fuisse nominatum, quòd illud neque omnibus esset commune, neque etiam facile: Et ideò Musicæ ignarus per jocum, accepto laureo ramo seu myrteo, egebat ad eum canere. Alii tamen myrtum non ordine traditam fuisse ajunt, sed à lectulo ad lectulum transmissam, ut mox dicemus. Itaque διὰ τὸ ποικίλον καὶ πολυκαμπὲς τῆς περιόδου, id est, ob varietatem & tortuosos in circuitione flexus, *Scolion* videtur dictum.

De his carminibus hæc scribit *Scaliger* lib. I. Poët. cap. 44. Canebantur in conviviis σκολιὰ μέλη (in quibus virorum fortium laudationes continebantur, nihilq; à Pæanibus differunt, nisi materiâ sive argumento) (in quibus poculū circumlatū) Ἰδὲ appellabatur, quod non liceret absq; cantu vel percipinare vel excipere. Nonnulli putarunt,

σκολιὸν carmen esse, quod à primo cœptum, nequaquam à proximo, sed ordine flexuoso, ultrò citroq; exciperetur. Neq; hoc displicet: convenit enim cum poculo, quod canenti propositum præmium dicebamus. In Nuptiis canisolitum à discumbentibus lauro & myrto coronatis, nemo dubitat.

Tres erant recitandi modi: *Unus*, cum plures concinebant in choris & nuptiis: *alter* cum in conviviis non succedebant seriatim, sed ut cuiquã visum fuisset, à cantu myrti laurivè ramus dabatur ei, qui magis idoneus judicaretur. Alii malunt à primo lecto cœptum, altrinfecus primo lecto datum ramum simul cum cantionis jure, inde ab illo ei, qui secundus erat in secundo lecto: ab hoc ei, qui ex adversum, in altero secundo discumbebat, ita erat σκολιὸν sicut reptatio serpentum, & quasi ferræ dentes. Carminis verò materia non solum erat in laudibus virorum fortium, ut quidam putarunt, sed etiam in communibus sententiis, & quocunq; genere adhortationis ad benè beatèq; vivendum. Eo carmine qui vicissent, poculo donabantur, quod à cantu illo ᾠδὸς dicebatur. Hæc *Saliger*.

Quod ex sequentibus etiam est manifestum. Nam, *Suida* teste, Dicæarchus etiam in libro de certaminibus musicis, tria dixit esse *Odarum* sive carminum genera: τὸ μὲν ὑπὸ πάντων ἀδόμενον καθ' ἓνα ἑξῆς: *Aliud* quidem quod ab omnibus canebatur: *aliud* quod à singulis ordine: *aliud* quod à sapientissimis ὡς ἔτυχεν τῆ τάξει, id est, quovis ordine. Vel ut *Aristoxenus* & *Phyllis* Musicus senserunt, quoniam in nuptiis circa unam mensam multis collocatis lectis, singuli ex ordine myrtos tenentes canebant gnomas & amatoria. Circuitio autem erat σκολιὰ, flexuosa.

Ab *Aristophanis Scholiaste* in comœd. σφῆρες hæc adduntur. Alij verò ajunt, moris fuisse, ut is qui non posset in symposiis canere, accepto lauri aut myrti ramo, ad illum caneret. Sunt qui dicāt, per ἀντίφρασιν σκολιὰ fuisse appellata τὰ παροίτια μέλη, illa epularia carmina. Nam illa oportebat esse ἀπλάκη & ἔυκολα, simplicia atque facilia, ut quæ inter comptandum canerentur. Sed hoc non benè ab illis dicitur.

primaq; cantilena apud ipsos instituta fuit) decantare consueverunt, ut & Græci, ut scilicet vel inter pocula mortalis conditionis memoriam refricarent.

Vero quoque simile est, Ἀρχιλόχου μέλιθ, *Archilochi cantionem* in conviviis fuisse decantatam. Hoc nomine dicebatur hymnus, qui ad multos poterat accommodari, qualem ferunt Archilochi fuisse repertum. Nam cum Pindarus & alii hoc genus lyrici, singulos propriis laudibus exornarent, Archilochi carmen idem erat in omnes, quod cithara canebatur: Citharædus tantum ad singula cantionis intervalla, victorum nomina voce suâ repetebat: veluti si Herculem laudabat, accinebat, Tenella Callinice χάρ' ἀναξ' ἠράκλεις: aut aliud, si quem alium canebat, ut annotat *Erasmus* in Adagiis. *Plutarchus* item scriptum reliquit, inter alias cantiones conviviales cantionculas celebrem fuisse illam, quâ decantarunt: πέντε πίνε, τρεῖς πίνε, ἢ μὴ τέσσαρα. *Bibe quinque, bibe tres, aut nec quatuor cyathos* Hinc *Ausonius*:
Ter bibe vel toties ternos, sic mystica lex est.

Tres cyathos ad numerum *Gratiarum*, aut *novem* ad numerum *Musarum* intellige. Credebant enim *numeros impares ad omnia efficaciores esse*. Vide *Cælium* lib. 7. c. 26.

Atq; in hanc rem jocatur *Ariston*: *Quemadmodum*, ait, *in Musica hemiolij proportio* symphoniam reddit diapente, dupla, diatessaron, quæ symphonia præter cæteras hebes & obscura est, & epitrito constat. *Itidem & in bibendi harmoniis tres esse symp' onias vini ad aquam*, διὰ πέντε, διὰ τριῶν & διὰ τεσσάρων. Nam diapente symphoniam ex hemiolio constitui, si tres aquæ cyathi duobus vini cyathis admisceantur: *Quod si duobus admisceas duos, dupli proportionem existere*: Diatessaron harmoniam fore, si uni vini cyatho tres aquæ cyathos addideris.

Memoratu dignissimum est, quod *Pausanias* in Bœoticis scribit, suo tempore sibi ostensum fuisse locum, ubi *in Cadmi nuptiis* ipsæ *Musæ* cecinerint. Huic enim Cadmo Thebanorum Regi, Harmonia

Nam τὰ δύσφημα ὅτι τὸ εὐφημότερον μεταλαμβάνεται, ὅμω πύμπαλι, id est, ea quæ mali sunt nominis ad prosperiorem appellationem convertuntur, non contrâ. Verùm quia non ordine lyra convivis tradebatur, sed alternatim, propter obliquam illam Lyræ circumlationem, carmina illa σκολιά dicebantur.

Cælius lib. 12. c. 15. *Scolia*, inquit, Græci interpretantur συμπερικὰ ἄρματα, convivales cantilenas. Sic verò nuncupari Etymologici tradunt, quòd vinolenti iam, καὶ σχολιαῖς ἔχοντες τὰ αἰσθητήρια ἀδοῦσι, id est tortuosis hebetibusque, ac retusis sensibus ea concinant.

Pollux lib. 6. c. 17. καὶ παροιμία δὲ ἄρματα ἦν, καὶ σκολιά, καὶ μυρίνη δὲ πνες ὅτι δεξιά πρὸς φέροντες, καὶ ἔκπωμα, καὶ λύραν ἄδειν ἤξευ. Id est. Erant etiam convivales quædam cantiones, scolia ad myrtum circumlata, nec non poculo atq; lyra cantum exigebant.

Scolia Meliti inter alia celebrantur ab eruditis, quæ Carica haberent aulemata, in centiones flebiles.

Interdum in conviviis à discumbentibus melos cani solitum memorant, quod dicebatur *Harmodium*, cujus erat initium: Φίλτατε ἀρμόδιε, ἴστυ που τήθηκας: Unde illud facetissimum ex comica officina: οὐ δὲ παρ' ἐμοὶ τὸν ἀρμόδιον ἄσται. *Apud me nunquam Harmodium canet*: id est. Mecum convivia non agitabit. *Cælius* lib. 27. antiq. lect. c. 26. *Interpres* verò *Aristoph.* ii. fab. cui titulus ἀχαρνεῖς, unde dictarium hoc sumptum, indicat, cantilenæ genus fuisse, quod in compitis cani consueverit in *Harmodium* & *Aristogitonem*, quòd hi *Pisistratidarum* tyrannidem sustulissent.

Præterea *Ægyptios* in conviviis canere solitos cansionem *Manerosem* dictam, scribit *Plutarchus* de *Iside*, quem *Manerosem* Regem fuisse, ajunt, & inventorem *Musicæ*. Alij hoc non esse nomen proprium contendunt, sed genus loquendi & epulantibus conveniens, quasi dicas, *Secunda adsunt*. Aliter *Herodotus* lib. 2. refert: *Ægyptii*, inquit, in conviviis lugubrem cansionem, quam *Linum* vocant, (a *Lino*, qui *Ægyptiacæ Maneros* dicitur, filio primi Regis *Ægyptiorum*, quem immaturâ morte defunctum, hoc lugubri carmine profecuti sunt, quæ sola

Jovis & Electræ filia in matrimonium data, & nuptiis à Diis Deabusq; dona fuere tributa. *Ceres* frumenti fructum largita est, *Mercurius* lyram, *Pallas* monile & pepulum & tibias. *Electra* sacra magnæ matris, & cymbala ac tympana. In iisdem *Apollo* cecinit ad citharam, *Musa* tibias inflarunt, ac Dii reliqui multa dona dederunt. *Natalis Comes* lib. 9. cap. 14. Id ipsum *Theognis* ὁμόψηφῳ approbat, quando ita canit:

Μοῦσαι καὶ χάριτες κούραι δῖες, &c.

Musa & Charites Jovis filia, quæ olim Cadmi

Ad nuptias venientes, pulchrum cecinistis carmen,

Quod honestum, gratum est. quod verò non honestum est,
non est gratum.

Is sermo immortalium venit per ora.

Fuit igitur hoc: ἑπικαλὸν Φίλον ἐστὶ; τὸ δ' οὐ καλὸν, οὐ Φίλον ἐστὶ, principium carminis, vel unde etiam *Theognis* illud hauseric.

Sic *Clio* duos habuisse fertur filios, *Julemum* & *Hymenæum* prorsus contrariæ sortis: quod hic lætis conviviis & nuptiis semper adferet: ille verò ejulatione & luctu suas aleret cogitationes. Quod *Aristophanes* apud *Athen.* in dictionibus Atticis annotat, ἐν γάμοις, inquit, ὑμέναιῳ: ἐν δὲ πένθει ἰάλεμῳ. Per hos diversissimæ conditionis *Clius* filios significare voluerunt illos, qui ad virtutem & hujus præmiuni, honorem, aspirant, nunc asperâ premi, nunc prosperâ levâ fortuna. Imò omnes totius vitæ nostræ decursu, modò dulcem canimus *Hymenæum*, modò ἰαλεμίζομεν, dum usq; nubila serenis, dura mollibus, amara dulcibus, solatia castigationibus permiscetur.

Hinc dicitur ille assiduo in nuptiis frequentatus more *cantus Hymenæus*, propter *Hymenæum*; cantuum *Epithalamicorum* inventorem & præsidem, id quod declarant *Plutarchi* verba in sympos. ἡ δὲ γαμήλιῳ τραπέζῃ, κατηγορεῖται ἔχει τὸν ὑμέναιον μέγα βοῶντα, καὶ τὴν δαῖδα καὶ τὸν αὐλὸν, Convivium nuptiale cum cantu conjugali

Hymenæi altè clamantis, & faces & tibiæ. Quibus verbis recenset *scilicet* præcipua ferè *nuptialium ceremoniarum genera*, quæ ab omnibus ferè gentibus fuerint usurpata, quæ sunt *Hymenæus, fax* atque *tibiæ*.

ὕμην & ὑμέναιον Polluci est ἄσμα τὸ γαμήλιον, cantus nuptialis. Item τὸ τοῖς γαμοῦσιν ἰσαυλούμενον.

Athenæus lib. 14. dicit, ὕμνον γαμικὸν & τὴν ἐν γάμοις ᾠδὴν. *Hesych.* ᾠδὴν Πηγάμιον & Πιθαλαμίον, quod nimirum ad thalami fores decantari fuerit solitum.

Hymenæus ille canebatur cum choreis, ita ut unus quispiam caneret, quoad Epiphonema subinferret. Quo pronunciato universa chorea Hymenæum totidem numeris recinebat, ut refert *Scaliger* lib. 3. c. 101. ubi addit etiam, multiplex fuisse in nuptiis carmen. Nam in ipso convivio nuptiali Scolia canebantur, ut dicebamus. Post cœnam Epithalamium, cum in cubiculum deducebatur.

Fuit & quoddam mistum ex narratione & cantione, quale pulcherrimum illud *Catulli*, quod malè inscripsit *Argonautica*. Est enim *Pelei Epithalamium* mistum. Quin extat & *Claudiani Epithalamium* suavissimum, eius generis quod canebatur. Postea hæc ex *Catullo* addit, diversa initia, ad Hymenæum statim:

*Collis ô Heliconii
Cultor, Utrania decus,
Qui rapis teneram ad virum
Virginem, ô Hymenæe!*

Alterum autem initium à tempore, adjuvenes,

*Vesper adest, juvenes consurgite, vesper Olympo
Exspectata diu vix tandem lumina tollit.*

Isdem Græcis ἀμουβαῖον carmen in nuptiis modulatis vocibus canere solenne fuit, quod festo nuptiarum die *Pelei & Tethidis*, Deos decantasse olim ferunt cum acclamatione: ὕμην ᾦ ὑμέναιε ᾦ ὕμην, ut scripsit *Aristoph.* in *Avibus*. Carmen autem Amœbæum, non solum cum Hymenæi nomine, sed etiam aliud, ut:

Currite ducentes subtegmina currite fusi; Et virgines versus à cantore auditos recinebant, ait enim:

*Vos item simul integra
Virgines, quibus advenit
Par dies: agite in modum
Dicite, ò Hymenae Hymenae
Hymen ò Hymenae.*

Græcis item nubentium matribus tenere *faces* in nuptiis negotium datur, quod *δαδὲχῆν* dixere: simulq; carmina & Fescenninos versus & sacrum hymnum, quem *Epithalamium* vocant, decantare, atq; in his quinq; Deos precari solebant, ut novæ nuptæ volentes & propitii adessent, prolemq; fæcundarent, Jovem adultum, Junonem adultam, Venerem, Dianam & Suadelam. Juventusq; cum strepitu & cantu *nuces* spargebant, ut annotat *Alex. ab Alex.* lib. 2. genial. dier. c. 5.

Simili modo, teste *Festo*, apud Romanos deductio Sponsæ præcedente Tibicine, & puerorum puellarumq; cantibus inter se respondentium, celebrabatur: *ò hymen hymenae, hymen hymen ò hymenae.* In eorundem nuptiis celebris ille canitur *Talassius* dictus cantus, propter *Talassium* juvenem bello fortem, cui formosissima ex Sabinorum filiabus adducta fuit virgo. *Plutarchus.*

Notandum denique, Musicam olim & in principio, & in medio, & in fine convivii fuisse adhibitam.

Adhibebant & aliam consuetudinem, qua *pretiosiores dapes inferentes* solenni quadam pompa tibicinibus utebantur. Ita enim cœnante *Severo Imperatore* observatum fuisse, scribit *Macrobius* lib. 3. Saturn. c. 16. ut cum inter alios cibos lautos & pretiosos Accipenser piscis adponendus esset, nõ nisi à coronatis ministris, cum tibicinis cantu inferretur, ut memoriæ tradidit *Pancirollus* lib. 1. de reb. memor. f. 507.

Cœqui etiam olim epulas ad tibiæ sonum appararunt: Unde *Eubulus apud Athenæum* lib. 9. ait, moris fuisse, ut si quid peccasset coquus, tibicen vapularet.

Ex his omnibus perspicuum est, quanta apud antiquos fuerit tri-

buta symphoniacis concentibus in symposiacis conventibus dignitas, quanta gratia, adeò ut ipsis nullum convivium suave videretur, Musicæ subtractâ jucunditate.

Nec obstat, quòd *Plato* in *Protagora* scribit, ubi *plebejorum hominum convivii Musicam tantùm assignare videtur*, cujus hæc sunt verba, ex *Græco* in *Latinum* sermonem conversa: *Quicum nequeant propter inscitiam invicem propriâ voce suisq; sermonibus ipse colloqui, mercede exhibitâ, tibicines introducunt, & aliena voce, hoc est, tibiæ flatu, convivium transigunt. Ubi autem boni præclariq; & eruditi conviva conveniunt, neq; tibicinas ibi, neq; saltatrices, neque cantatrices ulla videas, sed voce propriâ, remotis iis nugis jocisq;, convivium celebrare, & alternis interrogationibus responsionibusq; mo destè differere, etiamsi vinum abundè bibant.*

Non autem *ἀπλῶς* & absolutè *Plato* musicam ex conviviiis ejicit, sed vel lascivâ & mollem atq; libidinis incensivâ intelligit Musicam, vel (nec injuriâ,) jucundissimos sermones, ut vera animi oblectaméta, illi præfert. Alias non video, quomodo constare possit, quod à *Xenophonte*, *Socraticæ* disciplinæ alumno, in id convivium, in quo & *Socrates* esset & *Antisthenes*, atq; alii sapientiâ præstantes viri, non modò *Philippum γελωτοποιίας χάριν*, excitandi risus artificem, verum etiâ; sublatis epulis, *Syracusanum* cômestatorem cum tibicina, & saltatrice, & formoso puero (tanquam jucunda *θεάματα* atque *ἀνθρώματα*) introduxit, qui tum saltando, tum fidibus canendo, summâ eos, qui aderât, voluptate perfunderent.

Potest huc accommodari illud ex *Plutarcho* lib. i. *sympos. probl. i.* quo distinguit inter ea, quæ ad cœnas & convivia requiruntur *ὡς ἀναγκᾶ* tanquam *necessaria*, ut sunt, vinum, cibi, obsonia &c. Et inter illa, quæ *ὡς ἐπεισοδία τῆς ἡδονῆς ἕνεκα*, *voluptatis gratiâ* introducuntur, ut *ἀνθρώματα*, *θεάματα*, *γελωποιοί*, quibus ut præsentibus delectantur conviva, ita absentibus illis citra molestiam carent, neque convivium eo nomine tanquam imperfectum culpatur.

Muretus lib. 6. var. lect. c. 15. omninò ad convivia, relaxationis animi gratia, adhibendâ censet, & *objectum* illud ex *Platone* solvit. Nam,

ait, si semper tam facundi ac disertis convivæ contingerent, quàm illi sunt Platonici, tam fortasse non immeritò talia omnia excluderentur. Quos equidem arbitror, si Apollinem vidissent ipsum cum lyra & plectro ingredientem, uno ore omnes oraturos fuisse, ut aut abscederet, aut ne cantu suo sermones abrumperet institutos: Et tamen, ni valdè fallor, non multò turpius fuisset, tibicina alicujus cantum audire, quàm vel orationem Aristophanis, vel quæ de Socratis temperantia ebrius Alcibiades intemperantissime narrat. Hæc Muretus.

CAPUT XIIX.

De Usu Musica ὀρχηματικῶν sive saltatorio; de quibusdam saltationum præcipuarum speciebus, varioq; earundem usu.

Musica ac saltationis adeò arcta est conjunctio, ut merito hæc illius dicatur comes & pedissequa; unde & Terpsichore una novem Musarum saltationis scribitur inventrix, quæ cum Melpomene mutuas jungit operas; hæc namque cantum, illa saltationes & choréas plurimum observat. Quapropter Homerus plerumque, præsertim in epularum descriptionibus, cantum & saltationem conjungit. Ut Odyss. α.

Μολπή τ' ὀρχησῶς τε (τὰ γδ ἀναθήματα δαυτός)

Cantus saltatioq; (hæc enim sunt ornamenta convivii.)

Et Odyss. β. αἰεὶ δ' ἡμῖν δαῖς τε φίλη κίθαραι τε, χοροὶ τε

Semper autem nobis conviviumq; gratum, citharæq; choriq;.

Et Odyss. Ν.

ἄλλω μὲν γδ ἔδωκε θεὸς πολεμικά ἔργα

ἄλλω δ' ὀρχησῆν τε καὶ ἱμερόεσσαι αἰοιδίην.

Alii enim tribuit DEUS bellica opera,

Alii autem artem saltandi, alii citharam & cantum.

Hic Homerus saltationem, tanquam δῶρον θεοῦ δοτὸν divinum donum extollit, simulq; innuit, eam esse prædulcem musicam, quæ non sit à saltatione sejuncta.

illud Virg: *Omnis quam chorus & socii comitantur ovantes.*

Modi etiam Chorici dicuntur, ad quos saltatio exercetur, & hinc Choræus pes metricus, cujus in Choris multus erat usus, quo item conscripi versus choreis apti reddebantur, nomen sumpsit. Quidam à Salis Martis sacerdotibus saltationem volunt denominari. Nam in sacris eius cymbala concuriebant circum aras, motus quosdam corporis edebant, per urbem etiam interdum cursitabant.

Plato lib. 2. de leg. ait, πῆσάν animantes à natura habent: homo autem, qui rhythmum, numeros & harmoniam intelligit, motum corporis concinnitate quadam numerosa exornavit.

Unde autem primam saltationes duxerint originem, variæ sunt Scriptorum opiniones.

LUCIANUS de saltatione, ad observationem diversi motus stellarum errantium & fixarum refert. Cumque Musæ dicantur Jove genitæ, sintque præcipue earum *Terpsichore* chorearum inventrices, simili modo saltantium species è cœli siderumque circumvolutionibus, eorumque gressu & regressu, tanquam harmonia & cœlesti quadam chorea, divinitus prodisse, quidam memorant.

STUCKIUS lib. 3. antiquit. convival. c. 21 Ab ipsa natura saltationes promanasse scribit. Nam cum homines, ipsius naturæ impulsu, cum adversis tum secundis in rebus, & animis, & corporibus vehementius commoveantur, variosque motus ac gestus edant: accessit deinde ars, qua hi ipsi naturales corporis motus, gestusque, numerosi facti fuerunt, atque harmonici. Quod divinus *Plato* innuere videtur lib. 2. de leg. ubi scribit; ita ardentem juvenum omnium naturam esse, ut neque corpore neque voce quiescere possit, sed sine ordine semper clamet atque saltet.

Quis autem primus choræas instituerit, in controversia est positum.

Quidam scribunt *Musaum & Orpheum*, absque dubio, quia musici fuerunt & Poëtæ, a omnia sacra cum saltatione instituerunt. Alii faciunt *Erato* saltationis inventricem.

Nec desunt, qui saltationis originem *Hieroni Siculo* Tyranno ascribunt. Hic namque, ut suam tyrannidem stabiliret, populo inter-

Ut porrò quædam de saltatione dicamus, exordium sumamus à noninibus, εἰς γὰρ τὸ ὄρθως διδάσκειν δεῖ πρῶτον ἐξετάζειν τὰ ὀνόματα, *ad bene docendum, nomina primum expendere oportet.*

Hebraicè saltare dicitur פָּנָה Sinnek, Deut. 33, 22. נָטַף Natar, Job. 37, 1. Levit. 11, 21. רָצַח Racad, Eccles. 3, 4. Tempus plangendi, & tempus saltandi: & alia nomina.

Græcè χορός, teste *Suida*, καὶ οἱ χορεύται, καὶ ὁ τόπος, non modò saltatores significat, sed locum etiam saltationis, in quo choreæ ducuntur, qui etiam χορηγεῖον, χορεῖον χορηγίον, χορηγεῖον dicitur.

Eustathius idem dicit, ὁ χορός non modò significat ἡ χορεύειν, & ἡ χορεύων πλῆθος, ἀλλὰ καὶ τὸν τόπον ἐν ᾧ ταῦτα. Chorus non modò saltationem & saltantium multitudinem significat, verum etiam locum saltationi aptum.

Plato χορὸν ἀπὸ τῆς χαρᾶς ἀ γαυδίο deducit, quòd sit quædam gaudii testificatio.

Χοροδότης, ὁ τῆς χορείας ἐξάρχων, qui & χορηγία, χοροποιός, χοροφάτος χορῆ dicitur, & χοροδιδάσκαλος chori magister. *χοροτύπος*, qui in choro vel chorea terram pedibus pulsât: inde *χοροτυπία*, ipsa actio solum pedibus plaudendi inter saltandum. *χοροκιθάρις*, qui citharâ in choro pulsât; *χορευτής*, qui tibias in choro vel ad choreas inflat: Nam & citharas & tibias choris adhibitas fuisse, *Horatius* testatur, his versibus *lib. 1. Od. 1.*

me gelidum nemus

Nympharumq̄, leves cum Satyris chori

Secernant populo: si neq̄, tibias

Euterpe cohibet, nec Polymnεία,

Lesbom refuzit tendere barbiton.

ὄρχησις etiam dicitur saltatio, quam vocem, præter alias notationes, alii ἀπὸ τῶν ὄρχων, à vinearum ordinibus, in quibus inter vindemias primitias Baccho offerentes choreas agebant, deducunt. Alii ὡς τὸ ὀρεγειν τὰς χεῖρας, quia confertis & extēsis manibus fiat Chironomia: proprièq̄; quæ manibus exercetur, saltatio dicta est.

Latinis porrò *Chorus* non modò saltantium canentiūvé collecta est multitudo, sed etiam *convorum* cantus atq̄; saltatio ipsa, teste *Servio* in
illud

dixit mutuis colloquiis. Quare cœperunt homines in Sicilia sensus & cogitationes nutibus & gestibus corporis exprimere.

Phidamonem hominem nobilem in Delpho apud Pythium delubrum primùm choréas instituisse, circa annum mundi 3920. tempore Gedconis, scribit *Eusebius* in Chronicis.

Scaliger lib. 1. c. 18. Poët. *saltationem* definit motum compositum, numerosum, cum gestu effingentem rem aut personam, vel quam canit, vel quam tacet. Saltatio enim quædam *sine cantu* fuit, eaq; vetustissima. Deinde cantus additus, quam postea *χορείαν* appellarunt, τὴν μετ' ᾠδῆς ὄρχησιν, saltationem *cum cantu*. Et apud *Platonem* 2. de leg. χορεία γὰρ μὴν ὄρχησις τε καὶ ᾠδή τὸ ζύνολον ἐστίν. Choréa verò omnis tripudium simul est & concentus.

Hinc inter ὄρχησις & χορεύειν hoc ponunt discriminis, quòd τὸ χορεύειν sit saltare *cum cantu*: ὄρχησις autem sit rhythmicè moveri etiam *sine cantu*. *Xenoph.* dixit ὄρχησις ἐν ῥυθμῶ, ad numerum saltare.

Postremò etiam adjuncta fuère instrumenta musica, ut audiemus.

Jam, priusquam ad varias saltationum species progrediamur, quædam de ipsarum studio & exercitio præmittamus.

Plato lib. 2. de leg. scribit, Deos genus hominum laboribus naturâ pressum, miseratos, ἀναπαύλας τῶν πόνων, remissiones laborum ipsis dedisse, atq; adjunxisse *Apollinem* μῦσηγάτην, Musarum ducem, & *Bacchum* συγχορευτὰς concelebratores chorearum, illosq; tribuisse hominibus sensum *rhythmici & harmonie participem*, eosq; movere nos *cum voluptate*, chorῶμα, nobis ducere cantibus & saltationibus nos invicem copulantes. Et *PINDARUS* *Apollinem* vocat ὄρχησιν, saltatorem.

Ipsos quoq; Deos Deasq; Ethnicis fecère saltantes. Sic enim *Musa* apud *Hesiodum*, & *Anacreontem* animi gratia saltant, καλλιχομοὶ κούραι Διὸς ὄρχησαντ' ἰλαφρῶς. Quidni saltet etiam *Jupiter otiosus*, ut ὄρχητο πατρὸς ἀνδρῶν τε θεῶν τε.

Apud *Arulejum* lib. 6. in illo epulo nuptiali *Psyche*, & ejus mariti, in quo etiam *Jupiter*, *Juno*, *ceteriq; Dii* accubuerunt, *Apollo* cantavit

ad citharam, *Venus* suavi Musicæ superingressa, formosa saltavit, scenâ sibi sic concinnatâ, ut *Musa* quidem chorum canerent, tibus inflaret *Satyrus*, & *Paniscus* ad fistulam diceret, referente *Stuckio* lib. 3. antiquit. conviv. c. 21.

Etsi forsan hæc quibusdam videantur potiùs esse poetarum figmenta, quàm rei veritati convenire: vel inde saltationis studium non fuisse vulgare, non obscœnum, vel inde probari potest, quòd hoc ipsum a sua dignitate nequiquam alienum Heroës arbitrati sunt.

Duris Samius in 7. hist. scripsit: PERSARUM REGEM semel in anno saltare consuevisse, idq; temulentum: quo die sacra Deo suo, quem *Mithrũ* vocabãt, faceret, teste etiã *Athenao* lib. 10. ἐν μὲν τῶν ἐορτῶν: & c. In sola festivitate, qua à Persis Deo, *Mithro dicto, celebratur, Rex inebriatur, & Persarum more saltat.* Rectè fanè & saltatio & ebrietas conveniebat Regi illi, eo potissimum die. *Vascones* enim nostri, inquit *Scaliger*, *Mitrum sinum dicunt.* Ea die totâ præterea Asia nulli omnium idem facere fas erat.

Ut hic sicco pede prætereamus, quomodo sancti item homines tripudiis ad animi lætitiã & εὐχαριστίαν erga Deum testificandã usifuerint. *DAVID* enim ephod cinctus lineo Mecarcer, id est, saltabat coram Arca Domini, ἀνερχόμετο ἐν ὄργάνοις ἡμωσμένοις, quod licèt saltationem non exprimat, mox tamen *Michol*, *Saulis* filia, videt ac ridet, sed injuriã, *Davidem ὀρχούμενον*, saltantem, 2. *Sam. 6.*

MARIA, *Mosis* soror, *Pharaone* aquis obruto, atq; deleto, organis lusit, & choreas cum mulieribus duxit, sicut scriptum *Exod 15.*

Valdè etiam *PLATO* lib. 2. de legib. saltationem commendat, tanquam in qua variarum rerum repræsententur imitationes: Ἐπειδὴ, inquit, αἰμύματα κρούωνται τὰ πλείους χορείας & c: Quoniam in chorea variarum morum, variarumq; rerum variis infortuniis, moribusq; gestarum imitationes fiunt, quibus illa qua dicuntur, aut declarantur, aut sub specie saltationis exprimuntur, vel naturâ vel consuetudine, vel utrisque probante, atque animo eorum conveniunt, quos gaudere illis laudareq; & honesta nuncupare necesse est. Quo nomine *Socrates*

quoq; saltationem perdiscendam arbitrabatur, velut multum insit venustatis in apto concinnoque motu & corporis efformatione composita.

Jam ut ad varias & præcipuas *saltationum species* deveniamus, variosque usus, alias relinquentes distinctiones, quas apud *Scaligerum* lib. 1. Poët. c. 18. *Lucianum*, *Pollucem* legere licet, ad *quadruplicem* annotatas saltationum species accommodabimus *usum*; *ἱερατικόν* in *choris* sacris; *συμποσιακόν* in *epulis* & conviviis; *πολεμικόν* in *armis*; *θεατρικόν* in *ludis* theatricis.

Quod ad *ἱερατικόν* spectat usum, *Lucianus* hoc respectu vocat *exercitium divinum ac mysticum*, quod in Deorum cultum, atque honorem celebrari fuit solitum. Nulla enim sacra, nullæ festivitates, ceremoniæ, initiationes, sine saltatione peragi consueverunt. Hujus rei *Orpheum* & *Museum* primos scribunt autores, quos, ut cum *rhythmo* & saltatione initiationes fiorent, sanxisse memorarunt.

Sic *Corybantes* in *Phrygia*, *Curete* in *Creta*, in *Rhea* Deæ suæ honorem, cujus erant sacerdotes, saltationibus vacabant. Et in *Delo* nulla sacra peragebantur, cui saltatio non fuisset adhibita. Nam prodibant *puerorum chori*, qui tibiis ac citharâ præcinentibus saltabant, quos subsecuti optimi, facto delectu, choreis excipiebant. Eorum cantilenæ, ab usu saltationis, dicebantur *ὑπορχήματα*, quæ concinebant saltantes in *altaris ambitu*, cum jam igni admota essent sacra. Cumq; saltantes & canentes aram obibant & circumdabant, ita progrediebantur, ut à sinistris dextrorsum pergerent prius *Zodiaci modo*, deinde à dextris lævorsum *pro ratione primi mobilis*. Et illi qui mysteria vulgò prodiderant, dicebantur *ἑξορχήσαυξ*, defultasse. Huc alludere videtur *Athenæus* lib. 14. ubi scribit: *ἐν ὁρχήσει γδ καὶ πορείᾳ καλὸν* &c. In saltatione & progressionem pulchra res est concinna figura & pulchritudo, turpis autem inconcinna & supra modum lasciva motio. Propterea Poëtas ferunt, saltationes olim *Liberis assignasse*, & figuris saltationum usos fuisse tantum, pro signis eorum quæ voce canebantur: semper in iis animum servantes virilem & generosum: quam ob causam ὑπορχήματα appellantur, quasi dicas, saltatio-

nes voci subservientes. Si quis autem figuras exprimeret non servato modo, & cantionibus congruens nihil diceret in saltatione, cum improbabant. Ubi annotat *Casaubonus* in *Athen.* lib. 14. c. 6. venustè dicitur, λέγειν κατὰ τὴν ὄρχησον, pro exprimere aliquid saltando, congruentia saltationis cum eo quod voce canitur.

Quas vocat figuras saltationis, *Aristoteles* nominat rhythmos figuratos *lib. de Poët. c. 1.* οἱ ὄρχησται διὰ τῶν σχημαλιζομένων ρυθμῶν μιμῶνται καὶ ἦθη, καὶ παῖθη, καὶ πράξεις. Saltatores per figuratos numeros imitantur & mores & perturbationes & actiones.

Proprium verò hujus studii vocabulum est σχήματα, & σχημαλίζειν idem quod saltare. Quod ait de appellatione hyporchematum, antea diximus *cap. 18.* ex *Luciani* lib. de saltatione.

Hyporchematica Poëteos & saltationis duos fuisse autores, scribit *Athenaeus*, *Xenodamum* & *Pindarum*. *Scaliger* lib. 1. *Poët. c. 18.* ὑπορχηματική, inquit, multum conveniebat choris concinentibus. Eratq; *Cretensium* propria. Numerant duo præterea *Cretensium* genera: *Orsitem* & *Epicredion*.

Laconicarum etiam meminit *Pindarus*, in quo erant hæc verba: λάκαινα μὲν παρθένων ἀγέλα. *Virginum* enim fuit ea primùm: postea viri quoq; additi. Canebant in ea *Liberum* patrem, & *Venerem*, & *Panæas*: verum frugalissimis modis, qui ex eo παρθένιοι appellati sunt. Distinguebantur in duos, *περσωδικὰς* & *δωπολικὰς*. Malè igitur hos quidam confundunt, diversi enim sunt modi. *Profodion*, (ut notat *Casaub.* in *Athen.* lib. 14. cap. 7.) carmen est, ab iis cantari solitum, qui *Apollinem* accedebant. Inde *περσωδιακὸν μέτρον* apud metricos & *profodiaca* saltatio. *Apostolicus modus*, ut ex nomine licet conjicere, is est, qui convenit τοῖς δωπολοῖς vel δωπολοῦσι: quæ erant apud Græcos *πρᾶσσειρα nautica* vocabula.

Huc referri posse videtur *Trichoria Lacedæmoniorum* saltatio, ex instituto *Lycurgi*. Quæ triplici constabat choro, Senum, puerorum, juvenum.

Sennm prima erat cantio, eaq; talis :

ἄμμις πῶτ' ἦμιν ἄλκιμοι νεανίαι. Id est,
Nos fuimus olim strenni juvenculi.

Secunda *puerorum*.

ἄμμις δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῶ κάρρονες,
Præstantiores nos futuri olim sumus.

Tertia *juvenum*:

ἄμμις δὲ γ' εἰμὲν. αἰ δὲ λῆς ἀυγάσθεο.
At nos sumus : vel experire si velis.

Syracusani Dianæ Chitonæ five Chitonæ honori propriam habebant *saltationem* ad *tibiam*, ab ipsa nominatam, eadem voce, *Chitoneam*. Cui Dianæ fuit & cognomentū *Caryatidis*, à Laconia vico, cui Caryæ nomen erat, hinc *καρυατίζειν* verbum saltationis, quem modum edoceri fuerunt à regionis illius principibus Castore & Polluce. *Scaliger*.

Indos similiter scribunt manè è strato excitatos, *Solem* precibus venerari, & *adorientem* conversos, saltatione *Solem* salutare, seq; ipsos cum silentio conformantes, Dei choréam imitari, atq; effingere. Et hæc Indorum fuit precatio, chorus, sacrificium : sicq; *bis in die, mane* himirum atq; *vesperi* Deum venerari consueverunt.

Lucianus, *Salios* apud Romanos, *in Martis* Dei sui honorem gravissimè, religiosissimèq; saltasse refert.

Dionysia quoq; atque *Bacchanalia*, eodem teste, olim maxima sui parte saltationibus atq; tripudiis constabant.

Hodie, inquit *Stuckius*, qui ad nos veniunt è Syria, testantur, Christianos, qui degunt in illis regionibus, *die Resurrectionis Dominica*, nec non aliis celebribus festis venire in templum cum lyris, & citharis, & psalmos inter se cantare, ac unà, sobriè tamen & modestè, seorsim viros, & seorsim mulieres saltare, qui sanè illorum mos ab Ethnicis videtur promanasse, qui falsò sibi persuadebant, Numen hujusmodi tripudiis placari.

Et hæc de usu saltationum sacro.

Sequi-

Porro *apud Græcos* inprimis saltationes olim in conviviis fuisse adhibitâs, accepimus.

ATTICI, (inquit *Athenæus* lib. 4.) ἐν τοῖς συμποσίοις (*in conviviis*) solebant ἀρχαῖοι καὶ ἑσπέρωντες: (*saltare simul bibentes:*) ubi etiam sententiam Alexidis adducit, ἀπαντες ὄρχηοντο εὐθέως, ἂν ὄνεια μόνον ὁσμὴν ἴδωσι: (*omnes statim saltabant, ubi tantum vini odorem perceperunt.*)

SCALIGER saltationes quasdam fuisse memorat in nuptiis *ad Hymeneos*. *Ad Cyathum* in Tricliniis: quæ erat species Ionicarum, & παρθένιον dicebatur, cujusmodi fuit illa, quam vocarunt *Angelicam*. Erat ea extra Triclinia, qua nuncium agebant, prospectâtes primum, tum autem suspenso gradu circumspectantes.

LUCIANUS in lib. de saltatione *Phrygiam* saltationem conviviis & comotationibus dicit esse convenientissimam, quam ebrietate compulsi sæpè homines exercent. Hinc *Bacchus* quoq; θεὸς λυαῖν καὶ χορείων dictus fertur, quòd curas solvat, & auctor sit chorearum, ut est apud *Plutarchum* sympos. 3. probl. 6.

STBARITAS quoq; tradunt vel *equos* etiam in conviviis introduxisse, ita institutos, ut incinentis tibiæ cantu audito arrigerentur, ac pedibus ipsis prioribus manuum vice, gestus quosdam chironomiæ, motusq; ederent ad numerum, & saltarent; de quibus plura scribit *Angel. Politian.* Miscell. cap. 15.

De THRACUM saltatione militari in conviviis mox dicemus.

MACEDONES quoq; cum symposiis, tum saltationibus maxime fuisse addictos, quidam memoriæ prodiderunt. Et *Athenæus* tradit, *Polyperchontem* Macedonem, sæpius in symposiis, talari indutum, tunica, sicyoniisq; calceatum cothurnis, ad tibiâ, magnâ cum licentia saltasse.

Es his frequentem in conviviis saltationum perspiciamus usum, quemadmodum hodie etiam nullum ferè agitur convivium, præsertim nuptiale, cujus non proxima socia sit saltatio, juxta Gallorum dictum, *Après la pance, la danse*, in gluviem sequitur saltatio. *Stuckius.*

Sequitur *convivialis & epularis*, qui & ipse quoque apud omnes ferè gentes usitatissimus fuit: Hinc crebra apud *Homerum* in epulis *saltationis & cum Musica* ferè conjungitur: ita ut hæ duæ quasi perpetuæ fuerint conviviorum appendices. Sic apud Phæacenses fatetur *Rex Alcimous* in usu fuisse *Odyss. θ.*

Αἰεὶ δ' ἡμῖν δαῖς τε Φίλη κίθαρίς τε χοροὶ τε.

Nobis verò semper convivium, citharæ, choreæq; grata & accepta sunt.
Quod ex sequentibus elucet, ubi Rex afferri jubet Demodoco citharam, ad quam ille postea pulchrè cœpit canere, cantionem nimirum de Veneris & Martis amplexu, quæ aliquot versibus describitur:

Αὐτὰρ ὁ Φορμίζων: &c.

Cæterum ipse citharædus cœpit pulchrè canere

De Martis amore, pulchrèq; coronatæ Veneris.

De saltatione ipsa sic canit *Pœta*:

— ἀμφὶ δὲ κῆροι
περὶ θεῶν ἴσαντο; &c.

Circum autem juvenes, jam pubescentes stabant docti saltatione, quasiebant autem divinum chorum pedibus.

Et *ULYSSES*, domum reversus, saltationes instituit domi, ut putent nuptias esse in domo *Penelopes*, αὐτῆρ θεῶν αἰδός: &c.

At divinus cantor tenens citharam stridulam

Nobis præsat amatrice ludorum saltatione.

Hoc est jussum *Ulyssis*, quod statim in actum deducitur. Sic enim subjungit: — ὁ δ' εἶπε θεῶν:

Ipse autem cœpit divinus cantor Citharam

Concavam, in ipsis autem desiderium movit

Cantusq; dulcis, & strenua saltationis,

His autem magna domus strepebat pedibus

Virorum ludentium pulchrizonarumq; mulierum.

ATHENÆUS etiam testatur, *Homerum* quoque illam saltationem cognovisse, quæ fit *ad cantum*, ὄρχησιν πρὸς ᾠδὴν.

In *funeralibus* quoq; absq; dubio *conviviis* erat saltatio *Gingra* dicta, quam edebant ad cognominem tibiā.

Tempora verò alia alias etiam exigebant: in *messe*, peracta messe, in *windemiis*, ad *focos* noctes hybernas cum excubarent. Item *festis diebus*, ut non unam cantionem, ita diversas agitabant saltationes, quas arbitrato suo nominabant.

Præterea ut ad *militarem saltationum usum* accedamus, qui sumptis armis fiebat, unde ἐὼσῶλι dicta saltatio, quæ item fuit omnium utilissimā & laudatissimā.

Lucianus autor est, *LACEDÆMONIOS* à Castore & Polluce καρυατί-ζεν (quod supra etiam attigimus) artem edoctos, omnia cum carminibus facere, & ad tibiā quoq; modulos, rhythmum, moderatumq; pedis ingressum prælium committere, fuisse solitos.

Ephēbos quoq; illorum non minore studio saltationi, quàm ἐὼλο-μαχία armis exercendis operam navasse. Fuit illis peculiare quoddam saltationis genus, quæ *Hormus* dicebatur. Saltationem verò in armis non modò rei militaris exercitationem fuisse, quæ ab armatis pueris peragebatur, eaq; belli imago repræsentabatur, impetus & ardor adorientium & celeritas fugientium: verum etiam *pæne genus*, quæ afficiebantur juvenes cum deliquissent, unde *Pyrricharii* fuere dicti. *Stuckius*.

Sic *ÆTHIOPES* olim, non aliā quàm saltandi ratione, illatis jam signis *bellum* ingrediebantur, nec quisquam *Æthiopum* vel sagittam, excussam emittebat avulsam à capite (hoc enim vice pharotræ utebantur, tela capiti circumponentes) nisi prius saltavisset, & *saltatione hostibus terrorem* incussisset.

Hujus generis est saltatio *Pyrrhicha*, quam ἐὼσῶλιον etiam vocat *Pollux* lib. 4. c. 14. quia armati saltabant.

De ratione nominis variant autores. *Plinius* nomen sumpsisse à *Pyrrho* Achillis filio, scribit lib. 7. c. 56.

Athenæus & *Eusebius* huius à *Pyrricho* Lacedæmonio dictam putant.

Alii ab ignea ejus vi sic volunt nominatam. Unde & Pyrrhichio pedi nomen, qui impetum habet similem militis in prælium ruentis.

Pyrrhichæ hujus saltationis facies vivis coloribus depingitur in convivio *Seuthæ Thracum Regis* apud *Athenaï* lib. 1. ex Xenophonte in Ascensu, ubi illud convivium ita describitur: *Posteaquam fœdera percussissent & cantibus celebrassent, surrexerunt primi Thracæ, & ad tibiam cum armis saltarunt, gladiis utentes: alter deniq; alterum percutiebat, ut omnibus is vulnerari videretur, atq; consultò cadebat, quo efficiebatur, ut omnes exclamarent. Tunc victor eum armis spolians abibat, canens sitalcan: Is erat illis cantus, qui Græcis præan. Alii ex Thracibus alterum tanquam mortuum auferabant, cum tamen nihil mali passus sit. Postea Ænians surrexerunt & Magnetes, qui etiam καρπαϊων saltationem dictam, in armis tripudiarunt. Argumentum & consuetudo erat talis. Quidam positis armis arat & serit, crebrò respectans metuentis modo supervenit latro, quo viso resumptis armis pugnat pro bobus: idq; in numerum & ad tibiam. Scaliger sæpius citato loco, lib. 1. Poët. c. 18.*

Fuit etiam Pyrrhicha saltatio alia dicta *Dianyfiaca*, in qua *Liberi patris* apud *Indos* gesta saltabant. Accinebant simul & pulcherri-
ma: nec non ex tibiis ὄρχισον νόμον.

SCALIGER de seipso scribit: Hanc, inquit, Pyrrhicham nos & sæpè & diu coram *Divo Maximiliano*, jussu *Bonifacii* patruï, non sine stupore totius Germaniæ repræsentavimus. Quo tempore aliquando vox illa Imperatoris, *Hic puer aut Thoracem pro pelle, aut pro cunis habuit.*

EPICHARMUS in Musis tradit, *Minervam* *Dioscuris Enoplion* vel armatam saltationem cecinisse. Hinc *Plato* in *Cratylo* ipsam quoque *Pallada*, ἀπὸ τῆς ἐν ὄπλοις ὀρχήσεως vult dictam, quia ὀρχεῖσθαι idem sit quod πάλαισθαι. Cantum verò *Enoplion* duobus dactylis constare putant & *Spondao*, ut: *Hostibus obvius exit, Aggrediturque vagantes.*

ATHENÆUS lib. 14. Saltationis, inquit, olim in choris genus fuit ἔυχημον, καὶ μεγαλοπρεπές, decorum, magnificentum, quodque eas ferè motiones, quæ in armis fiunt, imitabatur. Ob id *Socrates* eos, qui optime saltant, ad bellicas res etiam esse idoneos. Cujus hos scribunt in poëmatis verſus:

Οἱ δὲ χοροῖς κάλλιπα θεοῦ; τιμῶσιν ἄριστοι
ἐν πολέμῳ. Hoc est,

Qui rectè sciunt choreis decorare Deos, hi
Optimi & in bello.

ὡσπερ ἐξ ὀψλησία τις ἢ ἡ χορεία, καὶ ὀπιδειξίς οὐ μόνον τῆς λοιπῆς εὐταξίας ἀλλὰ καὶ τῆς τῶν σωμάτων ὀπιδειξίς. Est enim saltatio velut armatura instructa ad prociñctum meditatio, in qua spectatur non tantum ordinis conservatio & modestia, sed etiam qua corpus diligentia curatum sit. Unde Athenienses ducem sibi creavere *Phrynichum*, quod in fabula saltasset apud Pyrrhicham. Apud *Lacones* etiam ἐμβατήρια μέλη erant ἐνόπλιον, quemadmodum prisci *Lacedæmonii Tyrtei* carmina concinebant. *Arcades* præterea armati, ad armorum rhythmum tiliarum carmina canebant & saltabant, ut refert *Athenæus* lib. 1.

Fuit & *Castoreum* quoddam saltationis genus vocatum, in honorem *Castoris*, à Lynceo cæsi, institutum, in quo *juvenes armati* tripudiabant. *Natal. Com.* lib. 8. c. 9.

Phæacum quoque saltatio fuit μετὰ τῆς σφαιραίας *cum pila*, de qua etiam *Athenæus* lib. 1. In *Hoplora*, puero *citharam pulsante*, alii *consertis manibus cum cantu & saltatione pedes agitabant*.

Postremò jam paucis de *theatrico saltationum usu* dicamus, quia pleraq; scripsimus in cap. de usu Musices theatri.

Fuit autem *theatralis saltatio*, teste *Luciano*, & *Scaligero*, triplex, pro modo, numero, genere fabularum. Una in *Tragædia*, quam dixe-

runt ἰμμελείων, quæ gravis erat & modulata, oratorum gestu propior. Unde *Agramemnon* agens Hylas, cum sese fecisset grandiolem, correptus est à Pylade præceptore; ἀλλά σου μὲν, inquit, μακρὸν οὐ μέγαν ποιῆς: (verùm tu quidem facis te longum non magnum.)

Alter in *Comædia*, solatiore licentia κόρδαξ fuit dicta.

De *Samathero Logotheta* scribit *Nicetas* lib. 3. apud Manuelem Comnenum Imperatorem, quòd potuerit ad lyram canere & cytharam pulsare, atq; *cordacem saltare*, pedesq; celeriter, huc & illuc agitare fuerit promptissimus.

Tertia saltatio, lasciva, inconstans in *satyris* appellata σικινίς, à *Siccinnio* quodam barbaro. Fuit ea maximè motoria gesticulatione creberrima & celerrima.

Κολαβρίζεν quoq; *Græcis* est σικιρτῶν lascivè saltare, Id genus saltationis petulantis & lascivæ κολαβρισμός est dictus. Cantiones quas inter colabrissandum cantitabant, κόλαβροι vocabantur, parumq; erant honestæ & spurcidicæ. *Athenaus* lib. 15,

Fuit & saltatio molliuscula, *Anthema* à floribus dicta, quos hisce numeris accinebant: ποῦ μοι τὰ ῥόδα; ποῦ μοι τὰ ἴα; ποῦ μοι τὰ καλὰ σέλινα: *Ubi mihi rose? ubi mihi viola? ubi mihi formosissimum?*

Addamus & hoc ex *Athenao* lib. 14. *Pueros Arcadum* ad *Timothei* & *Philoxeni* modos tibiales in theatris quotannis saltare. Apud quos aliis se disciplinis eruditos negare, haud indecorum est: *ignaros* verò canendi & saltandi se fateri, turpe censetur. Iidemq; gressus ordinatè & pedetentim ad tibiam suspendere meditantur, publicâq; impensâ & diligentia, saltatione cum exercitati fuerint, sui *profectus in teatro specimen* quotannis edunt.

Erat & saltatio quædam, quam dixerunt τοῦ κόσμου ἐκπύρωσιν *mundi incendium*. *NERONEM* verò, scribit *Scaliger*, saltare potuisse ῥώμης ἐκπύρωσιν, dignumque censet, cujus ἐκπύρωσιν saltaret torus mundus.

Ex his omnibus perspicuum est, quanti veteres fecerint saltatio-

Primos choros instituisse ferunt *Arcades* ex *Dionysiacis* tibicinibus, *Timothei* ac *Philoxeni* legibus, quibus & totius *Musices* attribuunt primordia. *Chori* tamen *Philoxeno* longè sunt vetustiores, adeò ut olim *actio Satyrica* in *Tragœdiis solo choro* constiterit.

Scaliger d.l. primum *Philammonem* *Delphicum* ad aram patriam in honorem *Apollinis* choros disposuisse scribit.

Lucius verò *Anilius* devicto ac triumphato *Gentio* Rege *Illyriorum*, in *Circo* scenam extemporaneam exhibuit. Ludosque edidit cum *Thymelicis* tum primum, quos in *Orchestra* constituit. In *Proscenio* autem *Tibicines* cum choro. De qua re ita scriptum memorix prodidit *Athenæus* lib.14. de *re pnosoph.* *Lucius Anilius* (*Athen. Anitius*) *Romani* exercitus *Imperator*, debellatis *Illyriis*, & *Gentio*, illorum rege, cum liberis capto, & *Romam* abducto, ludis victoriæ causa editis, quovis risu digna multa fecit, ac excogitavit, ut est apud *Polybium* lib.30. Nam accersitis è *Græcia* clarissimis artificibus, extractaque in *circo* maximâ scenâ, primos induxit tibicines simul omnes, *Theodorum*, *Bæotium*, *Theopompum*, *Hermippum*, *Lysimachum*, in *Græcia* celeberrimos. Eos in *proscenio* stantes simul omnes, cum choro tibiis iussit canere. Motu corporis tibiæ modis apto illis per scenâ lentè incedētibus misit, qui admoneret non placere illam cantionem, itaq; certarent vehementiùs. Dubitantibus ipsis, quidnam mandaretur, significavit è *lictoribus* qui spiâ, ut in sese mutuo versi cōcinerēt, ac pugna speciē repræsentarent. Quidnâ vellet *Anilius*, tibicines ubi cognoverūt, tibiæ cantu inflantes, qui ardori pugnantium militū conveniret, omnia permiscuerūt, medios choros perturbatos cum extremis confundētes, insanis modis ac temerariis cōplentes omnia, & tibiæ concentu dissoluto, in sese mutuo vicissim impetū fecerunt. In hos etiam ex adverso, perstrepētes chori ad scenam quatientes irruebant, ac rursus velut terga vertentes, pedem referebant. Ut autem saltator quidā præinctus, ex tempore sese obvertens in tibicinē obvium, manus extulit, tanquā pugillatu dimicaturus, ingens plausus ac clamor spectatorū obortus est. Cōmissis illis duobus etiam nū decertantibus in *orchestrâ* saltatores duo procefferunt ad placidos concordisque

nis studium, de quo *Plato* quoq; multis in locis mentionem fecit: *lib. 2. de leg.* inquit: ὁ καλῶς ἀρεὰ πεπαιδευμένῳ, ἀδεν τι καὶ ὀρχεῖσθαι δυνατὸς ἂν εἶη καλῶς, id est: *Quisquis ergò bene disciplina instructus est, & saltare & cantare bene potest*, ubi quoq; τὴν τῆ μῦσικῆ καὶ τῆ παιδιᾶ μετὰ χορείας χρείαν ὀρθῶν εἶναι, *choream cum ludis & musica rectè coherere* pronunciat. Et multa ruditate refertum ait, ut aliter tibia, citharaq; utaris, quàm ad tripudium opus sit atq; cantum. Nudo autem utroq; uti abusus est præstigiatrici ostentationi similis, & à Musis admodum alienus.

Et in fine ejusdem libri, *chorea unam partem*, dicit, *in voce esse*, per numeros & concentus: *alteram in corporis motu*, per numerum & figuram. Ejus originem ita declarat: Οὐκ ἂν αὖ ταύτης ἀρχὴ μὲν τῆς παιδίας, &c. *Igitur & hujus quoq; ludi principium est, quòd quodvis animal naturà ad salendum comparatum est. At homo accepto rhythmi sensu, saltationem & genuit & peperit. Quum autem concentus rhythmum illum quasi in memoriam revocaret & exuscitaret; illi ambo unà conjuncti, choream lusumq; pepererunt*, ut in principio dicebamus.

CAPUT XIX.

De Usu Musices Θεατρικῶν in ludis scenicis
& theatricis.

Non minus in Comœdiis, & aliis fabularum generibus, ludisq; scenicis, frequenti consuetudine celebris, jucunda varietate insignis, *modulata vocis fuit usus*; ejusq; vel *naturalis*, quo nomine Cantores veniunt, qui assà voce canunt, Chorus ipse, primùm in scena, post extra scenam: præterea *artificialis*, illorum qui modos Tibiis faciebant.

Chorus est pars post actum introducta cum concentu. Hunc tractum non fuisse uniusmodi, scribit *Scaliger lib. 1. Poët. cap. 9. Totus enim aliquando fuit cum cantu & motu & gestu & saltationibus* ad tibias.

Choro autem de Comœdia nova sublato, explebat officium *tibicem*.

tibiarum sonos, & in scenam cum tibicinibus & saltatoribus, qui in caput se provolverent, ascenderunt quatuor pugiles. His omnibus simul pugnantibus, gratissimum & lætissimum spectaculum fuit.

Polydorus autor est *lib. 3. c. 13* ubi scribit; In ludis Scenicis, anno U. C. CCC. XCI. C. Sulpitio Petico. C. Licinio Stolone Coss. teste *Livio*, ex Hetruria ludiones accitos, qui sine carmine ullo, sine imitandorum carminum actu, ad tibicinis modos saltantes haud indecoros motus dabāt. Postea successu temporis post annos centum & viginti, *ludus* paullatim *in artem* versus est, cum in Scena Comici, Tragiciq; & cæteri Poætæ sua recitarent Poëmata: in ea etiam adhibebantur tibicines, citharœdi & hujusmodi, qui *vel in fine cujusq; actus* canerent. Cujusmodi fuerint illi ludi, Apollinares scil: supra cap. 18. dictum est. Quos autem Ludiones ex Hetruria dicunt accitos, imitata postea *Romana juvenis*, primò incôditis inter se carminib. jocularia fundētes: nec motus interim absoni à voce. De neeps non inconditum & rude carmen, sed modulatas Satyras, descripto ad Tibicinem cantu decoroque motu peragebant.

Livius Andronicus ab Satyris digressus *fabulam* argumento fecit, factamq; cum sæpius egisset, obtusà demū frequenti usu voce, puerū, qui caneret, ante Tibicinem statuit: inde ut ad Tibicinis latus *Histriones* canerent, receptum, & quæ plura recitat *Sabell. lib. 3. Enn. 4.*

De Musicis instrumentis, in ludis adhibitis apud veteres, ita scribit *Johannes Baptista Pinæus* ex illo Horat.

*Tibia non ut nunc, orichalco juncta, tubæq;
Æmula.*

Verisimile est, inquit, urbium theatra initiò fuisse parva: & propterea scenā habuisse tibias tenues ac simplices. *Tenues* intellige, solas absq; aliis instrumētis Musicis: *simplices*, quia earū foramina tantum essent quatuor. Postea verò aucto populo aucta quoq; fuisse theatra; & primò additum *lituum*: deinde etiam *tubam*. Ut sit sensus *Horatti*, *Tibiam junctam* fuisse *orichalco*, id est, associatā lituo ex orichalco confecto: neque tantum Musicam ex tibiis, sed etiam ex tubis constitutam. Ergò *tibiam* factam *tuba æmulam*: quia tuba cōmixta cum ipsa, sonum suum

non amiserit: quanquam ita acutus hic fuerit, ut tubæ strepitum imitaretur, ut annotat *Salmuth* lib. 1. in Panciroll. de reb. memorab. tit. de Aurichalco.

Quales fuerint *tibia dextra* vel *sinistra*, quibus modos fecerunt, dicitur ubi de Tibia agemus.

Prisci verò Latini in pagis & oppidis unico tantum tibicine fabulas agitabant, ad cujus modulatum vocem ac gestum accommodabāt histriones, alioqui ob imperitiam non servaturi carminis rationem. Is igitur tibicen, posteaquam uni actori præcinuerat, cogebatur ad alterum huic responsum transire, eiq; vicissim incentu tibiæ, metri modulus præire, atque hinc rursus ad alium: quod rustici homines absq; præeunte tibicine numeros probè observare non possent.

In ludis theatricis vel scenicis quoq; addebantur, qui in genere dicebantur *Thymelici*, quales sunt Cytharædi, Psaltæ, lyristæ, tibicines in scenam dispositi, ut spectatorū aures demulcerent, à *Thymele* muliere saltante, & histrioniā exercente, sic dicti. Et saltatores in orchestra simul cum choro & modos facientibus erant, de quibus postea planius & plenius. Prodibant etiam *Hilarodi* in veste candida, virili, auro coronati, calceis primū usi, deinde crepidis: similes his Aulodos, Magodos, Lyfiodos dicit *Scaliger* lib. 1. Poët. c. 52. Erat *Aulodus* Hilarodo per omnia similis & par: Sed *Hilarodus* puero puellæ psallente canebat: *Aulodus* tibicine modos faciente. Aulodo & Hilarodo præmiū corona, tibicini & Psaltæ nulla. Ac quemadmodum hi duo similes: ita Magodo & Lyfiodo argumentum idem, modus diversus. Ille mulieribus personis virilia negocia & ad tympanum: *Lyfiodus* muliebria virilibus agere & ad cymbalum. Et hæc introducta inter fabulas à quibusdam, sicut & *Mimi* & *Satyri*.

Hic non absimilia habemus apud *Athenæum* lib. 14: Ubi *Hilarodos* etiam *Simodos* vocari ait, quod *Simus* Magnes aliis poetis hilarodus elegantior ac concinnior, ut inquit *Aristoteles* de choris.

Ut autem & hoc addamus, *Hilarodi vox* significat, hilaria, fausta, læta canentem, ut de amoribus & aliis rebus jucundis, sed condita quadam gravitate tragica.

Ilalon tibiam ac fistulam *Hebrais* dici monuit me (inquit *Dalechampi* in margine ad *Athenæum*) *D. Mitalerius* *Vienthenlis*, indeq; vocatos fortassis fuisse *Ilalodos*, quos *Hilarodos* nuncupamus.

Cæterùm eosdem cecinisse cantus *Magodos* & *Lyfiodos*, affirmat *Athenaus* ibidem.

Aristoxenus scribit, post *Tragœdiam Hilarodiam* esse gravissimam, post *Comœdiam* summam esse *Magodia* gravitatem. *Magodiam* porrò idcirco nuncuparunt, quòd illis cantionibus *magorum* prodigiosa miracula exponantur, medicamentorumq; declarantur vires. Ea de caussa (addit *Dalechampus*) apud *Persas* honor habebatur *Magis*, quòd putarent illos admirabili quadam potestate ventos posse cohibere, pluvias ciere, tum etiam, quòd illos crederent simplicium pharmacorum facultates optimè novisse. Illis cantionibus non dissimiles esse reor conciones & musicos cantus medicorum circumforaneorum, quos *Charlatanos* vocat Italia.

Illis, quæ supra de choro diximus, hæc, majoris perspicuitatis gratia, addere operæ pretium duximus.

Chorus autem, ut rem ab initio repetamus, in *Comœdiis*, *Tragœdiis* & *Satyris* peculiariter dicebatur *multitudo illa, qua saltabat & canebat inter actus*: interdum & interloquebatur, *histrionis personam sustinens*.

Dici volunt ἀπὸ τῆς χαρᾶς à *laticia*: Unde *Plato* 2. de legib. dixit, Deos nostræ calamitatis misertos, τυγχουρευτὰς & χορηγούς choreæ cantusq; duces dedisse nobis *Musas* & *Apollinem* μουσηγέτην, eosq; movere nos cum voluptate, chorumq; nobis ducere ὠδαῖς τε καὶ ὀρχήσεσιν ἀλλήλους ξυνείροντας, cantibus & saltationibus nos invicem copulantes.

Ad eum autem modum, quemadmodum in acie militari fit, disponebantur in *Orchestra*, quum staret chorus, quæ erat pars quædam theatri, chori propria, dicebaturq; χοροσασία quasi in distinctas stationes chori divisio. Cum ingrediebantur εἰσόδιον, quando accedebant, canebant προσόδιον, vocabatur παρέοδον vel παρᾶδια. Tum aut stantes canebant, quod εἰσήμενον nominarunt & συνοδίον, tum narrabant rei eventum.

Sed qui necessitate evenit exitus, utpote redeun̄tium denūd, erat *μπασις* *stecsis*. Qui verò post hanc est introitus *ἄνωδος* *accessus* reciprocus: in qua si saltatio prolixior, erat *κόρδαξ*: Si præciliior, *κομμάτιον*, ibi lugebant. Exitus autem chori postremus *ἄφοδος* & *ἐννέξοδος*, *discessus* vocabatur. Et carmen quoddam quod exeuntes cantabant, *ἰξόδιον*. In Synodio vel *σασίμω* Græci geminis concinebant tibiis, in cæteris unicâ tantum.

Partes porrò *Chori* duæ, *Ordo* & *jugum*. Et *Chori Tragici*, sunt *juga* quinque; ex tribus, & *ordines* tres ex quinque. Quindecim namque constituebant chorum. Et juxta tres simul introibant personæ, si *secundum jugum* accessus fieret: Sed si *secundum ordines*, quinque ingrediebantur. Verùm apud veteres in *choro Tragico* quinquageni erant, usque ad Æschyli fabulam, quam dedit Eumenides; turba enim ad harum multitudinem obstupefacta, lege ad quindenos est reductus numerus: ita ut essent paria, id est *ζυγά* vel *juga* quina, ex ternis versibus; unde qui cantum incipiebat, *κορυφαῖος*, proximus *ἑρσάτης*, tertius *τρισητάτης* nuncupabatur. *Laërtius* autor est: eum qui cantum inciperet, altiore sono vocis usum: quo cæteri medioeri exciperent tono, atque subsequerentur.

Comici porro *chori* personæ erant viginti quatuor, *juga* sex, quæ singula ex quatuor constabant. *Ordines* verò erant quatuor, quilibet sex viros continens. Carminum verò in choro decantatorum apud *Comicos* unum est *ὑβασίς* transgressio, cum ea, quæ Poëta ad theatrum loqui instituit, chorus præteriens eadem dicit. Hujus *ὑβασίως* vel transgressionis partes erant septem. *Prima* *κομμάτιον*, quæ erat brevioris partis constitutio, unde & nomen à præcisione vel incisione. *Alter*a pars dicta *Anapaistica*, quia plerumque in *Anapesto* metro consisteret: postea suppositis etiam aliis pedibus nihilofecius nomen retinuit. Hanc quidem & *παράβασιν* dicunt, postquam *μακρόν* brevis quædam est cantiuacula, uno absque respiratione impetu decantata. Post hanc erat *Sitrophe* interius præcantata à choro ad spectatores converso, motusque; in dextram partem flexo. Cui *Antistrophos* respondebat, ubi cho-

rus in latus sinistrum movebatur, & totidem numeris priora vestigia paribus temporibus relegebant. Qua reversione subterlabentium adversum *motum Planetarum* referri profitebantur. Dicitur & ἀντιῶδῃ, à cantu cantui respondente. Huic *Epirrhema* succedebat vel *Epodos*; quo in statu diversa à superioribus accinentes, stantesq; terræ quietem representabant: cui *antepirrhema* respondebat, quam ultimam transgressionis partem sedecim, non amplius, versibus constare, lex fuit.

Semichorus, ἡμιχῳρειον; *Chori divisio* διχορεία; *alterna chori responsio* ἀντιχορεία: hæc tria hoc esse videntur, ut choro in duas partes divisio hæc ipsa res sit διχορεία, utraque verò pars semichorus, sed quæ alternis cantant, ἀντιχορεία vocentur. Præterea in choro *dextra* partis *præses* δεξιόσάτης dicebatur: *sinistra* αὐτὰρ *dux* ἀριστεροσάτης: *Laterum præses* λαυροσάτης: qui post hunc *τριτοσάτης*. Anteibat chorum *dux*, inde χοραγὸς dictus.

Choragium χορήγιον, locus ipse, in quo erat Choragi apparatus. Hæc ex occasione de choro (quæ ex *Julii Pollucis* lib. 4. c. 15. & *Scalig.* lib. 1. Poët. c. 9. & II. collegimus) dicta sufficiant.

Coronidis loco tantum adjiciamus, quæ idem *Scaliger* scribit lib. 3. Poët. c. 97. Negat (*verba Scaligeri*) Aristoteles ἀντιερόφους habuisse Choros tragicos, quia non in narratione simplici, sed in imitatione versarentur. Itaq; etiam leges illas, quas νόμους dicebamus, sustulit: permisit cantiones, neq; hanc ob causâ harmonias illas duas admisisse, τὴν Ἐσθωραϊσὶ, καὶ τὴν Ἐσθρυγισί. Quia, inquit, ejusmodi harmoniæ nō constant cantionū formulis, quæ dicuntur μέλη, quæ potissimū pertinent ad Choros. Sed propterea quòd *Chori* sint in primis ἤθικοι, illam, quæ vocabatur *Φρυγισί*, eis maximè cōpetere. eâ nāq; actiones aptissimè representari. Abolet etiam ab usu chori τὴν Ἐσθωραϊσὶ: quòd hæc magnifica esset ac stataria; quorum neutrum conveniat Choris. Scenicis igitur negotiis aptari hypodorion; quoniam ea intersint Regum atque Heroum: Phrygium decere personas humiliores: è quibus chori constent. Quæ fuit causa, ut eorum animi demitterentur ad lamentabiles conquestiones in canticis, quæ à turbulentis abhorrent.

Cum igitur Chorus sit otiosus curator rerum atq; eventorum, quæ in fabulis exciperentur, non ei competebat harmonia *πρακτική*, qualis hypodorian & hypophrygion.

CAPUT XX.

De usu Musices ἀγωνιστικῶ ad certamina & ἀγωνίσματα Musica; κβι & victorum ἀγωνιστήρια & Antagonistarum κολαστήρια vel supplicia.

Este quandam *emulationem honestam*, quâ quis ad virtutis ædem sibi sternit iter, & superioris insignia imitari satagit studia & conatus, vel quâ inter æquales, & qui pari passu ambulant, alter alteri quasi stimulum & calcar addit, ferventiori ingenii nisu labori cuidam incumbere, extra omnem positum est dubitationis aleam, & hæc ipsa æmulandi ratio versatur in rebus laude & honore dignis, ut est apud *Aristotelem* 2. Rhet.

Præter hanc est *temeraria* quædam *emulatio* vel æmula temeritas, quæ vituperii incurrit notam, quâ quis ipse ignavus & ignarus alium artis alicujus peritum temerè æmulatur, nec artus humerosq; suos librat atq; expendit, onusq; sibi imprudenti *κακοζηλία* excœcatus imponit, cui non est ferendo, immemor illius *Apellai*: *Ne sutor ultra crepidam*. Et propterea non rarò magnas suæ *temeritatis* dant *pœnas*; quemadmodum de *Nearcho*, Pittaci Tyranni Mytelenensium filio, de quo hæc recitat *Lucianus* *πρὸς τὸν ἀπαιδευτὸν πολλὰ βιβλία ὠνούμενον*: *Orphei*, inquit, *caput unà cum lyra in Hebrum fluvium projectum ad Lesbum pervenit. Lesbii lyram in Apollinis templo suspenderunt. Hanc post multum tempus Nearchus, sacerdote multis pecuniis corrupto, clam abstulit, & similem aliam substituit, sperans se divina quadam carmina, quibus sylvæ atq; fera mulcerentur, cantaturum. Verùm cum interdum se in civitate parum tutum esse arbitraretur, noctu in suburbio inconditè pulsans, canes exciuit, qui infelicem citharædum discerperunt. Itaq; Orpheum non musicis modis, sed mor-*

is genere imitatus est, nisi quod is à mulieribus, hic à canibus laceratus est. Hæc Lucianus dicto loco.

Utriusq; æmulationis in Musicis certaminibus veterum, fida rerum gestarum, conda promaq; historia, nobis porrigit exempla: lubet igitur tenui filo & stilo illa agonismata & certamina Musica percurrere, initium facientes à primis & rudioribus Musicis initiis.

Inter majorū auctorū partem convenit, in Sicilia inventū carmen *Bucolicum*, appellatumq; βωκολιασμὸν: Propositis verò præmiis certare consuevissent Priscos, non vasis aut bucula, aut capro, sed pane, in quo essent ferarum expressæ imagines: ipsi aut stantes, aut sedentes, aut ducentes gregē, cum pera erant *omnium seminum* referta genere, quod Græci πανωσπρίαια nominant. Habebant etiam vinum in utre caprino: & ad manum baculum pastoralē, quod Latini *pedum*, ab usu consistendi atq; adhærendi, Græci καλάβροπα, & à venatione λαγωβόλον vocant, etiam κορύνη dictum, à clavæ specie, quam præ se fert crassitie capitata. Canebant autem coronati. *Ceryonum* quoq; *κορημα* proposita illis certaminibus legimus.

Victi *vicior* panem, peram, utrem auferēbat: atq; ex eo libabat Musicis. *Victus* abibat per suburbia ac viculos: neq; enim ei urbē ingredi licebat. Panem quoq; rogare ad vescendum, ex præscripta lege mos fuit: quippe qui suum iusto in certamine amisisset. *Victor* urbem abibat Syracusarum: in qua manendi, quoad ejus liberet, jus fuit. Tantum vero aberat ut panem rogando victi conditione uteretur, ut ultrò civium limina tum frugibus, tum vino aspergeret, porriciens libamēta cum cantu hoc:

δέξαι τὰν ἀγαθὰν τύχην, δέξαι ὑγίαιαν,
τὰν φέρομεν ὡδὴ τῆς θεῆς τὰν ἐκαλισσοῦτο τῆνα.

Transiit deinde in artem *lusus*, atq; etiam in *μασβυμ* abiit. Circumire igitur provincias & certare in Italia, qui se βωκολιαστὰς prædicarent, atq; alio nomine *λυδιαστὰς*. Unde & *Ludionum vox* perpetua mansit Latinitati. Inter quos ea tempestate præstitit *Daphnis*, adeò ut heroum ritu, à pastoribus certatim ejus interitus fuerit celebratus.

Utebantur autem fistula, musico instrumento, ut scribit *Scaliger* lib. I. cap. 4.

In *certaminibus convivialibus*, qui carmine illo, quod *σολιόν* dicebatur (de quo cap. 19. de usu Musices in conviviis pluribus dictum) vicissent, poculo donabantur, quod à cantu illo *ὠδόν* appellabatur, cum *ceteris in certaminibus* acciperent *Lyrici* juvencā, quam & immolabant, & hircum *Tragici*, taurum *Epiri*, *Bucolici* vel vini vel lactis libatione contenti erant: idque Apollini, Musis, Baccho & Gratiis. Nam præmia à victo auferebant, non ea ab iudice donabantur, ut scribit *Scaliger* prolixè lib. I. Poët. c. 44.

ATHENIENSES accepimus olim extruxisse ædificium, & indiguisse *ὠδεῖον Odeum*, quasi cantilenarium dicas: cujus habebat interior descriptio multa sedulia, multasque columnas, tectum erat subvexū & acclive in unum assurgens fastigium: imaginem ferunt & simulacrum fuisse tabernaculi Regis. Ædificavit illud *Pericles*: qui ingenti studio in id incubuit, ut certamen Musicorum **PANATHENÆIS** celebraretur, digessitque & ordinavit id ipse *Agonothetes* & *Athlothetes* creatus, quemadmodum certantes tibiā & voce vel citharā canerent, atque ejusmodi imposterum in odeo exhibita fuerunt certamina Musica, ut legere est apud *Plutarchum* in *Pericle*.

DION quoque autor est, *Trajanum* etiam Romæ *Odeum* ejusmodi fabricasse, operā Apollodori architecti. *Panciroll. rer. mem. lib. I. f. 83.*

PAUSANIAS in Achaicis memoriæ prodidit, Herodæ Altici jussu atque impensis constructum pulcherrimū *ὠδεῖον*, defunctū uxoris monumentum. *Scaliger* dict. I. in hoc Odeo Altici theatri Ægyptiorum Regum statuas fuisse, scripsit *Pausanias*.

Extra theatrum quoque loca dicata Musis *Scaliger* asserit, eodem dicta nomine, *lib. I. Poët. c. 21.*

Et cum *Ludi Pythici* celebrari cœpti essent, antiquissimū omnium fuit certamen, ut *hymni in Apollinem* cum tibiis ad citharā canerentur præmio proposito: Et *primus* quidem omnium psallendo vicit *Chrysothemis* è Cretā, ejus pater *Carmanor* Apollinem de cæde Latronis *Eubœensis* sacrilegi purgasset. Consecutos postea *Philammonem* *Chry-*

softhemidis ipsius, & Philammonis filiū Thamyriū. Nam *Orpheum* myfteriorum ſcientia & reliquā vitæ dignitate elatum, tum etiam *Museum*, quod Orpheum ſibi, quem æmularetur, propoſuiſſet, negant in Muſicum illud certamen deſcendere voluiſſe, ut ſcribit *Pauſanias* in Phocicis. Id quod *Scaliger* approbat *lib. 1. c. 23.* qui in illis ludis Græcorum introductos ſcribit tibicines cum citharœdis; item cithariſtas ſine cantu: quorum appellarent *κυθικὸν νόμον*, ſic *Delphis* ad ludos *Pythicos* citharœdi, tibicines & fidicines concurrebant, ut ſcribit *Alex* *lib. 6. cap. 19.*

Iſdemq; certaminibus præmia fuiſſe propoſita, ex *Philoſophorum Coryphæo*, ſect. 31. probl. 11. elici poteſt; ubi rationem reddit, quare in ludis veterum, certantibus propoſita fuerint ἀγωνιῆρια vel ἀθλα: Virtuti verò nulla, vel quòd ſibiipſi præmium ſit, unde *nuda* pingi fuit ſolita, quæq; inſtar *Trianguli*, vultu ſtat ſemper eodem: δῆς, inquit, τῆς ἀγωνίας τὸ ἀθλον κρείττον εἶναι. ἐπεὶ μὲν γὰρ τῶν γυμνικῶν ἀθλημάτων τὸ ἀθλον αἰρετώτερον καὶ βέλτιον τῆς ἀγωνίας. σοφίας δὲ τι ἀν' ἀθλον βέλτιον γένοιτο; In certaminibus verò olympicis præmium erat corona ex oleaſtro, quod patet ex *Ariſtoph. Pluto*: ὁ ζεὺς δὴ πᾶν πένεται, &c.

Jupiter ſanè pauper eſt: quod te palam profectò docebo. Nam ſi dives is eſſet, quo pacto faciens is certamina Olympi, illic, quo Græcos omnes quinto quoſq; anno coëgit, per *Præconem* pronuntiaret *athletas victores*, ubi coronaret oleaſtri corona? nam magis auro decuit, ſi dives is eſſet. Cumque Olympiade XLIIIX. tibicines & citharœdi & avlædi recepti eſſent, reportavit palmam de tibicinibus *Sacadas Argivus*, de citharœdis *Cephalo Lampi filius*, de Avlædis *Echembrolus Areas*, ut ſcribit *Nat. Comes* *lib. 5. cap. 1.* *Sacadas* verò poſtea binis Pythicis ludis præmium meruit, teſte *Pauſania* in Phocicis. Alterà verò *Pythiade*, quod olympiade 48. accidit, ut *coronarium* duntaxat certamen, ſubmotis præmiis, relinquere-
retur, cum primum pecunia eſſet præmium victorum. Hujus 48. Olympiadis anno tertio *Amphictiones* demum certamina Muſica inſtituerunt: cantus ad citharam, ut pridem, cantus etiam ad tibiā: *Pauſanias*. Octavà *Pythiade* lege ludorum comprehenſi, qui af-

sis fidibus canerent & certarent, quâ coronatus fuit Agelaus Tegeates, ut est apud Nat. Com. lib. 5. cap. 2.

Lauræ autem victores donabantur corona, ut ex Epiniciis Pindari videre est, quæ corona propria illorum ludorum existimata est, idque cum ob perpetuum victorent, tum quia laurus credebatur Apollini grata, ob Ladonis filiam Daphnen in laurum conversam: δάφνη namq; est Laurus. Vide Ovidium 1. Metam. Nat. Com. lib. 4. cap. 10.

Alii tamen censent, multò ante instituta fuisse *Pythia*, quàm Daphne ab Apolline sit amata, & primis Pythiorum temporibus non erat adhuc inventa laurus. Antequam igitur inveniatur, vel ex palma, vel ex œsculo coronæ victoribus dabantur. Alii *poma* quædam Deo consecrata, victoribus donari solita, dixerunt, ut scripsit *Ister* in lib. de coronis.

Quemadmodum & veteribus Principibus usitatum fuit, convocatis hinc inde *doctis Poëtis*, Musicis propositis præmiis, instituire musica certamina. Ad illam consuetudinem videtur alludere *Theognis* sic canens:

εἶθ' εἴη σ' ἀειδόμενος ἐφ' ἡμῶν ὕμνον ἀείδειν: &c.

Utinam posses Academe amabilem hymnum canere. Præmium verò in medio puer pulchram coronam haberet.

Libet jam *singularia quædam certamina* annectere *Muscorum*, ubi agmen mihi ducat *NERO* Imperator, qui fidibus delectatus fuit ad insaniam usque; & in theatris Musicâ certavit inter citharædos, Cajo Telesino & Suetonio Paulino Coss. eiq; victori magno applausu corona imposita est, ut autor est *Xiphilinus* in Nerone. Quàm trepidè verò anxieq; certaverit, quantâ adversariorum æmulatione, vix credi potest. *Adversarios* quasi planè ejusdem conditionis observare, captare, infamare, secretò nonnunquâ, ex occurso maledictis incessere. *Judices* autem, priusquâ inciperet, reverētissimè alloquebatur, omnia se facienda fecisse, sed eventum esse in manibus Fortunæ, illos ut sapientes & doctos viros fortuita debere excludere, & quæ alia scribuntur.

In certamine ita legi obediebat, ut nunquam exscreare ausus, sudorem quoq; frontis brachio detergeret. Quin & in *Græciam* cantandi studio navigavit, omnibusq; ejus gentis spectaculis, cantu & certaminibus citharisticis sese adjungens interfuit.

Idem NERO reversus è *Græcia Neapolim*, quod in ea primùm artem Musicis protulerat, albis equis introiit, disjectà parte muri, ut mos hieroniarum est. Neapoli enim primùm citharædi habitu prodiiisse Neronem, memorat *Suetonius*: ac nè concusso quidem repentè motu terræ theatro, ante cantare destitit, quàm inchoatum absolveret νόμον. Et *Romam* eo curru, quo Augustus triumphaverat, venit, & in veste purpureâ, distinctaq; stellis aureis chlamyde, coronamq; capite gerens Olympicam, dextra manu Pythiam, præeunte pompâ cæterorum: cum titulis, ubi & quo cantionum, quovè fabularum argumento vicisset. Statuasq; suas citharædico habitu posuit. *Suetonius*. Et civitates Achaïæ omnes citharædorum coronas, in Musicis agonibus partas, ad Neronem miserunt. Quinquennale etiam ludicrum primus, ad morem Græci certaminis, è *Græcia Romam* traduxit: Joviq; Capitolino dicavit: in quo tam versu quàm prosâ oratione, Græce Latineque, tum Musica per Citharædos & cithanistas, tum Gymnicis ludis certabatur, ut scriptum reliquit *Alex. lib. 6. c. 19.*

DOMITIANUS quoq; Imperator instituit quinquennale certamen Capitolino Jovi, idq; triplex: *Musicum, Equestre, Gymnicum*, ut annotant *Dion & Suetonius*.

EUNOMIUS quoq; Locrensis Citharædus cum Aristone Rhegino Musico in ludis Pythicis in aream descendit. In hoc certamine ferunt Aristonem invocasse Apollinem Delphicum, ut sibi canenti foret auxilio, quod à Delphis Rheginenses olim essent profecti: Eunomium autem respondisse, Rheginensibus ne certandum quidem omninò de Musica, apud quos Cicada vocalissimum animal voce careret. Cum autem utrisq; certantibus, Eunomio chorda una fracta defecisset, *Cicada* supervolans astitit, & supplementa vocis fecit, atq; ita victor est declaratus, ut scriptum reliquit *Strabo lib. 6.*

HIPPARCHION & RUFFINUS, præcipui apud Græcos citharædi, quum solennibus ludis, qui decimo quoquo anno apud Juliopolitas agebantur, inter se certaturi essent, theatri tumultu commotus Hipparchion obticuit: Unde proverbio occasio data, *mutus Hipparchion*, de illis, qui repentè silent, à quibus tamen grande aliquid expectatur, ut notat *Erasmus* in chiliadib.

STRATONICUS citharædus, cum adversarios Sycione superasset, trophæum Æsculapio posuit, inscribens: *Stratonicus ex male citharam pulsantibus*, ut scribit *Athenæus*, lib. 8. c. 7.

ARISTONUS citharædus, cum sexies vicisset Pythia, ut Lyfandri Lacedæmonis gratiam iniret, pollicitus est, cum denuò victoriam habere contingeret, præconis voce pronunciaturum. Aristonum Lyfandri servum victorem fuisse; apud *Plutarchum* in Lyfandro.

ELEATHEREN quoq; narrant, Pythicam palmam vocis causa reportasse, cum alioqui cantilenam non suam decantasset: *Hesiodum* verò repulsam tulisse, quòd carmina sua ad lyram canere non didicisset; teste *Pausania* in Phocicis.

NICOSTRATUS & LAODOCUS Citharædi, cum inter se conerarent, dixit Nicostratus, Laodocum esse *in magna arte parvum*, se autem *in parva arte magnum*; fatiusq; sibi esse non domum divitiis, sed artem studio & diligentia augere; ut prodidit *Ælianus* lib. 4. de var. hist.

Eodem modo, sed infelici planè, ut fingunt, eventu, MARSTAS APOLLINEM in certamen Musices provocare non dubitavit, & eà quidem lege, ut victo victor, quòdcunq; libuisset, imperaret; *Pausania* attestante in Phocicis. In illo certamine cum *Apollo* citharam pulsasset, mox ore canebat: At *Marfyas* tibiis inflandis tantum erat peritus, quare etiam victus pænas dedit suæ temeritatis.

Alij his addunt, quòd *Nysæi Judices* sint electi. Nam primùm tibiis ita est usus *Marfyas*, ut auditus stupore repletur, appareretque ob suavitatem longè præstare adversario. Cum verò iudicibus simul artem ostentare decrevissent, ajunt, *Apollinem* rursus ad citharam cantum accommodasse, quare vicit tibiis repetitas. At *Marfyas* nitebatur docere iudices, quòd præter omnem æquitatem vinceretur: quòd artis & non vocis comparisonem fieri oporteret, ad quam cithara & tibiæ

essent referendæ, non autem res duas cum una debere conferri. *Apollo* respondit, quod nihil plus æquo obtineret, quia *Marsyas*, quòd sibi conveniret, fecisset, cum tibus inflasset: oportere igitur hanc legem utrisq; imponi, ut vel ambo vel nemo ore uteretur, sed solis digitis proprium usum ostenderet. Illud certamen commissum fuit non procul à *Celænis*, vel *Apamna* civitate juxta lacum. Victus igitur ab *Apolline Marsyas*, de pinu, arbore propinqua, *suspensus, excoriatus* fuit. Pœnituit tamen celeriter *Apollinem* târæ acerbitatis, quare *chordas Citharæ* infregit, quas cum *Musæ* invenissent, *Mesen* addiderunt, *Linus Lichanon, Orpheus hypaten, Thamyris parhypaten*, ut est apud *Natal. Com. lib. 6. Mythol. c. 15.*

Simili fide Poëtæ tradunt, *SIRENAS* aliquando *Musas* in certamen cantus *provocasse*, *Junonis* suafu: verùm hæc temeritas illis malè celsit. Cùm namq; prius alatae essent *Sirenes*, *Musæ* alas victis evulserunt, coronasq; ex illis factas capitibus imposuerunt: quod factū memorat *Crobylus* lib. 1. in *Creta* juxta civitatem illa de causa *Apteram* dictam. Hoc nomine postea *alatis capitibus Musæ* putabantur fuisse, præter unam, quæ illarum erat mater, ut recitat *Nat. Com. lib. 7. c. 13.*

Ex *Nicandro* item lib. 4. *Alteratorum accepimus, novem FILIAS PIERI* (qui eo tempore regnavit in *Emathia*, quo *Jupiter* cum *Mnemosyne* in *Pieria* *Musas* genuit) *chorum suum Musis opposuisse* certamenq; *Musicum* in *Helicone* fuisse commissum. Quando autem filia *Pieri* canebant, omnia caligine obscurabantur, nihilq; ad choræam obtemperabat. At *Musarum* cantu sistebatur cœlum, astra, mare, flumina, & *Helicon* voluptate delinitus, ad cœlum usq; crescebat: donec eum consilio *Neptuni* *Pegafus* inhibuit, verticem pede percutiens. Quia verò certamen inierat cū deabus, *Musæ* eas in aves transformarunt numero novē.

De *THAMTRA* à Poëtis, quibus quicquid fingendi semper fuit æqua potestas, hæc accepimus, illum carmen adeò sonorum & concinnum composuisse, ut ab ipsis *Musis* compositum videretur, proptereaque *Musas* elato animo convitiis affecisse, inq; certaminis arenam provocasse, verùm cum ipsius vitæ dispendio. Cum namque in *Messenia* ex *Oechalia* civitate *Dorium* versus proficisceretur, *Musas* obvias habuit, & cum iis pactus est, si vicisset, se velle cum omnibus congre-
victus

viētus fuisset, illarum arbitrato se pœnas subiturum (ut scripsit *Myrleanus Aselepiades*) & statim *viētus, oculis captus est, & canendi scientia privatus*: ut ex *Homero Iliad. β. refert Natal. Com. lib. 6. c. 14.*

Quemadmodum & *Linus*, Amphimari Neptuni & Uranix filius, cum de Musices gloria certaret cum *Apolline*, ab eodem *occisus* est, ut scribit *Pausanias* in *Bœoticis*. Aurea sanè *Hesiodi* sententia, quam si observassent, facilè hoc malum evitare potuissent, quando canit:

Αφρων δ' ὅσκι' ἐθέλει πρὸς κρείσσονας ἀτιφρίζειν,
Νίκης δὲ ἔρεται, πρὸς τ' αἰχρῶν ἄλγεα πάχει.

Id est:

*Stultus est, qui voluerit cum potentioribus contendere;
Victoria enim privatur, & præter pudorem dolores patitur.*

Mus den Spott zum Schaden haben.

CAPUT XXI.

De usu Musices Ἰσηνητικῶ in funerum & exequiarum deductionibus.

St certè omnium consensu *Musica* omnium miseriarum & dolorum efficacissimum solamen, saluberrimum *Nepenthes*, & præsentissima *Panacæa*, qua ceu emplastro & malagmate quodam tristitiæ vulnera obligantur & leniuntur, molestiarum gravitas minuitur atq; abigitur: adeò ut non absq; ratione *Nutrix illa apud Euripidem Medea* hominibus illis succensere videatur, quòd harmonicos concentus læto fortunæ cursu adhibuerint, hymnosq; tantùm *in convivio* cecinerint: nullus verò *Musica* ostenderit, quæ tristitiam abigat & repellat. Quare ex illius nutricis sententia, in luctu potius quàm re læta adhibenda esset *Musica*: quia convivia fatis ipsa per se læta sunt, *in luctu* autem quærendum aliquid, quo minuatur dolor, quod ipsum annotavit *Muretus* lib. 6. var.

lect. c. 16. Subjicere libet *Euripidis* verba ex Græco in Latinum traducta: ubi nutrix illa sic loqui introducitur:

(Καιούς δὲ λέγων, κ' οὐδὲν τι σοφούς &c.

Id est:

Ineptos si dixeris, nec ulla ex parte prudentes;

Majores homines, non errares.

Quod quidam Hymnos ad celebritatem

Et ad computationes & circa epulas

Invenerunt, vita jucunda oblectamina.

Stygias verò mortalium nullas tristitias

Invenit Musicâ & multichordis

Canticis sedare, ex quibus mortes

Gravesq; fortuna subvertunt domos.

Atqui has quidem utilitas mederi

Canticis mortales. Ubi verò lauta

Convivia, quid frustra intendunt vocem?

Præsens enim habet oblectationem à sese

Convivii frequentia hominibus.

Hac absque dubio causâ moti veteres, cantus & instrumenta musica in exequiis peragendis adhibuerunt. Quemadmodum de *Transis*, gente Thracibus finitimâ, *Herodotus* scribit in *Terpsichore*: *Edito*, inquit, *infante, cum ploratu* commemorant, quantum calamitatum illi perferendum sit vitam ingressu, contra *defunctum* hominem cum lusu laticiaq; efferunt, recensentes quàm multis malis subductus sit: ut eleganter & prolixè hac de rescribit *Erasmus* in adag. *Optimum non nasci. De Getis* quoq; refert *Pompon. Mela* lib. 2. de situ orbis, quod arbitrati fuerint, longè melius esse mori, quàm vivere. Proinde *puerperia* lugebant, *funera* autem & lusu & festo cantu celebrabant. Hoc etiam *Causianis* attribuitur.

Et mortuos olim ad tubam ferri solitos indicat *Maro* in *Æneid*.

It cælo clamorq; virum, clangorq; tubarum.

Et *Persius*:

*Hic tuba, candela, tandemq̄ beatulus alto
Compositus lecto.*

Roma quoque nobiles & fortunati homines efferebantur cum tuba, quod *Propertius* innuit:

*Nec meas tunc longâ spaciatur imagine pompa,
Nec tuba sit sati vana querela mei.*

Præterea tibiæ quoq; ac tympana adjungebantur, & ea omnia, inquit *Polydor.* lib.6. de Invent. c.10. ut hominum, mortuos lugentium, animi languentes, ejusmodi sono excitati, minus dolorem sentirent, qui ijs oblectamentis facillè distrahi soleant. Illas *tibias funerales* & dextras appellarunt. *Pratinas Philiastus* vocat *νηιδόνα*:

Habebant itaq; *Romani* suos Tibicines, qui post ultimam conclamationem præcedentes funus, nœniam funebrem, quâ laudes defuncti & facta recensabant, pudorem, integritatem, fidem, canebant, non saltabundi, ut olim, sed stantes Phrygio modulo. Is enim modus erat accommodatior.

Siticines apud Romanos erant, qui apud *sitos*, hoc est, *vis à functos & sepultos*, canerent tubâ diversâ à cæteris tibicinibus. Alij *sicinistas* vocant. *Gellius* lib.20. c.2. Græcis *τυμβαῦλαι* dicuntur.

Galen. *Σομβόδοις, δ' εἰσὶν ἐπερη, τῆς ἐξευρυτάτων αὐλῶν εἰκότως ὀπίους ἔχουσιν οἱ τυμβαῦλαι καλέμενοι.*

Nonius etiam scribit *Siticines* dici, qui apud funeratos & sepultos, hoc est, jam *sitos*, canere soliti erant, honoris causa, cantus lamentabiles. Iidem *Romani* *Præficas*, quæ luctui præficerentur, precio conducere solebant, quæ cantu & funebri carmine lamentarentur, summasque defuncti virtutes non sine miseratione decantarent. Hunc lugubrem cantum *Nœniam* vocarunt, quam Phrygum ajunt inventum. *Nœnia* quoque *Dex* sacellum edificarunt ab urbe semorum extra portam viminalem, quod cantu querulo funeribus præesset, ut autor est *Alex. ab Alexand.* lib.2. c.4.

Nœnia carmen erat lugubre, quod in laudem mortui ad tibiā canebatur à præfica sola, cæteris flentibus: cujus inventorem *Horatius* *Simonidem* Poëtam fuisse significat.

Olyphyrrum quoq; numerant inter Poëmata , quæ à lugentibus, aut alià quâ fortunâ mœstis canerentur.

Distinxit verò *Scaliger lib. 1. Poët.* inter *Nænias*, *Epitaphia*, & *Epicedia*. Quæ ad rogam dicerentur, inquit, erant *Nænia*: quæ ad tumulū, *Epitaphia*. quæ in exsequijs, cum iusta persolverentur, *Epicedia*.

Quidam *Linum* Poëtam primum *Threnos* fecisse narrant. Alij verò cum Herculi succensentem, quòd esset ineptior ad discendum, ab irato ingrato discipulo interemptum affirmant, ab reliquiſq; discipulis defletum carmine, quod ab ejus nomine & nota ejulationis *αἶ*, *Ælinum* appellarunt.

Monodia quoq; dictus cantus lugubris, usu potius, inquit *Scaliger*, quàm ratione. In Monodijs solum affectum posuere, ἢ *θοποῖαν* verò nullam profopœiam nullam. *lib. 3. Poët. c. 122. Monodiam à Threno* distinguit. Fuit enim *Monodia*, quoties è Choro prodibat unus, qui defuncti memoriam lugubri carmine celebraret. Ad tibiam fiebat id Lydijs modis.

Elegiam quoq; in funeribus primum dictam par est, id quod videre est apud *Ovidium* in funere Tibulli.

Theoclen quendam, sive Naxius ille, sive Eretrienſis fuerit, furem tradunt effudisse primum *Elegos*.

Neutiquam porrò *ὀυλεγίαν* dicimus, ἢ *τὸ εὐλέγειν τὰς πεθνεῶτας*, ut autumant Grammatici: sed à miseratione, quasi *ἐλεόν λέγειν*. Iccirco *Elegos Horatius* vocavit miserabiles. *Ἐλεός* quoq; est nocturna avis apud *Aristotelem*, quam nos ululam dicimus.

Simplicius etymon, ἔῃ *λέγειν*. idem enim quod *αἶ αἶ* in *Ælino*, nam utraq; interjectio frequens omnibus Tragicis.

Didymus *Elegiam* definivit *Θρῆνον ἀδόμενον πρὸς αὐλον*. Est enim tibia lugubre instrumentum. Quare ex ludis *Pythicis repudiata* fuit tota *ars aulædorum*, quia in jucundum quiddam præ se ferret, cum *elegi funebresque cantiones* tibijs convenirent. *Scaliger lib. 1. Poët. cap. 23.*

Translatus postea *Elegorum usus* ad longè diversissima: scilicet ad amores, non tamen sine ratione. Nam & frequens conquestio in amoribus & verissima mors, quæ à nobis amentissimis amentissimo atque ingrattissimo vivitur sexui, ut loquitur *Scaliger* lib. 1. Poët: cap. 50.

Magna verò fuit apud antiquorum funera tibicinum frequentia, unde etiam factum, quòd cum infinito ferè Tibicinum numero funera gravarentur, nec parum infumeretur pecuniæ, decemviri plures in funere Tibicines, quàm decem prohibuerint. Nam si *Tullio* fides habenda, voverunt decemviri, ut mortui tribus riciniis & vinculis purpuræ, decemq; tibicinibus efferrentur. Quo respexisse videtur *Ovidius* 6. *Fastorum*:

*Cantabat fanis, cantabat tibia ludis,
Cantabat mæstus tibia funeribus.
Adde quod Ædilis, pompâ qui funeris irent,
Artifices solos jusserat esse decem.*

Atq; is quidem Tibicines iccirco adhibebantur, ut ad funebres eorum tibias (quas flamini audire nefas erat) *nania*, mortui hominis laudandi causa, canerentur, autore *Festo*.

Præficus peculiare fuisse *carmen*, commune omnibus funeribus; quod privatum facerent, mutatis nominibus defunctorum & familiarum, *Scaliger* docet lib. 1. Poët. c. 55.

JUSTINIANUS verò muliebrem *Lessum* in funere, convertit in cantum, & præficarum loco *Psaltrias* substituit. In *Novella* 59. enim meminit mulierum feretrum præcedentium & psallentium. *Henr. Sa:muth* in *Guid. Panciroll.* lib. 1. tit. de exseq. mortuorum, f. 728. & seqq.

Alexandria obolis conducuntur, qui mortuos fleant: quod minus sollicitè adeò ac plenè præstant, ut ad eos pertinere funus putes. Ii igitur abire vocantur *threnodi*. *Cælius* lib. 17. c. 21.

Homerus *Iliad.* ω. in funere *Hectoris* luctuosæ facit mentionem. *Musicæ* his versibus:

ὄχι δ' εἶσαν, αἰοιδῆς
θρήνων ἐξ ἀρχῆς, οἱ δὲ σονόσσαν αἰοοῖν

οἱ μὲν αἰεὶ ἰθὺντο. Id est, *juxta aq. collocarant cantores; Luctus principes, hi flebile carmen lamentabantur.*

Quemadmodum & *Græcis* in luctu *nenias* decantari sæpius invenimus, qui *apio coronati*, defuncti laudes recensere carmine, quod *Ialemon* vocant & res memoratu dignas claro præconio celebrare assueverant. Senatoribus verò ac patritiis atq; summis ducibus *tubá*: minoribus & plebeis *exequiali tibia* caneant *tibicines*. Quam tibiam non in funeribus modò, sed in sacris, in ludis & conviviis adhibebant: Imperatoribus autem *pluribus tubis* mœstum clangentibus: quod à caribus & Phænicibus deductum autumant, qui in funebri pompa brevibus tibiis magnitudine palmi, lugubre quiddam & stridulum sonantibus, uti soliti fuerunt, ut scribit *Alex. ab Alex.* lib. 3. c. 7. Ex autem tibiæ Phænicum lingua *Gringes* vocantur, quod iis in Adonidis luctu soleant uti, Adonidem enim *Gringem* appellant, ut notat *Erasmus* in *Adag. ex Athenæo* lib. 4. dipnos.

Plato quoq; lib. 7. de legib. mentionem facit *carica Musa*, quam interpretatur *ἄνδρας αἰδῶν*, lugubrem cationem.

Hesychius indicat, ad pompas funebres *conduci* solitas è *cariá faminas*, carinas dictas, quæ lamentantium personam agerent.

Tympana etiam inter alia instrumenta olim in *funerum* deductione adhibebantur, ut refert *Aphroa.* in probl.

In *Pythonis funere* tibias inflasse & funebre carmen modosq; *Lydios* accinuisse fertur *Olympus* teste *Aristoxeno*.

Ex his aliquantum constare arbitror, quàm celebris apud antiquorum parentalia fuerit *Musices* usus, quem comprobat, quod *Achillem demortuum* à *Musis* deploratum, cumq; *musicis instrumentis* ejus pompam exequialem ductam fuisse, propterea quòd & ipse citharæ pulsandæ artem addidicisset, memorat *Nasal Com* lib. 9. c. 12.

Et frequentissimum fuisse, *neniam atq; cantu lugubres* decantari etiam in *Imperatorum & magnorum ducum funeribus* deducendis, liquidò manifestant, quòd *funus Augusti* Senatus Rom. inter alia complura *triumphali pompá* ducendum curarit, præcedente victoria, quæ in curia

erat, *canentibus naniam Principum liberis utriusq; sexus*, ut scribit *Suetonius*.

Mortuis ATTILA & BELA Hunnorum Regibus, lectissimi Equites magna illorum facta modulato cantu cecinerunt. *Sigon. lib. 13. imp. occid. Bonfin. lib. 7. dec. 1.*

In DEMETRII funere, theatro apparatu peracto, *Xenophanes* quidam ingeniosissimus modulator tam incredibili suavitate carmen sacrum apud *Plutarchum* cecinisse legitur, ut & remorum pulsus carmini respondentes flebilem efficerent concentum, magna cum sonoritate conjunctum.

Quod de *Tranforum & Getarum* consuetudine diximus, hoc *Ludovicus Cortusius*, Jctus Patavinus, suo tempore celeberrimus, in suo testamento posteritati ni fallor, in mentem revocare voluit. Is enim, ut *Bernhardinus Scardeonius* de claris Jctis Patavinis lib. 2. refert, moriens, contra communiorem mortalium morem, ex testamento *interdixit* suis propinquis *lachrymas*, & solitas funerum lamentationes *Ennij* summi vatis exemplo, (quî tale sibi conscripsit *Elogium* :

Nemo me lachrymis decoret, neq; funera fletu

Faxit cur? volito vivus per ora virum.)

& quæcunq; lugubria solent ad mœsticiã parari, abesse prorsus voluit, addita etiam ex legato gravi mulctatione hæredi, si id facere neglexisset. *Contrà* verò pro his *acciri jussit*, Musicos, Cantores, Citharædos & *Tibicines* omnis generis, qui vario concentu, unà cum Clero funeris pompam partim præirent, partim sequerentur, usq; *ad quinquaginta*, quibus singulis *mercedem* dimidij aurei nummi dandam statuit. Et quod *duodecim puella* innuptæ amictæ *viridibus pannis* feretro subirent, usq; ad templum, ubi se sepeliendum mandaverit: quæ omnes pariter de more lætantium, quæcunq; vellent, modulantes alta voce concinerent, relictâ singulis certâ pecuniæ quantitate, dotis causâ &c.

Obijt anno salutis M. CCCC. XVIII. 16. Cal. Aug. sepultus *Patavi* in *ade* vetustissima *S. Sophie*, ubi ejus Epitaphium videre licet, referente *Camerario* cent. 1. operar. succif. c. 12.

CAPUT XXII

Varia Veterum Cantiones.

THE NÆUS *lib. 14. deipnosoph.* recenset aliquot veterum cantionum genera & ονομασίας: multæ namque fuere cantilenæ, aliæ alijs artibus, temporibus, nationibus convenientes.

PISTORES habebant, quam canerent ad molas, ἱμαῖον vocabant: ut est apud *Aristoph.* in Atticis & *Callimachum* in Hecate. *Athen.* ἱμαῖον ἢ Ἰππιμύλιον (ὠδὴ) καλῶμένη, ἣν ὄρεα τῆς ἀλέτης ἤδον. Cantio *Hymæa*, quam & *Epimylion* vocant, cantari solitam ab ijs, qui in pistrino molunt: ab ἱμαλός voce fortassis dictam, quæ Dorienſibus fuit mensuræ genus: ἱμαῖν quoq; significabat trahere & haurire apud *Athenæum* & *Aristotele*. Unde quidam *Himæan cantionem* propriam fuisse scribunt aquam haurientibus. *Callimachus* αἰδεῖ, inquit, καὶ πύρις ἀνῆε ὕδατι γὸς ἱμαῖον. ἱμαλῆς quoq; significat genium, qui molendinis præerat, estq; inter Cereis cognomina. Eadem Ἰππιμύλιον ὠδὴ dicitur etiam ἱπαντλαῖον & Ἰππίνος, autore *Hesychio* & sic esset eadē nominis ratio ac τῶ ἱμαῖον. Nam ἱμαῖν est ἀντλεῖν. Manifesta etiā erit ratio, si dicatur ἱπαντλαῖον, ab ea quæ dicitur Poëtis ἀκτὴ cerealis seu farina, ut notat *Cassaub.* *lib. 14. in Athen. c. 3.*

Ælianus lib. 7. de var. hist. scripsit, Pittacum admodū laudasse μύλην: addidit & rationem, propterea quòd, inquit, parvo in loco diversis esset potestas ad exercitandum.

Laërtius in vita ejus scribit, ipsum ad molas sese exercere solitū nec mirum sordidus enim fuit, & *natura sequitur semina quisq; sua.* Inde etiam *molaris illa de Pittaco* extat *cantilena* apud *Plutarchum* in convivio sapientum: Ἄλει μύλα ἄλει. ἢ γδ πιττακὸς ἀλεῖ μεγάλας μυτιλῆνα βασιλεύων.

Oda illa, quam mulieres, cum pinferent, cantillarent, dicebatur quoq; τῶ πῆσικόν vel πῆσιμὸς. Unde *Phrynichus*: Ego nunc nobis cantabo *Ptisticum* & *Nicophron* in Mechanicis: Verūm nunc accine nobiscum. *Ptisticum* aliquem.

NAUTARUM quoq; fuit cantio quædam, & νῆγλαρον est μῶλος quoddam musicum & nauticum ὠδὸν κελευστικὸν in commentarijs *Aristophaniorum* *Acharnensium*.

Et *Durus Samius* refert in Alcibiadis navi ab exilio redeuntis Chryfogonum fuisse quendam modulatores, qui tantâ arte remigum manus gubernabat, ut cum illi remorum pulsum cum Chryfogoni cantu conjungerent, jucundam audientibus redderent harmoniam, ut auctor est *Celsus* lib. 9. antiq. lect. c. 10.

Sic Athenis facilis ac tuta in Delum & navigatio. Unde fiebat ut qui illuc solverent, inter navigandum *securi*, nihilq; metuentes *canerent*. Mos autem erat *Atheniensibus*, ut quotannis navim solenni apparatu, religionis causa, Delum mitterent, quod indicat *Plato*. Hinc consentaneum est, qui hac vestabantur, Hymnos quosdam in Apollinis laudem solitos fuisse decantare, ut scribit *Erasmus* in Adagiis.

Pausanias scribit, *Pronomum* tibicinem *Chalcidensibus* Euripi incolis cantilenam præscripsisse, ut eo carmine *Delum* venientes, loci numina salutarent.

Ad nautarum, cantiones referendum illud ex ornithogonia, ubi inter alia commendantur nautis *αυγυρια κυγνοριμ*: quod iis in tempestate visis, nautas hilariter canere & τὸ εὐφημεῖν suaviter inclamare, constet. Proptereaque, quia sub mortem suavissimè canere dicitur,

Cantator cygnus funeris ipse sui,

Adscribendum hoc censent periclitantibus nautis, quod illi sub mortem, quam ob oculos versari cernunt, cygnis apparentibus dulcius modulentur, certò persuasi, se liberatum iri.

Cygnus in auguriis nautis gratissimus ales;

Hunc optant semper, quia nunquam mergitur undis.

Cruquius in Horatio:

TELAM TEXENTIUM cantilena fuit dicta αἰλινῶς, cujus meminit *Epicharmus* in Atalantis. Non autem haec confundenda cum aliorum scriptorum *alino*. Nam illi ælino nihil commune cum textoribus, sed tristis cujusdam cantionis est nomen, ut in versu intercalari apud *Aeschylum* αἰλινον, αἰλινον εἶπέ. τὸ δ' Ἰνικᾶτω.

Eustathius de lino & ælino cantilenis disputans, ἢ μὲρ τοι, ait, ἐξ Ἰπικάρμον χρέσις ἐθέλωσα τὸν αἰλινον ὡδὴν τῶν ἰσαργύτων εἶναι ἢ τὸν λίνου τὸ κύριον ὀγκῶδες τὸ αἰλίνω βέλεται, ἀλλὰ τὸ λίνου. id est, *Epicharmus* vult, αἰλινον

fuisse

verò lassos obtruncavit, resectis deinde atq; resectis capitibus, tum inter manipulos conditis cadaveribus cecinit. Unde ductum proverbium, ut qui non ex animo, aut coactus caneret, *λυπεσαν ὠδὴν ἀδειν*, *Lytiersam cantionem canere* diceretur. Idem Lytierses instituit, ut in honorem Midæ æstivus (Thericos) aut *messorius hymnus* caneretur. Hunc quidam Herculis manu perijisse ferunt, quod redargui ait *Scaliger* temporum supputatione. Quidam ipsum in messe nimio studio captum atq; labore delassatum interijisse. Sed quocunque fato usus sit, illud constat: Colonos ad Patris solatium *lugubrem cantum* condidisse, quem posteri anniversario cultu ad aras messorias celebrarent.

Ex JULIO POLLUCE *lib. 4. cap. 7.* & SCALIGERO *lib. 1. Pœt. c. 4.* accepimus, *Maryandenos*, qui sunt populi finitimi Bithynis, simili more, alia fabula eadem anni tempestate *cantionem* habuisse nomine *Borcon*, alij scribunt *Borimon*. Hic autem *Borimus* *Upii* Regis fuit filius, qui *Jollæ* quoq; & *Maryandeni* pater fuit. Hunc ajunt Juvenem in venatione in messis tempore mortuum: alij placet, puerum à messoribus aequatum missum, *corruptum à Nymphis* disparuisse, unde *νυμφολήπιος* vocatur. Id quod verisimilius est: vetustissima namque tenuit consuetudo, qua priscorum Regum liberi armentorum custodijs apponerentur, sicuti de *Paride atq; Ganymede* scriptum est. Hic igitur *Borimos* vel *Borcus* potius honoratus fuit post fata lugubri inter *Agriculturam* cantione eodem nomine, *Hefych.* duobus locis nominat *Bormum*, vocatq; *Ἐὼρμον*, ait, *Θρῆνον ὅππῃ Ἐὼρμος νυμφολήπιος μαριανδονῆ.*

NTMPHUS *lib. 1. de Heraclea*, de *Maryandenis* loquens, ait, Apud eos, cantiones itidem nonnullas audire & intelligere est, quas patriâ consuetudine cantantes, hominem priscum quendam nomine, *Borcum*, inclamant, eumq; narrant viri divitis ac illustri gnatum, forma & ætatis vigore alios excellentem cum suis intentus negotijs, messoribus, quòd biberent, dare vellet, ad aquam hauriendam profectum evanuisse. Itaq; illum quærere indigenas, cum flebilium versuum lamentis evocantes, quibus omnes ad hoc usq; tempus uti perseverarunt.

fuisse cantilenam telam tractantium, & à lino appellativo nomen habere, non à Lino proprio. *Linum* enim scribunt ab Hercule interfectum, & à reliquis discipulis carmine, quod ab ejus nomine nota ejulationis, *Αλ, Αλινυμ* appellarunt. *Euripides* verò scribit *Linum* & *Αλινυμ* cantari *ἔμνον ἐν πένθεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐπ' αὐτυχεῖ μολπῇ*, non solum in luctu, sed etiam in læto feliciq; cantu.

Cantilena ad *LANIFICIA* accini solita dicebatur *ἔλαθ*. *Semius Delius* verò *lib. de Phœnibus* scribit, *ordini manipulos* separatos, vocatos fuisse *Αμάλας*, collectos & in unum fasciculū colligatos *ἔλας* & *ἔλας*.

Itaq; & *Cereris* fuit *cognomen* *um*, quæ in segete viridi *χλοή, Chloë*, in matura *ἰωὶ ἰσλώ* dicebatur. Sic ab ijs quæ Ceres invenit, & fruges, & hymnos quibus dea celebrabatur, *ἔλας* nominabant, *δημητριῆλαθ* & *καλλιῆλας* *Cereris cantores*, suis canticis acclamantur, & segetum fertilitatem atq; copiam rogantes, canantesq;

πλείστον ἔλον ἴει,

πλείστον ἔλον ἴει.

Plurimos spicarum manipulos mitte.

Appellarunt autē *ἔλας* quasi *ὄλας*, *ex pluribus* enim manipulis fiebat *κπις ἔλαθ*, vel à torto vimine, quo constringebantur. Nam *ἔλον* est *συνεστραμμένον πλείστον ἔλον ἔλον ἴει, ἔλον ἴει* sic emēdat *Casaubonus* in Athen.

De hac cantione ita scribit *SCALIGER* *lib. 1. c. 4. Poët. In Messe* *Ceremem* & *Liberam* plurimum in ore habebant, quod carminis genus nominabant *ἔλαθ*. *Spicam* enim veteres sic vocabant, ab aceris tenuitate atq; aristularum: quare *lanam* quoq; eadem voce *ob filiorum* frequentiam. Atq; iccirco lanificarum benè ominantium hoc item ipso vocabulo dictas memoriæ prodidēre. Et *lib. 1. Poët. cap. 55.* annotat, hanc cantilenam communi nomine dici cum messorum cantu.

MESSORUM porrò cantus dictus fuit *λυτίεσης*, ut est apud *Theocritum*, cujus hanc ferunt originem. *Lysierfēs* *Midæ* nothus regius celænas habitavit, qui agrorum cultui cum præter modum studeret, viatores ad convivia invitatos cogere solitus fuit, ut secum essent in opere messorio. Pigriores etiam verberibus affecit, defatigatione

Huic similem facit *Scaliger*, quem *Ægyptij* in *Adonidis* memoriam vocabant *Adonyma* & *Adoniasmon* & *Adonima aden*, sicut ejusdem gentis cantus ille fuit *Maneres* dictus, ab eo, qui ipsius agriculturæ author extitisset: quem etiam Musarum discipulum autumant, inque convivijs canebatur. Hunc primi regis ipsorum filium, præmaturâ morte cum decessisset, instituta soli ipsi cantilena publica *Ægyptij* lamentis decorant, ut scribit *Herodotus* lib. 2.

ARISTOXENUS lib. 4. de Musica referente *Athenao*, lib. 14. scribit, præscas foeminas cecinisse cantionem quandam *Calycen* dictam. *Stesichorus* meminit *Calica*, quæ *Evathli* juvenis amore capta, à Venere precatur ejus nuptias: contempta verò à fastidioso & renuente juvene, præcipitio sese interemit, id quod circa *Leucarum* factum est. Ejus virginis mores apprimè fuisse pudicos Poëta finxit, ut quæ consuetudinem juvenis non prorsus & quovis modo cuperet, sed optaret, si liceret *Evathlio* virgo nubere, aut si, quod in votis erat, obtinere non posset, abire vita.

Idem scribit *Harpalycen* ab *Iphiclo*, quem impotenter amabat, contemptam mœrore contabuisse, institutumq; ab eventu illo virginibus cantionis certamen, quam *Harpalycen* nominant.

In *Eoris* de *Erigone* quædam canebatur, quam ἀλῆτιν vocabant.

A POLLINI quædam sacra cantio *Philelias* dicta est, ab intercalaris versu, qui proprius ei asmati. ἔξεχε, ἔξεχε ὦ Φίλ' ἡλιε.

In *Sicilia* quotannis *Cereri* Liberam quæritanti, accinebatur poema, quod *Persephate* dicebatur. Tale est apud *Theocritum* *Herculis* in *Hylæ* desiderio. Fuit & illud in usu, quod in *Horarum* gratiam concinebatur, auctore *Theodorico* Colophonico.

BALNEARIIS item suum erat, quemadmodum hodie *dulcianorum* apud *Gallos*.

Item *FULLONIBUS* & *LIGNATORIBUS* apud *Festum* lib. 11.

Præficiis quoque peculiare fuit cantilenæ genus, ut supra cap. 23. diximus.

Eorum qui PECUDES DUCEBANT ad pascua cantio fuit *βυκολιασμός*. Idgenus cantionis reperit *Diomus Siculus* bubulcus. Quemadmodum & *Scaliger* lib. I. Poët. cap. 4. modulationem in pastionibus primùm inventam, quod alibi annotavimus. *ποιμνικὰ* illi dicebantur cantus, quibus opiliones sese atq; alios oblectarent. *αἰπόλια* à capellis quasi *αἰγοπλία*: *βυκολικὰ* à bobus, quæ & nobilissima habita est. *συβόλια* à suibus, quod canerent subulci.

Hujus generis extat Poëma, quod composuit *Friphanis* poëtria, Menalcæ venatoris amore capta: per varios enim sequuta saltus, canens semper atq; sævitiam objiçiens: νόμιον inscripsit. Ejus paucula illa extant verba: *μακρὰ δρύες ὠκα μενάλκα*. *Scaliger* lib. 5. Poët. cap. 5. Sero appetente diei, quasi receptui cum canebant, *pastores*, ut è pastu greges evocarent suavissimis numeris.

Ovidius lib. 4. Tristium, de varijs cantiuunculis sic canit:

*Hoc est cur cantet vincetus quoq; compe de fossor
Indocili numero cum grave mollis opus.*

*Cantet & innitens limosus pronus arena
Adverso tardam qui vehit amneratem.*

*Quiq; refert pariter lentos ad pectora remos
In numerum pulsâ brachia versat aqua.*

*Fessus ut incubuit baculo saxoq; refedit,
Pastor arundineo carmine mulcet oves.*

*Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis,
Fallitur ancilla decipiturq; labor.*

IN VINDEMIÀ cum primùm mustum gustabant, ita canere mōs fuit: *Omnis gratia velis, Novum vinum bibo, Veteri novo morbo medeor.* Unde & *Medirrina Dea*, cui libarent tunc, & *Meditrinalia sacra*, à mēdendo. *Scaliger* lib. I. Poët. c. 55.

Homerus etiam meminit Musices & saltationis in Vindemia lib. σ. *Iliad.* his versibus:

τῶσιν δ' ἐν μέσοι σι παῖς Φόρμυγι λιγείη &c.

Id est:

Hos inter medios puer citharâ sonorâ suaviter citharizabat: chorda aurem bellè resonabat tenellâ voce: hi autem pulsantes terram simul cantuâq; sibiloq; pedibus tripudiantes sequebantur.

ADMETI NÆNIA dicebatur trîstis & lugubris cantilena, quod defunctâ uxore *Admeti*, quæ vitam mariti suâ cariorem habuit stridulæ quædam & lugubres cantilenæ decantarentur assiduè apud *Admetum*, donec mota *Proserpina* remisit uxorem *Alcestiden*, ut fabulantur. Meminit hujus *Euripides* in *Alcestide*. Et *Aristophanes* in *Vespis*:

ἄδει κλέων Ⓞ λαβόμεν Ⓞ τῆς δεξιᾶς
Ἀδμήτη λόγον.

Canit Cleonis apprehensa dextra

Verbum Admeti.

Interpres citat hos versiculos ex fabula *Ciconijs* :

ὁ μὲν ἦδεν Ἀδμήτη λόγον πρὸς μυρρίνην

ὁ δ' αὐτὸν ἠνάγκαπεν ἀρμυδιᾶ μέλⓄ.

Id est:

Atq; is quidem canebat Admeti modos, Ad myrtum, at alter addegit Harmodij melos ut caneret.

Apud Spartanos, brumæ tempore cœlibes ex Magistratum edicto cogebantur forum vestibus spoliati obire, *cantilenam* in se compositam concinentes, meritò nimirum ita puniri se, quòd non parent legibus, teste *Plutarcho* in *Lycurgo*.

Huc referre libet, quòd *Athenæus de choro Syrbæorum* scriptum reliquit, in quo singulos oportebat canere, quicquid visum fuisset & in buccam venisset, nihil attendentes aut auscultantes, quicquid cantet vel assidens proximè vel chori ductor ac præcentor, sapius ipse, quàm cæteri tumultuosior ac magis in compositis.

NUTRICIAS CANTILENAS *Jovianus* vocavit *Nænias*: propterea, quòd vulgus in Italia *Nurrices Nænas* dicunt: ut opinor, à cantiuunculis, quæ sunt similes cantibus præficarum. At veteres Nutri-

cum cantiunculas καβακιλήσεις nominarunt. *Baucis* enim nomen in re futile; ut notat *Scaliger* lib. 1. Poët. c. 30.

Ex his perspiciamus, datam scilicet esse Musicam, tanquam lac animæ, & gratissimum sollicitudinis lenimentum, & laborum solatium atq; remedium, ad inducendam humanarum calamitatum oblivionem, quibus vita hæc nostra undiq; septa deprehenditur, cum & ipsi agricolæ rudes & callosi, æstivo sole, intolerabiles alioquin labores, sylvestri Musâ & cantu attenuent: & rustica anus, quæ vel antelucanis horis nere aut lanam ducere nunquam cessat, cantando omnia leviora facit: ut paulò ante ex *Ovidio* adduximus. Immò post imbres & turbulentissimas tempestates Musica fluctuantibus Nautis portus, ipsis infantibus à natura insita, quorum vagitum ad nutricum, cantum sedari certū est, quæ sunt verba *Henrici Salmuth*, in lib. 1. Pancirolli de reb. memorab. tit. de Musica.

Syntag-

SYNTAGMATIS
MUSICI TOMI PRIMI
PARTIS SECUNDÆ, MEM-
BRUM POSTERIUS.

De
MUSICA VETERUM OR-
GANICA ET INSTRUMENTIS
MUSICIS.

CAPUT I.

P R O O E M I U M.

*De Musis, & Apolline, omnis harmonici concentus autori-
bus & presidibus, de q̄ earum numero.*

MUSÆ antiquis omnium Poëtarum, Cantorum
& cantilenarum autores putabantur, cui Musarum cho-
ro APOLLINEM adjunxerunt, quem propterea *μουσική*
την, quasi ducem & principem Musarum, vocari asserit
10h. Pier. lib. 47. Hieroglyph. Quemadmodum *Plinius lib. 37. cap. 1.* in
Gemma illa (Italica Agata, Latinis Achates dicitur) Pyrrhi Epirotarum
Regis, hujus rei imaginem nobis suggerit. Gemmæ enim isti vena-

inerat,

inerat, quæ Apollinem in medio novem Musarum choro cum insignibus suis, citharâ canentem, repræsentabat.

Has Musas quidam *Recentiores* Jovis ex Mnemosyne dixerunt filias, quia eruditionis omnisq; scientiæ promptuaria quædam cella sit Mneme, vel memoria, à qua Mnemosyne originē ducit. *Alij* Memmonis & Thespiæ filias putarunt, unde apud Thespienses fuere Musarum ludi, qui *Musæ* dicti sunt: in quibus proponebantur cantilenarum & harmoniæ præmia victoribus, ut scribit *Natal. Com. Mythol. lib. 7. c. 15.* Nutricem habuerunt Euphemem, ut memoriæ reliquit *Euphranor* lib. de Tibicinibus.

Easdem non modò Musices musicorumq; Instrumentorum, verùm variarum etiam disciplinarum inventrices scripsit, & quid quæque invenerit, patefecit versibus Græcis *Callimachus* in quodam epigrammate, quorum Latina translatio hæc est;

CALLIOPE reperit sapientes providæ cantus
 Heroum: CLIO citharam clarissima: vocem
 Mimorum EUTERPE tragicis latata querelis.
 MELPOMENE dulcem mortalibus attulit ipsa
 Barbiton. at suavis tibi tradita tibia fertur
 TERPSICHORE. Divumq; ERATO mox protulit hymnos.
 Harmoniam cunctisq; POLTMNIA cantibus addit.
 Uranie cæli motus atq; astra notavit.
 Comica vita tibi est, moresq; THALIA reperti.

Alij Musarum studiorum varietatem his expresserunt versibus:

CLIO gesta canens transactis tempora reddit.
 MELPOMENE tragico proclamat mæsta boatu.
 Comica lascivo gaudet sermone THALIA.
 Dulciloquis calamos EUTERPE flatibus urget.
 TERPSICHORE affectus citharis movet, imperat, auget.
 Plectra gerens ERATO saltat pede, carmine, vultu.
 Carmina CALLIOPE libris heroica mandat.
 URANIE cæli motus scrutatus & astra.

siccam frigidamq; complexionem. TERPSICHORE Iupiter: salutarifer enim choro hominum. CLIO Martis, propter gloria cupiditatem. MELPOMENE Solis, quia totius mundi temperatio est. ERATO Veneris, propter amorem. EUTERPE Mercurij, propter honestam in gravibus rebus delectationem. THALIA Luna, propter viriditatem ejus, humore rebus exhibitam. APOLLO item Solis est anima: lyra ejus Solis corpus: nervi quatuor: motus ejus quatuor, annulus, mensuus, diurnus, obliquus: quatuor voces, neates, hypates: doriones gemini, quatuor sunt triplicitates, ex quibus quatuor qualitates temporum producuntur. Hæc Marfilius.

Porrò de numero Musarum discrepantes sunt scriptorum sententia.

Scaliger lib. 1. Poët. c. 2. Priscis Theologis duas tantum creditas Musas recitat, qui sese earum discipulos cecinere: quarum altera sit dicta μελετις, quæ quidem meditando inveniret: altera ποιητις, quæ inventa certo disponderet judicio. Illamq; contemplativam dixerunt, quæ res à sensibus abstractas doceret; alteram ab efficiendo, practicam, quæ circa effectiorem & omnes res mechanicas versaretur. Propterea verò, quòd eruerent ex ipsis exordijs rerum ignota vulgò monumenta; tertiam quidam adjecere, quam μνήμη à memoria nominarunt.

VARRO etiam tres scribit fuisse Musas: unam, quæ aquæ nascitur motu: alteram aëris ictu efficit sonus: tertiam, quæ mera tantum voce consistit. Eandem vel aliorum etiam præter Varronem sententiam recitat & examinat *Scaliger*: tres nimirum à quibusdam creditas Musas & triplicem *Musam*, in harmonia, quam sola voce constare dicebant: in aëre, quæ proficisceretur ab instrumentis: & in aqua, cujus Ctesibium authorem tradit *Vitruvius*, atq; hydraulicam nominasse. Verum, inquit *Scaliger*, hi minus purè tantam rem providere, quippe etiam vox in aëris ictu constat. Est enim aëris percussio, aut ipse percussus aër. Præsertim quum in Fistula & tibia eadem, quæ & vocis materia sit: nempe flatus ipse: Quin etiam aqua nequiquam sonum edat ullum sine aëre.

Signat cuncta manu, loquiturq; POLTMNIA gestu.

Mentis Apollineæ vis has movet undiq; Musas:

In medio residens complectitur omnia PHOEBUS.

Demetrius verò Byzantius lib. 3. poëmaticis, non Musis, sed ipsi APOLLINI musicarum rerum inventionem attribuit: ipsumq; & tibi-
am & citharam & fidium cantus invenisse, tradit. Cujus rei fidem
facit quod Pausanias, inter Apollinis sacrificia hymnos cum tibi-
arum sono decantari fuisse solitos scripsit. Et ejusdem Apollinis in Delo si-
gnum fuit, hoc habitu, ut dextrâ arcum, sinistrâ Gratiâ teneret, & Gra-
tiarum alia tibia, alia lyram, alia fistulam ori Apollinis admoveret.
Hinc propter Musicæ inventionem Athenienses Apollini cicadas, cano-
rum omninò animalis genus consecrarunt, quod ex his Aristophanis e-
anrratoris verbis ex Græco in Latinum translatis liquet: Antiquis-
simi Atheniensium aureas cicadas capillis implicitas gestabant, quo-
niam cum musicæ sint cicadæ, sacratæ sunt Apollini: qui patrius Deus
est illius civitatis. *Natal. Com Mythol. lib. 4. cap. 10.*

Platonici Musarum nomine harmonicos cælestium motuum interpre-
tantur concentus, & à Jove, mundi totius spiritu & mente, cœlestes mo-
veri sphæras, unde Musici cantus Musarum nomine significati coordi-
nantur, quia ubiq; vigeat Jupiter, & cœlum, velut citharam quandam,
verset, harmonicosq; proluciat cantus. Unde Marsilius Ficinus in Jo-
nem Platonis hæc annotat: *Jupiter, inquit, mens Dei est, ab hoc Apollo,
mens anima mundi, & anima totius mundi, octoq; spherarum cælestium ani-
ma: qua novem anima, novem Musæ vocantur, quia dum cælos harmonicè
moverent, musicam pariunt melodiam: qua in novem distributa sonos, octo
scilicet spherarum tonos, & unum omnium concentum, novem Sirenes Deo
canentes producit. Quamobrem ab Jove Apollo, & Musæ ab Apolline, id
est, mente anima mundi, chorus Musarum ducitur: quia mens illa sicut ab
Jove illustratur, sic & animas mundi spherarumq; illustrat.* Et post pau-
ca. CALLIOPE, ait, *Musæ vox est ex omnibus resultans spherarum
vocibus.* URANIA, cæli stelliferi, per dignitatem sic dicta. POLTMNIA
Saturni propter memoriam rerum antiquarum, quam Saturnus exhibet, &

D. AUGUSTINUS hanc de *Varrone* fert sententiam. Non audiendi sunt, inquit, errores gentilium superstitionum, qui *novem* Musas Jovis & Memorix filias esse finxerunt; refellit eos *Varro*, quo nescio, utrum apud eos quisquam talium rerum doctior vel curiosior esse possit. Dicit enim civitatem quandam, (*Gyraldus* colligit fuisse Sicyonem ex his versibus;

*Tres solas quondam tenuit quas dextera Phœbi,
Sed Sycion totidem ternas ex ære sacri aruit.)*

apud tres artifices, Cephisodotum, Strongylionem & Olympiothemen, terna Musarum simulacra locasse, quæ in templo Apollinis dono poneret, ut quisquis artificium pulchriora formasset, ab illo potissimum electa sumeret. Itaque contigisse, ut operâ suâ illi artifices æquè pulchra explicarent, & placuisse civitati omnes novem, atque omnes emptas esse, ut in Apollinis templo dicarentur, quibus postea dicit *Hesiodum* nomina imposuisse. Tres autem propterea illa civitas locaverat, quia facilè erat animadvertere *omnem sonum*, qui materies cantilenarum est, *triformem esse* naturâ. Aut enim editur *voce*, sicut est eorum, qui faucibus sine instrumento canunt: aut *flatu*, sicut tubarum & tiliarum: aut *pulsu* velut in citharis & tympanis & quibusdam alijs, quæ percutiendo sonora sunt.

CENSORINUS *lib. de die natali*, Musas olim ait tres fuisse idèd existimatos, quoniam organum quondam tres habuit intensiones, *gravem, mediam & acutam.*

Hic non astipulatur *Plutarchus in Sympos. quæst. 14.* ubi inquit: *Atq; hujus rei causa non est tribus Musicis generibus assignanda, diatonico, Chromatico & Harmonico: minusq; tribus Musica diastematis, ὑψηλῆς, acuto: μέση, medio: & ἄνωγῃ gravi.*

Scaliger ternarium illum Musarum numerum à canentium numero per initia constitutum affirmat. Itaq; eo crescente ad quartam personam usque additam à nonnullis & *quartam* Musam. Auctâ deinde varijs in organis arte concertionum, etiam *septem* proditas. Postremò ad *novem* usque promotam frequentiam in eo

stetisse. Qui novenarius Musarum numerus usu postea receptus. & comprobatus est ferè ab omnibus; primò ob ipsius numeri *πελειότητα*, vel perfectionem, ut primi quadrati, procedentis ex primo numero impari, ac impariter impari: estq; qui primus dividitur in tres impares æquales.

FULGENTIUS novem Musas cum Apolline nihil aliud esse refert, quàm *decem humana vocis modulamina*: unde & *Apollinis cithara*, depingitur *decachorda*. Et hoc ipso denario numero nihil aliud designatur, quàm *quatuor primores dentes, quos lingua percutit; duo labra, quæ sunt veluti cymbala verborum; linguam, plectrum; palatum, cujus concavitas profert sonum; asperam arteriam, quæ est meatus spiritalis; & pulmonem, qui veluti follis conceptum spiritum reddit & revocat*.

CAPUT II.

De Generali Musicorum instrumentorum distinctione.

Uod generalem Musicorum Instrumentorum distinctionem spectat, *Isidor. Orig. lib. 3. c. 18. tripliciter Musicam distinguit*: In *Harmonicam*, quæ voce constat, estq; eorum qui alsâ, quod dicunt, voce cantant: In *Organicam*, quæ flatu maximè indiget: Deniq; in *Rhythmicam*, quæ motu & impulsu digitorum exercetur, & pertinet ad nervos & ad pulsus: cui dantur species diversarum cithararum, tympanum, cymbalum & sistrum vel alia, quæ metallico rigore percussa cum suavitate tinnitum reddunt. Omnia igitur organa Musica *Isidorus* ad duas illas distinctionis illius partes, Organicam & Rhythmicam referre videtur.

Quidam ita instrumenta Musica dispescunt, ut *quadam* dicantur *ἐμπνευστα*, à spiritu & flatu, cujus officio maximè indigent, & eodem à reliquis distinguuntur. *Quadam* verò sint *ἐχταῖα*, quæ chordis & fidibus intenduntur, quæ item *κάθακτα* & *ψηλαφῆται*, quia *digitis* tanguntur

tur

tur & contrectantur; vel mediante etiam plectro: ψηλαφέν namque vox propriè de fidium contactu dicitur. Præter hæc sunt instrumenta *quædam* Musica, quæ dicuntur ἔνηχα sonora & ψόφου μόνου ὄργανα, crepitu solùm resonantia, apud *Athenæum* lib. 14. dipnosoph. ubi ἦν γὰρ δὴ λυα καὶ χωρὶς τῶν φυσωμένων καὶ χορδαῖς διεληγμένων ἄλλα ψόφου μόνου ὄργανα. καὶ ἀπὸ τῶν κρέμβαλα. Id est: *Quin & alia diversa sunt, tum ab ijs, quæ animantis afflatu, tum ab ijs, per quæ protenduntur chordæ vel fides, crepitu solum obstrepentia.*

Johan. Guilielmus Stuckius lib. 3. antiq. convival. cap. 20. Prisci, inquit, sapientes *triplicem Musicam*, fecerunt, *mundanam, humanam, organicam.*

Mundanam eam censuerunt, quæ in concinno illo cœlestium corporum motu, atq; in elementorum dissimiliorum cōsensu, quasiq; concentu cernitur. Ejus motus concentū inde colligunt, quòd tātorum corporū motus tacitus esse non possit: & quia concinnus sit, suavem esse necesse sit. Quam harmoniam non modò *Plato & Ptolemaeus* tradiderunt, verum etiam *Homerus & Augustinus*, allj; viri graves & sapientes, videntur approbare.

Humana Musica videtur ea dici, quæ fit homini: voce.

Organica quæ fit organis, ad edendos concinnos sonos affabrè factis. Organorum autem (ut in Protheoria in Psalmos *Chrysothomus* scribit) alia sunt ἐμφυσώμενα, sive πνευματικά, *Plutarcho* ἐμπνεύσα, quæ inflata ab hominibus sonum edunt, ut sunt cornua, litui, tuxæ, buccinæ, tibix & fistulæ: Alia sunt ἐγχορδα, *Plutarcho* ἐνταλά, quæ constant nervis & chordis, & vel plectro, vel digitis tanguntur, ut citharæ, testudines, lyrx, psalteria, sambucæ, panduræ, barbiton, nablium, pectis & alia hujus generis. Alia verò κρουστά, quæ pulsantur, ut tympana, sistra, cymbala & campanæ. Unde & *sonorum tria genera* pulsantur, quorum *primum* viva voce animantis edatur: *secundum* fiat organorum inflatione: *tertium* deniq; pulsu.

Sed plenior Instrumentorum Musicorum distributio
infra in corollario tradetur.

CAPUT III.

*De Fistula notatione, materia, structura vel figura,
speciebus, inventione & usu.*

*F*istulam omnium Instrumentorum Musicorum origine & inventione esse primam, inter omnes fermè concors & unanimes est sententia, quippe *Pastorum inventum*, quod est vitæ genus antiquissimum, propterea primo loco de ea agere instituimus.

Nominis originem considerantes, *quidam* Fistulam dici volunt ad similitudinem fistulæ, vel tubi, per quem in aquæductu aqua elabitur. *Alij* à Græco *Φυσία* deducunt, quod est inflo, vel inspiro, expendentes soni fistularum effecttionem; flatu enim vel spiritu sonoræ redduntur.

Scaliger lib. I. Poët. cap. 4. Fistulam, hoc nomine Latinis vocari asserit ab hiatu.

Hebræi fistulam נַקָּב נַקָּב, à Nakab, id est, perforando, vocant, à perforatione foraminum.

Græcis *σύριξ* dicitur, à sibilo, quem edit, conjunctum namque quendam stridorem vel sibilum habet fistulæ sonus, cum suavitate & dulcedine, quod patet ex illo *Theocriti* Idyll. I. *ἀδὺ δὲ ἡγὰ τὸ συρίσδες* (linguâ doricâ) *dulce canis fistulâ.*

Notationem habes Etymologicam; cape & *materiam*, quæ principio fuit arundinacea, aut à cicutis petita. Neq; verum est, inquit *Scaliger*, quod ait *Servius*, cicutam esse internodia calamorum, sed frutex omnibus notus caule aut vacuo, aut eâ medullâ, ut faciliè exenterari & exterebrari possit, quod Græci dicunt *συρίγγυθαι*, in fistulam excavari.

Galli etiam atq; accolæ insulani ex calamis fistulam fecerunt olim, quum alij ex avena compegissent. *Virg.* Eclog. I.

Sylvestrem tenui Musam meditaris avena.

Avena sumitur pro fistula, ex avenæ culmo facta, quod paullo post dicit calamo agresti ludere, pro fistula ex calamo. Calamus enim propriè est frutex aquatilis fistulis aptus, canna minor & arundine.

Structuræ modum & figuram quod spectat, *singulares* primùm fuere tubuli, mox *bini* cohærentes, quæ lino aut cera jungebantur. Setæ quoque quia magis ad manum, quàm lino præstò essent, pro lino, usu fuere receptæ. Crevit autem successu temporis tubulorum numerus ad *septenos* usque magnitudine, omnes inter se impares, sed certâ proportionem ad alæ figuram: in summo quâ inflabantur, æquales: inæquales, quâ exit spiritus. Eandem admodum ineptè *Roma* à recentioribus pictam affirmat *Scaliger*, tanquam in utrem omnes cannas injicientem: propterea quòd ignorabant id, qua ratione possent distantia tubulorum ora percurre non ineptè: Quæ nunc *organa* vulgò vocant, & referunt priscam Syringa reipsa & artificio ac suavitate superant.

Descripsit & materiam & modum & numerum *Poëta* illo versu *Eclog. 2.*

*Est mihi disparibus septem compacta cicuris
Fistula.*

Dispar hic non ad numerum referas, qui denotatur voce *septem*: sed ad quantitatem continuam, inæqualemq; magnitudinem, quia aliæ alijs sunt majores. *Cicure* nomine *Servius* hic significari ait spatium inter modos cannarum, ut fistula sit septem disparibus interodijs, cerâ fortasse compactis, quod displicet *Scaligero*, ut dicebamus.

Primam fistulæ *inventionem Pani*, Pastorum, venatorumque & universæ vitæ rusticæ præsidii attribuunt, qui primus scribitur *septem* calamorum concinnè inter se connexorum fistulam excogitasse, ut canit *Maro Eclog. 2.*

*Pan primus calamos cerâ conjungere plures
Instituit.*

Quod ex Mythologia de *Syrinze Nympha* à *Pane* adamata deducūt, quæ, ut fabulantur, cū vim ipsius effugere non posset, in calamum scribitur conversa, ut canit *Ovid*, lib. 1. *Metam.*

*Panaq̄, cūm prensam sibi jam Syringa putaret,
Corpore, pro Nympha calamos tenuisse palustres.*

Cumq; ad ripas *Ladonis* fluminis *Pan* aliquantulum constitisset, ventusq; calamos leviter agitasset, quidam perforati harmoniam emittere, ac suavem reddere sonum deprehensi sunt. Hos carpens *Pan*, fistulam, cū illos inflasset, paulatim invenit: qui calami cū nati essent in *Ladone* flumine, & *Syrinx* sive fistula quæ sonum emittebat, vocata fuit *Ladonis* filia, scilicet quæ nihil aliud erat, quàm *calamus*. Nam *Syrinx* σύριγξ vel fistulam vel cantum fistulæ apud Græcos denotat. Testatur & *Lucretius* lib. 5. calamos à vento agitato sibilum prius emisisse, ac postea in locis paludosis id à pastoribus observatum dedisse facultatem inventioni, ut patet ex his:

*Et Zephyri cava per calamorum sibila primum
Agrestes docuere cavas inflare cicutas.*

Hanc ipsam *Pana* memorant ad montes *Nomios* non procul à *Lycosura* urbe fistulam invenisse, ubi *Molpea* fuit vicus & templum *Panos*. Hujus rei narrationem legimus apud *Natal. Com. lib. 5.* *Mythol. cap. 6.* Hujus *Panos* comites congeneres *Satyri* & *Tityri* dicebantur: iccirco quæ canerent arundinem etiam *Tityrium* *Dores* nominarunt, ut notat *Scal. lib. 1.* *Poët. cap. 4.* *Polydorus* lib. 1. de rer. invent. cap. 15. scribit, ex sententia *Euseb. lib. 2.* de præp. *Evang. Cybelen* invenisse fistulam. *Euphronon* hexametrorum scriptor lib. de *Poëtis* lyricis tradit, fistulæ cui *unicus* & simplex est calamus, inventorem esse *Mercurium*: (μονοκάλαιμⓄ Græcis dicitur) vel, ut alij memoriæ tradiderunt, *Seuthen* & *Rhonnacen* *Medos*, Ejus verò, quæ *multiis* est compacta calamis (quæ πολυκάλαιμⓄ dicitur) *Silenum*: Illius autem quæ *cera* conglutinatur (τέκηροδέτα) *Marsyam*. κηρόπλασιν vocat *Poëta* quidā apud *Plutarch. lib. πρι τῆς ἀργησίας* his verbis: ὁ τὸν βυκόλων κηρόπλασⓄ ὀτιοβῆ δὲναξ ἀχέ τας ὑπνοδόξαν νόμον. Id est, bubulcorum cera compacta fistula, canora,

foporiferos modos edit. Paullò antè dicebamus fistulam quandam *arundinaceam* à Tityris eorumq; nomine *Tityrmum* nominatam. Est & fistula alia *eburnea*, quam *Tonation* vocant, cujus singularem quendam usum mox subjiciemus. Pana, quem inventorem dicebamus fistulæ, alterâ manu septem calamorum fistulam, altera baculum incurvum gestare solitum fuisse dicit *Lucianus* in Baccho. Quem ipsum custodem ovium posse gregis ubera implere existimarunt, dum fistulam inflaret, ut scripsit *Ibicus* his versibus:

*O Pan pascendis gregibus custodia fida,
 Ut labra auratis addita sunt calamis.
 Fistula dulce sonet, nivei quo munere lactis
 Ad Clymeni portent ubera plena casas.*

Fistulam quoq; ipsius *septem* calamorum, modò ventorum varietatem, modò harmoniam *septem tonorum* cœlestium significare tradit *Nat.* lib. 5. cap. 6. quia ad *septem planetarum* imitationem septem chordarum instrumenta musica priùs fuerunt inventa.

Imò *Nympha* dicuntur à Poëtis fistulâ Panos delectatæ circa illum tripudiare, *Hydriades* scilicet, sive aquaticæ, & *Hamadryades*, quemadmodum constat ex his carminibus:

*Conticeant Pryadum colles fontesq; perennes
 Ipsaq; conticeant pignora parva gregis:
 Fistula dulce canit quia Panos, labra canoris
 Humida ut illius addita sunt calamis.
 Hunc circa statuere chorum molli pede Nympha
 Hydriades pariter Nympha & Hamadryades.*

Fistulâ autem olim usi pastores, qui *pramijs* propositis fistulæ flatu *certare* consueverunt, de qua re alibi diximus.

Theocrit. Idyll. 24.

*Dulcis autem mihi cantus, & si fistula cano,
 Et si tibia loquor, & si calamo, & si fistula compacta.*

Virgil. Eclog. 3.

Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cerâ

*Juncta fuit? non tu in trivis indocte solebas
Sridenti miserum stipula disperdere carmen?*

Miserum Servius interpretatur, quale fiebat in trivis & quadrivis à pastoribus in honorem *Diana*, id est, *Proserpinæ*, ad imitationem *Ceris*, eam inquirentis.

Similis locus est apud *Theocrit*. *Idyll*. 5.

Τὴν νόϊαν σὺεργυα &c.

*Quam fistulam? tu enim quando serve Sybarita
Possedisti fistulam? quid non adhuc cum Corydone
Sufficit tibi stipula foramen sibilare habenti.*

Tum propter hanc causam Pastores fistulæ sono usi, quia *Pecora* & armenta, fistularum sono audito, avidius escam sumere atque compressius pasci in herbis meminit *Paulus Diaconus* lib. 5. c. 37. Itaq; Pastores, bicornibus fistulis (*Seckpipas* septentrionales vocant) ludunt.

Mantuanus *Tonium* fistulicinem paganum, *Saccomusa* ludentem in Bucolicis eleganter his versibus depingit:

*Et cum multifori Tonius cæi tibia buxo,
Tandem post epulas & pocula multi colorem
Ventriculum sumsit, buccasq; inflare rubentes
Incipiens, oculos aperit: ciliisq; levatis
Multotiesq; altis flatu à pulmonibus hausto
Utrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc nunc illuc digito saliente vocavit
Pinguibus à mensis juvenes ad compita cantu
Salsidico, dulciq; diem certamine clausit.*

Quam suprà diximus fistulam *Tonationis*, hujus egregiam persensit utilitatem *C. Gracchus*, qui quoties apud populum concionem habuit, vel à tergo Servum *Erycinum* *Musices* gnarum astare jussit, qui occultè illà fistulà *pronunciationis* formaret modos, aut nimis remissos concitando, aut plus justo concitatos revocando, ut scriptum reliquit *Val. Max.* lib. 8. cap. 10.

Fistularum quoq; quibusdam populis in bello fuit usus, quemad-

modum

modum Lydos Syringibus & alijs instrumentis musicis in acie instrui memorat *Herodotus*. Et Halyattes Rex Lydorum in bello contra Milesios fistulatores adhibuit, ut notat ex Thucyd. *Gellius* lib. I. c. II.

CAPUT IV.

DE TIBIA. Ejus notatione, descriptione, inventione & origine atq. partibus, variisq. ab Inventoribus speciebus.

TIBIÆ, inter Pastores post fistulam vetustissimæ, historia & consideratio locupletior, quam non absque ratione à vocis notatione, quæ sæpissimè nos in rei perceptionem deducit, exordimur.

Struckius lib. de Sacris & Sacrificijs gentilium fol. III. *Tibiam* Hebraicè appellatam memorat חֲלִיל *Chalil*, quam vocem LXX. interpretes $\alpha\upsilon\lambda\acute{o}\nu$ tibia verterunt ut Ep. 5, 12. & alibi. Quo loco Thargum אבבא *Abbuba* interpretatur, quod fistulæ sit affinis. Rabbi Schelomóh hoc Instrumentum sic dictum vult à *concauitate*, quod sit concavum. Nam חֲלִיל *Chalil* est concavus. Unde *curva* tibia à Tibullo & *cava* ab Ovidio appellatur.

Tibullus Eleg. 2.

Obstrepat & Phrygio tibia curva sono.

Ovid. lib. 6. Fastorum.

Queritur in scena cava tibia, queritur aris.

Pagninus חֲלִיל tibia, inquit, sunt qui dictam putent, quasi prophanium instrumentũ, cujus sit usus in publicis choreis & solemnitatibus.

Græcis $\alpha\upsilon\lambda\acute{o}\varsigma$ tibia appellatur $\delta\alpha\pi\acute{o}\tau\epsilon\lambda\alpha\iota\acute{o}\nu$, à flando, vel flatu, quippe describente Athenæo lib. 5 deipnosoph. $\alpha\upsilon\lambda\acute{o}\varsigma$ $\epsilon\sigma\tau\acute{\iota}\nu$ $\theta\epsilon\sigma\gamma\alpha\lambda\omicron\nu\omicron$, $\alpha\acute{\iota}$ $\delta\iota\acute{\epsilon}\rho\chi\epsilon\tau\alpha\iota$ $\tau\acute{o}$ $\pi\upsilon\lambda\omicron\mu\alpha$, organum, quod flatus permeat. Apud Latinos porrò *tibia*, à tibijs ferarum & maximè officulis cervorum nomen traxit, è quibus olim conficiebatur.

Tuscorum lingua Tibicines Subulones vocat à Subula, vel potius Subulonis cornu similitudine. *Est autem Tibia*, eodem Stuckio definiente, Instrumentum Musicum, oblongum, teres & foraminosum, quod inflatū & digitis modò adductis, modò reductis, temperatum, non injucundam reddit harmoniam: Unde Cic. de claris Orat. *Si, ait, Tibia inflata non referant sonum, abjiciendas sibi Tibicen illas putet.*

Apollinis quidam Tibiam ducunt esse inventum, cui rei argumēto esse dicunt *simulacrum* illud *Deli*, quod suprà attulimus. Puerum præterea, qui laurum tempicam Delphos inferebat, Tibicen ponè affectabatur. *Plut. de Mus.*

Alij malunt *Palladis*, à qua Apollo sit edoctus; Hanc enim tibiaram usum excogitasse scribit *Nat. Com.* lib. 4. c. 5. Et lib. 6. c. 15. Non procul ab Apamea civitate juxta lacum, in quo ad usum tibiaram *optimi calami* gignuntur, tibiae à *Minerva* fuisse inventas, fama est, quas cum illa inflaret, seq; in lacu conspexisset, orisq; turpitudinem vidisset, & tumorem, illas *abjecit*, Secedite à me, inquit, malæ corporis depravationes, ut est apud *Athen.* lib. 14.

Has tibiae à *Minerva* abjectas *Marsyam* accepisse ajunt, quibus inflandis cum sibi jam peritior factus videretur Apollinem ad *certamen* provocavit. Hinc quidam *Marsyæ* tibiæ inventionem assignarunt, ut *Diodorus* & *Eusebius* & *Metrodorus* in rebus Trojicis fistulam & tibiā primū *Marsyam* scribit invenisse in *Celænis*, cum prius unico calamo uterentur.

Alij putant *Hyagnidem* ante Apollinem tibia cecinisse. Hic enim, inquit Apulejus, primus in canendo *manus discapdinavit*, primus tibiae *duas uno spiritu* animavit & levis foraminibus acuto tinnitu & gravi bombo concentum Musicum miscuit, ut annotat *Calvus* lib. 8. antiq. lect. c. 3. Alij aliter sentiunt.

Omninò verò in *Phrygia* primas tibiae agnoscunt. Adducunt pro se *Mysorum* gentem, quæ fuerit tibiaram peritissima. Et *Alcmana* Poëtam, qui tibicines barbaro, nec alio nomine designavit, *Sambas*, *Adon*, *Telus*. Item *Hipponaëten*, apud quem nomina ejusdem notæ:

Cion, Codalus, *Babus*: Unde proverbium κίων ἢ βάβυς αὐλῶ. *Scaliger* lib. I. Poët. c. 20. *Julius Pollux* tiliarum, inquit, *partes* sunt, γλῶττα lingua, unde dicuntur γλῶτται ἐξηλημέναι, linguarum cantu attrita. τρυπήματα foramina. Hinc αὐλοτρύπης tiliarum perforator. βόμβυκες, ὄμοι, ὑφόλιμα.

Tum etiam Φορβει à Tibicinibus conveniunt: *Phorbion* autem dicitur pellem ori Tibicinis circumpositam, ne rimam labellum conciperet: scholiastes Aristophanis in vespis sic scripsit: Φορβει αἱ εἰσὶ τὰ δέματα τὰ περὶ τὸ σῶμα τῶν αὐλητῶν προσδεσμύμενα, ὅπως ἀνὸς σύμμετρον τὸ πνεῦμα πεμπόωρον, ἡδέϊαι τὴν φωνὴν τῆς αὐλῆς ποιήσῃ. Translatè enim dicitur de corio velut capistro, quo Tibicines ora sua muniebant, aut ne nimio flatu labia scinderentur, aut ut expiati aëris moderatione inflatus lenior esset, sonusq; gratior auribus accideret.

Plurima autem accepimus tiliarum genera & nomina. Ab Inventoribus verò nomina ferè nulla, præter illam tibiā, cui *Libyn* cognomen fecit *Sirites*, qui in Libya primus Tibicen fuit. *Athen.* lib. 14. *Libyn*, inquit, Tibiam Poëtæ appellant, uti scribit *Duris* lib. 2. de reb. gestis Agathoclis, quòd *Sirites* primus tibiācinum artis inventor, è gente Nomadum Libycorū fuerit, ὅς καὶ κατηύλησε τὰ μητρῶα πρώτῳ, primus ad matris Deorum sacra tibiā adhibuit. Verum hic *Sirites* non tibiās reperit, sed viam excogitavit inflandi arte tibiās, ut notat *Cassaub.* lib. 14. in *Athen.* cap. 2. Alijs *Libijs* tibiā, quæ & *matroa* dicitur inventum *Euterpes* maxime: quamvis eam *matri Deorum* quidam tribuant. Et ea de causa absq; dubio *Ovidius*:

Ante Deum matrem cornu tibiācin adunco,

quod hoc tiliarum genere maximè mater illa Deorum delectaretur.

Est & *Athena* tibiā genus, quæ forte *Palladis* fuit, nomen enim convenit, quæ *Nicophelen* Thebanum ad Minervæ hymnum in primis usum ferunt: Cumq; diversæ essent ob diversa modorum genera tibiā, & non iisdem omninò Dorij, Lydij & Phrygij modi incinerentur, primus ejusmodi tibiās excogitavit, quæ inflatæ *modos omnes* eadem redderent, ut *Pansanias* memoriæ tradidit in Bœoticis.

CAPUT V.

De varijs Tibiarum generibus & appellationibus, à regionibus & gentibus desumptis.

Aria quoq; à varijs regionibus & gentibus memoria tradiderunt scriptores *Tibiarum genera*. *Tyrrhenos* non uno genere memorant contentos. Singularem canebant in sacris eaq; *anea*: tanto apud eos in honore, ut non solum ad ejus sonum *pugiles* certarent: verum etiam quum in servos *flagris* animadverteretur, tibiae sonum adjungerent. Quin etiam quod mirare magis, inquit Scaliger, *coqui* ipsi ad ejus flatum epulas appararent: Unde Eubulus apud Athen. lib. 9. ait *moris fuisse, ut si quid peccasset coquus, tibiā vapularet*. Altera fuit non singularis, sed *composita* ex duobus tubulis, quasi inversa *Syrinx*. Namq; infernè tubus minor inflabatur bucca: unde spiritus in majorem subibat, movebatq; aquam, quæ intus erat, atq; ex ea multifonam edebat harmoniam.

Julius Pollux lib. 4. *Tyrrhena*, ait, tibia, inversa *Syringi* similis, cujus quidem *arundo ferrea* est, quæ infernè inflatur, spiritu quidem minore, sed propter aquam ebullientem major sono ipsius spiritus aura emittitur. *Multifonans* hæc tibia est, & ferrum vocem reddit validiorem.

Phænices usos fuisse *Xenophon* tradit, *Gingris*, tibijs nempè palmū longis, stridulum sonum ac lugubrem edentibus, quibus & *Cares* mortuos lugent, nisi fortè *Caria Phœnice* vocata est, ut apud *Corinnum* & *Bacchilidem* legitur. *Cingris* non *Gingris* quidam legendum putarunt, quia *κινύρας ἢ χ(σ) και β(σ)μβ(σ) θρηνώδης* sit. Eorum judicio adversantur citata post autorum testimonia. *Hesychio* γίγγερος & γίγγερα est μικρὸς αὐλὸς ἐν ᾧ πρῶτον μανθάνουσιν, parva tibia, quæ *tyrones* prima rudimenta canent. Illas autem tibias *Phœnicum* linguâ *Gingros* vocari asserit *Athen.* quod eas inflare moris esset in *Adonys*, in luctu & threnis *Adonidis*:

Adonim enim, vel *Adonidem*, *Gingren* appellant. Alijs placet à fictitia voce γγγρι nominatas esse tibus gigrinas. *Festus* deducit à gigrire, quod *de anseribus* propriè usurpatur, & *Arnobio* anserum clamor gigritus est, ut notat *Isaacus Casaubonus* in *Athen.* lib. 4. c. 23.

Julio Polluci quoq; *Gingras* est parva quædam tibia, lamentabilem emittens sonum, lib. 4. c. 10. Ubi dicit *Phœnicum* quidem eam esse inventū, *Caricæ* autem *Musæ* persimilem, ubi & illud nobis in superiorum fidem suggerit. Sed *Phœnicum*, inquit, lingua *Adonim* *Gingram* vocat, & ab hac tibia nomen desumpsit, in cujus luctu illam ad cantum accommodabant. Sicut affini voce apud affines *Ægyptios* *Ginglarus* habita est, pusilla tibiola sono acuto ad monodias. *Gingrum* meminit *Antiphanes* in *Medico*, *Menæder* in *Carina*, & *Amphis* in *Dithyrambo*, his verbis ex Græco in Latinum translatis:

Habeo verò Gingram sapientissimum. Ecquis iste Gingras est? novum nostrum Inventum quoddam theatro nunquam monstratum: usitatum vero Athenis in convivijs jucundissimum.

Ab hoc instrumento dicuntur γγγεγρα μέλα, *λυκτα* *sa carmina* *Axionico* in *Phileuripide*. *Athen.* lib. 4. annotat *Alexandrinus* tibiaram inflandarum artem, *Auleticen* vocant Græci, præcipuè callere, non earum solum, quas (ἀυλῆς παρθενίης καὶ παιδικῆς) *virginales* & *pueriles* nuncupant, sed illarum etiam quas (ἀυδρείης) *viriles* nominant, & *Citharisterias*, quod earum sonus *citharæ* modis concineret, & *dactylicas*: *Virilium* autem *perfectas* alias, alias his *perfectiores*, quod digitis multis opus esset in moderandis fingendisq; sonis. At *Etymos*, quorum meminit *Sophocles* in *Niobe* & *Tympanistis*, non alias remur esse tibus, quàm *Phrygias*, quarum usum *Alexandrini* quoq; non ignorat, veluti & δύοπων (à *duobus* tantum *foraminibus*, quibus pertusæ sunt, itas sic vocant) & *μυσοκόπων*. *Hesych.* *μυσοκοποί, αἱ τὸ ἀυλοῖσιν ὑποδείξτε ἐστὶ τῶν τελείων μέσοι.*

Athen. scribit *μυσοκόπες* quasi *Musis dignas*, eas sic appellat, aut *Musas* defatigantes. Alias ὑπορήτες nominat, subtus pertusas foramine,

præter ea, quæ in media fistula recto ordine patent, in ima parte obliquè aperto, quod minimo digito contegantur. *Elymorum* meminit quoq; *Callias* in Vinctis. *Iuba* tradit à Phrygibus repertas fuisse, vocariq; *Scytalias* ob earum crassitiem parem Scytalis Laonicis. Illos in usu quoq; Cyprijs esse Cratinus Junior in Theramene scribit. Habuere & Alexandrini cognitæ, quas *Hemiopos* dicunt, ab Anacreonte, sic memoratæ: *ὡς ἐρροσμή σ' ἂ θέρωψ θυμὸν ἐσπέη, πρένων ἡμίόπων ὑπ' αὐλῶν ἀρχεῖσθαι*: Videtur Poëta Artemonē compellare olim servū, postea luxus & mollitiei perfectum exemplum. In illum aut alium similis conditionis, similitumq; morum invehens Poëta; Quæ, inquit, libido, ò Serve te invasit, saltandi *ad teneras hemiopas* tibias, *Casaub.* lib. 4. c. 24. in Athen.

Minores hæ sunt quàm perfectæ, & sono minus claro tanquam ex dimidio perforatæ. Eadem itidem *Hemiopos* tibia est cum puerili, ad canendi certamina minimè idonea, proptereaq; apta convivijs, quamobrem teneram vocat *Anacreon.*

CAPUT VI.

De varijs Tibiarum generibus, à varia apud varias gentes materia.

Ultiplex quoq; apud diversas nationes olim ad tibias conficiendas quæsitæ *materia*. Scythæ anthropophagi & Melanchlæni item Arimaspi ex *aquilarum ac vulturum ossibus*, Apud Ægyptios multifonans, *πολύφθογγος* erat tibia, *Ossiris* inventum, è *calamo hordaceo*. Thebanis fuit *ferina* quædam tibia, quam ex *hinnuli* membris compegerunt, sed hujus exterior pars, *are* inducta erat. Unde à ferarum ossibus *Θηρίων αὐλῶν* nuncuparunt.

Jubas quoq; autor est è *crurum ossibus hinnulorum & capreolorum* tibias fieri solitas.

Ex *asinis* ossibus atq; *argento* confecerunt Theatrales. Cicero facit mentionem *eburnearum*. *Arundines* accepimus ex Theophrasto, & Plinio. Internodium radici proximum excidebant ad lævam tibiam; quòd subesset cacumini ad dextram.

Plinij locus est lib. 16. cap. 36. Sed tunc, inquit, ex sua tantum *harundine* quamq; congruere persuasum erat: & eam, quæ radicem antecesserat, lævæ tibie convenire: quæ cacumen dextræ. Antiquissimam Scaliger è *Sambuco* emedullacam scribit. *Ebuxo* primi Phryges excavarunt eam, quæ *Berecynthia* cognominata fuit antea dicta *Elymos*. *Cornu* verò adjectum fuisse tibie Phrygiæ accepimus, de quo sic scribit Isaacus Casaubonus lib. 4. in Athen. c. 25. Cornu illud, quod adjicitur, tibie Phrygiæ proportionem respondet codoni tubæ, id est, eandem vim habet ad exacuendum gravem aliàs tibie Phrygiæ sonum, quam in tuba codon. Fuit eadem tubæ Tyrrenicæ perquam similis. *A βυλλα* apud Poëtas buxea dicitur tibia. Ovid. 12. Metam.

Non illos cithara: non illos carmina vocant

Longaq; multifori delectat tibia buxi.

Et Mantuanus:

Buxea quid latos modulatur tibia cantus?

Est & tibiærū species latina, *obliqua*, unde eam *πλαγίαλον* vel *πλαγίαλον* dixerunt, Libycorum inventum. Scaliger Afros primos invenisse, notat eam, cui Plagion & Plagialon fecere nomen, non quòd esset curva, ut quidam sunt arbitrati: sed quia à *latere inflabatur*, quemadmodum & Germanicæ.

Alij canunt in Phrygia à Mida primùm excogitatam. Tale instrumentum musicum est, quod hodie *cornu* vocant. Cornu etiam pro tibia Tyrrenos & Cretas usos accepimus: etiam Romanos olim ad prælia, etiam Helvetios. Nunc Germani, inquit Scaliger, cornua è buxo efficta multis foraminibus inflant magno spiritu, non sine gratia & decore, præsertim in nocturnis festivitibus, *vocem namq; humanam in primis imitantur eamq; vehementer contentam*; Ad prælia verò tibias cum tympanis.

Alexandrini quoque habuere è *loto* exenteratam tibiam, cujus meminit Euripides tum alibi, tum in Bacchis his verbis:

Εν Φρυγίαις βοαῖς ἐνοπαῖσί τε
 Λωπὸς ὅταν Οὐκέλαδ' ᾄσῃ
 ἱερὸς ἰσραῖ
 παίγματα βρέμη.

Hanc illi patriâ voce *Φώπυγα* nominarunt. Græci, ut est natio sibi arrogans omnia, non Alexandrinis, sed Thebanis attribuunt.

Fuit & tibia *ἰσποθέρε* dicta, quam Libyes tuguria habitantes invenerunt; ejusque materia fuit *decorticata laurus*.

Cor ligni extractum, acutissimum dat sonum, & equorum acrimoniæ convenientem, hac enim apud *equorum pascha* utebantur, ut est apud *Jnl. Poll. lib. 4. c. 10.*

Osiris ex cogitavit tibiam ex *hederaceis* internodiis multiforem: quum ante id temporis quaterna tantum haberet foramina.

Nonnulli cætera à Diodoro Thebano, qui obliquos spiritui meatus aperuerit, addita prodidère.

Hæc omnes à summo inflabantur directo flatu, præter illam, quam *Plagion* dixerunt, quæ ut dicebatur, à latere inflabatur.

Ægyptiorum *πολύφθγγος* tibia ex *hordeaceis* calamis conficitur.

Elephantinas apud Phœnices primum fuisse per foratas restatur *Athen lib. 4.*

Diversos quoque diversarum tiliarum tradiderunt sonos: *Levarum* namq; tiliarum veteres sonum agnovère gravem, *dextrarum* acutum.

Latini *sinistras* dicunt acutiores, aptasq; rebus ludicris: Item *Serranas*: quibus ajunt foramina fuisse æqualia, veluti spondaicis. Non igitur constant sibi. *Spondaicæ* enim rerum gravium affines fuere, quarum usus ad hymnos Deorum. Hac de caussa Phrygiis *foramina* erant inæqualia, sicut dactylicis, propter inæqualia intervalla: qualia sunt in temporibus pedis dactyli, quæ *ludicris* adhibebantur & ad hyporchemata. *Dextras* autem apud Romanos *funeribus* fuisse dicatas, alibi

etiam diximus, quum tamen in funeribus Barbari acutissimis uterentur. Dextras autem & sinistras appellarunt à lateribus, unde inflabantur. *Hac Scaliger.*

Illa autem tibia, quæ *Phrygia* dicitur, à dextra unum, à sinistra duo habuit foramina.

Romane verò tibiæ primùm quaternis foraminibus constabant, postea tot pertusis excultæ fuere, ut haud multum abessent à tuba. Addamus & hoc, quod *Syriacus* audaciam atq; impetum spirare prodiderunt. His similes sunt *Bombyces*.

Lacones suas tibias *εμβατηρίας* appellabant, quibus ad pugnas utebantur. Sonum illum *Castorium* à Castore, *Ledæ* filio. Sic habes tibiæ discrimina ex supradictis à gentibus & regionibus atq; materia. *Numerum* quoq; *Gemina* enim, ut dictum, apud Tyrrhenos, quem numerum à *Marsya* institutū prodidere, quum antea essent singulares.

Singularis autem tibia dicebatur *Monaulos*, quam quidem *Mercurii*, alii *Ægyptiorum* inventum faciunt. Juba quoq; asserit, *Ægyptios* *Monauli* inventionem *Osiridi* ascribere.

Singulares etiam dicebantur *impares*, geminæ autem *pares*. Habes & figuram in magnitudine, inquit *Scaliger*. Nam *Marsia* tibiæ æquales fuisse puto: in Tyrrhenis altera major. Præterea *nire* addito *Afcaulon* longè diversa figurâ factam; Apud *Mysos* ac *Pannonas* tantâ acritate, ut penè tubam superet: apud *Gallos* plenior, raucior, gravior, mollior, adeò ut in cubiculis quoq; sine aurium offensione audiatur.

Insuper *Tibia Palaomagadis* vel *Magadis* dicta, eodem foramine tùm gravem, tùm acutum sonum edere poterat *εν τευτω*, simul, ut scripsit *Alexandrides* in *Hoplomacho*, cujus *senarium* ita emendat *Casaubonus*:

Μάγαδ:ν λαλήσω, μικρόν ἄμα σαί κηθὸν μέγα.

Loquar tecum ut Magadis altè & remissè.

Athen. lib. 14. dipnos. dubitat *citharenè* genus sit, *an tibiæ*. De *Magadi* *cithara* postea agem. *Jon Chius* verò in *Omphale* quasi de *Tibia* sic ait:

λυδὸς τε μάγαδης αὐλὸς ἠγείρω βοῆς.

Lydia *Tibia* *Magadis* voci præcat.

Quem Jambicum versum cum interpretaretur Aristarchus, tibiæ genus esse dicit, contra judicium Aristoxeni, in lib de Tibicin.

Didymus etiam exponit citharisticam, & citharæ modis convenientem, memoratam ab Aristoxeno lib. I. de tibiæ perforatione: quo loco *tibiæ*, ait, esse genera quinq., puellarum, puerorum, citharisticas, perfectas. Deesse itaq; apud Jonem oportet jungenda vocabula, *Magadin* tibiæ vocari, quæ etiam cum cithara canunt. Constat autem *Magadin* esse organum διφωνον, quod ἐν ταυτῷ simul emittit vocem gravem & acutam harmoniâ, quæ dicitur Ἀδ. πασῶν.

Jon Chius in Phœnice aliâ tibiæ vocat ἀλέκτορα, vel gallum, quæ dormientes cantu instar gallorum expergeficiat, his verbis:

ἔπειθ' αὐλὸς ἀλέκτορος Ἀδιδιον ὕμνον Ἀχαιῶν.

Canebat vero Tibia Gallus Lydiæ Achivorum laudes.

Idem in custodibus:

Προθεῖ δὲ τοὶ σφύριξ ἰδαῖα ἀλέκτορα,

Præcurrit vero fistula Idæus Gallus.

Buxeam innuit tibiæ, ex Idææ lignea materia confectam.

Idem in 2. Phœnice:

Informem gestabat, gravemq; tibiæ modis veluti cursu quodam acceleratis. Hos scilicet modos Phrygiæ innuit graves, quibus ideo accommodantur cornua, quorum sonus tubarum strepitui proportionem respondet. Quid hic est, quærit Casaub. lib. 4. cap. 25. in Athen. ἐκτυπῶ αὐλὸς, An Tibia canora & benè resonans? *Sonus* namque ἐκτυπῶ est clarus & perspicuus. Propriè locum habet in ijs, quæ de alio sunt ἀμειβῶς expressa, & ut Græci loquuntur, ἐκμεμαγμένα. Et ἐκμαχῆιον est expressa alicujus rei effigies.

CAPUT VII.

*De Multiplici tiliarum usu atq; ab eo, earundem ὀνομα-
σιας & nominibus, deq; singularibus quibusdam modis
& cantu tibicinum.*

Requentissimus fuit veteribus tiliarum usus in omni ferè festiuitate, unde & peculiare ipsæ tibiæ fortitæ fuere denominationes.

Choricæ dicebantur à Choris, in quibus earum concensus adhibebatur, de qua re plenius alibi. Primum autem *Sacadam* Argiuium docuisse ferunt choros *tribus modis*, Dorio, Phrygio, Lydio, ita ut ne miscerentur. Iccircò ea lex *τριμελής*, sive *τριμελής* dicta. Alij *Clonam* scribunt. Horum tonorum quilibet communes tonos veteres habebat, *ὠκείων* & *χρωματικόν*. *Olympus* addidit *ἐναρμονικόν*. Quemadmodum & ab *etatibus* & *sexu* varia accepere nomina. Diuersæ enim ætatis diuersiq; sexus in choris constituebantur homines. Hinc *virginales* tibiæ quibus virgines: *pueriles*, quibus pueri: *ἑσπερίλαι* *perfectissima*, quibus ætatis perfectæ *vir* canerent. Idem *Pollux*, *Ad Parthenias*, ait, *tibias saltabant virgines; Puerilibus verò pueri accinebant; Tibia autem perfectissima virorum choris competeabant.*

Præterea apud Lacedæmonios primum sub *Terpandro* factos in choris modis: in quibus saltata fuit *γυμνοπαῖδια*. Postea sub *Thalesa* Gortynio, quæ seculo duo floruerunt, *Polymnestus* Colophonius & *Sacerdos* Argiuius, qui ad Terpandi æmulationem non *γυμνοπαῖδια*, sed contraria canerent; quippe *ἐνδύματα* non nudi, sed induti. Sub *Thaletæ* *Pæanes*, sub *Polymnesto* *Orthia*, sub *Sacada* *Elegias* exercebant. *Scalig. lib. 1. Poët. 20.* Pratinas *Philius* (ref. *Athen. lib. 14.*) scribit, cum tibiae & qui choros conficiunt, mercenarij in orchestram magno favore spectantium prodirent ægrè nonnullos tulisse, quòd tibiae, ut erat patrius mos, cum choris non accinerent, sed chori cantarent cum tibiae.

Quàm igitur adversùs illos, qui hæc committebant, stomachatus sit Pratinas, hoc hyporchemate (*saliari* carmine, quod saltantibus accinebatur) planum facit, crebris Pyrrhichijs refertum ob celeritatem:

Τίς ὁ θόρυβος ὄδῃ;
 ἢ τίς τῆς χορῆς,
 ματα; τίς ὑβρις ἔμολεν
 ὅπῃ Διονυσίαδα
 πολυπάταγα θυμέλαν;
 ἔμὸς ἔμὸς ὁ βρόμιος. &c.

Id est:

*Quisnam hic tumultus? qua injuria
 Erupit in Dionysiaca obstrepera scena pulpita:
 Mihi favet, mihi propitius est Bromius,
 Mihi fremendum ac tumultuandum per montes
 Concitato & vago cum Naidibus: Cygnorum instar
 Varij modi sunt accinendi.
 Tibijs cantiones praire gaudet rex Dionysius.
 Post illas canat & saltet tibicen:
 Tibia tantùm commessationum administra est,
 Spectaculis commoda, quibus pugnant ardentibus animis
 pugiles,
 Et ut quasi temulenti apud se non sint
 In consuetibus bellicorum agminum duces.
 Jam, ô Bacche rex, Phrynichi filium (Pratinam) varij chori
 praesidem
 Pulsa & accende: calamo sacra ille prorsus
 Loquitur, vultu gravi incedens versus rhythmo
 Concinnos profatur: Adest nunc tibi terebro formatum corpus,
 Arundo dextera, olim prestans virgo:
 Meam Doricam Musam audi ô triumphator,
 Hedera comam vincite, duplici janua in lucem edite.*

Aliæ dictæ fuerunt ab usu *Nuptiales* tibiæ: has monaulos scribunt ad Hymenæos, qui illis accinebantur: *Anaxandrides* in Theſauro. ἀναλαβῶν μόνουλον ἡύλην ὑμέναιον ſumpto Monaulo Hymenæum accinebam. *Protagorid.* τῶτε ἠδὲ μοναύλω τὰς ἡδίτας ἀρμονίας ἀναμινυρίζει. Et jam Monaulo ſuaviſſimos concentus ſummiſſa voce meditatatur & cantillat. *Athen.* lib. 4. ubi etiam Photingia & monaulia, καμῶν ἔ πολέμων ὄργανα, commeſſationis non belli facit Inſtrumenta. *Amenias* in gloſſis ſcribit, Tityrinon monaulon appellari. Quod verò nunc vocatur καλαμαύλης arundinea tibia, monaulon quondam fuiſſe apertè declarat in Epigram. *Hedylus.* Alij binas dicunt fuiſſe junctas, eaſque impares; ac placet omen, inquit Scaliger, conjugij ſpecie. Sic cantus nuptialis (teſtatur Pollux) duabus tibijs canebatur, quarum altera major, abſolvebant Symphoniam. *Parœnij* & *conviviales* in convivijſ parvæ erant utræque & æquales; computationibus enim convenit æqualitas.

Ad hymnos idoneæ erant *Spondaica*; Ad Pæanes *Pithica*, quaſ & perfectas nominabant, canebant verò ineptum illud carmen Pythicum.

Cithariſterias cognominarunt, quarum cantus cum cithara compararunt. Erant in exſequijſ *Funerales*. *Paratrœta* etiam luçtui conveniebant, acutè & lentè inflatæ, acutum & infractum ſpirantes. *Bombycibus* verò inflatus & furioſus cantus, rectis opus habet tibijs. Nonnulli etiam tibijs *gradarias* vocarunt eaſ, quibus in itineribus utuntur, & *Dactylicas* ad ſaltationes. Alij non tibiarum, ſed modulationum & carminum haſ ſpecies eſſe ajunt.

Tibijs *ſubſheatricas* ad modòs Tibicinum retulerunt. *Julius Pollux* lib. 4. cap. 10.

Philoxenus autem in tibijs certos conſtituit modòs; Primus: quos legem *Loricam* dixit à novo harmoniæ genere, quod receptum Pindari ac Simonidæ tempore legimus inter leges Lyricorum. Idque dicebatur agi λοκρῆσι. Dicebantur leges νόμοι, quia

nefas esset aliter facere. *Plutarchus*, in opusculo de Musica, putat huic nomini datā hanc significationē ob certā modulationis legē, cui carmina adstricta esse solebāt. *Aristoteles* verò quærens, cur νόμοι vocentur ἕς ἄδουσι, id inde esse dicit, quod antequam literas scirent, cantarent *leges*, ne eas oblivioni traderent: eumq; morem apud *Agathyrhos* mansisse. Alij *Olympum* tibijs primū leges instituisse memorant, idque in *Apolloinis* honorem, quam legem à numerorum frequentia πολυκέφαλον indigitavit. Alij *Cratesi* ejus discipulo hoc ascribūt. *Olympi* autem eam extitisse legem, quam dixit ἀρμαίων. Unde & alia καταδάκτυλῳ nominata, frequens *Stesichoro* *Himeræo*. Et *Olympi* sunt *Epitymbij* modi. *Isaacus Casaubonus* in *Athen.* lib. 14. cap. 2. αὐλήσεις modos tibiales vertit potius, quàm cantiones tibiales, et in Latinis αὐλεῖν dicitur canere tibijs, & αὐλησις *Cœlio Aureliano* cantio tiliarum.

Sed ea interpretatio confundit discrimen, quod est inter ὠδὴν, sonum humanæ vocis, & αὐλησιν, quæ tiliarum inflatu editur. Erant & alij tiliarum modi, pro diversitate argumenti diversi. κῶμῳ erat ille tiliarum inflandarum modus, quo utebantur, quando ibant comessatum. Eodem dicebatur nomine saltatio, in comessationibus usitata; Festum item, quod magna cum hilaritate peragitur, tanquam à comessabundis, ut scribit *Dionys.* de situ orbis: κῶμων ἄγασιν ἐβραβεμέτω Διονύσω.

κῶμῳ item vocabatur *DEUS præses comessationum*. *Hesiodus* in asp.

Ἐνθεν δ' αὐθ' ἐτέρωθεν νέσι κώμαζον
αὐλῆ.

Innuit saltare ad tibiā esse κωμάζειν τετρακώμῳ erat cantilena tibialis, ad quā saltatio exercebatur in *Herculis* victoris honore tanquā *Ἰπνίκιον*. *Hesychii* verba sunt: τετρακώμως μέλος πρὸν ἀρχήσσει πεπαιη μένον, εἰς ἡρακλέα Ἰπνίκιον. Appallat μέλος, quam *Athen.* αὐλησιν: quia miscebatur in tetra como cantus cum tibijs. ἡδύκωμως quoq; *Athenæo* est αὐλησις: *He-*

lychio γένος ὠοῆς in dicacitatibus & *lufibus*. *Morhon* item modus tibialis, cum saltatione cani solitus. In *Bacchanalibus* Ἐπίθαλλον modum habuere. In *choris χορείων*, qui apud Hesycho χορείων, αὐλημάτι. In *Panibus καλλίνικον*, idem & saltationis nomen: Jungebantur nempe tibiæ cum saltatione. Fuit & *Sicinnus* genus cantionis & saltationis, atq; ut putat *Casaub.* etiam αὐλησεως, *pyrrhiche* affinis: militum nempe & σύντου. *Sicinnu* tyrbe non erat militaris αὐλησεως, sed in circulis & stationibus coactæ hominum turbæ usurpari solita & in ridiculis frequentata. Insuper species est aut *pars comi* tibialis ille modus, qui dicitur *θυροκοπικόν*, Quo *Amatores ante ostium* moram deprecabantur; hic *Elegis* conveniebat. Fuit namque una ex legibus ea, quam *Elegan* appellarunt. Idem modus concitator, quum desperata omnia, tum *fores invadabant* & *κρουσίθυρο* nominabatur. Nam comessatores invencundi cum inevaluerant vehementius, fores pulsabant, tibiæ simul inflantes convenienter ei, quod agebant. Eiusdem argumenti, sed remissior modus est, *σθακλαυσίθυρον*. κνισμός itidem Hesychio μέλι & κνισαῶ αὐλόμενον, modus tibialis ad saltationem κνισμὸν dictum. *Pastores* etiam suum habuere, quem vocarunt, *βυκολιασμόν*.

Modus etiam est *Hieraximus* unus. Est & *Cloca* tibialis modus, sicuti *ἀπόθροτος*, quæ remitteret. Sunt & alia nomina *κωιδάρχιος*, *δέιος*, *χορνίων*, *κηπίων* ab autoribus modorum vetustiorum, addita posterius, quæ *πολυμνάστα* dicebantur. Erat quoq; *odontismus*, modus quidam tibiis canendi.

Modulatio etiam quædam *Castoria* est; quâ ut sæpius dictam, *Lacones* in *pugnis* utuntur, suo modo saltatorio. *Theracia* verò est *Argolica*; quam in *Proserpina* festis, *Anthesmophoriis* æstivo tempore tibiis faciebant.

Pythici verò νόμοι vel modi, qui in *Pythiis* tibia canebatur, partes erant quinque; ratio ac tractus totus in *Apollinis* pugna.

In *prima* fuit *παῖρα*: in qua Deus cati militis præ se fert prudentiam, omnia tum circumspectans, tum designans, quid pugnae conveniens sit.

Secunda κατακλιευσμός, in qua hostem Draconem provocat ad pugnam.

Tertius actus est Jambicus in ipsa *pugna*: *Jambus* enim præliator pes est ac sanguinarius. Eo in actu tibia saltandi numeros edit bellicę tubę: & dentibus freudentem *Pythona*, qui sagitta jam ictus est, exprimit, quem *Odonisimum* dixerunt.

Quarta pars modi erat spondæon, ubi erat *victoria* repræsentatio & celebratio: quippe victis hostibus victimas cædebant ac Diis libabant, hoc autem est *λάβειν*, & *σπαένδειν*. *Postrema* καταχόρευσις, oratio exultantis Dei, in qua *tripudii* certis legibus terram quatiebat, & ad victorialia carmina saltabat. Lege *Scalig.* lib.1. Poët. c.23. & *Jul. Pollucem* lib.4. c.10. Qui porrò modos *αὐλήσιως* vel cantus tiliarum dicit *κρέματα*, pulsationes; *συρίγματα* sibilationes, *πρεπισμός* vel *πρεπίσματα* fremitus *νιγλάρῆς*.

Scholias *Aristoph.* in *Acham.* ubi Poëta dicit: *αὐλῶν*, *νελευσῶν*, *νιγλάρων*, *συριγμάτων* dicit esse *τῆμα* & *μέλῳ* *μυσικόν* *ᾠδρακλειευσικόν*. De communitate verò & consensione tiliarum, quæ Græcis *συναυλία* dicitur, apud *Athen.* lib. 14. legimus, quæ de ea *Ephippus* in *Mercatore* scribit: *κοινῶν ἢ ὁμιροφικῶν* &c. *Communis est, ὁ adolescentule, tiliarum atq; tyra cantus musicus nostris lusibus: cum enim probe concordant, cum si quis modum intelligat, voluptas tunc percipitur procul aubio maxima.* *Συναυλία* igitur *contibicinium* consonans tibiæ cantus cum alio quodam organo musico, aut voce etiam vel rhytmo, vel quando duo tibicines idem canunt, vel cithara & tibia *συμφωνεῖ*.

Semus *Delius* lib. 5. *Deliadis*: *συναυλία ἢ ἡς ἀγῶν συμφωνίας ἀμοιβᾶος αὐλῆ καὶ ῥυθμῆ χωρὶς λόγου προσημιλοδῶντῳ*, concentus tiliarum certamen fuit ac rhythmorum, absq; illius sermone, qui voce tibiæ modos æmularetur.

Antiphanes in Tibicine qualis esset *συναυλία*, ita declaravit:

A. quam quæso noverat is synauliam?

B. Illam enim vero scit adhuc: sed præterea canebant tibia, suorum docti concentuum numeros simul jungere cum dulci tiliarum sono, absq; sermone ingeniosè ac jucundè facientes reliqua, rectè indicantes singula nutu, quæcunq; proponerentur.

Julius Pollux dicto loco, Athenis, inquit συναυλία quædam erat concertus Tibicinum in *Panathenais* concinentium. *Nonnulli* verò συναυλίαν accentus speciem esse putant, sicut & tibiæ cantum.

Telestes in *Asclepio* inquit: *Phrygium* Rex καλλιπτόων αὐτῶν leniter personantium tibiæ sacrarum *cantum primum* invenit, Δάρεδ' ἀντίπαλον μύσης, Doricæ musæ æquiparandum: νομοσάιολον ὀφθαί πνεύματ' εὐπτερον αὐραν ἀμφιπλέκων καλάμοις, variè modulatam tenebrosi (tibiæ obscuro tubulo abditi) spiritus auram levem atq; pernicem arundine circumplectens. *Quidam Ardalum* voce camere ad tibiæ instituisse scribunt, ap. *Polyd.* lib.1. c.15.

Alii ajunt *Pronotum* Thebanum primum tibia ad harmoniam cecinisse. *Scal.* lib.1. Poët. c.20.

Huc videntur posse referri, quæ *Philochorus* lib.3, Atthidis de *Lysandro* scribit: *Lysandrum* Sicyonium citharæ *cantum* junxisse cum tibia, quo genere concertus, primus est usus *Epigonus*. *Athen.* lib.14.

CAPUT VIII.

De Harmoniis & Modis Tibicinum Musicis.

Thenæus lib. 14 *Deipnosophist.* scribit; prioribus sæculis in musicis quod esset decorum & honestum observatum, διότι ερησαν, inquit, ἴδιοι καθ' ἐκάστην ἀρμονίαν αὐλοί, &c. quapropter erant singulis harmoniis tibiæ peculiæ, & ludis publicis, unicuiq; tibia, quæ modis quadrarent. *Tres* namq; olim habuere *harmonias & tria genera tibiæ* diversarum, quod discrimen tibiæ primum omnium *Pronotus* apud vetustiores sustulit, quod *Casamb.* lib.14. c. in Athen. ex *Pausania* in *Bœoticis*: Τῶς μὲν γαίδιας αὐλῶν τρεῖς ἐκ τῶντο οἱ αὐληταί. καὶ τοῖς μὲν αὐλημα ἤυλιν τὸ Δάρεμον. *Διφφοροι* δὲ αὐτῆς ἐς ἀρμονίαν τὴν Φρύγιον ἐπεποίηντο οἱ αὐλοί. τὸ δὲ καλέμμεν Λύδιον ἐν αὐλοῖς ἤυλειτ' αἰλλοίοις. *Πρόνομ* δ' ἦν, ὃς πρῶτ' ἐπινόησεν αὐλὰς ἐς ἅπασαν ἀρμονίαν ἔχοντας ὀπιτηδείως. *Πρῶτ* δὲ *Διφφορα* ἐς πᾶσιν μέλη. ὑπ' αὐτῶς ἤυλησε πῆς αὐλοῖς.

Scaliger lib. Poët. c. 19. Per initia *sibiarum* ac *modorum* duplicem fuisse scribirationem: *Doricam* & *Jonicam*. Duo enim fuere liberi *Hellenis* Ἰων & Δωρικῶν, quorum uterque, accepto à patre imperio, suam uterque partem ac nationem à sese denominavit. *Æolenses* inde *Dorici* coloni. *Athen.* quoque tres annotat Græcorum nationes, *Æolas*, *Doras*, *Jonas*, quarum ut ingeniorum & morum, ita vestium & festivitatum & exercitiorum & artium non unus modus. Quare Harmoniæ modum, quem *Dores* statuerunt, *Doricum* nominant: quem *Æoles* cecinerunt, *Æolicum*: *Ionicum*, verò tertium, quem *Jonum* cantionibus audiverant.

Dorica vetus ratio, inquit, Scal. dicto loco, magnifica, sublimis, gravis, contenta, nihil habuit fufum, nihil solutū, nihil hilare, nihil molle: Sed plenum, vehemens, paucis modicisq; flexibus, bellicis conveniens numeris & motibus. (*Pannorum* & *Getarum* *Scytharumq;*, nostris etiam temporibus talem audivimus in *Dalmatia* ac *Transylvania* & *Mysia* superiore) *Athenæus* ἡ μὲν εἰς Δωρικὸς ἀμυνία τὸ ἀνδρῶδες ἐμφαίνει;

Dorica Harmonia virilem præ se fert gravitatem & magnificentiam non diffusa, aut hilarior, non varia, aut multiplex sed vehemens, severa & tetrica. *Æoles* exultationem addiderunt; tumidamque fecerunt atq; audacem: quanquam veterem simplicitatem retinere, nec fregere, sicut *Jones*.

Talis est (verba Scaligeri) *Germanorum*, & bello apta, nec inepta convivis, neque à convivis aliena. Itaque *Lafus* Poëta vocavit eam ἀμαθαρῦς ἔργων. *Æolicus* igitur modus ἔχει τὸ γαῦρον καὶ συγκῶδες, ἐτι δε ὑπόχαινον, superbus est, tumidus, subinanis & lusus. Hæc duo harmoniarum & modorum genera comprehendit *hypodorici concentus νόμος*, vel lex, quæ utriusque affinis, & quasi media efficta ab ambitiosis, dictaque iccirco ὑποδωρικὸς. Hanc quidam eandem cum *Æolica* existimant, cujus facit mentionem *Lafus* *Hermionensis* hymno in *Hermionem* & *Cerem*: Permisit me, *Ceres*, puellam, (ἡδὲν, vox illa *Proserpinæ* privatim convenit) *Plutonis* uxorem *Melibæam* (cui olim μέλαινα βῆς

immolabatur apud Cycizenos) hymno laudare, adhibita voci, ἀδυνετα, Aeolide harmonia, quae cum gravitate fremit.

Jonici modi similes sunt moribus Jonum autorum, molles, fluxique numerorum ereberrimis concisunculis. Iones enim posteriores mollissimè, atq; ut jocatur Scaliger, nepotissimè vixerunt, quorum hi mores; τῶν σωματίων εὐεξίας βρενθοικῆσαι: ob pleniores corporis habitum gloriosi, animosiores, & reconciliationes inexorabiles. contentiosi, nulla comitate humanitateve adeuntes invitantibus, morum asperitate, citra vultum benevolentiae & amoris indicium rigidi.

Quapropter *Ionorum modorum* genus ἔπε ἀνηρόν ἀντι ἰλαρόν ἔστι, minimè floridum & lætum est, sed austerum & durum, in quo tamenprehendas elatum quidpiam, generositatis non expers. *Recentiorum* verò *Ionum* ἢ θη τευφρωτέρα mores deliciis corruptiores, eorumque itidem cantus ab illo vetusto multum diversus.

Fama est *Pythermum* Tejum in eo modorum genere invenisse & composuisse σκασὰ κέλη, unde absque dubio *sinistrarum* tiliarum appellatio, quarum *Ionica* sit *harmonia*, quia *Jonicus* inventor. Vero igitur simile est *Jonicum Pythermum*, cantum suum accommodasse *Jonicis* moribus.

Quartum harmoniæ genus extra Græciam *Phrygium* à Phrygibus. Et sanè hi, quum primi dicantur tiliarum autores, rem ipsam quoq; instituisse videntur, nimirum τὴν Φρυγισὶ ἀρμονίαν. Unde apud Græcos *Phrygia* fuere usu recepta tibicinum nomina, *Sambas, Adon, Telus, Ceon, Codalus, Babys*. Aristoteles lib. 8. polit. c. 7. scribit, *Socratem* in lib. de dep. rectè administranda, præter *Doriam Phrygiam* etiam reliquisse, idque eam ob causam, quia ex omnibus organis musicis tibiā improbarit & rejecerit: eandem enim vim habet in harmoniis *Phrygia*, quam in organis *tibia*, utrumque ad animos instinctu divino concitandos, & ad affectus commovendos valet. Et omnis bacchatio, omnique talis motus ex omnibus organis in tibiis est maximè: ex omnibus verò harmoniis & cantibus hæc organa cantibus *Phrygiis* maximè sunt decora.

Phrygium itaque modum in *orgijs Bacchi & Berecynthia* adhibebant.

Et *Dithyrambus*, cujus argumentum originem duxit à Baccho, ὁμολογούμενος εἶναι δοκεῖ Φρυγία, line controversia *Phrygius* esse videtur. Unde *Philoxenium* cum τῇ δὲ ῥυθμῶν harmoniæ *Dithyrambum* aptare tentasset, ab ejus natura raptum εἰς τὴν Φρυγίαν, τὴν προσήκουσαν ἀρμονίαν, in *Phrygiam*, convenientem harmoniam, prodidère. Itaque hanc harmoniam *Phrygijs* cantibus aptare maximè conveniens est, ut est apud *Philos. dicto lib. 8. Polit. cap. 7.*

Quintam porrò harmoniam, haud multum à *Phrygia* distantem faciunt. Minus enim est incitata. Nam in *Phrygia* excitabatur *impetus* ad insaniam usq; Quod ex his etiam *Philosophi lib. 8. de Repub. cap. 5.* verbis de modorum musicorum affectionibus perspicuum est. ἐν δὲ τοῖς μέλεσιν αὐτοῖς ἔστι μιμήματα τῶν ἡθῶν. &c. In modis ipsis & cantibus sunt imitationes morum. Tantum enim inter se distant, harmoniarum natura, ut, qui audiunt, aliter atq; aliter afficiantur, neq; eodem modo ad unamquamq; earum moveantur: sed ad has quidam aliquantò mæstius & contractius, ut ad eam, quæ *mixolydia* appellatur: ad illas mentibus remollescant, ut ad remissas & molles: ad aliam moderati fiunt, maximèq; sedati: cujusmodi quiddam efficere videtur sola ex harmonijs *Doria*. *Phrygia* autem ad mentem instinctu divino concitandam valet. Quibus consonant verba *Poësidonij* *Philosophi*, scripta à *Galeno* in quinto sententiarum *Hippocratis & Platonis*. Damon, inquit *Milelius* cum ad *tibicinam* accessisset, quæ *Phrygijs* modis *adolescentes* quosdam temulentos ad *furorem* usque incenderat: jussit ad *doricas* leges tonum demittere: quo illi demulsi quieverunt. Accepimus & *Telestæ Selinuntij* super harmonia *Phrygia & Lydia* lepidissimos versus:

Πρῶτοι ὄρθα κρητηρας ἑλλήνων ἐν αὐλοῖς
 Συνοδαπὸν πέλοπ^ο ματρός ὀρείας
 Φρύγιον αἴσαν νόμον,
 Τοὶ δ' ὄξυφώνοις πηλίδων ψαλμοῖς
 Κρέκον λυδίων ὕμνον.

E *Græcis* ad *procula* primi cantum *Phrygium*
Montana matris cecinerunt *Pelopsis* comites,

Cum Peëtidum sonis Lydias hymnus strideret.

Quidam *Siriten* è Libya, tibijs canendi primum authorem extitisse memorant.

Alij ajunt *Lydios modos* à *Caryo Lydo* inventos, qui Jovis habitus est filius & *Torebiæ*. Quare *Torebum* quoq; legas horum modorum authorem. Carium igitur illum sive *Torebum* nactum puellas quasdam prope paludem, quam de matris nomine dixit postea, ab illis cantionum modos didicisse, quos & coleret & doceret. *Scal. lib. 1. Poët. c. 19.*

Heracides verò in tertio de Musica negavit harmoniam ullam vel *Phrygiam* vel *Lydiam* debere appellari, cum tamen etiam *Ἐρεμίζιον*, *μιξολύδιον* & *Ἐρεμίζολύδιον* inveniamus. Ad illud *Horat. Epodo IX.*

Sonante mistum tibiis carmen lya

Hac Dorium illis Barbarum.

Sic scribit *Cassiodorus* epist. lib. 2. *Phrygius*, inquit, pugnas excitat & votum furoris inflammat. Quare cum hic *Horatius* non bellicos furores *Antonij* sed ejus fugam, trepidationemq; canere velit, non putarim τὸ *barbarum* hic appositè exponi posse *Phrygium*, neq; ob eandè causam *Lydium*, qui *Bacchicus* est & mollis, contraq; nimias animi curas tædiq; repertus; sed *mixolydium*, qui auditores graviore efficit animo, contractioreq;, ut dicebamus ex *Aristotele*; à quo dissentit *Plutarchus*, qui *Mixolydium* cōcentum affectibus refertum & *Tragædis* aptum facit. Reperissè eum primam *Sappho* *Aristoxenus* autor est, ab ipsaq; *Tragicos* didicisse, qui postea conjunxere *Mixolydios* modos cum *Dorici*, quorum alteri majestaté atq; auctoritatè, alteri affectus afferrent. *Damon* verò *Atheniensis*, ejus offensus gravitate adèd flexisse eam dicitur, ut illi contrariam fecerit: quam iccirco *Lydiam remissam* dici voluit.

Dorica igitur (ut pauci multi connectamus) erat apta animis componendis, perturbationum fluctibus æstuantibus, unde & *Aristoteles* sanxit pueros docendos τὴν *δωρικὴν*, quia media sit καὶ πρὸς τὴν ἀνδρείαν μάλιστα. Hanc *Plato* in *Lachete* Harmoniā vocat *μόνην ἑλληνικὴν*, solā Græcā: *Æolica* exultationibus; *Ionica* vetus aspera, nova mollis. *Phrygia* & *Lydia* proxima, utraq; acuta, hinc lætib. adhibitæ, quemadmodum 1. *Olym-*

pum

pum ferunt cecinisse *Lydiis* modis *Epicædia*. Alii *Menalippidae* attribunt. Contra *Niobes nuptiis*, verum aliorum more, *Pindarum* accommodasse *Lydios* modos scripserunt.

Lucianus in *Harmonide*. καὶ ἰνδῆς, αἰτ, ἀρμονίας διαφυλάττειν τὸ ἴδιον. τῆς Φρυγίον τὸ ἔθρον, τῆς λυδίας βασιλικὸν αἰτ δαερίον τ' στυμόν. Athen. li. 14. mentionem inijcit ἀρμονίας τῆς λοκρῆσι, quam animi affectus & mores scribit indicare.

Postremo Scaliger *Legum* (νόμων) *musicarum partes* omnibus modis communes facit has: θίσιν, soni demissionem in bisyllabis, ἄρσιν in trisyllabis, βάσιν æquabilitatem eodem tenore procedentem in pæconibus & proceleumatibus.

Συζυγίαν & διαποδίαν re ipsa dicit idem. Sed in longis pedibus διαποδία non dicitur: breves enim unico tantum metro comprehenduntur. συζυγία autem tam in δισήμοις & bisyllabis, quam τρισήμοις, trium temporum & polysyllabis. Commune enim nomen ad utramque conjunctionem & longiorum & breviorum.

Plusarchus lib. de *Musica* de tibicinum nomis scribit. Traditum est, inquit, *Olympum*, cum esset tibicen, à *Phrygia*, tibicinum nomium fecisse in *Apollinem*. Hunc *Olympum* ajunt avum fuisse eorum; qui descenderunt à primo *Olympo*, *Marsye* discipulo, qui nomos in Deos fecit. Is enim cum amasius esset *Marsia*, & ab eo artem tibia canendi didicisset, harmonicos nomos in *Graciam* intulit, quibus nunc Græci utuntur inferiis Deorum.

Verum quia alibi plura scripsimus de Harmoniis, hic calamum scriptionemque sistamus.

filio THEONEM *μόναυλον* appellat, qui monaulo sciret canere, metri lex vetabat dicere *μοναύλης*.

Ταυτο θείων ὁ μόναυλος ἔστι ἡρίον ὀγλυκὺς οἰκῆ
 Ἀυλητῆς μίμωκὴν θυμέλησι χείρῃ, &c.

Hos Græcos versus interpres *Athen.lib.4.* sic vertit.

*Hoc Theon Monavlus sub tumultu festivi sitis est
 Tibicen, mimorum etiam in pulpisis ipsa gratia:*

Cæcus initio senectutis. Gnatum ille Scirpalum

Ad huc infantem Scirpalum Eupalamum,

Natales suos cantans: ut qui potuerit (ripere.

Vel primoribus in hac arte viris ejus venustatis gloriam pra-

Glaucis musa consuetos lusus ille tibia personabat

Et inter juvenes lepidum compotorem Battalum,

Vel Cotalum etiam, vel Pancalum: at Theoni

Calamavlis a jam dicite, vale Theon.

Ad quos versus Hedyli, *Isaac. Casaub.* in *Athen.lib.4.c.14.* hæc annotat:

Εὐπαλάμης Græci vocant homines manu solertes: Poëta ait: *Scirpalum nomen hoc filio suo imposuisse, animo prasagientem futuram illius τῆς ἀυλητικῆς peritiam. Tibicinum enim ἔσονται ὅσων, qui tractant organa ἐν τῷ παρῆϊ ψηλαφῆται, eruditos digitos esse oportet.* Sic paullò post ait *Athen.*

ΕΡΙΓΟΝΟΝ fuisse *μουσικώτατον κατὰ χεῖρα.* Significat & versu 6. cantilenarum illius dulcedinem. Et postea ait nomen *Eupalami* omen habuisse & evasisse illum tibicinum suavissimum. Ille enim tibia canebat musto ebria ludicra deorum, v. 7. *Battalus, Catalus & Pancalus* nomina sunt sodalium *Theonis*, sive *Eupalami*, qui soliti dies condere cum ipso potantes, meritò igitur Poëta illos testes ciet. *dulcium Theonis modulaminum.*

Nobilis arte inflandi tibus fuit *CEPHESIAS*, cujus, cum aliquando discipulū cecidisset, qui contentius æquo inflasset tibus, elogium hoc sanè divinū: *ὄρα ἐν μεγάλῃ πρὸς εὐδ' ἀλλ' ἐν τῷ εὐ, τὸ μέγα.* *Scal.lib.1.Poët.c.18.*

Thebis *Bœotijs* posita est statua *PRONOMI* tibicinis, qui unus maximè appositè omnium ad aures multitudinis per mulcendas tibus cecinit: & totius corporis motu mirificè spectatores in theatris delectavit. Huic

CAPUT IX.

DE PERITIS quibusdam Tibicinibus &
Auleticis cultoribus.

Fuit olim apud *Græcos* omnes summo in pretio Musica, ideoq; tibicinum artem, summo studio discere cupiebant, eratq; auletica ipsa, ut loquitur *Athen.* lib. 14. *ᾠδὴ αὐδᾶς* &c.

Itaq; Chamæleon Heraclœtes in lib. quem Exhortatorium inscripsit, tradit LACEDEMONIOS ac THEBANOS omnes huic arti operam navare, prætereaq; suo seculo HERACLEOTAS, qui Pontum incolunt & ATHENIENSIIUM splendidissimos ut CALLIAM Hipponici filium, & CRITIAM Callæschri. Telestes enim in Argo tanquam divinam, hanc artem extollit, τὰν ἔν, ait, *ᾠδὴ θειοτάτην βρομίου* &c.

Hanc artem maximè divinam, Bromio concessit veneranda dea (Minerva) sublimis & elatus spiritus, cum eleganti & arguta velocis manus celeritate. Laudi namque est tibicini *ὄρχηστῆρα καὶ βρομίου*, apta & velox manus motio vel agitatio.

Hinc multi quoq; PTHAGORICI hanc artem exercuerunt, ut EUPHRANOR, qui de tibijs librum conscriptum reliquisse memoratur, & itidem ARCHTAS. Aristophanes in convivoribus, quanto studio huic arti quondam incubuerint, palam facit, cum ait: *ὅστις δ' αὐτὴν αὐλοῖς καὶ λύραις κατατίθειμαι χρώμῳ* &c., *εἴτα με σπάσειν κελεύεις.* Cum ejus gratiâ tibijs tyrisq; tractatis mihi obrisæ manus sint, fodere nunc jubes.

Tibiarum item ALEXANDRINI erant peritissimi. Nec earum solum, quæ virgineæ puerilesq; vocabantur, sed earum etiam, quas viriles, perfectas, citharisterias, dactylicas &c. dicebant, referente *Philip. Camer.* cent. 1. oper. subcif. cap. 18. & *Athen.* lib. 4.

Notatu dignissimum est Hedyli Epigramma de Theonè ipsiusq;

viro Thebani & *Framinonda Polymnidis filio* in eodem loco statuas posuere, Pausania teste in *Bœoticis*. Unde distichon illud:

Ἕλλας μὲρ ὄησας ποτιέρας πρύκρινεν ἐν αὐλαῖς
ὄησαι δ' ἐρρόμον, παῖδα τὸν οἰνιάδα.

SACADAS tibicen, primus Pythicū carmen Delphis cecinisse scribitur, & *Apollinem* iratum tibicinibus, propter *Marsya* & *Sileni* certamina, reconciliasse, apud Paus: in *Corinth*. ANTIGONIDES Satyri F. Thebanus tibicen calceamentis Milesiis & lascivioribus primum usus est. Hujus meminit Plinius. Idem, ut est apud Cic. in *Bruto*, discipulo frigenti apud populum dixit: *Mihi cane & Musis*. De eo vide non nihil apud Gellium.

ISMENIAS Choraules peritissimus, *Antigenidis* discipulus, teste Boëthio, multis ægritudine laborantibus omnes animi molestias absterfit. (ut supra c. 15, Membri 1. dictum) *Graviores enim animi motus musico concentu demulceri componit, ignorat nemo*. Illustre & certū in *Saule* est exemplum, omnibus Christianis notum, ut alibi dictum. Et Apollonius in historijs mirabilibus scribit ex Theophrasti sententia, *μουσικὴν πολλὰ τῶν πρὸ ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος γιγνομένων καθάρων ἀτρέφειν. ἰάται γὰρ Φθῆσιν ἢ κακὰ ἄλλως καὶ ἰσχιάδα καὶ ὀπληψίαν*. Et testatur idem paullò post, plurimos adhuc suâ ætate præsertim *Thebanos*, cantionem tibielem ad *morborem medelam* adhibuisse. Galeno κατὰ γὰρ τὸ εὖν τὸ πόπυ est super affecto loco tibia canere. Verum ut ad *Ismeniam* revertamur, solitus ille erat stellis utri fulgentibus & preciosis, ut ea ars pluris æstimaretur. Itaq; *Smaragdū* in qua sculpta fuerat *Amymone*, sex aureis denarijs in *Cypro* judicatā emit. Et cum duo relati essent, imminuto precio, malè curatū inquit; multū n. detractum est gemæ dignitati. Hujus æqualis & æmulus fuit *DIONTSIO DORUS*, ut scribit *Plinius* lib. 37. c. 1.

BATALUS Ephesus tibicen, calceamentis fœmineis primus omnium in scena usus est, fractisq; cantibus tibiârū *artem emollivit*. Hinc *Batali* vocantur *homines mulierosi*, & parum viri homines. Erasmus in *Adag.*

AGATHON quoq; tibicen, alioqui cantilenarum suavitate commendabilis, sed mollitiei nota famosus. Ab eo *Agathonia cantio* dicitur *oratio blanda magis, quam fructuosa*. *Suidas* & *Zenodotus*.

PHILISTUS Milesius Orator, musicæ primùm operam dedit, evasitq; clarissimus tibicen. Ad oratoriam demum conversus, auditor fuit Isocratis, qui eum *αυλοτρομὴν* vocabat. *Swidas.*

TELLEN tibicen & Poëta melius, (cujus meminit Diarchus Messenius) qui suavitate cantus sequenti proverbio locum fecit: *αἰδοῖ τὰ τέλῃν* ☉, *Cane ea, quæ sunt Tellenis*: quod optima fuissent. *Volaterran.* lib.20. Anthropolog.

XENOPHANTUS tibicen in funere regis *Demetrii Poliorcetis* carmen sacratissimum accinuit: cui *concinnente remigio*, clangor cum modulatione quadam velut in planctu respondit carminū ad tibias ambitibus; ut scripsit *Plutarchus* in *Demetrio*.

Fuit & alius Musicus, XENOPHILUS, patria Chalcidensis, qui annos 107. vixit, citra ullum corporis incommodum, quæ magna est homini felicitas. Autor *Plinius*.

SCOPELINUS tibicen, *pater Pindari*, Lyricorum Principis; apud *Gyraldum* de Poët. hist.

MIMNERMUS Colophonius Poëta eliographus & tibicen clarissimus: apud *Strabonem* lib.14. & *Volater.* lib.17.

EVIUS tibicen Hephæstionis, tanta fuit in existimatione, ut ei ædes restituerit, quas *pueri Eumenis* priores ceperant: apud *Plutar.* in *Eumene*.

LAMIA, ætate *Demetrii* formosâ meretrix, tibijs optimè fertur cecinisse, & canendi suavitate magnam apud homines promeruisse gratiam. Quâ arte *Demetrium* Poliorcetem inescavit, ut illâ nihil haberet carius, quod majore benevolentia prosequeretur, autore *Plutarcho*.

EV CERUS fuit tibicen, natione Alexandrinus, ut est apud *Cornel. Tac.*

CANUS fuit choravles & tibicen, qui multas pecunias accepit à *Galba*, cum eum in Cœna delectasset. *Mart.* lib.10. Et concupiscat esse Canus a scavles. Tranq. Cano autem choravlæ mirè placenti denarios quinq; donasse prolatos manu sua peculiaribus oculis suis.

TONIUS nomen fistulicinis pagani apud Mantuanum scribentem in Bucolicis:

*Et cum multiformi Tonus cui tibia buxo.
Tandem post epulas & pocula multicolorem
Ventriculum sumpsit, buccasq; inflare rubentes
Incipiens oculos aperit, ciliisq; levatis
Multotiesq; altis flatu à pulmonibus hausto
Vtrem implet, cubito vocem dat tibia presso.
Nunc huc, nunc illuc digito saliente vocavit
Pinguibus à mensis iuvenes ad compita cantu
Saltidico, dulciq; diem certamine clausit.*

PRONOMUS tibicen fuit, qui barba utebatur promissa, & vestitu nimis accurato, adeò ut mollitiei suspectus haberetur.

Macrob. scribit, OCTAVIUM HERENUM fuisse quempiam prima adolescentia tibicinem, qui artis suæ diffusus, mercaturam postea instituerit.

De aliis tibicinibus passim & sparsim dictum, hæc modo scripsisse sufficiat.

CAPUT X.

*De Imperitiis quibusdam Tibicinibus, deq; tibiærum
ὀλιγωρία & contemptu.*

Pervulgato tritum est sermone veriverbium; *Ars non habet osorem, nisi ignorantem*: quod ipsum in presenti negotio verum. Imò nulla res ad tantam pervenit perfectionem, adeò ut imperitiæ multitudinis morsus effugere potuerit virulentos, de quâ vere illud dictum: παντός τῆ καλῆ πράγματι Φαῦλῶς κριτῆς ὁ ὄχλος: Unde antiquitus ignorantia argumentum habebatur à vulgo probari: Cum τοῖς ποχτοῖς ἀρέσκεν ἢ τοῖς σφοῖς ἀπαρέσκεν. Vulgus

namq; de illis rebus, quæ laude digna, imperitè judicat, meritamque laudem detrahit, & contrà laude indignis laudem defert. Unde discipulo suo frigenti apud populum dixit Antigenides, *Mihi & Musis cane*, ut citat Cic. in Buto: & cap. 9. dictum est.

Propterea vulgi applausus & suffragia parvi fecerunt, quod Ælianus memoriz tradidit de *Hippomacho* Tibicine, qui cùm videret à plebe laudari discipulum, quem tamen in arte peccare cognoscebat, baculo tactum desistere, jussit maximum, inquiens, erroris *κέρηρον* & argumentum esse, quòd ab ignarà turba laudaretur. Cùmq; Tibicini cuidam applausum fuisset, cõmorareturq; in proscenio adhuc *Asopodorus Phlasius*, Quid hoc? inquit, manifestum certè est, ingens aliquod malù accidisse, quia non alio pacto à pluribus probaretur: apud *Athen.* lib. 14.

Et quod *imperisos Tibicines* spectat, & temerario quodam ausu artem ostentantes, non modo reprehensionis, sed pœnæ meritam quoq; incurrere notam certum est. Hinc in sacrificio tibias inflaturo *inscito* quodam Tibicine, bona ominari me oportet, inquit *Stratonicus*, libemus jam atq; Deos precemur.

Ritibus namq; sacrorum receptum olim, ut cùm sacra facerent, abstinerent ab omnibus malis verbis: propterea, qui aderant, monebantur *præconis* voce, *ἐν Φηεῖν*, id est, favere linguis, & parcere verbis malè ominatis, attestante etiam *Ovidio* lib. 1. Fastorum;

Prospera lux oritur, linguis animisq; favete.

Nunc dicenda bono sunt bona verba die.

*Lite vacent aures, insanaq; protinus absint
iurgia: differ opus lucida turba tuum.*

Id verò maximè desiderabatur, cùm diis vota facerent: Hinc jocus hic *Stratonici*. Nam cū inciperet tibias inflare Tibicen indoctus & malus, homo facetus significans malum hujus sonum non minùs, quam mala verba, à sacris summoveri debere, quando, inquit, *ἐν Φηεῖα ad preces necessaria, per actis istis, Diis vota nuncupabimus*, hoc est, postquam tibicen iste inflare tibias desierit: desinebat autem libatione & reliquis sacrorum ritibus peractis.

Telephanem inflare tibiam auspicatum, ut cantionis suæ modos ac so-

num benè adaptaret, id ineptè facientem reprehendit, & velut ructare dixit idem *Stratonicus*.

Idem *Phaonem* tibia canere dicebat non Harmoniam, sed *Cadmum*. Cadmi vita fuit calamitosissima. Propterea, qui malè & miserabiliiter canit, is *Cadmum canit*. Athen. lib. 8.

Et dignas sanè suæ imperitiæ & temeritatis dedisset pœnas *Babys* frater *Marfyæ* quando *Apollinem* ad canendi certamen provocavit, nisi *Pallas* intercessisset, admonens, illum usq; adeò infeliciter & indoctè tibiis canere, ut omninò negligendus esse videretur, *κάκιον αἰτ, βαβυς αὐλεῖ*. Quibus verbis commotus & pacatus Apollo, *Babyn* adeò contempsit, ut eum ne supplicio quidem dignum existimaret, sed sua potiùs inscitia satis graviter punitum crederet, unde proverb. natum. *Babys multò deterius cantat*, ut scribit *Erasmus* in Adag.

Præterea in quibusdam malè feriatis hominibus imperitia cum contemptu est, unde illa non hominis, sed bruti vox, *Scytarum Regis Atea* qui *Ismeniam* (alii scribunt *Hismeniam*) Tibicinem iussit in convivio tibia canere. Stupentibus autem tibiæ modulamine, cæterisq; plaudentibus, ipse Rex malle juravit se *hinnientem* audire equum: Usq; adeò aures à Musis remotas, animumq; in præsepibus habebat, non ad Musicam, sed ad Asinos & Equos audiendos natum; ut autor est *Plut.* orat. 2. de fort. Alex.

Hunc *Ismeniam* cum audiisset *Antisthenes Cynicus* à quodam de prædicari, ut optimum Tibicinem: At inquit, est homo nequam; Non enim si probus foret, Tibicen esset. *Plut.* in vita Periclis.

Sic in contemptum tibicinum proverbio jactatum fuit apud Priscos, ut legitur apud *Athen.* lib. 8. *Tibicinibus nihil esse mentis*, his versibus:

Ἄνδρες μὲν αὐλητῆες θοῖτόον ἐκ ἐνέφουσιν,
ἀλλ' ἅμα τῷ φουσῶν χ' ὁ νόος ἀπίπταται.

Id est:

Dii Tibicinibus nunquam mentem inferuere,

Sed simul ac flarint, avolat illicò mens.

De quibus versib. *Is. Casaub.* in *Athen.* lib. 8. c. 4. sic scribit: Non carent difficultate, inquit, versiculi lepidissimi, quib. negatur mens inesse tibicinibus.

Posteriore istorum versuum dicuntur Tibicines, dum tibus in-

flant, mentem amittere. Si amittunt, Ergo habent. Quare falsum illud in priore, θεοί νόον σὺν ἐνέφουσιν. Aut igitur commoda interpretatione molliendum, quod dictum videtur duriusculè. Et accipiendum quasi diceret, Datam quidem & Tibicinibus mentem à Diis: sed non firmam, nec perpetuam: verum quæ tunc illis adimatur, cum tibus inflant. Aut legendum.

Ἄνδρες μὴ ἀυλητῆρες θεοὶ νόον εἰσπνέουσιν
ἀλλ' ἅμα τῷ Φυσᾶν χ' οἱ νόος ἐκπέταται.

Stant ab hac emendatione particulæ μὴ & ἀλλά, si volumus eorum vim rectâ ratione expendere.

Alcibiadem excusant, quod *tibus rejecerit*, earundemque studium improbarit, non tamen absque ratione, quia colloquia tolleret, & ori deformitatem afferret, adeo ut vix à familiaribus agnoscî possit facies. Tum etiam eo nomine vituperasse ajunt *Alcibiadem* tibiæ artem, quod *Numinum* quoque iudicium induceret: *Palladis* in primis, quæ quum se cerneret in *Tritomide* palude facie deformari, quum buccas inflaret, tibus infregit.

Melanippides de *Minerva* tibus projiciente, & tibiæ artem vituperante scribit his verbis: ἔρρετε ἔχθεα σώματι λύμα. ἐμέ δ' ἐγὼ κακότητι δίδωμι; Abite in malam rem corporis probrâ turpia. Ego enim animam applicem rei turpi. κακότητι appellat τὴν τῆς προσωπῆς ἀσχημοσύνην, id est, inde coram vultus compositionem tibus inflantium. *Ovid.* lib. 6. Fast.

Ars mihi non tanti est, valcas mea tibi dixit.

Apud *Plus.* περὶ τῆς ἀοργησίας *Satyrus* ut tibus abjiciat sic *Minervam* monet: ἢ κὴν πρέπει, αἰτ, τὸ χῆμα: τοὺς αὐλοὺς μέθες καὶ θ' ὄπλα λάξου, καὶ γνάθους ἐυθιμῶνει. *Clemens* *Alexandrinus* lib. 2. *Pædag.* προσωπητέον δὲ μάλιτα τῆς εὐχαρμοσύνης. ἢ καὶ τὴν Ἀθηναίαν, Φησὶν ὁ μῦθος, ἥ τις ποτε ἦν, προσωπηθιμῶν ἂν αὐτῆς τῶν αὐλῶν ἀπορρίψαι τὸ ὄπιτερπές, ἀλλὰ τὸ ἀπρωπῆς τῆς ὕψους.

Telestes in *Argo* hæc de re ita scribit:

In montium nemoribus divam *Minervam*,
Deformitatem oris visu turpem exprobrantem,
Instrumentum statim è manibus abjecisse.

Athenis quoque fuit *Minerva*, *Marsyas* *Silenum* cadentis, imago,

quod

quod abjectas à se tibus sustulisset; ut scriptum reliquit *Pausanias*.

Aristoteles etiam lib. 8. Polit. cap. 6. potissimum tibus è puerorum institutione abjiciendas censet, tum quia non sit organum ἡθαιὸν ἀλλὰ μάλλ. ἢ ὄργανιστικόν, ad mores mitiores exprimendos & inferendos aptum sed potius ad animos furore quodam Bacchico stimulandos accommodatum. His accedit tibus hoc habere institutioni & doctrinæ adversarium, quòd tibus cantus prohibet ratione uti, τὸ κωλύει τῷ λόγῳ χρῆσθαι τὴν αὐλήσιν. Quocirca, ait, rectè veteres ejus usum in pueris ac liberis hominibus improbarunt, cum antea eo usi essent: posterius verò spreta est atq; improbata tibus, cum jam melius, quid ad virtutem faceret & valeret, quid non, judicare possent.

Tum verò probabilius est, propter quod tibus inflandarum disciplina nihil ad mentis agitationem conferat, ὅτι πρὸς τὴν διάνοιαν εἶθ' ἐν εἶν ἢ παιδεία τῆς αὐλήσιν. *Minerva* autem scientiam & artem tribuimus, hanc dicit esse causam, quod tibus *Minerva* abjecerit, ut diximus.

CAPUT XI.

DE CYTHARÆ & LYRÆ notatione, Inventione,
partibus, chordarum numero & circa illum Lacedæmoniorum
severitate, modis & cantu.

X genere illorum Instrumentorum Musicorū, quæ ὄργανα κατὰ μίτον quæ fidibus, nervis vel chordis intenduntur, unde & χορδαῖς διελημμένα, ἐνταῦθα, καθαπία & ψηλαφῆται, quæ fidibus intensa atrectantur vel digitis, aut plectro, sive arcu ex pilo equino fides illidente. Et inter alia ψηλαφῆν *Eustath.* dicit esse musicum vocabulum, proprièq; de chordarum contactu dici. *Aristos.* lib. 8. Pol. cap. 6. hæc instrumenta vocat ὄργανα δέοντα τῆς χειρουργικῆς ἐπιτήμης, id est, quæ scientiam, in manuum opere munereq; positam, desiderant. Ex horum, inquam, instrumentorum genere prima oc-

currit *Cithara*, quam quidam à Lyra vel Testudine separant, atq; illam *Apollini* attribuunt inventori, *Lyrā* verò *Mercurio*. Cui obstare videtur, quod signum *Apollinis*, quod arcum dextrā, lævā Charites habuit, quarum una lyram, non citharam: altera tibus: tertia fistulam ori admo- veret. Quid quòd *Mercurius* primus commentus esse scribitur ex *Testudine citharam*. Lyram autem antea fuisse Chelyn, vel testudinē appellatam memorat idem Eustathius. Possset igitur hinc colligi ci- tharam eandem esse cum lyra. Interim tamen videtur inter hæc or- gana fuisse quoddam *discrimen*. Nihil tamen certi de hac re statuere licet, cum promiscuo non rarò usu accipiantur.

Dicta autem fuisse putatur κίθαρα, quasi κινῶσα, vel κλῦθρα τῆς ἔρωτος, ut ex antiquis tradit Eustath. Vocatur item κίθαρις, quæ vox etiam pro *cithara cantu*, atque interdum pro ipsa citharistica arte usurpatur. Quod ex Homero constat, Odyss. α. κύρουξ δ' ἐν χειρὶ κίθαριν ἔθηκε καλλέου- θηκε Φημίω, Præco autem in manus citharam perpulchrā posuit Phe- mio. *Cithara cantum* significat Odyss. θ. Διείδ' ἡμῖν δαῖς τε Φίλη κίθαρις τε χοροίτεσ' semper autem nobis conviviumq; gratum, citharæq; cantus, choriq;. Iliad. v.

ἢ τέρω κίθαριν καὶ αἰσὶν, alij citharam & cantum, id est κίθαρι- σικήν scilicet τέχνην citharæ artem alij Deus tribuit. Dicitur & cithara alio nomine Φόρμιγξ, ut apud Homer. Iliad. σ.

Τοῖσιν δ' ἐν μέσοισι παῖσι Φόρμιγγι λιγείη ἱμερόεν κινάει τε.

Hos autem inter medios, puer cithara sonora suaviter cithariza- bat. Eustathio hæc vox deducta videtur ἄφ' τοῦ Φορμίμιον, quod per syn- copen dicitur pro προοίμιον, *Proœmium*, quod citharæ dorum est propri- um. Prius enim, quàm cantiones instituunt, modos quosdam faci- unt, quibus introducāt & attentos reddant auditores. Alij ita expli- cant, & dictam volunt ἄφ' τοῦ πεηγείσθαι τῆς ὀμιλης, quasi προοίμιγξ. In *convivijs* namq; *Deorum* solitum fuisse *Apollinem* citharam pulsare, de- inde *Musarum cantum*, seu carmina fuisse subsecuta, prodidère. Hinc apud Pindarum è secundo εἶδει Olympiorum ἀναξί Φόρμιγγες ὕμνοι di- cuntur, *hymni* vel cantilenæ, quæ ad *cithara modos* canūtur, vel ad quas,

tanquam ad regulam, νόμοι, vel leges citharœdicæ accommodantur. Eurip. verò scripsit δυσφόρημυγα ἅπαν̄ luctuosam calamitatem: quasi, quæ *lamentabili* & in suavi *cithara* sono sit decantanda.

Quo modo *Orpheum* ad inferos, sumptâ citharâ, descendisse, atque cum mirificam quandam lamentationem ob denatam *Eurydicen* cecinisset, lacrymas inferis excitasse memorant.

Λύραν, autem appellatam notat Eustath. quasi λύτραν, ut scribit *Nat. Com. lib. 5. Mythol. cap. 5. Mercurium*, ait, *primum fuisse inquit, qui lyram invenit, ut scriptura reliquit Pausanias in Eliacis prioribus, quam etiam Apollini, cum pax inter illos post furtum orta esset, largita est.* Unde *Lyra* quasi *lytra* dicta fuit, præmium scilicet & compensatio pro bobus.

Et porro *lyra* inventionem ita describit: *Erat autem testudo, quæ χέλυς à Græcis vocatur, in hunc modum formata, ut ait Lucianus in dialogo Apoll. & Vulc. cum testudinem mortuam ad ripas Nili invenisset, brachia adaptavit, ac jugum induxit, calamosq; postea agglutinans, & fundo subjecto quodam, ac novem deinde chordas super calamis, tanquam ansulis intendens, jucundum quid modulatus est.* Id cum in monte *Cyllene* proximo fecisset, mons *Chelidorta* vocatus fuit, teste, *Pausania in Arcadicis. Nat. Com. Mythol. lib. 5. cap. 5.*

Alij dicunt *tetrachordum* prius invenisse, ac *linum* pro chordis intendisse, quia chordæ nondum essent inventæ. Hanc *septem chordarum* fecit *Apollo*, accommodans ad *Panos* fistulam *Jovis* & *Thymbris* filij. Nam hic lino soluto & adempto chordas intendit, unde dictus est *linum invenisse. Nat. lib. 5. cap. 5.* Cujus rei breviter meminuit *Nicaner* in *Alexipharmacis*:

Λυθήσασα ἔθηκεν ἀναυδῆτόν περ ἔῃσαν
Ερμῆος &c.

Id est:

Muta prius fuerat, vocalem reddidit illam
Mercurius: dempsit à carne è testudine, fundo
Brachia bina locat super his chordasq; tendit.

Idem *Homerus* testatur hymno in *Mercurium*:

Ερμῆς τοι πρότερον χέλον τεκτῆνατ' αἰοῖδόν

Mercurius utiq; primum testudinem fabricatus est canor am.
 Postea *lyra* vel testudinis fabricationem his versibus describit:

Πῆξεν δ' ἄρ' ἐν μέτροισι ταμῶν δόνακας καλάμοιο,
 Περὶ ἥνας διατῶπι Διὰ βυσσίο χελώνης: &c.

Id est:

Fixis utiq; in mensuris secessis arundinibus calami
Protensis per dorsa in pellem testudinis.

Circa autem pellem extendit bonis consilijs suis:

Ac cubitos (πήχεις) imposuit, jugum (ζυγόν) autem aptavit ambo-
Septem autem concinnas ovium extendit chordas, (bus.

Verum postquam construxit ferens amabile ludicrum,

Plectro commovebat partim, hæc autem à manu,

Graviter insonuit, Deus autem pulchrè canebat

Ab extemporaneo conatus.

Ex quibus versibus præter alia *lyra* vel testudinis partes percipere licet, quas has numerant.

Πῆχus dicitur pars citharæ, vel *lyre*, *verticillos continens*, quibus fides intenduntur & laxantur; ipsi autem *verticilli*, quibus fides vertuntur & intenduntur, dicuntur *κόλλορες*, item *κόλλαροι*, Eustath. *κόλλορ, ὁ ὡς ἔστι τις ὑπερῶν κόλλαρος*, δι' ἃ τείνονται αἱ χορδαί. Quidam scribunt ita dictos ab ipsa *materia*, ex qua fiunt. Est autem *κόλλορ* *corium* durius, in cervicibus & dorsis boum aut ovium. Hom. Odyss. φ.

ὡς ἔξ' ἀνὴρ Φέρμυγγος ἑπιστάμενος καὶ αἰοίδης, &c.

Sicut quando vir citharæ peritus & cantus

Facile extendit novo in sinu (κόλλορι) chordam,

Tangens utring; bene retortum intestinum ovium.

Et Lucianus. *ἐνάψας δὲ νεῦρα, εἰδὲ κόλλορι περιερίψας, ἐμολώδες ἄμβρόν τι καὶ ἀπὸ δόν*, quibus verbis significat, Si quis tangat *et attrectet chordas*, non prius iusta soni *proportione verticillis intensas*, absonum & à *musica alienum concitari* strepitum, *ἀγκῶνες* item dicuntur *cornua citharæ*. *Ζυγός* in cithara vel *lyra* dicitur *jugum* & pars illa, quam sinistra manus amplectitur. Sic observat *Theophrastus* lib. 5. de plantis, *ilicem* arborem esse, utilem non simpliciter ad *lyram*, verum ad *ζυγὰ* tantummodò.

πλήκτρον in cithara, vel lyra dicitur id, quo fides ejus pulsantur. Pulsant enim radiolo, altera manu fides citharoedi, quod *plectrum* à percussione appellarunt: alterâ manu premunt nervos certis interval-
lis. Primus *Demopæetus* Sicyonius *plectri officium* ad solam manum transtulit. Quidam ab *Epigono* primùm omissum *plectri usum* scribunt. Sic unguibus & digitorum summitate etiam nunc citharæ nervos temperant. Cujus autem chordæ ferreæ, aut ex orichalco sunt, *pennâ* modulantur. Etiam digitalia argentea induerunt, quorum extrema pennarum cuspidibus muniantur.

Lyram autem non *plectri percussione*, sed *setarum* intetarum attritu tangunt, ut scribit *Scaliger lib. 1. Poët. c. 48.* qui, quod suprà dicebamus, de *Mercurio Lyra inventore* ita scribit: *Lyra inventum Mercurio attribuunt: quum ad aridam testudinem offendisset pedem. Animadverso enim, quem ex intentis nervis ediderat, sono, lineas chordas intendisse. Deinde quum fratris Apollinis furto boves abegisset, iram ac supplicium novo chelys invento redemisse: vicissimq. ab Apolline caduceum accepisse. Hujus hanc vim fuisse quidam scribunt, ut facile pax inter quosvis, eâ virgâ interpositâ, conciliaretur. Ejus cum vellet experimentum rei facere Mercurius, inter duos angues acerrimè inter se dimicantes, illam coniecit, qui repente facti sunt amici, unde virga illa postea geminis anguibus circumvolutis fuit insignita, qui concordia securitatem demorabant, ut memorat Nat. com. lib. 5. Myth. c. 5. & Servius in 4. Aeneid.* sed ad lyram revertamur.

Acceptam Apollo *Lyram ad fistula*, cujus esset author Pan, *modulos* lineis exemplis chordis, atq; *nervus* intentis adaptasse. *Nervos septem* esse numero instituit: quot ipse menses in utero fuisset genitricis. Quam ob causam ἐπτάκτυπον vocat Lyram *Pindarus Pyth. β.* ejus interpres ἐπτάμυρον. Nam eâdem chordâ septem alioqui sonos edimus. Sunt autem *Nervi* vel *chordæ*, fides ex intestino contorto & arefacto, quæ musico instrumento intentæ, pulsu melodicos sonos reddunt. Dicitur & λίνου *linum* chorda citharæ; quod olim ex lino fieri solerent, quemadmodum & μίτον, vel *fila* à *Philostrato* appellantur, unde ὄργανα κατὰ μίτον vocata dicebamus, sic *Synesius hym. 8.* ὑπὸ Δώρον ἀε-

μογάν ἐλεφάντο δέτων μίτων λύρας Στάσω λιγυράν ὅπως ἔπει σοι μάκαρ. Ex ferro itē & chalybe, & orichalco fieri cōsuevere fides: χορδοτονία dicitur chordarū *intentiō* in lyra & instrumentū χορδότονον, quo chordæ intenduntur.

Sed ut ad chordas redeamus, *οὐρανίαν* additam scripsit Aristoteles, neque tamen eam, quæ media vocabatur antè, nomen amississe. Alii ab *Apolline novichordam* scribunt Lyram editam, à *Musarum numero*, ut ait interpret Arati. Tametsi cum *Decachordo* etiam pingebatur: quippe cum Musis esset ipse decimus. Per quem numerum Fulgentius *decem humanae vocis modulamina* denotari affirmat: *nempè* quatuor primores dentes, *quos lingua percussiat*; duo labra, *quæ sint veluti cymbala verborum*; linguam, *plectrum*, palatum, *cujus concavitas profert at sonum*; asperam arteriam, *quæ est meatus spiritatus*: & pulmonem, *qui veluti folliis conceptum spiritum reddat & revocet*. Argivi verò *multam* dixere iis, qui *pluribus septenis* uterentur. Neque enim jus erat, inquit *Plutarch.* lib. de Musica, quondam pro sua cuique libidine, ut nunc, fidibus canere, neque harmonias & numeros immutare. Siquidem singulis carminibus suam retinebant intensiōnem. Hinc cognomen apud Græcos invenerunt, ut *νόμοι* dicerentur, quasi leges: quod cujusque intensiōnis receptam formam violare nefas foret. Hinc gloriari soliti *Lacedæmonii*, *σε τρίς ἤδη σεσωκέναι Διὰ Φθειρομένην τὴν μουσικὴν* h. e. ter à se musicos esse coërcitos, qui in emendanda veteris musicæ harmonia perversè fuerant ingeniosi. Rectè scriptum *τρεις* consentiente historia, quæ in *tres* Mulicos *Terpandrum*, *Timotheum* & *Phrynidem* similem ob causam animadversum testatur *Casaub.* lib. 14. c. 6. in Athen. Et quidem in senatusconsultò Lacedæmoniorum, quo *Timotheus* urbe pellitur, duæ notantur causæ, *primò* quòd veterem musicam novis corrupisset inventis: *deinde* quòd indecoris figmentis suis de *Semele* partu juventutis animos corrumperet. Fecerat enim *Semelem* in *Bacchi* partu deformiter & indecore ejulantem, nullà habità ratione majestatis illius Dei: quem par erat minòre matris cruciatu & aliis legib. venisse in hanc lucem, quàm è vili popello homunculum aliquem *Casaub. lib. 8. c. 11.* Decretū illud *Litius Gyraldus* de Poë hist. dial. 9. ex *Boëtio* his *verbis* recitat, annotante *Camer.* in operis subcesivis cent. 1. c. 18.

Quoni-

Quoniam *Timotheus* Mileſius, in noſtram veniens civitatem, antiquū cantum negligit, & ſeptichordem citharam averſatus, multarum vocū conſonantiam, h. e. polyphoniam inducens, inſecit auditus juvenū per *chordarum multipliciſſimam*, i. e. polychordiam & recentiſſimum melos induxit, & *variā* pro ſimplici & ordinata circuminduit modulationē, in chromaticum conſtituens *melidiōſin*, pro *enarmonio* faciens antistrophon alternam; accitus verò in Eleuſiniæ Cereris certamen, indecentē diſperſit fabularum ſucceſſionem; *Semetes* n. dolores non ſat juvenes docuit: Edoceri dicimus de his Reges & Ephoros, accuſandū eſſe *Timotheum*, reſumendam verò undecim chordarū lyram excidentem ſuperfluas, relicta ſeptichordi cithara, ut quivis intuens urbis gravitatem, caveat in Spartam inferre quidpiam inhoneſtaram, indecentiumque conſuetudinum.

Sic *Marc. Tull.* z. de leg. ſuccinctē ſcribit: Illa ſevera Lacedæmon nervos juſſit, quod plures quam ſeptem haberet in *Timothei* fidibus *incidi*. Nec tamen defuerunt, qui antores eſſent, *Timotheum* cū invidiam novitatis à ſe depulſiſſet, producta in medium vetuſta *effigie Apollinis*, in ipſa urbe Lacedæmoniorum inventa, lyram tenentis, quæ *novem nervos* haberet, fuiſſe abſolutum, ut notat *J. Caſaub.* d. l.

Porrò *cithara figuram* apud Græcos primū fuiſſe concinnatam *Cepionis* tempore, qui *Terpandri* fuit diſcipulus, ſcribit *Scaliger*: fuitque hæc ipſa appellata *Aſias*, propterea quòd à *Leſbiis Aſianis* fuerit importata. Hanc *Hieronimus* autor eſt effici ſolitam in modum Δ literæ, cum chordis viginti quatuor, & per digitos variis vocibus tinnuliſque iſtibus in diverſis modis concitari.

Cruquius ad Od. 10. lib. 1. Carm. Horat. inquit: Ex *Idiomatis Italico, Alemanico, Gallico, Flandrico* lyra ad huc ſuum nomen habet integrum, namque & incurva eſt & $\delta\epsilon\lambda\tau\omega\tau\eta$ figuram præ ſe fert intuenti propius. Citharam eſſe volunt vulgò nominatam *teſtudinem* à forma teſtæ ejus animalis; $\chi\acute{\epsilon}\lambda\upsilon\upsilon$ *Cithre* aut potiùs citherne, quæ vox à cithara paucis immutatis deducta viderur.

Legem a. pulſandæ citharæ dediffe ferunt *Olympum* Myſium, Poëtam melicū & elegiarum. Ante *Archilochū* certos modos, vel *νόμους* citharæ

dicos *Terpander* instituit, quos à se & à discipulo vocavit κηπίονα & περπάρου.

A regionibus doricis duos, Βοιωτών & αἰόλιον: iccirco quia in Βοοτία extitisse creditus est *primus citharædus Amphion*, Jovis & Antiopes filius quem in Muscorum breviario, principem citharæ & citharædicæ Poëseos architectum appellat *Heracles*.

A temporum autem celeritate duos τροχαῖον & ὄζον qui multis constabat pyrrhichiis, & septimum περρασιδόν, qui erat ex horum quatuor compositus, Æolio, Terpandrio, Cepione, Βοοτία. Idem *Terpander* primus adjecit ad Heroicos versus *Lydios* modulos. Et *Timotheus* Milesius *Terpandri* aut *Neomyssi* filius citharædus, Euripidi coævus, sub Philippo Rege Macedonum, scripsit præter alia *Nomos* citharædicos multis versuum millibus. *Scalig.*

Partes verò κηρω δικά νόμος, *Terpandro* dividente, hæ sunt, ut est apud *Pollucem*. ἐπιερχα, *preludia*, ἐπιερχία ἰνίτια, *μέταερχα*, *κατάτροπα* *φυγε*, *μιστακατάτροπα* *inflexiones*, οὐφαλός *medium*, σφραγίς *sigillum*, ὀπίλογος. ἐξάρχον *musicum* verbum est, & citharæ sonos & modos inchoanti peculiare, ut *odys.* δ.

Μολπῆς ἐξάρχοντες ἰδίευον κατὰ μέσσης.

Cantum incipientes saltabant in medium.

Hinc *Stesichorus* Musam vocat ἀρχεσί μολπον h.e. cantiones incipientem. *Pindarus* autem præfationes live proœmia, ἀγησίχορα, quod choris & saltationibus præeant

Is *Casaub.* lib. 4. c. 27. in Athen. manifesto esse falsum scribit τὸ ἐξάρχον τῆς Φόρμιγγος esse ἴδιον. Periti enim sermonis Græci sciunt, verbum hoc de omnibus promiscuè dici posse, qui faciendi aut dicendi aut canendi exemplum ains præbent, ut in choro facit κορυφαῖος. Solent etiam citharædi, ut & alii Musici, discipulis suis proponere, quas *TABULATURA* vulgus nuncupat. Eæ sunt descriptiones phthongorum, ex quibus composita fuerit alicujus cantici harmonia. Res sanè pulcherrima & ingeniosissima: nam ea est quasi scriptura tonorum & soni.

Hujus præclari inventi auctorem facit *Ereusius Phanius*, nobilis peripati-

ripateticus, *Stratonicum* citharœdum, & τῆς κίθαρις κῆς διδάσκαλον: quãdo lib. 2. de Poët. *Stratonicum* Atheniensem, scribit, existimari primum omnium nudis citharæ sonis, quòs vox non comitaretur, multas fides adjecisse, primumq; docuisse concentus musicos ac (διάγραμμα) numeros, varietatesq; designasse: apud *Athen*.

Græcis autem διάγραμμα συστάσαι est *Phihongorum systemata*, ut musici appellant, in *tabula describere*, ac spectanda oculis exhibere. Unde manavit proverbium de eo, qui dicit idem sapius, & ut Poëta ait, eadem oberrat chorda, ἀφ' ἑνός διαγράμματος αἰεὶ τὸ αὐτὸ παύρει. Vehementer namq; Musicis fœdum est, in ijsdem fidibus sapius hærere. Unde *Horatius* in arte Poëtica inquit:

Et citharædus

Ridetur, chorda qui semper oberrat eadem.

Præterea ad illa *Horat.* lib. 4. *carm.* Od. 3.

O testudinis aurea

Dulcem quæ strepitum Pieri temperes.

Annotat *Cruquius*. *Hoc ipsum*, inquit, est *chordarum seu fidium proprium*.

Nam ψάλλειν, quod est τῶν κίθαρι δῶν κυρίας, ἔστι τὸ τῷ ἄκρῳ τῶν δακτύλων τῶν χορδῶν ἀπιεῖσθαι, ut ait *Suidas*, Id est, *citharædorum est proprium, qui extremis digitis chordas tangunt*. Musici enim dicuntur suas χορδὰς ψάλλειν apud *Aristot.* in probl. vel simpliciter ψάλλειν: ut est apud *Plutarcb.* in *Pericle* πρὸς τὴν ὑδὸν ἑπιτερεῶς ψήλαται, qui suaviter fidibus tactis luserat. Et chorda dicitur ψάλλεσθαι, quæ tangitur, movetur & impellitur. Hinc ὄργανα ψαλλικὰ & ἑπιψαλλόμυρα, quæ pulsantur à psallente.

Tandem ut de *Citharæ cantu* aliquid dicamus, *Stesandrum* Samium, scribit *Timomachus* in *Cypriacis*, multum artem auxisse, primumq; *Delphis* cithara *Homeri* pugnans cantavisse. Alij *Oenoram* ad citharam primum cantasse, eum post imitatis *Achivo* *Polluce* & *Cynethensi* *Diocle*. *Citharæ* cantum innuit etiam *Poëta* *Venusinus* lib. 1. *Carm.* Od. 15.

imbelli cithara carmina dividet.

Cithara, ut notum, *inepta* est rebus *bellicis*, ut quæ tubas & lituos requirunt, sed *apta mensis* ad hilaritatem & saltus. Unde Briscis ad Achillem scribit epist. 3. Heroid. molliciei ipsum incusans;

Et si quis quarat, quare pugnare recuses:

Pugna nocet: cithara, noxæ Venusq; juvant.

Dividere autem *carmina*, esse videtur quibusdam, carmina per citharæ nervos partii, quod citharædi faciunt, cum modulantur, nunc enim hanc, nunc illam chordam carpunt, & de cantilena huic & illi chordæ aliquid impertiunt. Hoc modo per citharam carmina dividuntur: vel potius cithara carmina canuntur audientibusq; dividuntur.

Struckius lib. 3. antiq. conviv. c. 20. Apud *Hebraeos* *Poretim* dicit proprium esse fidicinū, qui minutatim singula verba cantici instrumento musico accommodant & applicant, quod ferè fit inminutione, *Gallice* *frendons*. *German.* *Leuffln* sive *risli*, appellantur. Præterea sigillatim explorandæ chordæ instrumenti musicis & ad concentum harmoniamq; ejus quod canitur accommodandæ sunt. Hoc verbum usurpatur *Amos* 6. ubi *Arias* putat genus cantionis *diatonicum* significari, quod ad voluptates magis & ad permulcendas aures natum esse videtur quod minutis temporum sectionibus, & modulis crebrioribus, præter vocum consonantiam, cætera *avium garritus* imitetur. Nudos verò & *solos absq; hominis voce citharæ cætus*, *Menecharmus* ait, primum invenisse *Aristonicum Argivum*, qui *Corcyre* habitavit sæculo *Antiochi*.

Notatu deniq; dignissimum est, quod scribunt, *Aspendium* Citharædum *novum* citharæ ludendi modum invenisse, *una tantum sinistra* nimirum manu, reliquis citharædis utriusq; manus fungi solitis officio, tenentibus *dextra* plectrum, id quod *FORES CANERE* appellabant: *sinistra* verò digitis chordas carpentibus, *INTUS CANERE* vocabant. Difficile igitur visum est, quod *Aspendius* citharædus faciebat, qui nequaquam utraq; utebatur manu, sed totam cantionem *intus* & *sinistra* tantum manu modulabatur: atq; ita tacita leniq; modulatione sinistra contactis chordis, cantilena peragebatur, ut vox ad citharædum duntaxat, aut proximè assidentem perveniret. *Aspendius*

quoq; est civitas Pamphylia teste Stephano: Inde *Aspendij* dicebantur, apud quos citharædi hoc artificio præcelluisse videntur, *us refert Erasmus.*

Tandem citharæ sonum *Aristonicum* Argivum introduxisse scriptum reliquit Menecharmus. Coronidis loco huic capiti de cithara & lyra adjiciamus *encomium lyrae*, cui ob harmoniæ & sonorum in ea perfectionem hominis vitam persimilem asseruit *Euryphamus* Pythagoræus. Lyra enim his *tribus eget, constructione, concinnitate, contrectatione*: quibus respondent *in viro felici, facultas, habitus & actio*, quorum absolutio sine internis externisq; instrumentis servari non potest. *Piccol. grad. 8. Phil. mor. cap. 10.*

De Lyra apud Philostratum in Iconibus hæc legantur:

Lyram pulcherrimum inventum geminis cornibus jugo, & Chely primus Mercurius compegisse, & post Apollinem ac Musas Amphioni Thebano dono dedisse perhibetur. Is autem Thebas nondum muris cinctas habitans, cantus misit in lapides, & audientes lapides concurrunt. Hæc enim picturæ insunt. Primam igitur lyram despice, an pro dignitate picta sit. Cornu namq; capræ esse petulcæ Poëtæ ajunt: ipso autem cornu, musicus quidem ad lyram. Sagittarius verò ad sua utitur commoda. Lingua quibus lyra indiget, ex buxo, omnia valida ac levia. Ebur in nulla est lyræ parte Hominibus elephantem adhuc, & ad quid ejus cornibus uterentur ignorantibus, & Chelis nigra quidem, sed adfabrè, & ut rei natura exigit, perfecta est, orbis flavis inter se umbilicis adnexos circumdata. Nervi autem partim quidem magadi appositi sunt; umbilicisq; occurrunt, partim verò sub jugo cavi videntur. Hic utiq; ipsorum habitus aptissimus, cum directi in lyra reclinentur. Amphion autem quid ait? Quidnam aliud, quàm canit, & altera manus, mentem ad lyram revocat, ipseque tantum aperit dentium, quantum canenti satis est. Canita (puto) terram, quæ cum omnium genetrix, ac mater sit, muros sponte præbeat. Coma a. per se quoq; jucunda, fronti quidem oberrans, unà verò cum lanugine secundum aurè descendens, auriq; nescio quid preferens, ac cum

mitra multò suavior, quàm gratias elaborasse Poëtæ ferunt. Dulcissimum ornamentum, & ad lyram postremum Mercurius amore captus, utroq; Amphionem munere mihi prosecutus videtur. Chlamys prætereà quam gestat, à Mercurio & ipsa: neque enim uno constat colore, sed mutat, ac juxta irim variat. In edito autem sedet, pede quidem terram concinnè pulsans, dexterà verò nervos plectens. Canit & altera manus, in rectum promissos habet digitos, quod solam plasticen ausuram crederem. Estò, quæ verò ad lapides pertinent, quomodo habent? Omnes ad cantum concurrunt, & audiunt, ac murus fiunt: & hic quidem jam exadificatus est, hic verò ascendit, ille nuper prævenit. Ambitiosi, ac suaves sunt lapides, musicæq; obsequentes. At murus portis septem, quot lyra tenoribus constat.

CAPUT XII.

DE VARIIS Instrumentis, Lyra & Cithara proximis, de Scindapso, Helicone, Barbito, Trigono, Sambuca, Phœnice, Nablo, Pandura.

Similitudine affinia Lyrae fuere plura alia organa Musica. Σκίνδαψος *Scindapsus* fuit instrumentum musicum πτεράχορον, ejusq; chordæ ex *aurichalco* ferri solitæ, quæ *mulieres* præcipuè *usa* traduntur. Numerus chordarum Lyra inferior: usus idem. Unde epitheton additum à Theopompo Colophonio:

Σκίνδαψος λυρόεντα μέγαν χείρεσσι τινάσσων
"Οξήνον, προμάλοιο τετογμένον αἰξήεντος.

Id est:

Scindapsum magnum lyrae similem manibus pulsans & exacuens (acutorem sonum moliens) ex viridi novellaq; myrica fabricatum.

In secundo versu Cafaub. legit ὄξυινος *sagineum*. Nam ὄξυα Theophrasti, quam sciscimam indigitavit Theodorus Gaza, iudicio eruditorum *sagus* illa est, operibus ligneis apta arbor. Ex hac arbore factum Scindapsum ait Poëta.

Sed videretur ad scindapsi fabricam non unius generis ligna desiderata. Ideò addit περιμάλοιο πτυγυμῶν αἰζήεντῳ, elaboratum è ligno *promali grandis*. πτυγυμῶν interpretatur Cafaubonus non de præcipua Scindapsi materia: sed de ligno ad quasdam partes necessario. Apud Laërtium *Scindapsus* sumitur pro vilissimo instrumento.

Ἑλικῶν *Helicon* alterum instrumentum, à *Musarum monte* nomen ducens, & chordarum numerum à numero earundem. Ἐννέαχορδον *igitur vel novem chordarum* fuit ὄργανον: quemadmodum scripsit *Ptolem.* lib. de *Mus* quarum chordarum tres sunt Ἐν Διὰ πρῶτων vel epitriti; tres autem Διὰ πέντε seu hemiolii & τρεῖς Διὰ πρῶτων. Ab hoc instrumento *Musas* dici Ἑλικωνιάδας quidam putant, quòd hoc ipso impensè gaudeant.

Βάρβιτῳ, vel Βάρβιτον, *Barbicus* vel *Barbitum*. Instrumentum fuit musicum, multis intentum chordis, unde & Theocritus dixit Βάρβιτον ἐς πολύχορδον. Neanthes apud *Athen.* lib. 4. τὸ Βάρβιτον esse tradit *Anacreontis* εὕρημα, inventum: hoc multum est usa *Sappho* & *Alcaeus*. Gravis ei sonus extitit & aptus *Doriis*: quocirca *Pollux* etiam Βαρέμπιν dictum prodidit, quasi quòd Βαρεῖας τὴν Φωνὴν vel Φθόγον gravem sonum reddit. μίτις etiam fuisse vocatas τὰς νεορὰς alibi diximus, quoniam ante nervorum usum *lineis* utebantur staminibus.

Hujus mentionem facit Horat. lib. i. carm. Od. i.

— — *Si neq; tibias*

Euterpe cohibet, nec Polymneia

Lesboum refugis tendere barbiton

Et Od. 32.

— — *age dic Latinum*

Barbite carmen

Lesbio primum modulate civi.

Significat primum *Alcaum* barbitò usum, unde *Lesboum* vocat ab

insula Lesbo, propter Alcæum & Sappho egregios *Lyricos ex ea* insula oriundos. *Tendere* autem, ad *fiæes* pertinet, quibus barbiton tenditur plectrifq; sive radiis percutitur. Unde *Halycarn.* lib. 7. βαρέεται κέρκειν idem quod βαρβιλιζειν barbiton pulsare, quod apud *Athen.* etiam lib. 4. est ὄργανον ἑνταυτόν, καὶ πολύχορδον, instrumentis intensum, & multarum chordarum & citharæ genus gravius aliquanto sonantis.

Trigonon est instrumentum musicum, à triangulari figura nomen habens. *Juba* lib. 4. hist. theatr. à Syris repertum fuisse tradidit. *Athen.* lib. 15. τρίγωνον εἶδον ἔχουσαν, ἢ τ' ἤδε πρὸς αὐτὸ μέλθ' Ἰωνικόν τι. Video habentem *Trigonon*, quo numeros *Jonicos* modulatur. *Athen.* lib. 4. inquit: *Alexander* ingenii sui tale quidam documentum publicè *Romæ* præbuit in eo, quod *Trigonon* vocant, instrumento, ut ad insaniam usq; Musices studio inflammaverit Romanos, (μυσσομανεῖν dicitur) multiq; numeros ejus ac κρέσματα pulsus etiamnum recordantur. Hujus *Trigoni* in *Musis Sophocles* meminit.

Griefippus Adulteris nocturnas cantiones est commentatus, quibus evocent foeminas, *trigono* & *Sambuca* ludentes. *Athen.* lib. 14. *Sambucam* autem, sive *Sambicam*, quæ triangularis citharæ species est, *Lyròphanicem* appellant. Hujus inventorem fuisse *Ibycum* Rheginum affirmat, quemadmodum & *Trigoni*, *Heantes* Cyzicenus lib. 1. de Horis. *Polyd.* lib. 1. c. 15. Ab ipso *Ibyco* instrumentum *Ibycinum* fuit dictum, quo *Galli* & *Romani in militia* usi fuerunt. Apud *Athen.* lib. 14. dicitur ὄξύφθογον εἶναι μουσικὸν ὄργανον τὴν σαμβύκην καὶ τετράχορδον, acutum ejus esse sonum, & quatuor fidibus tensum organum.

Sambucam quoque usitatam scribit *Parthis* & *Troglodytis Euphotion*. Certum autem est, vetustissimos *Orientis* populo seo organo fuisse usos: inde transit postea ad *Græcos* res & nomen *Daniel Propheta* cap. 3. ἢ ἀν' ὧρα αἰθέσθητι τῆς σάλπιγγος, σὺρυγγος, καὶ κίθάρης, σαμβύκης τε, cum audieritis vocem *Sambucæ*. In *Chaldaico* textu est נבבב *Sabbeba*.

Semus Delius libr. 1. *Deliadis* scribit: *Sambucâ* primam usam

fuisse

fuisse *Sybilam*, nominatumque sic fuisse illud instrumentum à *Sambyce* inventore quodam.

Hieronymus ad *Dardanum*, modum conficiendi Sambucam ostendit quodammodo. *Sambuca* (inquit *Porphyrus in Ptolomei harmonia*) triangulum instrumentum est, quod ex inæqualibus longitudine, sicut & crassitudine nervis efficitur. Hinc *Sambuciftria* dicitur, quæ hoc instrumento ludit & utitur. *Euphorion scribit lib. de Isthmiis*, apud Mytilenen ex Musis unam cum Sambuca videri, *Lebothemidis* opus.

Phænicem Ephorus & *Scammon lib. de Inventis*, instrumentum vocant, repertum à *Phænicibus*, ideoque sic appellatum ab inventoribus. Semus autem *Delius lib. 1. Deliadis* ita vocatum censet, quia ejus artifex cubitum è palma, quæ Deli est, fabricatus sit, *Ἐπὶ τῷ ἐκ τῆς ἐν Δήλῳ Φοίνικος τὰς ἀγκῶνας αὐτῆ ἐξ ἐργασίας.*

Nabulum esse *Phænicum*, vel *Hebræicum* inventum, ipsum nomen indicio est, inquit *Casaubonus*. De Nablo ait *Sopater, neque Sidonii Nabli fides sunt corruptæ*, in *Portis*:

ἔπε τῆ Σιδώνου νάβλα

λαρυγγόφωνος ἐκκεχ' ἔδωται τόπος.

Interpres sic vertit. *Neque Sidonii Nabla strepitus è faucibus personans fidibus excitatur*. Organi excavatam & carinatam partem alveo similem ita vocat. Ap. Athen. *λαρυγγόφωνος τόπος*, inquit *Casaub.* *periphrasis est fidium, per quas intentas sonus editur, ut per guttur vox predit. ἐκχορδῶσαι* dicuntur absque dubio *fides, quando longo usu ipsarum sonus minuitur & deficit*. Idem *Sopater* in *Myrtaci servulo* scribit:

νάβλας ἐν ἀετροῖς γραμμάτων, &c.

Id est:

Inter alia Musicorum instrumentorum *Nablas* suaviter canorus est: cujus lateribus affixa lotus inanima, emittit spirantem & animatam musam voluptatemque affert, chorum versus decantantem exhilarans ac Bacchico furore commovens.

Ευάζων vox alludit ad illud *Virgilii*,

- - - *Evantes orgia circum.*

Hinc apparet in *Orgiis Racchi*, animos eorum, qui festum celebrant, *Nablis* ad choreas & tripudia *Phœnices* incitare solitos: Hinc *diminutiva* vox *Nablium*, cujus fecit mentionem *Ovid.* 3. de arte amandi:

Disce etiam duplici genialia nablia palma

Vertere, conveniunt dulcibus illa modis.

Protagorides quoque lib. 2. de festis conventibus, qui ad *Daphnen* fiunt, instrumenti Musici, quod *Panduram* vocant, meminit.

Pythagoras, *Trogloaytas*; inquit, *Panduran* ex ea *Lauro*, quæ in mari gignitur, fabricare. *Euphronon* lib. de *Isthmiis* scribit quos nunc *Nablistas*, *Panduristas* & *Sambucistas* vocant, nullis uti novitiis instrumentis, fidiumq; gravi sono: *Barbiton*, cujus meminere *Sappho* & *Anacreon*, *Trigona* & *Sambucas* esse procul dubio. Ex quibus perspicere licet, unum ac idem instrumentum non rarò pluribus vocari & indigitari nominibus.

CAPUT XIII.

DE MAGADI, *Pectide*, *Psalterio*, *Epigono*, *Tripode*, &c.

SUprà de tibiis mentionem fecimus *Magadis* ut tibiae & attigimus dubitationem, an *tibia* vel *cithara* genus sit, ibidemque, adduximus testimonia, quæ stant à tibiae parte.

Duris lib. de *Tragœdia* dictam *Magadin* vult à *Magdo* *Thrace*. Apud *Athen.* 25. 4. numeratur inter instrumenta, quæ tensis fidibus sonora sunt, *μάγαδιν οίδα δὲ δὴ καὶ μάγαδὸς ὄργανον ἐστὶν ἐσπάρτην, καὶ θύπτρον καὶ κηθάρα, λύρα, βάρβιτον*. Novi & instrumentum *Magadin*, quod fidibus intenditur, quemadmodum *cithara*, *lyra*, *barbitos*. Et alicubi dulcissimus *Anacreon* inquit: *Ἡ ἄλλα δ' εἰκοσιχορδαῖσι μάγαδιν ἔχων*. *Magadin* habens, *viginti* fidibus cano. *Nota chordarum numerum.*

Idem

Idem Anacreon *Magadin*, inquit, instrumentum dici, cantionibus aptum *ψαλτικὸν ὄργανον*, a *Lydiæ* repertum: quamobrem *Lydiæ* mulieres psaltrias & cantatrices vocari *ἰση αὐτοῦ ἐστὶν Ὀμφαλε*: *ἀλλ' αἱ λυδαὶ ψάλτριά τε παλαιθετῶν ὕμνων αἰοῖδοι τὸν ξένον κοσμήσουσι*. At vos *Lydiæ* psaltriæ verustorum Hymnorum cantatrices ornate hospitem.

Euphorion in lib. de *Isthmijs* scribit, *Magadin* priscum esse instrumentum, seroq; admodum ejus mutatam esse fabricam unà cum nomine, vocatumq; fuisse à posteris *Sambucam*, frequentissimum id esse apud *Mityleneos* à *Lesbothemide*, antiquo statuario *ἠπασθεῖς Μυσις* sculptam, quæ illud teneret, ut supra c. 12. etiam dicebamus.

Menschmus lib. de artificibus, *Magadin*, ait, eandem esse cum *Pectide* & inventam à *Sappho*, ut mox dicemus.

Télestes in Hymenæo Dithyrambico, *Magadi quinq;* esse fides ait: *Alis alio clangore è cornu vociferans*, *Magadin irritabat* (*digitorum pulsus velut titillabat*) quinq; fidium *virgibus distinctam*, manum *versans celeriter*, unde cui sum iniit, eor recurrentem.

Aristoxenus scripsit, *Magadis* & *Pectidis* absq; plectro usum esse in canticis, ideoq; *Pindarum* in suo ad Hieronē Scolio, *Magadin* appellasse *ψαλμὸν ἀντιφθογγον*, (redditum mutuis vicibus: vel è contrarijs vocibus, quales sunt *puerorum* & *virorum*, velut semper concentus adesset, nempe virorum & puerorum.

Phrynichus in *Phænijs* ait: *ψαλμοῖσιν ἀντίπασ ἀείδοντες μέλη*. Cantici modos personantes reciprocatos.

Sophocles in *Mysis*;

πολὺς δὲ φρῶξ &c.

Phryges multi Pectidis triangula

Concentus reciprocos voce modulabantur.

Est autem hoc in quæstione etiam positum, cum instrumenta *πολύχορδα*, quæ multis fidibus tenduntur, in usum tardiùs venerint, quo pacto *Anacreontis* seculo *Magadis* nota fuit.

Sed sciendum, *Magadin* esse antiquum instrumentum, cum diserte *Pindarus* scribat à *Terpandro* excogitatam fuisse *Barbiton*, cujus so-

nus *Lydia Pectidi* æquiparandus sit: *Barbion* (inquit) *Lesbius Terpan-*
der invenit primus: Cùm in cœnis audivisset, sublimis *Lydiæ pectidis*
 canticum, suæ *Barbito* parem. Jam verò *Magadine* eandem esse cum
Pectide, constat ex *Aristoxeno* & *Menæchmo* *Sicyonio* in lib. de artifi-
 cibus, qui *Sappho* *Anacreonte* priorem, ante omnes *Pectide* usam fuisse
 scribit.

Euphorion lib. de *Isthmijs* scribit; *musica instrumenta*, quibus multa fi-
 des annectuntur, appellatione tantùm esse mutata & antiquissimum fuisse
 illorum usum.

Diogenes verò *Tragicus* in *Semele*, *Pectidem* à *Magade* differre,
 scribit.

Artemon lib. 1. de *Bacchica* intelligentia & studio, scribit; *Timo-*
theum *Milesium* opinione multorum *Magadidem* in usû habuisse, au-
 ctam fidium numero, ejusque rei causa accusatum illum (ut cap. 11.
 pluribus annotavimus) apud *Lacedemonios*, quod veterem *Musica*
 labefactaret ac corrumpere, & cum fides supervacuas præcidere jam
 esset paratus, quidam, ostendisse stantem apud ipsos exiguam *Apelli-*
nis imaginem, in cujus *lyra* tot essent fides, ab eodem situ & ordine por-
 rectæ, ideòq; absolutum. *Sophocles* in *Thamyra*, facit mentionem
cantionum ad Pectidem, easq; vocat *κροτητὰ μέλη*, quæ digito pulsatis or-
 ganis, aut etiam quæ tibijs canuntur, apud *Athen.* lib. 4.

Sophoclis verba: *ὀρχωσι γὰρ κροτητὰ πηκίδων μέλη*. *Telestes*, τὸ ὀ-
 ξυ φάνοις πηκίδων ψαλμοῖς κρέκον *Lydiæ* ὕμνον, cum *pectidum* sonis acutis
Lydius hymnus strideret. *Athen.* lib. 14.

Sopater *Parodus* verò *Pectidem* vocat *δίχορδον*, ut quæ duobus ten-
 debatur nervis: *Pectis* *barbara* *musica* *superbiens* (*carica* *Musa*) duabus
 attertis fidibus in manum quomodo tradita est.

Vocarunt & organa quædam *musica* *Pariambidas*, quasi *Jamborum*
 affectas & comites, quibus *jambi* accinebantur.

Apollodorus autore Hesychio, ἡ δὲ τῆς ἰάμβους αὐτῆς Φησι πιπιήσθαι, αἷς οἰκισθῆναι δοιᾶδυσιν.

Athen. lib. 4. citat Epicharmum, qui in Periallo sic illarum meminit: Σεμέλα δὲ χορδαί &c. *Saltat Semele ad tibiam & ad citharam & Parriambides, lat atur ea, sonorum frequentamenta cum audit, dum levi celeriq; manu subtus tangunt, argutoq; pectine organa feriunt.* Casaub. lib. 4. cap. 25. in Athen.

Apollodorus scribit *Magadin* olim fuisse, quod nunc vocamus *Psalterium*. Hoc organum, ut autor est *Jubas*, Alexander Citherius fidibus referfit, & cum in *Ephesiorum* civitate consenuisset, hoc ingeniosissimum artis suæ inventum in templo *Diana* deposuit & dedicavit. *Athen. lib. 4.* Meminit *Aristoteles* *trigoni Psalterij*, cujus chordæ essent æquæ intentæ omnes. Sicut autem pleraq; alia musica instrumenta à *Syris* mutuati sint *Græci*, ita hujus & inventum & nomen *Syris* imputarunt. Ac miratus sum sæpè (*scribit Casaub. lib. 4. animadvertens in Athen cap. 25.*) jam inde à temporibus *Nabuchodonosori* vetustissimi Regis *Babylonij*, *Psalteriorum* nomen in ultimum ferè orientem penetrasse. Nam apud *Danielem* פְּסַלְתֵּרִין *Pesanterin*, Græca sunt ψαλτήρια.

Videtur autem *Athenæus* *Psalterium* distinguere ab alio organo, quod vocat ψαλτήριον ὄρθιον, quodq; proprio nomine *Lyrphænicæ* dicebatur. De hoc fortasse debent intelligi *Chrysolemi* verba in protheorijs ad *Psalmos*, ψαλτήριον τῶν ἑντατῶν μὲν ἦν πλὴν ὄρθιον, καὶ ἀνωθεν εἶχε τῶν φθόγγων τὰς ἀφορμὰς.

Juba mentionem quoq; fecit *Lyrphænicis ac Epigonei*, quod nunc in rectum *Psalterium* transmutatum ejus nomen servat, qui in illo usus est.

Psalterium id apud *Æonium* in voce *dicteria*, *Orthopsallicum* Varro nominat: *Qui mobilis & Orthopsallica attulit Psalteria, quibus sonant in Græcia dicteria, qui fabularum collocant exordia.*

Dicteria, intelligit non jocos & sales: sed τὰ δεικτήρια, τὰ ἐνδόσιμα καὶ τὰς ἀναβολὰς, qui artis suæ fidicinæ specimè & experimentū præbēt. *Dicium* putant, quòd rectum pulsaretur, vel quia sonaret intentos

numeros, vehementes & æutos, quales cecinit *Arion*, cùm eum Delphinus extepit. *Herodor. lib. r.*

Epigonus autem construxit instrumentũ, in quo essent *chorda quadraginta*: quod *Epigoncum* à se appellavit. Hunc *Epigonum*, genere *Ambraciotam*, produnt à *Sicyonijs* civitate donatam, quod fuerit musices peritissimus, & canens, sine *pectine manu* fides pulsaret, *μουσικῶτα* δ' ἄν κατὰ χεῖρα, δίχα πλήκτρα ἔψαλλον.

Fuit & *Simi* commentum illud, quod ab eo *Simicum* appellatum, *quing. & triginta* constabat *chordis*: à quibus eorum origo, quos nunc *Monochordos* (*Clavichordia*) vulgus vocat, in quibus ordine digesta *plectra* subsilientia reddunt sonos. Additæ deinde *plectris corvinarum pennarum* cuspides: ex æreis filis expressiorem eliciunt harmoniam. Me puero, inquit *Scaliger lib. 1 Poët c. 48. Clavicymbalum & Harpichordium*, nunc ab illis mucronibus *spinetam* nominant: (de quo plura & dilucidiora non injucunda in *I. Theil Tomi Secundi* legenda) *Vetus Menochordos* unico nervo contentus erat, *Arabum* inventum. *Trichordos* autem *Affyriorum* quod *Panduram* appellabant.

Pentachordos Scytarum fuit: ex crusta pelle bubula confectas *chordas* pulsabant *plectro*, quod ex *ungula caprina* optimũ habebatur. Durat etiamnum *plectri* usus in *Hispania & Psalterij*: cujus sonum miscent cum sono *tibiæ*, loco *typani*: quod iccirco *tympantum chordatum* vocant. *Itali Tabassum.*

Fuit & aliud ad psallendum instrumentum, quod *πῆλυξ* dicebatur.

Artemon, (ut scribit *Athen. lib. 14.*) de quodam instrumento, quod *Tripodem* vocat, hæc refert: *Ex instrumentis, ait, multa ne nos quidem scimus, an unquam extiterint, veluti Zacynthij Pythagoræ tripus, cujus usus brevi tempore duravit, seu ἄρα τὸ δοκεῖν ἐργώδης εἶναι κατὰ τὴν χεῖρα θεοῖα, quoz videretur operosus esse tractaturis manibus, sive ob aliam quamvis causam statim derelictus est, ac iccirco multis ignotus. Simile id fuit Delphico tripodi, à quo & nomen inditum est: usum a. præbuit citharæ triplicis. Nam stantibus in sede versatili (basi) pedibus quomodo sellarum, quæ circum-*

guntur positus sunt, per media spatia tria, quæ à pede ad pedem pertinent, fides extendit, cubito uniuersis, super adjecto, adaptatis infernè clavis, quibus fides intenduntur, addito supra & communi pedibus omnibus lebetum ornatum & quorundam insuper aliorum appensorum, quæ sanè fait lepida & elegans hominis imaginatio, præterquam quod plenioris & luculentioris sonum reddebat. Cuius intervallo suos modos ille dispersitus erat, ut omninò tres essent, Dorii, Lydii, Phrygii: sedens autem in sella, à tripode modicè distante, prolatà sinistrà manu pulsandus fidibus, & alterà plectrum incurtiens, in quancumq; forte incidisset, ex illis tribus modulationis speciem, sedem instrumenti pede in orbem agebat, volubilem ipsam & ad motum promptam, tanta velocitate consuetus manum huc illuc transferre, ut si quis ejus industriam non aspiceret, sed auribus iudicaret tantum, facile crederet citharistas se tres audire, diversos modos canentes.

At verò instrumentum illud, quod in magna fuit admiratione, post ejus obitum confestim neglectum exolevit; ut est apud Athen. dicto lib. 14.

Tripus præbebat usum trium cithararum, ut tres citharædi concordés viderentur pulsare. Habebat enim triplicem harmoniam.

CAPUT XIV.

DE CARMINIBUS LYRICIS quæ Lyra
vel Cithara accinebantur.

LYRICA carmina dicuntur, quæ olim in conviviis & aliis festiuitatibus, modulato cantu ad lyram pronuntiabantur. Unde & Lyrici appellabantur, qui ejusmodi cantiones ad instrumenta musica exercebant: Et hinc appellationes, *ουληνη* Ode & *μελη* & ad eadem traductæ. Odas quoque à canendo titulum suorum librorum fecit *Horatius*. *μελη* item propriè dicitur carmen *μεμελοποιημενον*: id est, in cujus compositione habita ratio harmoniæ ut cani possit, quemadmodum *Pindaricas* cantiones in scri-

psēre μέλη. Quamquam autem μέλη $\textcircled{\text{L}}$ *Lyricorum* tantum fuit: *Melodia* tamen est *omnibus* cantionum sonis attributa. Sic Chamæleon. (*in lib. quem de Stefichoro scripsit*) μελωδηθῆναι non solum, ait, *Lyrica*, verum etiam *Archilochi & Hesiodi & Mimerni & Phocylidæ & Homeri*. ut scribit *Scal. lib. I. Poet. c. 44.*

Varia autem fuerunt *Lyricarum* cantionum genera, *Melos sive Ode*, (inquit *Scaliger*) quibus *amatorias* curas decantant. Primum hoc excogitasse *Alcmana* tradunt, primumq; ajunt dedisse μέτρον ἀκόλαστον lascivum. Aliis *Ametor Eleuthernaus* primus apud cives suos *amatorias* cecinisse cantilenas memoratur: cujus posterius propterea *Ametores* dicti sint.

Inque hoc genere plurimam fuisse *Sappho*, *Anacreontem* verò interspersisse mellis quandam dulcedinem memorix tradiderunt.

De *Alcmane* item Archytas Harmoniacus scribit ut ait Chamæleon, *amatoris* versibus condendis omnium principem & ducem *Alcmanem* fuisse, ἐρωτικῶν μελῶν ἡγεμόνα, καὶ ἐκδῆναι πρῶτον μέλη $\textcircled{\text{L}}$ ἀκόλαστον ὄντα καὶ φησὶ τὰς γυναῖκας καὶ τὴν τριάτην μῦσαν εἰς τὰς Διὰ τριβάς erga mulieres petulantissimum, eum ante omnes in vulgus eam musam & ea carmina edidisse, quæ in hominum congressu & conventiculis canerentur, cujus perpauillæ hæ reliquæ, quovis nectare suaviores:

ἔρωτος ἐμὰ δ' αὐτὸ κύπελλον $\textcircled{\text{L}}$ μέλιτι γλυκὺς καθεῖσθαι καρδίαν ἔαρπει.

Stefichorus autem amori non mediocriter deditus, eum canticorum modum composuit, quæ olim παιδικὰ & παιδιὰ vocarunt, ἔτω δ' ἐναγώνιος ἦν ἠπὸ τὰ ἐρωτικὰ πραγματεία, id est certatim hoc de amore scribendi negotium obibant, nec fuit tum aliquis, molestos esse qui putaret amoris Studiosos viros.

Erat & *Ode* species apud *Laconis*, quæ, si quis in flagitio deprehensus fuisset, aram quandam obiens, canebat sua probra.

Aliæ fuere, quas λοκρίας ὠδὰς nominabant quæ nihil aliud quàm *adulteria & supra* continerent.

Clearchus in primo *Amatoriorum*, cantionem quandam *Nomiam* (id est, metricis legibus compositam) vocari tradit ab *Eripha-*

Eriphanis, condendorum versuum artifex perita cum
 cam amaret, persequendis quoque se feris exercebat, in-
 valans, nempe errabunda huc & illuc properans, moni-
 verlustraret, ut Inus discursiones præ illius erroribus fa-
 non solum feri dirigi, amoris expertes omninò homines,
 tissima bestia collacrymantes, misérias ejus deplorarent,
 nsu tangerentur. Quamobrem cantionem illam edidit
 es, ubi composuit, pervagata est. quod ajunt vociferans
 am Nomion vocarunt: Ejus hæc est portiuncula:
 λαα.

genera in laudibus Heroum, locorum laudationibus, re-
 rationibus. His numeris etiam *Pæanes* solis *Diis* di-
 in argumento, sed stilo demissiore. Et *Epipompeuti-*
 accinebantur, cujusmodi seculare carmen Horatia-
 iud absimilia *Pæanibus*. *Epinicia* autem præcipuè
 aminibus *viçtori* canebantur. *Hymni*, qui ad aras *Diis*

as gratulabantur *Diis*, immortalibus, pro *viçtoria* in
 uminibus. Peculiariter verò *Pæanes* dicebantur hy-
 es in laudem *Apollinis* (nec non *Diana*, secundum au-
 tur ad amoliendum & propulsandum aliquod ma-
 ræsertim pestiferi, sive belli, aut etiam parta *viçto-*

Pæanum rhythmus ille plerumque, qui à Sophocle ob
 ode Tyranno hoc metro:

ἴσις Δάλις παίαν.

ἴε' Δελιέ Πæαν.

Apollo dictus fuit *Pæan*, ut testatur Macrobius. Alii di-
 & h. e. à *medendo*, alii ἴσις ἀπὸ ἑ ἰόναι. Alii in utrumque
 ἴσις Unde *Jejus* *Apollo* dictus est.

Pæanes dictos esse ferunt ἀπὸ τῆς πάυειν quod est *placa-*
 cantilenæ canebantur, ubi vel *famem*, vel *pestem*
 tur, vel aliquod *imminens malum* *diversere*,

tolli,

tolli divino implorato auxilio. Inde *Æsculapius Paon* dictus. *Nat. lib. 4. cap. 10.*

Quidam δὲ τῆ παλαιῶν deducunt, atque hinc natum existimant: Cūm *Latona* ex Chalcide Eubœæ civitate, *Dianam* & *Apollinem* in Delphos transportaret, evenit forte fortuna, ut juxta specum, in quo *Pytho* latitare dictus est, prateriret. Ubi verò jam profiliens *Pytho*, impetu ferretur in illos, *Latona*, mulierum more, territa, filii auxilium inclamavit his verbis, ἰὴ παῖ, jaculare fili. Ibi *Apollo*, qui tum fortè gestabat arcum, misso telo *Pythonem* interemit.

Scaliger dicto loco, agnoscit duo *Paanum* genera: *Alterum*, quo in *victoriis* gratulabantur cum acclamatione: *Alterum* sine exclamatione, quo *laudes* celebrabant sine acclamatione, ut mox dicemus.

Prioris generis itidem duo videntur fuisse genera, quemadmodum scriptum reliquit Scholiastes *Thucyd. lib. 1.* scribit: Δύο παῖνας ἦδον οἱ Ἕλληες, &c. *Duos Paanas* norunt Græci: *unum* ante prælium, *Marti*; *alterum* post prælium, *Apollini*. Illum *priorem* εὐεταίης ἐν παλαιῶν congressuum *Paana* dixit *Plutarch*, in *Lycurgo*: hunc *alterum* ἐκ τῶν ἰνικίων παλαιῶν, *victorialem*, idem *Plutarchus* in *Romuli* rebus appellavit. Videntur autem cum *Rhythmo* & *cantu* quodam fuisse, atque ideo *Paanes* dicti. Mansit apud imos etiam *Græcos*, inquit *Lipsius*, qui tamen ut *Christiani*, *Vicit Crux* pro *Paane* habebant. *Cedrenus* hoc tradidit in *Basilio* Imperatore, pugna cum *Manichæis*: Voce magna *Paanem* canentes, & illud (Σταυρὸς γυβίλλης) *Crux vicit* conclamantes, aggrediuntur hostes.

Paan sine acclamatione est ille *Aristotelis* in *Hermiam* *Aternensem*, unde & scias, quantus ille vir fuerit in poësi: neque ipso *Pindaro* minor. Scripsit etiam in *Lyandrum* *Lacedæmonium* unum: qui ob dignitatem in *Samo* olim publice canebatur: ut *Delphis Paan alter* in *Craterum* *Macedonem*, admodulante *Lyra* puello impubere.

De hoc *Paane* in *Hermiam* sic loquitur *Democritus* apud *Athen. lib. 15.* At enim quod ab *Aristotele* doctissimo scriptum legimus, non quidem sacer est hymnus, ut calumniatur *Demophilus*, qui *Philosophum* violat & reli-

gionis criminatus est, tametsi quidam ab Eurymedonte scribant accusatum fuisse, tanquam impium, & in convivijs de Hermeja sacrum hymnum quotidie canentem.

Olim enim apud Græcos religioni habitum, *Pæanem* in cujusquã mortalium honorem canere, scribit *Isaacus Casaubonus* in Athen. lib. 6. c. 14. Verum miratur illud *Scaliger*, quod *Athenienses* iudicio profecuti sunt *Aristotelem*: quoniam in *Hermiam*, qui esset mortalis, tanquam in Deum, *Pæana* condidisset: quum tamen viris fortibus daretur id. *Adulatores* enim, isto etiam genere honoris ornandos viros principes, censuerunt: eratq; etiam hic tacita quædam consecratio, & in numerum Deorum relatio. *Defendunt quidam Aristotelem, quia non fuerit Pæan*, quippe in eo acclamatio nulla, sed potius *σκολιόν μέλι*.

Alij hanc addunt rationem, quod ipse *Aristoteles* disertim fateatur, eum, quem laudat, mortem obiisse: quod Deo non convenit, cui proprius *Pæan*. Hæc verò scribunt *defensionis Aristotelis* verba: *Hermeja, ut immortalis, cum ego sacrificare non deliberarem sepulchrum, ut mortali, extruxi: immortalalem verò famam ejus reddere cupiens, funebri commendatione, atq; laudatione illum cohonestavi*. His argumentis respondet, & prioris quidem *Scaliger*, quod nimirum in plerisq; & confessis & receptis *Pæanibus* nullam inveniamus acclamationem, ut mox ex subiecto *Pæane* patebit. *Posteriorem* rationem refellit *Casaub.* lib. 15. in Athen. cap. 16. quia etiam *Castori* & *Polluci* canebatur *Pæan*; quos è terris in cælos transcendisse & mortem obiisse, omnes sciunt.

Jam ipsum *Aristotelis Pæanem* subjiciamus, qui sic habet, & totidem verbis descriptus ab Athen. lib. 15. *disposoph.*

Ἀρετὰ πολύμοχθε
Γένει θεοτείῳ
Θήρομα κάλλιπον εἶψ. &c.

Virtus laboriosa generi mortalium, indiga vita pulcherrima: Ob tuam, virgo, formam Græcis mors est optabilis: tolerandiq; gravissimi laboris indefessa constantia: talis scilicet fructu mentes accendis, immortalis, auro, præ-

stantiore, anteposendo vel parentibus, ac lenienti dolores somno. Tuae causa divus Hercules, Ledaq; filij, multa perpessi sunt, gestis rebus potentiam tuam ac vim predicantes. Tui desiderio Achilles & Ajax ascenderunt ad ditis atria. Ob amabilem formam tuam se privavit lumine solis alumnus Aetnaea (Hermejas) quem actis rebus clarum & celebrem sempiterna laude Musa decorabunt, Mnemosynes ac Jovis filia, majestatem Jovis hospitalis extollentes, firmamq; amicitia premia.

Est quoque sine acclamatione Paanille Ariphronis Sicionij apud Athen. lib. 15. Dipnosoph. quem fecit in honorem bona valetudinis, jucundissimum & plenissimum gratiarum:

Τῆς αἰσθητικῆς μακαρίων

Μετὰ σὺν ναί οἱ μὲν

Ἐὸ λειπόμῳρον ἑιοτάς. &c.

Hoc est:

Sanitas ex omnibus beatis Dijs maximè veneranda, Tecum ò utinam degam quod vitæ superest: Benevola mihi contubernalis esto. Nam si qua voluptas ex divitijs aut prole percipitur, aut regio principatu, quod fortunatum dicunt homines; aut amoribus, quos occultis Veneris casibus venamur: Aut si quod aliud est mortalibus benignitate Deorum oblectamentum; Aut si laborum quietem intermissionemq; nanciscimur, Tecum ò diva sanitas, florent omnia, tecum renidet gratiarum Ver: absq; te verò ò nemo felix.

Quod suprâ dicebamus, *adulatores*, isto genere honoris orrandos viros principes, cenfuisse. Insigne extat publicæ Atheniensium adulationis monumentum, *Ityphallicum* scilicet dictum *Demetrio* ab Atheniensibus è Corcyra & Leucade: revertenti. *Hic est ille Demetrius Poliorcetes, Antigoni F. qui Demetrium Phalereū Casandri Macedonia Regis auspicijs, sub specie Oligarchia Athenis dominantem urbe expulit, & pristinam Reipub. formam ob libertatem restituit: anno altero Olymp. CXXVII.* autore Diodoro lib. XX.

Tum igitur *populus Atheniensis* incredibili gestiens lætitiâ, ob recuperatam libertatem post annorum XV. servitutem, ut ornando Demetrio nihil reliqui fecit.

Facta sunt de illius honoribus Senatusconsulta; Et refert *Plusar-*

chius

chus inter alia decretum fuisse, ut, quotiescunq; in urbem veniret, *Demetrius* iisdem ritibus ac *ceremonijs* peregrè adveniēs exciperetur, quibus solerent *Ceres* & *Bacchus*. *Demetrius*, inquit, *Athenas à Lencade & Corcyra redeuntem*, *Athenienses non solùm suffitibus, coronamentis & libationibus vini exceperunt, sed etiam chori processerunt ei obviam, cum profodijs & ithyphallis, saltantes & canentes.*

Olim vero omnia hæc *Dijis* erant propria, & in illorum tantùm honorem fieri solita, cùm vel in pompa traducerentur, vel aliàs loco moverentur *Deorum simulacra*. Primò omnium autem *Demetrio* tributa sunt: ut ei obviam procederent *chori, profodiaca & ithyphallica* in ejus gratiam composita carmina canentes. Quemadmodum *Paan Apollini* propriè sacrum fuit carmen, sic *Ithyphallium Baccho*: neq; magis fas fuit isto, quàm illo genere carminis, persequi.

Simile etiam *Rome* factitatum legimus: ut eorum nomina, quæ eximio honore vellent decorare, *saliari carmine* canenda decernerent. *Germanico mortuo* inter alios hic honor tributus, *autore Tacito lib. 2.* Et *M. Antoninus* *Philos. mortuo filio Vero*, iussit, ut nomen ejus *saliari carmini* infereretur.

Vetus quoq; *Ecclesia Christiana* hunc, ut videtur, morem ad pium usum traduxit: instituto, ut nomina *sanctorum martyrum, & aliorum* fide & meritis excellentium virorum, sacris *diptychis* inserta inter hymnodias recitarentur. *Casaub. lib. 6. cap. 15* *Possidonius* quoq; in 23. memoriæ prodidit; *Gallos* olim summo in honore secum habuisse *Poëtas* victores, à quibus laudarentur, quorum *Poëmata Bardos* appellata scribit atq; ab illis cum cantu pronunciata. Contrà *prisca epici* vocabant eos *grassatores*. *Scal. lib. 1. Poët. cap. 4.*

Erant & quædam carmina, quæ canebantur *ad organa musica*, præcipuè *lyram*, quæ *σοῦλα μέλη* vocata sunt: in quibus *virorum fortium* laudationes concinebantur, nihil à *paanibus* differentia, nisi materia, sive argumento. Canebantur *Scolia* in con-

*vinulibus hilaritatibus, in quibus poculum circumlatum αὐδὸς appella-
batur, quia non liceret absq; cannu vel propinare, vel excipere. Scolion car-
men autem dici volunt à pede Scolio, Amphimacro: Alij ab obliquis tibi-
is: Alij ab ordine flexuoso, quo caneretur. In purijs cani solitum à dif-
cumbentibus, lauro aut myrta coronatis. Eratq; σκολιὸν sicut reptati-
serpentium, & quasi ferra dentes.*

*Scoliorum autem argumenta fuerunt βιωφιλῆ, vitæ præcepta; quin et-
iam existimat Causaub. in lib. 15. Athen. pleraq; illorum facta de septem
sapientum dictis & responsis, ἀδόμῃα olim dicta, quia moris ea erat con-
stare in convivijs.*

Timocreonis hoc est scolion de contemptu divitiarum.

ὦ Φελες ὦ τυφλὲ πλῆτε,
μήτ' ὄν γῆ μήτ' ἐν θαλάττῃ
μήτ' ἐν ἠπείρῳ φανήμηναι,
εἰλλὰ πάρεταρον γε ναίειν κ' ἀχέροντα.
Δὲ σε γὰρ πάντ' ἐν ἀνθρώποις κακὰ.

Fuit igitur ut dictum argumenti genus βιωφιλῆς. Nec enim car-
minis materia solūmerat in laudibus virorum fortium, sed etiam in
communibus sententijs & adagijs, & quocunq; genere adhortationis ad
benè beatèq; vivendum.

*Plato in Gorgia scribit Scolio cani solitum: ὑγαίνειν μὲν ἄριστον
πὸ δὲ δόλιπερον καλὸν γινέσθαι. τρίτον δὲ τ' πλετεῖν ἀδόλως.*

De Scolio carmine plura diximus cap. 19. prioris Membri, de usu Musi-
ces in convivijs.

Erant insuper & alia, *Dithyrambica, Ithyphallica* & similia. Et *Di-
thyrambica* quidem in *Liberi* Patris honorem canebantur, qui ipse *Di-
thyrambus* dictus fuit: quippe bis natus, bis exivit è naturæ principijs,
tanquam binas fores transuferit, quasi δις θύρας ἀμείβων. *Archilo-
chus.*

Διονύσε ἀνακτὸν καλὸν ἔξαρχα μέλ-
Διδύραμβον ὄνοϊ συγκεραυνωθεὶς φρένας.

Stilus erat tumidus, atque ut ille ait, plenus Deo, plenus numerorum, plenus compositarum vocum, quas ampullas & leſquipedalia *Horat.* dixit, qui idem *Dithyrambos audaces* vocat lib. 4. earm. Od. 2. ubi de Pindaro loquitur.

*Laureâ domandus Apollinari
Sen per audaces nova dithyrambos
Verba devolvit, numerisq; fertur
I. lege soluitis.*

Ubi Scholiaſtes addit. *Audaces* vocari, quia ſine certa pedum lege, æquali vocis ſono, & rhythmo cantabantur. Cruquius non tam ad cantionem ipſam rhythmicam, quàm ad *chorum Bacchicum* refert dithyrambos, qui ad numeros, nunc in dextrum, nunc in ſiniſtrum, magno & corporis & vocis motu & impetu contendebat: quod ſatis indicat *Alex. ab Alex. lib. 4. c. 17. genial. dier.*

Hinc διθυραμβικά δεδήματα & διθυραμβοποιὸι, *Dithyrambici* Poetæ, quos ait *Aristophanis* interpres uti λέξει πολυπλόκοις, quod *Horatius* innuere videtur per *nova verba*. Athenienſes *Choros Dionyſiacos* & κυκλῖες *circulares* omnibus prætulērunt. Unde & κύκλια μίλη exponunt, *Dithyrambica* & cantabantur à κυκλίω *Cyclico* quodam dicto. *Turneb. lib. 1. c. 4. adverſ.* Cum *rhythmo de cantu* fuiſſe *Dithyrambos* perſpicuum etiam eſt *ex Ariſt. lib. de Poët. c. 1.* διθυραμβοποιητικὴ utitur ῥυθμῶ καὶ μέλει, καὶ μέτρῳ *poëſis Dithyrambica* numero utitur concentu & metro. Huc referas quæ de *Phallophoris Mimis* ſcripſit *Scaliger lib. 1. Poët. cap. 20.* *Phallophori* ait, *Mimi* non erant perſonati, ſed fuligine oblitī & agnīnis amiſtī pellibus, quæ *Peſcia* dicta legimus in carmina *Saliari*. Ibant autem cum caniftris & herbis, *Serpillo*, *Acantho*, *Violis*, *Hedera*, *Corollis*, ſaltabantq; in numerum: atque in honorem *Bacchi*, cujus more victores *hederâ* coronabantur, quemadmodum *Semus Delius* author eſt, ita concinebant:

Τοὶ Βάκχε τάνδε μῦθον ἀγλαΐζομεν,
Ἄπλων ῥυθμιόν χέοντες αἰόλω μέλει.
Καὶ μὲν ἀπαξ ἔθεντο. ἔπι ταῖς πάρεσσι

Κεχρήματα καιώδους. ἀλλ' ἀπήρατον
 Καταέχομεν τὸν ὕμνον.

Id est:

*Hac te splendida nos Musa Bacche honoramus
 Vario simplices numeros fundentes carmine,
 Intentatos sanè aliis. Non enim usitatos prius
 Cantus afferimus, sed illibatum
 Exordimur hynnum.*

Inde procurentes obvium quemque subsannabant. Hoc enim differebant ab Ithyphallis, *eundo enim canebant: Ithyphallistantes pronuntiabant*, ebriorum persona & coronati. Hoc enim ebriorum fuit. Manuum quoque tegumenta gerebant ex floribus confecta, & tunicas albo ad medium distinctas à cinctura, quam cogeat velum Tarentinum, ad talos demissas. Silentio per ostium ingressi ubi ad orchestrae medium evaserant, convertebant sese ad theatrum, ac dicebant:

Ἀνάστη: Γευχωρίαν ποιῆτι τῷ θεῷ: ἔθλει γὰρ ὁ θεὸς ὄρθος εἰς Φυρωμῶν
 Διὰ μέσον βαδίζειν. &c. *Abcedite de via: laxum Deo spatium praebe: Ere-
 ctus Deus malleo ductus per medium Theatrum ambulare vult.*

Scaliger libr. 7. Poët. cap. 8. olim non solum *ad lyram carmina*, accommodata fuisse notat, sed & *ad Barbiton, & Scindapsum, & Citharam, & Psalterium, & Fistulam, & Phorminga*, imò alsà voce
 multa & maxima ex parte decan-
 tata.

CAPUT XV.

De Artis Citharadicæ studio & dignitate: De Peritis quibusdam Citharadis eorundemq; factis dictisq;, & cum primis Stratonici salsis dicitur.

Ræterquam quod alibi, ubi de certaminibus quibusdam Musicis (cap. nim. 22. Prioris membri) egimus, honorum & præmiorum quorundam, Musicæ peritis exhibitorum, mentionem fecimus; quomodo NERONI Imperatori omnes victorum coronas ob præstantiam artis citharisticæ Græcia obrulerit: fuit enim Nero fidibus ad insaniam usque delectatus; & in theatris Musica decertavit, & nihil æquè doluit, quàm quum citharædum malum se increpitum sensit; ut annotant *Salmuth. in lib. 1. Panciroll. de reb. memor. & Franc. Patritius. lib. 2. de regno sit. 15.* Unde & Nummos Lyræ nota percussit, & statuas sibi citharædico habitu posuit. *Pier. lib. 47. Hieroglyph.* Quomodo item EUNOMIO citharædo Locris in Italia statua ob victoriam in certamine cum Aristone in Ludis Pythicis habito, posita sit, quo ipso ab artis præstantiam dignus judicatus est, cujus memoria erecto monumento assequeretur perpetuitatem. De his inquam & similibus licet alibi pluribus dictum: Hoc tamen præterea loco de peritis quibusdam citharædis, deque artis citharisticæ studiosis & fautoribus pauca dicemus De qua arte, in suo Cortegiano vel vita aulica, præclarè sentit *Castellianus*, illamque extollit tanquam rem nobili viro, Principeque dignam. Quod *Alexander ille Magnus* suo testatum fecit exemplo, qui puer adhuc citharam pulsare didicit, qui magistro jubente quandam chordam tangere modulis convenientem: *Et quid interest, inquit, etiamsi hanc pulsavero?* Respondit ille: *Nihil interesse quàm ipse Rex, plurimum verò, quia futurus citharædus;* ut memoriæ tradidit *Ælianus lib. 3. de varia histor.*

Musicen namq; in suis Regibus Imperatoribusve Græci valdè optarunt. Hinc CIMON in convivio *Themistocli* prælatus est, quòd jucundè ad lyram cecinisset. Et inter *Epaminunde* Thebani virtutes in primis laudant, quòd præclarè ad citharam cantabat, in quo præceptorem

habuit

habuit DIONYSIUM citharædum; ut scripsit Franciscus Patrinus lib. 2. de Regno lib. 15. Ubi vult Reges ac Principes à Musica non debere esse alienos, sed in pueritia, ut in ea erudiantur statuit, relaxandi animi gratia, quasi per ludum ac jocum, ut libentius alacriusq. ad alias graviores disciplinas redeant. Hinc Lyra & Cithara olim tantam meruit laudem, ut plerosque Poëtas non solum commendaverit, verùm à suo etiam nomine inscripserit. Ab ea namque sunt Lyrici illi Poëta, quorum primum ALCÆUM Mitylenæum faciunt, qui aureo pleëtro præ carminis suavitate ab Apolline donatus dicitur. Propterea Citharædi olim apud Principes viros & Heroes summo habebantur in honore.

Quemadmodum Homerus Odyss. 8. memorat. Alcinoium Regem Phæacum carum habuisse DEMODOCUM citharædum, eumque vocasse Δείον ᾠοῖδὸν διῳνίμῳ cantorem his versibus:

— — Τῷ γὰρ ῥα θεὸς πῆρι δῶκεν ᾠοῖδὴν
 τρεπτήν, ὅππῃ θυμὸς ἐποτρύνῃσιν αἰεῖδειν.

Huic quidem Deus excellenter dedit cantilenam

Ad oblectandum, quocumq. animus impulerit ipsum canere.

Eundemque Magnanimus ille Heros & πολυτρεπὲς Ulysses ex animo dilexisse fertur ἀχνυμένης περὶ id est, mente tristitiæ quadam nube obductâ, addito, divino hoc & aureo Musicorum elogio:

πᾶσι γὰρ ἀνθρώποισιν ἑπιχθονίοισιν ᾠοῖδοι
 τιμῆς ἔμμετροί εἰσι καὶ αἰδώς, ἐνελ' ἄρα σφείας
 οἴμας μὲν' ἐδίδαξε. Φίλῃσιν δὲ Φύλον αἰοῖδων.

Id est:

Omnibus enim hominibus terrestribus cantores

Honore digni sunt & reverentia, eò quod ipsos

Cantus Musa docuit, amat autem genus cantorum.

Et Alexander Magnus ARISTONICO citharædo, statuatam præeam in Apollinis Pythii templo poni præcepit, cum cithara & lancea prætenta: non solum quò illi honorem haberet, verumetiam ut Musicam ornaret, tanquam fortitudinis incitatricem; ut autor est Plutarch. orat. 2. de fort. Alex.

Sic HERMOGENES citharædus Julio Cæsari suavitate cantus admo-

dum

dum placuit, & DIODORUS citharistes tempore *Vespassiani* magno fuit in honore, cujus arte Princeps delectatus, multis eum cumulatavit donis.

Apud Athen. lib. 14. dipnosoph. AMOEBEUS citharædus (castissimus, qui uxorem nunquam attigit) vocatur ἀνήρ τεχνίτης κατὰ νόμους τῆς μουσικῆς, *musicorum numerorum & modorum artifex insignis.* Quo loco convivas, sumptâ citharâ, sic cantu delinivisse scribitur, ut cuncti mirati fuerint, τὴν τε μεθ' ἄρσιν μετὰ τῆς τέχνης ἔχουσιν ἕσαν καὶ τῆς Φωνῆς τὴν ἐμμελείαν, id est, *velocitatem ejus in citharâ pulsanda, suavitate quoque vocis argutam & modulatam.*

Hunc scribit *Aristeus*, (lib. de citharædis Athenis habitantibus) apud theatrum habitasse, eumque ubi cantaturus exisset, *Atticum talentum singulis diebus accepisse*, id est sexcentos coronatos.

Fuit & THEOPHILUS quidam citharædus, cujus hæc non illaudatâ de Musica vox: μέγας inquit, θεσπευὸς θεὸς καὶ εὐβλαστὸς ἡ μουσικὴ ἀπασι τοῖς μὲθ' ἄρσι, &c. Hoc est: *Magnus thesaurus ac stabilis est musica edocetis ac institutus. Etenim mores illa format, iracundos & mente discordes lenit.*

EPICLES citharista magno fuit in pretio apud Athenienses: quæ *Themistocles* oravit, ut apud se artem exerceret. Volebat enim domum suâ à multis nobiles adolescentibus frequētari, ut scribit *Plutarchus.*

TERPNUM citharædum *Nero* liberali sustentatione & stipendio aluit. *Plut. Tranquillus* scribit: statim ut imperium adeptus est *Nero*, Terpnum citharædum, vigentem tunc, præter alios accersit, diebusque continuis post cœnam canenti in multâ noctem assidens paulatim & ipse meditari exercitarique cœpit, nec eorum quicquam omittere, quæ generis ejus artifices, vel conservandæ vocis causa, vel augendæ factitarent.

CONNUS, (alij Conus) *Metrobij* F. hæc arte clarus fuit, quo præptore usus est *Socrates*, & ob id ipsum Connū pueri, ὡς γερὸν ἐδιδάσκαλον, irridebant teste *Platone in Euthydemo* his verbis. *Unum verò hoc tantum vereor, ne his hospitibus dedecori sim, quemadmodum Conno Metrobij filio citharista, qui me etiam nunc fidibus docet. Pueri igitur σου φοιτηταὶ condiscipuli mei me quotidie rident & Connum ipsum γερὸν τοῦ διδάσκαλον σεπτὰ μαγίστρων νυψυραπύ.*

JOPAS nomen Citharœdi apud Virgil. lib. I. Æneid.

citharâ crinitus Iopas

Personat auratâ, docuit quæ maximus Atlas.

CRETEA quendam Lyricum idem lib. 9. memorat:

Et Clytium Æolidem & amicum Cretea Musis,

Cretea Musarum comitem, cui carmina semper

Et cithara cordi, numerosq; intendere nervis.

JAPYS nomen auguris & Citharœdi apud eundem Poëta lib. 12.

Jamq; aderat Phœbo ante alios dilectus Japys

Lasides, acri quondam cui captus amore

Ipsæ suas artes, sua munera lætus Apollo

Augurium citharamq; dabat, celeresq; sagittas.

Imperante Othone Sylvio, citharædus quidam Neronem Imperatorē se esse finxit, eoq; nomine maximos motus in Græcia atq; Asia movit. Ajebat enim, cum Neroni in facie & voce persimilis esset, quo tempore Romæ disseminatum fuit, Neronem sibi vim intulisse, alium pro eo fuisse mortuum: *ut scripsit Fulgosus lib. 9. c. 10.*

Celebrarunt verò olim maximè Citharam & Lyræ, propterea quòd & plectro chordas pulsare & simul viva voce accinere possent.

Quo nomine etiam ALCIBIADES citharœdicæ artis Lyræq; studium comprobavit, quia plectrum & lyra nihil de ingenuâ formâ diminueret, & unâ eo, qui eâ utitur, canente, sonum suum ederet.

Non parva itaq; fuit olim, ut dictum, citharisticæ artis peritorum laus, non parvæ æstimatio Lyricorum, quæ vox exinde appellationem duxit, quod metro Poëtico sonum quoq; harmonicum vocis vivæ, organivè musici cum primis Lyræ adhibebant.

Pluribus igitur de perivis citharædis & Lyræ hoc loco agemus, sumpto quasi exordio ab ipso APOLLINE, quem in Deorum conviviis & in Musarum choro cithara vel lyra ludere, ejusdemq; sono accinere tradiderunt. Imo Ovidius scripsit *Trojana mania* fuisse extracta per sonum Lyræ Apollinis in epist. Paridis. Ita enim canit:

Ilion aspicias, firmatq; turribus alia

Mænia Apollinea structa canore lyra.

Saxum etiam ostensum, testatur *Pausanias in Atticis*, super quod *citharam* deposuerit *Phæbus*, cum esset opus aggressurus: quod saxum si lapide percuteretur, *citharæ* sonum emittere per aliquod tempus consuevisse dictum est. *Nat. lib. 4. cap. 10.* Alibi diximus *illiipsi Apollini cithara inventionem* tribui. Dictus enim est *Apollo*, cum boves *Admeti* custodiret, otij pertæsus *citharam* invenisse; ut ait *Pausanias in Eliacis. Ovid. I. Metam.*

————— *Per me concordant carmina nervis.*

Quæ nimirum *cithara septem chordis* prius muniebatur. *Virgil. lib. 6. Æneid.*

Nec non Trejcius longâ cum veste Sacerdos

Obloquitur numeris septem discrimina vocum.

Qui *chordarum numerus Planetarum numero* conveniebat. *Nat. lib. 4. cap. 8.* Hunc ipsum *Apollinem* memorant apud *Dionysium* in *Nyssa* civitate, tum ob inventam *citharam* & artem *pulsandæ citharæ*, magno *in honore habitum. Nat. lib. 6. cap. 16.*

In cujus honorem item *ludi* celebrabantur, vere ineunte, ab omnibus *Cycladum incolis* & ab alijs gentibus, & *cantus ad citharam* fuit institutus.

De quo *Apolline* illiusq; ad *citharæ sonum cantu* ex hymno *Apollinis* apud *Homerum* hæc legimus.

————— τῷ δὲ Φόβῳ;

Hujus autem cithara aureo à plectro strepitum habet *amabilem.* Et in fine ferè.

Dux autem erat illis Rex Iovis filius Apollo,

Citharam præ manibus habens, miræ ratione

Cithara ludens Pulchrè ac sublimiter.

Idem *Apollo* certis quibusdam *citharæ dicis nominis* à se inventis, multis *vitam produxisse* scribitur apud *Ludov. Vivem de Philos. laudibus.* *Horatius* quoque commendat *testudinem Apollinis* lib. 1. *Carm. Od. 32.* his versibus:

*O decus Phæbi, & dapibus supremi
Grata testudo Iovis, o laborum
Dulce lenimen.*

Neq; hic sicco pede prætereamus, de quo & cap. II. diximus, quem idem *Horat.* lib. I. Carm. Od. 10. vocat:

————— *curvæq; Lyræ parentem
Callidum.*

MERCURIUM, quem citharâ ludentem ita depingit *Homærus* in ipsius hymno his verbis:

————— *λαβῶν δ' ἐπ' ἀριστερῇ χειρὸς, &c.
Capiens autem sinistra manu*

*Plectro tentabat cantum, hac autem à manu
Horrendè sonuit.*

Et paullò post:

————— *λύρη δ' ἐρετὸν κίθαρίζων, &c.
Lyræ autem amabile ludens*

*Stabat utiq; confusus ad cœnam Maja filius
Phæbi Apollinis, celeriter autem acutè cithara pulsans
Canebat alternatim, amabilis autem illam sequēbatur vox
Miscens immortalesq; Deos, & terram tenebrosam,
Ut à principio facti fuère, & ut sortitus est partem singulus
Mnemosynem quidem in primis dearum honorabat cantione
Matrem Musarum.*

Idem *Mercurius*, cum testudinem, χέλυον, invenisset, atq; consumptâ jam carne, sed superstitibus nervis, & percussione digitorû sonum excitasset, ad exemplû illius *Lyræ cōposuit*; ut scripsit *Pausanias* in Eliacis.

PHILAMMON (aliq; Philamon) Delphus, Apollinis filius arte citharœdica fuit nobilis (quod ex illo *Ovidij* lib. II. *Metam.* constat, ubi dicitur;

*Nascitur è Phæbo (namq; est enixa gemellos)
Carminè vocali clarus citharâq; Philammon,*

Latonæ, Dianæ & Apollinis ortum carminibus celebravit, ac primus choros circa templum Delphicum instruit; ut annotat Plus. de Mus.

LINUS item Apollinis & Uraniaë filius, lyricæ musæ fuit peritissimus, in qua magni nominis habuit *discipulos*, Orphea, Thamiram: inter quos & *Hercules*, à quo ipsum plectro occisum ferunt, cum fidibus canentem nimis acerbè corripuisset, ut scripsit *Ælianus* lib. 3. *Pausanias* verò in Bœoticis *Amphimari* Neptuni & Uraniaë Musæ filium fuisse memorat, & ab *Apolline* de Musices gloria contendentem, occisum.

Quidam hunc *Linum* Apollinis & *Terpsichores* dicunt filium, qui ipse etiam primus *Lyricos* & *Doricos* modos concinuerit. *Lichanon* mediam citharæ chordam appellavit, à Musis inventam. *Intentionem* citharæ à patre *Apolline* accepit, quam ille observarat in arcu *Dianæ* sororis intento. *Ejus mortem* non Græci tantum, sed & Barbari luxerunt.

Ægyptii enim ab illius nomine carmen *Lugubre Emanerum* dixere, quod Græci *Linum*, Pamphus Atheniensis Poëta *Oetolinum*, id est, *Flebilelinum* appellavit. Hinc lugubria carmina αἰλιος dici cœpère; ut in *Priori membro cap. 23.* dicimus. LINI discipulus fuit THAMTRAS Citharædus Tracius, inter cujus virtutes alias commemoratur, quod carmen ejus aded sonorum atque concinnum fueit, ut ab *ipsis Musis* compositum videretur. Victus autem à Musis, quas in certamen cantus provocaverat, oculis & scientia citharâ canendi privatus est, ut testatur *Hom. 2. Iliad.*

Αἰ δὲ χλωσάμωραι.

Irata Musa cæcum fecere, sed illum

Et cantum citharæ, viro rapere superbo.

Cum verò *lyram in fluvium* proximum abjecisset, effecit, ut is fluvius à jacienda *lyra* diceretur postea *Balyra*: ut scripsit *Nat. com. lib. 6. Mythol. cap. 14.*

AMPHIONEM quoq; Musicæ & citharædicæ artis peritia illustrem reddidit Hic *Amphion* Thebanus *Jovis* & *Antiopæ* fuit filius, quem *Myron Byzantius* primum omnium *Mercurio aran* dedicasse, & iccirco *lyram* ab eodem accepisse. *Epimenides* *Corcyræus Amphionem*, scripsit, tractandis *lyræ* fidibus *Mercurio* usum fuisse magistro, ac aded ad-

mirabilem fuisse illius cantum, ut *fera & saxa* illum sequerentur; non minus, quàm *Orpheum*. Antimenides tradidit à *Musis* *lyra* donatum lib. I. hist. At *Dioscorides Sicyonius* ab *Apolline Amphioni* *lyram* fuisse datam memorat. Hunc *Heraclides* in *Musorum* breviario *principem cithara & citharadica poëtos* architectum fuisse scripsit. Cui rei fidem faciunt, quæ *Sicyone* servantur acta; ex quibus sacerdotes *Argivas Poëtas & Musicos* nuncupant. *Plin* lib. 7. c. 56. *Amphionem Lydios* modulos & *citharam* invenisse tradit. *Lapides* movisse *citharâ*, atq; ita *muros Thebanos* condidisse ferunt, *saxis* in structuram concurrentibus, numeris musicis lectis, ut scripsit *Horat.* in arte Poët.

*Dicitus est Amphion, Thebanæ conditor urbis,
Saxa movere sono testudinis, & prece blanda
Ducere, quo veller.*

Verùm, ut *Solinus* auctor est, *Thebas* condidit *Amphion*, non quòd *lyra saxa* duxerit (neq; enim par est id ita gestum videri;) sed quòd *afatus suavitate* homines *rupium incolas & incultus moribus rudes ad obsequii civilis* pellexerit disciplinam.

Hanc autem nominis celebritatem in *Musicis* consecutus est, quòd ob affinitatem cum *Tantalo* modos edoctus fuit à *Lydis*, primusq; *tres chordas* addidit *tetrachordo*, à superioribus *Musicis* invento; ut ait lib. de *Mus. Aristocles*. Unde apud *Thebas* *Bœotias septem portarum*, portam unam *Neitidem* dixerunt: quòd in *cithara* *chordarum* unam, cui *Nete* nomen, *Amphion* ante hanc portam invenerit. Hæc ipsa civitas, quoniam *per cantum extructa*, non poterat nisi *per cantum everti*, diruta est ab *Alexandro M. Ismenia*, quòdam *flexibiles numeros* cum *tibia* accinente, ut relatum fuit à *Calisthene* *Nat. lib. 8. c. 16.*

ORPHEUS, ex *Libethris Thraciæ* oriundus, *Apollinis & Calliopes* filius, cui ab *Apolline* *lyram* datam quidam asserunt, quam *novichordem* primus instituerit, cum *Mercurius* *septichordem* tantum habuisset: Ante *Trojana* vixit tempora per *XI. sæculis* (sæculis intelligunt spatium 7. annorum) ipse vixit novem generationes usq; ad 63. annum, qui climactericus est. Ab eo *lyra* vocatur *Hæmonia, Threjicia, Orphea, Bistonis & Bistonis*. *Pythagoras* in *adytis Anactoron* *Ægypti* fertur *Orphei* antiquam

antiquam *Seprachordon* lyram invenisse, ejusque proportionem observasse, quam *Terpander* Lesbios in *Aegyptum* proficiscens ibi appenderat, apud Sacerdotes illos philosophatus *Laërtius*. Hunc tantam canendi peritia & citharâ ludendi excelluisse ferunt, ut ejus cantu delinitæ *arbores* suis se locis exeruerent, sensificatæ *cautes* choros agerent, *fluvii* sursum cohiberent, *aves* advolarent, *fera* properarent, & exarmatæ feritatem ponerent. Quod idem fictum; quoniam agrestes & beluino propè ritu degentes homines ad meliorem vitæ cultum redigisset. Unde Horat. in arte :

*Sylvestres homines sacer interpretisq; Deorum
Cadibus & sædo victu deterruit Orpheus:
Dicitur ob hoc lenire Tygres, & abdosq; Leones.*

Fingitur etiam hunc sumptam citharâ ad *inferos* descendisse, & placatis severissimis mortuorum regibus, cantus citharædici suavitate non solum obtinuisse, ut ipse post visam *Euridicen* in lucem rediret, sed ipsam etiam *Euridicen* secum abduceret.

Cum *Minya* per loca Sirenium navigarent, *Anæo* navem gubernante, se citharam sumsisse scribit *Orpheus* in Argonauticis, suoq; cantu *Sirenium* cantum rerudisse: qui cum Deorum certamina caneret, minimè auditæ fuerunt Sirenium cantilenæ, ut est in his :

ἐνθάδ' ἰΦεζόμηναι λιγυρὴν ὄπτα γηρύμοσι πῦραι:
Hic cantus dulci modulantur voce puella,
Atq; viros mulcent, & atibus qui marmora sulcant.
Caperat hic cantus Minyas mulcere, nec ullus
Præteriturus erat Sirenium tristia fata.

Sirenes postea desperatione captæ, mutæq; factæ in mare musica instrumenta abjecerunt, ut testatur idem Poëta his versibus:

ὅτ' ἔτι Φορμίζοντ' ὀδὸν σκοπέλωνι φέροντ' ὄ:
Dum citharam pulsant scopulo sublimis in alto,
Sirenes strepida cantum tenuere sonorum:
Alter a deinde chelyn è manibus jacit, alter a lotos.

Idem scribit *Apollon*. lib. 4. *Argon*. Extremo namq; aliàs in periculo positi *Minya* periissent, nisi mox *Thracius Orpheus*:

Βιστονίην ἐνὶ χερσὶν ἑαῖς Φόβμυσα τανύοσας ;
Bistoniam manibus citharam sumpsisset & aures
Sublimi cantu, cantu revocasset ab illo :
Virgineamq̄, chelys vocem superasset acuta.

Nat. com. lib. 7. c. 13.

Musæus Orphei discipulus fuit Lini, aliis Orphei filius, post cuius mortem *lyram* obtinuisse dicitur : quam, quia eâ indignus esset, Jupiter *in cælum* transtulit, teste interprete *Arati*, quæ à singulis Musis, quarum laudes eximiè cecinerat, *novem* insignibus *stellis* inuignita scribitur, apud eundem *Nat. com. lib. 7. c. 14.*

ARION Methymnæus Lesbius, Cyclei F. Lyricus & citharædus Olymp. 38. *Priandro* Corinthiorum Tyranno gratissimus, scripsit cantilenarum proœmia ad *duo* ferè versuum *millia*. Hic *eximus* omninò fuit *citharædus* Arion ac *Poëta nobilis Dithyrambicus*, nemini mortaliū secundus, eo tempore, in arte rectè pulsandæ citharæ, ac neque *Philoxeno* quidem *Cithærio*, cujus nomen celeberrimum fuit ob hanc ipsam artem, ulla re inferior, quem *Cyclicos choros* primum omnium invenisse scripsit *Hellanicus in Cranaicis*, & *Dicaarchus*, atq̄ *Demarchus in lib. de Dionysiacis certaminibus*. Hic Arion omnibus mortalibus prior *Orthia carmina in Palladem* composuit & cantavit, quorū is erat rhythmus, ut eo hominum animi mirum in modum in bellum inflammarentur, quibus postea modulis usi sunt in castris *Methymnæi*. *Nat. lib. 4. cap. 5.*

Quidam eum chorum & *Tragicum* modum & *Dithyrambum* primum constituisse volunt & *Satyros* induxisse, qui per metra canerent.

Huic celiberrimo Citharædo erecta est *Statua*, cum Græco epigrammate, quod volaterranus. Latinum fecit hoc modo :

Cernis amatorem qui vexit Ariona Delphin
A Siculo subiens pondera gratamari. Volat.

De hoc etiam loquuntur Ovid. lib. 2. *Fastorum* : Gellius lib. 16. c. 19. & Herodotus in *Clio*. De tribus Citharædis omnium præstantissimis meminit. *Pacificus* his verbis :

*Orpheus Euridicen cithara arevocavit ab orco,
 Eque suis movit saxa nemusq; jugis.
 Pisce fuit pelagus per longum vectus Arion.
 Hac etiam Amphion mania struxit opo.*

TERPANDER Lesbium ex Hesiodi, alijs, Homeri nepotibus, primus *septichorden lyram* constituit, ex tetrachordo heptachordum. Huc quadrare videntur, quæ Marsilius Ficinus in Platonis Timæum cap. 29. commentatur. Coaptationes fidium dicuntur in musicis instrumentis, sive in *unico tetrachordo*, quale & invenit *Mercurius*, & *Orpheus* confirmavit, sive in *duobus tetrachordis* per chordas *septem* unâ conjunctis, qualia *Terpander* dicitur effecisse. Et cap. 31. In *Terpandri* tetrachordo *quarta* chorda bis pulsatur, ut quodammodo evadat *octochordū*. Quam quidem conjugationem propterea secutus est *Terpander*, quia multiplicatio vocum manifestè inter se discrepantium ad sonum usq; septimum augetur. *Octavus* enim jam similitudine quadam redit ad *primum*. Primum verò gravissimumque sonum *Hypaten* nominant. Sequentem *Parhypaten*: Tertium *Lichanon*: Quartum *Mesen*: Quintum *Paramesen*, aut *Triten*: Sextum *Paraneten*: Septimum vero *Neten*. Hac *Marsilius*.

Idem *Terpander* primus etiam νόμος λεγόμενος invenit: quamvis alij horum inventionem *Philammoni* tribuant. Invenit & *Cepionem* νόμον, *Baotium*, *Aelium*, *Trochaum*, *Oxyg* & *Terpandrium*, ut alibi à nobis dictum ex *Scaligero*. Ab eodem *Lesbii* & *Jones* à plerisque; morbis fuerunt liberati cantus dulcedine.

Floruit *Olymp. 35.* antiquior *Archilocho* & *Anacreonse*: ita ut primus omnium *Carnia* vicisse dicatur, quæ *Olymp. 27.* *Lacedæmone* instituta fuerunt. Modorum quoq; *Scoliorum*, *Terpander* idem fuit inventor, & *citharædicas leges* princeps omnium pervestigasse narratur. Ludis *Apollinaribus* sexies victor fuit. *Homeri* versus imitatus est, & in *cithara* *Orpheï* modos.

Cum *Lacedæmoniorum* res seditionibus tumultuarentur, consultum oraculum jussit, ut *Lesbium cantorem* accerferent. Accersitus

itaq; *Terpander* (Antiffæus.) Is canendo illorum animos sic delin-
vit, ut seditionem omnem sedaret, redactis ad concordiam civibus.
Hinc *Lacedæmonijs Lesbjs cantoribus* primas in arte Musica partes tri-
buerunt, ut si quem alium canentem audissent, protinus dicerent, *μὲν
λέσβιον ᾠδόν.* Zenodotus.

Plutarchus, eum ab Ephoris *multatum* asserit, ejusq; citharam af-
fixam, quo antiquam immutasset musicam, *unumq; nervum* superfluo
intendisset. Solos namque simplices modos probabant, ut alibi
pleniùs.

ΤΙΜΟΤΗΕ us Milesius, Thersandri aut Neomyfi F. Citharædus,
Euripidi cœvus, sub Philippo Rege. Hic antiquam & durio rem
Musicam in mansuetiorem mollioremq; convertit.

Lyræ, quæ *septem* tantum fides usque ad Terpandrum Antiffæum
habuerat, in *plures chordas* disiecit. *Decimam* quoque & *undecimam*
chordam addidit. Damnatus proinde è *Lacedæmonijs*, quod septem
antiquæ citharæ chordis quatuor addidisset: & cithara ejus in *Soiade*
poticu suspensa est. Pausan. in Lacon. (supra cap. II.)

Cum *Alexandro* artem ostentare vellet, peritè adeò Orthium
Palladis carmen, seu *Phrygium* modulatus est, ut ardore cantus *ad arma*
statim Alexander profilierit: rursus eadem quasi receptui canente, de-
posuerit. Scripsit *nomos Citharædicos* multis versusum millibus.

Hic *Timotheus*, cum in arte musica omnium præstantissimus esset,
duplicem mercedem exigebat ab illis, quos ab alijs *magistris male institu-*
tos acciperet: quod hi priùs dedocendi, quàm erudiendi erant, à ru-
dioribus verò & ignaris simplicem. *Alexand. ab Alex. lib. 2. genial.*
dier. cap. 25.

PHRYNIS (quidam habent Phyrnis) Citharædus Mitylenæus,
primus putatur apud *Athenienses* citharâ cecinisse & primas tulisse in
Panathenais callia prætore, Aristoclidis discipulus, qui Aristoclidis ce-
lebris citharista & familia Terpandri floruit in Græcia bello Medico.
Phrynis antiquam etiam & masculam Musicam in *novam* traduxit. E-

merepes Ephorus Phrynidis Musici duas ex novem fidibus ascia abscidit, infufurrans, μή κακώγει τὴν μουσικὴν, *Ne Musicam depraves.*

CTESIPHON Atheniensis Lyricus Colabus. *Colabi* autem dicuntur à colabis citharæ claviculis, quibus chordæ intenduntur.

THALETAS Cretenfis ante Homerum Lyricos versus scripsit tanta citharæ suavitate, ut *morbos & pestilentias* curaret.

OLYMBUS Mysius, Poëta melicus & elegiarum Marfyæ Satyræ discipulus, pulsandæ citharæ *legem* dedit, *modosq;* pulsandi reperit & docuit. Floruit ante bellum Trojanum, à quo & mons in Mysia nomen accepit. *Suidas.*

CHIRON præter rerum cœlestium herbarumq; cognitionem, mirificè fertur fuisse citharæ pulsandæ peritus: qua etiam ratione nonnullos *morbos* sedavit, ut ait *Staphylus lib. 3. rer. Therf.* Ab hoc *Chirone* Thessalo ipsius avo *Achilles* eruditus fuit, à quo præter alias artes citharam pulsandi artem edoctus est. *Nat. lib. 9. cap. 12.* valdè enim *Achilles* fortissimus Græcorum musicis cantibus oblectabatur; Sciebat enim, nihil esse utilius mortalium vitæ, quàm remedium habere ad abigendas ægrotudines mentis, medullarum & omnis lætitiæ popularitricis. Ideoq; harmoniam lyricam edoceri voluit, qua emergentes animi curas discutere, & pristinæ serenitati restituere se sibi posset.

De Chirone & Achille, Horatius in Epodis:

Nobilis ut cecinit grandi centaurus alumno.

Huc facit & illud *Ovidij 1. de arte amandi:*

Philyrides pueram cithara profecit Achillem,

Atque animos molli contudit arte feros.

Qui toties socios, toties exterruit hostes,

Creditur annosum pertimuisse senem.

Achillem imitatus *Alexander Macedo* citharæ dedit operam, ut haberet, unde serias illas de Monarchia & principatu meditationes quandoq; reprimeret, aut exercitio majore fatigatum corpus sublevaret.

DORCEUS cantu citharæ apud Thraces, secundam post Orpheum meruit palmam. *Val. Flac. lib. 3. Argon.*

Menander Rhetor in Epidicticorum ratione, Lesbios & in primis *Mitylenæos* citharœdica arte plurimum solitos gloriari, eaq; re sibi in primis placuisse, scribit *Cælius lib. 10. cap. 3.*

Ex Athen. lib. 4. accepimus, nullas gentes *Alexandrinis* magis Musices studiosas & peritas, præcipuè *πικινθαρωδίας* in tractanda cithara, qua in re etiam *vilissimus quisq;* è nostris popularibus, & qui neq; literarum elementa quidem didicerit, usque ad eò exercitatus est, ut celerimè deprehendat & reprehendat *τὰ πικρὰς κρήσεις ἀμαρτήματα γυρόμυρα*, si quid peccatur in ea pulsanda. *Hyberni* Musices quoq; sunt peritissimi canunt enim tum voce tum fidibus eleganter, sed vehementi quodam impetu; sic ut admirabile sit in tanta vocis linguæq; atque digitorum velocitate, posse artis numeros seruari: id quod illi ad unguem faciunt, ut refert *Balaus Cens. 13. Britan.*

Jam porrò de STRATONICO Citharædo aliquid dicamus, de quem ejusdem in imperitos quosdam Citharædos salitis salibus. Hic Stratonicus Atheniensis primus videtur *multas chordas* in tenuem citharam detulisse, primusq; Harmoniarum discipulos habuit, formulasq; constituit. Victis *Sicyone*, qui adversus illum certaverant, in *Æsculapij delubro trophæum* erexit, in inscriptione hac additâ: ΣΤΡΑΤΟΝΙΚΟΣ δὸν τὸν κακῶς κίθαριζόντων, *Stratonicus de iis, qui citharam malè pulsant.*

Zethum Citharisticam de Musica differentem, de arte illa loqui maximè dedecere inquit Stratonicus, nomen à Musis alienissimum sibi quia delegisset, quod *Zethum* se, non *Amphiona* voluisset appellari. *Amphion* enim Musices gloria fuit clarissimus. *Zethus* verò ejus frater, bellicosus quidem, sed Musicæ penitus rudis *Athen. lib. 8.*

Cumq; doceret ille citharistas adolescentes duos in ludo, ubi erant *Musarum novem* imagines, cum *Apollinis* statua; quodam suscitante, quos haberet discipulos, cum Dijs, inquit, duodecim.

Jocus est in voce οὐν Ἰωῶς: quâ, cùm præfationis loco, ad conciliandum vel exprimendum favorem divinum uti consueverint Græci, ipse ad numerum denotandum jocose transtulit.

Athen. lib. 8 hæc quoque de Stratonico refert. Cantor malus excepit aliquando convivio Stratonicum, epularum magnifico apparatu & splendido: artemq; inter potandum ostensavit suam: Auscultans canentem Stratonicius, nec habens, cum quo colloqueretur, alterum, exhausto poculo, majus poposcit, cyathisq; multis acceptis, soli calices ostendit, ac stertim potus obdormivit, Fortuna permittens omnia. Ad commessionem verò accedentibus quibusdam aliis casu, ut fit, familiaribus, confestim temeto jacuit Stratonicus ebrius. Illis autem excitantibus extemplo respondit: Hic insidiator ac execrandus cantor ad cœnam inuisatum me occidit, ut ad præsepe bovem.

Casaub. verò lib. 8. cap. 9. Stratonicum non auscultasse, sed occasionem potius quasi visse animum ab ejus cantu avocandi. Itaque cum omnibus silentibus, & ad cantorem diligenter attendentibus, haberet neminem, qui cum colloqueretur, appositum sibi poculum fregit: quasi eo pacto habiturus, qui secum sermones sereret, & colloquii vices exciperet. Et Stratonicus Citharædus imitatur Tragicos Poëtas, apud quos qui somnia videre, si neminem habent, cui suas calamitates narrent, soli illas recitant: quia ut verè ait sanctissimus Ναζιανζ, Φάσμα κεν ἀλγός ἐστι καὶ ἡεὶ μῦθον ἐνωπεῖν. Sic Stratonicus, qui neminem habebat, cui præbiberet, soli calicem ostendit propinanti similis.

Cùm *Ephesi* ineptus citharædus discipulum quendam suum amicis ostentaret: Stratonicus casu interveniens dixit: ὅς ἀνὸς ἀντὶν ἢ κίθα, ἀλλὰ κίθα. *Qui non potest seipsum facere citharædum, alios facit.* Vox κίθα lasciviâ ingenii vel à Stratonico vel à Machone est ficta jocose, vel ab antiquiore Poëta, pro cithara oblectare.

Mirante quodam, quòd *universam Græciam* peragraret, nec in ulla maneret civitate, τὸ πρῶτον μυσῶν ἐφη εἰληθένας πλὴν τὰς ἑλληνας ἀπαντας, παρ' ὧν πρῶτον μισθὸν ἀμυσίως, id est, dixit Stratonicus, à Musis se accepisse ad vectigal omnes Græcos: à quibus mercedem exigat ipsorum imperitia. Salsum & venustum dictum. Respicit Stratonicus ad *magnorum Prin-*

cipum antiquam consuetudinem: qui Satrapis & dynastis suis, aliisque, quibus cupiebant, cerras vel provincias, vel urbes assignabant, unde vectigalia in usus suos exigent. Eò respiciens Stratonicus, homo Ὀφθαλμῶν, Musas quidem Monarchæ alicui assimilat, cui omnes mortales non ut subditi, verùm ut ἀμύβοι & indocti, tributum teneantur pendere. Ex omnibus porrò provinciis unam sibi concessam, Græcorum nempe, à quibus id tributum exigat. *Casaub aistto loco.*

Corinthi, cum vetula quædam eum intentius aspiceret, causam rogavit. Et illa demiror, inquit, matrem *decemte mensibus* gestasse: quem, per *unum diem* auditum, urbs nostra fastidire incipit.

Superbiente *Polyda*, quod *Philotas*, discipulus suus, *Timotheum* cantu superasset; *Mirror*, inquit *Stratonicus*, si nescis *Timotheum* νόμος condere, *Philotan* verò ψηφισματι.

Nomos psephismate longè præstantior.

Et lepidè *Stratonicus* in *Citharædum imperitum*, (cui nomen erat *CLEON*, sed vulgò dicebatur *Bos*) jocatus est: *olim*, inquit, *asinus ad lyram* proverbio dicebatur; nunc verò *Bos ad lyram*. Cum *Bizantii* citharædus *proæmium* benè cecinisset, at in reliquis aberrasset, assurgens *Stratonicus* buccinam inflavit, pronunciavitque: *Quisquis Citharædum, qui proæmium cecinit, invenerit, mille drachmas accipito.*

Cumque vocatus fuisset aliquando ad audiendum *Citharædū*, postq; audisset *Homericum* illud dixit: τὸ μὴ τοῖς θεοῖς ἀλλοῖς δοῦσαν, ἀλλοῖς δ' ἀνθρώποις. *illi concessit Deus hoc, aſt abnuit illud.*

Malum esse Citharistam dedit, benè autem canere abnuit. Athen. lib. 8.

Simili modo *Diogenes* *Citharædum* quendam illudit, quem, quoties fidibus luderet, & ab auditoribus defereretur, obviam ita salutavit: *Salve Galle. Quum ille offensus salutationis novitate diceret, Quid ita? Quoniam*, inquit, *cantu tuo excitas omnes.* Salissimè autem jocum captavit ex ambiguitate verbi ἀναγεῖν, quod Græcis est & dormientem è somno excitare, quod Galli gallinacei canentes facere solent: & qui *sedentem excitat*, ut surgens abeat, ut scripſit *reliquit Laërtius lib. 6 c. 2.*

Præter hos peritissimos *Citharædos* fuerunt & alii, qui nomen *citharædorū* meruerunt, *Echion* & *Glaphyrus* apud *Juvenalem Sat. 6.* ubi ait:

*Accipis uxorem, de qua Citharædus Enchion,
Aut Glaphyrus fiat pater Ambrosiusq; Choræules.*

Hic Choræules proprium est nomen viri fistulicinis.

Hydimeles, nomen est etiã Citharædi apud juvenalem Saty. 6. Scribentẽ.

*Quotener Hydimeles operam dedit, hunc tenet hoc se
Solatus, gratosq; indulget basia plectro.*

Anaxenori Citharædo M. Antonius tributa quatuor civitatum legenda concessit, propter ejus artis peritiam.

Aristonus Citharædus fuit, qui quum sexies Pythia vicisset, ut Lyfandri amicitiam demereretur, pollicitus est se servum ejus palàm proclamaturum, si denuo vinceret.

Hipparchion & Ruffinus præcipui fuerunt apud Græcos Citharædi, qui cum solennibus ludis inter se certaturi essent, contigit, ut theatri tumultu & strepitu commotus & attonitus Hipparchion obticuerit. Unde natum proverbium, Mutus Hipparchion. De his qui repente silent, à quibus tamen grande aliquid expectatur.

Clinias philosophus fuit secta Pythagoreus, qui si quando ad iram concitaretur, motus animi sumpta protinus cithara levabat, quod & Achillem fecisse prædicant. *Nicostratus & Laodocus*, Citharædi fuerunt, qui cum in certamen venissent, Nicostratus, dixit, Laodocum esse in magna arte paruum, se verò in parua magnum. *Epicles* fuit citharista, magno quondam in pretio apud Athenienses, quẽ Themistocles oravit, ut apud se artem exerceret. Volebat n. domum suã multis frequentari.

Pylades fuit Citharædus, qui quosdam Timothei versus, audiente Philopemene, cantavit ad citharam. Quorum sequens citatur à Plutarcho, *Hoc duce liberis, ac Græcis ornaverat urbes.*

Philomelus nomen est Citharædi apud Mart. lib. 3.

Plus habuit Didymus, plus Philomelus habet.

Fuit & *Tarpeius* Citharædus Vespasiani tempore Autor Tranq.

Carnæus fuit citharistes, qui Terpandrum vicisse legitur:

Inter Imperatos verò Citharædos numerantur, *Moschus*, qui citra respirationem diu & in longum producebat vocem, neq; tamen sonabat aliquid, quod ad stomachum auditorum faceret. Hinc ada-

gium natum: *Moschus canens Baoticum*: in multiloquos, & intempetivos locutores. *Bœoticum*, genus erat cantionis. *Erasmus*.

Aspendius fuit citharistes, qui omnia sibi intus cecinisse dicitur.

Conna fuit citharædus seu lyrista, extremæ fortis, qui devorato patrimonio factus est pauperrimus, & homo nihili. Hinc adagium natum, *Connacalculus*: in hominem nullius momenti, cujusque opinio nihili æstimatur.

Jalemius, Calliopes fuit filius, musicus quidem, sed infelix, & in cantu multum frigidus. Hinc *Jalemi cantilenam*, pro despicibili & abjecta posuerunt.

Verum hæc de Citharædis peritis & imperitis dixisse sufficiat.

CAPUT XVI.

De TUBA. Ejusque materia, figura, generibus, usu.

E Tuba verba facturi præmittimus Varronis etymon, qui eam à *tubo*, vel canali deducit, cujus similitudinem referebat. Tubæ à Tubis inquit Varro, quod etiam nunc ita appellant tubicinæ sacrorum. Græcis dicitur *σαλπιγξ* qua voce sonus velut quidam innuitur. Imò pro ipso tubæ sono quandoque sumitur.

Tyrrhenorum quidam tradant esse inventum. Hyginus fab. 274. scribit. *Tyrrhenus* Herculis filius *tubam* invenit, qui *Concha* pertusa buccinavit & pagum convocavit. Unde etiam *Tuba Tyrrhenum melos* dicitur. Alii *Dircaum* Poëtam, alii *Maletum* faciunt inventorem. Consule Musicam sacram de Tuba. Plin. lib. 6 cap. 56. *Diseo* Tyrrheno attribuit. *Tuba*, (inquit *Stuckius* loco sæpius citato de sacris & sacrificis gentilium) erat instrumentum incurvum *ex are argenteæ*, cujus sonitu non tantum *sacrificantes* excitabantur, sed *milites equique*, ad prælium inflammabantur, à *tubi*, hoc est, canalis concavitate nomen habens.

Tuba verò *are directo* ducta est, canali ad exitum latiore. *Directo*, dico, qua voce eam discriminat Ovidius à cornibus.

Non tuba directè, non æris cornua flexi.

Et Juvenalis:

Cornicini, sive hic recto cantaverit ære.

Nescio, inquit, cornicinem hunc, an tubicinem fuisse dicam. *Ex are* igitur fuit fabricata, & tali quidem figura. Julius Pollux lib. 4. c. 11. *Tuba materiam* dicit *as & ferrum, lingulamq;* vocat *osseam*. Ex sacris accepimus etiam *ex argenio* à Mose factas; de quibus *parte prima in Theoria organices, cap. 1.*

Propertius: *Et struxit querulas rauca per ossa tubas.*

In hoc versu mutarunt quidam *ossa* in *ara*. Lipsius verò lib. 4. de Militia Romana c. 10. retinet *ossa*, additq; posse *λαξέ & ποιητικῶς* per *tubam cornu* intelligi: vel potest quis dicere, *primas tubas* ab exemplo cornuum structas, potest deniq; simpliciter capi & asseri, in ipsa tuba *osseum* aliquid fuisse, quod insitum aut impactum ad sonorem.

Artemidorus lib. 1. c. 58. de ijs, qui *in somnio tuba canere* visi, id tale somnium, inquit, *agrotantes tollit*, breviquè illos *vitam cum morte* commutaturos portendit. *σύγκειται γδ ἡ σάλπιγξ ἐξ ὀστέων καὶ χαλκῶν*: composita est enim tuba ex *osse & are*. Subtilis interpretatio inquit Lipsius. Mortem tuba præsignificat, quianam? quòd ex *ossibus* facta notat, in cineres & *ossa* te iturum.

Potuisset & alia addi ratio, quòd nimirum *funera* olim quædam elata *ad tubam*.

Idem *Lipsius* genera & *discrimina Tubarum* ex Eustathio in *Iliad. 2.* petita annotat, qui scribit, *Homerum* quidem cognitam habuisse *Tubam*, *nusquam* tamen *Heroibus* tribuisse, quia *nondum* tunc *in usu Græcorum*.

Facit autem *sex* ejus genera: *Primam* quam *Miserva* invenit, quæ etiam *Argivis* colitur hoc cognomento, *σάλπιγξ Ἀθηναῖα*.

Alteram apud *Ægyptios*, quam *Osiris* repperit, quæ *Chnove* dicitur ipsis, utunturq; ad *sacrificia*. *Tersiam*, *Gallicam*, conflatilem, haud nimis magnam, quæ os habeat deformatū in bestias, & cœnalem ipsum.

plumbæum, in quem inspirant Tubicines: atque esse eam acuti soni. Vocatur autem ab ipsis Gallis *Carnyx*.

Quartam Paphlagonicam, cujus os effigie *bovis*, gravi mugitu sursum inflandam.

Quintam Medicam, è calamo tubum habentem gravi sono. *Sextam Tyrrhenicam*, cujus inventores *Tyrrheni*, quæ similis *tibia Phrygia*, habens orificium scissum aut fractum: Ea est valdè acuta. *Hæc ille Scholiastes*. Et notabis, addit Lipsius, de *Tyrrhenica*, quam volunt esse hanc *nostram & Romanam*, atq; ab ijs traductam: Volunt Græci Latiniq; mutuo consensu. *Diodorus lib. 5. de Tyrrhenis; τὴν δὲ σάλπιγγα λισσομένην*: Et tubam dictam invenerunt, utilissimam ad bella, quæ ab ijs *Tyrrhena* appellatur.

Athenæus cornua etiam adjungit *lib. 4. Dipnosoph. Tyrrhenorum inventum sunt cornua & tubæ.*

Addit & *Suidæ* locum de *Tyrrhena tuba*: κώδων, inquit, καλεῖται τὸ πλατὺ σάλπιγγος: &c. Hoc est: *Codon dicitur latior pars, os & orificium tubæ. Sophocles in Ajace: Tanquam ærei Codonis è Tyrrhenia. Sunt enim multa genera tubarum, Ægyptiæ, Libycæ, Tyrrhenicæ. Primus porro Archondas (anno circiter octogesimo post Trojam captam) Heracclidæ commilitans, adduxit in Græciam Tyrrhenicam tubam. Ideo Sophocles dixit Tyrrhenicam. Totidem ista in Scholiaste Sophoclis: & observes, monet Lipsius, tempus signatum, quo ad Græcos deniq; hæc tuba. An ergò eadem Græcanica cum Romanâ? Siquidem ab eadem uterque populus. Non vult Livius, qui de capta per insidias Tarento lib. 25. scribit:*

Terrorem (potius errorem) & tuba audita ex theatro faciebat. Nam & *Romana* erat à proditoribus ad hoc ipsum præparata, & inscienter à *Græculo* inflata, quis aut quibus signum daret, incertum faciebat. Et sanè grandiolem fortiorisq; soni *Romanam* fuisse, Fabius auctor est.

De varijs tubarum generibus legimus apud *Alex. lib. 4. genial. dier. cap. 2. Varia tubarum* inquit, traduntur genera. Nam *præcentoria* erant, & *Vasca*, quibus in *sacris* præcinebant, & *puellatoria* sono clariore,

ac *Gingrina* & *Milvina* quæ in acutos exeunt sonos, sicut à locis, *Lydia*, *Corinthia*, *Ægyptia*, sonis diversis & nominibus varijs.

Ufus tubarum varius. De Tuba in *sacris* loquitur Festus: *Armilustrum*, festum quo res divinas *armati* faciebant, ac dum *sacrificabant*, *tubis* canebant Ipse etiam Varro: *Tubilustrum* appellatum, quod eo die sacrorum Tubæ lustrantur.

Suidas scribit: σάλπιγξ;

Tuba, *sacrum* hoc *instrumentum*. Sacerdotes namque utebantur tuba. Unde qui in sacris tuba canit *ἱεροσαλπιγκτῆς sacro tubicen* dicitur. Artemidorus item, σαλπίζειν δοκεῖν σάλπιγα τῆ ἱερῶ; Videri sacrâ tubâ canere, servos & omnes, qui in ministerio aliquo liberat & absolvit, Proprium enim *liberorum* hoc *instrumentum*. *Discis* hinc & vile nihil in hac re fuisse. Ut in Dione lib. 57. *Norbanius Consul* tubâ canere solitus, & in ea re multus, prodigium tamen fecit, quod ipsis Kalendis anni cecinit, quasi *belli signum* dedisset. Præterea *Roma* olim *mortui* ad tubam efferebantur; sed mortuos intellige *nobiliores*: neque enim vulgò ea utebantur, sed in *funeribus* dubio procul *Indictivis*: scilicet ad populum *classico* convocandum. Quare Propertius amolians illam pompam canit:

Nec mihi tunc fulcro lectus sternatur eburno

Nec tuba sit fati vana querela mei.

Quod ipsum in *militibus* decorè servatum, ut *ij sepelirentur* ad bellicum hoc instrumentum. Tertullianus de corona militis: Et *mortuus tuba* inquietabitur æneatoris. Quod exemplum hodie *Romani* servant, & cum aliquis decedit, *tubicines* cantant, & amici convocantur, testandi gratiâ, eum neq, ferro perijisse, *Lipsius de milit. Rom. l. 4. Dial. 10. ita etiam habes usum funeralem. Cape & militarem.*

Militaris autem Tubæ has facit cantus partes Julius Pollux. *Primò* est *incitatoria* vox ἐξορμητικὸν Φώνημα. Unde dixerunt, tubæ signum dare. *Præcones* etiam tuba utebantur. Hesychio *Præco* etiam dicitur σιγῆσάλπιγξ, quod illius *tuba* sonus *silentium* indicet. *Secundò* erat σφαικελευτικὸν τὸ κατὰ τῆς μάχης συμβολήν,

Adhortsatoria ad pugnae conflictum, absque dubio cum *classicum* caneretur, cui Suetonius solam Tubam destinat in Jul. cap. 32. Raptâ ab uno tuba, ingenti spiritu *classicum* exorsus est. Et in his talibus, inquit Lipsius, non est aliud, quam το πλεμικόν, sive το ἑσθητικόν σημαίνει bellicum & incitatorium canere, certis videlicet modis. Quod in pugna quidem legitima fiebat etiam tubis. *Fab. lib. 2. cap. 18.* Quid aliud in nostris *legionsibus* cornua & tubæ faciunt? quorum concentus quantò est vehementior, tantò Romana in bellis gloria cæteris præstat. *Tertio ἀνακλητικόν, Receptus signum*, quod è pugna revocat, diciturque receptui canere. *Quarto ἀπαυσιμον, sedatoria* castra metantium acclamatio.

Universi autem qui canebant, appellabantur *Æneatores*, quia organa erant ex ære. Æneator dicitur & σάλπηγκτής. In Ammiano: *Æneatorum occentu, signo dato progrediendi ad pugnam.*

Dion lib. 47. Deinde Tubicen unus utrinque insonuit, & mox alij pariter responderunt. Priores quidem ij, qui rotundi quodam loco constituti, tubis certum aliquod modulabantur; quo ut consisterent, & prælio se pararent milites admonebantur: tunc deinde omnes reliqui, qui animos irasq; militum acuebant & ad pugnam excitabant. Hic vides *triplicem tube sonum*, ut observat Lipsius. *Primus* est *unius* & singularis tubicinis; qui *primopili* fortassè, haud longè ab Imperatore, ejusq; nutu incinuit: *Secundus* aliquot aliorum, qui in loco quodam orbiculato & fortassis editiore stabant, ad signa & aquilas: *Tertius*, omnium *aliorum per cohortes*, turmas, qui pariter jam *classicum* canebant. Nam duo *priores* soni non nisi *expediendo* militi, paulatimq; ejus animi & iræ motæ. Facit enim profectò hoc sonus, & magnam vim habet ad spiritus & sanguinem evocandum. Ideo placent hic quoque *Romani*, qui non in *Equitibus* solùm Tubas, ut nos, sed & *peditibus* habebant.

Tuba autem illius *prima* exemplum fortassè in *Apulejo* de *Mundo*, in quo multi mores reconditi, paucis verbis advelati: *Cùm tuba*

bellicum

bellicum cecinit, milites clangore incensi, alius accingitur gladio, alius clypeum capit, alius equum franis temporat. Est enim ad huc non verum classicum, sed præparatorium illud ad pugnam. Tangitur & totus iste mos ab *Hirtio*, bello Africano: Cum, inquit, Cæsar deliberaret etiam de pugná; subito dextro cornu tubicina injussu Cæsarís canere cœpit. Ecce in cornibus etiam tubicines, & omnino sparsi per manipulos: sed ii signum à Primopili Tubicine aut Imperatoris, exspectare debebant tum succinere. Legimus & in Græcorum militia: Centuriam *quamq̃ habere supernumerarios aut extraordinarios quinque; unum signiferum, Uragum, Tubicinem, ministrum, Praconem.*

Dio Cassius in pugna Pompeii nocturnâ cum Mithridate: *πεῶτον μὲν*, ait: *Primum* tubicines omnes *ex composito simul* bellicum cecinerunt. Quemadmodum & *Tuba ad vigilias* fuit adhibita, Josephus scribit 2. hist. τὰς Φυλακὰς; *Vigilias* & excitationes *Tubæ* præsignificant. Quo referri posse videtur, quod apud Sophoclem in Lemniis, ἀσάλπηκτο ὄρεσθαι dicitur *media nox*, eò quod *vespere tantum & mane tuba* canere solerent, ut scribit *Hesychius*. Idem testatur *Polybius* de Scipionis stratagemate, quo castra Syphacis incendit: Ἦν γὰρ ἰθὺς Ῥωμαίοις; *Est enim Mos Romanis, sub tempus cœnæ buccinatores & tubicines omnes canere ad Prætoris tabernaculum ut tunc vigilæ nocturnæ constituerentur.* Alibi (nim. in Priori Membro c. 12.) plura annotavimus de usu tubarum in bello.

Est & quidam *usus tubæ πομπικῆς* in *Pompis* & solennitatibus; quemadmodum apud Romanos olim etiam *triumphanti*, qui laureatus curru vehebatur, tubis accinebatur: apud *Livium lib. 6. dec. 3.*

Addere & hoc lubet, quod *pace inter Alexandrum III. & Fridericum Barbarossam* venetorum operâ compositâ, inter insignia, quibus instructa erat Veneti ducis majestas, *Tuba argentea* adhibebatur, quod non minimum est tubæ dignitatis argumentum. Vide *Egnatium lib. 2. c. 1. Exemplorum.*

Postremo attexamus quoq; de quibusdam *Tubicinibus* historiam. *Dircæus* Poëta & *Tubicen primus* tubæ *modulos* dedisse memoratur.

Polydorus cum vocat *Tyrtaum* lib. 1. cap. 16. Cum *Lacedæmonii* (autore *Iustino* lib. 3.) bellum adversus *Messenios* gererent, diuque extraherent dubium Martis eventum, *responsum acceperunt ab Apolline, si vellet vincere, Atheniense duce uterentur.*

A quibus rogati Athenienses, contumeliæ causa ipsis *Dirceum*, quendam claudum, luscum, omnique ex parte corporis deformem dederunt. Uti sunt hujus auxilio *Lacedæmonii*, quibus ille cantum monstravit *tubarum*, quarum in audito territi sono *Messenii fugam* fecerunt, adeptique sunt victoriam *Lacones*.

Homerus de *Stentore* tubicine in bello *Trojano* scribit, eique ferream tribuit vocem, adeò ut quinquaginta alios voce sua vincere potuerit. Unde & vox *Stentoris* proverbio locum dedit.

Misenum *Æoliden*, *Virg.* ait, fuisse tubicinem *Hectoris*; mortuo verò *Hectore* adhæsisse *Ænea* comitem, & tandem à *Tritone* Deo submersum, quod ad certamen *tuba* Deos marinos irritasset:

*Quo non præstantior alter,
Ære ciere viros, Martemq; accendere cantu.*

Nota hic breviter usum *tubarum agonisticum*, in quo, ut & in pompico, excelluisse scribitur *Aglaüs* *Megaclei* filia, quæ *Tuba* satis validè utebatur; ut notat *Pollux* li. 4. c. 11. Hujus *Aglaidis* mulieris, *tuba* canere doctæ, meminit etiam *Ælianus*, his verbis, καὶ γυνὴ δὲ ἑσάλπισεν Ἀγλαίς ἡ μεγακλέης ἐν τῇ πρώτῃ ἀχθεύσῃ μεγάλῃ πομπῇ τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ πομπικόν. *Cassiod.* lib. 10. cap. 3. *Hermon* erat comœdiæ actor, inquit *Pollux*, qui cum post multos fortem agendi accepisset, à theatro aberat, vocis experimentum sumens: cumque omnes, qui ante hunc erant, defecissent, *Hermonem* præco revocavit, hic verò non obœdiens, multà (multa) scilicet hac perculsus, ut *certatores tuba revocarentur*, autor fuit, & hoc in singula transferre stadia *Tubicinem*, quinquaginta cum ipsa *tuba* stadia transfentem, quemadmodum & *Hermolocrum* de *Philopatre duabus* cecinisse tubis, *Isæus* tradit. Cæterùm *Megarensi Herodoro* tubam inflanti, difficile erat appropinquare πλεθροῦν δὲ μάγιστον πνεύματων. ob vocis horrendæ stuporem. De hoc legimus apud *Athen.* lib. 10. *Demetrio Argos* obsidente, cum ad trahendam *helepolin* machinam bellicam,

robur

robur militibus deesset, per *Herodorum duabus* simul *tubis* canentem, rediisse illis virtutem & præcordia, qui tanto milites animi robore replevit, impetu forti & cursu ad machinam hanc ferrentur, *Pollux lib. 4. cap. 11. Et tantum de Tubis.*

Tubicines.

Misenum Æolidem Virgilius ait fuisse tubicinem Hectoris: mortuo demum Hectore, adhæsisse Æneæ comitem, & tandem à Tritone Deo submersum, quòd ad certamen tubæ Deos marinos irritaret. Verba Virgilii sunt hæc:

*Atque illi Misenum in littore sicco
Ut venere, vident indigna morte peremptum,
Misenum Æolidem, quo non præstantior alter
Ære ciere viros, Martemq; accendere cantu.
Hæctoris hic magni fuerat comes, &c.*

Triton fertur esse Deus & tubicen marinus. Ovid. lib. 2. *Metam.*

Ceruleos habet unda Deos Tritona canorum.

Stentor fuit tubicen in bello Trojano, cui *Homerus* ferream & invictam tribuit vocem. *Juvenal. Saty. 13.*

Tumiser exclamas, ut Stentora vincere possis.

Homerus apud *Erasmum*:

Stentoris in specie validi, cui ferrea vox, quæ

Quinquaginta alius aquas clamore sonos.

Olympius Phrygius tubicen fuit ætate *Midæ* regis.

Aglais Megaclis filia tubicinio vitam fovit.

Agyrtes nomen est tubicinis apud *Statium* in *Achil. lib. 4. scribentem*:

Tecum lituo bonus adsit Agyrtes,

Occultansq; tubam tacitos apporet in usus.

CAPUT XVII.

De Lituò, Cornibus & Buccina.

*L*itui etymon Festus dicit esse, quod *litis* sit testis. *Lipsius* lib. 4. de milit. Rom. c. 10. dictum putat à *similitudine* Auguralis *litui*, vel baculi qui in extremo incurvus. Contra *Cicero* lib. 1. de divinat. scribit. Quid, ait, *Lituus* ille vester (quod clarissimum est insigne auguratus) unde vobis est traditus? Namque *eo Romulus* regiones direxit, cum urbem condidit. Qui quidem *Lituus* ab ejus *litui*, quo canitur, *similitudine* nomèn habet. Estque lituus autore Festo, *buccina* genus, incurvum, gracilem edens sonum, quo in bello utebantur.

Aduncà illa, vel incurvâ *figura* à tuba *distinguitur*. *Seneca* in *Oedipo*:

Sonuit reflexo classicum cornu
Lituusque adunco stridulos canus
Elisit ære.

Et *Lucanus* lib. 1. apertè se jungit à tuba.

————— *Stridor lituum clangorq; tubarum.*
Acutum lituus dat sonum, ut Ennius prodit, *Inde loci lituus sonitus*
effudit acutos: & Stadius lib. 6.

Et lituis aures circumpulsantur acutis.

Stridulum Seneca, in versibus datis & alibi idem:

Jam tacet murmur grave classicorum
Jam silet Stridor Litui strepentis.

Equibus colligitur, grandem & patulum canalem non fuisse. Nec malè fortasse *Charisius* lib. 1. *Litice* à *Lituo*, quod est tuba genus minoris.

Fuit igitur *medium* aliquid inter tubam & cornu, non rectum prorsus, ut illa, nec totum incurvum, ut istud. Quin tamen *consundant* interim scriptores, non est dubium; ut *Immianus*, *vocum lituorumq; insonante fragore cohorruit*, de classico ipso loquitur.

Scholiastes Horatii *Lituam* dicit *equitum* fuisse, ut *pedicam Tubam*.
Classico namq; etiam additur, ut lib.1. Carm. Od.1.

Multos castra juvant, & lituo tuba
Permissus sonitus.

Et lib.2. Od.1.

Jam nunc minari murmure cornuum
Perstringis aures: jam litui strepunt.

De *Cornibus* hæc scribit Lipsius dicto loco: Varro de ijs: *Cornua*
 quod ea quæ nunc sunt ex ære, tunc fiebant ex *bubulo cornu*.

Nihil verius & prima origo à *boum* cornibus, & *pastorum* instituto.
 Nam illi sic calabant pecus, aut boves. *Propertius*.

Nunc intra muros pastoris buccina lenti
Cantat.

Columella lib.4. Ad sonum buccinæ *pecus* repetere septa consuecat.
 Et in *Dionysio* sunt *κέρατα βόεια cornua bubula*, de convocando populo ad
 Buccinam, ut & apud *Lucill*. lib.7. legitur, *Kauco conventionem sonitu &*
curvis cogant cornibus. Quidam dicunt, *Cornu* est *genus tubæ oborta*,
 à quo *cornicines dicti sunt*.

Ergò olim nihil discriminis fuit inter Buccinam & Cornu: postea
 verò factum *discrimen*, & cornua ista ex ære facta grandiora & magis
 reflexa. In lapidibus & monumentis apparent figuræ. *Distinguit*
 & *Vegetius* apertè, *Tubicines*, *Cornicines*, *Buccinatores*, qui vel tuba,
 vel ære recurvo, vel buccina committere solent.

Artemidorus de cornibus: *τρογγύλη δὲ ἀλπιγγι σαλπικειν, ποικρόν;*
Inflexa tuba, id est, recurvo ære, *canere malum: non enim sacrum hoc orga-*
num, sed bellicum. *Confundere* etiam postea *Vegetius* videtur: *Buccina*,
 inquit, *quæ in semet arce circulari reflectitur*. *Idem* lib.3. cap.5. *Cornu* et-
 iam facit, quod ex *uris* agrestibus argento nexum, temperato arte spi-
 ritu auditur. *Inconstans* est, & ante ex ære recurvo id conflavit.

Verior tamen sententia Buccinam à cornu se junctam fuisse & alijs,
 quod etiam *Vigilia* ostendunt. *Nemo* illic cornu, aut tubam sonuif-
 se dixerit, sed Buccinam signanter pleriq; omnes, ut postea dicemus.

Fuit autem *cornu bovillum*: unde nec malè à bove derives, ut instrumentum, quod *bubus* canit, aut quod *boves* canit & vocat.

Varro 2. de re Rust. Primò cum incluserunt, cum buccinatum est, aperiant, ut exire possint. *Varro* tamen Buccinatorem à vocis similitudine & cantu dictam mavult, quia *Bou Bou* canit. Quod *Isidorus* ineptè flexit, & *buccinam* à voce, quasi *Vocinam* deducit, quod pagani eà vocabantur. Fortasse etiam à Græco *βυκάνη*.

Habuit igitur Buccina similitudinem cornu eàq; retenta & sono, ex ære facta fuit.

Buccinæ illius *figura* apud *Ovidium*:

cava buccina sumitur illi
Tortilis in latum, quæ turbine crescit ab imo.
Buccina, quæ medio concepit ubi aëra ponto,
Litora voce replet sub utroq; jacentia Phæbo.

Concham enim illam curiosè contemplantibus, *figura* apparet turbinatiore.

Hieron. ad *Darium* *Bucca* vocatur *tuba* apud *Hebræos*, deinde per diminutionem *buccina* dicitur. Secundùm aliquos *pastoralis* & cornu recurvo efficitur. *Columell.* lib.7. Ad quem saturæ pabulo libenter recurrunt, cum *pastorali* signo, quasi *recepti* canitur. Nam id quoque semper *crepusculo* fieri debet, ut ad sonum *buccinæ*, pecus si quod in sylvis subliterit, septa repetere consuescat.

Apud *Varronem* videtur esse instrumentum, quod inflari possit, cùm inquit: *Orphea* vocari, qui cùm eò venisset, stola & cithara cantare esset iussus, *buccinam* inflavit. *Tubam* & *buccinam* diversa esse ostendit *Apul.* 3. *Florid.* cum ait (*Siquidem* vox hominis & *tuba* ruidiore torvior, & *lyra* concentu variator, & *tibia* quasi delectabilior, & *fistula* surro jucundior, & *buccina* significatu longinquior. *Salmuth* in *Panciroll.* lib.1. de rebus memorab. tit. de moribus. *Exercitus*, tradit, inter *classica* instrumenta musica *Buccinam* tenuisse primas; quippe quæ in se-

metipsam æneo circulo reflexa, ornamentum erat totius legionis ingressu conflictus & ejus reditu: ut ait *Vegetius*.

Præcipuum fuisse *Buccina usum* ad *vigilias* suprâ attigimus, cujus rei testis est Polyb. ὁ γὰρ πάντης ταξιαρχῶν τὴν ἀπαιτείαν ποιεῖται τῆ κατὰ Φυλακὴν βυκαναῖν. *Ejus centurio curam habet ad quamque vigiliam buccina signum dandi.* *Lipsius* lib.V. de milit. Rom. Dial. IX.

Livius lib. 7. Ubi *secunda vigilia* buccinâ signum datum esset. Idem lib. 26. Ut ad *tertiam buccinam* præstò essent.

Propertius lib. 4.

Et jam quarta canit venturam buccina lucem.

Silius lib. 7. — *mediam somni cùm buccina lucem,*

Divideret, jamq; excubias sortitus iniquas

Tertius ab rursâ vigiliret ad arma quiete.

Ubi attende, inquit *Lipsius*, item de forte ad *vigilias*, & *mediam noctem*, id est *tertiam iniquissimam* habitam, quia turbaret totam quietem. Nam reliquis bonam partem primæ, aut sequentis noctis licebat dormire.

De *Buccina* item *Frontinus* lib. i. cap 5.

Sulla bello sociali nocte profectus, relicto *buccinatore*, qui *vigilias* ad fidem remanentium divideret, & *quarta vigilia* commissa eum sequeretur, incolumes suos perduxit. Idem astus in *Cæsare*, quem *Varus* instituit contra *Curionem*, *Buccinatore* in castris & paucis ad speciem tabernaculi relictis, de *tertia vigilia* exercitum silentio in oppidum reduxit.

Ad hunc morem *Cic.* respexit orat. pro *Mur.* *Te gallerum, illum, buccinarum cansus exsuscitat.*

Vegetius: A tubicine. inquit, omnes *vigilia* committuntur, & finitis horis à *Cornicine* revocantur. Itaq; *tubam* adhibet ad *initia*; *cornu*, sive *buccinam* ad *finem*. *Silius* lib. 15 in ea re *Buccinam* nominat:

— bis clarum buccina signum

*Præterea gemino prodibat junctâ magistro
Castra regi.*

Ut fortasse ad vigiliis ipsas hæc sint referenda: & in *unius castris Buccinam unam* sonuisse: nisi cum *duo Prætoria & duo duces*.

In *Tacito* autem lib. 15. *Annal.* quod legitur, inter solennes militiæ ritus numerandum: *Initia vigiliarum* per centurionem denunciari, *convivium* buccina dimitti. Hic mos & sensus. Ante cœnam clificum cecinisse; eo signo, *Prætores* aliosq; cœnasse: tum *centurionem* nunciassse *Vigilias* incipere: & mox ad primam Buccinam convivium dimissum: ut quisq; scilicet ad se iret, nec ultra discursu ullo castra inquietarentur.

Poëtæ *buccinatorem Neptuni* fingunt *Tritona*, buccina à se inventa canentem, & immani tubæ clangore aquas increpantem.

Hinc *Virg.* in *Ætna*:

*Nam veluti resonante diu Tritono canoro
Pellit opes collectus aqua, victusq; movetur
Spiritus, ut longas emugit buccina voces.*

Quod & *Ovidius* imitatus ita exprimit:

*Cæruleum Tritona vocat, conchaq; sananti
Inspirare jubet, fluctusq; & flumina signo
Jam revocare dato.*

Tiberis Principi nunciavit *Olyssiponensium* legatio, visum auditumq; in quodam specu *concha* canentem *Tritonem*, qua nascitur forma, cujus *Erons* hominem præfert, in *pristrin* desinit *alvus*.

Romani, (ut scribit *Fierius* lib. 47. *Hieroglyph.* de Tuba) ut *Saturnia* *edis* fastigio *Tritonas* tubicines imponebant, *caudis* *abditis* & *absconditis*; id scilicet eo hieroglyphico significantes, quod *historia gestarum* rerum *ab Saturni* commemoratione ad nostram usq; ætatem in obliteranda celebritate, *nota*, clara & quasi vocalis esset: quæ verò ante *Saturnum* gesta fuerint, *obscura* & incognita in tenebris delitescere.

Idem scribere videtur *Nat. Com.* lib. 8. *Mythol.* cap. 3. his verbis. Apud Romanos super templo *Saturni Triton* quidam eximie magnitudinis fuit collocatus, qui *buccinam inflabat*, quoties oriebatur ventus, *caudamq;* intra terram occultabat. Per illum significare tradiderunt

nonnul-

nonnulli res gestas ante Saturnum silentio fuisse involutas: at post imperium Saturni clarissima historiographorum voce fuisse celebratas. Natalis verò ita ἰεργλυφικῶς exponit; occultatam scilicet veram religionem ante Christum fuisse: ac post Christi adventum clarissimo sanctorum Apostolorum praconio omnibus gentibus veram, sanctam & saluberrimam doctrinam omnibus celebratum iri, Christo altissimo Dei Filio credentibus. Nam alioquin insulsum esse videbatur, ut sapientes antiqui caudatos etiam Deos habuerint.

CAPUT XIIX.

De Instrumentis, tinnitu quodam obstreperantibus; ut Sistro, Crembalo, Cymbalo, Tintinnabulo, &c.

Istrum, (Græcis eodem nomine σείστρον ἀπὸ τῆς σείειν, quod est *concutere*, agitare) dictum fuit instrumentum quoddam Musicum argutum & sonorum dum percuteretur.

Erat autem hoc organum Ægyptiis peculiare è metallo arguto, ab agitatione nomen habens. Nam agitatum & concussum tinnitus argutos edebat, quo nomine *sonabile sistrum* à Poëtis dicitur. *Martialis* dixit garrula sistrā :

Si quis plorator collo tibi vernula pendet,

Hac quatiat tenerâ garrula sistrâ manu.

Poëta Sulmonensis lib. i. de Ponto Eleg. i. *tinnula sistrâ* appellat à sono, quem agitata reddunt.

Hujus species ovalis erat & manubriata in ora, undique *tintinnabula* habens, ut agitatum tinnitum redderet maximum, & quæ pulsarentur; ut describit *Adrianus Turnebus* lib. 26. Advers. c. 33.

Et rectè dixit *agitatum*, quoniam non spiritu, sed motu concussum æneum illud crepitaculum, sive sistrum, personabit; ut scribit *Alex.* ab *Alex lib. 7. gen. dier. c. 8.*

Non solum *ex ere*, sed etiam *auro & argento* confici solita innuit Apuleius his verbis: *Ær. is & aureis & argenteis sistris argentum tinnitum constrepentes.*

Ægyptii Sistris usi in *sacris Isidis*; unde *Tibullus* lib.1. Eleg. 3.

*Quid tua nunc Isis tibi, Delia? quid mihi profunt
Illa tuâ toties ara repulsa manu?*

Ubi tamen mihi, non tibi, ex veteri scriptura legendum monet Scaliger. Nam liquet, *Deliam* *Tibulliam* in casto *Isidis* fuisse; de quo apud *Propert.* lib.2 Eleg.

Hinc *Isiacos Sacerdotes* *Martialis* vocat *turbam sistratam*, à gestamine sistrorum lib.12.

Limigeri fugiunt calvi, sistratæq; turba.

Hoc idem instrumentum iisdem *Ægyptiis* *tuba* vicem exhibebat, unde *Virg.*

————— *patrio vocat agmina sistro.*

Dicebatur & *κρόταλον*, *crepitaculum*, instrumentum, quod manu pulsatum crepitabat, quemadmodum & *κρέμβαλον*, *crembalum*, crepitaculi genus erat, quod digiris agitarum edit strepitum. Hæc & ejus generis alia organa *Musica Athen.* lib.14. *ψόδρα μόνον ὄργανα κροταλὰ*, crepitu solum obstrepentia: de quibus *Dicaarchus* in lib. de Græciæ ritibus ait, propularia, supra quam credat aliquis, instrumenta fuisse, *altationibus & canelænis sœminarum* accommodata, quibus percussis digitis suavis ederetur strepitus, eaque significari in cantico *Dianæ*, canebat alius habens in manibus *crembala ænea, deaurata.* *Hermippus* in *divis* dixit *κρέμβαλιζεν*, *crembala pulsare.*

Didymus scribit, quosdam solitos, *lyra* vice, *conchis & testis compæsis*, numerosum sonum *saltantibus* excitare, (ut testatur & in *Ranis Aristoph.*) *Nostatibus* ex testis, vel ossibus, inter digitos insertis; vel ex pusillis tintinnabulis alligatis; *Hispanis*, ex æneis duabus velut exiguis lancibus collisis; strepitum ejusmodi illi vocant *Castagnetas.*

Græci etiam instrumentum ejusmodi quoddam *πλαταγὴν* dixe-

runt, crepitum quendam edens, cujus materiam & pullum expressit
Apollon. lib. 1. Argon.

χαλκείην πλαταγὴν ἐνὶ χερσὶ πινάσων
Δέπει.

Hujus instrumenti strepitus traductus ad hominem garrulum, aures sermone suo obtundentem, instar crepitaculi, & *proverbio locum* dedit, Ἀρχύτης πλαταγὴ, *Archytæ crepitaculum.*

Archytam namque crepitaculi genus æreum *excogitasse* scribunt, quod *pueris lussitantibus* daretur, ne quid interim ex vasis domesticis contingerent & confringerent: necesse enim est, ut pueri habeant, quod agant, ἡ γὰρ οὐνάται τὸ νέον ἡσυχάζειν, ut loquitur *Philos. lib. 8. Polit. c. 5.*

Et consentaneum est, Tarentinum illum Philosophum *Archytam* ejus organi fuisse opificem, utpote qui fertur in mechanicis mirè præcelluisse. Alii alium putant & faciunt inventorem. Sed cujuscunque fuerit inventum, verosimile est, hujusmodi quoddam organum fuisse, quoa sua sponte sonaret.

Quemadmodum & in *adagii* consuetudinem abiit, Δωδωναῖον χαλκῆϊον, *Dodonaum Cymbalum*, aut *tintinnabulum*, de homine improbæ & importunæ loquacitatis. Quod *Zenodotus* citat ex *Ariphoro Menandri.*

Tradit autem in Dodona duas fuisse sublimes columnas, in altera positam pelvim æream, in altera pensile pueri simulacrum, flagellum æreum manu tollentis, quoties vero ventus vehementius flaverit, fieri, ut scutica impulsæ, crebrius lebetem feriat, isq; percussus tintinnum reddat, ac multum etiam temporis resonantem.

Ad hoc *Adagium* alluisse videtur *Juvenalis* cum ait:

Tot pariter pelves, tot tintinnabula credas
Pulsari.

muliebrem garrulitatem taxans.

Suidas aliam *adagii* affert interpretationem ex *Dæmone*. Scribit *Jovis* oraculum, quod olim erat in *Dodona*, lebetibus & tintinnabulis æreis undique cinctum fuisse, ita ut invicem sese contingerent. *Itaque*

necessum

necessum erat fieri, ut, uno quoriam pulsato, vicissim & omnes resonarent, sonitu per contactum ab aliis ad alios succedente. Durabatq; in longum tempus tinnitus ille, videlicet in orbem redeunte sono.

Plutarchus verò περὶ τῆς ἀδολεσχίας indicat, in Olympia Porticum quandam fuisse, ratione mathematicā ita compositam, ut pro una voce multas redderet, atque ob id ἐπιτάφωνον appellatam.

Casaub. lib. 5. in Athen. de Antiocho scribit, quomodo vilissimum hominum conventus adierit *commessabundus*, nec rudes cantantium concentus aspernarit, nec figlina vasa, quibus sonorum edebant strepitum ex prisco more: semper enim, inquit, *commessatores* tibus vel aliā musica organa deferebant. *Antiochus* ut magis se dejiceret, *testas* circumferebat *tibiatarum loco*: pauperes in eo imitatus, qui fictilibus erepita culis & vasorum figlinorum collisione soliti se oblectare, inopia melioris Musicæ. Quemadmodum ex *Didymo* recitat *Athen. tib. 14.* hisce verbis: Δίδυμος φησὶν εἰωθῆναι πᾶσι ἀπὸ τῆς λύρας κογχύλια καὶ ὄστρακα συγκροῦντας εὐρυθμόν τινα ἤχον ἀποτελεῖν τοῖς ἀρχαῖοις.

Videntur autem vetustiores soliti in hanc rem *acetabulis* uti, quæ fictilia erant, & bacillo percussa suavem quandam sonum edebant. Hæc est, quam Græci vocant ὀξύθαφον *μυσικὴν* vel *ἀρμονίαν*.

Cujus inventorem facit *Suidas* *Dioclem*, Poëtam Comicum Atheniensem aut *Phliasium*: Φάσιον, αἰτ, Διοκλῆα τὸν Ἀθηναῖον εὐρεῖν τὴν ἐν τῆς ὀξύθαφοῖς ἀρμονίαν, ὅς τινος ἀγλείοις, ἀπὸ τῆς ἐκρησσοῦ ἐξυλιφίω.

Postea ceperunt fabricari in illum usum *acetabula* ex variis metallis. Sed & *Suidas* autor est, quo magis sonora essent ista vascula, solita fuisse confici ex pluribus metallis, in unum confusis. ἄλλως, inquit, χαλκὸς ἤξει, καὶ ἄλλως σίδηρος, καὶ ἄλλως μόλυβδος, καὶ ξύλον. διὸ καὶ τὰ ὀξύθαφα (suprà ὀξύθαφα, εἰωθῆσιν ἐκ ἡαφῶρεσ κατὰ ποδὸς ἄξω ὑλης, ἵνα τῆς ἡαφῶρεσ τῶν ἀπηχησῶν τῶν ἀρμονίαν ἀποτελέσωσιν.

Cassiod. lib. 4. in erudit. ep. ad Symmachum, Quid *acetabulorum* tinnitus? Quid dulcissimi soni referam varia percussione modulamen. Atque hæc sunt, quæ vocantur in Musicorum organorum divisione ἔνηχα, sonora ψόφου μόνον ᾠροσθησιακά. Hujus etiam generis fuerunt & *Scabilli* & κρέμβαλα, quæ sine ulla operosiore harmonia ipso delecta-

bant sono: ut hodie quæ vocantur *Gallis carcauceanæ*. quanquam his jam ars est adhibita. Inde *κερμβάλιαζειν* est Hefych. interprete, *κογχύλια καὶ ὅσα ἄμα συγκροτῆντες ἀφ' ἑαυτῶν ἴνα ἦχον δόπου λείν τὰς ὀρχαμῆνας*, *Hæc Calaub. lib. 5. in Athen. cap. 4.*

Porrò *cybelem* invenisse *cymbalum* quidam tradiderunt: Zenodotus verò autor est, *Lybicum* quendam *quatvor cymbala* fabricatum fuisse, certis *proportionsibus* ita inter se respondentia, ut primi spissitudo *epitriti* rationem haberet ad secundum, ad tertium *hemioi*, ad quartum *dupli*, eaque pulsata harmoniam quandam Musicam reddidisse.

Hoc instrumentum Musicum *ex ære* effici solitum, sonorus, quem reddebat, sonitus arguere videtur, quod ex ipso nomine quoq; constat, quod *tinnitu* quodam *pronunciari* certum est. Unde de *Apione* Grammatico Plinius in præfatione ad Imperatorē *Vespasianum* ipsum, à *Tiberio* Cæsare, *cymbalum mundi* vocari solitum scribit, ob nominis, ut opinantur, celebritatem. Is enim *Apion* ajebat eos à se donari *immortalitate*, ad quos aliqua componeret: *Huc Tiberius alludens nominabat illum cymbalum mundi: quod hominem honestè à fama donaret, qua per universum mundum (instar sonori cymbali) amabiliter resonaret.*

Plinius verò ob *arrogantiam* rectiùs illum appellari censet, *Tympanum*, non *cymbalum publica fama*, quòd *famam daret potius, quam honestam famam*, quemadmodum *tympanum resonat quidem, sed in aëre no strepit.*

Et alluisse videtur *Plinius* ad illud, quod *tympana* fiunt è *pelle asinina*, ut est apud *Erasmum* in *Adagijs*. Ad *cymbalorum* pulsum *Indi* etiam legiones *adversus hostes* eduxerunt *tubarum* loco, teste *Alex. lib. 3. cap. 2.* Eorundem ad *salvationem* usum aperit *Lucianus* de *Salt. κύμβάλισσι καὶ περὶ σωτηρίου τ.*

Præterea ut de *Tintinnabulis* hæc subjiciamus. Apud *Euripidem*, in *Rheso*, sonitus ex *tintinnabulis* vocantur *κωδωνοφοροὶ κόμποι*. *Equi* quoq; *tintinnabulorum sonitu* explorabantur, an *bellicas tumultus* intre-

pidè ferre possent. Unde absq; dubio, qui sonitum illum perferre non poterant, sed ad illum trepidarent, ἀκωδώνισσι dicti. Nec de nihilo est, quod *Græcis Tintinnabula* ad excitandum atq; *vigilias* fuisse adhibita accepimus, quemadmodum Thucydides lib. 4. τῷ γδ κώδωνι, inquit, παρενεχθέντι; *Tintinnabulo enim prolato, priusquam rediret is, qui tradiderat, ita in vacuum locum scalarum admotiō facta est.* De *Brasida* loquitur, qui *Potidaeam* conatus capere noctu, dum is, qui circuit, tintinnabulum porrigit, atq; ita locum paulisper deserit. Et *Dio Cassius* lib. 54. *Romanis Vigilibus* in urbe videtur ea *tintinnabula* dare, cùm scribit, Augustum somnio monitum, *Jovem Tonantem* quasi περὸ Φύλακα *procuratorem Jovis Capitolini* fecisse, eoq; *tintinnabulum* ei appendisse. οἱ γδ addit τὰς σπουδαίας νύκτων Φυλάκοντες; *qui enim vicos nocte custodiunt, tintinnabulo vel campanulâ utuntur, ut significare inter se cùm voluerint, possint.*

Suidas de illo ritu: οἱ περιπολοὶ οἱ τὰς Φυλάκας περιπαλῶντες; *Circuitores, qui vigilias circumibant & explorabant, euntes ad vigiles, tintinnabula habebant, atq; ea concutiebant explorantes, si quis dormiret, & ut vigilantes voce responderent.* Notatu dignum est, quòd in *Triumphantis curru* olim *campanula* vel *tintinnabulum* pendeat, ut meminisset *Triumphans* posse scilicet se in eam calamitatem eaq; tempora incidere, quibus & ipse flagellis cœdi, aut etiam capite plecti posset. Qui enim *decapitandus* erat, *campanulam* gerebat appensam, ne tanquam sacer & contaminatus à quoquam tangeretur. *Panciroll. lib. 1. memor. tit. de Triumphis.*

Angelotus Cardinalis S. Marci, cùm ejus familia *deducendi Domini* gratiâ (sicuti mos est) ad *pulsati tintinnabuli* signum rara conveniret, negligentia illorum per jocum coarguedæ causâ *ad horam mense vulpinâ caudâ*, ne sentiretur, æs percuti mandavit, ita ut pauci admodum, fortè præsentēs, tantum discumberent. *Volat. lib. 23. Anthropol.* Jam postremò *usum tintinnabulorum & campanularum* ad *horologia* subjiciamus, quorum usum improbavit falsè apud *Plautum* *Paralitus*; ubi stomachatur in eos, qui *horologia commensunt*, cùm venter sit optimum horologium. *Erasmus in Adag.*

Simon Majolus in diebus canicularibus colloq. 23. hæc memoriæ tradidit. *In urbibus, aut, insignioribus, tum Italia, ut Venetijs & Bononia, tum Flandria plerisque oppidis horologiorum machinæ adeo insigniter componuntur, ut, cum instet hora, statuæ æneæ libramentis ferreis, aut aneis commotæ excurrant, equitum, aut peditum more, manibus malleos ferentes campanam magnis ictibus percussant, qua horarum numerum probè referant, ac mox visuntur statua redire in sua latibula, nimirum munere suo persuncta. Et paucis interjectis. Ac quod vires humanas videtur excedere, si statueris tertiâ aut quartâ vigiliâ excitari, tantâ arte componuntur horologia, ut quâ volueris hora, neq, antea neq, post te aris insolito sonitu excitabit, perinde ac si servus te excites, totus huic rei intentus.*

Et quibusdam in locis conspiciuntur rari artificij horologia, in quibus præter alia, tintinnabula & campanulæ pro diverso temporis statu diversas cantilenarum imitantur & repræsentant melodias; cujusmodi &, ut notum est, *Sora* in Silesia, & in alijs urbibus conspiciuntur, multorum cum magna admiratione.

*De Tintinnabuli sonitu plura vide in Partis primæ
Theoriâ organices cap. 12.*

CAPUT XIX.

De Tympano.

T*ympanum* dicunt instrumentum ex una parte planum, membranâ clausum, (nostra vulgaria hodie ex utraq; parte) intus vacuum, quod baculis pulsatur. *A pulsando* nomen habens, quia eo pulsato sonitus cietur. Dicitur & *τύπανον*, ut apud Hom. hym. in matrem Deorum *τυπάνων ἰαχὴ*, tympanorum sonus, qui adjunctum quendam habet strepitum; unde apud Euripidem in Cyclop. dicuntur *τυπάνων ἀεγύματα*, *Tympanorum strepitus*. Et Scaliger in Bacchum Galliambo: *Creperi crepante crispans cava tympana digito*. Ab hoc instrumento *Tympanista* & *Tympanistria*, apud Plautum in Truculento

est *Tympano tuba*, qui tympanum cident & pulsant. Modò dicebamus Plinium respexisse ad id, quod *tympana* fieri consuevère *ex pelle asinina*, eo ipso, quod *Appianem* dixerat *tympanum mundi*, non ut *Tiberius cymbalum mundi*.

Lipsius lib. 4. de Militia Romana dial. 10. *Apud Romanos Tympana* in usu fuisse negat, & locum illum habet suspectum apud *Dionysium* lib. 4. in classibus describendis sub *Ser. Tullio*, duas centurias *Tibicinum & Tympanistarum*, & qui alijs quibusdam organis ad bella vocabant. Præter hunc nemo præter ea *tympana Romanis* assignavit. Imo in convicio apud illos *Tympano tuba*, & *Galli* matris Deum, id est effœminati pulsabant. Quid quòd ipse *Dionysius* non repugnat, qui dicta sua re colligens *σαλπικῆς καὶ βυκανιστῆς* nœminat, nulla tympanorum facta mentione.

Idem lib. 7. facit, ubi de classibus hæc repetuntur. Vetera tamen *Tympana*, & ab ipso *Baccho*, sed in eo ferè choro relicta & apud molles. *Polyænus* de *Baccho* ejusque rebus lib. 1. *Straton*. *Et cymbalis & tympanum dedit loco tubæ*. Et ab eo fortassis est, quod in bello tympano usi etiam *Indi*. *Curtius*: *Indi Tympana suo more pulsantes*. Iterum: *Post elephantos Porus peditem posuerat, ac sagittarios tympana pulsare solitos, id pro cantu tubarum Indis erat*. Scriptor quispiam apud *Suidam*: *σαλπικῆν ἰνδοὶ ἢ ζεῶνται; Tubis Indi non utuntur, sed pro ijs sunt flagella, quæ excutiunt in aërem: & tympana item horribilem quendam bambum emittentia*. Accepimus *Abaros* quoq; gentem barbaram, alij *Hunos* vocant, habuisse *Tympana*. Ut scriptum reliquit *Menander* historicus: *οἱ δὲ ἄβαρα ἐγκατὰ τὴν τῆς πολέμου κίνησιν, Αβारी initio prælij statuerant excitare mixtum quendam & ferum sonum, simulq; cum barritu personare tympanis*.

Cujusmodi tamen hæc *Tympana* fuerint, haud probè memoriæ proditum.

A nostris verò diversa illa *Indorum* tympana, quæ sic confecta erant.

In abjetis (Lipſio palmæ arboris) ſtipitem excavatum *nolas*, ſive *tintinnabula* ex orichalco inferebant, & os deinde vaſiſtaurino corio obtegebant: atque ita tympanum illud in altum ferebant, concutiebantque in acie. Tum, quæ in eo erant, tintinnabula, & multa & magna, atque intus in aperto ſonantia, obſcurum & inconditum edebant ſonum, *muſitui non ab ſimilem*.

Fuit ergo tympanum illud *infra rotundum, ſupra planum*, atque ibi corio inductum, quod bacillis pulſabatur: qualia ſunt, hodie tympana *noſtra equeſtria*, *Heerpauſen*.

Quamquam etiam *ligno cavo* ex utraque parte pellem obductam fuiſſe ſcribit Iſidorus; id tamen Inſtrumenti genus, non tam Tympanum, quam *Symphoniam* appellans. *Salmuth. in Pancirol. lib. I. rer. memor.*

Plutarchus *Parthos* quoque facit non cornibus, aut Tubis incitare ſe ad pugnam: *ἀλλὰ*, inquit, *ῥόντρα βυρσοπαγῆ*; *Sed ſtipites quosdam corio reſtos & concavos tintinnabulis æreis circumpoſitis pluſariam ſimul pulſant. Illi vero obſcurum aliquid & terribile reſonant, ex ululatu ferino & tonitru commixtum.*

In marmoribus, (inquit *Lipſius*), *Galli* matris Deum conſpiciuntur, *Tympanum* manu tenentes rotundum infra, ſupra planum: atque ibi corium inductum, quod bacillis pulſant. Hæc talia quoque deſcribit Apollodorus & vult *Salmonium* iis tonitru imitatum: *καὶ βύρας μὲν ἐξηνειδύνας*; *Et pelles detractas, in curru, cum aeneis lebetibus agitans, dicebat ſe tonare.*

Imo tales etiam pelles non in ære tantum, in ligno etiam ſic cavato & aprato, apud Iſidorum: *Tympanum*, inquit, eſt pellis vel corium ligno ex una parte extentum. *Dimidiatum noſtræ Tympanum*: jam plenum in eodem ſed alio nomine. Nam *Symphoniam* vocat. *Symphonia* inquit, vulgò appellatur lignum cavum ex utraq; parte pelle extenta, quam virgulis hinc & inde Muſici feriunt.

Illud verò non caret admiratione, quod *Salmuth* annotat; ſi nimirum altera pars tympani *lupinâ*; altera *Ovillâ pelle* obducta fuerit; tum pulſo Tympano ilico *rumpitur ovilla*: & quod majus eſt, ſi *duo* fuerint

tympana, alterum lupino corio, & alterum itidem ovillo obtectum, lupino illo separatim percusso, ovillum planè obmutescere, Alciatus putavit; ut eleganti illo Emblemate his versibus:

*Cetera mutescent, coriumq; silebit ovillum,
Si confecta lupi Tympana pelle sonent.
Hanc membrana ovium sic exhorrescit, ut hostem,
Exanimis, quamvis non ferat exanimem.
Sic cute detractâ Cischas in Tympana versus,
Bohemos potuit vincere Pontifices.*

Tanta quippe inter utrumque istud animal est *antipathia*, ut ne morte quidem finiatur, sed vel tum quoque lupus ovi formidolosus existat. Alciatus quoque mentionem facit *Cischa* (vel *Zisca*) *Husitarum Ducis* invicti, de quo memorant, quòd moriens Thaboritas *iusserit, post mortem suam* libi pellem detrahere, in usum Tympani quo in *acie* uterentur ad terrendos strepitu illius *hostes, ut qui fuerit vivus, mortuus etiam foret terrori hostibus.* Cùm enim moriturus rogaretur, de suo corpore, quid fieri mandaret: *Pellem, inquit, mortuodemie, relictoq; feris cadavere, ex ea tympanum facite.*

CAPUT XX.

De Hydraulico Organo, ejusq; inventore & Structura.

Ancirollus lib. 1. rerum memorab. scribit de quadam *Musices specie*, quam veteres *Mutam* nominarunt: quod aqua sono, solis manuum, vultus, pedum gestibus exercebatur: iidemq; & intelligebantur, & mirabiliter populum oblectabant actibus in scena intermediis.

Qui verò hanc exercebant, *Mimi & Pantomimi* dicebantur: cujus rei præcipuè Cassiodorum adducit ibidem loci testem, qui lib. 1. varior. ad Albinum scribens, in fine ait: *Istam Musica partem veteres appellarunt mutam: qua quibusdam gestibus facit intelligi, quod lingua aut*

scripen-

Astocle lib. de Choris memoriz traditum est, his verbis: Hydraulis an ex instrumentis sit, qua animantur, an ex iis, quibus fides adaptantur, ambiguntur. Certum tamen inter organa ὄργανα, qua chordis intenduntur, non posse referri.

Quare si alterutrum dicendum, inter ἕμωρον ὄργανα, quæ spiritu inflantur, erat numerandum. In quam sententiam etiam *Aristocles* incumbit, quod ejus *fistula statum ab aqua accipiant*. κατὰ τὸν ἕμωρον ὄργανον ἔστιν ὁ ἀνὰ τοὺς ὕδατι; *Quia hydraulis aqua illapsu spiritum accipit, fistulis in aquam obversis, & aquam juvene quodam agente, a quibusq; præterea instrumentum pervadentibus. Sic enim fistulis immittitur spiritus, lenemq; sonum illa reddunt.*

*Erat igitur hydraulicum instrumentum aræ rotundæ simile, & canales, sive fistulas in aqua tenebat: quæ per puerum motâ, illæ animâ, seu vitâ replebantur, nervulorum quorundam, seu lingularum inclusarum medio: atque ita suavissimum edebant sonum: ut: tradit *Athen. lib. 4.**

Tertullianus lib. de anima c. 5. ait, Inventorem hujus organi fuisse Archimedem Syracusanum, summum Mathematicum: & addit, Organum illud multas habuisse sibi arum acies, & per earum unam spiritum recepisse, ad instar Organorum nostratium.

Qui hoc utebantur, *Hydraulæ* nominabantur, (ut in *I hydraulæ 4. C. de excusat. mun.*) ubi Græci *Hydraulas* interpretantur *Musicos*, qui cantabant organis, à folliculis quidem inflatis, sed ab aquâ tamen artificiosè mota sonoris. *Tiburti*, inquit *Pancirollus*, quod propè Romam est, itidem *fontis* conspicitur, simili cum arte sonum movens: sed haud credo, eum ita suavem esse, ut de veteri illo hydraulico instrumento memoriz est proditum.

Præterea *Vitruvius lib. 10 cap. 13. de Hydraulicis machinis, quibus organa perficiuntur, hæc ordine refert; verum non omnibus (ut ipse in calce cap. subdit) expedita ad intelligendum, præter eos, qui in his generibus habent exercitationem. Quod si qui parum intellexerint è scriptis, cum ipsam rem cognoscent, invenient, euriôsè & subtiliter omnia esse ordinata.*

scripturâ melius exprimi haud posset. Hæc verò ars ivit in fumum, & nec ullum ejus extat vestigium. Eodem loco scribit de *Organo Hydraulico*, quod à Græco descendit. Græcis enim ὕδωρ aqua est, & αὐλή, sono.

Hujus instrumenti *Hydraulici*, cui κατ' ἐξοχὴν quidam organi appellationem tribui volunt, unde & in veteri glossario ὑδραυλις *Organarius* dicatur, hujus, inquam *inventorem* faciunt ἐπιπέφωτος scriptores *Ctesibium*, qui vixerit tempore *Ptolomæi*, cognomento *Evergetis*, in *Alexandria Ægypti*, ubi organum illud ex aqua commotione sonum edens reperit. Hic *Ctesibius* passim laudatur ab historicis, pneumaticâ ratione, & hydraulicis organis repertis. *Vitruvius* lib. 9. cap. 9. De *Ctesibio* refert, cum animadvertisset ex tactu cæli & expressionibus spiritus vocesq; nasci, certis principis usus, hydraulicas machinas primus instituit, atque spiritus naturales, pneumaticasq; res invenit: quod dicit etiam *Plinius* lib. 7. c. 37.

Pneumatica autem organa, (quali dicas, spiritalia) sunt machinæ, quibus vi aëris conceptique spiritus aqua extollitur. Quæcunque igitur nullâ manifestâ causâ, sed vi aëris aut fiunt, aut moventur, ea certè pneumaticis organis fieri intelligimus: Sicut quæ aquarum expressionibus fiunt, hydraulicis, quasi fistulis contenta aqua; ut annotat *Philander* in *Vitruvium*.

Et lib. 10. cap. 12. ab eodem, scribit, constructas machinas hydraulicas, *Merulas dictas*, quibus reddebantur voces humanarum imitatrices & cantus avium effectrices.

De *Hydrauli* porrò hæc accepimus ex lib. 4. *Athen. Dipnosoph.* Hujusmodi, ait, multa convivis ultrò citrò confabulantibus, auditus est è propinquo *hydraulis sonus* quidam, jucundus & suavis admodum, qui nos modis illis delectatos, omnes in se convertit.

Tum *Ulpianus* *Musicum Alciden* cum aspexisset, Audis, inquit, musices omnium peritissime, elegantem hanc vocis gratiam, quæ nos omnes ad se traxit allectos Musices voluptate. Tum *Alcides*, Hoc tu, inquit, musicum instrumentum, sive reponas inter ea, quæ fidi-bus tenduntur, sive inter ea, quæ inflantur, inventum certè est nostratis *Alexandrini tonsoris* arte, cui *Ctesibius* nomen fuit, quod ab *Ari-*

De materia, inquit, compacta basi, arca in ea ex are fabricata collocatur supra basim eriguntur regula dextra ac sinistra scalari forma compactæ, quibus includuntur arei moaioli fundulis ambulatilibus, ex torno subtiliter subactis, habentibus fixos in medio ferreos ancones, & verticulis cum vectibus conjunctos, pellibusq; lanatis involutos.

Item in summa planitia foramina circiter digitorum ternum, quibus foraminibus proxime in verticulis collocati arei Delphini, pendentia habentes cymbala ex ore, infra foramina modiolorum chalata intra arcam, quo loci aqua sustinetur.

Inest in id genus uti infundibulum inversum, quod subter taxilli alti circiter digitorum ternum suppositi librant spatium imum, ima inter labra phigeos & arca fundum. Supra a. cerviculâ ejus, coagmentata arcula sustinet caput machina, quæ Græcè *κωνών μηχανός* appellatur: in cujus lōgitudine canales, si tetrachordos est, fiunt quatuor, si hexachordos sex: si octochordos, octo. Singulus a. canalib. singula epistomia sunt inclusa, manubrys ferreis collocata, quæ manubria cūm torquetur, ex arca patefaciūt nares in canales. Ex canalibus a. Canon habet ordinata in transverso foramina, respondentia in nariibus, quæ sunt in Tabula summa, quæ tabula Græcè *πυλᾶξ* dicitur. Inter tabulam & canona regula sunt interposita, ad eundem modum forata & oleo subacta, ut faciliter impellantur, & rursus introrsus reducantur, quæ obturant ea foramina, pleuritidesq; appellantur: quarum situs & reditus, aliàs obturat, aliàs aperit tenebrationes. Hæ regula habent ferrea choragia fixa & junctæ cum pinnis, quarum pinnarum tactus motiones efficit regularū. Continentur supra tabulam foramina, quæ ex canalibus habent egressum spiritus. Regulis sunt annuli agglutinati, quibus ligula omnium includuntur organorum. E modiolis autem fistule sunt continenter conjunctæ ligneis cervicibus, pertinentesq; ad nares, quæ sunt in arcula, in quibus axes sunt ex torno subacti & ibi collocati, qui cūm recipit arcula animam, spiritum non patientur, obturantes foramina, rursus redire. Ita cūm vectes extolluntur, ancones deducunt fundos modiolorum ad imum, Delphiniq; qui sunt in verticulis inclusi, chalantes in os, cymbala replent spatia modiolorum, atq; ancones extollentes fundos intra modiolos vehementi pulsus crebritate, & obtu-

rantes foramina cymbalis superiora aëra, qui est ibi clausus, pressioibus coactum, in fistulas cogunt, per quas in lignea concurrat, & per ejus cervicem in arcam: motione verò vectum vehementiore, spiritus frequens compressus epistomiorum aperituris influit, & replet anima canales. Itaq; cum pinna manibus tacta propellunt & reducunt continentes regulas, alternis obturando foramina, alternis aperiundo ex musicis artibus, multiplicibus modulorum varietatibus sonantes excitant voces.

Ex his procul dubio *Hydraulus* valdè similis fuisse colligitur ei, quod nunc communi omnium instrumentorum genere, *Organum* & κατ' ἔξοχὴν appellamus, nisi quòd in nostro nullius est aquæ usus.

De quo vide plura in 2. Exercitatione Sethi Calvisij
pag. 115. 116. 117.

CAPUT XXI.

Ἐπίθεμα, vel Corollarium.

De Instrumentorum Musicorum, nostro tempore usitatorum, descriptione & pleniori distributione.

Π Ρ Ο Λ Α Ξ Ι Ο Ν.

Pervulgata est philosophorum distinctio, quâ res omnes in naturales & artificiales dispescuntur: illæ, quia constantem naturæ ordinem sequuntur, sub certam scientiæ formam redigi possunt; hæ verò, ut multiplici varietati obnoxia, accuratam tractationem non admittunt: quippe cum contingentium sit ars, & circa accidentia efformanda in subjecto, vel materia naturali occupetur, πᾶσα γὰρ τέχνη εἶσιαν οὐκ ἀπεργάζεται, ἀλλὰ τὰ περὶ τὴν εἶσιαν, *Nulla ars fabricat substantiam, sed quæ circa substantiâ.* Hoc ipsum videre est in *Instrumentorum Musicorum* effectione. Mechanicus enim in illis præparandis, materiam sumit à Naturâ, providâ illa rerum Architectrice, illamq; debito modo expoliendo, artificiali figurâ velut eleganti induit veste, (*Arts namq; adjuvat Naturam, & in quo hoc deficit, hoc illa perficit*) idq; quisq; pro ingenij acumine, & sagaci inventione. Hinc varia il-

la in

la insignis suavitatis prodierunt *Instrumenta Musica*, quæ quia accuratissimâ pertractari nequeunt *Methodo*, (nostræ enim de omnibus rebus vel scientia, vel ars, est tanquam umbra in Sole, & quemadmodû olim, vulpecula elusa à ciconia, vitreum vas lambimus, pulstem haud attingimus) levi hoc penicillo ac umbratili hac & informi formâ adumbrare operæ precium duximus, consideraturi. *I. Instrumentorum Muscorum in genere descriptionem*, idq; cursim & succinctè pro instituti ratione: *II. n quantum fieri potest à nobis, accuratiorcm & pleniorcm eorundem distributionem* investigaturi.

I. MEMBRUM.

Historica, vel Definitiva generalis Instrumentorum Muscorum.

IN omni dubia & fluctuanti re est omnium firmissima anchora definitio, à quâ in rei perceptionem deducimur, quare & nos quodammodo in cognitionem Muscorum Instrumentorum deducet, hæc quam ponimus, qualiscunq; eorundem descriptio, qua *Instrumenta Musica* definiuntur, *fabrica, ingeniosorum & præstantium Mechanicorum studio & operâ inventa, ex idoneâ materiâ, debità figurâ & convenienti proportionem efformata, sonum harmonicum efficiendi & adjuvandi apta, ut DEI gloriæ inservians, hominumq; animos mirâ voluptate percellant & afficiant.* Quâ descriptione omnes causæ Muscorum Instrumentorum ob oculos ponuntur.

Causa efficiens locum tenent Mechanici artifices, qui per rudiora principia, assiduis animi laboribus & studijs ejusmodi invenerunt instrumenta, inventa alij excoluerunt, excolta alij perfecerunt. Inventis namq; alterius laboribus alter semper aliquid novi addere studuit, atq; æmulâ manu perfectius edere opus satagit; Estq; hæc honesta illa & laude digna æmulatio, à qua proximus ad virtutis ædes gradus. De his artificibus alio loco. *Materiam & Formam* quod attinet, generali hac descriptione non explicantur, sed in cujusq; speciali & propria definitione vel delineatione manifestari & notari necesse est.

Causa finalis additur in descriptione duplex: *Una primaria*, gloria Dei, quæ omnium nostrarum actionum mensura, censura & cœnoscensura meritò judicatur; *altera secundaria*, voluptas hominum, quia suavitillatione aures afficit, ebullientes tumultuantium affectuum fluctus sedat & componit, & ad graviora mentem serenat atq; allicit.

2. M E M B R U M.

Meristica, vel distributiva tractatio Musicorum Instrumentorum.

Qui aptè & commodè rem dividere possit, hujus se vestigia secuturum affirmat Plato, *ὡς ἔχου θεῶν*, ut vestigia Dei, adjicimus & nos album calculum Platonis sententiæ, & libenter, si nostris sciremus propitium votis numen, optarem (absit Ethnicismi dictis suspicio) cum virgulâ divina Evodium Deum, qui dextrè divisiones eruat, vel Hegemonam Deam, quæ ex his labyrinthis ad optatum finem deducat, ac deducendâ manu nos vindicet in libertatem. Interim salvo politioris & acutioris judicij jure, *Instrumentorum Musicorum* aggredimur *distinctionem*; & quamvis accuratâ divisione in species distribui nequeant, nec à materiâ discrimen sumi possit, quæ differre non facit *πρώτης* primariò, sed *δευτέρας* secundariò, imò pluribus potest esse communis: in quo autem quæq; res cum alia convenit, in illo non differt ab ea re: Prætereaq; differentia à formis sumenda veniant; quia tamen Instrumentorum Musicorum formæ (quæ propriè figuræ dicuntur) strictas artis leges non admittunt, qualicumq; modo illa distinguemus, considerando eadem, vel *quoad soni*, quem habent, *qualitativam generationem*, vel *quoad ejusdem soni quantitativam mensurationem*, distinctis sequentibus paragrahis.

I.

Quod ad soni *qualitativam generationem* attinet, caussatur vel procreatur sonus ille vel ab aëre, non tamen solo, sed alijs requisitis adhibitis, & hinc quædam *Instrumenta* vocantur *ἐμπνεύουσα*, *Inflata*: vel sonus ille oritur à percussione, quæ *κρουσὰ* *Pulsata* dicuntur.

II.

ἐμπνεύσει, vel *Inflata Instrumenta sunt*, quæ idoneâ figurâ ex apta materia ab artificibus præparata, per aërem susceptum sonora redduntur, &, vento per *cannas* & tubulos transmissio, concitantur.

III.

Quæ iterum sunt induplici differentia: Quædam enim sonora evadunt, quando aër, follibus attractus, immittitur, tubulis, artificiosè constructis adjuncta clavium, digitorumque motione & officio: Quædam spiritu vel flatu humano inflantur. Illius generis sunt; *Organum, Pneumaticum κατ' ἐξοχήν dictum, Positivum, Organum portatile, Regale.*

IV.

Quæ spiritu humano inflata harmonicum sonum edunt, illa vel solius oris officio indigent, ubi solùm artificis os admotum & inspirans regitur, absque Instrumenti motione seu ductu; cujusmodi est *Tuba*. Vel oris & manuum seu digitorum motione simul opus habent. Et hæc vel nulla habent foramina, ubi ad soni productionem requiritur etiam Instrumenti, seu *cannarum ductus & reductus*; ut *Buccina*, seu *Trombone, Ein Posaune.*

Quædam vero habent foramina: eaque 1. vel in anteriori parte tantùm. 2. vel in anteriori & posteriori. 3. vel in parte anteriori, posteriori & laterali simul, quæ singula adhibitâ digitorum agilitate circa *cannarum foramina* varium sonum reddunt, ut sunt *Aulædorum & Tibicinum Instrumenta pleraq; omnia.*

V.

Primi generis iterum sunt duplicia: 1. aut enim annexum habent utriculum, ut *Tibia utricularis, Schaf Orgel oder Schaferspfeiffe*. 2. aut carent utriculo, ut sunt: *Tibia transversa, vel Traversa, Querflöte / Lituus, Piffari, Fisari, Schalmeyen / Lierlauden / kleine alt Bombarte.*

VI.

Secundi generis sunt hujusmodi instrumenta:

Cornu, Cornetto, Cornet / ein schwarzer krummer Zinck.

Corna muti, Ein gelber gerader Zinck.

Corna muse, Krumhörner.

Tibia, Fiskula, Flauti, Ein Flöte/ oder Blockpfeiffe.

Fagotti, Dolzaine, Ein Dulcian/ Fagott.

Bombyces, Grosse Bass und andere Pommen.

*Bassanelli. Cæteræ Tibia utricularæ, als Bock/ Hummetchen/
Dudey.*

VII.

Tertii generis sunt: *Racketti, Sordani, Doppiani, Schriari.* Et hæc sunt Instrumenta, quæ vocantur *ἔμπνευστα*, vel inflata: sequuntur *ἀπνευστα*, quæ à modo tractandi *κρυστα* appellantur.

IIX.

Κρυστα, vel *Pulsata* dicuntur omnia illa *Instrumenta*, quæ resonant adhibitâ pulsatione.

Et hæc iterum commodâ distinctione possunt dividi, quod alia sint *ἀχορδα*, nullas vel chordas, vel nervos habentia, alia verò sint *ἐγχορδα*, chordas vel nervos habentia.

IX.

Ἀχορδα, quæ nullas chordas habent, tantùm pulsando concitantur ad sonum: Idque vel

1. Per bacilla; qualia sunt:

Tympanum, Ein Paucke/ Trummel.

Crepitaculum, Ein Triangel.

Item *die Stroffedeln*/ quæ *Clavi tympana* vocari possent.

2. Vel pistillis seu malleolis & globulis sonora redduntur, hujusmodi sunt:

Campana, Glocken.

Tinnabula, Glocklein.

Cymbala, Cymbeln.

Sistra, Källichen.

Noie, Schellichen.

X.

Instrumenta ἐγχορδα sunt, quæ vel chordis ex ære diductis, vel ner-

vis ex intestinis animalium, imprimis ovium, factis, intenduntur, harmonicumq; concentum edunt.

XI.

Quae nervis intenduntur, sonora evadunt:

1. aut digitorum tantum moderamine tacta; ut,
Testuao, Chelys, Laute.

Theorba, ist wie ein grosse Basslaute / Cujus Instrumenti descriptio
ex 2. parte Tomi secundi Syntagmatis Musici petenda.

Quinterna, Arpa, Psalterium, Ein Harffe.

2. Aut simul nervorum tensione, per arcum & hinc inde ductum
pectinem pilosum, sonum reddunt. Ejusmodi sunt:

Lyra, Lyroni: Italianische Lyere.

Arciviolate Lyre, Grosse Lyere.

Viole de Gamba.

Violino Rebecchino, Fides, fidicula, Kleine Geigen/sonst viol de bra-
cie.

Viol Bastarda.

Chorus seu Tympani schiza, Ein Trummscheide/ Instrumentum est,
instar trabis oblongum, cujus quatuor nervi (ut vielle) arcu rotantur,
vnd gibt einen Resonanz/ als wrenns vier Trommeten weren/ vnd ein Clar
rien nit eingeblasen würde.

3. Aut clavium tactu & simul rotæ agitatione, ut
Lyra pagana, seu Rustica, Ein Gemnix oder Pavren Lyere.

XII.

Et hæc sunt *Instrumenta ἐγχόρδα*, nervos ex intestinis factos habentia: sequuntur, *quae choris areis & ex metallis ductis intenduntur & sonora efficiuntur:*

1. Vel digitis extremis saltem tacta, ut: *Pandora, Penorcon, Orpheor-*
con, Harpa irhanaica.
2. Vel plectro, sive calamo: ut *Cithara.*
3. Vel mediantibus ligneis lamellis, iisdemq; insertis calamis tan-
guntur, ut *Virginale, Spinetta, Clavicymbalum, Clavicythetium, Arpichor-*
dium, Clavichordium.

4. Vel ligneo deniq; plectro seu bacillo : ut
Sambuca, Barbytus, Ein Hackebret.

XIII.

Hucusque à nobis pertractata & enarrata *Instrumenta*, respectu sequentium, alicujus distinctionis gratiâ, possunt indigitari *Prima*, sequentia verò, à *Primis Orta*, quia ex superioribus quasi composita & mixta videntur; nimirum partim ex *ἐμπνεύσει* & *ἐγχορδοί*, Quale Instrumentum est *Clavioorganum*, in quo tam fistulæ per folles, quàm chordæ æreæ per calamos, clavium impulsu moventur, & musicum concentum edunt: Partim verò sicut *ἐμπνεύσει* spiritu humano adjuvantur, simulque tanquam *κρυσά* digitis pulsantur: ut
Crembalum, Ein Brumeyfen oder Maultrommel.

XIV.

Hactenus Instrumentorum Musicorum sonum consideravimus, quoad illius qualitativam generationem, & inde quale scunq; deprompsimus distinctiones: reliquum est, ut eodem stilo & filo sonum perpendamus, quoad alias affectiones, vel *quantitativam mensurationem*, quæ & ipsa consideratio, non inutiles nobis suppeditabit observationes, secundùm quas etiam aliquam Instrumentorum Musicorum possumus instituere divisionem, quatenus nempe illorum *sonus est quantitative mensurabilis*, 1. κατὰ τὸ μῆκος, secundùm *longitudinem*. 2. κατὰ τὸ πλάτος, secundùm *latisudinem*, & 3. κατὰ τὸ βάθος, secundùm *profunditatem*.

XV.

Ratione & respectu *longitudinis*, vel κατὰ τὸ μῆκος, Instrumentalis Musicæ sonum considerando:

1. Quædam *Instrumenta* eundem edunt *sonum, firmum ac stabilem*, & licet frequentissimè assiduo usu adhibeantur, uniformem tamen usque retinent, ut sunt præter *κρυσά* ferè omnia, pleraque etiam *ἐμπνεύσει*, quæ humano flatu reguntur, & ex illis, quæ follibus moventur, *Organum & Positivum*.
2. Quædam contrà *sonum habent mobilem & inconstantem*, qui facilli-

mè & sæpissimè alteratur; Ejusmodi est inter ἔμπνδσα, *Tibia utricularis*, unà cum ἑγχόρδοις, reliquis ferè singulis, cum æreas chordas habentibus, ut *Cithara*, *Pandora*, *Penorcon*, *Orpheorcon*, & *Arpa Hybernica*: tum & potissimum nervis, ex intestinis factis, intensis: ut *Arpa communis*, *Testudo*, *Theorba*, *Violini*, *Viole*, *Lyre*, *Arceviolate lyre*.

3. *Quædam medio modo se habent*, nec adeò labilem aut mobilem & inconstantem, nec adeò immobilem & constantem: quale est inter ἔμπνδσα, *Regale*: inter κρετὰ ἄχορδα, *Τυμπανῆ*: inter κρετὰ ἑγχόρδα, *Clavichordium*, *Clavicymbalum*, *Spinetta*.

XVI.

Quoad *latitudinem* vel κατὰ τὸ πλάτος si Musicum sonum consideres, (si modò est aliqua soni latitudo, salvo tamen acutiorum judicio sic loqui liceat, qui has affectiones quantitati adjudicant, unde improprie sono, ut qualitati, tribuuntur, interim possumus sano sensu, sono has ipsas voces accommodare) *Instrumenta* quædam:

1. Erunt πάντονα, *Omniisona*, vel *Omniuoca*, quæ omnes vel plures simul figuræ cantus voces exprimere possunt: ut *Organum*, *Regale*, *Clavicymbalum*, *Virginale*, *Testudo*, *Arpa*, *Cithara doppia* *Doppel Cithern* / *Pandora*, *Penorcon*, *Arceviolate lyre*.

2. *Quædam πολύτονα*, *Multisona* vel *multiuoca*, quæ quidem multas, non tamen omnes imitari & repræsentare possunt Musicæ figuræ voces: ut *Cithara parva*, *Lyra parva*, *de bracu* & *Lyra de gamba*.

3. *Quædam sunt μονότονα*, *Uniuoca*, vel *Unisona*, & non nisi unius vocis modulationi inserviunt: ut sunt omnia ἔμπνδσα, quæ spiritu humano agitantur: & aliquot Enchordæ Instrumenta, utpote *Fidicula*, *Viole*, & quæ sunt hujus generis alia.

XVII.

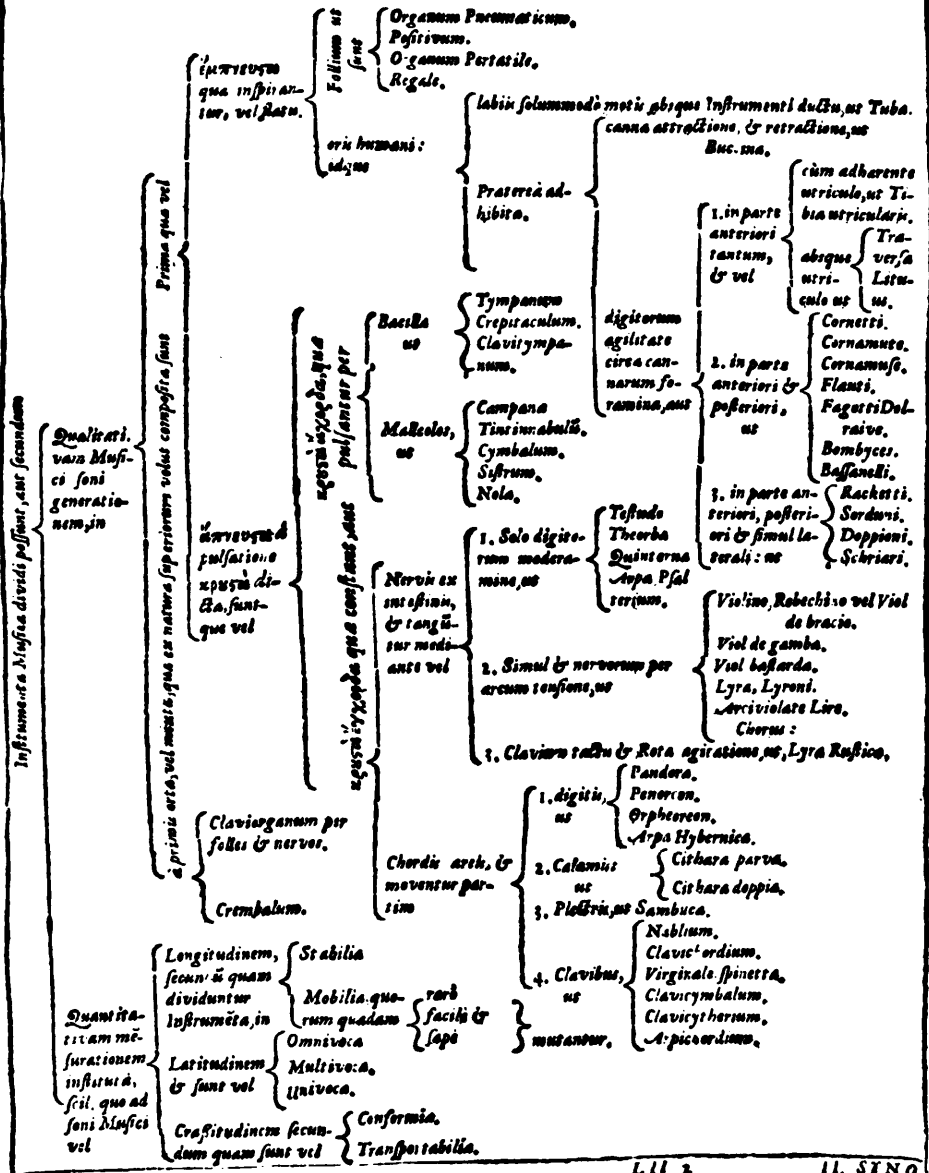
Respectu *profunditatis*, & κατὰ τὸ βάθος, aut κατὰ ἄρσην καὶ θίσην, secundum *elevationem & depressionem*, si denique sonorum diversitatem consideraveris:

1. Musica quædam Instrumenta singulari & certa limitatione sonum terminant, & ultra foramina, quæ habent, sonus nec elevari, nec deprimi potest: ut sunt τὰ κρητὰ omnia, τὰ ἀχορδα, quàm ἐγχορδα, cum quibusdam ἐμπνεύσει, ut sunt Sorduni, Racketti, Schriari, Bombardi, Bassanelli, Lituus Cornamuse: Et illis, quæ suos habent folles, nimirum *Organo & Positivo*.

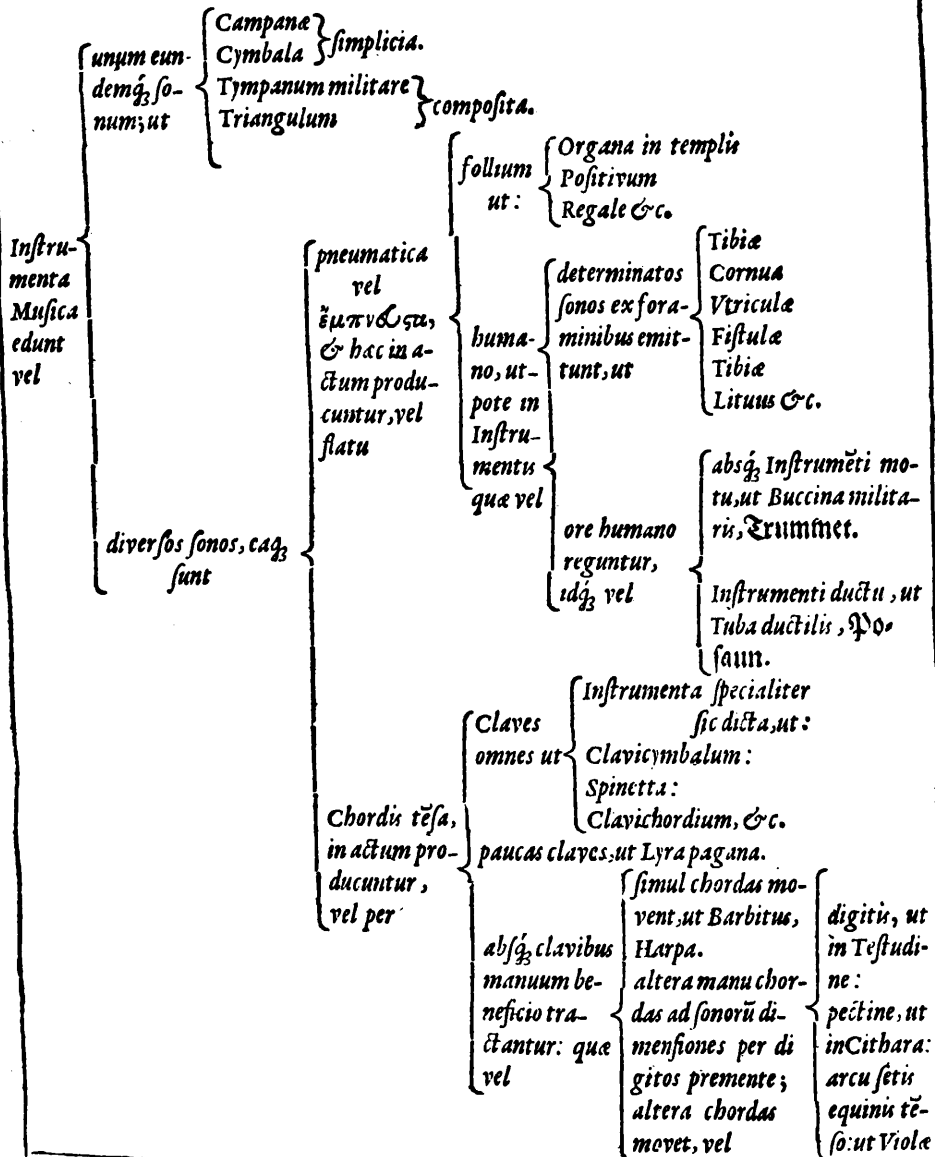
2. Quædam ultra naturalem sonum à perito artifice & Magistro, beneficio labiorum compressorum & immissi spiritus, cogi & elevari possunt, ut in sequenti Tomo secundo patebit, ubi omnium istorum Instrumentorum natura & figura plenius & planius demonstrabitur.

I. SYNOPSIS, seu Tabella Instrumentalis.

II. SYNOPSIS.

P R Æ T E R M I S S A.

Quia in primi Tomi parte prima, membri primi capite quarto pag. 15. Johannis VValtheri mentio facta, & ipsius conatus & industria in vitiositate cantus choralis emendanda commendata fuit, aptum tunc fuisset statim verba ipsa reverendi istius Senis subjicere, & ex iis de mente ejus cognoscere: at cum prætermiſſa ibidem fuerunt, potius quàm planè omitterentur hîc in calce appendix quasi loco ea annexere placuit, quorum lectionem benevolus lector facilè cum loco supra allegato conjungere potest.

*De vitiiſ quibuſdam Muſicis, quæ in antiquis cantionibus
Choralibus occurrunt, & eorundem per VValtherum
correctione.*

Quingentis etiam, & quod excedit, annis, veteres quidam Muſici, inter quos Beruo & Guido, de corruptione & vitiositate Pſalmodiæ Eccleſiaſticæ conqueſti ſunt: & inde uſq; ferè in unaquaq; Eccleſiâ, ſcioli dicam, an artifices? inventi ſunt, qui cantiones illas, ut vocamus, Chorales, ut plurimum à præcellentiffimis, & artis Muſicæ peritiſſimis viris, & Patribus, D. Gregorio, Ambroſio, & Auguſtino, artificioſè & exactè obſervatâ proſodiâ, & genuinâ Latinæ lignæ pronunciatione, compoſitas (quasi illis volupe eſſent cornicum oculos conſigere) mutare & corrigere conati ſunt.

Quod omnino puritati & ſinceritati Pſalmodias antiquæ corrupendæ & adulterandæ fuit: illiq; meritò corruptela illa, quæ animadvertitur, accepto ferenda eſt. Ea verò, quæ difficultatem habent, & animadverſionem cenſoriam deſiderant (deſiderant vero non pauca) facilè ad horum referas aliquod.

Nam aliquando confulæ, & trajectæ ſunt notulæ, nec hiſce textus aptè ſubjunctus. Id quod librariis (chalcographia enim necdum inventa erat) tribuendum, quorû partim ſocordia, partim tumultuaria ſcriptio, & quod characteres ſitu vetuſtatis penè delectos oculis nō ſatis ad-

ſeque-

sequebantur, talia *σφάλαρα* peperit & reliquit. Aliquando pronunciationis proprietates suffraganeae; de qua; habita est. Videlicet syllabam sub gravi tono supprimendam quandoque; exacuuntur & extolluntur; quandoque; plurimum notarum tractu quasi circumflectuntur & extenduntur.

Et si verò hujusmodi tam frequentia occurrant, ut illis omnibus medicinam adhibere, atque hoc Augusti stabulum perpurpare, impossibile penè sit, & non unum Herculem requirat: tamen non nihil tentavit ante annos plus minus octoginta Johannes VValtherus, Electoris Saxonici tum temporis chori Musici Magister. Is distinctis primò accuratè notis, quæ quibus deinde verbis conjungenda essent demonstravit, nec non potissima in pronunciationem Latinam commissa vitia, Barbarissimos insuper etiam, quibus scatebant Psalmodiæ vetustiores, quantum ejus fieri potuit, correxit & sustulit. Quod verò restare videbatur, in quantitatis syllabarum ratione exactè subducendam, necessariò sibi relinquendum putavit: ne antiquæ & consuetæ clausulæ, diruptæ, planè novum quid & peregrinum sonarent, aureque offenderent. Quod faciendum fuisse ipsi quoque Luthero visum fuit: cujus verba, ex præfatione libelli Cantionum funebrium, hæc sunt: *Es ist nicht vnserer meinung, daß diese Noten so eben müssen in allen Kirchen gesungen werden. Ein jegliche Kirche hat ihre Noten vnd Buch nach ihrem brauch. Denn ich selbst nicht gerne höre/wo in einem Responsorio oder Gesänge die Noten verrücktet/anders gesungen werden/weder ich in meiner Jugend gesungen vnd gewohnet bin/ze.*

Et sanè optandum fuisset, illos VValtheri labores, tum plus successus habuisse, tum lucem adspexisse publicam. Verum tamen eam lampada, quam inextinctam ad metam usque optatam perferre non potuit VValtherus, suscepit Lucas Lossius. Ejus Psalmodiæ, non minus correctæ & emaculatæ, paulò post in publicum prodierunt, & incredibili applausu exceptæ sunt. Quippe quo opere non tantum iis, qui in scholis & templis Musicæ sacræ vacant, quos plurimis fastidiosisque transcriptionum laboribus sublevavit; sed omnibus simul piis, quibus cultus divini curæ cordique sunt, succursum est. Maximæ igitur jure

merito eo nomine Deo debentur gratiæ. Mihi equidem tantoperè placuit ille liber, ut eum totum, Dei beneficio & auxilio, harmonicis numeris includere in animum induxerim. Præterquam enim quod à primis unguiculis incredibili & singulari studio hujusmodi cantilenarum ductus sim; rationibus etiam & argumentis tum alijs, tum ijs præsertim, quæ in manuscripto prædicti Dn. JOHANNIS WALTHERI, viri pij & suavissimi Musici habentur, inductus; & in eo proposito magis magisq; confirmatus sum. Et cur minus ipsa WALTHERI verba vulgari linguâ referam causæ nihil video.

V E R B A

Des alten Johan Walthers.

Je Ursachen / warumb ich den Choral Gesang
(welcher im Text reine / in den Noten aber sehr verfälschet)
corrigiret / seynd diese :

Dann 1. erstlich / haben mich darzu bewegt vnserer Vorfahren / vor vnserer zeit / lieben Christen vnd Heiligen / schöne / köstliche / Geistreiche künstliche lateinische vnnnd deutsche Gesänge / aus der Propheten vnd Aposteln Schrifften gezogen / welche sie Christo zu ehren gemacht / vnd in jrer Gemeine / Gott zu lob / gesungen. In welchen Gesängen man spüret / vnnnd aus den frölichen Melodien klärlich siehet / die grosse Freude vnd Brunst jres Geistes / vber dem Göttlichem / vnerforschlichem hohen Werck der Menschwerdung Christi vnd vnser Erlösung / Derer ich etliche erzehlen muß :

Als da ist / das
Verbum Caro factum est.

Puer natus est nobis.

Grates nunc omnes reddamus Domino Deo.

Natus ante secula Dei Filius.

A solis ortus cardine.

Corde natus ex parentis ante mundi exordium.

Dies est lætitiæ.

Ein Kindelein so lobelich.
illuminare Hierusalem.

Ztem/von der frölichen Auferstehung Christi.

Christus resurgens.
Victima Paschali laudes.
Salve festa dies.
Resurrexit Dominus.
Ad caenam Agni providi.
Pax vobis ego sum, Halleluia.
 Christ ist erstanden.

Von der Auferth Christi.

Ascendo ad patrem.
Summi triumphum regis.
Ite in urbem universum.
 Christ fuhr gen Himmel.

Vom heiligen Geist.

Apparuerunt Apostolis.
Veni sancte Spiritus, & emitte caelitus.
Sancti Spiritus adsit nobis gratia.
Veni creator Spiritus.
 Nun bitten wir den heiligen Geist.

Von der heiligen Dreysaltigkeit.

Summa Trinitati.
Benedicta semper sit Trinitas.
O adoranda Trinitas.
O veneranda Unitas, & c.
O lux beata Trinitas.

Vnd solcher dergleichen Gesänge seind vielmehr: von welchen herrlichen Gesängen alle Christen bekennen müssen/das sie hohen reichen verstand der heiligen Schrift in sich haben/ Vnd wann sie mit andacht vnd auffmerksamkeit gesungen werden/die Herzen der Menschen kräftiglich zu Gott erwecken/vnd zu seinem Lobe reizen.

Vnd wiewol man Leute findet / welche allein die deutsche alte Christliche Lieder für gut achten vnd loben / die Lateinische erzehlete Gesänge aber Pöpstlich heissen/Solches sicht mich wenig an. Denn/so gedachte lateinische Gesänge deshalben Pöpstlich sein solten/das sie von den Pöpsten in ihren Stifften gesungen werden / so müsten die deutsche Christliche alte Lieder auch Pöpstlich sein vnd heissen/ weil sie die Pöpsten eben so wol als wir in ihren Kirchen singen.

2. Zum andern/so habe ich/ Gott zu lobe vnd preiß/ vnnnd dem lieben Evangelio Christi zu ehren/ zu solchem Wercke/auff bitte vnd anhaltung etlicher frommer Christen/mich vermögen lassen/ vnd das empfangene Pfund/von Gott/nicht vergraben wollen.

3. Zum dritten/so weis vnd zeuge ich warhafftig/das der heilige Mann Gottes Lutherus, welcher deutscher Nation Prophet vnd Apostel gewest / zu der Musica im Choral vnd Figural Gesänge grosse lust hatte/mit welchem ich gar manche liebe Stunde gesungen/ vnd oftmahls gesehen/wie der theure Mann vom singen so lustig vnd frölich im Geist ward/das er des singens schier nicht köndte müde vnd satt merden / vnd von der Musica so herrlich zu reden wuste. Denn da er vor vierzig Jahren die deutsche Messe zu Wittenberg anrichten wolte / hat er durch seine Schrift an den Churfürsten zu Sachsen / vnd Herzog Johansen/hochlöblicher gedächtnuß/seiner Churfürstlichen Gnaden die zeit alten Sangmeister Ehrn Conrad Kupff/vnd Mich gen Wittenberg erfordern lassen / dazumahlen von den Choral Noten vnd Art der acht Ton vnterredung mit vns gehalten / vnd beschließlich hat er von ihm selbst die Choral Noten octavi Toni der Epistel zugeeignet/ vnnnd Sextum Tonum dem Evangelio geordnet / vnnnd sprach also: Christus ist ein freundlicher H E R R / vnd seine Rede sind lieblich / darumb wollen wir Sextum Tonum zum Evangelio nehmen / vnd weil S. Paulus

ein ernster Apostel ist / wollen wir Octavum Tonum zur Epistel ordnen : Hat auch die Noten vber die Episteln / Evangelia / vnd vber die Wort der Einsetzung des wahren Leibes vnnnd Bluts Christi selbst gemacht / mit vorgezungen / vnd mein bedencken darüber hören wollen. Er hat mich die zeit drey Wochen lang zu Wittenberg auffgehalten / die Choral Noten vber etliche Evangelia vnnnd Episteln ordentlich zu schreiben / biß die erste deutsche Mess in der Pfarrkirchen gesungen ward / do mußte ich zuhören / vnd solcher ersten deutschen Messe Abschrift mit mir gen Torgaw nehmen / vnd hochgedachten Churfürsten ihrer Churf. Gn. aus befehl des Herrn Doctoris selbst vberantworten. Denn er auch die Vesper, so die zeit an vielen Orten gefallen / mit kurzen reinen Choral Gesängen / für die Schüler vnd Jugend widerumb anzurichten / befohlen : Desgleichen / daß die arme Schüler / so nach Brod lauffen / für den Thüren lateinische Gesänge / Antiphonas vnd Responsorias, nach gelegenheit der zeit / singen solten : Vnd hatte keinen gefallen daran / daß die Schüler für den Thüren nichts denn deutsche Lieder singen. Daher seind die jemgen auch nicht zu loben / thun auch nicht recht / die alle Lateinische Christliche Gesänge aus der Kirchen stossen / lassen sich düncken es sey nicht Evangelisch oder gut Lutherisch / wern sie einen Lateinischen Choral Gesang in der Kirchen singen oder hören solten : Wiederrumb ist auch vnrecht / wo man nichts denn lateinische Gesänge für der Gemeinde singet / daraus das gemeine Volck nichts gebessert wird. Derwegen seind die deutsche Geistliche / reine / alte vnd Lutherische Lieder vnd Psalmen für den gemeinen hauffen am nützlichsten : die Lateinischen aber zur vbung der Jugend vnd für die Gelärten

Vnd sihet / höret vnnnd greiffet man augenscheinlich / wie der heilige Geist / so wol in denen Autoribus, welche die lateinischen / als auch im Herrn Luthero / welcher jeso die deutschen Choral Gesänge meistens theils gedichtet / vnd zur Melodey bracht / selbst mit gewircket : Wie denn vnter andern aus dem deutschen Sanctus (Jesaja dem Propheten das geschah / 2.) zuersehen / wie er alle Noten auff den Tertz nach dem rechten accent vñ concent so meistertlich vnd wol gerichtet hat / Vnd ich auch die zeit seine Ehrwürden zu fragen verorsachet ward / woraus oder woher sie doch diß Stücke oder Vnters

richt

richt hetten : Darauff der thewre Mann metner Einfalt lachte / vnn
 sprach : Der Poët Virgilius hat mir solches gelehret / der also seine Car-
 mina vnd Wort auff die Geschichte / die er beschreibet / so künstlich appli-
 cirn kan : Also sol auch die Mulica alle ihre Noten vnd Gesänge auff den
 Text richten.

Synopsin etiam totius Leiturgodiæ seu Cantionum choralium,
 quarum recensitionem & explicationem in membro secundo insti-
 tuimus, introspicere dignetur benignus lector.

Mmm 3

SYNO-

S Y N O P S I S seu

TABELLA,

Universi operis LEITVRGODIARVM
SIONIARVM partitionem expli-
cant & exhibens.

LEITVRGO-
DIA SIONIA,
est in universum,
vel

1. εἰδική, & Speciali-
or: in certis Eccle-
siasticis actibus &
conventibus usita-
ta: dividiturq; in

1. περὶ ἡμερῶν: per quam in
horis seu precibus Matu-
tinis canuntur, in

Ingressu: -

Progressu: -

Egressu: - -

2. MISSODIAN,
quae sub se comple-
ctitur.

εὐαγγελιστικῶν: per
quam ante verbi
Evangelici predica-
tionem cantantur,
in &

Ingressu: -

Progressu: -

ἰσποδειπνῶν: per
quam circa Cœna
Dominice admini-
strat. cantantur, in

Egressu: -

Ingressu: -

Progressu: -

Egressu: -

3. ὀψιμῶν: per
quam in horis seu pre-
cibus Vespertinis
canuntur, sub

Ingressum: - - -

Progressum: - - -

Egressum: - - -

2. γενικῆ, & communior seu Generalior: in omnibus promiscue actibus
& congressibus Ecclesiasticis usurpanda: vel tanquam - - -

Psal. 95. vers. 19. ἐσπέρας καὶ πρωῶν καὶ μεσσημέρας, vespere & mane & Meridie perstre-
pam. (in Hebræo heist es אֲשִׁיחָהּ aschichah, das ist so viel: als ein stilles/ vnd mit
Creutzgedächtes Stümlein / von lauter achzen/ seuffhen/ stehen vnd klagen zuge-
richtet / wie die gedachte Stimmen in der Orgel/ quasi in silentio & spe, ἐν τῷ σι-
γῶν geschlagen wird) meditabor & annuntiabo: & exaudiet vocem meam.

- { Veni sancte Spiritus, reple tuorum, &c. }
 { Invitatorium : Venite exultemus. }
 { Antiphonæ cum Psalmis & Responso- }
 riis, ex Vespertinarum precum officio mu- } *Vocatur aliis*
 tuo petitis. } OFFICIUM MATUTINUM.
 { Symbolum Ambrosii & Augustini : Te Deum }
 laudamus. }
 — Canticum Zacharie : Bened. Dom. Deus. }
 — { Introitus. }
 { Kyrie, Gloria, & in terra. }
 { Gradualia, vel Halleluia. }
 — { Sequentiæ, vel Prose. } *Vocatur aliis,*
 — { Symbolodia, in qua Symbolum Nicen: } OFFICIUM SYMMVM: & compre-
 { Credo in unum Deum, Patrem. } henduntur hæ Cantiones omnes in mea MIS-
 — Præfationes & Sanctus. } SODIA.
 — Benedictus & Agnus Dei. }
 — Responsorium Discubuit Jesus. }
 — Antiphonæ cum Psalmodiis }
 — Responsorialia, cum HYMNODIA. } *Vocatur aliis,*
 — { Parthenodia, sive MEGALYNODIA: } OFFICIUM VESPERTI-
 { in qua Magnificat, seu Canticum Virgi- } NYM.
 { nis Mariæ. }
 — { 1. Μυσχορωδία : que est Ecclesiastæ ad aram, & Cantoris in Choro, devotioni mutua, }
 Verbis, Collectis, Præfationibus & Eucharistiæ benedictioni alter-
 natim respondens Cantio : & repetitur Missodiæ, post Kyrie & Gloria in terris,
 inserta.
 — { 2. Εὐλογωδία : ut sunt, Benedicamus, & Ode Completorii correctæ, quæ seorsim }
 excusæ sunt in EVLOGODIA.
 — { 3. Ἐπιλογωδία : ad quam pertinent diversa Gloria & Amen, quæ in Collectarum & }
 quarundam Lecturæ Conclusionem promiscuè adhibentur : & inveniuntur
 Missodiæ in sine annexa.

Ne pigeat etiam benignum lectorem audire verba Pontificis Max. Johannis XXII. in extravag. com. De vita & honest. cleric. quibus melodiarum antiquitas in choris usurpatæ simplicitatem commendat, & nimium novandi studium improbat & punit.

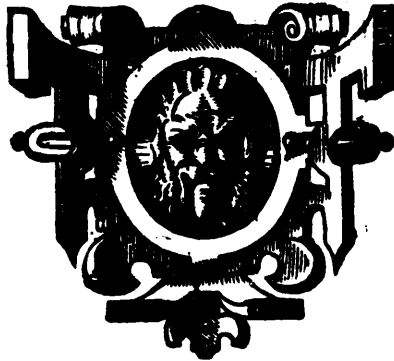
Doctrina sanctorum patrum decrevit auctoritas, ut in divina laudis officii, quæ debita servitutis obsequio exhibentur, cunctorum mens vigilet, sermo non cesset, & modesta psallentium gravitas placida modulatione decantet. Nam in ore eorum dulcis resonabat sonus. Dulcis quippe omnino sonus in ore psallentium resonat, cum Deum corde suscipiunt, dum loquuntur verbis, in ipsum quoque cantibus devotionem accendunt. Inde etenim in ecclesiis Dei Psalmodia cantanda præcipitur, ut fidelium devotio excitetur, in hoc nocturnum diurnumque officium, & missarum celebritates assidue clero ac populo sub maturo timore, distinctaque gradatione cantantur, ut eadem distinctione collibent, & maturitate delectent. Sed nonnulli novella schola discipuli, dum temporibus mensurandis invigilant: novis Notis intendunt, fingere suas, quam antiquas cantare malunt, in sermone & minimas Ecclesiastica cantantur, notulis percutiuntur: nam melodias hoquetis intersecant, discantibus lubricant, triplis & motetis vulgaribus nonnunquam inculcans, adeo ut interdum antiphonarii & gradualis fundamenta despiciant; ignorent super quo adificiant, tonos nesciant, quos non discernunt, immo confundunt; cum ex earum multitudine notarum ascensiones pudice, descensionesque temperata, plani cantus, quibus toni ipsi secernuntur adinvicem obfuscentur: currunt enim, & non quiescunt; aures inebriant, & non medentur: gestibus simulant quod depromunt, quibus devotio querenda contemnitur, vitanda lascivia propalatur. Non enim inquit frustra ipse Boetius, lascivus animus vel lascivioribus delectatur modis, vel eosdem sæpe audiens emollitur & frangitur. Hoc ideo dudum nos & fratres nostri correctione indigere percepimus, hoc relegare immo prorsus abjicere & ab eadem Ecclesia Dei profligare efficacius properamus. Quocirca de ipsorum fratrum consilio districtè præcipimus, ut nullus deinceps talia, vel his similia in dictis officii, præsertim horis canonicis, vel cum Missarum solemnibus celebrantur, attentare præsumat. Si quis verò contra fecerit, per ordinarios locorum ubi

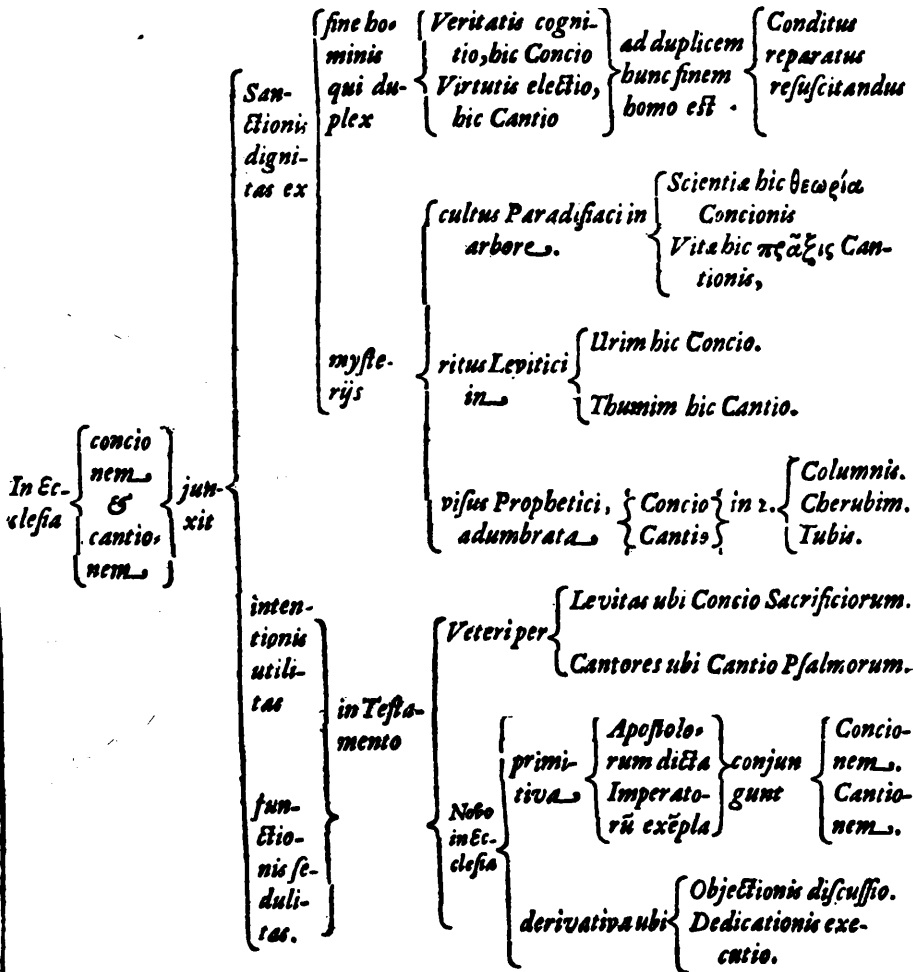
ista commissa fuerint, vel deputandos ab eis in non exemptis; in exemptis vero per prepositos seu prelatos suos, ad quos alia correctio & punitio culpatorum & excessuum huiusmodi vel similium pertinere dinoscitur, vel deputandos ab eisdem per suspensionem ab officio per octo dies auctoritate huius canonis puniatur. Per hoc autem non intendimus prohibere, quin interdum, diebus festis precipue, siue solemmibus in Missis & presatis divinis officijs aliqua consonantia, qua melodiam sapiunt, puta octava, quinta, quarta & huiusmodi supra cantum Ecclesiasticum simplicem proferantur: sicutamen ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, & nihil ex hoc de bene morata musica immutetur: maxime cum huiusmodi consonantia auditum demulceant, devotionem provocent, & psallentium Deo animos torpere non sinant.

Atque hinc, insertis etiam his prætermisis, Primus
Tomus ad suum umbilicum deductus esto.

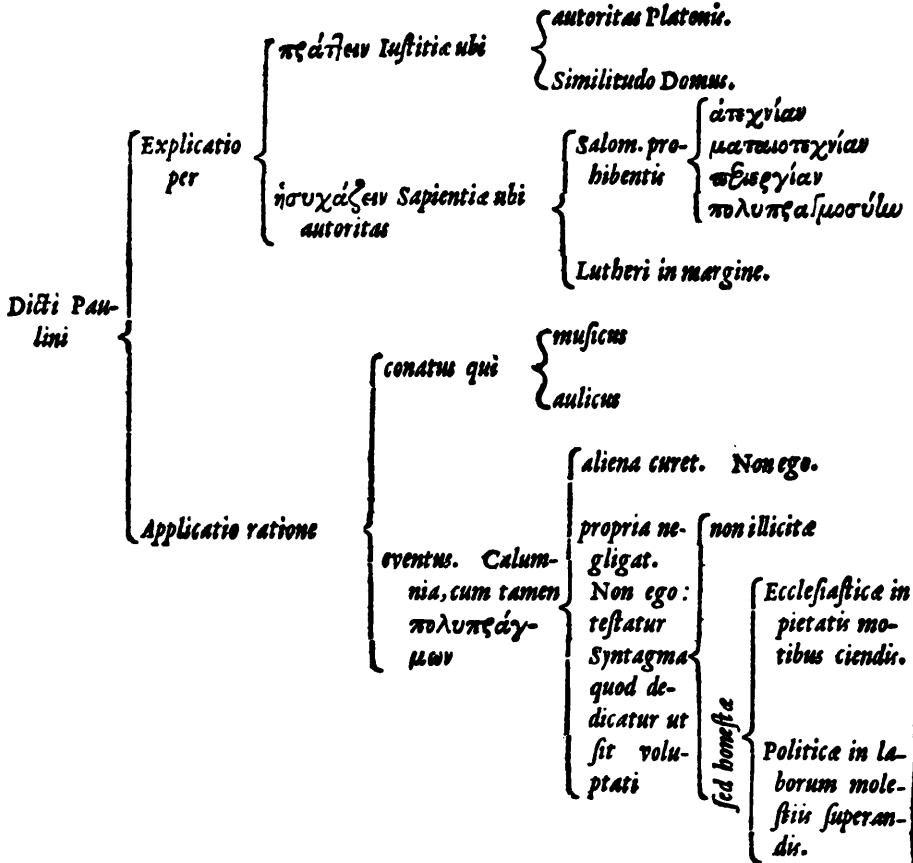
M. P. C.

DEDICATIO Primæ Partis διατυπωῶς ita habet:

Secundæ partis Dedicatio διατυπικῶς
ita habet,

F I N I S.

I N D E X
T O M I P R I M I
S Y N T A G M A T I S M U S I C I
M . P . C .

A.	
A <i>Litem quomodo efferenda.</i>	192
<i>Acetabulum instrumentum Musicum</i>	424
<i>Acetabulorum inventor.</i>	ibid.
<i>Accentus Musici.</i>	150
<i>Eorundem officium.</i>	ibid.
<i>Accentus Ebraeorum quot inveniuntur in Biblijs.</i>	ibid.
<i>Achivi nulla Musica in bellis usi.</i>	210
<i>Aventus Christi in quotum annum Jubileum incidit.</i>	125
<i>Ætinum quid & unde dictum.</i>	312
<i>Æmulatio quæduplex.</i>	296
<i>Ægyptij quasnam Canciones in Condroijs cecinerint.</i>	269
<i>Aglais excelluit tuba.</i>	414. 415
<i>Agnus Dei quando cantatum.</i>	58
<i>Agnus Dei in Ecclesiam introductio.</i>	ibid.
<i>Agnus Dei cur institutus.</i>	ibid.
<i>Agyrtes Tubicen.</i>	415
<i>Alcaus aureo pleetro pro carminis suavitate ab Apolline donatus.</i>	392
<i>Alipius Baptismi lavacro Ecclesia institus, & hymnis spiritualibus excitatus.</i>	26
<i>Allegoria Tubarum quadruplex.</i>	122
<i>Allegoria Psalmsi 68.</i>	116
<i>Alcibiades tibias cur rejecerit.</i>	360
<i>Alcman Princeps in amatorijs versibus condendis.</i>	382
<i>Alexander Magnus puer adhuc Citharæ studuit.</i>	391
<i>Alexandrini Citharæ studiosi.</i>	404
<i>Ambo in Templis quid.</i>	44
<i>Amæbeum Carmen ubi decantatum.</i>	272
<i>Amen quid significet.</i>	42
<i>Amphion primus Citharædus.</i>	368. 397
<i>Amphion Citharæ lapides movit, qui in structuram sponte assilientes muros Thebarum constituerunt.</i>	218

I N D E X

<i>Amæbeus Citharædus.</i>	393	<i>Apollo in convivijs Deorum Citharam pul-</i>	
<i>Amphion quomodo Thebas condiderit.</i>	398	<i>savit.</i>	362
<i>Angeli Φιδωμοῖσι.</i>	17	<i>Apollo Musagetes dictus.</i>	263-319
<i>Angelus quibus verbis imaginem Maria</i>		<i>Aquina dictum, de ijs, qui sine premissa o-</i>	
<i>auditus est alloqui.</i>	18	<i>ratione demensa recedunt.</i>	29
<i>Idem mucronem strictum recondere vi-</i>		<i>Arcades omnem ferè vitam arti canendi</i>	
<i>sus in mole Hadriani.</i>	ibid.	<i>impenderunt.</i>	176
<i>Angelotus Cardinalis S. Marci.</i>	426	<i>Archyta crepitaculum.</i>	423
<i>Anni civilis initium apud Judæos.</i>	120	<i>Arion circa tempora Josephi & Nabuch-</i>	
<i>Annus 25, quid significet.</i>	89	<i>donosoris vixit.</i>	170.400
<i>Anni Jubilæi clangore Tubarum denuncia-</i>		<i>Ars non habet osorem nisi ignorantem.</i>	
<i>tio.</i>	125		221
<i>Annus Jubilæus Evangelij.</i>	ibid.	<i>Armilustrum quid?</i>	247
<i>Anni Jubilæi celebratio.</i>	120	<i>Armilustrum festum.</i>	411
<i>Annus Jubilæus unde dictus.</i>	ibid.	<i>Argivi multarunt eos, qui pluribus, quàm</i>	
<i>Annus quinquagenarius quid notet.</i>	90	<i>septem chordis in lyra utebantur.</i>	366
<i>Antiphonæ quid?</i>	65	<i>Aristeus Citharædus singulis diebus sexcen-</i>	
<i>Antiphona cum Psalmodyjs commissio, fa-</i>		<i>tes coronatos accepit.</i>	393
<i>cta à Siricio.</i>	66	<i>Aristonicus, primus, solos cantus absq; ho-</i>	
<i>Antiphona derivatio.</i>	65	<i>minis voce invenit.</i>	370-371
<i>Ubi primum cæperint.</i>	66	<i>Aristonico Citharædo statua posita.</i>	392
<i>Eadem quando in Ecclesia latina cæpe-</i>		<i>Aristoxenus diversum statuit à Pythagora</i>	
<i>runt.</i>	40. & 65	<i>in Musica.</i>	173
<i>Antiquitas cur in δις διὰ π α σ ῶ ν consisten-</i>		<i>Arion.</i>	400
<i>dum duxerit.</i>	185	<i>Aristonus Citharædus.</i>	407
<i>Anacleti ineptum institutum, de non, nisi</i>		<i>Artemoniæ hæresis.</i>	25
<i>coram duobus sacrificando.</i>	44	<i>Asaph, Heman & Ethan resonarunt Cym-</i>	
<i>Anima partes quot?</i>	199	<i>balis Cbalybeis.</i>	95
<i>Animantia quomodo Musica vi ad varias</i>		<i>Aspendius novum modum Foris Canendi</i>	
<i>actiones assuefacta sint.</i>	240.241	<i>invenit.</i>	370
<i>Animali facilius imperandum quàm homi-</i>		<i>Aspendius, civitas Pamphilia.</i>	371
<i>ni.</i>	243	<i>Astronomia quid profuit?</i>	201
<i>Anaxenon Citharædus.</i>	407	<i>Auicularum laus & de Deo celebratio.</i>	31
<i>Apostoli qua hora à SS. sunt afflati.</i>	82	<i>Auctores rerum novarum in Musica inter</i>	
<i>Apostolorum princeps.</i>	141	<i>Christianos.</i>	145
<i>Apollinis signum in Delo.</i>	321	<i>Auditores dicti Tertulliano, celebrantes S.</i>	
		<i>Eucharistiam.</i>	36

I N D E X

<i>Campana in Æthiopia ex lapidibus confecta.</i>	ibid.	<i>profunt.</i>	58
<i>Campanarum vis tempore tonitru.</i>	134	<i>Cantilena Philosophica vel Astronomica, ab Antiquis in convivijs usitata.</i>	262
<i>Campana in Gallia ablata, sonitum confectum amisit & recepit.</i>	133	<i>Cantio Archilochi ubi decantata.</i>	270
<i>Cantores sincera pronuntiationi studeant.</i>	192	<i>Cantio Convivialis quam celeberrima.</i>	ibid.
<i>Cantus affectus varios exprimit.</i>	198	<i>Cantorum vestitus.</i>	107
<i>Cantilena genus quod victoribus caneatur</i>	216	<i>Cantus Adonyma.</i>	315
<i>Cantores seu Melodi unde dicti.</i>	12	<i>Cantio maneros.</i>	ibid.
<i>Cantores Plagij quinam dicti.</i>	14	<i>Cantio Phileliæ uade dicta.</i>	ibid.
<i>Cantus in Galliam quis attulerit.</i>	ibid.	<i>Cantio βεχολιασμός ποιημενικὰ αἰπὰ λιασσωτικά.</i>	316
<i>Canticum Mosis quando conscriptum.</i>	33	<i>Cantio quam solita decantari tempore Vindemiæ.</i>	ibid.
<i>Canticum Canticorum Salomomonis suave & sanctum.</i>	28	<i>Cantilena nutritiæ.</i>	317
<i>Idem artificissimum.</i>	101	<i>Cantorum & Cantilenarum autores.</i>	319
<i>Canticum post Communionem usurpatum</i>	59	<i>Cantiones apud veteres varia & innumerabiles.</i>	311
<i>Canticum Mosis morituri.</i>	22	<i>Carmen Embaterium quodnam dicitur.</i>	212
<i>Canticum quid?</i>	137	<i>Carmina ascensionum seu graduum quid sint.</i>	6
<i>Cantica memorie inserviunt.</i>	17	<i>Carminum differentia.</i>	136
<i>Cantica composuit Stephanus Laodicenf. Episcopus.</i>	70	<i>Carminum genera cur in Psalmis Davidis varia.</i>	86
<i>Cantores à Davide primum ordinati.</i>	1.94	<i>Carmina ornant symposia.</i>	147
<i>Cantores ex qua tribu oriundi.</i>	ibid.	<i>Carmina pia ubi cantanda.</i>	31
<i>Cantores Davidis quibus instrumentis fuerint usi.</i>	115	<i>Carminibus & Cantionibus virtutes hominū resq; præclarè gesta celebrata sunt.</i>	262
<i>Cantorum & Cantatricum à reditu ex Babylone numerus.</i>	93 (134)	<i>Carmen in nuptijs Cadmi à Musis decantatum.</i>	271
<i>Cantilena usitata in peragendo ritus sacri.</i>		<i>Carmen saliare.</i>	387-342
<i>Cantionibus ad aras finitis, quis sacra clauserit, & quo vocabulo indigitatus.</i>	249	<i>Carmina dividere quid sit.</i>	370
<i>Cantionibus matutinis Gentiles Deos suos salutarunt.</i>	250	<i>Carmina Lyrica quid?</i>	381
<i>Cantiones de Cæna institutione ad quid</i>		<i>Eorum genera.</i>	382
		<i>Carneus Citharædus.</i>	407

<i>Carnyx tuba Gallica.</i>	409	<i>constitutus.</i>	178
<i>Cassiani fortuna.</i>	37	<i>Chori Salomonis constitutio.</i>	96
<i>Cassiani monumenta ubi inveniendā.</i>	39	<i>Chororum modi sub quo facti.</i>	341
<i>Catechumensorum dimissio quo tempore duraverit.</i>	36	<i>Chorda ferrea aut ex Orisbako penna cuspide temperantur.</i>	365
<i>Eirundem est communicatio.</i>	ibid.	<i>Chorda quid?</i>	ibid.
<i>Castagnetas quid?</i>	422	<i>χορδοζονία quid?</i>	366
<i>Celebratio Des à mulieribus.</i>	74	<i>Chorda eadem abernare.</i>	369
<i>Characteres quosdam Musicos Damascus excogitavit.</i>	12	<i>Cicada cur Apollini sacra sit.</i>	239
<i>Certamina Musica à quibus habitā.</i>	302	<i>Cimon Themistocli prelatas, quod jucundè ad Lyrā cecinisset.</i>	391
<i>Chanaan terra possessores primi.</i>	110	<i>Cithara Lutherana conditor.</i>	15
<i>Charitas Dei & charitas proximi in quibus consistat.</i>	113	<i>Cithara apud Ebraeos quod chordas habuerit.</i>	111
<i>Chitricini instrumenti Musici inventor quis</i>	145	<i>Cithara descriptio Josephica.</i>	ibid.
		<i>Cithara allegoria.</i>	ibid.
<i>Chiron.</i>	403	<i>Cithara & Cantus encomion.</i>	259
<i>Chnove tuba.</i>	409	<i>Cithara Christi Evangelica.</i>	109
<i>Chordarum usus.</i>	110	<i>Cithara & Lyrā in quibusdam distincta.</i>	362.395
<i>Chori descriptio & divisio.</i>	3	<i>Cithara inventor Apollo.</i>	362
<i>Chori musici quā diu duraverint.</i>	ibid.	<i>Cithara unde dicatur.</i>	ibid.
<i>Chorus unde dictus.</i>	ibid.	<i>Cithara & Φόρμυξ dicta.</i>	ibid.
<i>Choralis musica erroribus quomodo adverteatur.</i>	25	<i>Cithara figura apud quos & quomodo concinnata.</i>	367
<i>Choralis melodia encomium.</i>	11	<i>Eaq; Asia dicta.</i>	ibid.
<i>Chordij Casariensis constantissimi Confessoris encomium.</i>	32	<i>Cithara inventor Apollo.</i>	170.362
<i>Chori significatio, deductio, ac definitio.</i>	2.	<i>Cithara Davidis pulsanda Davidis plectro.</i>	148
	276	<i>Cithara pulsanda legem quis dederit.</i>	367
<i>Chori Musici quid?</i>	277	<i>Cithara modi varij à regionibus à temporum celeritate.</i>	368
<i>Chororum primi institutores.</i>	290	<i>Cithara partes quae</i>	ibid.
<i>Chori Musici conditio varia.</i>	87	<i>Cithara inepta bellis, apta mensis.</i>	370
<i>Chori partes quot.</i>	294	<i>Cithara studiosorum Catalogus.</i>	391
<i>Chori Comici persona quot.</i>	ibid.	<i>Citharædus quidam suo cantu Regem Da-</i>	
<i>Chorugium.</i>	295		
<i>Chordarum numerus acutus, & ad dis dicta π α σ ω ν apud veteres, bodiè plus ultra.</i>			

I N D E X

<i>nia ad amentiam & letitiam pertraxit</i>	<i>Corybanteus furor.</i>	208
206.207	<i>Corollarium in Ecclesia quid?</i>	59
<i>Cisbarædus quidam se Neronem professus.</i>	<i>Corollarium cur institutum.</i>	60.61
394	<i>Corporis vis à 50. anno decrefcere incipit.</i>	92
<i>Cisca ex pelle tympanum factum.</i>	430	
<i>Clavichordia.</i>	380	<i>Cornix literas tulit quocung, juffa.</i>
<i>Clavicymbalum.</i>	ibid.	<i>Cornu festum fabuloſum.</i>
<i>Claves Pſalmorum quid ſint Hieronymo.</i>	102	<i>Cornu abubula.</i>
	407	<i>Cornu olim quid.</i>
<i>Clinias Philoſophus.</i>	407	<i>Corvus Caſarum Auguſtum ſalutare didi-</i>
<i>Cloaca quid.</i>	345	<i>cit.</i>
<i>Collectarum uſus, deſcriptio.</i>	42	<i>Cos Haleel Judæorum.</i>
<i>earundem autor.</i>	43	<i>Cosmus Majumenſis Epiſcopus melodus.</i>
<i>Collecta quando inſtituta.</i>	46	<i>Crembalum, & eius inventor.</i>
<i>Commeſſatio gratioſa & jucunda.</i>	20	<i>Creteus Cisbarædus.</i>
<i>Communio cur Miſſa dicatur.</i>	36	<i>Chriſti conſuetudo in cibi benedictione.</i>
<i>Concha ſono Gigantes in fugam converſi</i>		29
<i>ſunt.</i>	213	<i>Crotalon inſtrumentum.</i>
<i>Concilium Claremontanum.</i>	83	<i>Chriſtianorum nomen ubi primum pro-</i>
<i>Concentus inſtrumentalis ἀδιαφορός.</i>	147	<i>erit.</i>
<i>Conſtantius quando imperaverit.</i>	3	<i>Chriſtus quoto anno atatis docere cæperit.</i>
<i>Conſtantini libertas in alendis Muſicis.</i>	27	90
<i>Conſtitutio pia Eccleſiarum Brunſvicenſ. de</i>		<i>Chryſoſtomi præceptum de vera pſallendi</i>
<i>campana pulſu pro pace.</i>	331.332	<i>ratione.</i>
<i>Convivia Chriſtianorum ſacra.</i>	51	9
<i>Convivialium carminum tria genera.</i>	266	<i>Ctebiſius Hydraulicornum inventor.</i>
<i>Conviva eos, quibus propinaturi erant, no-</i>	266	<i>Cteſiphon Lyricus.</i>
<i>minatim provocarunt.</i>	146	<i>Cycni nauis periclitantibus gratiſſimi.</i>
<i>Convivijs letitiam Deus non invidet.</i>	274	<i>Cymbalorum Tympanarumq, ſtrepitu Ju-</i>
<i>Convivorum requiſita.</i>	53	<i>piter dicitur funeſtus.</i>
<i>Conſecratio Cæna quid ſit.</i>	393	<i>Cymbalorum & Tympanarum pulſu Indi in</i>
<i>Connus Cisbarædus.</i>	ibid.	<i>hoſtes irruunt.</i>
<i>Connus Socratem ſenem fidibus ludere do-</i>	408	<i>Cymbalum Dodonaum proverb.</i>
<i>cuit.</i>	ibid.	<i>Cymbali inventor & inuentrix.</i>
<i>Conna Lyriſta.</i>	408	425
<i>Conna calculus, proverb.</i>	ibid.	<i>Cymbalum mundi Veſpaſianns.</i>
		<i>Cynetbenſibus Arcadiæ populi neglecto ſtu-</i>
		<i>dio Muſices interitus inſecutus.</i>

D.			
D aniel quoties singulis diebus precatur?	82	<i>Disbyrambus Liber.</i>	<i>ibid.</i>
Danielis Propheta locus de Sambuca.	374	<i>Disbyramborum stilus.</i>	389
Decachordon denotat, 10, humanae vocis modulamina.	366	<i>Disbyrambi Homariorum audaces disci.</i>	<i>ibid.</i>
Decalogi vox cur qualibet duplici accenti signatur.	14	<i>Diodorus Citharistes.</i>	404
Δεήσοσι. Tim. 2. Augustino quid significant?	60	<i>D vinitas Christi Psalmis vincta.</i>	26
Decretum quo Timotheum Lacedaemone pelletur.	367	<i>Dorica Harmonica quid?</i>	348. 351.
Δ, littera, in modum Citharae facta est, auctore Hieronymo.	<i>ibid.</i>	<i>Dorceus.</i>	404
Deus iratus quomodo sit placandus.	80. 81	<i>Doctores Musicorum Davidicorum quos fuerint.</i>	93
Decretalis epistola de psallentium modestia.	10	<i>Δοξολογία quando usurpata.</i>	63
Diatonicum Cantionis genus.	370	<i>Eadem promulgata ejusdem auctoritas,</i>	<i>ibid.</i>
Deus in adiutorium hymnus Davidis.	83	<i>Item quia fit.</i>	41
Diapason quid vocent Musici.	95	<i>Dominus vobiscum &c. Salutatio Angelica.</i>	42
Dieteria.	379	<i>Ejus explicatio.</i>	<i>ibid.</i>
Dies quomodo inchoandus.	31	E.	
Differentia inter Psalmos & Odas spirituales.	68	E Litera quomodo pronuncianda.	192
Digitalia argentea pennis munita ad hanc pulsandam.	365	<i>Ecclesia primitiva Choralis Cantus studiofissima.</i>	25
Διάγραμμα quid.	369	<i>Ecbiron.</i>	406
Dionysij testimonium de Lecturgia partibus.	60	<i>Encomion Theodosij Imperatoris.</i>	551
Dircæus, Poëta & Tubicen.	413	<i>Encænna Christianorum.</i>	20
Discubuit responforium quando cantatum.	58	<i>Epicles Citharista.</i>	392. 403
Discantus ut exprimat quid requiratur.	165	<i>Epigonus, epigoneum.</i>	386
Ditoni & Semiditoni inventor.	174	<i>Elegorum inventor & etymon, desinitio.</i>	307
Disbyrambica Libero patri sacra.	388	<i>Elegorum usus ad alios postmodo translatus.</i>	308
		<i>Elegos quis primum effuderit.</i>	307
		<i>ἐνεργάμενοι qui sint.</i>	36
		<i>Engadda horii.</i>	28
		<i>Epilenaa quid & quando facta.</i>	255
		<i>Ephod Pontificis summi in V. T.</i>	29
		<i>Epilogus in Ecclesia quid?</i>	59
		<i>Ephraimi puriorum Theologi seruus.</i>	19

I N D E X

<p><i>Ἐπιγραφή Canticorum graduum patribus quid significet.</i> 6</p> <p><i>Epinicia.</i> 383</p> <p><i>Epipompeutica carmina quid?</i> ibid.</p> <p><i>Epistolarum & Evangeliorum in Missa cantari solitorum autor.</i> 44</p> <p><i>Epicedia quid?</i> 307</p> <p><i>Evangelium cantavit, Constantia, Sigis- mundus Imp. in templo.</i> 45</p> <p><i>Evangelij proleſtio, ſtando ut in templis ab Anastasio institutum.</i> ibid.</p> <p><i>Evangelium quid: miſſe caput.</i> 48</p> <p><i>Evangelij verbum Tuba comparatur.</i> 124</p> <p><i>Epitaphia.</i> 307</p> <p><i>Eeremita Aegyptij.</i> 29</p> <p><i>Ευουα quid.</i> 65</p> <p><i>Ejus autor.</i> 66</p> <p><i>Ἐθαασία vera.</i> 33</p> <p><i>Ἐψῶια in Muſicia.</i> 167</p> <p><i>Ἐλογδια quid, & cur instituta.</i> 75</p> <p style="padding-left: 2em;"><i>Eaꝯ, decet inprimis Chriſtianum homi- nem.</i> 76</p> <p><i>Ἐχαριſία quid ſit.</i> 53</p> <p><i>Eunomius Citbaradus.</i> 391</p> <p><i>Ezechias Muſicam ſacram instituit.</i> 98</p>	<p><i>Festa Anciliorum quo menſe celebrata.</i> 373</p> <p><i>Fidibus praſtantiffimè qui cecinit.</i> 234</p> <p><i>Fiftularum ſono audito pecora & armen- ta avidius eſcam ſumunt.</i> 239</p> <p><i>Fiftula ex omnibus instrumentis prima, e- juſdem eymon, materia.</i> 326. & ſeqq</p> <p><i>Fiftula quocuplex, ejus inventor.</i> 328 329</p> <p><i>Fiftulam qui primùm uſurpavit.</i> 329</p> <p><i>Fiftula cur adhibita.</i> 330</p> <p><i>Fiftula qualiter uſus Gracchus.</i> 334</p> <p><i>D. Franciſci virtus, ad cuius juſſum avicula garritum cantumqꝯ, compreſſerant.</i> 240</p> <p><i>Frendens, Gallica vox eſt fidicinibus.</i> 370</p> <p><i>Fuldensis Abbatis & Epifcopi Hildeſienſis laniena.</i> 48</p> <p><i>Funera luſu, feſtoꝯ cantu celebrata.</i> 34. 305</p> <p><i>Funera elata ad Tubam.</i> 409. 411</p>
<p>F.</p>	
<p>F <i>Abula Judaorum de Abyſſo.</i> 7</p> <p><i>Feſtum Tubarum quomodo celebra- dam.</i> 127</p> <p><i>Feſtum expiationis magna in Novo Teſta- mento.</i> 124</p> <p><i>Fidei ſumma in Symbolis comprehenditur, que olim Traditio vocata.</i> 50</p> <p><i>Feſtum Tabernaculorum quando celebra- tum.</i> 119</p>	<p style="text-align: center; padding: 0 10px;">G.</p> <p>G <i>Allorum Cantus quales.</i> 187</p> <p><i>Gebenna unde dicta.</i> 118</p> <p><i>Genealogia Cantorum Davidicorum in domo Jebova Veteris Teſtamenti.</i> 94</p> <p><i>Gennadius Hymnographus.</i> 71</p> <p><i>Gideonis pugna myſticus intellectus.</i> 125. 127</p> <p><i>Gilberti Pontif. artiſcium in conſciendis Organis.</i> 145</p> <p><i>Gittib Pſalmorum trium titulus quid notet?</i> 106</p> <p><i>Gittim citbara Gattienſis.</i> 107</p> <p><i>Gingras quid & Gingris.</i> 335</p> <p><i>Gaudium unde dictum.</i> 137</p> <p><i>Glaphyrus.</i> 406</p> <p><i>Gloria Tibi Domine, quando ad Miſſas cantatum.</i> 48 (32)</p> <p><i>Gordius centurio, martyr Conſtantiffimus.</i></p>
<p><i>Grada-</i></p>	

T O M I P R I M I .

<i>Graduale.</i>	45	<i>Historia mirabili de Theodoro Juvene.</i>	23
<i>Gradualium autores, ejus usus.</i>	46	<i>Historia de Juliano.</i>	ibid.
<i>Græci adolescentes suos in Musica primum informarunt.</i>	220	<i>Hipparchion Citharædus.</i>	407
<i>Græci optarunt Musicam in suis regibus.</i>	391	<i>Spol inversum Ebrais doctus est.</i>	105
		<i>Holocaustum quo tempore oblatum.</i>	98
		<i>Homines nobiles & fortunati cum tuba elati sunt.</i>	306
		<i>Hora qua Apostoli SS. sunt afflati.</i>	82
		<i>Hora Canonica & earum autor.</i>	ibid.
		<i>earundem præfatio & hymnus.</i>	83
		<i>Horologiorum insignis compositio & structura.</i>	427
		<i>Horologium hora in Silesia memorabile.</i>	ibid.
		<i>Horologio Christianorum Græcorum quid contineatur.</i>	4:
		<i>Hugo Capetus Saxonica domus, Galliarum rex primus.</i>	47
		<i>Hosianna Angelorum continet Trinitatis mysterium.</i>	54
		<i>Hosianna hominum, designat utriusq; naturam in Christo Sacramentum.</i>	ibid.
		<i>Hyberni Musices periti.</i>	404
		<i>Hyberni Musici peritissimi ac elegantissimi.</i>	176
		<i>Hydimeles Citharædus.</i>	407
		<i>Hydraulicum organon quid fuerit.</i>	144.431
		<i>Hymæ Cantio à quibus decantata & unde dicta.</i>	311
		<i>Hymnus Chalcidensis pulcherrimus.</i>	252
		<i>Hymni quibus nani Deabus decantari soliti.</i>	256
		<i>Hymnis, iram, Deum, & homines placare possunt.</i>	27
		<i>Hymnis veteres potum exceperunt.</i>	28
		<i>Hymnus Angelicus cum δοξολογία Trinitatis.</i>	41

H

Hallelujah initium Psalmorum quorundam tempore Pascha usitatorum

Hallelujah, & ejusdem vocis notatio. 45

Hanna encomium. 73

Harsen: Meer. 109

Harmoniarum genera tria. 179

Harmonia rationem quis primus invenerit 180

Harmonia quot. 347

Harmonia Dorica quid. 348.351

Harmoniarum genera. 347

Harmonia suavitas & finis. 147.148

Harmonius Syrius, bareticus. 18

Harpichordum. 380

Hæresis Bardesana Syri. 19

Hæresis Artemonis. 25

Helicon instrumentum Musicum. 373

Helicon quot chordis consistet. ibid.

Heerbaucten. 429

Hermon Comædus. 414

Hermolocer duabus cecinit tubis. ibid.

Herodorus Megarensis tubicen. ibid.

Hermogenes Citharædus Julio Casari placuit. 392

Hexametrum carmen Moses fecit. 70

Hilarodi vox quid? 292

Hieronymi sententia de Citharæ forma. 9

Hilarius primus hymnograpbus. 68

I N D E X

<i>Hymni epistolici.</i>	44	<i>Instrumenta pneumatica.</i>	105
<i>Hymni Evangelici.</i>	45	<i>Instrumentorum Musicorum generalis des-</i>	
<i>Hymni Sanctus autor.</i>	53	<i>nitio, ejusq; causse.</i>	435
<i>Hymnus Angelicus quid.</i>	56	<i>Instrumentorum Musicorum alia ἐμπνεύ-</i>	
<i>Hymnus qui post responsorium cantari solet</i>		<i>σα, alia κρησα.</i>	436. 437
<i>quid.</i>	67	<i>Eorundem alia ἐγχορδα, ἀχορδα.</i>	438
<i>Hymnus quid, atq; illorum requisita. ibid.</i>		<i>Instrumentorum varia species ex Psalmo-</i>	
	5. 68	<i>rum inscriptionibus.</i>	103
<i>Hymni Ambrosiani quinam.</i>	ibid.	<i>Instrumentis Musicis Julianus in templis</i>	
<i>Hymnod. a quando & à quibus habita &</i>		<i>gentilium usus.</i>	118
<i>adaucta.</i>	69	<i>Instrumentorum Musicorū inventores.</i>	320
<i>Hymnorum Lyricorum autor David.</i>	70	<i>Instrumenta in sacris quāā adhibita.</i>	246
<i>Hymni qui ferijs Johannis Baptista decan-</i>		<i>Instrumenta Musica à Christianis circa an-</i>	
<i>tari solet, abusus.</i>	71	<i>num Christi 200. usurpata.</i>	137
<i>Hymni ad Citharæ modos cantati.</i>	362	<i>Instrumenta Veterum nobis ignota.</i>	87
<i>Hymni Synesij decem prestantissimi.</i>	70	<i>Instrumentorum quorundam usus in Eccle-</i>	
<i>Hymni.</i>	383	<i>sia tollitur.</i>	138
<i>Hymni convivales δοξολογιαὶ.</i>	28	<i>Instrumenta Musica omnia, duobus nomi-</i>	
		<i>bus Moses comprehendit.</i>	85
		<i>Instrumentalis Musica ignarus quomodo</i>	
		<i>psallat.</i>	146
		<i>Imitatorium in Ecclesia quid & quare u-</i>	
		<i>surpatum.</i>	64
		<i>Johannis XXII. Pontificis veteris melodia</i>	
		<i>Choralis commendatio.</i>	456
		<i>Johannes Damascenus Theol. melodus.</i>	12
		<i>Johannis Waltheri studium in Choralis.</i>	15.
			449. & seq.
		<i>Josias rex Musicam in Paschate magno ad-</i>	
		<i>hibuit.</i>	98
		<i>Ejus obitum deslent Cantores.</i>	33. 98
		<i>Josaphat in bello Musicos adhibuit.</i>	97
		<i>Jobel Arabicum quid significet.</i>	121
		<i>Job, tuba ductilis fuit.</i>	127
		<i>Ἰακωβωνίαια quid.</i>	191
		<i>Isaac qua die ab imolatione libentus.</i>	120
		<i>Ityphallicum carmen Baccho sacratū.</i>	387

I.

I Alemus Musicus.	408
I alemon quid.	309
I alemi cantilena, proverb.	408
J apys augur & Citharædus.	394
<i>injs unde dicatur.</i>	383
I lex arbor ad ζυγὰ τυρα utilis.	364
J eduthum quis sit.	96
J ejunium triduanum.	78
J erichuntis ruina cuius typus.	125
I ntus canere quid.	370
I nfantes nuper editos Veteres deplorarunt.	305
I ntroitus in Domum Domini.	40
I ntroitus institutor.	ibid.
I nstrumentorum Musicorum distinctio &	
d istributio.	324. & 104

<i>Iustitia universalis definitio & declaratio.</i>		<i>Leuitarum numerus per familias.</i>	93
	199	<i>Leuitarum officia triplicia.</i>	94
<i>Jubal.</i>	81	<i>Leuitarum atas cum diversa supputationis</i>	
<i>Judei diversi diversa utuntur Psalmodia.</i>	14	<i>collatione & anagoge.</i>	88
<i>Judei quomodo olim ad Concionem convocati.</i>	138	<i>Leuitarum ceremonia jam abrogata sunt.</i>	147
<i>Juliani Tyrannis.</i>	32	<i>Levi quod filios habuerit.</i>	94
<i>Iustini martyris testimonium de partibus</i>		<i>Leufflein sive risli proprium fidicinum.</i>	370
<i>Leurgia.</i>	60		
K.			
K <i>Ἐπι ἐλέησον mutatio & autor ejusdem.</i>	40	<i>Libertatis exercenda erga Musicos.</i>	101
<i>Idem quando in Anglia usurpatum.</i>	41	<i>Lex militaris.</i>	91
<i>Idem cur novies iteratum.</i>	ibid.	<i>Legum Musicarum partes.</i>	352
<i>Κορύμβειν quid?</i>	208	<i>Limus Lyricus.</i>	397
<i>Κόλλοψ quid?</i>	304	<i>Liticen à lituo.</i>	416
<i>Κῶμος.</i>	344	<i>Litui etymon.</i>	ibid.
L.			
L <i>Amech primus Musicus.</i>	145	<i>Litui figurâ distinctus à Tuba.</i>	ibid.
<i>Lacedaemonij ter animadvertunt in emendatores veteris Musica.</i>	366	<i>Liturgia summa seu Missodia.</i>	35
<i>Lacrymas quis interdixerit.</i>	310	<i>Λειτουργεῖν quid.</i>	38
<i>Laodocus Citharædus.</i>	407	<i>Lydia Harmonica.</i>	350
<i>Λαρυγγίζειν quid.</i>	196	<i>Liturgia cur instituta fuerit.</i>	40
<i>Laudamus te & c. δοξολογία addita olim</i>		<i>Liturgiarum hostes.</i>	63
<i>Hymno Angelico</i>	41	<i>Liturgia Satanas offenditur.</i>	48-77
<i>Lamazeach Ebraeorum variazinterpretationis.</i>	102	<i>Litanij nudis pedibus Stephanus I II. PP.</i>	
<i>Idem quot & quibus Psalmis prefixum.</i>	103	<i>incessit.</i>	81
<i>Laus veterum de Psalmidiarum observatione.</i>	10	<i>Litania unde dicta & quamobrem instituta.</i>	77
<i>Leo X. quoto anno atatis Cardinalis constitutus.</i>	91	<i>Litaniarum differentia & autor.</i>	78
<i>Levita à puero fuerunt Catechumeni.</i>	89	<i>Litania controversia inter Pötificios JC.</i>	81
<i>Levita servierunt tabernaculo.</i>	90	<i>Litania minores per universam Ecclesiam stabilite.</i>	78-79
<i>Leuitarum quinquagenariorum munus. ib.</i>		<i>Locus ubi cantari solite prefationes.</i>	56
		<i>Leovicus I. Imp. à filio captus.</i>	47
		<i>Ludi Pythij in cujus honorem constituti & quando celebrati.</i>	253
		<i>Lupus etiâ post mortē ovi formidulosus.</i>	118
		<i>Luscina circa Orphei sepulcrum inditificasse dicantur.</i>	197

I N D E X

<i>Lusciniarum linguis Heliogabali epula in-</i> <i>struuntur.</i>	197	<i>Magadin Alexander Cusbercyus fidibus re-</i> <i>ferfit.</i>	ibid.
<i>Lusciniæ qui non alendas esse putarunt.</i>	197	<i>Magodia.</i>	193
<i>Lusciniæ Græca atq; latina lingua peritas</i> <i>qui habuerit.</i>	ibid.	<i>Magnes Comicus omnium animantium</i> <i>voces imitatus est.</i>	196
<i>Lusciniæ immenso olim pretio vendita.</i>	ibid.	<i>Magnificat explicatio.</i>	72
<i>Lusciniæ cantu vehementissimè qui sunt de-</i> <i>lectati.</i>	ibid.	<i>Magnificat unde habeat denominationem</i> <i>& originem.</i>	71
<i>Lutherus tam Choralis quàm figuralis, Mu-</i> <i>sica insignis amator.</i>	451	<i>Quando & cur in Ecclesia usitatus.</i>	72
<i>Idem tribuit sextum tomum Evangelio,</i> <i>octavum vero epistolis Pauli.</i>	452	<i>Idem à Lusbero vocatur ein Meister</i> <i>Gesang.</i>	ibid.
<i>Idem composuit notas super verba Cæna</i> <i>Dominicæ.</i>	ibid.	<i>Mabalath instrumentum Musicum.</i>	101
<i>Lyra Apollineæ sono mania Trojana extru-</i> <i>ctæ.</i>	251	<i>Maria magnificat condutrix atq; præcen-</i> <i>trix.</i>	73 74
<i>Lyra inventor, etymologia, fabricatio, qua</i> <i>partes.</i>	363, 364	<i>Mal granata in Pontificiæ summi pallio</i> <i>quid denote t.</i>	130
<i>Lymæ otior borda, novichorda, decal. bordon,</i> <i>& cur?</i>	364	<i>Martyrum consolatio in supplicijs.</i>	32
<i>Lyra quasi lyra dicta.</i>	363	<i>Melodiano inventores quinam fuerunt.</i>	183 184
<i>Lyra encomium.</i>	371	<i>Melodia apud Veteres quot.</i>	183
<i>Lyræ Apollo ad pæros sistulâ adaptavit.</i>	365	<i>Melodia apud Judæos observatio.</i>	150
<i>Lyræ septichorden Terpendæ primus con-</i> <i>stituit.</i>	401	<i>Melodi diversi & varij.</i>	12
<i>Lytiæres quid?</i>	113	<i>Melodiarum diversus affectus, effectus, di-</i> <i>cretusq; usus.</i>	185. seq.

M.

M <i>Agadiæ unde dicta.</i>	376	<i>Missa quatuorplex apud veteres significatio.</i>	36
<i>Magadiæ quot chordis constet.</i>	ibid.	<i>Ejus derivatio & definitio.</i>	35. 38
<i>Magadin quæ invenit, ejus quæ nq; fides.</i>	377	<i>Minim citharæ Alemannorum.</i>	110
<i>Magadiæ quomodo Anacreontis seculo no-</i> <i>ta.</i>	ibid.	<i>Missa forma cui tribuatur.</i>	35
<i>Magadiæ, idem, quod nunc Psalterium</i>	379	<i>Missa pro oblatione.</i>	37
		<i>Missam facere quid sit.</i>	36
		<i>Missa quo tempore capis.</i>	39

T O M I P R I M I .

<i>Misenus tubuē Hec̄toris.</i>	414	<i>imitatione ortum traxit.</i>	166
<i>Misseni Eolidis prastantia in inflanda tuba.</i>	214	<i>Musica reliquis artibus prastenda.</i>	19
<i>Missæ & Missodix ritus tam apud veteres, quàm apud nos recepti.</i>	40	<i>Musica artis quatuor genera.</i>	s.166
<i>Missionis verba apud Pontificios post Concionem.</i>	50	<i>Musica unde d. d. a.</i>	38
<i>Missio Ecclesia primitiva à Pontificibus transposita.</i>	ibid.	<i>Musici Doctores, cultores, scriptores disci pulḡ, eximij.</i>	174
<i>Mercurius primus hunc commentus.</i>	362	<i>Musica periti Sop̄bista vocati sunt.</i>	231
<i>Merula ma. hina hydraulica.</i>	431	<i>Musica vis in exorando Deo.</i>	97
<i>Mimi Phalcephori.</i>	420	<i>Musici insignes etiam quidam Imperatores & Duces fuere.</i>	177
<i>Mimi qui.</i>	389	<i>Musica sacra à relictu ex Babylone restaurata.</i>	93
<i>Mod s Ioncos sinistros quis instituerit.</i>	184	<i>Musica antiqua limites, qui transgressi fuerē explosi sunt.</i>	179
<i>Modorum certorum qui auctores.</i>	ibid.	<i>Musices cognatio cum Ethica, Physica & Mathematica.</i>	199
<i>Modorum doctrinam quis primum edocuit.</i>	183.185	<i>Musices Physica usus.</i>	200
<i>Modi Jonici ac Lydij quo loco prohibiti, & qui ijs usi sunt.</i>	187	<i>Musica aliqua ex parte iudicij cognata.</i>	201
<i>Modi Pythici partes quot.</i>	345	<i>Musica cuiam rei respondeat.</i>	ib. d.
<i>Modi Jonici quales.</i>	349	<i>Musica vis atq; efficacia & usus p̄theticus.</i>	203
<i>Modorum Lydicorum inventor.</i>	351	<i>Musica adhibita in consecratione templi Hierosolymitani.</i>	97
<i>Molech Idoli descriptio.</i>	117	<i>Musices usus in pompis & solemnitatibus triumphalibus.</i>	215
<i>Monochordi Arabes inventores.</i>	380	<i>Musicorum bonorum morum informatrix &atrix.</i>	217
<i>Monodia quid.</i>	307	<i>Musicorum Princeps.</i>	141
<i>Monaulos tsiarum genus.</i>	343	<i>Musica medicina pulcherrima virtutum.</i>	217
<i>Morbus. D. V. ti quomodo curandus.</i>	226. seq.	<i>eadem virtutes acquiruntur.</i>	219
<i>Mortuos qui descent, obulis ubi conducti.</i>	308	<i>Musica cur iocenti.</i>	ibid.
<i>Moschus Citbarædus.</i>	407	<i>Musices in rusticis mulieribus efficacia.</i>	220.221
<i>Moschus canens Bæoticum proverb.</i>	408	<i>Musicum doctum decent concinni mores.</i>	221
<i>Murena piscis agnovit vocem Crassi.</i>	24	<i>Musica castitatis.</i>	222
<i>Musarum nomine quid intelligat Fulgentius.</i>	324		
<i>Musa tantum due prisca Theologis.</i>	322		
<i>Musica ex articulatione vocis usu vel xvium.</i>			

I N D E X

<p><i>Musica temperantes efficit.</i> 223</p> <p><i>Musica eos honestati & firmitudinis. ibid.</i></p> <p><i>Eadem morbi corporis leniuntur & curantur.</i> 224</p> <p><i>Musica pestilentiam fugat, furibundos comprimit, tarantulasq; ictus & Aranca Appula morsum sanat.</i> 225</p> <p><i>Musica consolatur lugentes.</i> 34</p> <p><i>Musica studium jucundum, honestum & liberale est.</i> 231.232</p> <p><i>Musica adolescentes alacriores reddit, ad omniaq; utilis.</i> ibid.</p> <p><i>Musici modi non mutantur.</i> 233</p> <p><i>Musica mutata incommoda.</i> ibid.</p> <p><i>Musici disciplinis inter primas artes juvenis informari debet.</i> 234</p> <p><i>Musica in senectute addidit Socrates.</i> 234</p> <p><i>Musica Ducibus & militibus quando sit utenda.</i> 235</p> <p><i>Musica qui tractaverint.</i> ibid.</p> <p><i>Musica vis, motus, atque effectus in brutis, cum per natura inclinationem tum per institutionis affectionem.</i> 236</p> <p><i>Musices usus in sacrificijs Ethnicorum.</i> 243</p> <p><i>Musica organica ob quas causas necessaria est.</i> ibid.</p> <p><i>Musices beneficio Castores Corollas reportarunt.</i> 251</p> <p><i>Musa divino instinctu concitat Poetas & Musicos.</i> 252</p> <p><i>Musices usus in convivalibus hilaritatib.</i> 258</p> <p><i>Musica quotuplex.</i> 259.324(261)</p> <p><i>Musica cur Corvix adhiberi debeat.</i> 260.</p> <p><i>Musica contumelia immodestiaq; medela.</i></p> <p><i>Musica usus saltatorius.</i> 275 (ibid.)</p> <p><i>Musices usus in ludis scenicis & Theatricis</i></p> <p><i>Musices usus in Certaminibus.</i> 296. (289</p>	<p><i>Musices usus in funerum & exequiarum deductionibus.</i> 304</p> <p><i>Musica Choralis inventor. Unde dicta.</i> 1</p> <p><i>Musica Choralis inservit ciendis affectib.</i> 21</p> <p><i>Modus canendi à quo nam institutus.</i> 2</p> <p><i>Musicorum veterum characteres & intervalla.</i> 12</p> <p><i>Musici modi seu Tropi quot.</i> 14</p> <p><i>Musica corrupta emendatio.</i> 15</p> <p><i>Musica dignitas & praestantia.</i> 16 seq. 97</p> <p><i>Musica in Ecclesia retinenda.</i> 26</p> <p><i>Musica idem quod Ebraeorū Maaſcheb.</i> 38</p> <p><i>Musicorum numerus.</i> 92</p> <p><i>Musici Asaphi posterius annumerantur centum viginti octo.</i> 93</p> <p><i>Musici pleriq; floruerunt circa seculum Geodeoni.</i> 170</p> <p><i>Musici cognomen primus adeptus Aristoxenus.</i> 173</p> <p><i>Musicorum V. T. functio distincta.</i> 94</p> <p><i>Musicorum Virtus & amictus.</i> 100</p> <p><i>Musici Instrumentales à Lutifero dicti Epilleus.</i> 103.104</p> <p><i>Musicorum per familias distinctorum, distincta, variaq; functio.</i> 94</p> <p><i>Musica qua extra Ecclesiam.</i> 165</p> <p><i>Musica inventores.</i> 169</p> <p><i>Musices efficacia atq; usq; civilis & militaris</i></p> <p><i>Muse quot</i> 122. (209)</p> <p><i>Musica tum vocalis tum generalis cognitio.</i></p> <p><i>Musica suavitas commendatur ibid.</i> (165)</p> <p><i>Musices tria genera.</i> 166</p> <p><i>Musica unde ortum traxerit.</i> ibid.</p> <p><i>Musices, tria principia.</i> 167</p> <p><i>Musicorum intervalla.</i> 171.</p> <p><i>Musicorum diversa secta, Canonici & Harmonici.</i> 173</p>
--	--

I N D E X.

<i>Organa ex Alabastride facta.</i>	145	<i>Festilentia dira Romam affixit.</i>	79.80
<i>Orpheus.</i>	398	<i>Philosophorum princeps quis.</i>	141
<i>Orchopsallitum.</i>	397	<i>Pbrenetici vocum concensus maxime fa-</i>	
<i>Oscitatione Romanorum multitudo ingens</i>		<i>nantur.</i>	210
<i>mortua.</i>	80	<i>Phanix & ejus inventores.</i>	375
<i>Oscitantes cur signum crucis admoveant.</i>	16	<i>Philammon Citharædus.</i>	396
<i>Osculum pacis.</i>	56.57	<i>Philomelus Citharædus.</i>	407
<i>Osculum pacis inter Sacerdotes mutuo da-</i>		<i>Philostratus de Lyra.</i>	371
<i>tur, ejus autor.</i>	37	<i>Φόρυγξ Cithara dicta, unde dicatur.</i>	362
<i>Osculari solitus amicos servator.</i>	17	<i>Phorbion quid.</i>	333
<i>Osculum cur datum.</i>	ibid.	<i>Phrygia Harmonia.</i>	360
<i>Osculi charitatis commendatio, circa usum</i>		<i>Phrynis Citharædus.</i>	402
<i>Eucharistia.</i>	ibid.	<i>Pica cujusvis cantus & vocis mutatrix.</i>	241
<i>Osculum sanctitatis.</i>	16	<i>Pipinus quis.</i>	14
<i>Oenopa ad Citharam primus cantavit.</i>	369	<i>Physicorum de Campanis Judicium.</i>	134
<i>Ὄζυα quid.</i>	372	<i>Pchongorum systemata.</i>	369
<i>ὄλον quid & unde derivatum.</i>	313	<i>Plautus Paulomimi.</i>	40
		<i>Πλήκτρον quid.</i>	365
		<i>Plectri officium qui primus ad manum</i>	
		<i>transulit.</i>	ibid.
		<i>Plectri usum Epigonus primus omisit.</i>	ibid.
		<i>Plinius.</i>	425
		<i>Pneumatica Organa.</i>	431
		<i>Poloni sub lectione Evangelij in templi gla-</i>	
		<i>dium stringunt.</i>	45
		<i>Poëtarum latinorum princeps.</i>	145
		<i>Poretim apud Ebraeos proprium fidicinum.</i>	
			370
		<i>Porticus ἐπιείθεος in Olympia.</i>	424
		<i>Præcent r quædam.</i>	205
		<i>Præmijs propositis prisici certarunt.</i>	297
		<i>Præfationes ante consecrationem quot obm</i>	
		<i>fuerunt.</i>	55
		<i>Præfectus bajulantium & cadentium è</i>	
		<i>Leuitis constituti.</i>	103
		<i>Prophetia Musicorum Davidis, quales.</i>	96
		<i>Præfectus quid.</i>	103

T O M I P R E M I.

<i>Eorundem litterarum composuit, Claudius Ptolemaeus Pelusius.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Odeum quid.</i>	298
<i>Museum. 400</i>	<i>Μυσοματεῖν.</i>	<i>Ode Davidis, jucundissimus vita humana comes.</i>	34
<i>Myssochoria quid.</i>	62	<i>Odes vel Cantici definitio & divisio.</i>	5. 136
N.		<i>Ode à mulieribus pingentibus cantari solita, qua indignata.</i>	311
N <i>Ablium quid & ejus appellationes.</i>	110	<i>Ode erratica Ebraeorum. 95. Ode.</i>	381
<i>Nabli descriptio Josephica.</i>	111	<i>Officium Diaconi in Ecclesia.</i>	45
<i>Nabli inventores.</i>	375	<i>Offertorium quid sit.</i>	51
<i>Naula quid sit.</i>	124	<i>Officium summum.</i>	37
<i>Nania Admeti qua dicta.</i>	317	<i>Olympicus Melicus Poeta.</i>	403
<i>Nania quid, hujus inventor.</i>	306. 307	<i>Olympius Phrygius Tubicen.</i>	415
<i>Nania funebri quid notet.</i>	143	<i>Olyphyrmus, poematum genus.</i>	307
<i>Nenia in Imperatorum & Ducum funeribus frequentissima.</i>	309	<i>Oratio Dominica.</i>	53
<i>Nechiloth qualia sint instrumentorum Musicorum genera.</i>	105	<i>Oratione Dominicam & verba Cæne Pontificij, simpliciter necessaria vocant. ibid.</i>	
<i>Nechinoth instrumentum Musicum.</i>	103	<i>Orgia in quem finem instituta & qua ratione celebrata.</i>	254
<i>Nero Imperator ad insaniam usque fidibus delectatus.</i>	200. 301	<i>Organum quid & unde dicatur.</i>	108. 109
<i>Nero Citharæ multum studiosus.</i>	39	<i>Organa Davidis à nostris athena.</i>	108
<i>Nervi quid.</i>	365	<i>Organa Musica in V. Ecclesia usitata.</i>	135
<i>Nervi & linum & fila dieti.</i>	365	<i>Organa.</i>	107
<i>Nicostratus.</i>	407	<i>Organa futilia in Ecclesia abrogata.</i>	138
<i>Nole unde dicantur.</i>	129. 130	<i>Organa Ecclesiastica nostris sculi.</i>	139
<i>Nomion carmen Lyricum.</i>	382	<i>Organi organicon laus.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Nuptiarum ceremonialium genera quot.</i>	272	<i>Organa quocuplicia.</i>	325
<i>Norbanus Consul.</i>	411	<i>Organon organorum omnium instrumentorum sonos refert.</i>	140
<i>Nummi Neronis Lyra nota percussa.</i>	391	<i>Organum velut rex omnium instrumentorum.</i>	141. 142
<i>Numeri definitio.</i>	201	<i>Organorum usus in Ecclesijs, ab usdem, quando receptus.</i>	142
D <i>um fretod euch lieben Christen gemein / & c. totum meritum Christi comprehendit.</i>	39	<i>Organa quo tempore introducta fuerunt.</i>	144
O.		<i>Organa Venetij ex vitro confecta.</i>	145
O <i>Litera qui offerenda.</i>	192	<i>Organa Ecclesijs non extrudenda.</i>	146. 147
<i>Oblatio triplicis usus cum Cantilenis & collectis.</i>	51	<i>Organorum Musicorum studium primarium.</i>	188
<i>Oculi quamobrem hominibus dati.</i>	201	<i>Organorum species à Josepho tradita.</i>	119
<i>Odorum tria genera.</i>	268		

T O M I P R I M I .

<i>Præcepta Legis decem.</i>	112	<i>Pſalmodiarum 15. à 119. ordine ſequentium.</i>	
<i>Præparatio Sacramentaria.</i>	56	<i>denotatio.</i>	7
<i>Præceſſiones quid ſint.</i>	77	<i>Pſalmodiarum fructus Juſtinus 9. numerat.</i>	8
<i>Præcones verbi fruſtra buccinantes quomodo ſe ſolentur.</i>	124	<i>Pſallendi modus verus Deoꝝ grati.</i>	9
<i>Præmium Citharæ dorum proprium.</i>	362	<i>Pſalmi quàm plurimi Inſtrumentalem Muſicam Deo gratam aſſerentes.</i>	147
<i>Præſodaica primum à Demetrio compoſita.</i>	387	<i>Pſalmodia ſuauitas & gravitas.</i>	10.11
<i>Proſa autor rex Gallie.</i>	48	<i>Pſalmodia fructus & efficacia multiplex.</i>	16
<i>Proſa quid.</i>	46	<i>Pſalmodiam Dæmones auerſantur. ibid.</i>	
<i>Proſa Pentecoſtes.</i>	47	<i>Pſalmodia uſus in officiniſ opificum & alibi</i>	
<i>Proſperitas terrena quid.</i>	112		18
<i>Proceſſionum antiquitas.</i>	78	<i>Pſalmodiarum uſus.</i>	19
<i>Proclus quis.</i>	55	<i>Pſalmodia uſus Eccleſiaſticus.</i>	20
<i>Prophetarum princeps.</i>	141	<i>Pſalmi qua uerborum forma concepti à SS.</i>	
<i>Præces Diaconi in Eccleſia.</i>	12		22
<i>Præces publicas contra Turcam inſtituit Calliſtus III.</i>	131	<i>Pſalmodia ſinis, uſus & efficacia in aula Imper.</i>	27
<i>Præces communes Deo inprimis acceptæ.</i>	78	<i>Pſalmodia uſus in Convivijs.</i>	29.128
<i>Præces arma Eccleſie.</i>	102	<i>Pſalmus qui à Chriſto in ultima Cæna dictus.</i>	ibid.
<i>Præſbyter quoto anno ætatis ſacris debeat initiari.</i>	81	<i>Pſalmi conſuetudinarij ab Eremitis obſervati.</i>	30
<i>Pſalmos Davidicos Flavianus Epiſcopus I. cantari inſtituit.</i>	2	<i>Pſalmodia uſus pro veſperi cubitum euntibus & ſurgentibus.</i>	ibid.
<i>Pſalmodia inſtitutio.</i>	3	<i>Pſalmodia in anguſtijs & contra metum.</i>	
<i>Ejuſdem autor Leo II. Pontifex.</i>	70	<i>mortis uſus.</i>	32
<i>Pſallendi diuerſa ratio ab Antiochena in Ægypto.</i>	3	<i>Pſalmodia Cygnaus & lugubris uſus.</i>	33
<i>Pſalmus quid ſit Veteribus.</i>	136	<i>Pſalmodia facit agonizantes tranquillos.</i>	ibid.
<i>Pſalmus Cantici.</i>	137		
<i>Pſalmi deſcriptio.</i>	5	<i>Pſalmodiarum per Choros canendi conſuetudo à Davide inventa.</i>	2
<i>Pſalmodiarum noctu uſentiarum apud Clericos uſus.</i>	4	<i>Pſalmi 96. commendatio.</i>	63
<i>Pſalmodiarum veterum modulatio, ſinis & canendi genus.</i>	5	<i>Pſalmi & majores & minores quid & quomodo intonentur.</i>	65
<i>Pſalmodiarum à Veteribus diſtincta ſpecies.</i>	ibid.	<i>Pſallendi ratio per Antiphonam vel alternatim.</i>	66

Psalmi & Hymni quo tempore decantati. 69
Psalmi cur ligata oratione conscripti. 86
Psalteriū Davidis in quot partes divisum. 83
Psalteriū B. Virginis Mariae inventor. *ibid.*
Ψαλλεῖν Citharædorum proprium. 369
Psalterium instrumentum Musicum. 379
Ψαλλότης. 191
Ψηλάφωνα instrumenta Musicorum qualia. 100
Pfitz: i loquela quinam liberatus sit. 242
Pfitacus Leonis Imp: filij Domini sui nomen invocat. 242
Publia Diaconissa Antiochena. 19
Publia sœmina fortitudo. 24
Pylades Citharædus. 407
Pythagoras Musicæ inventor per malleorum ferientium inæqualia pondera. 171.172

Q.

Quinquennale certamen quis instituerit & quotuplex. 301

R.

Ratio diversa in Psalmis canendū apud Judæos. 14
Raucedinis cura superstitiosa. 15
Rathboldus cantuum variorum autor. 70
Responsorium quid, ejus auctor, ejus tropi unde petendi. 66 67
Ritus hymnorum & Cantilenarum in actu sacrificiorum. 248
Robertus Carnotanus Episcopus melodus. 14
Ruffinus Citharædus. 407
Rythmorum varia genera. 186

S.

S Litera quomodo efferrī debeat. 192.193
Sabbatum æternum crisi festum Tubarum. 128
Sabaoth quid in divina essentia significet. 54
Sacerdos in V.T. sine sacerdotali veste incedens, mortuus est. 130
Sacerdotis & populi pervicces cantio. 43
Sacrificare patribus quid sit. 37
Sacerdotium ad quod non nisi gradatim Antifisti ascendendum. 91
Sacrificantes ab omnibus diris verbis abstinere oportuit. 358
Sacrificium Juge V.T. quando oblatum. 62
Sacrificium Pauli Samosatani. 19
Salaria Musicorum sacrorum in V. Test. etiam temporibus difficilioribus. 100
Saliaria Carmina. 387
Saltationum præcipuarum species, earundemq; usus & inventrix. 275
Saltare quid. 276
Saltationes unde originem duxerint. 277
Saltationis definitio. 278
Saltationes quamvis usurpata. ejusdem Commendatio. *ibid.* 279
Saltationibus omnia ferme sacra præcæta. 280
Saltationis Hyporchematicæ autores. 281
Saltatio Trichoria. *ibid.*
Saltationes ubi & quando adhibita. 284
Saltationum usus militaris. 285
Saltatio Pyrrhica quamvis indigitata. 286
Saltatio Theatralis quotuplex. 287.288
Sambuca, ejus inventor, apud quos in usu. 374
Sambucifria. 375
Sanctus cur dicatur P. F. & S.S. 54

<i>Sappho multum usa Barbyto.</i>	375	<i>cantavit.</i>	372
<i>Schemmih quid significet.</i>	104	<i>Stratonici Citharædi in imperitos quosdam</i>	
<i>Seditio Antiochæni populi.</i>	27	<i>sales.</i>	404
<i>Semi-Chorus.</i>	295	<i>Sternutatione Romanorū multi mortui.</i>	80
<i>Senes non sunt removendi ab officio.</i>	52	<i>Sternutantibus cur salutem precemur. ibid.</i>	
<i>Sequentiarum autor Notgerius, in festo</i>		<i>Studijs hominum admixta fuerunt saltatio</i>	
<i>Palmarum.</i>	47	<i>& rhythmus.</i>	233
<i>Sequentia quid & unde dicta.</i>	46	<i>Supplicatio Oscitationis & sternutationis</i>	
<i>Serpentum ingens copia Romã invadit.</i>	79	<i>cur facta.</i>	81
<i>Simicum instrumentum.</i>	380	<i>Supernumerarij in militia Græcorum.</i>	413
<i>Sistro usi Iſidis sacerdotis.</i>	422	<i>Supplicationum Ethnicarum exempla.</i>	78
<i>Sistrum quid & quibus peculiare.</i>	421	<i>Sursum corda, quid, & ante cœna admini-</i>	
<i>Sistro & cornu hora proficiſcendi quibus ſit</i>		<i>strationem, pronunciatum.</i>	51.52
<i>ſignificata.</i>	211	<i>Symbolum Pythagora.</i>	202
<i>Siticines quinam & unde dicantur.</i>	306	<i>Symbolum Apostolicum non ſemper ad Miſ-</i>	
<i>Sohymannus qualiter Muſicos à Rege Galli-</i>		<i>ſas cantatum.</i>	49
<i>co miſſos exceperit.</i>	221	<i>Symbolum Nicanum quando promulga-</i>	
<i>Scala Muſica autor Guido Aretinus.</i>	15	<i>tum fuit, idem vocatur majus, ejus au-</i>	
<i>Scindapſus quid.</i>	372	<i>tor, idem vitatur.</i>	ibid.
<i>Scindapſo mulieres uſe.</i>	ibid.	<i>Symbolum Fidei autor.</i>	51
<i>Scindapſi materia.</i>	373	<i>Symbolum fidei communicaturi canebant.</i>	
<i>Scindapſus Laërto viliffimum instrumen-</i>			50
<i>tum.</i>	ibid.	<i>Symphonia quid.</i>	429
<i>Scoliorum mele quid.</i>	387	<i>Syrii, die Reſurrectionis Dominica, alijsq;</i>	
<i>Scolij etymologia.</i>	388	<i>feſtis nobilibus ſakaffe dicuntur.</i>	282
<i>Scoliorum argumenta qua.</i>	ibid.	<i>Syri Trigonon invenere.</i>	374
<i>Scolia qua nuncupata.</i>	266	<i>Syricus Episcopus Antiphonas Pſalmis mi-</i>	
<i>Scoliorum recitandorum modi quor.</i>	268	<i>ſcuit.</i>	66
<i>Spiritus S. Medico comparatur</i>	17		
<i>Sponſa deductio à Romanis qui celebnta</i>			
	273		
<i>Spondans cur ita dictus.</i>	245		
<i>Stentor Tubicen in bello Trojano</i>	414.415		
<i>Stentor voce ſua alijs ſo. din: ere pot: eit.</i>	193		
<i>Stentorea vocis faceta reprehendi.</i>	ibid.		
<i>Stentoris vox proverb.</i>	414		
<i>Stefander ſenius Homeri pag: u Cithara</i>			

T.

<i>Ἰ</i> <i>Iſrælarum quid notet.</i>	89
<i>Tabula Syneptica continens instrumenta</i>	
<i>tam ἰμπευουτὴν quàm ἀπνευουτὴν.</i>	143
	& ſiq.
<i>Tabula Synopſica univerſi operis Leuturgo-</i>	
<i>diarum Sioniarum partitionem expli-</i>	
<i>cans & exhibens,</i>	454

I N D E X

<i>Tablatura quid.</i>	368	<i>ejusdem pietas in hymnis canendis.</i>	69
<i>Tablatura autor.</i>	ibid. 369	<i>Terpander Esæ æ tempore vixit.</i>	170. 401
<i>Tbaletas versibus tam suavis morbos curavit.</i>	403	<i>Terpnus Citbarædus.</i>	393
<i>Thamyas Lyni discipulus, Musas incertamen vocavit, vitæ autem ab eîs, oculis & scientiâ canendi citbara privatus est.</i>	397	<i>Tesludinus inventor Mercurius.</i>	169. 170
<i>Thamyras Citbarædus.</i>	397	<i>Τέρπιγες quinam nuncupati.</i>	251
<i>Tarantula icæus cantu tibicinum curantur.</i>	227	<i>Trichordi assyrii inventores.</i>	380
<i>Tarantula venenatissimum animalculum.</i>	228	<i>Tetrachordon.</i>	365
<i>Tarpeius Citbarædus.</i>	47	<i>Tetrachordi dispositio & celebratio & inventio.</i>	170. & 178
<i>Te DEUM laudamus in Ecclesia quid, ejus autor.</i>	67	<i>Tetrachordum Mercurij pluribus subinde chordis adactum fuit.</i>	179
<i>Templa in gratiam Choralis Psalmodie exstructa.</i>	3	<i>Transitio ad Musicam instrumentalem, quæ in N. T. à patribus est asserta.</i>	135
<i>Theologia & Musica idem effectus.</i>	19	<i>Τραυλότης.</i>	191
<i>Templorum descriptio.</i>	3	<i>Trigonon quid, ejus inventor.</i>	374
<i>Telestes tiliarum sacrarum cantum primus invenit.</i>	147	<i>Trigom studio Alexander Romanos nimis inflammavit.</i>	ibid.
<i>Templum Salomonis habuit tintinnabulum.</i>	130	<i>Tripus instrumentum Musicum.</i>	380
<i>Templa tota uno è saxo concavata ubi reperiuntur.</i>	135	<i>Τρισσαγίω Esaiæ declaratio.</i>	54
<i>Tempora orandi quam constituta.</i>	28	<i>Τρισσαγίω docetur Adolefcens divina virtute in ærem sublatus Constantinopoli.</i>	55
<i>Tempora quo Christus ministerium docendi suscepit.</i>	90	<i>Theodulphi captivitas & Liberatio.</i>	47
<i>Theophilus Citbarædus, ejusdem de Musica dictum.</i>	393	<i>Theoria Organices Si. n. e.</i>	85
<i>Terra metus frequentissimi & periculossimi.</i>	307	<i>Therapeutæ qui dicantur.</i>	70
<i>Threnos quis primùm instituerit.</i>	307	<i>Thomas de Aquino quo tempore mortuus.</i>	144
<i>Threnorum autor.</i>	307	<i>Thomas Morus uxorem suam literis & omnium Musicæ genere instuendam curavit.</i>	221
<i>Theodulphi in quomodo mitigata. ejusdem præceptum de τρισσαγίω.</i>	27 55	<i>Tubicinum quorundam historia.</i>	413
		<i>Triton.</i>	414
		<i>Triton buccinator Neptuni.</i>	420
		<i>Tibia pacis insigne.</i>	216
		<i>T. b. a viperarum morsibus medetur.</i>	225. 226
		<i>Tiliarum concertus in sacrificando usitatus.</i>	245

<i>Tibias, à Pall. de propter deformitatem oris abjectas, Marfyas accepit.</i>	332	<i>Tibia Virginales, pueriles, Nuptiales, eandem inventores, funerales, gradaria.</i>	343
<i>Tibia adhibita cum in servos flagris animadverteretur.</i>	334	<i>Tibiarum certi & varij modi, item nomina ibid. & seq</i>	
<i>ad eju flatum equi epulas appararunt.</i>	ibid.	<i>Tibiarum genera diversa, nitio quoq; duplex.</i>	347-348
<i>Tibia pares, & impares quales.</i>	339	<i>Tibicinum ars summo in pretio habita, eamq; qui praeceteris maxime didicerint</i>	353
<i>Tibia sacrificæ & sacra dictæ.</i>	245	<i>Tibicinum digiti quales esse debeant.</i>	359
<i>Tibicinibus hostia immolata.</i>	ibid.	<i>Tibicines nobilissimi & excellentissimi.</i>	354
<i>Tibicinum ordo.</i>	246	<i>Tibicines imperiti, atq; eorum contemptus.</i>	357-359
<i>Tibicines magno in pretio habiti.</i>	247	<i>Tibicinum ad antiquorum funera ingens multitudo.</i>	308
<i>Tibicines qua ratione à Romanis depulsi, ab iisdemq; qui denuo vocati.</i>	248	<i>Timotheus Lacedemone pulsus cur?</i>	366
<i>Tibicinum vestitus.</i>	ibid.	<i>Timocreontis scolion.</i>	388
<i>Tibia in convivij adhibita quomodo vocata.</i>	264	<i>Timotheus Citharædius.</i>	402
<i>Tibias cur Alcibiades rejecerit.</i>	360	<i>Tintinnabulis Basilica Petri ornata.</i>	132
<i>Tibia est παδαγωγία removenda, ejus usum Veteres in liberis hominibus improbarunt.</i>	361	<i>Tintinnabula quæ & ad quid usurpata.</i>	129 425 111
<i>Tibia notatio, derivatio, definitio, inventores. partes quot.</i>	331	<i>Tintinnabulo furtum relictum.</i>	133
<i>Tibiarum varia genera & nomina, variamateria, varia itidem appellationes.</i>	333	<i>Tintinnabulorum usus sacratissimus in Veteri Testamento.</i>	129.130
	& seqq.	<i>Tintinnabulum ephod Pontificis summi quid notet.</i>	ibid.
<i>Tibia obl. qua, ejus inventores.</i>	337	<i>Tituli Psalmi pleriq; prefixi quid indicent</i>	102
<i>Tibia Romanae quæ fomina habuerint.</i>	339	<i>Tizri mensis apud Judæos septimus, qua ratione nobilior reliquis.</i>	120
<i>Tibias à puerorum institutione Aristoteles abjiciendas censet.</i>	261	<i>Topbet qualis sit locus.</i>	117
<i>Tibiae Cantu quid Christus notet.</i>	124	<i>Torcularia Christi quæ sint.</i>	116
<i>Tibiae Laconum quæ appellata.</i>	339	<i>Tricenarius numerus quid significet.</i>	90
<i>Tibia singularis quid.</i>	ibid.	<i>Tropi Psalmorum & Introituum unde sumendi.</i>	65 67
<i>Tibia Palæomægadis.</i>	ibid.	<i>Tropi tonorum duplices.</i>	ibid.
<i>Tibia gallus.</i>	340		
<i>Tibia Buxæ.</i>	337		
<i>Tibiae Choricæ.</i>	341		

T O M I P R I M I.

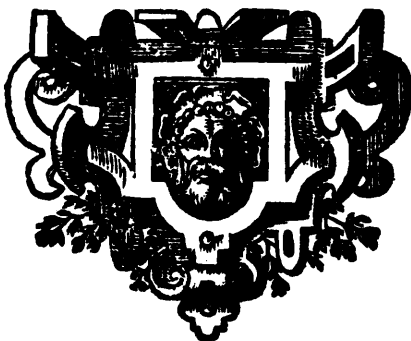
<i>formatio.</i>	19	<i>Voces avium qui sunt imitati.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Voces sex musicales unde desumpta.</i>	25	<i>Vocis moderatio quando exercenda, quaeq;</i>	
<i>Vocis humana definitio.</i>	188	<i>ad eam requirantur.</i>	198
<i>Vocis modulatio, impedimenta.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Voces in Cantilenis quae sint praecipuae.</i>	199
<i>Vox naturae quid inserviat.</i>	189	<i>Vocis patronus Joannes Baptista.</i>	71
<i>Vocis quoddam instrumentum proprium.</i>	<i>ibid.</i>	<i>Vocum trium inventor.</i>	170
		<i>Vox μεθύειν καὶ θυεῖν quid.</i>	349
<i>Voce bona qui praediti.</i>	193.189	<i>Ulysses dilexit Demodocum Citharædum.</i>	392
<i>Voce maximâ sonantissimâq; Scentor.</i>	194		
<i>Vociferantes claudis companionatur.</i>	194		
<i>Vocis magnitudine Thrasibulus omnes Athenienses superavit.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Voci cuiuslibet quoddam inest medium.</i>	195		
<i>Vox ut obtineatur quid utile, quid perniciosum.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Vocis velocitas laudatur.</i>	196		

Z.

Z Ebus Amphionis frater Musica penitus rudis. 404

Zifcha Husitarum Dux iussit post mortem ex pelle sua Tympanum facere. 429

F I N I S.

I N D E X

<i>Tuba ad vigilias adhibita.</i>	417	<i>Tympana apud Romanos non in usu fuisse</i>	428
<i>Tuba argentea inter insignia Ducis Veneti.</i>	413	<i>Tympana Indorum à nostris diversa.</i>	128
<i>Tuba canere in somnio.</i>	409	<i>Tympani aliorumq; instrumentorum abusus ex Biblijs monstratur.</i>	116
<i>Tuba usus πομπικός.</i>	413	<i>Tympani usus Idololatricus & planè Diabolicius.</i>	117
<i>Tuba ductiles argenteæ quid significant.</i>	127	<i>Tympani Idololatrici præva emulatio Juliani.</i>	118
<i>Tuba clangentis mysterium in legis promulgatione.</i>	121	<i>Tympani inventrix.</i>	225
<i>Tuba inventor.</i>	408	<i>Tympanum Chordatum Hispanorum.</i>	380
<i>Tuba materies, discrimina sex.</i>	409	<i>Tympanum quale instrumentum.</i>	427
<i>Tuba flexanimitas.</i>	214	<i>Tympanum mundi Vespasianus.</i>	428
<i>Tuba aenea inventor.</i>	213	<i>Tympano tuba.</i>	ibid.
<i>Tuba species.</i>	247	<i>Tympano obdukturo in una parte, pelle ovilla, in altera lupina percussio, rumpitur tur ovilla.</i>	429.430
<i>Tuba forma in celo aliquando apparuit.</i>	128.129	<i>Tyrrheni tubæ inventores.</i>	408
<i>Tubarum usus Agonasticus.</i>	414	<i>Tyrrhenorum inventum, cornua & tuba.</i>	410
<i>Tubarum allegoria quadruplex.</i>	68		
<i>Tubarum usus varius variq; genera.</i>	410		
	411		
<i>Tubarum usus in populo Isr. æilitico.</i>	119		
<i>Tubarum numerus, definitio, etymologia.</i>	118.119.408		
	118.119.408		
<i>Tubarum 7. Apoc. 8. accommodatio ad be- refes singulas.</i>	126		
<i>Tubicines, anatores dicti.</i>	412		
<i>Tubicines ministri fuere sacrorum.</i>	246		
<i>Tubilustrium.</i>	411		
<i>Tubilustrij dies.</i>	247		
<i>Tubicines aliàs qui appellati.</i>	ibid.		
<i>Tubis quomodo solis sacerdotibus clangendum fuit.</i>	961		
<i>Tuba & T:bia in N.T. adhibiti fuerunt.</i>	128		
<i>Tuba ultima sonante quid futurum.</i>	ibid.		
<i>Tuisorum pater.</i>	110		
<i>Tuisones quomodo Judæis dicti.</i>	ibid.		
<i>Tympani usus, abusus ac definitio.</i>	114		
<i>Tympana quo tempore olim adhibita.</i>	115		

V.

<i>Vasa Tabernaculi quid designarint.</i>	90
<i>Verecundia patrum sub Psalmodia cantu.</i>	9
<i>Verbum Evangelij, instar tubæ.</i>	124
<i>Vetus musicorum quatu.</i>	100
<i>Vetores quali corona donati.</i>	300
<i>Vita Christianorum militia sub vcxillo Christi.</i>	126
<i>Vita nostra Lyra persimilis.</i>	371
<i>Vestitus Musicorum.</i>	101
<i>Vires corporis humani quoto ætate decre- scere incipiunt.</i>	92
<i>Vitaliani modus hymnos canendi decentis- simus.</i>	61
<i>Virginum ad Psalmodias addiscendas in- formatio</i>	

Nomina Auctorum.

A.

Ælianus.
 Æmilius.
 Æneas Sylvius.
 Adrianus Turnebus.
 Alciatus.
 Aimonius.
 Alexāder ab Alexādro
 Alexandrinus.
 Ambrosius.
 Amos.
 Anacreon.
 Antiphanes.
 Apollodorus.
 Apollonius.
 Apulejus.
 Aquinas.
 Ariston.
 Aristophanes.
 Aristoteles.
 Arnobius.
 Artemidorus.
 Artemon.
 Athanasius.
 Athenaus.

Augustinus.
 Ausonius

B.

Balau.
 Basilius Magnus.
 Benediētus Aretius.
 Berofus.
 Berno.
 Bencerus.
 Bias.
 Bito.
 Bodinus.
 Bœthius.

C.

Callas.
 Camerarius.
 Casaubonus.
 Castanus.
 Cassiodorus.
 Castilianus.
 Cedrenus.
 Cenforinus.

Chamaleon.
 Charisius.
 Chrysologus.
 Chrysostomus.
 Cicero.
 Clearchus.
 Clemens Alexandrinus
 Clemētinus Padagogus
 Columella.
 Constātinus Theodosius
 Cornelius Tacitus.
 Cranzius.
 Cratinus Junior.
 Cromerus.
 Cruquius.
 Curtius.
 Cuspinianus.
 Cyprianus.
 Cyrillus.

D.

Daniel.
 Demetrius Byzantius.
 Democritus.

Dio Cassius.

Dicaearchus.

Didymus.

Diodorus Siculus.

Dion.

Dionysius Iambus.

Dionysio Halycarnassese

Dionysius.

Dioscorides Sicyonius.

G. Durandus.

Duris.

E.

Egnatius.

Ennius.

Ephorus.

Ephrem.

Erasmus.

Eresius Phariar.

Eubulus.

Euphorion.

Euphronon.

Euripides.

Euryphan Pythagore

Eusebius.

F.

Fabius.

Fortunatus Presbyter

Franciscus Patrisius.

Frontinus.

Fulgentius.

Fulgosus.

G.

Gallecus.

Galenus.

Gellius.

Gilbertus.

Gobillinus persona.

Gratianus.

Gregorius.

Gregorius Magnus.

Gyraldus.

H.

HAdrianus.

Halycarnassense.

Hedylus.

Hermippus.

Herodotus.

Hesiodus.

Hesychius.

Hieronimus.

Homerus.

Horatii Scholiastes.

Hyginus.

I.

I Amblichus.

Ibicus.

Immianus.

JonChius.

Johann. Damascenus.

Joach. Garcaus.

Johan. Franciscus.

Johan. Magirus.

Johan. Garzias.

Josephus.

Isaus.

Isidorus.

Juba.

Julius pollux.

Julius Solinus.

Iunius.

Iustinus.

Iuvenalis.

K.

KTberus.

L.

L Aertius.

Lampridius

Lasus.

Lipsius.

Livius.

Lucanus.

Lucianus.

Lucillus.

Ludovicus Vives.

Lutherus.

Lylius Gyraldus.

M.
Macrobius.
 Mantuanus.
 Marsilius Ficinus.
 Martialis.
 Marulus.
 Menander.
 Menechmus Sicyonius.
 Menechmus.
 Muretus.

N.
Natalis comes.
 Nauclerus.
 Nazianzenus.
 Neanthes.
 Nicephorus.

O.
Olaus.
 Origenes.
 Ovidius.

P.
Pacificus.
 Pagninus.
 Pamphus.
 Pancirollus.
 Papa. Ioh.
 Paulus Diaconus.
 Paulus Fagius.

Pausanias.
 Petronius Arbitor.
 Philander.
 Philip. Melanchthon.
 Philip Camerarius.
 Philochorus.
 Philostratus.
 Phrynichus.
 Phyllis.
 Piccolminius.
 Pierius.
 Platina.
 Plato.
 Plinius.
 Plutarchus.
 Poggius.
 Pollux.
 Polyenus.
 Polydorus.
 Polymnestus.
 Polybius.
 Pontianus.
 Possidonius.
 Procopius.
 Propertius.
 Protagorides.
 Ptolemaus.

Q.
Quintilianus.

R.
Rennemannus.
 Reuchlinus.
 Robertus Episcopus.
 Ruffinus.

S.
Sabellicus.
 Sacada.
 Salmuth.
 Saxo.
 Scabilli.
 Scaliger.
 Scammon.
 Schindlerus.
 Semus Delius.
 Seneca.
 Servius.
 Sethus Calvisius.
 Sidonius.
 Sigebertus.
 Silius.
 Simon Majolus.
 Socrates.
 Sopater.
 Sozomenus.
 Staphylus.
 Stephanus.
 Stesichorus Himeraus.
 Strabo.
 Stuckius.
 Suidas.
 Suetonius.

Synesius.
Szegedinus.

T.

Tacitus.
Telestes.

Tertullianus.

Theodoresus.

Theodorus Gaza.

Theognis.

Theocritus.

Theophrastus.

Theopompus Colophonig

Thucydides.

Tibullus.

Timomachus.

Tremellius.

Trithemius.

Turnebus.

V.

Valerius Flaccus.
Valerius Probus.

Varro.

Vatavius.

Vegetius.

Victorius.

Virgilius

Vitruvius.

Wilhelmus Canterus.

Volaterranus.

Vopiscus

Z.

Zacharias.
Zarlminus.

Zenodorus.

Zonaras.

Zwingerus.

Lector

Lector Amice.

En tibi farraginem Erratorum Typographicorum, quæ nobis negligentia, & prope dixerim, somnolentia eorum peperit, quorum erat ista vel præcavere vel tollere. Nam in prima parte tota (quæ VVolfserbyti impressa est) cuius Correctioni ipse adesse potui, vix tot inveniuntur σφάλματα, quot in alterius partis (quam VVitteberga excudere curavi) vel unico ternione, vel saltem sola Dedicacione. Habeto itaq; me excusatum, & sicubi alia adhuc restent menda, quas nostra transcurSORIA nondum attendit lectio, eas pro tua benevolentia emendato.

Proinde legendum.

In Epist. Dedicatoria

- a. 4. fac. 2. lin. 18. Adamas.
l. 19. fangvineus.
- b. f. 1. l. 12. 1. Reg. 7. 2. Paralip. 3.
f. 2. l. 10. solvant
- b. 2. f. 1. l. 15. Regionis,
l. 19. intelligo,
f. 2. l. 2. Depositi.
- b. 4. f. 1. l. 11. Atque.
- A. f. 1. l. 13. congruis l. 17. se-ponuntq̄.
f. 2. l. 10. dilucidarenturq̄ :
- A. 2. f. 1. l. 1. *Θωρία.*
l. 11. impudenter.
l. 18. Theodoro.
f. 2. l. 3. *Φιλομύσων.*
- A. 3. f. 1. l. 7. Antistites.
f. 2. l. 22. Liberalitatis.
- A. 4. f. 1. l. 7. 8. superstitione ac errore
Cantionibus.
f. 2. l. 6. destructores.
In parte prima.
- pag. 40. l. 17. communicandum.
p. 85. l. 19. iussu.
- p. 88. l. antep. intelligimus.
- p. 120. l. 9. Judæos.
- p. 146. l. 4. Exhortatorius.
In altera parte,
- p. 155. l. 20. perampla, multa sunt,
- p. 156. l. ult. quando vita
- p. 157. l. 12. *παρέργων*
- p. 158. l. 17. & Duce,
- p. 159. l. 6. expeditius
l. 12. offerendæ
l. 18. nihilominus
l. 20. allaborari
- p. 160. l. 14. 15. Philologorum
l. 25. ut debui, ita volui
l. 26. V V. M M.
- p. 161. l. 4. Arcadici? lin. 8. 9. Vestrum
l. 17. gaudijs. Xerxes,
- p. 165. l. 17. operæ
- p. 165. l. 16. extra septa Ecclesie ab an-
tiquis decantatam & excultam,
via ac Methodi, &c.
- p. 177. l. 23. Transpadana.
- p. 182. l. 28. & in clave ã
- p. 195. l. 4. ut, pro, &
- p. 229. l. 24. remedio
- p. 256. l. 4. melos, l. 5. Priami filius,
- p. 264. l. 19. Bagoas
- p. 321. l. 13. enarratoris
- p. 322. l. 1. ΤΕΡΨΙΧΟΡΕ Jovis;
l. 7. annuus.
- p. 325. l. 23. litui, tubæ,
- p. 327. l. 23. inter nodos.

- p. 329. l. 24. statuere
 p. 333. l. 6. Φορῆσά Tibicinibus
 p. 336. l. 27. hinnuleorum
 p. 337. l. 8. emedullatam
 p. 341. l. 23. Terpandri
 p. 343. l. 12. nuptialis
 p. 344. l. penult. Appellae
 p. 349. l. 7. ad reconciliationes
     l. 8. invitantibus.
 p. 351. l. 28. paucis multa
 p. 352. l. 10. 11. Pæonibus & procelens-
     matibus.
 p. 359. l. penult. lepidissimi
 p. 365. l. 24. exemptis
 p. 367. l. 8. Semeles
 p. 369. l. 1. citharœdum
 p. 370. l. 2. Briseis
 p. 372. l. 1. Gratias
     l. ult. molliens
 p. 374. l. 26. vetustissimos
 p. 376. l. 25. Magado Thrace .
- p. 383. l. 2. persequendis
 p. 391. l. 15. Quomodo,
 p. 392. l. 8. pro
 p. 394. l. 8. Poëtam
     l. 28. 29. Convivijs.
 p. 399. l. 1. antiquam
 p. 400. l. 26. celeberrimo
 p. 403. l. 7. Olympus
 p. 407. l. antep. imperitos
 p. 410. l. 11. ab ijs
 p. 419. l. 13. vigilaret
 p. 429. l. 23. in curru
 p. 432. l. 22. artificiosè
 p. 436. l. 14. Dædalea
 p. 438. l. 4. Pommern
 p. 439. l. 23. Gemeine
 p. 441. l. 24. ἔμπνευστο
 p. 443. l. 4. Organum
     l. 21. 22. Fagotti Dolzaine
     l. 27. & simul laterali: ut

F I N I S.

